

The image displays a bookplate pasted onto the aged, stained flyleaf of a book. The surrounding paper shows significant brown water staining along the left and top edges. Centered on the page is a rectangular bookplate featuring a black-and-white heraldic engraving. The design includes a helmet with mantling topped by a star crest. Below the helmet are two impaled shields: the shield on the left displays three stars (mullets) arranged two over one, and the shield on the right displays a lion rampant. Beneath the coats of arms, the name "WITTOCK" is printed in capital serif letters. Faint, illegible engraver's marks appear at the bottom corners of the shields. A small fragment of a library label is visible in the extreme top-left corner. # REIZEN Van ## CORNELIS de BRUYN, Door de vermaardste Deelen van # KLEIN ASIA, De Eylanden ## SCIO, RHODUS, CYPRUS, METELINO, STANCHIO, &c. Mitsgaders de voornaamste Steden van ## ÆGYPTEN, SYRIEN En ### PALESTINA, Verrijkt met meer als 200. kopere Konstplaten, vertoonende de beroemdste Landschappen, Steden, &c. Alles door den Autheur zelfs na het leven afgetekend.

[Decorative printer's ornament featuring floral scrollwork and a monogram]

Tot DELFT, Gedrukt by HENRIK van KROONEVELD. 1698. MET PRIVILEGIE.

1698 # Privilegie.

DE Staaten van Holland ende West-Vriesland. Doen te weeten. Alzo ons verтоond is by CORNELIS de BRUYN Schilder Gebooren en Woonachtigh alhier in den Hage, dat hy Suppliant bezig was met over groote en zeer zwaare kosten in Folio te Drukken, zyne Negentien Jaarige Reizen, gedaan door de Vermaardste Deelen van Europa, ende Kleyn Asia, over 't Eyland Rhodus, na Ægypten, Syrien, Palestina, ende Cyprus, &c. geëyndigd in den Jaare 1693. Verçierd met ruym twee Hondert kopere Konft-platen. Ende bedugt zynde, dat ligtelyk eenige nydige en baatzoekeende Menfchen door wangunft, ofte anderzints tot zyn Suppliants groote fchaade en nadeel 't voorfz Boek in onzen Lande wel mogten willen nadrukken, ofte elders buyten 's Lands gedrukt zynde, in onzen Lande invoeren, verkoopen ofte verruylen, waar door den Suppliant in de vreedzame bezittinge van dit zyn voorfz Boek 't eenemaal verydeld zoude worden. Zo keerde hy Suppliant zich tot ons, oodmoediglyk biddende, dat wy hem Suppliant geliefden te begunftigen met een fpeciaal Octroy, ofte Privilegie voor den tyd van vyftien eerft komende Jaren, waar by aan hem Suppliant voor zich zelve, zyne erven, ofte Actie verkrygende geconfenteert ende geöctrojeert wierde, omme alleenlyk, met

feclufie van alle anderen, 't boven gemelde Boek, in zodanigen formaat ende Taalen als hy Suppliant goed vinde zoude, te mogen Drukken, doen Drukken, ende Verkoopen, met verbod dat niemand, wie 't ook zoude mogen zyn, 't zelve Boek, geduurende den zelve tyd, in 't geheel ofte ten deelen op eenigerhande manieren, ofte in eenige Taalen, ofte ook de voorfz Kopere Konft platen apart zoude mogen nadrukken, verhandelen ofte verkoopen, ofte elders nagedrukt zynde, in onzen Lande in te voeren, te verkoopen, te verruylen ofte anders te profiteren op zekere groote poene by de overtreeders te verbeuren; ZO IST.

Dat wy de zake en 't verzoek voorfz overgemerkt hebbende, ende genegen wezende ter beede van den Suppliant, uit onze rechte wetenschap, Souveraine magt ende Authoriteit, den zelve Suppliant geconfenteert, geaccordeerd ende geöctrojeerd hebben, confenteren, accorderen, ende octroyeren mits dezen, dat hy geduurende den tyd van vyftien eerft achter een volgende Jaren het voorfz Boek, genaamd de Negentien Jaarige Reizen, gedaan door de Vermaardfte Deelen van Europa en Kleyn Asia, over 't Eyland Rhodus na Ægypten, Syrien, Paleftina, ende Cyprus, &c. geëyndigd in den Jare 1693. Verçierd met ruym twee Hondert kopere Konft-platen, in Folio, binnen den voorfz onzen Lande alleen zal mogen Drukken, doen Drukken, uitgeven ende Verkoopen, verbiedende daarom allen, ende een ygelyken het zelve Boek in 't geheel ofte deel na te Drukken, ofte elders nagedrukt binnen den zelve onzen Lande te brengen, uit te geven, ofte te verkoopen, op verbeurte van alle de nagedrukte, ingebragte, ofte verkogte exemplaren, ende een boete van drie hondert guldens daar en boven te verbeuren, te appliceren een derde part voor den Officier, die de calange doen zal, een derde part voor den Armen der Plaatze, daar het cafus voorvallen zal, ende het refterende derde part voor den Suppliant: alles in dien verftande, dat wy, den Suppliant met dezen onzen Octroje alleen willende gratificeren tot verhoedinge van zyne fchade door het nadrukken van het voorfz Boek, daar door in genigen deele verftaan den Inhoude van dien te authoriferen, ofte te advoëren; ende veel min het zelve onder onze protectie ende befcherminge eenig meerder credit, aanzien ofte reputatie te geven, nemaar den Suppliant in cas daar inne yts onbehoorlyks zoude influëren, alles het zelve tot zynen lafte zal gehouden wezen te verantwoorden, tot 'dien eynde wel exprefelyk begeerende, dat by aldien hy dezen onzen Octroje voor het zelve Boek zal willen ftellen, daar van geen geabrevieerde ofte gecontraherde mentie zal mogen maken, nemaar gehouden zal wezen het zelve Octroy in 't geheel ende zonder eenige omiffie daar voor te Drukken, ofte te doen Drukken, ende dat hy gehouden zal zyn een exemplaar van het voorfz Boek gebonden ende wel geconditioneert te brengen in de Bibliotheek van onze Univerziteit tot Leyden, ende daar van behoorlyk te doen blyken, alles op poene van het effect van dien te verliezen; ende ten eynde den Suppliant deze onzen confente ende Octroje mogen genieten als na behooren, laften wy allen ende een ygelyken, die 't aangaan mag, dat hy den Suppliant van den Inhoude van dezen

doen, laten, ende gedoogen, ruftelyk, vreedelyk, ende volkomentlyk genieten ende gebruiken, ceferende alle belet ter contrarie. Gedaan in den Hage, onder onzen grooten Zegel, hier aangehangen op den vyftienden July, in 't Jaar ons Heeren en Zaligmakers, duyzent fes hondert acht-en-negentig.

A. HEINSIUS.

Ter Ordonnantie van de Staten

SIMON VAN BEAUMONT. # DEN DOORLUCHTIGSTEN ## EN GROOTMAGTIGSTEN ### VORST EN HEER # WILLEM ## DEN DERDEN,

Door Gods genade

Koning van Engeland, Vrankryk, Schotland en Yrland, Beschermmer des Geloofs, &c. &c. &c.

IK neem, onder verloff uwer Majesteit, met de uiterste eerbiedenis, de vryheid, om dit myn werk, dat ik aan de voeten van uwe Majesteit ter neder leg, met haar Koninglyken naam te vergulden: ik weet wel dat het veel gewaagd is, uwe Vorstelyke bezigheden door dergelyke middelen te stremmen, die voor het beste deel der Christen wereld waakende, alle Landen met de glori van uw naam vervuld hebt: maar ik durve my hier in vleien, dat uw Koninglyke Edelmoedigheid geen ongunstige oogen zal

• 2 # OPDRAGT.

zal staan op een werk dat getuigenis draagd van een Negentien-jaargen arbeid: waar door ik, zo aanmerkelyk een gedeelte van de wereld doorreizende, de voornaamste Overblyfzelen van de Heilige en Onheilige Oudheid, daar de Wereld zich wel eer over verwonderde, na 't leven heb beschouwd, afgetekend, en nu mynen Lands-genooten mededeel. In die deelen van 't Aardryk, is de naam en lof van uwe Koninglyke Majesteit zelf 't over bekend, die door 't manhaftig ten eynde brengen van zo gevaarlyk een Oorlog, al 't Land aan Vrede geholpen hebt: die rust zal mogelyk, durf ik het hoopen, nu en dan dit Boek zo veel geluk byzetten, dat uw Majesteit een enkel oogenblik over hebbe, voor 't gedenkwaardigste dat 'er in begreepen is: immers ik hoope dat uw Koninglyke Majesteit myne vrymoedigheid genadig ten beste zal opneemen; terwyle ik uw Koninglyke Majesteits dierbaare Persoon, van welke 't wel zyn van zo veel Koningryken, en onze Nederlanden, afhangd, de tederste voorzorge van den Koning aller Koningen beveelende, met d'uiterste eerbiedigheid my tekene,

Doorluchtigste Grootmagtigste Vorst en Heer,

UW KONINGLYKE MAJESTEITS

C. DE BRUYN.

Gunstige # Gunstige LEEZER.

Zo verscheyden als de Reizigers zyn in haare neigingen, zo verscheyden zyn ze in haare aanmerkingen, en, indien 't haar luft dezelve aan 't gemeen mede te deelen, in haare beschryvingen. Uit welk verschil van zinnelykheden dan zo veele onderscheidene verhalen gesprooten zyn, dat men by na zoude denken, dat de Beschryvers dezelve Landen niet zouden gezien hebben. 't Welk hoewel het den geenen, die op de Plaatzen niet geweest zyn, vreemd voorkomt, zo is 't echter niet zeer te verwonderen. Want, de geen zich hier of daar mede bezig houdende, vind men naauwlyks tyd om op 't overige te letten. Hoewel nu de Reizen door de *Levant*, hoedaanig deze Oosterlyke Landschappen genoemd werden, zo gemeen zyn, en door zo veele Braave Liederen ondernomen, die haare gedenkschriften mildelyk aan de wereld, tot luister van hun naam, medegedeeld hebben, zo is nochtans deze verscheydenheid van groote nuttigheid, voor al voor de laaterereizigers, die niet kwaalyk doen van zich te bedienen van den arbeid van anderen, die voor haar de plaatzen bezien, en beschreeven, hebben. Immers, ik heb my daar by zeer wel bevonden: hebbende de reizen van de Heeren de la Valle en Thevenot, altyd by my medegevoerd, en my op de plaatzen daar ik my bevond, van dezelve bediend; gelyk ik my, daar ik dezelve konde bekomen, ook over al bediend heb van de beschryving die Dr. Olphert Dapper uit verscheydene beschryvingen t' zaamen gesteld heeft. Dit was niet alleen een groot behulp, om te weten wat op elke Plaats merkwaardig was; maar, het was my ook ten grooten dienst in 't opmaaken en bekorten van myne aantekeningen; in welke ik my konde tot dezelve gedraagen, wanneer ik vond dat de Schryvers niet te verbeteren waaren. Maar, gelyk my dat veel tyd bespaarde in 't schryven, terwyl ik dezelve wel van nooden had om myne teekeningen te maaken, zo heeft dat veroorzaakt, dat ik in myne beschryving niet wel heb kunnen

Page * 3 ver- # V O O R R E E D E N.

vermyden, veelmaals zodaanig te spreken en te schryven, als het by anderen gevonden werd. Maar, is daar ook yts aangelegen? of is het niet beter gebleeven by 't geene dat wel gezegd is, als door een gefochte verandering het verhaal te verbloemen, om het een schyn te geven van eygene vinding? Immers, ik meine het zo, en zal my nooit schaamen te belyden, dat in verscheydene Plaatzen de uitdrukkingen van de genoemde Schryvers ontleend zyn, en dat ik in de beschryving van Constantinopolen de Hr. Grelot, en in de aanmerkingen over de zaaken der Huidendaagsche Grieken, de Heer Smith in dat geene, dat my bekend was alzo te zyn, als zy het beschryven, in veelen nagevolgd heb, oordeelende dat den

Leezer die dingen in myne Reis-beschryving niet te vergeefs moet zoeken, die zo wezentlyk waaren tot de kennis van de wyzen en zeeden dier volkeren. 't Geen ik het grootfte in myn werk beoogd heb, is geweest het geeven van naauwkeurige afteekeningen van de Steden, Plaatzen, en Gebouwen die ik ontmoet heb, in welke ik zonder vermetenheid mag zeggen yts gedaan te hebben, dat van niemand ondernomen is.

Wat de getrouwigheid van myne teekeningen belangd, dewyl ze alle op de plaatzen zelfs, dikwils met groot gevaar van myn leeven, ontworpen zyn, en met alle vereischte naauwkeurigheid gemaakt, durf ik my verzekeren, dat ze van niemand tegengesproken kunnen werden: daar in tegendeel de afbeeldingen in de meeste Reys-boeken, wanneer ik dezelve met de gedaante en hoedanigheden der zaaken wilde over een brengen, dikwils zo verre daar af verscheelden, als of men Romen voor Constantinopolen wilde verbeelden. 't Welk daar van daan komt, dat de verbeeldingen der plaatzen meesten tyd opgemaakt werden uit de beschryvingen, die de Autheuren daar van geven na haare wederkomst; wanneer de Teekenaars, en Plaat-snyders 't verhaal naast getroffen hebbende, de Schryvers, die niet anders als een ruw denkbeeld van de plaatzen konden hebben, zich eyndelyk verbeelden dezelve wederom te zien, of, so ze hier of daar al een gebrek gewaar werden, 't zelve zodaanig niet konden beduiden aan den Schilder, dat die magtig werd om het te herstellen.

't Zal dan ten minsten hier in zyn, dat ik den Letteroeffenaaren, en Beminnaars van Uitheemsche zaaken, meer genoegen zal gegeven hebben, in dit myn werk, als eenige andere, en waar uit ik een toejuiching verwacht, die my mag aanmoedigen om 't selve te doen in een andere groote Reyse, die ik, onder 't gehengen en de bescherming van den Alderhoogsten hoop te onderneemen, en zo ymand op de plaatsen komende zal bevinden dat myn oog ergens gefeild mocht hebben, zal het my veel vermaak geeven, indien # V
O O R R E D E N.

indien ik my mag verbeterd zien. Vaar wel bescheiden Leser, en gebruik dit, voor zo verre als myn naarstigheid en oplettendheid het u hebben kunnen mededeelen, 't welk ik my verheuge dat de toestemming gehad heeft van de volgende Heeren, die 't werk begeerden te hebben, en haare naamen ter bekominge en koop van 't zelve ingeteekend hebben, zelfs eer het gedrukt was.

Naamen der Personen die voor 't voorsz werk geteekend hebben.

Naam	Ex.	Naam	Ex.	Naam	Ex.
	7		21		I

Naam	Ex.	Naam	Ex.	Naam	Ex.
Diederick Dickx.		Johannes Bronkhorst.		Abraham du Pre.	
J. v. Waeyen.	7	Theodorus Schoon.	18	Gerrit van Santen.	I
Robbert du Val.	14	Johan de Witt.	7	Joan Calkoen.	I
J. Cunes.	7	Dirck Goris.	21	V D. Wilde.	I
Thieleman van Schelluyne.	21	A. de Gelder.	7	Cornelio van Laer.	I
W. v. Thiel.	7	Willem Wallis.	7	Guglielmo Slaers.	I
Flor. P. Pittenius.	7	Joan Wallis.	7	Petrus Francius.	I
George Rosenboom.	7	W. v. Kefel.	14	Nicolaus Oortmans.	I
Rutger van Cleef.	7	J. Cloribus.	21	Anthoni van Maurick.	I
W. Houper.	7	Pieter Brest.	7	Pieter Verwout.	I
Johan Dedel.	7	Pieter Crommelin.	12	Ameldonck Block.	I
M. Isac.	7	Jacob van Beverwyk.	8	Jacob Verwout.	I
Willem Paan.	7	Engel Loopes.	7	Henrico Lub.	I
G. Decker.	7	Adam Yserhuys.	7	Sebastianus van Weenigem.	I
G. Wolfswinkel.	11	Barent Visser.	7	Hendrick Roos.	I
Matt. Stite.	7	Pieter Grootemaat.	7	Johan Ouderogge.	I
G. vander Esch.	7	Meyndert Uytwerf.	26	J. D. Goede.	I
S. P. v. Duffen.	7	S. Kiggelaer.	7	J. Diert.	I
Theod. vander Schuer.	14	Lamb. Bidloo.	7	J. Maffis.	I
Daniel van Mollem.	14	Pieter vander Veer.	7	J. Senfers.	I
Jan Makreel.	7	Daniel Verbroek.	7	Theunis Pelt.	I
O. F. Houttuyn.	7	Adriaan Beman.	7	J. M. de Braeu.	I
P. Tierenis.	7		7	A. Paets.	I

Naam	Ex.	Naam	Ex.	Naam	Ex.
		Leendert Eyermeeft.			
N. A. Flinck.	7	Hendricus Nahuys.	7	C. v. Alckmade.	I
Johan Kool.	7	J. Rosa.	1	Joh. Molineus.	I
Petrus Noordtyk.	7	J. B. van Wassenaar.	1	Jan Brouwer.	I
L. Zeegers.	7	B. Doublet van St. Annelandt.	1	Ad. vander Werf.	I
H. v. Hoornbeek.	7	Nicolaas Thomas vander Marck Heer van Leur.	1	Joannis Griffit.	I
Isaac Fremaux.	7	Cornelis Clant.	1	Ewout Prins.	I
David Knibbe.	7	E. de Nyn.	1	Johannes Boeken.	I
W. v. Schuylenburch, voor den Raad van zyn Majt. van Groot Britagne.	7	Ludovicus Suggereet.	1	Richard van Muyden.	I
J. Croeffe.	7	E. van Weede Hr. van Dykvelt.	1	Pieter Oufel.	I
Joh. Hooft.	7	G. Hoeuft.	1	Wouter Aryense Heymont.	I
G. Bilderbeecq.	7	B. Schepers.	1	David de Bergen.	2
J. Bouts.	7	Har. van Zoelen.	1	J. v. Schinne.	I
L. Scheltus.	7	Jacob Danen.	1	Aletta van Schinne.	I
J. Texelius.	7	Ab. Elfavier.	1	Cornelis Vermeer.	I
Ger. Zas v. Boffche, van wegen den Raad ter	18	Gregorius van Teylingen.	1	Johan Daniel Schakenberg.	I

Naam	Ex.	Naam	Ex.	Naam	Ex.
Admiraliteyt op de Maze.					
Jacomo de Bucquoy.	18	D. Groenhout.	1	Joannes Georgius Graevius.	I
E. D. Ruuck.	7	Johan van Heel.	1	Balthasar de Groot.	I
Daniel Mits.	7	Laurens Backer.	1	D. v. Velthuyse, tot Heemstede.	I
Ab. Rutgers.	7	Jf. v. Hoornbeek.	1	J. v. Someren.	I
Wilhelm Vos.	7	N. van Zuylen van Nyevelt.	1	Johan Schaghen.	I
Abraham de Pril.	7	Arnoldus Meyfferis.	1	E. Booth.	I
J. v. Woestinghove.	7	Johan Vadericq Helvetius.	1	W. vander Meulen.	I
Jac. Perizonius.	7	J. v. Woestinghove.	1	Gerardus de Vries.	I
P. Hotton.	7	J. Eckhart.	1	Melchior Leydecker.	I
Coenraet de Bucquoy.	7	Joh. Orroieck.	1	Cornelius van Eck.	I
Hieronimus vander Marck.	7	Johan Fridel Muller.	1	J. Hoeuft.	I
A. Hinojofa van wegen de Heer van Rosendaal.	37	B. D. Lange.	1	Hubert van Velthuyfen.	I
Pieter Sceperus.	14	Abraham Ketelaer.	1	Lucas vande Poll.	I
G. D. Munt.	7	Hermannus Lufneu.	1	Joannes Luyts.	I
Isaak vanden Boogaard.	7	Josua van Belle.	1	H. Wits.	I
Daniel Gefelle.	9	Jonas Weymans.	1	Joh. van Rojestein.	I
		W. van Hogendorff.	1	B. de Leeuw.	2
		Pieter Paisecoeur.	1	E. v. Sypesteyn.	2
		Thomas du Val.	1	H. v. Wellandt.	I

Naam	Ex.	Naam	Ex.	Naam	Ex.
		Nicolaes Witfen.	1	Herm. van Haten.	I
		Jan Six.	1	I. v. Hoeven.	I

Guill. NAMES DER INTEKENAARS. Guill. Bidloo. | David Amya. | Ifaac Arondeaux. Heyman Kient. | N. la Maire. | I. v. Waeyen. If. van Vethuyfen. | Iooft van Heemskerck. | Olfert de Raat. Jacob le Fort. | Willem van Mieris. | Antoni Koene. Gysbert de Moyer. | Samuel de Hulter. | Antoni de Sont. Hugo Verboom. | Ioh. Antony van Voorft. | 2 B. Bormans. | Willem vander Linde. | 1 Jac. Henricius. | I. Hubrechts. | 1 P. des Marets. | I. Baffée. | 1 S. van Dam. | I.J.Paets. | 1 P. Voet van Winffen. | Wilhem Vergents. | 3 C. v. Lidt. de Jeude. | N. Clignet. | 1 Jean van Weede. | Lambert van Mullem. | 1 L. van Hartevelt. | 2 Corn. van Welfenes. | 1 Eduardus Holthenus. | Hend. Smits. | 1 C. v. Royen. | 2 Mighael vanden Broucq. | 1 W. Peeters. | C. Ifaac. | 1 I. Vallan. | 1 Addr. van Affendelft. | 1 L. Walckier. | Ioan Wafteau. | 1 A. Burman. | 2 Iacob van Heemfteng. | 1 Ant. van Rhee. | 1 Del Court vander Voort. | 1 W. Spoer. | Ab, Clignet. | 1 H. van Benthem. | Iacob des Tombe. | 1 I. M. van Lochorft. | Frans van Cingelshoek. | 1 I. C. Smiffaert, | Iohan vanden Berg. | 1 D. Modé. | Pieter vanden Berg. | 1 V. Huyberts. | Ioh. de Plancke. Ians Soon. | 1 Ifaac de la Fontaine. | 2 Ieromias van Halteren. | 1 Gaspar de Milange. | Ifaack Maflijs | 1 Philips de Flines. | I. vander Haer. | 2 Siewert vander Schelling. | F. Spanheim. | 1 Johannes Smith. | D. v. Waeyen. | 1 Juftus de Vries. | Gillis Pellegrum. | 1 Jan Bus. | 1 Iah le Grand. | 1 David Rutgers. | Hermanus Doeé. | 1 Joan van Broekhuysen. | Baitefar Scott. | 1 A. Bentes. | Abramam Wafteau. | 1 I. v. d. Heyde de Jonge. | 3 G. Schouta. | 4 Antony Bierens. | 3 I. Croejen. | 1 Adam Redoch. | 2 Carpar Alenfoon. | 1 Joan Beaune. | Charles Wafteau. | 1 Pieter Beaufne | 1 Iacob de Vogelaer. | 1 Jacob en Gilbert de Flines. | 1 Philippus vander Vliet, | 1 Jacob de Flines. | 1 Albertus Woodward. | 1 Maynart Troye. | 1 Iuffr. van Lier | 1 Willem van Beeft. | 1 C. Boftchaart. | 1 Hendrick van Beeft. | 1 Ian Boudewynze. | 1 Abraham van Beeft. | 1 Dirck vander Hey. | 1 George Clockener. | 1 Ian van Nes. | 1 Olivier van Deuren. | 2 Hend. van Halteren. | 1 I. Baartmans. | 1 Hugo Caauw. | 1 Ded. Volmer. | 1 Ian Poelaert. | 3 P. Coffon. | 1 Henricus du Rieu. | 1 M. Doet. | 1 Ieremias Noiret. | 1 Lucas van Ryp. | 1 Gisb. Cuper. | 1 Abram de Vivier. | 3 Ian vanden Broeck. | 1 E. Becker. | 1 I. Timmermans. | 1 Albert de Greve. | 1 Gerrit Ianfe Dwingeloo. | 1 I. Roelans. | 1 Louis le Blan. | 1 H. Leeuwen. | 1 D. Havius. | 1 A. de Havelaar. | 2 Adriaan van Cattenburgh. | 1 Fryneois van Nydeck. | 1 P. Synjoor. | 1 Daniel de Win. | 1 Ifaak Verdoes. | 1 Dirk Mels. | 1 Marthinis 't Hoofft. | 1 Ian Theflingh. | 1 Cornelis Keleman. | 1 P. de Neve | 1 De Weduwe N. Verburgge, | 1 Iacob vander Merçt. | 1 Adriaen van Swieten. | 1 C. Burgh. | 1 W. van Neck. | 1 Hendrik Terfmitten. | 1 H. Bleiswyk. | 1 Ifaac van Hooven. | 2 C. v. Haeiringh. | 1 A. v. Thyen. | 1 P. Paets. | 1 Mighiel v. Muffcher. | 1 C. vander Burgh. | 1 Erneft van Bereve van Weft | 1 Hulshout. | 1

Yffelmonde. | 1 Adriaan Boogaert van Be- | 1 Witte van Gelder. |
loys. | Agnetia Block de Flines. Bartholomeus Hardewil. | 1 Willem
| 1 A. de la Biefrate. # NAMEN DER INREKENAARS.

- Willem Pous,
- Dirk Beuckelaar.
- Martin Beuckelaar.
- N. Riethoven.
- Hieronimus Peuteman.
- Barent Bos.
- Jacob Soutyn.
- D. v. Orlens.
- Corn. Klinkwerk.
- P. de la Rue.
- I. Macquet.
- P. Gauwels.
- A. de Crane, voor C. C.
- Gillis Thyffen.
- Ab. vander Meer.
- I. Radeus.
- Kopyn & Sterven.
- Heer vander Niffe.
- Ferdinandus Gruwardt.
- Geeraert vander Port.
- Ian Hauweel.
- Geardus de Witte.
- Johan de Wolf.
- N. Lammens.
- Nicolaus Ratel.
- Sebastiaan van Arkel.
- D. de Hamer.
- Hend. Hoogkamer.
- Cornelis Weldyck.
- Marynus Godefrydi Deys.
- I. van Dorth.
- Jacob van Boedonck.
- Daniel de Pinja.
- G. de Vries.
- Ian van Riedt.
- Pieter van Veen.
- Antony de la Beeq.
- Ionathan Hardenb. van de Bempden.
- G. Pancras.
- Pieter de Meyere.
- Daniel Keurle.
- Iohan van Leeuwen.
- Jacobus Huysduynen.
- I. van Campen.
- Martinus van Leeuwen.
- Balthafar Hoogmade.
- Michiel van Overbeecke.
- Ifaack Wardenier.

- Heer van Heenvliet.
- Egbert Edens.
- Ian Altena.
- Ian Bogaart.
- Adriaen vander Heck.
- Carolus Difpointein.
- Pr. van Bart.
- Niclaas Verheul.
- Abram van Peres.
- Ioan vander Maa.
- I. Danckaert.
- Matthys van Overbeke.
- Everard Temminck.
- G. Grommee.
- I. Keyler.
- Diftaagen.
- P. Homma.
- P. Kolaarts.
- Iacob van Rixel.
- Nicolaus van Hoorn.
- Jacobus Huydenbrouk.
- Ian Beukelaar.
- Iohan van Pere.
- I. Koninck.
- L. A. Thibaut.
- Daniel Hoorinbeek.
- Abr. Duvelaer.
- Reynier vande Sande.
- R. L. Louwerman de Jonge.
- Adr. Hennebo.
- Emanuel Gratop.
- Nicolaes Muys van Holy.
- N. Marienburg.
- N. van Suchtelen.
- Godfrey Kneller Rid.
- I. Blom.
- Adr. v. Hoogstrate.
- G. Valette.
- Iacob de Breff.
- D. v. Barnevelt.
- Pieter vander Plaes.
- David vander Plaes.
- Ian Keydel.
- Emilia Lovife, Geboore Princesse van Poortugaal.
- Ioost Grootvelt.
- Maria Verberg.
- Adam van Rietel.
- A. I. Cats.
- Selchart van Wouw.
- Ioannes Ienfus.
- Friedrich van Schweinitz.
- Adriaen van Rierbeeck.

- Otto Walraef, Vryheer quadt de Lanscroon Hr. van Miel &c.
- Rombout Maftrigt.
- Imant Cauw.
- P. Roeters.
- Niclaas Colvius.
- Nicolaes Colvius de Jonge.
- Cornelis Spiegel.
- Levinus Vincent.
- Hermanus Put.
- Ian Daniels Schut.
- Karel Kodde.
- Chriftiaen van Hoek.
- Ian de Vou.
- Karel Burgard voet.
- Ian 't Hart.
- Ioh. Francken.
- Antony Peffer.
- N. Kruyskerke.
- Hendrik Raven.
- Hendrick Poock.
- N. Linthorft.
- I. v. Horft.
- Iacobus Otto.
- Samuel Guldemont.
- Ockerus Slingerlant.
- Adam Loofs.
- Dirk Peys.
- Iohannes Goethardus, deLonge.
- Henderik vander Heyn.
- Cornelis Verdonk.
- A. van Hoorn.
- Arent van Duynen.
- Quirinns vander Vorm.
- N. Peman.
- Iean de Plancke.
- Ian Burghorft.
- K. Drabbe.
- Ian de Vogelaer.
- Ioannes Glauber.
- Ian Wefterhoff.
- Ifaac Italiaander.
- Iacob van Cralingen.
- Roelof Fontyn.
- Ian Dufart.
- Matys van Guluck.
- Willem Backer Corneliffe.
- Ian van Royen.
- Nicolaus Ghys.
- Louis le Francois.
- Cornelis van Wouw.
- Gerardus Valck.
- Martinus Thielmans.

- Jacob Adriaen Cuneus.
- Coenraedt Ruyfch.
- Iman. Cau.
- Petrus Cuneus.
- Elias del Tombe.
- Gerard Munnicks.
- Ph. Germain.
- Willem Hojer.
- Otto Chr. vander Schuer.
- Jan Luycken.
- Cornelis Pofl.
- N. van Schie.
- Jan vander Voort.
- Pieter Uyenburgh.
- N. S. Gravelande.
- Pieter Souffe.
- N. van Clarenbeeck.
- J. v. Houven Heer van Dinter.
- Jacob Comans.
- Johannes Therely.
- Adriaen van Walwyck.
- Cornelis Brantwyck.
- Jacob van Heyningen.
- Sybrand Feitema.
- Hendr. van Baerle.
- N. Valkenier.
- Johan van Hage.
- N. TENGHAGEL.
- Daniel Erneft Heuglin.
- D. Liebergen.
- Ritmr. Ruys.
- N. Linthorft.
- G. Bicker van Zwieten.
- Bernardus Doll.
- Adriaen de Klercq.
- Everard Drakenborg.
- Dirk van Geffel.
- Johan Verbelft.
- Daniel vander Muyl.
- Magtilda Zwaardecroon.
- Gerard Munniks.
- Vincent Paats.
- Fr. Tulleken.
- J. A. Roofendael.
- M. v. Craght.
- W. Hooreman.
- Johan van Ouryck.
- G. Suyckers.
- Floris Schull.
- Jan van Voorft.
- Joris Timmer.
- Jacoba Cleybergh.

- Abraham Slicher.
- Wynaud Alftorpius.
- Arent vander Wayen.
- Pieter de Smeth.
- Hendrick Stock.
- A. vander Heul.
- Abraham Keller.
- Chriftiaen Benjamin Schmit.
- Carel Hogendorp.
- Philip de la Fontaine.
- Ifaac de la Fontaine Jan Soon.
- Abraham vander Sande.
- Hendrick van Beumingen.
- Egidius vanden Bempden.
- Samuel Spengler.
- Abraham Muyffart.
- Jan de Bruyn.
- Jacobus Vermaet.
- Pieter Coulier.
- Jan ten Hoorn.
- Leendert van Beeck.
- Barent Helmond.
- Willem Kinkee.
- H. v. Krooneveld.

Page 7 # In ## CORNELII BRUNII ### Iter Per Ægyptum,
Syriam, Palæstinam, Cyprum, Rhodum, &c.

*Pyramidum quisquis ductas ad sidera moles, Et Pelusiaci rudera
prisca soli, Atque urbes Asiæ varias, Cyprumque Rhodumque, Et
Constantini mœnia, nosse cupis; Adspice quod docto populis
ostendit in ære, Lustravitque oculis Brunius ipse suis. Mira
viatores alii, sed falsa, nec unquam Visa, malè referant
exhibeantque fide: Cuncta hic conspexit præsens, dextraque fideli
Reddidit, & artifici, vidit ut ante, manu. Et mores hominum
spectavit, & oppida, Ulyssen Quem merito sæcli dixeris esse sui.
Quin & nobilior, quin ipso major Ulysse est. Ille duo erravit lustra,
bis iste duo.*

P. FRANCIUS.

In Hodœporica

Præstantissimi Viri

D. CORNELII de BRUYN.

Tristes exuviae, calcati Orientis imago Flebilis, immensi parva favilla rogi; Artificum stupor, & Pharii miracula luxus, Custodes cinerum marmora, pacis opes; Atthidos ingenium, Latii decora alta triumpho, Non nisi cum cælo nata cadente mori: Quis putet hoc unquam fieri potuisse? fuistis. Grande tot annorum procubuistis opus. Diruit egregios veterum Mars Turca labores, Ruderibusque jacent rudera tecta suis. Nil adeo superest prisci splendoris, & umbra Nominis in capta vix bene restat humo. Hæc sunt Fortunæ ludibria nempe potentis: Tam levis incerto vertitur orbe dea. Ne tamen ulterius in vos mala sæviat ætas Providit multis Anna Perenna modis. Artis opem doctæ, longi solamina luctus, Victuro solers Brunius ære tulit. Brunius Attalicis nuper bene cognitus oris, Brunius Ægeæ non brevis hospes aquæ. Vivite nunc veteris monumenta perennia sæcli, Dum chartis pretium stabit & ingenii.

JANUS BROUKHUSIUS.

Op # OP DE

REIZEN,

MET OPRECHTE AFBEELDINGEN VAN 'T
GEDENKWAARDIGSTE,

IN 'T LICHT GEGEVEN DOOR DEN HEER

KORNELIS DE BRUIN.

Mores hominum multorum vidit & urbes.

Wat werk komt hier in 't licht! een werk van luttel menschen Zo
net tot ieders nut voltrokken, of bedacht; Voor 's werelds
keurigste doorzoekers, naar hun wenschen, Uit verre landen nooit
zo welkom t' huis gebragt.

Ontzinde reislust jaagt en dryft veel reisgezinden, Beluft iet
vreemts te zien, door landen en door zeen: De meesten zien
vergeefs al watze zien, als blinden: Zy zien slechts om te zien: dat

's 't oogmerk, anders geen. 't Gemeen geniet van al dien arbeit vrucht noch voordeel: Zy reizen slechts voor zich (zo levenze ook) alleen; Ja missen zelfs 't genot, by feil van vlyt en oordeel. De heugnis, als 't gezigt, is kort van duur en kleen. Wat baat papier en pen? het werk is luttel prysbaar, Waar in de schryffen ook niet zelden zich vergift; Of print - en tekenkunst veel dingen, nooit bewysbaar, In 't licht brengt, daarze in 't wilt naar raadt, en schendig mist.

DE BRUIN wyft reizenden het rechte spoor, nieuwsgierig Alleen niet met zyn oog, maar sterk van yverbrant Te water en te lande ontvonkt, die kloek en vierig Geen zweet noch zorg vergeet voor 't lieve vaderlant. Voor 't vaderlant besteedt hy negen en tien jaren Aan 't reizen door Europa, door Asië, Afrika, Eilanden in d' Egeesche en Middellantsche baren. Hier slaat hy 't zeldzaamste en het schoonste vlytig ga. Hier geeft hy 't u in print, naar 't leven afgeschildert, Getekent met zyn hant, en bergt dus in zyn blaân Veel werx, dat minst verviel, of woest en gansch verwildert, Zyn' naam nu pas behoudt, voor endeloos vergaan.

O schryf, en tekenkunst, die Trojes trotse muren, En Sidons pracht verduurt, en Tyrus veste aan zee; Door u blyft na zyn' val dit al veelsins noch duren. Gy trektme op deze reis, gy rukt en sleept my mê. Gy leitme door een stadt, die groot is, vlug en vaardig, Als Konstantynstadt, daar Turkyen stout op stoft; Gy in een hol, of kerk, om d'outheit slechts eerwaardig; Of naar een muurstuk, schier aan puin ter neêr geploft. Gy toontme Alexandrye, en Kairo, en de Naalden Des Nylstrooms, wydt befaamt met Hermes tekenvont; Zo zware brokken, (schoon hier vorsten dwaas mê praalden) Dat zelf geen tant des Tydts, hoe vragig, die verslont.

Page 2

G7 Gy leertme Cyprus, 't ryk weleer van Venus, kennen, En Kos, Apelles wieg en wieg van Hippokraat, Met Lesbos, Chios, door veel Grieksche en Roomsche pennen Verheerlykt, nu te droef veranderd van gelaat.

Gy brengtme aan Rodus kust, op Delos, Febus eilant, En daar een berg in zee staag uitbraakt vier en vlam, Te Smirne, en t' Efesus; in 't lant, daar 's werelts heilant En heer in armoê tot veel pyn ter werelt quam.

Daar wijstge ons wonderheên van grote waterbakken, Uit rots gehakt, waar door een stroom uit berg en rots Tot nut vermaak van bak in bak komt nederzakken, De waterleidingen van Rome zelf ten trots.

Op Thabor voertge ons daar, op Liban, groen van cederen, Naar Kana, en naar 't meer, door Christus reis vermaart, Bethaânje, en waar zich laag de Hoogste most vernederen In kribbe, aan 't kruis, in 't graf, of opsteeg hemelwaart.

Vertoont de faam een merk van 't werk noch der profeten, Der kruisgezanten, of der vorsten, groot van naam, Aan dezen reizer, of hun graffste niet vergeten, Hy maalt en melt het uit den mont der gryze faam.

Hy melt ons waarheit, door geen logentaal benevelt: Of wort door bygeloof, gedient met fabeln, iet Hier aangehangen, los geraaskalt en gerevelt, Het gelt zo veel als 't kan, 't verhaal vervoelt hem niet.

Hy brengt aâloude munt te voorschyn, vorstenbeelden, Der volken wyze en dragt; bewyft, hoe menschebeen En visch in stenen gront allengs in aart verscheelden, Door Nasoos dicht noch droom, maar wis verkeert in steen.

O eertyts heilig lant, maar allermint nu heilig, Jerusalem, och geen Jerusalem nu meer, En Bethlems overschot, hoe vry van last en veilig Betrede ik dus uw' gront, niet eens, maar keer op keer!

Aaloutbeits minnaars, moeite en reislust kunt gy sparen. Zoekt stromen, diep van gront, noch bergen, hoog van kruin, Nog bosschen, naar van loof: schuwt zee- en lantgevaren: Hier rustge, en reist met lust op kosten van DE BRUIN.

Men zwijge Ulisses, die veel landen, volk en steden, Gefolt door veel verdriet en zwarigheên, bezocht, Van veler menschen aart en zinlykheên en zeden Zyns ondanx kennis nam, na zyn' Trojaanschen togt.

Dat zwerven strekte een plaag en pyn, al viel 't hem lichter, Verdient Homeer geloof, door Pallas hulp en gunst. En wie wist iet daar van, indien 't zyn heldendichter Ons niet ontvoude door Apolloos brave kunst?

Voor 't reiswerk van DE BRUIN heeft hy geen dichtersklanken, Maar elk zyn wakkre hant en edel brein te danken.

J. VOLLENHOVE.

Op # Op de # R E I S E N ## Van den Heere # KORNELIS DE BRUIN. *Labor improbus.*

Wie kan, wie wil, wie moet uw arbeid niet bedanken De BRUIN! wie zet althans geen netten toon noch klanken Op uwe reislust, die op wetenschap en deugt Verlieft, 't sieraad verstrekte aan uw opgaande jeugt? Die voor den tydt vroeg wys en kundig, vroeg ervaren, Zoo keurig voor hadt om juwelen te vergaren, Als zich vertoonen in het opslaan van uw bladt. Wat doet zich hier al op,

wat heerlyks, welk een schat, Verschiet van kennis, langs het veld van uw papieren! De nieuwe en oude tydt vlecht om uw hoofd laurieren, Met zoo veel arbeids, zweet, en kosten zuur behaalt, By edle kenners, ryk van glori, wèer betaalt. Al 't oudt, ô wonder! wort hier jong, en fris herboren. Hier vindt men dat een reeks van eeuwen hieldt verloren. Hier leeft de wetenschap in levenloos gesteent. De kennis zelf zuigt bloet en merg uit dor gebeent. De vlugge geest zweeft met gemak op uwen veder. Dan vliegt hy hemelwaarts, of daalt op 't aardtryk neder, Vast spelemeiende in een opgezochte schat, Ontdekt, vergaart hy goudt en zilver uit uw bladt. Hier ziet het oog zich blint in zonnerijke glansen. Hier trekt men zonder moeite in 't gloryryk Byzanten, Nieu Rome, 't edel werk van grooten Konstantyn, Daar Mechas halve maan de heldere zonneshyn Vergeefs in 't licht staat van 's Verlossers Evangeli. De doorens ruimen 't veld: die onbesmette leli Verspreit haar kracht en geur dwers door de muuren heen Der Turksche tempels, en de daken der Mosqueen. Waar wendt myn oog zich eerst, naar boven of naar onder? De Naaldespitzen van Egipte, 's werelts wonder, Hoe oudt, vernieuwen, toen uw onderzoekzucht zag Met eigen oogen dat zoo lang verborgen lag: Daar onder dorst gy, met gevaar van 't leeven, doolen, En openbaart ons nu, dat d'Oudheid hieldt verhoelen. Klein Azië hangt zelf haar zegel aan uw vlyt. De zeve Kerken, die Johannes in zyn tydt Door last van hooger handt, met brieven tot haar plichten Vermaande, hoort men noch de volgende eeuwen stichten. Terwyl ze in uw geschrift, haar zwaar begraven kruin Ten hemel heffen, en luidruchtig uit haar puin De boete preken: dat het Christebondgenootschap, Een diep ontzag draagt voor 's Verlossers liefdeboodschap. O volk! dat met den mondt naby, naar 't harte ver, Uw Heer belydt, fier oog op deeze zevester, Wel eer zoo glansryk door den Heilandt zelf geluisterd,

- ◦ 3 En En nu door nevels van een valsch geloof verduistert. Och! 't zette uw reden, hoe verbaasterd, paal en perk. Hoe deerlyk vielen z'uit den hemel van de Kerk! Hoe droevig heeft haar, toen zy zyn bevel vergaten, De Koninklyke handt van Jezus los gelaaten! Wie zondigt noch, als met het uiterste gevaar? Geen licht geen vonk blinkt op dien gouden kandelaar. Betree ik met veel schriks de Heilige landsdouwen, Wat zal uw tekengeest daar wonderen ontvouwen! Eerst komt Egipte my te vooren, met het zant Der roode Schelfzee, zoo verheerlykt door Godts handt: Aan welker oever zoo veel ruiters en helden Hun grafstee vonden, daar ze zeetrofeeën stelden In hun gedagten, diep verzonken in den kolk Van Godts geduchte wraak, verdedigster van 't volk. Hier zie ik van naby de Godgewijde bergen, Die met gespitsen kruin de lucht en sterren tergen: Daar Karmel, Thabor, en 't beroemde Moria Getuigen strekken van de Hemelsche genâ. Noch valt hier 't Manna, naar den geest, in woestyen. Noch kan het water uit de rotsen 't volk verblyen. En zoo veel wonders dat 'er voorviel, laag en hoog, Trekt nu 't aandachtig hart,

als toen der Englen oog. O Palestijne, met uw' Godgewijden Tempel, Hoe vaak betradt de Vorst Messias uwen drempel, Hoe smeekte en badt hy u, met meer dan mensen stem, O booze burgers van 't verstokt Jeruzalem! Om 't moorden van Godts Zoon, van Godt gevloekt; verlaten Ruim zestien eeuwen, wordt uw huis u woest gelaaten: Noch laat zyn predikstem zich hooren: landt en zee Getuigen met wat kracht hy gulde lessen deed. Wat vloeide 'er uit dien mondt een vloed van Heilige Spreuken! By 't Farizeeëdom, hoe weerbarstig, niet te kreuken. Door haaren Heer zag hier Natuur haar loop gestremt, En ylings, hoe het stormt, de golven glad gekamd. Gethsemane, daar wee voor weelde ging, gaat hoven, Waranden, tuinen, ja het Paradys te boven. 't Verlies van zweet en bloed, zyn doodstrijt, won ons vrede. Een Godheid was het die voor elk daar smarte leed. Ik zie den kruisberg, hoe gevloekt, voor ons gezegend, 'k Zie liefdedruppels, schoon 't hier bloed als water regent. Of daal ik dieper met myn geest in Jezus graf: De Christenheid verneemt de geur die 't van zich gaf. Dat graf heeft 't waar geloof voor graf en doodt beveiligd, De naaste grafstee tot een bedt van rust geheiligd, 't Gebalsemd lyk geeft kracht en leven aan 't gebeente Der vroomen, waar toe dan hun zalig lot beweent? Wie zou in zulk een stof zich zelve niet vergeten. Voldoe DE BRUIN, voldoe uw reisucht ongemeten.

J. BRANDT.

Op # Op de ZEE - En LANDREYZEN VAN d'Hr. CORNELIS de BRUYN.

Wat vind de Weetzugt, die in velerhande Boeken De zuuvre waarheyd der aloudheyd op wil zoeken, Zig vaak bedrogen daar zy in verliefde lucht, Een fnood verdigtzel al te eerbiedig ftreeld en kuft. Wat wonder! een blanket van fchyn gebeurlykheden, Een floet van Naam, en tyd, en yders landfchaps Zeden, Gecierdt met fchildery, om 't zinlykft toegepaf, 't Eenvuldige geloof van menig heeft verraaft. Wy zagen Reysverhaal voor waarheyd aangenomen, Met tekening van Land, en Steden, Bergen, Boomen, Paleysen, Tempelen, en Afgoon, Volk, en Dragt, Door enkele Herfenreys zoo konftig voortgebragt, Dat, om het valfche van 't waaragtig te verbannen, Scherp oordeel werd vereyft van wel doorlezen mannen. Maar, ô gelukkige Eeuw! die ons ter goeder tydt Een Reyfiger deed zien, wiens onvermoeide vlyt, Gevaar, en fweet, en goud zyn trouw ons brengt te voren: DE BRUYN, geen vreemdeling onmooglyk na te fporen, Daar regte wantrouw dingt op nader onderzoek. 't Is onze Landsgenoot; niet uyt een duyftre hoek, Gelyck een paddeftoel, gefproten en verdwenen; Een wolk getuugen, by zyn ommetogt verfehenen, Meest Vaderlanders, en nog dagelyks te woord, Verftrekt, en ftaaft al 't geen tot zyn gezag behoord. Rome, en Venetie, doorlugte Hogefcholen Der Schilderkonft, wierd hy tot voefterling bevolen:

Daar Bouw- en doorzigt-konft hem maakte fterk, en vaft, Om flux te tekenen zoo 't maat, en omtrek pafte, En kroon, en voetftal, zuyl, en lyft en ommeringen Den meefter thonen in haar tweepaar ordeningen: Om alles in zyn ftand te brengen aan het ligt; Niet zoo 't een woorden fchetz met ftrik, en quik verdigt, Op 't cierelykft bedriegt, maar zoo 't, met enkele klaarheyd, Aloudheyd kunde ontfcekt een toorts van licht, en waarheyd, Om in den Doolhoof van der fchryvers ftrydighéén, En woefte Chaös der géradebraakte leén Van Steden, Tempelen, en Toorens, en gewelven Een regt getrokken werk der wezens op te delven, En, by het groot vermaak van vreemder volkren aart, En Reysgevallen in de waarheyd opgegaard, Den Chriften Godsdienft, door de trouw van zyn berigten, By Jood, Muhamedaans, en Heydenen te ftigten.

Zoo treft DE BRUYN te regt het allerhoogfte wit, En klinkt den laftermuyl een breydel in 't gebit, Schoon of de Wrevle Jood, met opgefpaarde kaken, De waarheyte logen, en de logen waar wil maken En onbefchaamder in zyn vuyl verharde fchurft Des ouden Ongeloofs diep ingekankerdt, durft Des Heylands Godfppraak in zyn zekerheyd verzaken, 't Verwoeft Jerufalem, de neergestorte daken Van Tyrus, Sidon, het vernield Bethzaida, Dat trotfche Chorazin, verdelgd als Adama, En Capernaüm, oyt zoo hemel waart verheven, Maar nu in Puyn en afch ter helle neergedreven, Daar 't ongediert, gelyk in woefteynen, fchuyldt, En naar, en yfelyk in zyn fpelonken huylt, Tot de alderminfte flip, te deerlyk overtuugen, Al wie dit voorgezegt, door twyfeling, wil buygen Tot eenig los geval. DE BRUYN zag al te klaar Het vaft Profetifch woord in zyn gevolgen waar; Hy zag d'inwoonderen tot Herders, Viffchers, Slaven; Pas diepte voor een boot in die beroemde Haven, Die vlooten fwaar belaan in hare fchoot ontfing, En 't purper zydezeyl aan hare maften hing. Pronkte oyt kleyn Afia met feven Chriften Kerken, Hy kon Gods oordeel in haar fware val bemerken. Wat is 't of Smyrna yts van 't oude wefen draagt, Daar onfe Godsdienft, fchool, en ftaf is uytgejaagdt. Wat 's Sarde, en Pergamus, Ephefe, en Thyathyre, Met haar gezufteren! Wat is 't vermaard Palmyre! Palmyre oyt zoo vol volk, zoo ryk, zoo fterk, zoo groot; Dat zy (een enkele Stad) een Koningryk befloot; De fchrik van Pers, en Parth, en al haar nageburen, 't Welk al het Roomfch geweld dorft wagten voor haar muuren. Mogt nu Zenobia, haar dappere Vorftin, Dien Puynhoop zien, het valt ons zonder twyffel in, Dat zy in 't overfchot, Eeuw in Eeuw uyt vergeten, (Als had een aard'dreun haar verfwolgen in zyn reten) Nog zouw vernoegd zyn, en bedanken onze Tyd, Die hare Stad, en Naam van ondergang bevrydt; En uyt die menigte van Marmere Portalen, En bogen, pylers van de Vorftelyke Zalen, Nog blyken geven van haar oude heerlykheyd, Schoon 't nu den Rover flegts ten fchuyll plaats fchynd bereydt: D'Alexandrynfche Zuyl, met zyne Heylig tek'nen

Bad. Badftooven, Poorten, en Paleizen, doen berek'nen, Wat Prag, en Majesteit Cleopatra bezat; Maar het mismaakt gelaat dier vorftelijke stad, Bij de oude stand gepast, stelde ons DE BRUYN

voor oogen; Die, de oevers van de Nijl, en Rijks Steen
doorgetogen, Egyptens dartelheid in 't overschot besiet, En door
Penceel, en pen, ons haar gedaante liet. Die, spijt de rooflust,
haat, jaloersheid, wrok, en nukken Der woeste Arabers, Turk, en
snode Mammelukken, Door lust, en ijver tot de waarheid
onderschraag, Vaak Lijf, of Leven of zijn vrijheid heeft gewaagd,
Te water en te land; om steden, en gebouwen, Wel te verbeelden,
en nauwkeurig te beschouwen; Daar hij, berg op berg
neergeklaverd, zweet, en zwoegd, De Eginer barning, en Ionier
golf doorploegd, En Chios, Mitylene, en Cyprus gaat bezoeken, En
beurt de aloudeheid uit haar lang verholen hoeken, Te Cos, en
Andros; en van daar aan 't vaste land, Afbeeld het overschot van
Trojes val, en brand: Of 't zij een andere plaats, die de hoofd stad
naastgelegen, In 't Pergamees gewest, heeft deze naam
verkregen: Doch is 't wel vreemd, dat zich een Reiziger vergist?
Daar veler orden naam, en volk gantsch werd vermist; Ja zelf de
grondslag van vermaarde grote steden Werd tot een woestenij, of
door de ploeg gesneden. Hoe is Ioniën, hoe Carië vergaan! Wat
liet Phoenicie van hare scheepsbouw staan. Vervloekte krijg
schond gij aldus dat schoon Magneten, Zou zulk een enig vlek wel
Ptolemaïs wezen! Men dacht het niet, ten ware, opschrift van
bouw, en munt Van uit haar puinhoop ons die waarheid had
gegunst. Wat eist het toeverzicht ter kondschap door te boren, Om
in Byzantium de aloudeheid op te sporen! Bij dat barbarisch, vrek,
en licht ergwanend volk, Al waar men straks is veeg voor boeien,
strop of dolk. DE BRUYN nogtans maakt zich dwars door 't gevaar
een open, En met beleid, en goud behendig door gekropen,
Constantinopolen ziet tot in 't ingewand: En wijl hij 't Grieksche
schoon, en wijn, en spel verband,

Besteed zijn tijd en pen, en onderzoek, en draven Aan Tuighuys,
Vesting, en Wallen, Slot, en Haven. En grote Zeekasteels in
d'Hellesponter golf, Die Xerxes schipbrug, en Leanders min
bedolf. De Tijd, en Vorsten wraak vernield heeft, en deed
plond'ren, Den bouw, en grondslag van de drie paar Werelds
wond'ren: Het zevenste nog alleen in Kairos zanden praalde;
Thans uit- en innewaarts nauwkeurig afgemaakt, Gemeten door
DE BRUYN; hier tot den top geklommen, Daar met gevaarlijk te
kruipen, zich te krommen, Langs ene galerij, zo steil, zo
spiegelglad, Met wanden, en gewelf, zo net in een gevat, Als ware
't gantsch gebouw uit bergkristal gegoten, Om na te speuren wat
de grafstee hield besloten; Daar Dood-kist, en 't vertrek uit 't
zuiverste porfier, Weerstraalde bij de toorts gelijk een schitt'rend
vier. Wat viel 't hem akelig, bang, iets van Diana's tempel, De
poort van Efeze, de rechte aloudeheids stempel In Chalcedonië, of
Rhodus op te doen! Wie zou zulk een geduld, of neerstigheid
vermogen! Om Zalems overschot, en Zions burg, en wallen, Hoe
door het Rooms geweld verwoest, verbrand, vervallen Met ware
zekerheid te brengen aan het licht, Uit zo veel nieuw gebouw op
de oude grond gesticht, En alles na de maat met tekening te
staven; Zich over nacht, en dag drie etmaal te begraven In Jezus
graf-kapel; te brengen aan den dag 't Vermaarde heiligdom, en

Outer, en beslag Van 't Roomsche Kerkgeraad; versmachten in de dampen Der walse fakkelen, en talloze lampen; Door onvermoeide, en nooit verzadelijke lucht, Op geen verhaal van Gids, of Huurling gerust, In hollen diep, en naar de Tomben der Profeten, En Judas Koningen nauwkeurig af te meten: Zulks dat, uit vreze voor verraderij, of straf, Hem vaak ter halver weg zijn Leidsman zelf begaf. Dan 't is genoeg een staal van 't groot ontwerp te geven, 's Mans arbeid, trouw, en deugd zal wel in achting leven Bij elk, die kunst bij vlijt in Reisverhaal bemindt, Waar in het oog 't penseel aan eigen hand verbindt.

I. BIDLOO.

Op # OP DE REIZEN

Met vele afbeeldingen naar 't leven der voornaamste dingen, daar gezien,

In 't licht gebragt door den Heer

CORNELIS de BRUYN.

Dus geeft DE BRUYN ons stof, en noopt der dichtren hant Tot lof van 't heerlyk werk op hoogst verheven trant. Een yder staat verbaaft, verrukt en opgetogen Door 't licht, dat schoon van BRUYN komt stralen in elks ogen. Zo toont een wakkre geest, dat hem geen tydt ontslipt, Gelegenheit, tot nut van velen, nooit ontglipt. Zyn schrijfpapier ontdekt ontelbre wonderwerken Van kunst en van natuur in hollen, graven, Kerken. 't Nieuwsgierig oog verzaadt in eenzaamheit zyn lust, Doorreist hier lant en zee in veiligheid en rust; Ziet bak en praalgewelf, uit harde rots geklonken, Gelyk daar Rome braaf wel eer me plag te pronken; En kent aan 't woeste puin van menige oude stad Hoe wankelbaar fortuin omtuimelt met haar rad. Hier blinkt Byzantium te trots en rijk van glansen, En 't Vorstelyk Serrail met pracht van hooge transen; Daar Mahomets gebroet zo menig Christe ziel Met zynen Alkoran te lang in boejen hiel. Hier zucht Jeruzalem te deerlyk, van die banden Noch onverlost, hoewel door staal en yzre handen Van Godefrooi een wyl ontzet, die schoon beklad Van 't Sarazynsche bloet, dien vloek de borst in tradt. Hier vint men 't Heilig lant bekleet door Turksche tempels, En naulty overschot van Godtgewyde drempels. Het grote Kairo dankt den stroom noch, die zyn gront En vruchtbare akkers mest, daar Isrel Gozen vont. De grote Naalden, dat befaamde werelts wonder, Staan hier noch vast, ten trots van bliksem, brant en donder, Verbazen door 't gezigt bezoekers van de Nyl. DE BRUYN beklimt dat hoog gevaarte, aanschouwt een wyl Van boven 't woest gewest, en maalt de dorre zanden, Den weg van Jakobs zaat, naar zegenryker landen. O Reizer, vol van vier, wat zag uw oog al lant, Al zeen, aleilanden, al wondren van Godts hant In Afië, in Egipte, op

Palestynsche gronden! Nu deeltge ons mee, wat schoon of vreemt daar is gevonden. Wie eert dit werk niet met zyn stem, gezang en gunst? Wie groet eerbiedig niet dees penne- en teken-kunst?

PIETER PEUTEMAN.

BE- # BEKENDMAKINGE.

Aan d'Intekenaars werd bekend gemaakt, dat nog onder handen is, een Kaart, behoorende tot deze Reis-beschryving, welke Kaart afgedrukt zynde, aan de Intekenaars zal worden ter hand gesteld.

COR. Header: Pag. 1

CORNELIS de BRUYNS

REIZEN,

Uit ## EUROPA na KLEIN ASIA, En verscheidene EILANDEN van de # ARCHIPEL, *Mitsgaders* ## EGYPTEN, SYRIEN, PALESTINA, enz.

EERSTE HOOFDSTUK.

Neiging des Auteurs tot het bezichtigen van vreemde Gewesten en Landen. Vertrek uit 's Graavenhaage. Komst tot Weenen. Schrikkelijk geval van een Leeuwin met haaren Spysbezorger. Komst te Florence. Kostelykheden in des Groot - Hertogs Schatkamer. Prachtige Kapel. Uitsteekende Muskadelwyn te Monte - Fiascone, en Graffchrift van een Reiziger die zich daar aan dood dronk. Aankomst te Romen.

¹ Gelyk doorgaans alle menschen van natuure zekere driften onderworpen zyn, waar tegen het als onmogelyk is zich te kanten, inzonderheid wanneer de jonge jaaren noch geen plaats aan rype overweegingen vergunnen, gevoelde ik van myne tedere jeugd af een onverzettelyke neiging om vreemde Gewesten en Landen te bezichtigen, zonder voor alstoen, ter oorzaak myner nieuwelingschap in de wereld, te bezeffen wat swaerigheden en gevaaren dusdanige togten onderworpen zyn. En dewyl ik, wat meerder jaaren gekreegen hebbende, oordeelde niets noodiger en dienstiger voor een Reiziger te zyn, om eenige vrucht uit zyne Reizen te trekken, als kennis van de Teekenkonst te hebben, ten einde zich de zaaken door der zelve verbeeldingen te dieper in de

geheugenis te prenten, en die zich ten allen tyde, even alsof ze weder tegenwoordig waren, voor oogen te kunnen stellen, (het beste middel om geen voet aan de vergeetelheid te geeven) besloot ik toevlucht te neemen tot de Schilderkonst, waar in zo ver gevoorderd zynde, als ik oordeelde tot myn voorneemen noodzaakelyk te weezen, bereide ik my ter uitvoering van dien: en hebbende verstaan, dat 'er in het aanstaande Jaar 1675. een Jubeljaar, of Anno Santo, te Romen gehouden stond te worden, besloot ik my derwaarts te vervoegen, en aldus een aanvang van myne Reizen te maaken.

A Na Page 2 Header: CORNELIS de BRUYNS

² Ik vertrok dan op den 1sten. October des Jaars 1674. uit myne Geboorte-plaats 's Graavenhaage, kwam den 4den. tot Swol, toog den 14den. door Hannover, vernachtte den 19den. tot Hal, en den 20sten. te Leipfich, alwaar ik, dewyl 'er aldaar de Mis, of Jaar-markt, gehouden wierd, veele kostelykheden zag. Hier wierd ik gebragt ten huize van den Heer Kamerraad Laurens van Adelenhelm, Burgemeester der gemelde Stad, die my een Kamer vol van allerhande Rariteiten, doch meest van Beesten, en alles wat de Natuur door het Water laat voortkomen, vertoonde, die wel een curieus gezicht verdienden.

³ Na een verblyf van drie dagen weder vertrokken zynde, toog ik den 28sten. door Marienberg, den 4den. November door Eglow, en kwam den 8sten. tot Weenen, alwaar ik in de Schatkamer des Keizers wierd geleid, pronkende onder anderen met veele treffelyke Schilderyen, door voornaame Meesters gemaakt. Deze Stad is zeer fraay en luftig, omringd met een braave wal, en voorzien van groote Voorfteden. Rondom de zelve ftrekt zich een zeer vermaakelyk vlak land, 't geen een cierlyk voorwerp aan het gezicht befchikt. Geduurende myn verblyf alhier ging ik bezichtigen het Nieuw Gebouw, leggende ongeveer een kleine uur van de Stad, ter plaatse daar de Turken in de belegering van Weenen onder Sultan Solyman, in den Jaare 1529. hunne tenten hadden opgeflagen. 't Is geficht om 'er allerhande Wildgedierte in te bewaaren, als Leeuwen, Tygers, Beeren, Wolven, enz. waar toe het met alle de vereifchte hoedanigheden voorzien is.

⁴ My wierd verhaald, dat zekere Leeuwin, eenigen tyd geleeden, Jongen gekreegen hebbende, de Keizer de zelve, na dat hy zyn middagmaal had gehouden, gemeenlyk by zich deed brengen, om 'er zyn vermaak mee te neemen; by welke gelegenheid het eens gebeurde, dat hy ze langer als na gewoonte by zich hadde gehouden, vertoonde de Leeuwin zich daar zo geweldig over, dat zy den geen, aan wien de zorg bevolen was om haar van spys en drank te voorzien, wanneer hy de Jongen weder te rug bracht, verwoedelyk op het lyf viel, en met tanden en klauwen verfcheurde: na welken tyd de Vorft zich met de Jongen niet meer wilde bemoeijen.

⁵ Den 17den November vertrok ik weder van Weenen, en toog den 23sten. door Niemark en Frello, welke laatfte Plaats ik t'eenemaal verwoeft vond, alzo ze twee jaaren te vooren gantfchelyk afgebrand was. Vervolgens kwam ik te Straatspurg, gelegen in Carinthen, en den 28sten. te Gloufe, zynde het begin van Italien; wyders den 5den. December te Venetien, van waar ik des nachts met de Bark op Ferrare vertrok, durvende my daar niet ophouden, om voor het Jubeljaar te Romen te weezen. 't Zelfde deed ik dan ook ten opzichte van Ferrare en Bolonge, ten ⁶ einde noch een dag à twee tot Florence te kunnen verblyven, daar ik den 12den. der gemelde maand aankwam, en alle de Fraaijgheden in des Groot - Hertogs Schatkamer ging bezichtigen, waar af ik dit weinige ter loops aan den Leezer moet mededeelen.

⁷ Men vertoonde my onder anderen een groot Kabinet, met edele gefteenten ingelegt, 't geen men zegt dat een halve millioen gekoft zou hebben. Aan het zelve is een fyne Paarl, zo groot als een okkernoot. Men ziet 'er ook een Rots verbeeld, altemaal van Paarlen, die heel groot zyn; mitsgaders verfcheidene kostelyke Kabinetten, en veele andere dingen van ongemeene waardy: en in het Wapenhuis een Magneetsteen van een voet groot, gelyk ook veelerhande foort van vreemd Geweer, 't geen men verhaalt meeftendeel genomen te zyn van een zekeren Sultan die na Mecca reifde, van 't welk wel ruim de grootfte helft met edele gefteenten ingelegt is; als mede het Tuig voor drie Ry-Paarden, waar af de Stygbeugels, 't geringfte dat 'er aan is, van lou- Header: R E I Z E N. 3

louter goud zyn, wel ter dikte van een pink. Ook ziet men der een Kraamstoel, van boven tot beneden met juweelen bezet, benevens veele andere ongeloovelyke kostelykheden van groote Steenen; mitgaders verscheidene aardige Indiaansche Kleederen van Papegaaysveeren; gelyk ook een Paard welkers Maanen zes vademen lang zyn geweest; en een Riem van een Offe huid, hebbende twee honderd vademen in de lengte; de Wapenen des Konings van Vrankryk, die in den Slag van Pavie gevangen wierd; een Scepter van Agaat Orientaal, dien men zegt van Keizer Karel den Vyfden te zyn; een Degen vanden Keizer Charlemagne, of Karel den Grooten, enz. Ik zag ook een zeer kostelyke Kapelle ⁸, waar aan al acht-en-zeventig jaaren wasgearbeid, hoewel ze noch op verre na niet ten halven voltooid was. Dit werk heeft begonnen Ferdinand de Iste. Hertog van Florence. In deze Kapelle legt een Kuffen, 't geen dartig duizend kroonen gekoft zoude hebben, zynde met dierbaare gesteenten bezet: en is 'tzelve vercierd met de fraaiste steenen, die 'er te bekomen zyn. Men wees my een Marmersteen, waar aan vyf Meesters zeven Jaaren hadden gearbeid, eer ze in staat was om gebruikt te kunnen worden. 't Altaar pronkt met vyf zwaare Pilaaren van Cristal de Montagne. In het Paleis vond ik een menigte van uitfteekende Schilderyen, gedaan door de voornaamfte Meesters; en, 't geen aanmerkenswaardig is, een Kamer vol Afbeeldfels, altemaal van

Schilders, en ieder met zyne eigene hand gemaakt; gelyk ook langs eenige Galeryen een groot getal van Antique Marmere Statuen, of Beelden. 't Paleis zelve is, inzonderheid van vooren, byzonder groots en deftig: de Stad van binnen fraay, en van buiten zeer aangenaam, door de menigvuldige Lufthuizen en Tuinen, die rondom de zelve tegen het Gebergte aan leggen.

Den 14den. der gemelde maand December zette ik de reis weder voort, en nam myn weg over Monte-Fiascone ⁹, alwaar uitfteekende Muskadelwyn is; om welke reden een zeker Reiziger zich daar, vry wat langer als hy behoorde, ophield, vindende den zelve zoo fmaakelyk, dat hy, konnende die Nectar niet een oogenblik miffen, zyne welluft eindelyk met de dood moeft betalen: ter gedachtenis van het welk ziet men op zyn Graf (want hy wierd alhier ter aarde befteld) de volgende Latynsche regelen:

Est. est. est. Propt. nimum est. Jo- de suc. D. meus Mortuus est.

't Welk van verscheide Reizigers getuigd, en ook zo door my bevonden is.

Hebbende Monte-Fiascone verlaaten, toog ik over Viterbo, en kwam vervolgens den 22sten. December te Romen ¹⁰.

Footer: A 2 II. HOOFD- Page 4 Header: CORNELIS de BRUYNS

II. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Plechtigheden, te Romen in het Jubel-Jaar gebruikelyk. Anneeming van den Auteur in de Bend der Nederlandsche Konstenaars, en op hoedanig een wyze zulks geschied. Bloedig gevecht tuffchen twee Proceffien. Vuurwerk door den Spaanschen Ambassadeur vertoond. Jaarlyks Vuurwerk van 't Kasteel S. Angelo. Byzonderheden wegens het Jubeljaar. Dood van den Paus Clemens den X. Byzonderheden noopende het Conclave, en het verkiesen van een nieuwen Paus. Verkiezing van Innocentius den XI. Vreemde Predikfter. Gebeurige Oorden van Romen.

Deze plechtigheden verricht zynde, treffe ik by geval een perfoon aan, mede geboortig uyt den Haag, en Robert du Val geheeten, anders de Fortuyn, tegenwoordig in dienft als Header: R E I Z E N. 5

Aanmerking van den Auteur in de Bend der Nederlandsche Konstenaars, en op hoedanig een wyze zulks geschied.

als Schilder en Konstbewaarder zyner Majesteit van Groot-Britanje. d'Oude kennis wierd met d'uitterste blydschap vernieuwd, tot zo verre, dat ik hem verzocht te weeg te willen

brenghen, dat ik verlof bekwame om dien zelven nacht in de Vergadering der Nederlanders te mogen verschynen, ten einde als Bendvogel onder hun Gezelschap aangenomen te werden, waar toe hy zich gewillig toonde. En also een minder getal als van zeven perfoonen niet vermag iemand in de Bend in te huldigen, waaren wy genoodzaakt eenige uren in de nacht gints en herwaarts te zoeken, eer men het vereischte getal van Bendvogels by een kon krygen: doch eindelyk vorderden wy zodanig, dat 'er boven de tweemaal zeven te voorfschyn kwamen; wanneer myn verzoek ter uitvoering wierd gebracht, en ik door een braaf Gezelschap van Konstenaars met de naam van Adonis begunstigd.

Het Bendvogelschap is bekend genoeg: doch dewyl't, myns wetens, nooit van iemand beschreeven is geweest, wat het eigentlyk zy en in hebbe, en hoe de inlyving in de Bend geschied, moet ik de moeite neemen van 'er alhier de gebruikelikheden van ter neder te stellen.

Men bracht my dan voor eerst in een kamer, alwaar eenige der Bendvogels my verzelden, terwyl men in een ander vertrek bezig was met de toestel, tot het werk behoorende, te vervaardigen: waar van my niet de minste kennis wierd gegeven, voor en al eer ik zelve met vele omstandigheden daar binnen wierd geleid, alwaar ik onvoorziens, met zodanig een verwondering, als men zich kan verbeelden, de fraaiste Vertooning zag die men bedenken kan, altemaal van de Konstenaars zelve in persoon, welke de zaaken zo bevalig en geestig weeten te vertoonen, dat zy 'er de beste Tooneelspeelders, hoe zeer zy ook in hunne konft afgerecht mogen weezen, mede zouden beschaamen.

In deeze Vertooning voert 'er een de benaaming van Veldpaap, en geen ander, als hy, het woord. Deeze zit met groote deftigheid op een hoog verhevene zetel, en stelt met veele redenen den Groenen (aldus werd de geen genoemd, die ingewyd staat te worden) zekere wetten en regelen voor, behelfende de studie van de Schilderkonst, ende de onverbreekelyke instellingen van de Bend; den Nieuwling daar op met groote onderdanigheid geantwoord hebbende, dat hy genegen is alles na te komen, word hem door den Veldpaap een Lauwriekroon op het hoofd gezet, en te gelyk door alle de aanweezende Bendvogels met een groot geschreeuw uitgeroepen: Viva, viva, viva, onzen nieuwen Medebroeder . . . zo als hy dan by de inwyving genaamt is: het welke zeer oneigen, en by misbruik van 't woord, 't welk ook aan de Geestelykheid zomtyds ergernis gegeven heeft, doopen werd genoemd.

Vervolgens word hem zyn Bendbrief, ondertekend van alle die 'er tegenwoordig zyn, overgeleverd; 't geen, met eenige andere daar noch toebehoorende aardigheden, volbracht zynde, vervoegt men

zich ter plaatze daar de tafel bereid is: en moet de nieuwe Bendvogel d'onkosten, op deezen gantschen handel loopende, alleen betaalen.

Na den nacht dan aldus in alle vrolykheid doorgebracht te hebben, begeeft men zich met het krieken van den dageraad na het Graf van Bacchus, om het zelve, volgens de gemeene wyze van spreken, te begieten; zynde een goede uur van de Stad gelegen, in een Kerkje genaamd S. Agnele.

Dit Graf is van een schoonen Porfyrsteen, met d'afbeelding van den Wyngod op alle vier de hoeken. Dicht tegen over staat een Herberg, alwaar men den nieuwen Bendvogel doet zien de aangenaamste Gezichten van Romen, en zich dien dag vrolyk maakt: doch 't geen men alhier komt te verteeren staat aan de vrye wil van den nieuwen Bendvogel, om het geheel, of ten deele te betaalen, na dat zyne mildheid, of

Page A 3 ruim. Header: 6 CORNELIS de BRUYNS

ruimheid van penningen toelaat, of zich daar toe strekt.

Men gelooft dat deze Maatschappy al van den tyd des vermaarden Rafaëls begonnen is, en dat hy wel de voornaamste instelder daar van zou zyn geweest; weshalven dan de zelve al niet veel minder als twee honderd jaren gestaan moet hebben: zynde deze wydbéroemde Schilder in den jaare 1483. geboren in de Stad Urbino. Hy legt begraven te Romen, in de Kerk de Rotonde genaamd; hebbende in den ouderdom van maar zeven en dertig jaaren, wanneer hy op den zelve dag zyner geboorte kwam te sterven, door zyne uitsteekendheid in de Schilderkunst een naam gemaakt, die alle eeuwen zal verduuren.

De geleerde Petrus Bembus, een voortreffelyk Poëet in de Latynsche en Italiaansche Taal, maakte een Graffchrift 't zyner eere, 't geen noch ten huidigen dage, onder zyn afbeeldzel, deftig van marmer gehouwen, in de gemelde Kerk te lezen is.

Doch werd tegenwoordig niemand in deeze Maatschappy toegelaten, als die de Hoog- of Nederduitsche Taal spreekt.

Tot klaarder onderrichting van den Leezer, heb ik hier een afbeelding van zodaanig een Vertooning, welke ik meer als vyftigmaal bygewoond heb, willen invoegen, geteekend met de letter A.

Gedurende dit zelve jaar zag ik de Processie uit de Kerk van Minerva na S. Pieter gaan, waar in veel groote Figuren, in een zeer fraaije schikking, omgevoerd wierden: zy waaren alle treffelyk gemaakt: verbeeldende, zo my voorstaat, de Geboorte Christi.

Boven de zelve vertoonde zich iets in de gedaante van een Naald, of Pyramide, ter hoogte van een gemeen Paleis, rondom behangen met lichten, klatergoud, en andere cieraaden, die een aangenaam gezicht veroorzaakten; welke Machine even zo groot was dat de zelve bekwaamelyk door de straten konde passeren. 't Gantsche gevaarte, wiens gelyk in fraaiheid ik nooit by eenige Processie heb gezien, wierd gedragen door honderd Arbeiders, en des morgens by de Kerk van S. Pieter geheel en al tot kleine stukken verbryzeld. Want alle dusdanige werken, hoe kostelyk zy ook mogen weezen, worden nooit meer als eens gebruikt.

Maar ziet hier wat een ontydige Godvruchtigheid, of liever onverstandigen yver, van menschen, die voorgeeven zich in zulke gelegentheden aan God overgegeven te hebben, te weeg kan brengen. ¹¹ 't Gebeurde op zekeren dag, dat twee Processien te gelyk voorttrokken, tegens den opgang van Monte-Cavallo, komende d'eene van de Fontein de Treve, en d'andere uit de straat de Cours genaamd. Myne woonplaats was toen ter tyd op den hoek in 't opgaan van Monte-Cavallo. Hier kwam na-yver en eerezucht, of groots- en opgeblaazendheid in 't spel. Om de eere van de voorrang te hebben, hielden deeze twee Reijen ofte Processien, door de engte niet konnende gelyk voortgaan, lange stand, malkanderen weigerende te wyken, ende den een den anderen de voorttred, met zeer veele bitsigheid en scherpigheid, betwistende. In 't eersten was het maar woordenstryd, en dus bleeven zy een tyd lang staan, zonder tot verdrag te kunnen geraaken.

d'Omstanders waaren vast verwachtende wat hier van komen zoude; wanneer eindelyk het besluit wierd genomen van het geduld, en met een de Godvrucht, welke omtrent de Processien behoorde gepaard te gaan, aan een zyde te stellen, en in euvelen moede hun Heiligdom, Santa Croce, het Kruis, 't geen zy gewoon zyn zelfs ter aanbidding om te draagen, en dat, ten besten genomen, behoorde te dienen om aan het ootmoedig en langmoedig Lyden des Zaligmakers te doen gedenken, ten knodze te gebruiken, en zich daar van, ô verfoejelyk misbruik! ten moordgeweere te bedienen, met het welk 'er een zodaanig begroet wierd, dat hy aanstonds onder het genoemde hout dood bleef. En dit zelfde lot Header: R E I Z E N. Page 7

lot viel in een oogenblik noch twee à drie anderen te beurt, die op gelyke wyze van het leven beroofd wierden, ende onder de Kruissen nederstorteden. 't Welk zulk een alarm voor onze woonplaats veroorzaakte, dat een meenigte van volk op de been geraakte; waar van ettelyke zich tusschen de strydende Partijen wierpen, en met minnelyke woorden zo veel te weeg brachten, datter een stilstand van wapenen getroffen wierd.

d'Italjaanen volgeestig van aard, en tot spotternijen genegen, schertsten geweldig met dezen handel; terwyl ondertusschen sommige, tot wat hooger jaaren gekomen, en derhalven meer

bedwaard, medelyden hadden met de Vrouwen en jonge Dochters, welke deeze Processien, zo wel als de Mannen, verzelden, door dien ze, niet zonder reeden, zich wegens een zo onverwachte ontmoeting zeer bedrukt en vol vreeze toonden.

Dit onweer dan aldus eenigermate gestild zynde, zagen de Vrouwspersoonen om een goed heenkomen; en men verwachtte dat ook eindelyk de Mannen gerust en stil na huis zouden gaan.

Maar wel haast verhief zich weêr een andere donkere wolk, en den storm begon op nieuws. Want de gemelde Processiegangers kort na den middag in de Kerk van S. Jan van Lateranen weder by malkander gekomen, en de gemoederen noch ten uittersten verbittert zynde, geraakten ze straks aan 't morren, en voorts in een oogenblik tot daadelykheid, bedienende zich nochmaals van de zelve wapenen: en wierd deze tweede storm 't elkens met zodanig een verbitterdheid hervat, dat het bloed door de Kerk liep. Dit veroorzaakte een schrikkelyke wanorder, en grootte toevloeiing van menschen. De Paus ondertusschen verstaan hebbende op welk een onbehoorlyke en argerlyke manier zich deze Processien, tot twee reizen toe, hadden gedragen, was 'er zo gevoelig af, dat hy rond uit weigerde absolutie te geven; weshalven door verscheidene Prinssen, en andere groote Personagien, veele moeite gedaan moest worden, eer men hem tot het zelve kon beweegen.

Geduurende dit geheele jaar heeft men gestadig Processien van alle oorden, en onder de zelve een meenigte die zich het bloote ligchaam met scherpe geesels zodanig kastijden, dat 'er by mynen tyd, zo men zeide, verscheidene van kwamen te sterven.

Aangenaamer schouwspel was het Vuurwerk¹², 't geen den Ambassadeur van Spanjen in dit zelve jaar deed aansteeken, bestaande voornaamentlyk in drie stukken, welke zich op de drie Fonteinen van de Plaats Navona vertoonden. In het midden zag men een hooge Pyramide, behangen met de Wapenen van Spanjen, en vele andere çieraaden, altemaal van brandende stoffe, welke gestadig een menigte van vuur uitbraakten. Aan het eene einde van de plaats, voor het Paleis van den Cardinaal Portocarrero, stond een Christus-beeld, omtrent viermaal zo groot als 't leven, uitsteekend fraai van bordpapier gemaakt, en verbeeld als in de wolken ten Hemel vaarende. Aan het ander einde, voor het Paleis van den Prins Pamphiljo, vertoonde zich een Lievevrouw, of Maria-beeld, van gelyke grootte. En voor de Kerk van S. Jacomo zag men de Mirakelen van dien Heilig, zeer cierlyk met witte en zwarte coleuren afgebeeld, en benevens den zelven de Wapenen van Spanjen. De plaats was aan alle kanten met een borstweering afgesloten, om het volk 'er buiten te houden; en vier voeten hooger in het rond een lat geslagen, dienende om een groot getal van brandende toortsen te draagen; behalven de geenen, daar de gebuurige Huizen, met kostelyke Tapyten behangen, door verlicht wierden. Ondertusschen, terwyl de oogen

zich hier in als verlooren, zwierden ontallyke Vuurwerken door de lucht, welke door de dikste duisternissen heen boorende, lange spooen van flikkerende straaen achter zich lieten. Dit duurde
Header: 8 CORNELIS de BRUYNS

de ruim een uur, tot zonderling genoeg der aanschouwers. Ik moet ook bekennen nooit iets diergelyks gezien te hebben: want zynde de gemelde plaats heel lang, en tamelyk breed, kan men zich haast verbeelden, hoe cierlyk een werking alle deze lichten voortbrachten.

De Kerk van S. Pieter stond mede van onder tot boven, ja zelfs tot in het kruis toe, in 't licht.

¹³ Een ander Vuurwerk, verwonderens waardig om te bezichtigen, is men gewoon jaarlyks op S. Pietersdag in het Kasteel S. Angelo t'ontsteken. Het komt als boven uit het Kasteel, gaat te gelyk aan, en verbreid zich door de meenigte van het vuur zodaanig in 't rond, dat, wanneer men 'er, omtrent het Kasteel, onder staat, het zich vertoont even als of den Hemel zich kwame te openen: en een goed half uur van daar zynde, kan men het duidelyk genoeg aanschouwen. Ik had de curieusheid, also ik meer als een jaar te Romen doorgebracht heb, van het aan verscheidene oorden te gaan bezichtigen; doch bevond het, daar onder zynde, het aangenaamste.

¹⁴ Het Jubeljaar geëindigd zynde, wierd de heilige Poort weder toegemetseld. 't Is (dewyl veele niet weeten wat het Jubileum eigentlyk zy) een Ceremonie van de Roomsche Kerk, om volkomene aflat, zo noemen zy de vergiffenisse der zonden, te verdienen, welke de Paus op deezen tyd aan de gantsche Roomsche Kerk vergunt. Het wierd ingesteld in den jaare 1300. door Bonifacius den VIIIsten. welke begeerde dat het om de honderd jaaren gehouden zoude worden, ten navolging van het Jubeljaar der Jooden. Clemens de VIde. verordende, dat het om de vyftig jaaren zoude geschieden. Urbanus de VIde. stelde het op drie-en-dartig. En Sixtus de Vde. bepaalde het eindelyk op vyf-en-twintig, gelyk het noch tegenwoordig is.

¹⁵ Geduurende myn verblyf te Romen, kwam aldaar op den 22sten July van den jaare 1676. t'overlyden den Paus Clemens de Xde. na dat hy den Stoel zes jaaren en weinige maanden had bekleed.

Den Kardinaal Patroon, zo haast als hy de dood van den Ouden Vader ziet naderen, laat zulks aan d'overige Kardinaalen en Ambassadeurs bekend maaken, welke zich daar op na het Pauselyk Paleis vervoegen, betuigende hun leedweezen over zynen gevaarlyken toestand; mitsgaders alle de geenen, welke om zwaare misdaden gevangen zitten, na het Kasteel S. Angelo brengen, op dat zy aldaar in te meerder veiligheid mogen weezen, blyvende als dan niemand in de gemeene gevangenissen, dan die daar om schulden, of geringe misdaden, gezet zyn, welke

vervolgens, zo dra als den Stoel leedig verklaard is, door den Raad van Romen, tot teken van haare oppermacht, in vryheid worden gesteld.

Den volgende avond wierd het Lyk van den Paus van Monte-Cavallo na het Vaticaan gebracht, gedraagen door twee Muil-ezels in een opene draagzetel, met rood geborduurd Fluweel bekleed, en verzeld met een meenigte van brandende toortsen. 't Verbeelde zich even of men een Kryg-overste, in 't Veld gefneuveld, ter aarde wilde bestellen; vermits de lichte Ruiters, *Cavalli Legeri* genaamd, mitsgaders de Kurassiers, en Zwitsers, met hun Geweer, Trompetten, Herpauken, Pypen en Trommelen, benevens eenige stukken Kanon, met de trompen achterwaarts, van het gevolg waaren.

Des morgens daar aan bracht men het Lyk uit het Vaticaan in de Kerk van S. Pieter, alwaar het drie achterevolgende dagen in de Kapel van de Heilige Drievuldigheid ten toon bleef leggen, met de voeten, daar roode Fluweele Muilen aan zyn, door de tralien heen, welke gestadig door de voorbygangers met groote devotie gekust wierden. Ik had het geluk van in de Kapel te komen, en de hand van den overleedenen Paus aan te raaken, 't geen voor een gantsch byzondere gunst word gehouden.

Geduurende de negen dagen, dat het REIZEN. 9 Byson- het lyk boven d'aarde ftond , wier- Doctoreen , een Chirurgyn , een derheden noopen- den de noodigheden tot het Con- Apotheke, een Timmerman, een de het Con- clave bezorgd ; en de kamertjes Metfelaar, en twee Baardscheerders. clave , en voor de Kardinalen bereid. Onder- En worden boven defen daar noch het verkie- tuffchen had een ieder de vryheid binnen gelaeten acht á tien knech- fen van een van het zelve te gaan bezichtigen,- ten , ten dienfte van allen die 'er in nieuwen zulks dat 'er geftadig een groot ge- zyn, als om de kamers van het Paus. drank van volk in en uit kwam bar- Conclave te reinigen, hout aan te ften. brengen enz. wordende door de Wanneer de Kardinaalen eens in Kerk betaald : doch onder de zelve het Conclave zyn gegaan , vermo- mach niemand zyn , die in dienft gen zy daar niet weder uit te kom- van den ecenen , of den anderen men eer de verkiezing van een nieu- Kardinaal is geweest. wen Paus gefchied is. Elken Kar- Wyders word het Conclave, na dinaal worden twee dienaars toege- dat het eens geflooten is, niet we- laten, en de fpyzen hen dagelyks der geopend, dan voor de vreemde uit hunne Paleizen toegezonden. Kardinaa ten, om daar binnen, en Op het vallen van den avond werd voor de daar in zynde doodelyke een klokje binnen het zelve geluid, kranken, van welker gefteltenis de waar op drie Kardinaalen, met den Doctoreen behoorlyke verklaring Meefter der Ceremonien , alle de moeten geven, om daar uit gelaeten hoekken en winkels van het vertrek, te worden. tot de verkiezing verordend , op Den eed , dien ieder Kardinaal het nauwftte moeten doorzoeken, by deze gelegentheid met luider ten einde niemand , welke niet be- ftemme voor een Kruisbeeld moet voegd

is daar binnen te zyn, zich afleggen , beftaat in de volgende daar in verberge. Men draagt ook woorden. Teftor Chriftum 'Domi- zorg, dat de wachten wel befteld num , qui me iudicaturus eft, eli- werden. Op de plaats van S.Pieter gere quem fecundum Deum judico zyn vier Hooftwachten , door den eligere debere , et quod idem in ac- Generaal der Roomfche Kerk al- cefiu praefkobo. Dat is : Ik betuige daar geordonneerd. Aan de deur voor onfen Heere Jefus Chriftus, van het Vaticaanfche Paleis ont- die my moet oordeelen,den geenen houd zich de Switferfe Garde, te zullen verkiezen, dien ik, vol- voorzien met harnaffen, muske- gens God, oordeel te moeten ver- ten, twee flukken kanon, en ander kiezen , als ook het zelve te zul- noodig gewefer. d' Andere wach- len doen in het accelfit. Met dit ten, welke hier en daar op de ftraa- laaftte woord werd beteekend het ten flaan, worden gecommandeerd overgaan tot eens anders ftemme. door den Prins Savelli, als erfely- ken bewaarder van het Conclave. Wat nu belangt de verkiezing De deur des vertreks, daar de ver- van den Paus, indien dezelve voor kiezing in gefchied , is bezorgd met wettig of geldig zal gehouden wor- vier ftooten , van twee der welken den, moet ze op eene van de vol- de fleutelts in bewaring zyn van gende wyzen gefchieden; te weten; Prelaaten, die zich daar buiten ont- eerftelyk by Infpiratie, of inblazing; houdenden , en die van d' andere twee, ten tweeden by Compromis, of het in handen van den Ceremonie mee- verblyven aan eenige Kardinaalen ; fter, welke zich daar binnen be- en ten derden by Stemming. vind. Noopende d Infpiratie , die ge- Benevens de Kardinaalen vermo- fchied , wanneer alle de Kardinaa- gen ook in het Conclave te verbly- len gelykerhand, en als door den ven de Sacriflain met zyne Onder- H. Geeft gedreven, eenftemmig een hoorigen, twee Meefters der Cere- Paus verkiezen. De tweede manier monien , een Biechtvader, een Se- gefchied by Compromis , dat is te cretaris van 't Sacro Collegio, twee zeggen , als de Kardinaalen aan ee- B geven, Page 10 Header: CORNELIS de BRUYN

geven, om een Paus te maaken, met verzekering van den geenen, dien zy tot deze waardigheid zullen verheffen, voor een wettelyk verkooren Paus te zullen houden. De derde en hedendaags gebruikelijke wyze gefchied by *opftelling van de stemmen*; en moet de geen, die aldus tot Oppelhoofd van de Roomsche Kerk verheven zal werden, de twee darde deelen van de zelve hebben.

Ziet daar eenige der voornaamfte byzonderheden omtrent het verkiezen van een nieuwen Paus gebruikelijk, van dewelke ik meer gesproken zou hebben, indien 'er niet ¹⁶ elders een zeer wydloopige beschryving af te vinden was.

¹⁷ Den 21sten September van het zelve Jaar 1676, na dat de Kardinaalen vyf à zes weken in het Conclave opgesloten waren geweest, wierd tot Paus verkooren *Benedetto Odescalchi*; die den naam van *Innocentius den XI den* aannam.

Straks na zyne verheffingh gaf de nieuwe Paus order, dat men alle de gevangen-huizen zou open zetten, en de geenen, welke gedurende de leedigheid van den stoel daar in gebracht waren, uitlaaten. 't Is het gebruik, by een nieuwe verkiezing deze gunst aan de gevangenen te betoonen; weshalven dan de geenen, welken men de zelve niet wil laten genieten, tot meerder verzekerdheid, gelyk ik hier voor gezegt heb, by tyds in het Kasteel S. Angelo gebracht worden. Dit veroorzaakt mede een groote vreugde, en gewoel binnen Romen; alwaar ook noch de plechtigheden, welke door de Geestelyken omtrent den nieuwen Paus geschieden, een ander Jubeljaar schynen te vertoonen.

18 'k Moet ook, onder d' aanmerkelyke dingen, welke ik in deze groote Stad heb gezien, het volgende niet vergeeten. Omtrent het Paleis Farnese, in de straat Julia, woonde een zeker Schoenmaker, wiens Vrouw alle dagen, en by wylen twee, of driemaal daags uit het venster van een bovenkamer ging staan prediken, waar door gestadig veele menschen, eenige uit nieuwsgierigheid, andere uit Godvrugtigheid derwaarts getrokken wierden. Ik kon haar bekwamelyk, zynde op myne kamer, hooren; also ik toen ter tyd daar omtrent woonachtig was, te weeten, aan het Traict, daar men overvaart na de Longarde. d'Inquisitie, die deeze manier van doen ligt al lang had verdooten, liet haar eindelyk by de kop vatten: doch na weinig tyd weder loslaaten. Of haar ontslaging met verbod van noyt meer te prediken is geweest, hebbe ik niet vernoomen, maar sy predikte weder als voorheen; gelyk ik dan ook meermaalen een meenigte van toehoorders omtrent haare woonplaats heb gezien, en onder de zelve verscheidene Heeren en Mevrouwen, welke met hunne karossen staan bleven om haar te hooren. Men zei my, dat ze zelve niet een woord kon leezen, maar zich gestadig door anderen liet voorlezen: also ik d'Italiaansche spraak toen ter tyd noch niet alte wel verstond, zynde noch maar weinige maanden te Romen geweest, moest ik my, aangaande het faakelyke 't welk sy voortbracht door anderen laeten onderrechten, die betuigden, dat het tamelyk goed was, 't geen ze aldus dagelyks predikte.

19 Terwyl ik myn verblyf te Roomen hield, (van welke voortreffelyke Stad ik niets zal aanroeren, ter oorzaak, dat de zelve door verscheidene Schryvers zo dikwils, zo wel en nauwkeurig beschreven is, dat ik maar vergeefsche moeite zou doen, en niet anders zeggen, dan 't geene men alreeds voor my heeft gezegt) ging ik nu en dan de voornaamste gebuurige oorden bezigtigen, als het Kasteel Gandolfo, en het Lac, of Meir van Albano 't geen zich omtrent vier uren in den omvang uitstrekt, en gelegen is in een byzonder aangenaam gebergte, van waar men door een zeer vermakelyk Bosch na Albano gaat, een Bisschopelyk Stedeken, vermaard wegens zyne treffelyke wynen. 'k Onthield my ook eenige dagen te Tivoli en Frascati, alwaar zich het oog kan ver-

Header: R E I Z E N. Page 11

verluchtigen in zeer fchoone gezigten, zo van Landfchappen als watervallen, gelijk ook vele deftige Fonteynen, inzonderheid te Frascati, daar boven dit alles noch de fraayfte Boerinnen van het gantfche Paufelyk gebied zyn.

III. HOOFDSTUK.

Tocht van Romen na Napels, en van daar na Pozzuolo. Grotte van Virgilius. Grotta del Cani, en andere Oudheden hier omtrent te vinden. Wederkomt te Romen, en z.

²⁰ NA dat ik my omtrent dardehalf jaar te Romen had opgehouden, befloot ik een reis na Napels te doen, en, wanneer ik van daar weder te rug gekomen zou zyn, my na Livorno te begeeven, ten welken einde dan den 24ften April van den Jaare 1677. met goed gezelfchap op weg zynde gellagen, kwam ik den 28ften te Capua, van waar ik na S. Maria di Capua ging, een goede uur van de gemelde Plaats geleegen, met het oogmerk van 'er eenige Antiquiteiten te bezien. Ik vond 'er ook, en nam derhalven voor, dat ik 'er op myne wederkomt van Napels eenige dagen zou verblyven.

²¹ Capua is tegenwoordig een opene plaats. Was voor dezen een vermaarde Stad, by den Poët Horatius meermalen gemeld, en daar Hannibal, leggende hier omtrent met zyn leger, de Falernifche wynen uit gulde fchaalen heeft gedronken. De Rivier Volturno, berugt in de fchriften der Ouden, ftroomt 'er digt langs heen. Hier zyn noch veele oude Gebouwen, welke wel verdienen gezien te worden.

²² Trekkende wyders door Averfa, merkte ik aan, datter een groote meenigte van Buffelskaazen gemaakt word. Ik vond 'er ook een fraay Hospitaal, of Gafthuis.

²³ Den 29ften. kwam ik te Napels, welke Stad men moet bekennen, volgens het Spreekwoord der Italiaanen, de Tuin van Romen te zyn, hebbende aan d'eene zyde de volle zee, en aan d'andere de fchoonfte en vruchtbaarfte landsdouwe, die men met oogen mag zien: 't geene d' oorzaak is, dat hier overvloed van alles word gevonden, en infonderheid van zeer lekkere wynen, waar onder uitmunt de Lagrima di Napoli, niet te onrecht zo geheten, dewyl het overdadig gebruik, veroorzaakt door de bekoorlykfte fmaak, daar de tong, en 't gehemelt mee gekitteld kunnen worden, veelen de traanen uit d' oogen doet vloejen.

²⁴ Na dat ik 't aanmerkelykfte van de Stad Napels had bezichtigd, daar ik, om de zelve reden, welke ik hier voor wegens Romen heb gegeeven, ftillwygende over heen zal treden, vervoegde ik my na Pufola, of Pozzuolo, een Steedeken leggende ongevaar acht mylen van Napels.

²⁵ By deze gelegenheid paffeert men voor eerft door de Grotte van Virgilius, dicht by de gemelde Stad gelegen. Dese Grotte is omtrent een quartier uurs lang, en in het midden geheel duifter; weshalven, als iemand 'er door komt ryden, hy genoodzaakt is van tyd tot tyd te roepen, aan wat zyde hy zich zal houden, om malkander des te beter te kunnen myden.

²⁶ Vervolgens komt men dicht aan den weg by een kleine Grotte, Grotta del Cani geheeten, die heel fenynig is, tot zo verre dat, als men 'er een hond in houd, dezelve heel fchielyk komt te fterven. Ik had de nieuwsgierigheid, van het met twee verfcheidene honden te bezoeken, en bevond, wanneer het beeft op zyn beenen blyft ftaan, dat het alsdan door het vergift niet befchadigd word: maar als men het met geweld nederdrukt, verliest het, na groote fparteling, en benauwde tegenweer, haartig fyne krachten,
Header: 12 CORNELIS de BRUYNS

en zou zekerlyk in een oogenblik sterven, indien men het niet by tyds opnam, en in een water of Meir, daar dicht by gelegen, wierp, waar door het aanstons weder bekomt, doch echter met eenige fwymeling, gaande als een mensch die t'eenemaal dronken is. Dit Meir is van dezelve natuur als de Grotte, en kookt op verscheidene plaatzen door de groote hitte van de Sulfer. De nieuwsgierigheyd dreef my aan om t'onderzoeken, hoe hoog het fenyn in de Grotte wel van de grond mocht wezen; waarom dan met het hoofd nederwaarts bukkende, bevond ik het maar een voet hoogte van d'aarde te zyn.

²⁷ Van hier word men gebragt na de Sulferberg, die op twee onderscheidentlyke plaatfen zeer groote rook uitgeeft, maar geen brand. In het midden is een groot gat, omtrent drie jaaren geleden, eerst uitgebroken.

²⁸ Dicht by Pozzuolo komende, ziet men een Amphitheater of Schouwborg, als mede een ruine des Tempels van Apollo, en niet ver van de zelve de Grotte der Sybillen, om de welke te bezichtigen men voorbedachtelyk Pektoortfen mede neemt. Ik bevond de zelve omtrent een quartier uurs lang, en aan het einde een klein kamertje, rontom beset met een steene bank, en in het midden een foort van een Pedestal hebbende.

Wederkerende, gingen wy de Badstoven bezichtigen, welke uit de natuur zeer heet zyn. Deze hitte deelt zich ook mede aan de gebuurige aarde, brandende het zand, omtrent ter diepte van een halve voet, zoodanig, dat men 'er de hand niet in kan houden.

Hier benevens, op het gebergte, vertoonen zich de ruinen van het Paleis van Nero, en daar dicht omtrent aan de Zeekant noch een overblyfzel van 't Paleis van Julius Cæfar.

Alsdan komt men by den Tempel van Diana, die geheel vervallen is, uitgezonderd alleen een halfroond boven aan dezelve, dat noch in weezen is.

Tegen over staat mede noch een gedeelte van den Tempel van Apollo, waar benevens men ook ziet de kamer der Nymphen, in dewelke zy zich verluftigden met Schouwspelen te vertoonen. Boven in dezelve zach ik veele figuren, en basrelieven, zeer vreemd, en fraay, alzo het voorste inkomen noch redelyk wel bewaart is.

Thans gaat men voor by het Kasteel van Baja, door Keizer Karel den Vden. gesticht; waar omtrent men noch heeft de *Piscine mirabili*, een werk van den Keizer Nero, voor defen, gelyk de naam medebrengt, een vyver geweest, om 'er het water voor het leger in goet te houden. Van dit prachtig stuk werks staan noch agt-en-veertig kolommen, van een meer als gemeene dikte, overeind.

Thans weder te rug wendende, beziet men de Centum Cellas *Honderd Kamers*, wel eer een gevangenhuis voor d'Edellieden.

Daar beneven, in de Zee, steekt uit het water een gedeelte van een zekeren Tempel, waar in Nero zyne Moeder zoude hebben doen opnyden.

Ook ziet men hier aan de Zee noch een overblyffsel van een Kerk, van gedaante, als de Rotonde te Romen, dienende tegenwoordigh tot een herberg, of huis, om de goede wynen van Falerne in te drinken.

Vervolgens komt men aan het Graf van Agrippina, waardig om te bezichtigen, zynde vergierd met veel figuurwerk en basrelieven, doch geheel fwart, ter oorzaak, dat men niet zonder Pektoortfen het gezigt daer van kan hebben.

Niet verre van het zelve staat noch een Kerk, de laatstgemelde niet ongelyk: doch het meeste gedeelte is onder d'aarde.

Wyders ontmoet men den berg *Monte-velle*, voor dezen, wegens des zelfs overvloedige vruchtbaarheid, Monte Christo genaamd. Alhier heeft men een byzonder fraay gezicht in de Zee, en rondom veele overblyffelen van oude gebouwen, als mede een groote ruine, steekende ten Header: R E I Z E N. 13

ten deele noch uit het water, van de brug, welke de Keizer Caligula te dezer plaatse liet maaken.

Hebbende alle deze oudheden bezichtigd, begaf ik my met myn gezelschap weder na Napels, en den 10den. May van daar nochmaals na S. Maria di Capua, van meening, om 'er alle d'aanmerkelykste overblyffelen, gelyk ik hier voor gezegt heb, te gaan bezichtigen: maar het viel heel anders uit; alzo ons omtrent

drie uren na den middag onze naamen wierden afgevraagd, en opgeschreeven, door den geenen, die aldaar het bevel had, verzeld met een goed getal van Gerechtsdienaars; gebiedende ons wyders in de herberg, daar wy waaren, te blyven tot nader order des Gouverneurs van Capua, van wien hy zeide de last te hebben, om hem aanstondts kennis te geven van alle de geenen, welke aldaar mogten doortrekken, of 'er zich willen ophouden, als zynde deze plaats wat van den gemeenen weg afgeleegen. De oorzaak was, dat zy toenmaals met de Franschen in Oorlog waaren, en zich derhalven met alle zorgvuldigheid voor verspieders, en diergelyken soort van menschen trachtten te beveiligen. ²⁹

Ik, die benevens myne twee byhebbende Vrienden een vrye Pas van Napels had, vertoonde hen dezelve: maar, noch de Pas, noch alle onze goede woorden, konden zoo veel op hen te weeg brengen, dat zy ons een voet buiten de herberg wilden laten zetten, houdende ons gestadig aan alle kanten bezet. Ondertusschen, zo als wy ons avondmaal hadden doen opdischen, kwam men tyding brengen, dat wy voor den Gouverneur moesten komen. Hoewel het alreeds 't eenemaal duister was, toonden wy ons echter zeer genegen, op hoop van aanstondts in vryheid herfteld te sullen worden: maar omtrent het einde van het Vlek gekomen zynde, verzocht men ons binnen een zeker huis te treden, met byvoeging, dat het al te laat was, om nu voor den Gouverneur te gaan,

dat wy in hunne bewaring moesten blyven; en dat zy ons niet konden toelaaten in de herberg te vernachten. Wy brachten hier wel tegen in, 'tgeene wy meenden tot onze verschooning te kunnen dienen: doch het was te vergeefs; en ons ongeval te verdraaglyker, dewyl alles met beleeftheid, en in vriendschap scheen te geschieden. Men zag ons wel voor eerlyke lieden aan: maar d'orders van den Gouverneur lagen zodanig. Daar werd dan een deur geopend met een dubbelde yfere traly van omtrent drie voeten hoogte, alwaar men op handen en voeten door moest kruipen, het geen myn gezelschap het hert byna in de schoenen deed zinken, inzonderheid mynen Reisbroeder, die eenige jaaren met my woonde, en een heel zedig Perfoon was, tegen wien ik, ziende zyne verflagentheid, zeide, laat u de moed zo niet ontvallen, wy zullen immers niet om de Galg dobbelen: het zal maar om een quade nagt te doen weezen; en ik zal u met een goed hert voor gaan. Waar op nederwaarts bukkende kroop ik op handen en voeten door het gemelde gat, van myne Medgezellen op de zelve wyse gevolgd. Hier vonden wy ons in een zeer vuile plaats, zo vol ongedierte, dat wy den gantschen nagt geen oogenblik konden rusten, hoewel wy ons een bed hadden laten brengen; weshalven wy duizendmaal om den morgenstond wenschten. Kort na middernagt hoorden wy onze gevangenis openen, vermits 'er een Perfoon wierd ingebracht, die zich veel beter, als wy, na die stinkende plaats wist te schikken, dewyl hy aanstonds een reiszakje, 't geen hy by zich had onder zyn hoofd vleide, even als een, die zich in volle gerustheid tot slaapen begaf.

Ziet daar, zei ik tegen mynen Reisbroeder, hoe fray is het, dat men zich na alle gelegentheden weet te voegen. De gewoonte, paste hy my ten antwoord, is een tweede natuur: die kwant zal ongetwyffeld de plaats en de spraak kennen; en derhalven vind hy zich te minder verlegen.

Page B 3 Hy Header: 14 CORNELIS de BRUYNS

Hy scheen'er, na wy uit de gantsche gesteltenis konden oordeelen, ook wel meer geweest te zyn. Des morgens, zo haast als 't bekwaam dach was, wierden wy uitgelaaten, en na Capua gebracht, in het Huis van den Gouverneur, daar het gevangenhuis ook aan vast is. Hier onthielden wy ons in een kamertje, tegen over de kotten der gevangenen, zulks dat wy malkanderen door een yzere tralie konden aanschouwen; wordende de deur ondertusschen bewaard door twee Gerechtsdienaars met geladene vuurroers. Na twee groote uren wierden wy voor den Gouverneur geleid, aan wien ik onze Pas van Napels overleverde; welke door den zelven gelezen zynde, gebod hy, dat men ons vryelyk zou laten trekken, werwaarts wy begeerden.

Zynde dan aldus weder op vrye voeten geraakt, had ik gaarne wêêr te rug gekeerd, om myne voorige lust te voldoen; doch ik kon myne Medgezellen daar niet toe beweegen: weshalven wy de reis dan weder voort zetteden.

Omtrent Mola komende³⁰, vond ik een geheel vervallen Amphitheater. Tot hier toe, 't geene omtrent drie uren van de Rivier Garigliano word gerekend, strekte zich eertydts de groote Stad Minturno, by welkers Puinhoopen de gemelde stroom, die het Landschap Lavoro van Campagna di Roma afscheid, zich in de Toskaansche, of Tyrrhenische Zee ontlaft. By het gezeide Amphitheater vond ik een lange waterleiding, benevens verscheidene ruinen: anders kan men van deze plaats niets bekennen.

Van hier vaart men over op Gaëta of Cajeta, leggende meestendeel in Zee. Deze Stad is genaamd na de Voedster van Æneas, alhier begraven. In het Kasteel ziet men het geraamte van Charles de Bourbon, Veldoverste van den Keizer Karel den Vden. gesneuveld op den 6den. May 1527. in het bestormen en beklimmen van S. Pieters Burg te Romen. Zyn lichaam werd herwaarts gevoerd, en met dit Graftschrift ter aarde besteld.

Aucto Imperio, Gallo victo, Superatâ Italiâ, Pontifice obsesso, Româ captâ, Borbonius hic jacet.

„Hier legt Bourbon, die het Keizerrijk vergroot, den Franschman verwonnen, Italien overweldigd, den Paus belegerd, en Romen ingenomen heeft.

Men toont hier ook een zekere scheur, of kloove in eene Rots, welke men zegt gemaakt te zyn ten tyde dat onze Zaligmaker den Geest gaf.

's Anderen daags morgens toogen we door Terracina³¹, eertydts een vermaarde Zeehaven voor de Romeinsche Schepen, en kwaamen aldus den 16den. van de gemelde maand May weder te Romen³².

1. Hoofd- Header: R E I Z E N. Page 15

IV. HOOFDSTUK.

Vertrek van Romen na Livorno. Spel van de Balon aldaar. Bruggevegt te Pisa. Komst van de Hollantsche Smirnasche Vloot te Livorno, daar den Auteur zich op inscheept.

ZO haast als ik my weder te Romen bevond, begon ik bereidzelen te maken, om na Livorno te trekken; zynde de begeerte, die ik had, om vreemde gewesten te bezoeken, door het bezichtigen van die Pauselyke Stad, en andere aanmerkelyke Plaatsen, en zeldzaamheden, zodanig aangegroeid, dat ik my inbeeldde dezelve nooit tyds genoeg te zullen kunnen voldoen.

Ik nam dan op den 16den Juny van den Jaare 1677. met een avondmaaltyd afscheid van de Bendbroeders, met dewelken ik gedurende myn verblyf aldaar den meesten tyd in vrolykheid had doorgebracht, en zynde des anderendaags morgens door de zelve met een treffelyk gastmaal buiten de Stad onthaald, verliet ik het bekoorlyk Romen, niet zonder erinnering van alle de vermakelykheden, die ik 'er had genooten. ³³

Wy vernachtten, alzo het reeds laat was, op de eerste Post, *Aftura* geheeten, ³⁴ en kwaamen des morgens weder te *Monte Fiascone*. ³⁵ Den 19den. waren wy genoodzaakt door de zwaare regenen, vier maalen de Rivier Rigo te passeeren; komende des avonds te *Siëna*, ³⁶ en den volgenden morgen tot *Florence*. ³⁷

Hier verbleeven wy tot den 28sten, op welken dag wy te Pisa aankwamen; ³⁸ alwaar ik, behalven verscheidene andere fraayigheden, aanmerkens waardig vond een zekeren Toorn, die zich niet recht opwaarts strekt, gelyk andere Toorns, maar scheef staat, en met zonderlinge kunst voorbedachtelick zodanig gebouwd is. In voorige tyden is alhier de Haven van Florence geweest.

Den 29sten bevonden wy ons te Livorno, ³⁹ welke plaats my om meer als eene redenen zo wel beviel, dat ik 'er my een gantsch jaar ophield.

't Is een zeer vermaarde Zeehaven, alwaar men dagelyks veele schepen ziet af en aanzeilen.

Het spel van de Balon gaat hier in de vastenavond tyd geweldig in fwang. ⁴⁰ 't Bestaat in twee partyen, waer van yder zo veel meester van de bal tracht te worden, dat hy ze over de andere party heen slaet. De plaats, dienende tot een perk, is rondom heen met een koorde bespannen, en het spel vermakelyk om aan te schouwen.

Terwyl my te Livorno ophield, toog ik na Pisa, om het Bruggevecht aldaar te zien. De ftryders komen geharnaft, met stormhoeden op, en hebben ieder haar vaandel, welke op beyde de einden der Brug, die tamelyk breed en lang is, geplant worden.

⁴¹ 't Gevecht geschied met sekere daar toe gemaakte houten, welke hen over den arm heen komen, en 'er aan vast zyn; waar mede zy malkander zo louter kloppen, dat ik 'er ettelyken met bebloede en vermorzelde koppen zag wegdraagen. d' Overwinning bestaat in het vermeesteren van de Brug, op de zelve wys, als het Vuistgevecht te Venetien tusschen de Castellaanen en de Nicolotten.

Myn verblyf te Livorno, hoewel de Stad my heel wel aanstond, zoude echter geen geheel jaar geduurd hebben, indien ik niet op de Hollantsche Smirnasche Vloot had leggen wachten, met dewelke ik my na Turkeyen meende te begeeven. Deselve kwam eindelyk, en ick focht gelegenheid om vriendschap te maaken met den Heer Commandeur Jan Minne, voerende het Schip de Prins te Paard, waar in myn oogmerk bereikt hebbende, bereidde ik my tot d'overtocht. ⁴²

V. HOOFD- Page 16 Header: CORNELIS de BRUYNS

V. HOOFDSTUK.

Vertrek van Livorno. Gelegenheid van verscheidene Eilanden in de Middellandsche Zee, en d'Archipel. Aankomst te Smirna.

⁴³ WY vertrokken dan van Livorno op den 10den Juny 1678. met een Ooft ten Zuyden wind, zynde twee oorlogsscheepen, en dertien koopvaarders in gezelschap. Des anderendaags morgens bevonden wy ons tusschen Elba, en Capri, en kreegen ook d'Eilanden Planofa en Monte-Christo in 't gezicht ⁴⁴. Den 12den bevonden wy ons tusschen dezelve, en hadden des avonds Monte-

Christo W. Z. W. van ons. Den 13den zagen wy verscheidene zeilen; en vermoedende, dat het misschien Franschen mogten weezcn, maakten wy ons klaar, of de nood aan den man kwame: maar na weinig tyds bevonden wy het een Vloot Engelsche Schepen te zyn, sterk vierendartich zeilen, waar onder negen Konings Schepen, onder 't gebied van den Heer Admiraal Narbourg, keerende te rug van Smirna, Scanderona, en Zante. Wy lieten het dryven, om haar in te wachten. Middelerwyl kwam een Chaloeop met eenige Officieren na ons toe roeyen, ten einde onsen Commandant na eenig nieuws te vraagen; waer over geantwoord zynde vervolgden wy weder onze reise.

Des morgens van den 14den kreegen wy een swaare donderbuy, die ons de zeilen deed inneemen. Den 15den scheidde van ons Gezelschap het schip de Nicolaas, gedestineerd na Napels hebbende toenmaals het Eiland Ischia ten N.O. 's Namiddags liet de Commandeur de witte vlag van de nok der bezaans roede waayen, tot teken van een algemeene pitsjaaring. Wy lieten het derhalven dryven, tot dat de besluiten genomen waren; waar na de cours weder voortzettende, kreegen wy des avonds Monte-Grego N. O. ⁴⁵ ten N. tien à twaalf mylen van ons. Den volgenden morgen pitsjaarden wy nogmaals, zettende wyders onse cours Z. O. aan na Messina. Hier scheidde een Engelsche Fluit, verordend na Malta, van ons.

Des nachts zagen wy den Berg Stromboli branden ⁴⁶, dien ik in deze gedaante aftekende; gelyk uit de nevensstaande Figuur te zien is, gerekend met het getal van 1. om dat de zelve de eerste is, fullende de volgende Prent-verbeeldingen alle aldus met haar getal gemerckt werden.

's Morgens den 16den liepen wy tusschen d'Eilanden Panafi ⁴⁷ en Stromboli door.

Van dezen brandenden Berg werd verhaald, dat de geenen die daar dicht omtrent komen, een afgryfelyk gehuil hooren; 't welck veele lichtgelovigen doet waanen, dat aan den top van de zelve de mond van de Hel zoude weezcn. Maar de Natuurkenners houden het voor zeker, dat dit gehuil, of gelocy, nergens anders uit voortspruit, als uit het geweld der winden, welke zich in de hollen, die de Zee daar in gemaakt heeft, verzamelen, en hier en daar geflut wordende, alfoo dat schrikkelyk geluid veroorzaaken.

's Middags bereikten wy Sicilien, en aldaar den Hoek van Milazzo ⁴⁸; en tegen den avond, bevonden wy ons dicht onder het Pharo van Messina ⁴⁹, alwaar wy binnen het naauw op veertien Vademen waters het anker lieten vallen. Deze doortocht is wegens de engte zeer gevaarlyk, vermits de twee uitterste hoeken, van

het vafte land, en van het eiland, als tot malkander loopen. 't was ook een groot geluk, dat in het ankeren niet eenige van ons tegen
Header: R E I Z E N. 17

gen malkander aandreeven; om het welke te vermyden wy genoeg te doen hadden; vertoonende zich als de Prent geteekent 2.

Scylla en Charybdis ⁵⁰ Hier omtrent heeft men de Scylla en Charybdis, welke voor dezen zo veel ftoffe aan de Poëten hebben gegeven, om dat by ouds deeze engte zoo vervaarlyk geacht wierd.

Scylla is een Rots, leggende op den oever van de Zee, tegen over het Pharo. Charybdis ftrekt zich daar recht tegen over, by de haven van Meffina. 't Is 'er niet gevaarlyk, dan als de ftroomen tegen malkander aan botfen; 't geen de fchepen doet draaijen, en eindelyk te gronde gaan. Maar buiten twyffel is 'er in vorige tyden het gevaar grooter geweest, toen men de zeevaart zo wel niet verftond, en de fchepen, door fwakheid van hun getfel, het geweld der baaren niet konden verduuren. 't Meeft perykel zegt men in het midden te zyn, 't geen gemeenlyk gemyd word. Maar om de waarheid te zeggen, de Haven zelve is 'er niet t'enemaal vry van. De Poët Virgilius geeft 'er een fchrikkelyke verbeelding af, wanneer hy zich in het darde boek van zyn Æneis aldus laat hooren:

*Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obfidet,
atque imo barathri ter gurgite vaftos Sorbet in abruptum
fluctus, rurfufque fub auras Erigit alternos, et fidera
verberat undâ.*

„De booze Zeeplaag Scyl bezet de rechte zyde: „Charybdis, noit verzaad, bezet de flinkerhand, „En florrept drywerf fel de golf in't ingewand „Des diepen maalftrooms, en zy braakt ze drywerf weder „Ter keele uit in de lucht, en geeffelt telkens wreeder „Deftarren met haar fchuim.

Siciliën ⁵¹ Het Eiland Siciliën, omtrent vyftien mylen van Italien gelegen, word voor het voornaamfte Eiland van de Middellandfche Zee gehouden; begrypt over de zeventig mylen in den omvang; en is zeer vruchtbaar in koorn en kostelyke wynen: maar aan d'andere kant weder veele zwarigheden onderworpen van de Montgibello, of den Berg Ætna, die byna geftadig een meenigte van vuur uitbraakt, en de landeryen wyd en zyd met de affche der verteerde ftoffen bedekt; en werd ook zeer bekommerd door d'aardbevingen, die daar dikwils fchrikkelyke verwoeftingen aanrechten.

Den 20ften 's morgens, wierd het anker opgewonden, en d'uiterfte vlyt aangewend om door het naauw te laveeren. Ondertuffchen roeiden fommige van het Volk met de boot na Meffina, om eenige

ververfching in de Stad te gaan koopen: maar zy mochten niet aan Land komen, ter oorzaak dat ze geen Pratica, of verlof daar toe, uit kragte van gezondbrieven, hadden.

's Avonds hadden wy Cabo Dell' Armi ten Ooften van ons, en 's morgens daar aan Cabo di Spartivento, en Montgibello ten Weften. Den 24ften fcheidde een Venetiaansch Schip, de Ladder Jacobs geheeten, gedeftineerd na Venetien, van ons. ⁵²

Den 26ften kreegen wy het Eiland Zante in 't gezicht. Den 28ften waren wy dicht onder Cabo di Matapan, en liepen des middags tuffchen Cerigo en Cerigotto door. Den volgenden morgen zagen wy d'Eilanden Milo, Antimilo, en Anania ten Noorden. Hier fcheidde van ons het Schip Naffau, verordend na Scanderona. Den 30ften 's morgens ontdekten wy een Zeil, en maakten 'er jagt op; dog ftaken na drie glazen weder by, zynde als doen tuffchen Cabo d'Angelo en Cerigo. ⁵³

Cerigo, het eerfte Eiland in d'Archipel, of d'Egeïfche Zee, beflaat omtrent zeftien mylen in 't rond, en is maar een goede myl van het vafte Land van Morea afgelegen. 't Was voor dezen Cythera genaamd, en, zo eenige zeggen, het eerfte Land 't geen Venus bewoonde; om welke

C Header: 18 CORNELIS de BRUYNS

...ke reden haar te dezer plaatze een Tempel wierd gebouwd, dicht aan de Zee, van welke, na eenige zeggen, de puinhoopen noch te zien zouden zyn.

Den eerften July bevonden wy ons tuffchen d'Eilanden Milo, Antimipola, Io, Falconera, Carovi, en Bellepola; zagen den 3den S. Giorgio d'Albore, Sermina, Zea, Serfori, Sifanto, Argentiera, Milo, en Antimilo, komende wyders dicht onder Serfori, alwaar de Koopvaardyschepen de vlag lieten waaijen, om op de Rêe te loopen, 't geen des namiddags tuffchen Milo en Argentiera geschiede, leggende op acht vademen waters. d'Inwoonders zeiden ons hier, dat 'er voor zeven à acht dagen acht Algiersche Rovers ten anker hadden gelegen; doch dat ze weder na Constantinopolen waren vertrokken. ⁵⁴

Argentiera legt op een hooge berg, een klein uur gaans van de Zee. Van buiten gelykt het redelyk fraay, en fterk, doch van binnen is het zeer arm en elendig, vermits deze rampzalige Eilanders gefladig, dan door deze, dan door geene Kapers, geplaagd worden. Milo ftrekt 'er zich recht tegen over, ter verte van omtrent een half uur roejens. 't Is een tamelyk groot Eiland, overvloedig van alle dingen, en inzonderheid van wynen, van welke d'Inwoonders, zynde altemaal Grieken, een groote menigte verhandelen. Men ziet hier verfcheide Sulfer mynen, en een warm Bad. De Plaats zelve, vry beter van huizing als Argentiera, legt twee uren gaans landwaart in, in een Vlake. De Griekinnen,

met dewelken wy ons ter loops vrolyk maakten, fchepten groot vermaak in ons te hooren fpreeken; en wy niet minder in de vreemde gebaarden, die zy aanrechten. ⁵⁵

Wy verbleeven 'er des nachts ten huyze van den Consul, zynde een Griek van het Eiland, daar wy, alzo ons gezelfchap tamelyk groot was, een Kermis-bed op den grond neder lieten bereiden; doch de ruft wierd ons door een meenigte van hoenderluizen, en ander ongedierte, benomen: weshalven wy genoodzaakt waren den tyd op een andere wys door te brengen.

Den 4den met het krieken van den dag, begaven wy ons weder 't fcheep, lichteden het anker, en verlieten deze Eilanden.

Midlerwyl was onze boot om water geweest, en door de harde wind des zelfs maft gebrooken. Den 5den voegde zich een Venetiaansch Schip by ons, insgelyks na Smirna verordend; 't geen wy bevonden het zelve te zyn, daar wy den 30ften der voorgaande Maant jagt op hadden gemaakt. Den 7den tegen den avond kreegen wy twee Zeilen in 't gezigt, en des nachts een zeer felle ftoker, wendende het over en weer tuffchen d'Eilanden Sifanto, Paris en Antiparis. ⁵⁶

Den 10den 's morgens, bevonden wy ons by het Zuider einde van Delos, alwaar de Marszeilen binnen raakten; en des middags omtrent Zira komende, dreven we door ftelte. Tegen den avond kreegen we een dondervlaag, en maakten weder zeil. ^{57 58}

's Morgens met den dag, verhefte zich een fchrikkelyke Donder en Blixem, vermengd met een meenigte van Hagelfteenen, zo groot als fluitknikers. By deze gelegenheid verloor onze Vice-Commandeur, Capitein Meegang, voerende het Schip Harderwyk, zyne groote Bramsteng, benevens een gedeelte van de groote Steng: ook wierd door den Donder een ftuk uit zyne groote Maft weggeflagen, gelyk mede een marmer Blok, leggende in 't ruim, aanftukken; mitsgaders Hy zelve, gezamentlyk met zyne Stuurlieden, ftaande met malkander over dit onweer te fpreeken, onder de voet geworpen; en eenige van zyn volk befchadigd.

Kommende onder het Eiland Delos, wendden wy het over en weer; naderden des avonds aan Tino; en kreegen des nachts een ftelte. Den 12den hebbende den hoek van het laatft genoemde Eiland, begon de wind weder uit het Noorden te blaazen, met een braave koelte, en lieten de Schepen de Vlag waaijen, om ⁵⁹ Header: R E I Z E N. 19

Micoma. om onder Micoma te loopen, daar wy op zes-en-twintig vademen waters ten anker kwamen.

Dit Eiland word gezegt de geboorte-plaats van Helena te zyn; ter welkers gedagtenis de Vrouwen hier alsnoch een Helenas beeld, van goud, silver, of ander mineraal, om den hals draagen. Micoma legt vlak aan de zee, zynde een slegt plaatsje, en geheel onnofel van huizing.

⁶⁰ Niet ver van hier strekt zich het vermaarde Eiland Delos, zo zeer beroemd door de Poëeten, 't geen omtrent veertien duisend schreden in den omring heeft. De nieuwsgierigheid dreef ons aan, om het te bezichtigen: doch wy vonden het zeer jammerlyk geteld, zynde door d'aardbevingen t'eenemaal verwoeft. Tegenwoordig onthoud'er zich geen mensch, en is daar ook geene gelykenis van gebouwen meer te vinden, tot zo verre, dat men nauwelyks de plaats zou kennen, daar wel eer die vermaarde Tempel van Apollo geftaan heeft, indien'er niet eenige puinhoopen, en een menigte ftukken en brokken van marmere kolommen blykten af gaven. 't Beeld van Apollo zelf legt daar noch ten deele, zynde de romp van het lighaam, en een gedeelte der dyen. 't Overige is door de nieuwsgierigen, die daar nu en dan zyn aangekoomen, weggevoerd; onder welker getal ik my ook wel mag rekenen, dewyl ik'er mede tot gedachtenis een ftuk af hakte. Benevens het gemelde Beeld legt ook dat van Diana van gelyke getalte. 't Zyn uitstekend groote Beelden geweest, gelyk aan d'overgeblevene rompen genoegzaam te zien is.

Aan de Zeekant vond ik ook noch een menigte van kolommen, ter plaatse, daar voor dezen het Arfenaal, of Wapen-huis, geftaan heeft, aan dewelken de Galeyen vaft gemaakt wierden; mitsgaders een groote puinhoop van het huis van Philippus Koning van Macedonien, als mede drie marmere Korniffen, die mogelyk aan den ingang geweest zyn, daar men noch eenige Grieksche woorden en letteren in gehouwen ziet: betekende *Philippus, Koning van Macedonien*.

In het gebergte ontmoet men een redelyk groote vlakte, rontom dewelke men noch eenig muurwerk kan bekennen, dienende tot bewys, van dat het wel eer een *Amphitheater*, of schouwburg is geweest. Ik begaf my wyders op een hoogen berg, daar in voorige tyden een groot Kasteel heeft geftaan, tegenwoordig t'eenemaal verwoeft, 't geen men acht geflicht geweest te zyn door de Republyk van Athenen. Onder alle deze puinhoopen van Oudheden vertoont zich ook noch alhier een Steen van ongemeene grootte, op de manier, als een Zark, dien men my zeide, dat het volk van Nixia tot een gefchenk aan de Beelden van Apollo en Diana zou hebben gezonden; mitsgaders een zeer groote waterbak.

Tegen over Delos legt het Eiland ⁶¹ Thieno, behorende onder de Republyk van Venetien. Hier ziet men op den top van een berg een zeer groote en onwinbare Sterkte, ter oorzaak, dat'er maar een mensch gelykelyk kan in komen. 't Eiland is redelyk volkryk, en heeft eene Stad, en twee-en-festig Dorpen: doch ik heb'er niet in

geweest, vermits'er niemand, zonder zeven dagen Pratica gelegen te hebben, binnen gelaten mag worden: weshalven ik het gezicht maar van buiten heb genooten.

⁶² Terwyl wy te Micoma lagen, namen wy met de boot en chaloup des nachts, zonder eenige bloedftorting, een Franche Polaker van omtrent feventich laft, doch ongelaaden. 'k Was op verzoek van den Heer Commandeur, met den Opperlieutenant in de boot getreden. De Grieken, die'er op waren, zeiden de zelve van de Franschen gekocht te hebben, en tot Scio 't huis te hooren. Zy wierd ook, kort na dat wy te Smirna waren gekomen, weder vry gelaaten.

Geduurende ons verblyf aan het gemelde Eiland Micoma zocht ik na eenige Grieksche Paters, om te bezoeken,

Page C 2 Page 20 Header: CORNELIS de BRUYNS

bezoeken, of ik door der zelve behulp niet deze of geene Antiquiteiten konde bekomen; en hebbende eenen aangetroffen, die my zeide, dat hy op het Eiland Delos een Beeld onder d'aarde had leggen, 't geen daar al vier jaaren door hem was bewaard geweest, met byvoeging, dat, indien ik genegen was, om het zelve met hem te gaan bezien, en volk van het Schip wilde medeneemen om het op te graven, hy my ter plaatse zou brengen, daar het lag, ging ik 'er den Commandeur aanstonds af verwittigen. Ik kreeg dan eenige Matroosen mede, en bevond het een vrouwe beeld te zyn, weynig kleinder als het leven, zynde een Basrelieve, op een grooten steen, van een tamelyk goede hand gemaakt, doch hier en daar wat beschadigd. Wy kwamen over een wegens de prys, te weeten, voor den Heer Commandeur, die het na Holland wilde voeren, latende het wyders dus opgegraven leggen, in de meening van het terstond met de boot te laten af haalen. Ondertusschen, terwyl wy vertrokken waren, komt 'er het volk met de boot van den Schipper Dirk Verburg, een van onze Smirnaasvaarders, welke het beeld aldus vindende, en zich inbeeldende een gelukkige ontmoeting aangetroffen te hebben, aanstonds raadslaagden, om het na de Zeekant te arbeiden, en aan hun boord te brengen. ⁶³ 'd Onzen vonden hen op hunne aankomst dan hier mee bezig, waar op onze Lieutenant hen zyne order van den Commandeur te kennen gaf. Zy echter wilden het beeld aan hun schip brengen, 't geen de Lieutenant, 'k weet niet door welk een soort van onnoselheyt, dewyl hy het genoegzaam kon beletten, toeliet. De Commandeur hier over t' eenemaal misnoegd, stuurde straks iemand aan den voornoemden Schipper, met verzoek, dat hy het beeld liefde weder te geeven, alzo hy het gekocht hebbende, d' eigendom daar af aan hem toebehoorde. De Schipper pafte ten antwoord, dat zyn volk het had gevonden, en hy het derhalven meende te behouden. Terstont volgde dan een tweede bezending; met order, om aan den Schipper te zeggen, dat, by aldien hy het niet wilde geloven, hy den Pater zelfs, van wien het gekocht was, benevens de getuigen, aan zyn schip zou

sturen, en in alle geval, dat hy 't weder wilde hebben. De Schipper even trots als vooren, liet te rug brengen, indien den Commandeur het beeld wilde hebben, dat hy het uit zyn schip moest komen halen. Des morgens wierd dan het anker gelicht, en, leggende nu boort aan boort, den zelven eisch gedaan, waar op de Schipper, blyvende in de Kajuyt, ten antwoord gaf: wil de Commandeur het beeld hebben, zo moet hy het luik openslaan, en het 'er uit halen. 't Geschiede aanstonts: men heisde het beeld over, en zeilde weder van boord. Doch hoe deze zaak naderhand in het Vaderland opgenomen mag weezen, is my onbekend.

Den 14den van de gemelde maand July, na den middag, liet men tot teken van vertrek, de blauwe Vlag waayen, een schoot loffen, en stak onder zeil. Den volgenden morgen lagen wy onder het Eiland Scio, zonder te kunnen vorderen. Den 17den geraakten wy boven d' Eilanden Scio en Ipsera; en wakkerde de wind des morgens zodanig, dat wy na de middag aan het water-Kasteel van Smirna ten anker kwamen; daar wy in het opzeilen van de Golf den Venetiaanschen Admiraal, benevens vyf andere Oorlogschepen, achter het eerste Eiland zagen ten anker leggen, wachtende twee Venetiaansche Koopvaarders, welke voor Smirna zeilrede lagen, en des anderen daags 's morgens, met het krieken van den dach, vertrokken. d' Oorlogschepen blyven een goede kanon schoot buiten dit Kasteel leggen, om niet in de macht der Turken te zyn, 't is twee goede uren van de Stad afgelegen, en vertoont zich zodanig, als in de nevensstaande Figuur by het 1. tal te zien is; zynde in 't verschiet, uit het schip afgetekend, van waar zig Smirna zelfs

Header: REIZEN. Page 21

zelfs in 't verschiet, als op num. 2. vertoonde, en een Kasteel op de hoogte, gelyk num. 3. uitwyft.

Omtrent het Water-Kasteel zyn veele huizen, die alle door de Turken werden bewoond, en by na een Dorp verbeelden: 't Kasteel zelve legt regt aan de mond van de Golf.

't Is niet lang verleden dat dit Kasteel aldaar gebouwd is, en zegt men dat zy reeden genomen hebben om het zelve aldaar te plaatfen, uit een byzonder voorval, ter gelegenheid dat zekere Armenier Tollenaar, zynde tot Smirna, genaamt Anton Silbi, en een zeer rijk Man wezende, door eenige Havenij of valsche beschuldiging wierd berigt, en door orde van den Grooten Heer na Constantinopolen ontboden, waarschynelyk, en buiten alle twyffel, om hem te gelyk van zyn hoofd goederen te berooven, gelyk gemeenlyk aan dusdanigen te doen, by haar gebruikelijk is. Hier van wierd de voornoemde Anton Silbi door ymant van zyne Vrienden in tyds verwittigt met een Voorloper, die op den weg de Poft van den Keizer voorby streefde. Deeze Tollenaar zulks vernomen hebbende, begaf zig aanftonts 't Scheep, en vertrok, zonder dat ymand hem 't zelve konde beletten, alles dat hem mogelyk was mede voerende, en nam zyn wyck op Livorno, alwaar hy zyn woonplaats nam. Hier was hy nog, terwyl ik my aldaar

ophield, levende in zyne huishouding geheel op de Turkfche wyfe met zyne bedienden, die alle Turkfche flaven waren, zoo wel zyn koetzier, als huisknegten, als mede verfcheide Turkfche flavinnen; en het was voorbedagtelyk tot fpyt der Turken, dat hy zig daar van deed bedienen. Waarom dan ook de Turken zedert die tyd noit tot het ampt van Tollenaar anderen als Turken gebruikt hebben: en dit Kasteel gebouwd, om te beletten dat geen Schip uit de Haven zoude kunnen vertrekken, zonder aan die van het Kasteel eerft te vertonen haar Teskere of paspoort, dat zy den Tollenaar voldaan hebben. En zyn alle Schepen genoodzaakt digt by het Kasteel heen te varen, door dien het weinig van daar te ondiep is: waar door het zelve ook zeer bekwaam is, om alle Vyanden het inkomen van de Golf te beletten.

Uit der Zee, en van buiten komende, en dit Kasteel gepaffeert zynde, zeylt men de Golf in, regt op Smirna aan; en vertoonen zig aan wederzyden uitnemend hooge bergen, en vermakkelyke boffchen, werdende deze Haven gerekend omtrent agtien uren in zyn omtrek te hebben.

't Gemelde Water-Kasteel is alleen van vierkant muur-werk gemaakt, daar een kleine graft omloopt; de fterkte beftaat allenig in het gefchut. Buiten deffelfs muuren ziet men een byzonder groot ftuk Kanon, daar een mensch bekwamelyk kan inkruipen, met het welke zy, terwyl ik by toeval op het Schip van den Heer Commandeur was, verfcheide fchoten deden, met byzondere groote fteen-kogels: dog zy deden het alvorens den Commandeur aanzeggen, tot waarfchouwing, of hy zyn Schip wilde aan een zyde halen, om alle ongemak voor te komen: maar den Konftapel van ons Schip de ftelling van het gefchut gezien hebbende oordeelde zulks onnodig te zyn; behalven dat onfe Zee-lieden onder malkanderen difputeerden, of den kogel het Schip wel zoude kunnen bereiken. Maar het ftuk gefchut geloft werdende, vloog de kogel, die wy door zyn grootte bekwamelyk benevens het Schip zagen heen fnorren, een groot ftuk weegs in Zee, daar hy zig weder tot twee à drie verfcheide reizen uit op gaf, waterende aldus wel zoo verre voor by ons Schip, als wy van het Kasteel af lagen, en diende dezelve ons niet veel nader gekomen te zyn. 't Gene my deed zeggen, dat, in dien 'er veel gefchoten zoude werden, ik my liever met de chaloup aan Land wilde begeven, om eenig Wild te gaan fchieten: niet konnende

C 3 nende Page 22 Header: CORNELIS de BRUYN

nende zien, wat behagen te fcheppen was in zoodanigen noodeloozen gevaar; en dat veel eer voor roekeloosheid als dapperheid houdende.

VI. HOOFDSTUK.

*Pest te Smirna. Voorzorg der Franken tegens dezelve.
Beschrijving van Smirna, benevens eenige aanmerkelyke
byzonderheden nopende de manier van leeven aldaar.
Gelegenheid voor den Autheur om na Ephefen te gaan.*

⁶⁴ Leggende hier onder het Water-Kasteel ten anker, vernamen we dat de Pest zeer sterk te Smirna geregeerd had, en 'er ook nog hier en daar eenige overblyffelen van deszelfs woede vernomen wierden. Weshalven de Kooplieden, al schoorvoetende, hunne Huizen nauwlyks begonnen te openen, die dus lange waaren gesloten geweest. In der daad, 't had reden: want binnen den tyd van drie maanden waren in, en omtrent de gemelde Stad over de dartig duizend menschen door die ziekte weg gerukt.

Ik oordeelde het dan raadzaam my nog eenige dagen te Scheep te houden; dog dit kon niet anders als verdrietig vallen, en dreef my 't verlangen, om weer voeten aan Land te zetten, na zo lange op Zee geweest te zyn, eindelyk na veertien dagen draalens, uit het Schip, en deed my een besluit nemen, om een ruimer verblyf tot Smirna te zoeken.

Hier aangekomen, ging ik aanstonds den Heer Jacob van Dam Consul van de Hollandsche Natie begroeten, en, volgens de manier van die Landen, zyne bescherminge verzoeken. Ik vond hem te zyn een zeer beleefd Heer, van wien ik by verscheidene gelegentheden veele gunsten heb genooten.

Ik had reedts te vooren in de Stad geweest, dog dezelve weinig bewandeld, vermits het zeer gevaarlyk was: want de Turken, niettegenstaande de menigvuldige ondervinding van de besmettelykheid dezer ziekte, schroomen niet, even als voorheen, by malkander te komen, en een onbekommerde verkeerung te houden; en gelyk zy haar zelve niet vermyden, nogte ook malkanderen in hunnen ommegang verschoonen, geven zy ook geen de minste verschooning aan de Franken, die zy om dezelve te kwellen en te doen verschrikken, meenigmaal voorbedagtelyk zouden op het lyf loopen, niet tegenstaande zy wisten reeds de kwaale op het lyf te hebben. Deese onbefuisde drift van haar zelfs in de besmettinge onvertsaagd en onbekommerd te toonen, voortspruitende wel uit een goeden grond, namelyk het vertrouwen op Gods Voorzienigheid over haar leven en dood, dog die geweldiglyk verkeerd van hun toegepast werd, doet 'er onder haar meenigen sneuvelen, wanneer by hun dit vuur begint uit te bersten. Gelyk dan mede in, en omtrent de Stad Manaffia, omtrent acht uren van Smirna gelegen, binnen den gemelden tyd over de dartig duizend perzoonen aan dese kwaale waaren gestorven.

Ondertusschen, hoewel de Turken geene vrees voor deze schrikkellyke bezoeking schynen te betoonen, is d'elende, welke men by dusdanige gelegentheden hier te lande ziet, niet te

beschryven. Het gekryt en gekerm duurt nacht en dag, zulks dat men by na niet een oogenblik is zonder het zelve te hooren: en als 'er iemand komt t'overlyden, koopenze zekere lieden met geld, welke voor een tyd, 't zy langer of korter, na dat men bedongen heeft, zoo wel by nacht als by dag, een afgryfelyk misbaar en gehuil maaken: onder het gestaadig weg draagen van meenigte lyken der verstorvenen. Waerlyk een droevig Schouw- Header: R E I Z E N. Page 23

Schouwburg voor de geenen, die het moeten bywoonen.

Maar zelden word iemand van de Franken of Europische Christenen door deze ziekte aangetast; mogelijk om dat zy gehoorzaamen aan die lesse die zegt, *dat men de plaagen moet myden, daar ze vallen.* ⁶⁵ Om hier in alle mogelyke voorzichtigheid te gebruiken, vertrekken zich meest alle de Kooplieden, zoo Engelschen, Franschen, als Hollanders, 't zy in eenig by gelegen Dorp, daar de Pest zich het minste doet gevoelen, of wel in hunne eigene wooningen, sluitende dezelve rondom dicht toe, zonder die, zo lang als zy hooren, dat het gevaar noch niet over is, te openen, of ymand in te laten. Alles wat zy van buiten tot hunne behoefte van nooden hebben, word voor het huys in een mande, welke zy met een touw uit de venster neerlaaten, gelegd, en opgehaald, en wyders, eer zy het gebruiken, in het water gesteecken, of berookt, na dat de dingen het vereischen. Om de zwaarmoedigheid te beter aan een kant te zetten, en zich vrolyk en luftig te maaken, (want men denkt dan nergens anders op, vermits alle koophandel 't eenemaal stil staat) voegen zich de Huis-gezinnen gemeenlyk by malkander, en sluiten zich aldus gezamentlyk op.

Wat de Stad Smirna belangt, de inwoonders zeggen, dat ze door Tantalus gesticht, en naderhand Smirna genaamd is na eene der Amazonen, welke, in Asia komende, deze Stad vermeesterden. ⁶⁶ Langen tyd daar na wierd ze door eenige Aardbevingen gansch en al verwoest, doch door Marcus Antonius, om de bequaamheid van de Haven, dichtcr aan de Zee herbouwd.

Deze Stad, door de Turken tegenwoordig *Ismyr* geheeten, beroemt zich van de Geboorte aan den Poët Homerus gegeven te hebben, en deze was eertyds eene der zeven Hoofd-kerken van Asia, daar in d'Openbaring van gesproken word.

Zy is tamelyk groot, en gebouwd tegen het hangen van een berg, na 't Westen geleegen, gelyk blykt uit de nevensstaande afbeeldinge.

Men ziet 'er noch verscheidene ruinen van d'Oude Stad, inzonderheid op den berg de muuren van het Kasteel, aan de Oost-zyde van de Stad gelegen; welk maakzel de Griekse Keizers werd toegeschreeven: daar binnen is een kleyne Moskee, die men meent voor dezen een Kerk geweest te zyn, aan den Heiligen

Johannes toegewyd, aan deszelfs kleen Portaal zyn noch twee Pilaren, na de Corinthische ordre gebouwd. Hier benevens is noch een gewelf, dat door verscheide Pilaren ondersteund werd. Buyten, boven aan de Poorten van het Kasteel, ziet men noch (hoewel ten deele geschonden) de gezeide Amazone, zynde een half borst-stuk in marmer gehouwen, gelyk als men dezelve op de Medalien vind, die ik zelve van zilver noch hebbe mede gebragt. Men vind 'er ook op welke aan de eene zyde 't afbeeldsel der Amazone gevonden werd, en op de andere zyde een dobbele dubbelde Byl, en Schild afgebeeld zyn. Gelyk de zelve hier nevens gezien werden.

[Illustration: Three circular medals/coins depicted in a rectangular frame. Left: A wreath enclosing the text "ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ". Middle: A profile head wearing a mural crown. Right: A standing figure holding an object, surrounded by text "ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ" and "Γ ΝΕΩΚΟΡΩΝ".] Page 24 Header: CORNELIS de BRUYNS

De onkundige daar te Lande verhalen, dat het zelve Beeld aan 't Kasteel zoude verbeelden de Koninginne Semiramis, of anders, een zekere Koninginne van Smirna, die ten tyde van den Grooten Alexander zoude zyn geweest. Dit Kasteel is getekent met de Cyfferletter 1.

Van hier naar beneden gaande ziet men de Capelle van Polycarpus, en d'overblyfzelen van zyn graf, daar de 2 getekent ftaat.

Hier omtrent in 't afhangen van den berg zyn d'overblyfzelen van een Amphitheater, of Collifeum, in het welke men zegt, dat St. Polycarpus, Leerling van den Evangelift Johannes, en eerfte Bifchop van Smirna, voor de Leeuwen geworpen zoude zyn (andere zeggen verbrand) mitsgaders eenige overblyfzelen van deffels Grafstede, daar de Chriftenen des Lands noch groote eerbiedigheid voor hebben, getekent 3.

Komende beneden, alwaar de 4 gezien werd, ftaat het Tjioske, of fpeelhuys van Hagmet Aga.

Het eerfte gebouw aan de Stad is een Carvaffera, of woonplaats van verfcheide Griekfche familien, is getekent 5.

Eenige Huizen der Stad inwaarts, alwaar een Stok verbeeld ftaat met een Vlagge boven aan, is de woning van den Conful van Genua. Dit teken van de Vlagge gefchied om de Schippers, die onder haar behooren, fcheep zynde, daar te ontbieden, anders is 'er de Vlagge noit aan, waar in men de 6 ter aanwyzinge ziet.

Het Cyffer 7 is de Woonplaats van den Conful van de Hollantfche Natie.

Het Cyffer 8 wyft het Huis van den Conful van Venetien aan.

Het teken 9 het Huis van den Vizir Cara Moftafa Basja, 't geene het grootfte en principaalste van de Franken ftraat is.

Het teken 10 de Woonplaats van den Conful van Engeland.

11 Die van den Conful van Vrankryk.

12 Is de Dogane of het Tolhuis, het welke een groote of Rojale plaats is, daar alle de goederen gebracht moeten werden.

13 De Befesteyn, of winkelplaats is een der confiderabelfte gebouwen van de Stad, daar alle koftelykheden dagelyks gekoft en verkoft werden.

14 Is den Vizirchan, betekenende zo veel als een brandvry Magazyn, waar in de Kooplieden haare goederen zeker hebben in de vertrekken door haar gehuurt, zynde yder Magazyn van deze plaats byzonder met yfere deuren, en vensters voorzien; dit gebouw is gemaakt door den Vizir Cara Moftafa Basja, in de Jaren 1677 en 1678.

15 Is het Oude Kafteel.

Het teken 16 wyft de Haven van de Galeijen, zynde een kleyne boefem, of befloten plaats voor de Galeijen en Turkfche Barken.

17 En daar benevens de Dogane of kleyne Tol, alwaar de goederen, die in 't Land gefleten werden, moeten aankomen, te weten, die door haar eigen Vaartuigen, zoo uit Egypten, als elders daar gebragt werden.

18 St. Veneranda. Het is een groote ftreek van den berg, welke dezen naam voerd, en ftrekt zich omlaag tot by de graven toe, naar de Zeekant, alwaar de Grieken en Armeners haar begraafplaats hebben, getekent 19. d'Engelfchen, Franchen, en Hollanders hebben daar omtrent mede haare Kerkhoven, en is dat van yder Natie in 't byzonder met een kleyne muur omtrokken; by deze is het Cyffer 20 verbeeld. De begraafplaats der Joden is de benedenste naar de Zeekant, alwaar men menigte van fteenen in de gront gezet ziet, aangewezen met 21. Onder aan de Stad ziet men noch veel groote fteenen, zynde eenige overgebleven brokken van d'oude muur, aan welke veele huizen vaft gehecht en aangetimmert zyn, dat eenige willen van den Tempel van Cybele, de Moeder der Goden, zoude wezen, dewelke een van de vermaardfte van het Land was.

Ten Header: REIZEN Page 29

Ten Ooften en Noorden van de Stad loopt de rivier Meles, die in voorige tyden beroemd was, alzo men geloofde, dat Homerus daar digt by zoude gebooren zyn; tegenwoordig is het als een beek, die

byna droog is, ten zy dat ze door den regen komt op te zwellen; dit water doet twee molens draaijen, om de bygelegene tuynen het water te doen hebben.

Een goede uur van de Stad, aan de Plainuur, of anders vlakke van hazelaar, zyn eenige overblyfzelen, die men zegt van den Tempel van Janus te wezen; het is een kleine plaatze, die twee ingangen heeft, de eene ten Noorden, en de andere na 't Zuiden. Men zegt dat daar omtrent eenigen tyd geleden gegraven wierd, en dat 'er een beeld van Janus, met twee aangezigtens, zoude zyn gevonden, het welke door den Consul van Venetien gekogt wierd, waar door te meerder kan geloofd werden, dat het zodanigen Tempel is geweest.

Aan deze zelfde vlakke, omtrent een half uur van Smirna, benevens de gemeene weg, is het bad van Diana, 't zelve is een water, of lagoon, het welke de zeven watermolens doet draaijen, om meel te malen.

Een myle omtrent van de Stad, en naar het Kasteel gaande, meent men de plaats te zyn alwaar het oude Smirna eertyds heeft gestaan, gelyk men dan aldaar ook nog eenige oude overblyfzelen ziet.

Omtrent deze plaats is het dat de meeste beelden onder de aarde gevonden werden; gelyk dan ook gebeurt is, terwyl ik my tot Constantinopolen ophield, dat aldaar vier beelden wierden onverwagt, door het graven van de Turken, gevonden, die men zegt uitstekend fraay te zyn; de zelve wierden door een van onze Kooplieden gekogt, den om de vryheid te verkrygen van de zelve te mogen vervoeren, een geschenk aan den Cady, of Rigter, gegeven.

Het vinden van deze beelden ter ooren van den Franschen Anabassadeur, Monfieur de Guillezage, gekomen zynde, verzocht dezelve van den Koopman, die ze gekogt had, over te nemen, apparent om d'eere daar van te hebben, en die aan zynen Koning te zenden, het welke met beleefdheid door de gemelde Koopman wierd afgeslagen.

Eenigen tyd daar naa wierden drie van de zelve beelden op een Fransch Schip, per Marfeilje, geladen, welk Schip door de Algiersche Rovers, als hebbende Oorlog met die Natie, genomen zynde, is het zelve Algiersche Schip naderhand komen te stranden omtrent de Kust van Livorno, alwaar de drie gezeide beelden weder wierden opgevist, en verder door de Fransche Natie verzonden naa Parys, van waar zy gebracht zyn tot Versailles, daar zy jegenwoordig staan. Het vierde beeld is naderhand verzonden met het Hollandsche Convoy, en tot Amsteldam ontladen, van waar het is verzonden naa Rouaan, van welke Plaats het mede na Versailles is gebragt; alwaar ze jegenwoordig alle vier te zien zyn; voor 't laaftte zyn tot Parys ontvangen twaalf honderd Ryxdaalders, en wierd, wanneer deze betalinge

geschiede, daar by gezegt, dat indien den Koopman alle vier de beelden had konnen leveren, hy zekerlyk daar voor zoude gehad hebben ten minsten twintig duizend Ryxdaalders.

d'Aardbevingen, die tot Smirna zeer gemeen zyn, hebben deze Stad tot zes maalen verwoest: dog om haare bekwaame gelegenheid is ze t'elkens weder opgerecht. De Grieken des Lands vreezen geweldig voor de zevende maal, ter oorzaak van een zekere voorzegginge, luidende, dat ze door de zelve t'eenemaal verdelgt zal worden.

Hier worden noch dikwils verscheidene fraaye beelden onder d'aarde gevonden, als in den Jaare 1671 de Tombe, of Grafsteen, van Marcus Fabius, Romein, benevens zynen Zoon, in welke gevonden wierden beide de Lyken, leggende by malkanderen in 't harnas,

D nas, Page 26 Header: CORNELIS de BRUYNS

nas, of in hunne volle wapenen; welkers opschrift, vertaald zynde, aldus luid: *Marcus Fabius, Zoon van Marcus Fabius, (uit de Stamme genaamt) Galeria, toegenaamt Junius, van een-en-twintig jaaren.*

Deze Grafsteen staat tegenwoordig even buiten Smirna, in den tuyn van Agmet Aga, en diend tot een Fontein, vertoonende zich gelyk de volgende Prentverbeelding aanwyft.

Dog het argst is, dat, wanneer deeze beelden in de handen der Turken komen te vallen, de zelve terstond, door het in stukken slaan der hoofden, bedorven worden: want het stryd tegens hunne Wet eenige beelden of gelykenissen te hebben. Ik Heb eens, hier ter plaatze zynde, een Steen, met basrelieven behouwen, staande boven de deur van eens Turks huys, in de muur, willen koopen; dog konnende wegens de prys niet over een komen, en krygende de Turk mogelyk een inkeer, wegens beeldwerk aan zyn huys te hebben, zag ik het zelve kort daar na t'eenemaal geschonden.

Ik bekwam 'er echter een, waar op eenige beelden gehouwen waaren, van een goede hand, die door de Vice Consul van Athenen alhier gebragt was, dog mede geschonden. Na dat ik hem gekogt hadde verzond ik hem aanstonds na 't Vaderland, alwaar ik hem op myn aankomst ook gevonden hebbe, gelyk hy dan noch in myn bewaaring is, en zich vertoond gelyk als in ONTO KAÍNO MHNOΣ ΣΗΜΑ ΑΡΑ ΠΑΡΕ Header: REIZEN. 27

in de nevens gaande schetse te zien is, op het zes tal; en betekenen de woorden

MHNOΔΩΡΑ ΧΑΙΡΕ

O Menodora vaar wel.

Ende de andere

ANTIOXE XAIPE

Vaar wel Antiochus.

Welke woorden meermalen op der Ouden Graf-steenen gesteld wierden, op dat den Reiziger voor by trekkende, ende de zelve letters lezende, zo te gelyk den naam der Overledene mocht erkennen, en door 't uitspreken van de zelve mocht aangezet werden, om de Verstorvene het goede toe te wenschen. 't Welk de Heidensche bygeloovigheid meinde veel te kunnen helpen, en toebrenge tot der zelve ruste.

De Stad Smirna is zeer Volk-ryk⁶⁷, begrypende wel omtrent tachtig duizend zielen. Het grootfte getal maken de Turken uit: daar aan volgen de Grieken: na hun d'Armeniers en Jooden: en eindelyk d'Europische Christenen. Yder van deze heeft volkomene vryheid in den Godsdienst. De Engelsche en Hollandsche Natien doen haare Gods-dienst yder alle Zondagen in haar eigen huis, waar toe zy expres een appartement houden, en het zelve als een Kerke gebruiken, tot welken einde yder van haar altoos zyn Predikant heeft. De Armeniers en Jooden wonen meestendeel boven in de Stad: d'Engelschen, Franschen, Hollanders, en andere Franken, langs de Zeekant, hebbende voor hunne huizen een lange straat, die men de Franken-sstraat noemt, en elke Natie haaren eigenen Consul. 't Is de voornaamfte Zee-plaats van de gantsche Levant. De Koopvaardyscheepen komen tot op omtrent een musket-schoot na aan de Stad, van waar zy dan de goederen met de boot en floep aan land brengen; op welke wys de Scheepen ook geladen worden. De Haven doet zig zeer vermaakelyk op, is een groote Golf van acht uren gaans in den omkring, heeft by na op alle plaatzen bekwaame diepte en ankergrond, en begrypt meesten tyd allerhande soorten van Scheepen, waar door men dagelyks de nieuwicheden uit Christenryk verneemt.

Wat het Land rondom Smirna belangt⁶⁸, 't is ten deele een zeer vruchtbare vlakte, bezet met veel schoone Vygeboomen, overvloed van Wyngaarden, en een groote meenigte van Olyfboomen: allerwegen vind men tuinen en lufthoven, welke van verre het aangenaamfte verschiets ter wereld maaken. De Levens-middelen zyn 'er overvloedig, en heel goed koop. Inzonderheid heeft men aldaar uitstekende goede wynen, en gewenschten oly: yder Ok van de wynen, 't geen omtrent een kan is, kost omtrent twee en een halve stuyver, zynde zeer zwaar en delicaat, om de zelve met veel water te drinken, zodanig, dat men het water maar met de wyn, die root is, behoeft de couleur te geven. Gelyk ook treffelyk wildbraad, van verscheide soorten, en tot een zo geringen prys, dat een koppel Patryzen gemeenlyk maar vier à vyf stuyvers geld; die in ongeloofelyke quantiteit werden gevangen, en dagelyks door de Boeren te markt gebracht. De Bekkafigi, 't geene het delicieuste eeten is, dat men bedenken kan, zynder in groote

meenigte, die wy Franken ordinair zelfs gaan schieten; haar grootte is gelyk een gemeene Vink, de zelve zyn ordinair zo vet als spek. De Frankolinen, die ruim zoo groot als een Patrys zyn, zyn mede zeer smakelyk om te eeten; maar men vind 'er de zelve zo menigvuldig niet. De Ok, zynde twee en een half pond, osschen-vleesch kost ordinair vier stuyvers, het schaapen- en lams-vleesch vyf stuyvers: de Hoenders heeft men yder voor vier à vyfstuyvers. Waar boven de Zee ook noch een mee-

Page D 2 Page 28 Header: CORNELIS de BRUYNS

menigte van goede Vissch uitlevert.

De Jacht is hier een dagelykze bezigheid, en staat een yder vry. Men huurd slechts een schuitje, en laat zich aan de zyde van het Kafsteel, of van Cariljou, aan land zetten, alwaar ten allen tyden zo veel te jagen valt, dat men om geen wild verlegen behoefde te wezen.

Als men 'er onze Scheepen heeft, die 'er doorgaans omtrent drie maanden blyven leggen, gaat men dikwils met de zegen visschen, en vangen by wylen zo veel, dat men 'er hondert perzoonen mede zoude kunnen onthaalen. By deze gelegenheid slaat men zich doorgaans in het Bosch, omtrent het Waterkasteel, neder, en bereid 'er de tafel, waar toe men alle de noodwendigheden met zich voert. 'k Heb 'er verscheide maalen gasterijen van meer als vyf-en-twintig Perzoonen, onder 't geluid van trompetten, en andere instrumenten, bygewoond; daar by wylen wel een stokkendans, of iets anders, van de Slooproeijers onder loopt. En deze vryheid heeft men, zonder een Janitser by zich te hebben, waar mede men op andere plaatzen in Turkijen noodzakelyk verzeld moet wezen.

De Grieken vervoegen zich ook op eenige van hunne Heilige dagen na buiten in 't veld, nemende spys en drank met zich; daar men dan, onder anderen, verscheide vrolykheden van de Griekinnen ziet bedryven.

Men heeft 'er dagelyks by de Kooplieden fraaye by een komften onder malkander, vermits 'er allerhande levens-middelen tot een zo geringe prys te bekomen zyn: weshalven men met recht mag zeggen, dat Smirna een plaats is, daar men alles heeft, 't geen de zinnen kan verlustigen.

Zo vermakelyk als 'er de manier van leven is, zo groot is 'er ook de Koophandel ⁶⁹: waar in de Hollandsche Negotianten geene de minste, en die van de Engelsche Natie gelyk zyn, door haaren beroemden handel. Werdende door kloeke Vlooten, begeleid van goede Convoijers, jaarlyks een meenigte Hollandsche Lakens, en vele andere kostelyke Koopmanschappen, daar heen gevoerd, en wanneer de zelve aldaar aankomen, ziet men duizenden van menschen aan de Zeekant verschynen; om dat een gedeelte van

de ingeschepte goederen aan de lieden van dat Land, zo Turken, Jooden, Armeniers, en Grieken, toebehooren, ofte wel met die Natien aanstonds verhandeld werden. Het geene men ooit met zoodanigen toevloeiing van menschen, by 't aankomen van andere Scheepen, ziet gebeuren, zelfs niet by het invallen van de Engelsche Vlooten. Dewyl de Engelsche Scheepen niet anders mede brengen, als de goederen welke eigen zyn aan die Natie.

De voornaamste waaren, welke door de Christenen van hier werden gevoerd, zyn Perziansche Zyde, die de Armeniers te lande overbrengen; Katoene Gaarnen en Lywaaten van Magnesia; Geiten-haire Kamelotten, gewaterd, en van uitstekende luister, welke te Angoura, omtrent achttien dagreizens, met de Karavanen, van Smirna, gemaakt worden; en verkocht ter somme van twaalf Ryxdaalders, tot zestig toe, en noch hooger, naar dat de zelve fraay zyn: Tapyten, gepiqueerde Dek-kleeden, Galnooten, enz.

De Karavanen komen 'er omtrent de maanden February, July en October, en vertrekken ook omtrent den zelven tyd, waar tegen een yder zich gereed maakt. Der zelve tocht tusschen Perzien en Smirna, duurt gemeenelyk omtrent zeven maanden.

Terwyl ik my hier ter plaatze ophield ⁷⁰, verstond ik, dat den Heer William Rey, Consul der Engelsche Natie, benevens den Heer Richard Mondy, Commandeur van de aldaar leggende Schepen, van voornemen waaren een reize te doen na Ephezen, en eenige andere der Steden van Klein Asia, aan welkers Gemeenten voormaals Brieven, in het Header: R E I Z E N. 29

het Boek der Openbaringen, aan Johannes gedaan, gericht wierden; van welke gelegenheid ik het raadzaam oordeelde my te bedienen. Ik vervoegde my derhalven by den gemelden Heer Consul, en verzocht het geluk te mogen hebben, van my onder zyn gevolg te begeven, 't geen met groote beleefdheid toegestaan zynde, maakte ik alles, 't geen ik op deze tocht van nooden geloofde te zullen hebben, gereed.

VII. HOOFDSTUK.

Tocht van Smirna na Ephezen. Deerlyke staat van die vermaarde Stad. Ruinen, en Overblyfselen van Antiquiteiten. Beschryving van Scala Nova. Wederkomst te Smirna.

⁷¹ Den 9den October van den Jaare 1678, na den middag, namen wy, zynde ons gezelschap twee-en-zeventig Persoonen sterk, deze reis aan, en onze verblyfplaats tot Sedequi ⁷², een Dorp drie uren van Smirna gelegen, aan een zeer vermaakelyken oord, om welke reden 'er ider Consul zyn Speelhuis heeft, vermits de zelve haar aldaar dikwils komen verluchtigen, en het vermaak van de Jagt

genieten. 't Heeft my goed gedacht, ter oorzaak dat de plaats zo zeer bekend is, en dagelyks door Europese Kooplieden bewandeld word, een afbeelding van de zelve hier in te voegen, geteekent 7.

Den volgenden morgen floegen wy weder op weg, en naar eenige uren reizens, zag ik aan de linkerzyde, van den weg af, een oude ruïne, daar ik na toe reed, en de zelve bevond als 8 verbeeld: togen vorder door eenige Dorpen, en kwamen voor den avond omtrent Ephezen ⁷³, 't geene by de Turken werd genaamt *Aja Suluk*, zo veel betekende, als den Tempel van de Maan, die Diana verbeeld; 't geen veertien à vyftien uren van Smirna word gerekend.

Tusschen Ephezen en Sedequi, heeft men een groot gedeelte vlak land, en niet onaangenaam.

Wy namen onze legerplaats in het bosch, ter zyden van Ephezen, alwaar wy onze tenten nedersloegen, en des nachts alle twee uren met twaalf man ronde deden, behalven de byzondere wachten, die wy uitgesteld hadden, om wel op onze hoede te wezen, dewyl het 'er niet veilig is, en wy alreeds gewaarschouwd waren, dat de Turken ons by den duister meenden t'overrompelen.

Des morgens, als het bekwaam dag was geworden, gingen wy bezien, wat 'er van een zo vermaarde plaats noch aanmerkens waardig mogt overig zyn. Maar in der daad, 't is een droevig gezicht ⁷⁴: want ik geloof niet, dat men een Stad in de gantsche wereld zou kunnen vinden, welke zo groote, en deerlyke overblyfzelen van haare oude glans en luister vertoond. Men ziet 'er niet als verwarde hoopen van marmersteen, omgestoote muuren, stukken van kolommen en kapiteelen, enz. 't Geen 'er tegenwoordig het meest word bewoond, is aan d'Oost-zyde van een zeer groote vlakte, strekkende zich tot aan d'Archipel, en ten Zuiden, Noorden, en Westen met hooge bergen bezet.

d'Oude Kerk van den Euangelist Johannes ⁷⁵, die eertyts vier deuren, of ingangen had, heeft 'er nu maar twee, zynde de twee andere toegemetseld.

Men gaat, om in dezelve te komen, langs zestien trappen af, onder dewelke een Fontein is geweest met drie kraanen, daar men d'overblyfzelen noch van kan zien. In de Kerk

Page D 3 Page 30 Header: CORNELIS de BRUYNS

Kerk zyn vier pilaaren, van wit en rood Porphyrtsteen, als gespikkeld of gemarmerd. Men gelooft dat dezelve aan den Tempel van Diana gehoord hebben, also men nog verscheide stukken van dezelve soort van steenen, onder de oude ruinen vint. Ik bevond de dikte der gemelde Colommen te zyn, van twaalf en

een halve in omme-trek, en de hoogte van zes-en-dartig voeten, zynde yder Colomme gehouwen uyt een stuk; dezelve ondersteunen het gewelf: mede zyn 'er noch twee kleine Colommen van Samos steen: welken steen zeer hoog geacht wierd.

Buiten om dezelve heeft een Galdery gelooopen, welkers breedte door vier, en de langte door zes Colommen wierd beslaagen, zynde omtrent het midden verciert met een achtkantige Fontein, waar van de buitenste omtrek van elke zyde tien voeten begreep, en de dikte een voet. Deze Kerk is met lood bedekt, en heeft twee Koepels: doch dewyl ze nu tot een Turksche Mosquée word gebruikt, pronktze na de Ottomannische wys, met een spitse Toorn, uit een der muuren opgehaald. Dit gebouw is gantsch van marmer, zo van buiten, als van binnen, en men zou 'er kostelyker overblyffelen van zien, indien Sultan Soliman niet alles, 't geen hy tot het versieren van zyne Mosquée te Constantinopolen dienstig oordeelde, van hier had doen voeren.

Dicht daar by, op een berg, heeft men het Kasteel⁷⁶, waar aan noch een aloude Poort is, boven dewelke zich een zonderling fraay uitgehouwen beeldwerk of Basrelief vertoont, van verscheidene figuren, 't geen eenige meenen de bekende Historie van den vermaarden Romein Marcus Curtius te verbeelden; andere de verwoesting van Troyen, en dat men 'er Hector met de wagen van Achilles rondom de muuren ziet sleepen: gissingen, daar uit gesproten, dat men 'er zelden dicht genoeg by durft komen, om het met de vereischte naauwkeurigheid te bezichtigen. 'k Had my al neder gezet, om het af te tekenen: doch beginnende my te erinneren dat ymand van ons gezelschap een blad uit den Alkoran, leggende in de gemelde Mosquée, gescheurd had, en dat ik bezich was met yts aan een Fortres af te tekenen, 't welk de Turken geensins willen dulden, wierd ik zodanig door angst en vrees ingenomen, dat ik nauwlyks wist, hoe ik weer spoedig genoeg by myn reis genooten zou geraaken, de vreeze mogelyk daarom te meer vat op my gehad hebbende, om dat ik by na alleen was, en niet meer als van een persoon, dien ik by my had, verseld.

Het gezegde Basrelief is 'er van drie verscheidene Marmere-stukken in gemetseld, met zodanig een schikking, dat men duidelyk kan zien, dat het Oude graf-steenen zyn geweest, die zich zodanig niet hebben willen voegen, of men kan bemerken, dat ze uit een Tombe, die zo wel op de zyden, als van vooren, met Basrelieven behauwen was, genomen waren.

De eerste dezer gewezene Tomben vertoond een Bacchanaal; de tweede een Man, van een Paard dood gevallen, benevens een ander persoon, die met een Raadsheers tabbaard omhangen, de rechter hand in 't hair heeft, betekende zyne droefheid over des eerstens ongeval, en de darde, een uitgestrekt dood lighaam, schynende ter aarde gebragt te zyn.

Tufchen het Kafteel, en het gebergte aan d'Ooft-zyde, heeft men twee Waterleidingen⁷⁷, waar van de marmere pilaaren noch meest in hun geheel zyn: doch het blykt uit de schikking van de steenen, welke onvolmaakte figuren en averechtse letteren vertoonen, dat zo wel deze Waterleidingen, als het Kafteel, niet ten tyde van het Oude Ephefen gemaakt zyn.

't Geen zich het aanmerkelykst voor myn oog op deed, was den grooten omtrek des gewezenen Tempels van Diana, gebouwd aan den voet van een langen berg, leggende Header: R E I Z E N. Page 31

de in de vlakte van malkander gescheiden. Men ziet hier ook velee andere ruinen, en onder defselven kennelyk d'overblyfzelen van een Circus Agonalis, of Stryd-perk: en weinig verder die van een Amphitheater, van 't welk noch eenig muurwerk over einde staat, gebouwd van groote gehauwene steenen, na de ouderwetsche wyze.⁷⁸

Zynde wyders in het rond, na de kant van het stryd-perk, 't overige van het gebouw, tegen het hangen van den berg gelegen, gevuld, om de plaats gelyk te maaken. Men zegt, dat aldaar de Schoolen zyn geweest: 't geen men nochtans heel beswaarlyk zou kunnen bewyzen, vermits alles zodanig is verwoest, dat men van defselve nergens eenige de minste ordre meer kan bekennen; en 't geen ten huidigen dage noch eeniger maten in wezen is gebleeven, bestaat in het binnenste van de boogen, daar de buitenste steenen van af gehaald zyn, om dezelve na Constantinopolen te voeren.

Tusschen het Stryd-perk en het Amphitheater ziet men een groot Portaal, of Poort, geacht voor het overblyfzel van den Tempel der Godinne Diana, een van de zeven Wereldts-wonderen, door den booswicht Brostratus verbrand, om zich een onsterfelyken naam, dien hy door zyn deugd niet wist te verdienen, in de volgende eeuwen te maaken.⁷⁹ 't Geen van deeze poort noch gesien werd, vind den Lezer in de nevensstaande plaat, op het negen-tal.

Van binnen de Poort, aan de Noord-zyde, staat in een steen uitgehouden een Man te Paard, met een Hond by hem, en een Slang, die zig om een Boom slingerd.

Aan de Zuid-West-zyde ziet men in een anderen steen, te weeten, van buiten voor de Poort, met groote Latynsche letteren dese navolgende woorden:

ACCENSO. RENSI. ET. ASIAE.

En binnen de Poort:

M. P. VEDI NICERH VEDIAE. PAVILLIMX M HIAE VXORIS EI.

Doch dese letters niets geheels opgevende, doen bewys dat een gedeelte van deze opschriften afgebroken zyn: weshalven de Geleerden betuigen in dezelve geen en volkomenen zin te kunnen vinden, ofte uitdenkken.

Om hoog, voor de Poort, ziet men ook noch een steen, daar opgehouden staat, VNIOR. CANTUSIUM, doch mede afgebroken; sulks daar uit niets te begrypen is.

By het Amphitheater, in de lengte, strekt zich een ruim vierkant plein, daar veele zeer groote brokken van kolommem, kapiteelen, pedestallen, friesen, enz. leggen, welke men gelooft meestendeel van den Tempel van Diana te weezen. 'k Heb 'er kapiteelen onder gezien, die by de tien voeten in de hoogte, en over de acht in de breedte hadden. Niet minder swaar zyn d'overblyfzelen der vierkante Pylaaren, die men 'er in menigte vind leggen; over eenigen der welke noch de boogen, uit vervaarlyke stukken steen gehouwen, gezien worden. In de dikte van eene deser Pylaaren is een trap gemaakt, om langs dezelve heel diep onder de aarde neder te daalen; 't welck wanneer van eenige bestaan werd, neemt ieder een toorts in de hand, en gemeenlyk een kluwen touw met zich; van 'twelk men het een einde aan de voorpoort vast maakt, en al voortgaande laat schieten. Doch als men van geen touw voorzien is, strooit men gestadig iets op de grond, 't fijngekapt stroo, of iets diergelyks, 't welk kennelyk zy, en aan 't welk men zich niet kan vergissen, ten einde in deze onderaardsche doolhoven niet verlooren te loopen, en te Header: 32 CORNELIS de BRUYNS

te kunnen zien, wat weg men gehouden, of niet gehouden heeft, om 'er naderhand weder uit te geraaken; 't geen anders een volkomene onmogelykheid soude wezen.

De boogen van onderen op welke het boven-werk zyn steunsel gehad heeft, schynen van arduinsteen gemaakt geweest te zyn, en zich zo wyd gestrekt te hebben, als het gantsche begrip des Tempels.

In deze naare Grotte, of liever kelderwerken, verder voortgaande, ontmoet men een menigte van vertrekken; doch de poorten, of ingangen der zelve, zyn ten meestendeel met puin, en aarde gestopt: hoedanig zich ook doorgaans d'Italiaansche Grotten opdoen; sulks dat men met groote moeite van d'eene kamer in d'andere komt. Ondertusschen, zyn de meeste deelen der zelve, na alle waarschynelykheid, noch niet doorwandeld, aangezien deze Grotte zo groot is, dat 'er niemand het einde van weet: en gelyk van zulke werken, die in haar geheel, en ten uiteinde noch niet nageespoord zyn, doorgaans meerder gedacht en opgegeven werd, als de waarschynelykheid toelaat te geloven, zo willen eenige voorgeven, dat deeze onderaardsche wandelplaatsen zich tot aan Smirna toe uitsprekken zouden.

80 Onder de gemelde ruïnen, waar van veele door geen bedenkclyke vlyt en naaukeurigheid konnen onderscheiden werden, vind men ook eenige overblyfzelen van badstooven, kennelyk genoeg om 'er zich niet in te vergiffen: en strekt zich vlak voor de zelve heen een moerassige plaats, vol van kleine beekjes, daar men zegt eertyds een *Lac*, of *Meir*, geweest te zyn. Hier ziet men ook een menigte stukken en brokken van Kolommen, doch van een veel kleinder, en slegts gemeene gestalte, en van welke ik niet konde vernemen, waar toe dezelve gediend mogten hebben.

Niet wyd van deze plaats word nog een beek gevonden, met uitsteekend schoon water, daar een groote boom by staat, welkers schaduwe des zomers dient, om de geen, die zich hier komen verfrisschen, tegens de stralen van de zon te beschutten.

81 Aan d'Ooftzyde van den berg, daar zich de droevige overblyfzelen, der pragtige gebouwen van deze berugte plaats vertoonen, ontmoet men een Grotte, de *Grotte der zeven Slaapers* geheeten, houdende de Christenen hier te lande met geweld staande, dat ten tyde van den Keiser Decius, omtrent den jaare 250 na des Heilands geboorte, wanneer het Christendom met swaare vervolgingen geprangd wierd, zeven Jongelingen van Ephezen zich in deze Grotte hadden verborgen, welke aldaar in slaap geraakt zynde, niet eer weder ontwaakten, als onder de Regeering van den Keiser Theodosius den II, een yverig voorstander der Christenen; meenende slegts eenen nagt geslaapen te hebben, hoewel het omtrent twee honderd Jaaren geleeden was dat zy zich nedergelegd hadden: waare dit een waarheid, men konde oordeelen, hoe verbaasd zy waren, wanneer weder te Ephezen komende, zy noch de menschen, nog het geld, 't geen 'er omging, kenden; zynde alles veranderd, en alle de inwoonders Christenen geworden.

82 Omtrent een klein uurtje van Ephezen zagen wy het Doopvat van den Euangelist Johannes, daar hy, volgens het zeggen der lieden van het land, de Christenen in gedoopt heeft. N° 10: 't is van graauwe Jaspissteen, en festien twaalfduimige voeten over 't kruis; doch vry wat geschonden; vermits 'er de Reisigers meestendeel een stuk of brok van zoeken te krygen, om het als een reliquie met zich te voeren. Ik voorzag my mede van twee stukken, ten einde, weder te rug in myn Vaderland komende, daar iets van te laten maaken. Vermoedelyk zal dit Doopvat hier in een Kerk gestaan hebben, en wel licht op geen Pedestal, gelyk ik 'er verscheidene by de Grieken vlak op den grond neder, of immers heel weinig verheven, heb zien staan. Header: REIZEN. Page 33

De ruinen hier omtrent geven genoegzaam te kennen, dat 'er wel eer groote gebouwen zyn geweest: weshalven ik my inbeelde, dat het gemelde Doopvat niet uit Ephefen herwaarts gebragt zal zyn, gelyk het gemeen gevoelen is.

Andere meenen, dat alhier, omtrent, of voor den gemelden Tempel van Diana, de voornaamste Oord der oude Stad geweest zoude zyn; en in achtinge nemende, dat d'eerste Christenen te zeer vervolgd wierden, om 'er dit verbondsteken openbaarlyk te bedienen, besluiten daar uit, dat het meergemelde Doopvat van elders daar naa heenen moet overgevoerd wezen.

⁸³ Omtrent een half uur verder ontmoet men boven op een berg het gebouw (N° 11.) t'geen tot een gevangenhuis voor den Apostel Paulus gediend zoude hebben. 't Zelve staat noch voor een groot gedeelte overeinde, en men telt 'er vier onderscheidentlyke kamers, van schoone gehouwen marmersteen.

⁸⁴ Van hier heeft men een fraay gezicht over de gantsche vlakte, mitsgaders over de Rivier Meander, die 'er met ontelbare draayen en wonderlyke slingeringen door heen stroomt; 't geen aan sommigen reden heeft gegeven, om te zeggen, dat wel eer de modellen der Doolhoven daar uit zyn afgenoomen. Immers Ovidius in 't achtste boek zyner Herscheppingen, haalt van deezen vloed het maaksel van den Doolhof van Dédalus af, seggende dat het geschickt was:

Non secus ac liquidus Phrygiis Maandros in arvis Ludit; & ambiguo lapsu refluitque fluitque: Occurrensque sibi venturas aspicit undas: Et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum, Incertus exercet aquas: ita Dædalus implet Innumeras errore vias. Vixque ipse reverti Ad limen potuit: tanta est fallacia tecti.

„ Gelyk Méanders stroomen, „ Door 't Phrygiaansche veld, dan eens zachtvloeiend komen „ Malkandren in 't gemoed, dan gints dan herwaarts vlieten, „ En of s' in de Fontein weer binnen wilden schieten, „ Dan na haar oorsprong wenden, dan weder Zee-wards aan „ In twyffling heel vermoeid en sleepend henen gaan, „ Zo deed ook Dédalus zyn Hof vol dwerfsche wegen „ Onzeker wandelen, en bracht den eenen teegen „ Den anderen verward, en stoppende hun gangen, „ Wierd hy in eigen fuik by na op 't eind gevangen, „ Verlegen hoe hy zoud den drempel weder vinden, „ Die hy bezwaarlyk kreeg. Zoo konstig was 't verblinden „ Den schrandren geest gelukt.

Des zelfs water is zeer schoon, en zyn vloed zoo stil, dat men nauwelyks kan bemerken, werwaarts alle die keeren hunnen loop neemen, uitgefondert in de twee takken, die zich na de Zee strekken. Men ziet 'er ook de Zee, en het Land van Scio, 't geen 'er omtrent vier uren gerekend word afgelegen te zyn. Ik tekende dit gezicht van boven uit het gevangenhuis af, om de loop der Riviere te verbeelden, van dewelke Ovidius een zoo schoone zoet-vloeiende beschryvinge geeft. Soodanig als het even uit hem aangetrokken is en in de prent-verbeelding op Num. 12. gesien werd.

Thans keerden wy weder langs den zelven weg na Ephefen, hebbende onze luft voldaan in 't bezigtigen der gemelde ruinen, en overblyfzelen, welke genoegsaame getuigenis geeven van de gewezene pracht en heerlykheid dier van ouds vermaarde Stad, doch tegenwoordig meestendeel begroeid zyn met Cypreffen, Myrten, en wilde Mastik boomen. Men ontmoet 'er ook verscheidene Granaat boomen van dewelken ik, langs de zelve heen rydende, Header: 34 CORNELIS de BRUYNS

rydende, eenige appelen plukte, om my te verfrifchen.

Op onze wederkomst tot Ephefen⁸⁵, vond ik 'er noch een Grafsteen, daar eenige Grieksche letteren op stonden, mitsgaders vier Kindertjes, op de zelve weinig verheven uitgehouden: 't welk de Franschen *basreliëfs* noemen; gelyk uit de nevenstaande afbeelding op N°. 13. te zien is.

Ik tekende ook twee gezichten van Ephefen, elk van een byzondere kant, na my de tyd toeliet, welke alhier op N°. 14. en 15. vertoond werden. By welke ik noch een derde schetze van een andere gezichtplaetze, door de Heer Waffiou, aldaar zeer naauwkeurig afgetekend, onder N°. 16. hebbe willen voegen, om den naauwkeurigen Leezer te meer genoeg te geven.

Daar en boven ontdekten wy alhier verscheidene marmeren beelden onder d'aarde bedolven, doch zoo onachtzaam, dat eenige van de zelve met de voeten uit de grond staken. Gaarne had ik des nachts een van deeze willen uitgraven, en in stilte na Smirna doen voeren; doch ik konde niemand tot myne hulpe koopen, ter oorzaak dat ze vreesden verspiet te mogen worden.

Van Ephefen gaat men op *Scala Nova*⁸⁶, by de Turken *Cous-adasi*, (dat is te zeggen, 't Vogelen-eiland) geheeten. Ik ben 'er zelve niet geweest; maar andere die daar geweest waaren hebben my verhaalt dat het gemelde Stedeken aan het vasteland legd, doch voor het zelve zich een eilandenken strekt, daar een vierkante toorn op staat, dienende als voor een Kasteel. Men zecht dat voor deezen aldaar een groot Kasteel gestaan heeft, bestroykende een uitstekende punt, *Miliot* genaamt, daar een ander Kasteel op geweest zoude zyn: en waaren deze twee Kasteelen machtig, om de baay of haven, daar Paulus zich inscheepte, als hy na Romen reysde, te beveiligen.

Dit ftedeken behoort onder het Confulaat van Smirna, en heeft een schoone uitzicht over verscheidene Eilanden van d'Archipel, voornamentlyk Samos, daar dicht by gelegen, van waar de beste Muskaatwyn van alle de Archipelagische Eilanden word gebracht.

Twee mylen van Scala Nova zyn verscheidene watermolens, op dewelke van omhoog uit het gebergte, men de wateren op verscheidene plaatzen ziet nederstorten, vlietende uit een bron, die uit een groote holte van een Rots afvald. Dit water is het

schoonste, 'tgeen men ergens kan vinden, en wierd derhalven door de gemelde waterleidingen, daar nog verscheidene overblyfzelen van in weezen zyn, ter verte van drie mylen tot aan Ephefen geleid.

In deze Rots, dichtaan de holte, daar de wateren uit voortspruiten, ziet men noch de plaats gehouwen van de beelden, der Goden of Heiligen, welke voor dezen aldaar schynen gestaan te hebben; hoedanige zy gewoon waren te plaatzen aan verscheide oorden, welke zy, ter eeren van deezen of geen en hunnen God, wilden heiligen en toe eigenen.

Den 13den October vertrokken wy weder na Smirna⁸⁷, tot myn gevoelig misnoegen; hebbende my ingebeeld, dat men noch eenige andere steden der zeven Kerken van Asia zoude hebben gaan bezichtigen; doch het besluit was veranderd, en wy bevonden ons den 14den der genoemde maand weder tot Smirna.

Ik wil hier niet van daan trekken, zonder iets aangetekend te hebben van de drachten en kleedingen, in deeze gewesten gebruikerlyk.

De Griekinnen van de Eilanden in de Archipel, afgebeeld N°. 17. vertoonen haar buitenshuis even als binnenshuis, en hebben het ryglyff gemenelyk van rood Brokkade, of Goudlaken, van het welke een boord boven over de schouderen komt; de mouwen van het hemde zyn byzonder groot, en met kant bewerkt. Om het hoofd hebbenze zeer aardig een doek geslingerd van geel, rozagtig, of witte coleur, mede met kant bewerkt aan de einden, den Header: REIZEN. Page 35

...den welken haar voor op het lichaam met eene, en by wylen met de twee eynden komt te hangen; het voorschoot, wit zynde, is mede met kant bewerkt, den rok hebbenze van zodanige coleuren als zy begeeren, ook veelyts wit en vol ployen, waar toe een groote menigte linnen vereischt werd, door dien dezelve wel een hand breed dikte heeft, de kousen doorgaans rood, en met goud bewerkt, de muilen van gelyken met goud geborduurt.

Tot Smirna hebben de Vrouwen, op No. 18. afgebeeld, de carpous of muts op het hoofd van brokkade, of goudlaken, ook mede wel van rood fluweel met goud en zilver geborduurd; om het zelve heel cierlyk te hebben nemen veele van haar het goude laken gestreept, als groen en geel, oft'tgene het cierlykst in haar ogen schynt te zyn, dezen muts bindenze om haar hoofd met een neusdoek van de aangenaamste coleur, en mede wel wit, dezelve zyn zeer fray met zilver en goud doorwerkt, latende het eene einde daar van gemeinlyk benevens het hoofd hangen. De klederen van de beste stoffen, en alle soorten van coleuren zyn by haar gebruycklyk, de hemden veelyts van fyne gestreepte zyde, welkers streepen eenige van goud hebben, zo mede den broek, die onder het hemde werd gedragen. Van haar hair laten zy een lange

tuit, of twee, nederhangen, aan welkers einden veele stukken gemunt goud, met gaatjes ten dien einde doorboord, werden vastgemaakt, het gene zy zittende op haar schoot houden. Om den hals dragen ze paarlen, of een gouden keten, als ook paarlen tot cieraat der armen, of anders goude armbanden, gelykze dan de ooren mede met paarlen, in goud gezet, vercierden. Het hoofd pronkt altoos, ofte immers meesten tyd, met bloemen, zodanig, datze haar by wylen met een gehelen krans opschikken, en wanneer dezelve niet te bekomen zyn, bedienen ze haar met de genen, die in Italien gemaakt werden.

De Jodinnen in Smirna, verbeeld op No. 19, zyn op gelyke wyze gekleed, uitgenomen het hoofd-cieraad, waar op zy als een bord gebonden hebben, het gene van tin of koper is, overtrokken zynde met wit zatyn, doorwerkt met goud en zilver; als mede de gecouleurde neusdoeken, waar mede het op haar hoofd werd gebonden, hebbende een vlecht hair in een gekleurde zyde zakje agter af hangen, de paarlen om den hals zyn zo dicht aan malkanderen gevoegd, en bedekken den gantschen hals, als of ze daar om gewoeld waaren.

Deze vrouwen, zo wel Turksche, Grieksche als Joodsche, uitgaande, zyn volgens de manieren dezer landen bedekt met een wit linnen kleed, het gene haar van boven tot een gedeelte over het lichaam komt te hangen, hebbende voor het aangezicht een zwart floers, het gene zy op en neder kunnen schuiven, by wylen doenze het geheel over de oogen, of wel anders, als gy de zelve verbeeld ziet No. 20. Wanneer zy het geheel over 'taangezicht geschoven hebben, zulks daar van niets kan gezien werden, belet dat haar nochtans niet andere na haar welgevallen te zien, om dat het floers doorschijnend is.

By slordig weder gaan ze gelyk de mannen met gelaarsden, andersins met hare Pabouches, of muilen. De Europische natien, of Franken, kleden haar ieder naa haar genegenheid; zynde niet alle van eene Land-aard.

De Hollanders, die aldaar vry sterk in getal zyn, wezende aldaar, behalven de Heer Consul, den Predikant, den Thesaurier, noch elf huizen van negotianten, in welker yder gemeinlyk twee of drie Cooplieden in compagnie woonen, achter welke den Canselier rang neemt, zyn gemeinlyk op de Turksche wyze gekleed.

De Engelschen, die wel zo sterk in getal zyn als de Hollanders, kleeden zich ook veel op de Turksche manier.

De Franschen, die wel in getal de Engelschen

E 2 Engelfchen Page 36 Header: CORNELIS de BRUYNS

Engelschen en Hollanders overtreffen, doch zo considerabel in negotie en rykdommen op verre na niet zyn als deze, alzo onder hen veel ambachtslieden en diergelyke zyn, kleeden zich zelden

op de Turksche wyze; maar behouden hun dracht. De Venetianen, die aldaar zeer weinige waaren, en by myn tyd een Griek tot haaren Consul hadden, waaren op het Turks gekleed.

VIII. HOOFDSTUK.

Vertrek van Smirna, en komst over Land tot Constantinopolen.

Terwyl ik tot Smirna gelegenheid verwachtte om te land na Constantinopolen te trekken, had ik het geluk van een Hollander en twee Fransche Heeren aan te treffen, welke zich met het zelve oogmerk ter gemelde plaats ophielden. Hier by kwam ook noch, dat twee Turken van aanzien, zynde den een een Aga, en den ander de Sou-Bachi, zo veel als Baljuw van Smirna, zich tot dezelve reis gereed maakten; weshalven wy hunne bescherminge gingen verzoeken.

⁸⁸ Den 4den December 1678, tegen den avond toogen wy uit Smirna, maakende te zamen een tamelyk fterk gezelfchap, dewyl de gezeide Turken verscheidene dienaars met zich voerden.

Natwee uren gereeden te hebben, bevonden wy ons ⁸⁹ aan het dorp Barnabachi, alwaar wy onze leger-plaats hielden ten huize van een Turk; zynde het op deze reis gemeenlyk zo de gewoonte, ende de Turken alhier in deezen gevalle zeer gastvry, onthaalende de Christenen op deeze weg zeer wel, en hun 'smorgens met een gering geschenk vergenoegende. Welke wyze van doen alhier dus ingekropen is, om dat deeze weg van de Franken dikwils bereift word, waar door de Turken hen gewoon zyn geworden, en gaarne zien dat zy hunne huisvestingh by haar komen neemen. Smorgens vroeg floegen wy weder op weg en toogen ⁹⁰ door het dorp Jakatfwie, leggende tegen een berg, waar beneven zich een fraaye vlakte strekt. Een uur verder ontmoetmen een Fontein tusschen het gebergte, omtrent welke veele ongelukkige, door handen van moordenaars, het leven gelaaten hebben. Hier na komt men weder aan een uitfteekend schoone en wyde vlakte, die men zegt zich meer als een dag reifens ver te ftrekken, alhier zoude het zyn, dat Alexander tegen Darius heeft gefslaagen. Aan het een einde van deze vlakte, tegen het gebergte, legt de Stad Manassia (daar te lande genoemd Manassia,) een groote, en vermaakelyke plaats, in, en omtrent dewelke de voorgaande Zomer binnen den tyt van drie maanden, gelyk wy hier voor gezegt hebben, over de dartig duizend menschen van de peft waaren geftorven. In deze Stad is het eenigfte Gekken-huis van gcheel Turkeyen; waarom dan alle de geen, welker herffenen niet wel gefeld zyn, derwaarts gevoerd worden. 'tIs ook daarom dat men zegt, hy moet na Manassia; wanneer men wil te kennen geeven, dat iemand het niet al te vaft heeft.

Aan de zuid zyde dezer Stad legt een hooge berg, en boven op den zelve een Kasteel, 'tgeen zeer oud fchynt te weezen, in de nevenstaande Figuur (onder N°. 21.) getekend met de Letter A. Drie kringen van muuren omringen den berg; doch de benedenfte, die zich omtrent ter halver weg vertoont, omvangd hem maar alleen ten vollen, en de twee andere omvatten hem maar voor een gedeelte.

Tex Header: R E I Z E N. Page 37

Ter slinker hand, aan den voet heeft men een vermakelyk gezicht op het oud (B) Serrail van den Grooten Heer, daar hy zyn Hoff hield, eer het zelve tot Brufa wierd overgebracht.

De Stad is redelyk groot en volkryk, en heeft verscheideene fraaye Mosqueën, mitsgaders veele winkels, welke altemaal, even als in andere Turksche steden, van hout zyn.

Voor de stad ziet men de Kerkhoven, en op dezelve een menigte stukken van Kolommen, met tulbanden op dezelve gehouwen, zodanig als de geenen, welke daar onder begraaven leggen, in hun leven hebben gedraagen; gelyk de Prent by de letter C aanwyft, daar men ook de Stadspoort met D getekend ziet.

Deeze is een der drie steden, welke Xerxes aan Themistocles tot zyn onderhoud gaf; te weeten Magnesia voor zyn brood, Mynus voor zyn vleesch, en Lampfacus voor zyn wyn. Allhier namen wy onze nagtruft, hebbende dien dag omtrent zes uren afgelegd.

's Morgens, zynde de derde dag van onze reis, trokken wy voorby eenige huizen, en door een redelyk schoone landsdouwe, welke echter onbewoond legt, en zelfs niet bebouwd word. Na zeven uren weegs gespoed te hebben, kwaamen wy in een Dorp, *Palemout* geheeten, daar wy onze rustplaats naamen. ⁹¹

's Anderendaags toogen wy door het Dorp *Corante-Arbory*, 't geen redelyk groot, en aan een vlakte tegen het gebergte gelegen is; en kwaamen wyders, na dat wy nogmaals omtrent zeven uren wegs afgelegd hadden, te *Batfilemme*, een Dorp daar wy dien nacht verbleeven. ⁹²

Den vyfden dag ontmoetten wy een Dorp zonder menschen, dicht by het welke zich een vlakte strekt, daar acht Dorpen, kort op malkander, in leggen. 't Is hier een byzonder schoone landsdouwe, doch mede onbebouwt. Wy vorderden weder zeven uren, en vernagten in een klein Dorpje.

De zesde dag bracht ons tot aan *Manderbeia*, tien uren van het gemelde Dorpje gelegen. Onze byhebbende Turken namen altyt des nachts hun verblyff in een Karavanzera, of Levantsche Herberg, zynde plaatzen tot dienst der reizigers gebouwd, daar men huisvesting voor niets heeft, en wyders alle

noodzakelykheden voor geld kan bekoomen. Wy in tegendeel vernagteden overal in de huizen der Turken, alwaar men met alle beleefdheid word bejegend, en zelfs van matrassen, kussens, dekens enz. gediend; waar voor men des morgens, buiten de gemaakte kosten, een kleine vereering geeft.

Deze manier van huisvesting was oorzaak, dat den Aga, wiens bescherming wy verzocht hadden, ons liet aanzeggen, dat het hem leed was, dat wy hem buiten staat stelden van zyne plicht omtrent ons te kunnen waarneemen, vermits wy ons des nachts in de byzondere huizen der Turken onthielden, alwaar indien ons eenig ongemak mocht overkomen, hy ons de behulpzaame hand niet zoude kunnen bieden; weshalven hy verzocht, dat wy ons verblyf met hem in de Karavanzeras zouden neemen, met verzekering, dat wy aldan volkomen gerust konden zyn: waar op wy ter antwoord pafden, dat wy den Aga bedankten voor zyne beleefdheid, en genegen waren ons na zyne onderregting te voegen.

Den zevenden dag, na dat wy een groot stuk wegs gevorderd waren, en door onvoorzichtigheid den Aga met zyn volk voor uit hadden laten ryden, kwaamen wy in een bosch, alwaar onze *Moecker* of *Katterfi* (aldus worden de geleiders of weg-wyfers genoemd) zynde een Griek van Smirna, agterbleef, en ons voort liet ryden. Wy na een kleine wyl hem niet vernemende, en vreezende van den rechten weg af te mogen dwaalen, beflooten hem in te wachten; denkende dat hy mogelyk door het een of ander

Page E 3 toeval Header: CORNELIS de BRUYNS Page 38

toeval wederhouden wierd. Maar wanneer wy hem niet te voorschyn zagen komen, en derhalven kwaad vermoeden kreegen, vonden wy raadzaam, dat 'er twee te rug zouden keeren, van welke ik een was. Na omtrent een half uur treften wy hem aan, doch van zyn paard, daar ons goed op lag, afgestegen, en zachtjes voor uit treedende, 't geen niet buiten reden argwaan in ons verwekte, als of wy wel licht omtrent eenige gevaarlyke plaats mochten wezen. Wy gebooden hem derhalven op het paard te stygen, en voor uit te ryden; en zynde weder by onze reisbroeders gekomen, verhaalden wy hen, in wat staat wy hem hadden gevonden, met byvoeging, dat wy wel op onze hoede dienden te wezen, en het geweer in de hand gereed te houden.

Naa een weinig voortgereeden te zyn met onze *Moecker* gestadig voor aan, kwaamen wy uit het bosch in een zekere engte, daar wy een huis, of liever spelonk ontmoetteden, de *Meerkappi* geheeten, verwaarlijk om aan te zien, en recht bekwaam om een schrik aan te jagen. 't Is de plaats, daar de rovers zich onthouden: en het was maar vyf a ses dagen geleeden, dat 'er noch veertien personen afgezet waren. Toen bevroedden wy, om wat reden onze Griek was achtergebleeven; also hy zekerlyk gedacht zal hebben: indien zy

doorryden, volg ik gerust, en zo ik hoor schieten, ontloop ik het, of versteek my in het bosch: want waarschouw ik hen, dat wy zo dicht aan de Meerkappi zyn, zullen zy my ongetwyffeld laten voorryden, en zal ik derhalven het meeste gevaar loopen. Hoe 't ook by hem gelegen hebbe, alles 't geen wy dan doen konden, was, dat wy hem met sware dreigementen bejegenden: daar ik niet geloof, dat hy zich veel aan kreunde.

Ondertusschen reeden we met groote ongerustheid voort, vermits wy niet wisten, hoe verre wy noch van onze Turken af waaren: de angst ons dus vry wat sneediger weg doende spoeden, kreegen wy hen na omtrent twee uren in 't gezicht, komende wyders des avonds gelykerhand, na een voordring van tien uren gemaakt te hebben, te Sigerloek.⁹³ Hier vernachtten wy d'eerste maal in gezelschap van den Aga, by wien wy het, na de gesteldheid van zaaken, heel wel hadden.

Den achtsten dag toogen wy door een valeye, daar twaalf of dartien dorpen, dicht by malkander, in laagen, en zich een menigte van wild gevogelte, en onder anderen een grooten hoop Valken, opdeed.

Na negen uren wegs bevonden wy ons aan de Stad Migalis,⁹⁴ een redelyk groote plaats, en de fraaiste, welke wy sedert ons vertrek van Smirna hadden ontmoet. Thans quamen wy weder in een fraaye vlakte van omtrent drie uren lang, en wyders aan een dorp, zynde het veer, daar men zich scheep begeeft, om na Constantinopolen over te vaaren. Wy bedienden ons noch dien zelve avond van deze gelegenheid, doch bleeven des nachts in de engte leggen, also dezelve lang, en zeer moeilyk is, om uit te roeyen, als mede ter oorzaak van de harde wind.

Den negenden dag was het weêr ons vry gunstiger, zulks dat wy des avonds tot Constantinopolen aanquaamen,⁹⁵ blyvende dien nacht in de bark.

Den 14den 's morgens vroeg, traden wy te lande, en vervoegden ons in Galata, alwaar ik met twee Hollantsche vrienden ('k moet hier ook dit ter loops invoegen) die ik te Smirna had gekend, en met welker een ik deze reis had gedaan, omtrent de zes maanden huis hield, en noch langer gehouden zou hebben, indien zy niet na het Vaderland waren vertrokken.

IX. HOOFDSTUK.

Beschryvinge van Constantinopolen.

DE Stad *Constantinopolen* verbeelden wy op N°. 22. A. zoo als dezelve zich uit Galata vertoond, alwaar ik dezelve op een hoog huis afgetekend heb; en N°. 22. B. vertoond het gezicht aan de Bosphorus Thracius van de zeven toorns af, met Galata, en het grootfte gedeelte van Pera, foo als dat door de Hr. Johan Pietersen, leggende op een Oorlogschip voor Constantinopolen in 't jaar 1668. daar ter plaatse afgetekend is. Om welke gezichten aan den Lezer beter te doen begrypen, en klaar te vertoonen wat ze verbeelden, hier noch nevens gevoegd is de kaarte van *Constantinopolen*, in platte grond, op N°. 22. C.

In de Kaarte van de Stad, zo als die zich vertoont uit Galata, gemerkt met N°. 22. A, ziet den Lezer verfcheidene letter-sneeden, tot aanwijfinge vande Kerken en Gebouwen in dezelve vervat, vertoonende

- A. *Gountiar Seraie*, het Paleys van den Grooten Heer, gebouwt van den tegenwoordigen Coningh *Sultan Mehemet*.
- B. *Aslan Gháne*, of Beeren huys.
- C. *At Meydan*, of Renplaats met paerden.
- D. *Dovana* of *Dimbrouk*, of Tolhuys.
- E. *Validé Han*, of Chan van de Coninginne Moeder, fijnde een gebouw van veel Camers en packhuyfen.
- F. *Bala Ghafer Sindani*, het gevangenhuis van Bala Ghafer.
- G. *Esqui Seraie*, 't oude Paleys.
- H. *Vefier Seraie*, 't Paleys van den Vefier.
- I. *Aga Capigi*, 't Huys van den Overften der Janitzaars.
- K. *Oun Kapan*, 't Meel-huys.
- L. *Kaddiku*, of de Stad Calcedonien.
- M. *Scutari Serrai*, of 't Paleys van Scutari.
- N. *Kiuperu*, ofte water-leyding.

1. *Aja Soffia*, de Kerk van St. Sophia.
2. *Sultan Ahmet Giamisi*, de Kerk van den Coninck Achmet.
3. *Validé Giamisi*, de Kerk van de Coninginne Moeder.
4. *Ali Pasha Giamisi*, de Kerk van den Coninck Ali.
5. *Sultan Baiazet Giamisi*, de Kerck van den Coninck Baiazet.
6. *Solimanie Giamisi*, de Kerk van den Coninck Soliman.
7. *Chebiade*, of Kerk van den Coninck Chebiade.
8. *Sultan Mehemet*, of de Kerk van de Coninck Mehemet.
9. *Sultan Selim*, Kerk van den den Coninck Selim.
10. Kerk van den Griekfchen Patriarch.
11. Wegh na de Swarte Zee.
12. Weg na de Witte Zee.
13. Alwaar 't foete water in 't Archinaal loopt.

In de Kaarte gemerkt met N°. 22. B. vertoont.

- A. *Constantinopolen* by de Turken *Stambol* genoemd.
- B. *Galata*.
- C. *Pera*.
- D. De Revier die altyd af loopt, en tusschen Constantinopol en Galata vloeit, alwaar dezelve zich ftort in de Bosphorus Thracius.

1. 't *Serrail* of Hof van den Grooten Heer.
2. De Kerk van S. Sophia.
3. De Kerk van S. Catharina.
4. Een feer hooge Colom.
5. De Pyramide van Porphyrtsteen.
6. De feven Torens.
7. Onfe Oorlogschepen, alwaar de zelve gelegen hebben.

Deze Stad is gelegen in Europa, op een hoek van het vafte land, die zich

Gelegenheid van Constantinopolen. Page 40 Header:
CORNELIS de BRUYNS

zich in den Thracischen Bosphorus uitstrekt, en is gezicht op zeven heuvelen, gelyk ook Romen, daar het zelve getal van bergen gevonden werd. Zy doet zich van buiten op als een geheele wereld; en ik geloof niet, dat'er een diergelyk gezicht onder de zon getoond kan worden.

⁹⁶ De Inwoonderen stellen deszelfs omtrek op over de sestien duysent schreeden. Verscheidene schryvers, om de zaaken te wonderlyker te doen voorkomen, gelyk veele Reisigers daar omtrent niet spaarzaam vallen, vergrooten haar merkelyk, doch d'eene vry meer, als d'andere; zulks dat het onmogelyk is hen over een te brengen, of'er zich een behoorlyk denkbeeld van te kunnen maaken. Ik hadde de nieuwsgierigheid van 'er zelfs de proef af te neemen, en bevond haaren omvang te zyn drie goede uren, waar van men omtrent een derde deel met een roey-schuitje te water moet doen, beginnende van de haven omtrent het *Serrail*, en eindigende voorby de zeven Toorns.

De stad is drie-hoekig, van welke de twee zyden zich langs het water strekken; alwaar de grootfte scheepen hunne waaren aan land kunnen lossen en laaden.

⁹⁷ Zy munt uit in schoone Mosqueën of Kerken, onder welken de aanmerkelykste is de geene, die S. Sophia genoemd word, gebouwd door den Keizer Justinus, en naderhand vergroot en verrykt door Justinianus, sy was de Godlyke Wysheid gewyd, en wierd derhalven Agia Sophia geheeten; welken naam de Turken, meesters van Constantinopolen zynde geworden, haar hebben laaten behouden. Deze Kerk, die van buiten vierkantig en van

binnen rond is, verdiend alleen een Constantinopoolsche reis. Zy heeft een Koepel, welkers gelyke in de geheele wereld niet te vinden is, zynde omtrent van dezelve gedaante, als die van de Kerk de Rotonde te Romen, doch ongelyk grooter. Haare langte (gelyk ik meer als eenmaal verstaan heb uit de mont van een Engelschman, daar ter stede woonachtig, en getrouwd, een man by de zeventich jaaren, die heel jong in slaverny geraakt zynde, Turkisch geworden was, en zich geneerde met de genees-kunde als Doktor, te oeffenen, in welke hoedanigheid hy het Serrail over de twintig jaaren bediend had) strekt zich tot honderd negen-en-twintig treeden, de breedte tot vyf-en-tachtig, en de hoogte zo veel vademmen. Van binnen is een galdery, die rondom de Kerk loopt, alwaar men twee-en-sestig Pilaaren, in twee ryen, telt; boven dewelke men noch een andere galdery heeft, die van de gemelde Pilaaren onderschraagd word; welke weder zo veel kleynder pilaartjes draagen, die het dak van dit swaar gebouw ondersteunen. Deze galdery gelooft men, dat ten tyde, dat de Kerk in de handen der Christenen was, voor de vrouwen gedient heeft. Men ziet 'er nog eenige overblyfzelen van het Mosaïsch, waar mede zy wel eer ten meesten deele beschilderd is geweest. Men zegt dat onder anderen op de vier hoeken, alwaar het gewelf zich aan malkanderen voegd, noch gesien werden de vier dieren, van welke in de Openbaaringen, aan den Euangelist Johannes gedaan, gewaagd werd: hebbende de Turken van dezelve niets geschonden, dan alleen de hoofden; op welke wyse zy mede gehandeld hebben met een beeld van onzen Zaligmaaker, 't geen zich naa de Grieksche wyse boven de Kerk-deur vertoond, sittende op een Throon, met de hand opgeheven, en twee vingers uitgestrekt, als willende seker Heilig, die zich voor hem, met het aangezichte ter aarde gebogen, vertoond, zegenen. Benevens den Throon soude de Maagd Maria staan: zynde van deeze beelden de aangezichten geschonden. Boven dezen Throon zoude de H. Geest verbeeld zyn in de gedaante van een duijve, aan welke de Turken niets zouden geschonden hebben; gelyk mede niet aan het Graf van den Keizer Constantinus, 't welk zy in groote achtinge houden.

Onder Header: REIZEN. Page 41

Onder deze prachtige Mosquee, daar men met een schuytje onder heen kan vaaren, 't geen echter aan de Christenen niet toegelaten word, telt men mede een-en-veertig Pilaaren, of kolommen, staande in het water, mitsgaders negen Cisternen of waterbakken, waar van 'er acht geslooten zyn, en maar een open, dienende om uit te drinken, en de Lampen, en andere, tot den Mahometaanschen dienst behoorende, dingen af te wasschen.

Deze Lampen, die van glas zyn, gelyk ook de Struis eyeren, welke op een zekere afstand tusschen de zelve hangen, verstrekken wel tot het meeste cieraad van de Turksche Kerken.

De gemelde Engelschman, die my met zynen zoon, een persoon van omtrent de dertig jaaren, terwyl ik myn verblyf te Galata hield, verscheidene maalen kwam bezoeken, gelyk ik, begeerig om van deze en geene byzonderheden onderregt te zyn, ook hem te Constantinopolen deed, bragt my eens in de deur van S. Sophia, zynde het den Christenen op die tyd niet geoorloofd verder binnen te treeden, hoewel het kort voor myne komste aldaar, noch toegelaaten was. Ik verwonderde my over hare grootheid, en keerde met droef'heyd weder te rug. Dog de meeste andere Mosqueën heb ik tot myn genoegen van buiten, en binnen bezichtigd. In deze S. Sophia komen op den Bairam, of op Paaschen, omtrent de veertig duisend personen, en branden ten dien tyde aldaar over de zeven duizend Lampen, mitsgaders op deszelfs Minarets, of Toorns, die vier in getal zyn, omtrent drie duizend.

De gronden der Mosqueën zyn met matten, of stoffen bedekt, welke met lange reepen aan malkander genaaid, op de vloer uitgestrekt leggen, doch elke reep een weinig van de andere af; verstrekkende deze tusschen wydte tot een gemeene gang voor alle lieden, om van d'eene na d'andere plaats te gaan, en hebben deze matten, of strooken stoffe, yder hunnen stand van menschen, die volgens de verscheidene Kerk gebaarden, welke by de Mahometaanen onderhouden worden, daar op mogen zitten, nederknielen, voor over ter aarde buygen, enz. Wyders gebied hen de wet hunne Pabouches, of muilen, voor de kerk-deuren uit te trekken, tot teken der eerbiedigheid, welke zy die geheiligde plaatzen toedraagen.

De Bouwkunde van de S. Sophia is aan de Turken zo behaagelyk, dat zy zedert in meest alle hunne andere Mosqueën die Kerk tot een voorbeeld genomen hebben, doch hoe fraay 'er ook onder dezelve mogen weezen, komen ze echter niet in vergelyking by dat uitstekend gebouw.

Onder de voornaamste worden gerekend de Solymanische, gesticht door Sultan Solyman, die daar in begraven legt; mitsgaders de nieuwe Mosquée, welke Sultan Achmet heeft doen bouwen.⁹⁸ Men treed 'er in door een Hof, komt vervolgens aan een schoon portaal, bedekt met eenige koepeltjes, ondersteund door verscheidene marmeren Pilaaren, en wyders aan een plaats, die de gelykenis van een Klooster heeft, in welker midden zich een brave Fontein vertoond. De Kerk is heel groot, heeft een zeer fraaye Koepel, en is van binnen behangen met een menigte van Lampen, en eenige glaze bollen, daar verscheidene konststukken in beslooten zyn, als een cierlyk Scheepje, een toegerust Galeytje, een houte Kerkje, enz. Achter deze Mosquée is een Kapel, verciert met marmeren Pilaaren, en een menigte van brandende lampen. Hier zyn de graven van Sultan Achmet, van zyne vrouwen, en van honderd en twintig kinderen, uit zyne lendenen gesprooten, welke op eenen dag door order van Sultan Mustapha, die in het ryk op hem volgde, geworgd wierden. De graven, by

yder der welken een dikke waskaars staat te branden, en gestadig iemand bezig is, met voor de rust hunner zielen te bidden, bestaan uit een houte kist, met een Lywaat overdekt, en onderkent men

F Header: 42 CORNELIS de BRUYNS

men die van de manlyke sexe, door het afbeeldsel van een groote bonnet of Tulband, van zodanig een maaksel, als de Chiaux die draagen.

Behalven de genoemde, ziet men nog twee schoone Mosqueën, d'eene gestigt door Sultan Mehemmet, en d'andere door Sultan Selim; mitsgaders verscheidene anderen, altemaal treffelyke gebouwen.

Alle Vrydagen, welke zy voor hunne Sabbath of Rustdagen houden, word in deze Kerken gepredikt; wanneer men den Grooten Heer met alle vryheid, op de straat, by zyne gewoonlyke Mosqueë kan te zien koomen.

Ik bediende my derhalven, benevens nog een persoon, van deze gelegenheid, en zag dien Monarch van 't Ooften, zittende te paard, dicht voorby my heen ryden, hebbende slechts drie of vier Voetknechten, die benevens het paard gingen, by hem. Daar was niemand, als wy alleen, om na den Keifer te zien; zulks dat, indien ik'er niet uitdrukkelijk met dit oogmerk gekomen was geweest, ik hem maar voor een persoon van aanzien genomen zou hebben. Dog op andere tyden zou men deze vryheid niet durven gebruiken, gelyk hier na gezegt zal worden.

Aan deze Kerken heeft men verscheide Minarets, of Toorns, welker gedaante in myne afbeelding gezien kan worden. De wanden van binnen zyn effen en glad, zonder eenig cieraad; en aan eene der zyden staat de naam Gods geschreven. Ook is'er een zeker teken, daar zy zich in het bidden naa toe wenden, staande aan de zyde naa't Zuiden, ter oorzaak dat het graf van hunnen Prophet, tot Mecha, in het Zuiden gelegen is. Men heeft 'er ook een Predik-stoel, daar hun Prediker, dien zy *Imam* noemen, des Vrydags opgaat, om te prediken.

⁹⁹ Tot vyf verscheidene maalen 's daags, zyn de Turken, indien zy 'er gelegenheid toe hebben, gehouden hun gebed in de Kerken te komen doen; te weten, d'eerstemaal met het doorbreeken van den dageraad, de tweede op den middag, de derde 's namiddags ten vier uren, de vierde met het ondergaan van de zon, en de laatste, omtrent middernacht.

Des Vrydags, dien zy, gelyk hier voor gezegt is, voor hunnen Sabbath of Rustdag houden, hebben zy, behalven de gemelde vyf bedestonden, nog een zesde, 's morgens ten negen uren, welke zy altemaal bywoonen: en uit dit gebed komende, mogen zy hunne Winkels weder open zetten, en aan den arbeid gaan, doch die 't maar eenigszins kunnen missen, brengen den tyd in ledigheid, en

met malkander te vergezelschappen door, en noemen dit een *dag van vergadering*. Tegen dat het uur, om zich tot het gebed te begeven, nadert, klimt de *Muëzin* op een der gemelde Toorns, (hebbende ten dien einde, behalven dat hy zich na de Son reguleert, een zandlooper, en horologie by zich) en roept uit al zyn macht, stoppende zich met de vingers de ooren, dat het tyd is, om tot het gebed te komen; gebruikende daar toe eenige woorden, welke tot eer van God, en hunnen Propheet Mahomet strekken. Dit geschied vervolgens op zo veel Toorns, als 'er Mosqueën zyn, aan vier verscheidene oorden, beginnende van 't Zuiden, en eindigende in 't Westen: want in geheel Turkyen heeft men geen gebruik van klokken.

By alle de Kerken ziet men Fonteinen, ter oorzaak dat de Mahometaanen, eer zy in de kerk tot het gebed treden, gehouden zyn zich alvorens te wasschen, of te reinigen.

¹⁰⁰ De Godvruchtigheid, welke zy uitterlyk in deze gewyde plaatzen betoonen, is verwonderens waardig: want, daar mag ook voorvallen, wat 'er wil, zy zullen zich noyt na d'eeene of d'andere zyde keeren, om 'er het oog na te wenden, maar houden zich in een gestadige aandacht. Ook ziet men hen nimmer met malkander praten, of met ytwes bezig wezen, 't welk geen betrekking tot den Godsdienst heeft. Men vin- Header: R E I Z E N. 43

vind'er weinige onder hen, die niet dagelijks de bedeftonden bywoonen, ofze ten minften op den zelve tyd in hunne huizen waarneemen; en niets is 'er, 't geen hen hier in verhindert.

Ik heb, zynde met hen op de reis, van dag tot dag gezien, dat wanneer hunne Gebedestonden naderden, zy alle de beeftentil hielden, en hun gebed in het veld deden; zoekende altyd omtrent eenig water te komen, om zich alvorens te reinigen, waar toe zy t'aller tyd een vertinde kopere kan met hun voeren.

De manier, welke zy in dit bidden gebruiken, is zeer vreemd, makende velerhande wonderlyke gebaarden, en beweegingen, met de handen, armen, 't hoofd, en het gantfche lighaam. Ondertuffchen leggen ze geftadig op de knien, kuffen verfcheidene maalen de aarde, enz. Houdende altyd, om de reden, die wy hier voor gezegt hebben, het aanzigt na 't Zuiden gekeert.

Na gefproken te hebben van de Turkfche Mofqueeën, of Kerken, moeten wy ook eenige melding doen noopende de Patriarchale Kerk der Grieken, S. Nicoli geheeten. ¹⁰¹ In deze ziet men een ftuk van de Kolom, daar de Heere Chriftus aan gegeeffeld zou zyn geweest, bruin yferachtig van koleur; van dewelke de Grieken zeggen, datze op den Goeden Vrydag natuurlyk fweet van zich geeft: gelyk ook noch drie yzere kiffen, en in een der zelve het geraamte van de Moeder der zeven Jongelingen, welke door laft van Antiochus gemartelizeert zouden zyn, om dat zy het Heidenfche geloof niet wilden aannemen. De Griekfche Kerk viert

haar onder den naam van S. Machabæa. De twee andere befluiten de geraamtens van een zekere Koningin, die te Conftantinopolen zoude hebben geregeerd, en van S. Theodofius, andere zeggen van S. Veneranda, te Smirna gemarteld, zynde aldaar over de zes honderd jaaren bewaard geweest.

Ziet daar wat het voornaamfte van de Kerkelyke geftigten belangt; van welke tot die van de Regeeringe overtreddende, zullen wy voor eerft eenige plaats befiaan met een korte befchryving van het Serrail.

Het ftrekt zich in de gedaante van een driehoek, met de twee zyden aan de zee, en de derde binnen de Stad; omringd met een hooge muur, daar verfcheidene Wachttoorns opftaan, geftadig bewaard door een goed getal van Aadgomoglan, tot welke bediening, gelyk ook tot andere diergelyke, de domften der Chriftene Tribuit kinderen gebruikt worden; en is gebouwd (niet alleen ter plaatfe, daar men zegt eertyts Byzantium geftaan te hebben, maar men meind ook dat in dezen omtrek alle de eerfte woningen van Byzantium zouden bevat geweest zyn) op den Heuvel, of Hoogte van S. Demetrius; zynde een punt van het vafte land, van waar men een zeer fraaye uitzicht langs het Casteel, na den mont van de Swarte Zee, heeft. ¹⁰²

De Woningen befiaan den kruin, en de Tuinen den voet van den gemelden Heuvel.

't Word gerekend een kleine uur gaans in den omvang te hebben, en befluit zoo veel menfchen, dat een ftad van deszelfs grootte daar mede genoegzaam zoude bevolkt zyn, en vervolgens in menigte van ingezetenen geweldig zoude kunnen aangroeyen, indien de geenen, aan de welken dit Paleis eer tot gevangenís als woning verftrekt, zich met enger en zachter banden te famen konden vereenigen. Want zynde by na altemaal, zo van d'eene, als d'andere Sexe, in de bloey van hunnen ouderdom, en verkoozen van een gezonde en wakkere gefteltenis des lighaams, is 'er niet een onder de Capigis, Boftangis, Achis, en Halvagi's, dat is te zeggen, Poortiers, Hoveniers, Koks, en Confituriers, en andere Officiers van het Serrail, die niet in korten tyd hoeft van een aanzienlyk Huisgezin zou worden, wanneer hy met wettige banden aan eenige der Sultanes, of Odaliques, zynde

F 2 zynde Page 44 Header: CORNELIS de BRUYNS

zynde der zelve kamenieren, verbonden was. Maar een onmededoogende bende van zwarte Gelubden laat aan deze ongelukkige Juffers, noch aan hunne rampzalige bedienden, niet toe malkander te zien, 'k laat staan te spreken.

Zy worden al te maal zeer nauw opgepast en gade geslagen, d'eene in hunne bediening, en d'andere in hun vertrek. De Sultanes gaan'er nooit uit, als onder het geleide van deze

genoemde bewaarders, en nog geschied het zeer zelden, en niet zonder uitdrukkelijk verlof hier toe, en in klein getal. Welk verlof verkregen hebbende, worden ze omringd door een hoop van die onmachtige Zwarten. De Bostanjis, of andere Officiers, die zich by geval in hunnen weg vinden, zijn gehouden metter haast aan kant te gaan, en zich met het aanzicht tegen d'aarde neder te werpen: op dat men niet moge zeggen, dat eenig manspersoon de minste der Sultanes van het groot Serrail, terwyl zy'er haar verblyf in heeft gehad, gezien heeft. Dit voorrecht wordt alleenlijk voor den grooten Heer behouden, die 'er aan anderen geen deel af geeft, dan wanneer hy, om een Bassa, of iemand anders, van wien hy een zonderlingen dienst heeft genooten, eer aan te doen, eene der Sultanes, welke hy niet meer gebruikt, uit zyn Serrail haar voor laat brengen, om ze hem ten Huwelyk te geeven.

Uit het geen ik hier boven gezegt hebbe, kan men wel begrijpen, dat het Serrail een half Eiland is, aan twee zyden door de wateren der zee bespoeld; maar geheel omringd met een platte muur, voorzien met verscheide zo ronde als vierkantige Torens, tamelyk dicht aan malkanderen geplaatst. Op de meeste dezer Torens wordt des nachts door de gezegde Aadgomoglans, of Tribuutkinderen, die men niet bekwaam acht tot hooger bedieningen, wachten uitgezet, om acht te geeven op de ongeregeldheden, welke binnen of buiten het Serrail zouden kunnen geschieden, gelyk mede op het vuur, 't geen dikwils zwaare branden te Constantinopolen veroorzaakt.

In deze omtrek van muuren zijn niet alleen de gebouwen van 't Paleis begrepen; maar ook de Tuinen of Hoven, in welker midden de gebouwen staan, op de verhevenste plaats van het Promontorium, of Hoofd, als gezegt, eertyts den Heuvel van St. Demetrius geheeten.

Doch men moet zich niet inbeelden, dat de Tuinen van het Serrail in gelykheid gesteld kunnen worden met de geenen der Koninklyke Hoven, en zelfs ook niet met de Lustplaatsen van verscheidene Particulieren in Europa: noch dat ook de gebouwen iets diergelyks hebben, als men elders in Christenryk ziet. 't Gantsche uiterlyke van dit Keizerlyk Paleis vertoont niets fraays nog reguliers: en heeft het d'overhand op alle de Paleizen, 'tis den grooten omtrek en de gelegenheit alleen, 't geen het voor een der schoonste plaatfen des werelts doet achten.

De Tuinen zyn 'er zonder order, vol van Cypreffen, Laurier, en andere altyt groene Boomen; op dat men van Galata, noch van d'andere gebuurige oorden, welke hooger gelegen zyn, de Sultanes, wanneer zy'er gaan wandelen, niet moge zien.

Wat belangt de gebouwen, die het lighaam van 't Serrail uitmaaken, men ziet 'er gantsch geen order van regelmaatige bouw-kunde, noch eenige Symmetrie, of proportie, zynde flechts een menigte van ongelyke huizingen, van malkander afgezonderd,

op de wys van Paviljoenen, en steunende meestendeel op groote boogen, beneden en ter zyden der welken de keukens, en vertrekken der Officiëren, zyn. Want het bovenste is maar voor de Sultanen.

Nopende de eerst genoemde, welke zich gelyks de grond strekken, tot hier toe kan men komen zonder iets te verliezen, vermits ze maar door de Bedienden bewoond werden: maar wat het bovenste gedeelte, daar de Sultanen zich onthouden, be-
Header: R E I Z E N. Page 45

belangt, den Grooten Heer, en zyne Gelubden hebben 'er alleenlyk toegang. 't Is derhalven onmogelyk daer van eenige befchryvinge te geven; als zynde het een hoofdmisdaad na die gebouwen zyn oog te flaan, en dezelve met naeuwkeurigheid te willen befchouwen, konde naeuwlyks met het leven genoegzaam geboet werden.

Dit Serrail is voorzien met verfcheide Poorten, waar van de voornaemfte, ftaande aan de landzyde, tegen over de Kerk van S. Sophia, geftradig door een menigte van *Kapidgis*, die aldaar de wacht houden, bewaard word. d'Andere Poorten worden maar geopend voor den Grooten Heer, en eenige bedienden, welke hun verblyf in dit Paleis hebben.

Langs de muuren, aan de zee kant, loopt een kleine kaay, daar niemand den voet op mag zetten, of hy moet een ftuk weegs voor by het Serrail weezen.

Op deze kaay, regt tegen over Galata, ftaat een *Kioske*, of Speelhuis, niet hoog boven de grond, doch cierlyk met maakfel, en welkers dak door ettelyke marmeren Pilaaren onderfteund word.

103

Hier komt den Grooten Heer menigmaal de lucht fcheppen, en treed'er in zyn Jagt, of Galjoot, wanneer hy zich te water wil vermaaken.

Doch, wanneer, of den Grooten Heer, of eene van de Sultanen op deeze *Kioske*, of Speelhuis, of in eenige van hunne barkken zich ter vermaak bevinden, mogen geene vaartuigen, of barkken, zich daar omtrent bevinden; maar moeten haar verre daar van daan, en buiten 't gezicht der zelve houden.

't Is ook de plaats daar den Capitein Baffa, als hy met de Galeyen zal uitgaan, zyne orders ontfangt.

Aan d'andere zyde van het Serrail, welke langs de Zee gelegen is, ftrekkende zich na de zeven Toorns, ziet men mede een diergelyke *Kioske*, of Speelhuis, ten dienfte van den Vorft, doch hooger van d'aarde.

Behalven deze luftplaatfen, vermaakt hy zich ook dikwils, met in het gezelfchap van d'eene of d'andere der Schoonen, in dit Paleis opgeflooten, welke het middel heeft gevonden, van zich in zyne gunft te wikkelen, langs de fraaye dreeven der Cyprefse-boomen, daar de Tuinen mede beplant zyn, te gaan wandelen.

't Gebouw, met tegenftaande het van een wel gefchikte bouw-orden, als gezegt is, niets heeft, zo is het nochtans van binnen, na het getuigeniffe der geenen die daar in geweest zyn, zo verre als het mag gezien werden, voorzien met veele fchoone kamers: onder welke uitmunt de geene, daar de Gezanten in ontvangen werden.

Niet minder fchoon is de Stal, en de toerufing der Paarden zo koftelyk, dat men moeite zouw hebben, om iets diergelyks aan te wyfen.

Nopende de vertrekken der Vrouwen, verordend voor des Vorften welluft, men kan daar niet van fpreeken, als met d'uiteerfte onzekerheid, gelyk ook van derzelver bezigheden, enz. De reden is gezeid.

Dit alleen weet men'er met genoegzame zekerheid af, dat ze al te maal in een gelyke graad zyn: doch d'eerfte, die den Vorft een Zoon ter wereld brengt, wort voor Keiferin erkent, en deze volgt zynen Vader in het Ryk.¹⁰⁴ d'Andere zoonen en dogters werden volgens hunnen ftaat opgevoed. Zo het nu gebeurt, dat dezen eerftgeboren zoon komt te fterven, treed de geene, die de naafte aan hem is, in zyne plaats, en deeld door deze verheffing de Keiferlyke waardigheid mede aan zyne Moeder, wordende d'andere in het oud Serrail geplaatft. De Broeders van den nieuwen Vorft, welke voorheen door een Barbaarfche ftaatkunde om 't leven wierden gebragt, op dat hy te zekerder op zynen Throon geveftigd mogt weezen, worden nu gevangen gezet, en opgeflooten gehouden.

F 3 De Page 46 Header: CORNELIS de BRUYNS

De Moeder van den tegenwoordigen Keizer Mahomet den VI^{den}. heeft aan den Janitzer Aga borg moeten stellen, dat zyne twee Broeders, uit een andere Vrouw gebooren, nooit geftanguleert zouden worden, om by aflyvigheit van den Sultan, indien hy geene kinderen mocht nalaaten, een wettige navolger te hebben: want andersins, gelyk de spraak gaat, zou de Kroon aan den Tartarifchen Cham vervallen.

's Keizers Moeyen, Zufters, en Dochters werden mede Koninklyk in dit Paleis gehouden, en by voorvallende gelegentheden aan de voornaamfte bedienden van de Porte uitgehuwlykt.

Als den Grooten Heer komt te fterven, moeten alle de Juffers uit het Serrail, uitgezondert de Keizerin, Moeder van den nieuwen Vorft, aan wien terftond van alle kanten de fchoonfte Vrouws-

perzoonen toegezonden worden. d'Andere werden in het Oud Serrail gebragt, doch laten hunne kinderen in dat van den Keizer, om aldaar opgetrokken te worden: die geene zoonen by den overledenen Vorft hebben gehad, mogen, met des Keizers believen, op nieuws in den Echt treden.

Binnen de Stad ziet men ook nog veele andere Serrails, of Paleizen ¹⁰⁵ van byzondere Heeren, welke van buiten gantfch geen cierlykheid vertoonen, maar van binnen fraaye kamers en zaalen hebben, waar van eenige koftelyk verguld, en met een fchoon blaauw, of azuur befchilderd zyn, 't welk tot meerder cieraad met een soort van lofwerk vermengd is.

Wyders beftaat de meefte pracht in hunne Divans, of Saffas, bedekt met Tapyten van ongemeene waardy, en langs de muuren heen belegt met zeer fchoone geborduurde kuffens, daar zy zich op neer zetten, op zodanig een manier, als in de nevens-ftaande Afbeeldingen op de letters A en B te zien is. Deze Divans, welke omtrent een voet boven de grond zyn, en niet als ongeschoeit betreden worden, hebben zy meeft in alle hunne kamers.

Verfcheidene andere gebouwen maaken de Stad aanzienlyk, onder welke niet de minften zyn de Hans, of woonplaatfen der Kooplieden. 'k Noemze aldus, om dat ze tot der Koop-lieden gerief opgeregt zyn; en in defelve ten allen tyden voor een geringe prys Huys-vefting aan hen befchikt werd. 't Zyn groote gevaarten, den Kloosters niet ongelyk, van vafte fteen gebouwd, om voor brand, en diergelyke ongevallen bevryd te weezen; waar aan de huyzen van Conftantinopolen, als meeft t' eenemaal van hout geboud, heel licht onderworpen zyn.

Van binnen ontmoet men een ruimen vierkanten Hof, of opene plaats, in welkers midden een fontein ftaat, omringd met een groote bak.

Rondom heen ziet men een menigte van boogen, verdeeld in zeer veele kamers, alle van het zelve maakfel, en ieder met een fchoorsteen voorzien, die gebruikt werden als pakhuizen ter berging van koopmanfchappen. Noch vertoond zich een Galdery, door de gemelte boogen onderfteund, en zich langs alle de vier zyden ftrekkende; deeze heeft infgelyks haare kamers, die den Kooplieden tot woonplaatzen verftrekken, mits dat dezelve haer eigen beddegoed, en keuken-gereedfchappen bezorgen; want men vind'er niets als de bloote muuren. Voor d'opening van een der zelve geeft men den Portier, die de fleutels heeft, een halve, of quart van een Piafter, en wyders, zo lang als men 'er blyft, een Asper of twee daags. Op dezelve wys worden ook de pakhuizen voor de koopmanfchappen gehuurd, en de Hans of verblyfplaatzen des avonds met een yfere deur geflooten.

De groote Beziftan ¹⁰⁶, of verkoophal verdient ook bezichtigd te worden. 't Is een ruime ronde zaal, al te maal van gehouwen fteen gebouwd, en met zeer dikke muuren omringd. De winkels, in dewelke door- Header: R E I Z E N. 47

doorgaans zeer kostelyke waaren verkocht worden, strekken zich rondom dezelve heen, gelyk op de Zaal in 's Gravenhage. Vier sterke Poorten geeven ingang, en worden des avonds, als yder zyne winkel toegedaan heeft, (want niemand blyft'er slaapen) wel vast gesloten: boven welke verzekering geduurende den nacht, nog eenige wachters daar binnen blyven, tot dat de deuren des morgens van buiten weder geopend worden.

Yder Gilde heeft hier zyn byzondere plaats, en niemand anders mag'er diergelyke waaren veilen, of verkopen. Ten dien einde zyn 'er verscheide verdeelingen straats wyze gemaakt, gelyk als op onze marckten, die alle door zekere openinge boven in het dak, zoo veelligts ontvangen, als dezelve van noden hebben. Hier ziet men de Goud-smeden en Juweliers; gints de Koop-lieden in Hollandfche, Engelfche en Franfche Lakens; elders de Handelaars in zyde, en andere kostelyke stoffen: verder de Schoen-maakers en Kleeder-verkoopers, en wat van diergelyke soort kan geeicht werden: leggende in deeze plaatze allerhande kostelykheden ten toon, en te koop. Men heeft noch een andere Beziftan, doch kleinder, en daar zulke kostelyke waaren niet te koop zyn.

Behalven deze *Beziftans* zyn'er noch verscheide *Bazaars*, of openbaare Markten, op eene der welken, *Avret-Bazaar*, of de Vrouwen-Markt geheeten, een zekere *Kolom* staat¹⁰⁷, van ongemeene Hoogte, voerende den naam van de *Historische*, ter oorzaak, dat zy aan alle kanten, van boven tot beneden, verscheide Heirtochten, Veld-slagen, en andere diergelyke dingen, of geschiedenissen van den Keizer Arcadius, in vakken van Bas-relieven vertoont, op dezelve wyze, als de *Kolom* van Trajanus te *Romen*, welke zy, wat de hoogte belangt, te boven gaat; bereikende, na de maat, die de beruchte Petrus Gyllius, de nauwkeurigste beschryver van Constantinopolen, daar van geeft, honderd zeeven-en-veertig voeten, daar die van Trajanus maar honderd-drie-en-twintig heeft.

Men ziet deeze *Kolom* alleen; voor zo veel dezelve zich vertoont boven de huizen, met welke dezelve tegenwoordig bezet is: daar dezelve voormaals vlak op de groote *Avret Bazaar*, en open plagt te staan. En laten de huizen tegenwoordig zo veel plaats niet overig, dat men de benedenste gedeeltens vry en onbekommerd kan bezien. Ik hebbe ook geen vryheid, of toegang, in die huizen kunnen bekomen, om dezelve nauwkeurig te kunnen beschouwen. Ook weten de Inwoonders van Constantinopolen, of *Turken*, zo weinig te zeggen van 'tgeene op de benedenste gedeelten, die zich niet boven de omstaande slegte en kleene huizen vertoonen, gehouwen is, dat men geen kennisse altoos uit het zelve kan bekomen. Of andere hier van meerder hebben kunnen te zien

krygen, als ik, is my onbekend: hoewel ik moet geloven dat 'er geweeft zyn die dat geluk gehad hebben, om dat 'er schryvers zyn die de voetstal zelfs beschryven. Zy is geheel van *Marmer*, maar op verscheide plaatsen gebrooken. De *Figuuren* zyn fraay gemaakt; doch de geenen, welke zich aan de voet, en het benedenste gedeelte vertoonen, zyn, zo gezegd werd geschonden, niet zo zeer door ouderdom, als wel door het bygeloof der *Turken*, die geen Beelden willen dulden.

Men zegt, dat den Keizer Arcadius dezelve heeft doen oprichten, en dat men van binnen met een wentel trap na boven gaat.

Na 't getuigenisse hier van, ziet men op d'eene zyde van den voet ook d'afbeelding van de Keizers Arcadius en Honorius, verzeld door ettelyke Raads-heeren. Twee beelden van de *Victorie* zetten hen een kroon op 't hoofd. Op het onderste gedeelte heeft men twee andere *Victorien*, welke eenige Vrouwen beelden leiden, gekroond met tinnen van Stads muuren, verbeel- Page 48 Header: CORNELIS de BRUYNS

beeldende de Steeden, die de Legers van die Vorften aan hun gebied hadden onderworpen.

Het *Labarum*, zynde een cyfer, der twee eerfte letteren van het woord Chriftus, door malkander gevlogten, 't geen de Godvruchtigheid der Chriftene Keizers in plaatse der Roomfche Arenden liet ftellen, word'er op verfcheide plaatfen gezien.

De poort, welke placht ingang tot deeze Kolom te geven, ftaat in het midden van de vierde zyde der Voetftal, of het Pedesttal, 't welk effen, en met geen beeld-werk befhouwen is, doch men kan tegenwoordig van de Turken geen verlof krygen, om daar in te gaan of op te klimmen. 't Zy dat de trappen verfléten of gebroken zyn, of dat zy om andere redenen het niet willen dulden: want ook zoude eenig ander voorval daar toe ook wel aanleidinge kunnen gegeven hebben; gelyk dan d'Hr. Grelot in zyne *Conftantinopolfche reife*, een gefchiedenis van zulk een aert verhaalt, welkers gelyke zoodanigen verbod wel zoude kunnen te wege brengen.

Hy zegt dat zeker jong Reiziger, vry wat gelukkiger als wys, had over eenige Jaaren verlof gekreegen, om 'er op te klimmen. Boven zynde, was hy onvoorzichtig genoeg om zich gantfch bloot te toonen; hoewel men hem altoorens had gewaarfchouwd, zorg te dragen, dat men hem niet kwame te zien: en hier mee noch niet vernoegd, tekende zynen naam boven op de Kolom, en flingerde gints en herwaarts met een neufdoek, welke hy aan het eind zyner Rotting had geknoopt. Straks kreegen de geenen, die 'er voor by gingen, of 'er huizen omtrent hadden, hem in 't oog, en waren geweldig verwonderd een menfch daar ter plaatse te zien, en noch meer, als ze bemerkten dat het een Frank was, die zynen hoed op 't hoofd had. In een ogenblik was de geheele ftraat vol volks, en de gantfche wyk in beroerte. d'Eenen schooten'er hol over bol na

toe, aangedreeven door de nieuwsgierigheid, om deeze nieuwe figuur te zien; geloovende, dat het de ziel was van den geen, die de Kolom heeft doen opregten, daar gekomen om de plaats, die'er zyn beeltenis eertyds beflaagen had, weder in te nemen.

d'Anderen, opgewekt door de Jalousy wegens dat hunne Vrouwen door een Chriften gezien mochten wezen, vloogen ten huizen uit, om te zien, wie de flouthed had van zich daar boven op de Kolom te vertoonen: en gelyk de zaaken meeften tyd ten argften geduid worden, geloofden ze altemaal, dat hy 'er met geen ander oogmerk opgeklommen was, als om van daar te gemakkelijker hunne Vrouwen-timmers te kunnen befpieden, en te zien welke hem 't beft behaagde.

Hier op dan verwoedelyk het Huis, waar door hy in de Kolom was gekomen, beftormd hebbende, en hem metter haaft nederwaarts doen daalen, bracht men hem met flaan en flooten by den Soubachy, of Wyk-meeft, en bereidde alreeds, om hem voor zyne nieuwsgierigheid te betaalen, de Falaque.

d'Arme Frank zou ten minften een vyftig flaagen onder de voetzoolen gekreegen hebben, indien zyn Ambafladeur, in aller yl van de zaak verwittigd, niet ten fpoedigften een Tolk met een gefchenk aan den Soubachy had gefonden, verzoekende, dat hy niet voort zou vaaren, met byvoeging, dat de geen, die den Frank in de Kolom had gebracht, meer fchuld had, als hy die een vreemdeling was, en de gewoontens van Turkyen niet kende; en dat hy ten anderen ook moft betrachten, dat dezen Jongeling, niet al te fnedig zynde, uit opficht van den Ambafladeur, en het gefchenk, 't geen hy hem kwam te doen, verdiende, dat men hem een misflag, welke de dwaasheid hem alleen had doen begaan, ten beften hield; en eindelyk, dat zo eenige ftraffe geoefend moft worden, die eerder aan den Portier van de Kolomme, als aan den armen Vreemdeling, behoorde befteed te werden.

Ook raakte hy, op Header: REIZEN. 49

op deze voorspraak, vry van de stokslagen, en den Turk ontving ze in zyne plaatse.

Wat de *Kolom van den Keizer Marcianus* belangt ¹⁰⁸, ik heb geduurende myn verblyf tot Constantinopolen noit gelegenheid kunnen bekomen, om dezelve te bevestigen, daarom zal ik 'er alleen van zeggen, het geen de vermaarde Reizigers Spon en Wheler, die het geluk hadden van dezelve t' ontdekken, daar van fchryven. Zy staat in het quartier der Janitfers, dicht by de Badstoven van Ibrahim Baffa, op de plaats van het huis van een particulier perzoon. Dezelve is van gefpikkelde marmer-steen, en mag omtrent vyftien voeten hoog zyn. 't Capiteel is van de Corinthifche order. Boven het Capiteel staat een vierkante uitgeholde steen, aan de vier hoeken met vier Arenden verciert; 't geen my deed oordeelen, dat het hert van den Vorst daar in

beslooten had gelegen, want de twee vaarfen, die op den voet staan, zeggen tot den Lezer, dat hy daar het beeld, en bed van Marcianus kan aanschouwen, 't geen Tatianus hem toegewyd heeft. Zo hy een Heidenisch Vorst had geweeft, zou men 'er zyne asch in eenig aarden Vat gezet hebben: maar vermits hy een Christen was, en de gewoonte, van het verbranden der lyken, onder hen vernietigd, is 'er eenige reden, om te gelooven, dat men maar zyn hert alleen daar in had gelegd, zynde het lighaam mogelyk onder de Kolom begraven; en voormaals 's Keizers beeltenisse mogelyk boven den steen, die het Capiteel dekt, geplaatst geweeft. Gelyk die Schryvers uit de Infcriptie, ofte het Opschrift der Kolom besluiten: hoewel dezelve bezwaarlyk te lezen is.

Op den Atmeidam ¹⁰⁹, zynde d'oude Hippodromus, of Renbaan, omtrent het midden, ziet men een vierkante Piramide, uit een eenig stuk gehouwen, bereikende de hoogte van omtrent vyftig voeten. Zy is van een zekere soort van bruine steen, noch weinig geschonden, en rondom met Charakters en *Hieroglyphische* letteren getekend. Deze *Obeliscus*, of Pronknaald, geloofd men opgerecht te weezen ten tyde van den Keizer Constantinus. Op de voetstal, aan d'eene zyde, leeft men een Grieksche Infcriptie, en aan d'andere een Latynsche; beide te kennen gevende, dat den Keizer Theodofius, dit zwaare gevaarte, na dat het lang verwaarloofd en veracht ter aarde had gelegen, weder heeft doen oprichten. Tot teken daar van ziet men op eene der andere zyden, in Basreliëven, verbeeld de werktuigen, welke men daar toe gebruikte. Meer andere Infcriptiën, zo in 't Grieksch, als in 't Latyn, zegt men dat nog laager op de voetstal, die voor het meeste gedeelte onder d'aarde is, zouden staan.

Wat verder, na het einde toe, op den zelven Atmeidam, vertoont zich een Kolom, bestaande uit drie metaale Serpenten of Slangen ¹¹⁰, welke door malkander gestrengeld zyn, en met hunne koppen, die boven als in een driehoek komen uitspringen, een soort van kroon-cierfel maaken. 't Onderste gedeelte der bek, van een dezer Slangen, is gebroken, daar Mahomet de IIde. de schuld af draagt, die wanneer hy Constantinopolen vermeesterd had, uit overmoed met een strydhamer daar tegen sloeg. Andere beweerden, dat het met een werf-spies gedaan zou weezen, en leggen het Sultan Mourati te last. 't Gemeen en bygeloovig gevoelen is, dat deze Kolom door een *Talisman*, of zekere manier van bezweeringe, daar tegens de Slangen opgeregt zou zyn. 't Welk aldus verhaald werd.

Ten tyde van den Keizer Leo Isauricus, dien men wil een voornamen Tovenaar geweeft te zyn, onthielden zich drie vervaarlyke Serpenten omtrent Constantinopolen, die de bygelegen Land-streek 't eenemaal verwoesteden, tot zo verre,

dat de bewoonder dezelve moesten verlaaten. De Keizer, om dit ongeval te stutten, nam toevlucht tot zyne konst, en dwong de drie Slangen door

Page 50 Header: CORNELIS de BRUYNS

door Tover middelen in een groote graft te komen, welke hy in't midden van de *Hippodromus* had doen delven, in welke zy vervolgens dood geflaagen, en met aarde bedekt wierden. Om dusdanige ongevallen niet meer onderworpen te werden, liet hy deze Kolom hier ter plaatze oprichten. Andere meinen dat door die drie Slangen, zinbeeldig, de drie Werelds deelen beteekend wierden (want het vierde was noch niet bekend) en de vereeniging van 't Oosterfche en Wefterfche Ryken daar door afgefchaduwd zoude geweest zyn, die nu haare macht over de geheele bekende wereld waaren uitftrekkende.

¹¹¹ Maar om ook een woord of twee van den *Atmeidan* zelve te zeggen. 't Is een zeer ruime plaats, beflaande de lengte van vyfhonderd en vyftig treden, en de breedte van honderd en twintig. Ten tyde der Oosterfche Keizers wierden 'er verlopen met Paarden gedaan, en by voorvallende gelegentheden openbaare vreugde-tekenen vertoond. 't Gebruik is niet veranderd; want de Turken oeffenen 'er noch dagelyks hunne Paarden, en hebben 'er derhalven den naam van *Atmeidan*, 't geen Paarden plaats, of veld betekend, aan gegeven.

¹¹² Aan een anderen oord, te weeten, omtrent de groote ftraat, welke zich van de Poort van Adrianopolen na het Serrail ftrekt, ziet men noch een Kolom, zonder beeldwerk, doch kostelyker, dan alle de voorgaande, als zynde van Porphyrfteen: maar men kan ze tegenwoordig zeer befwaarlyk van marmer onderfcheiden, ter oorzaak, dat ze door een brand, die eenige gebuurige huizen vernielde, gantfch fwart is geworden. 't Is de reden, waarom men haar ook met de naam van *de verbrande* gedoopt heeft. Zy beftaat uit acht ftukken, die, vermits de voegen eertyds door uitgehouwene Lauwrier-takken bedekt wierden, voor dit ongeval zodanig op malkander gefchikt waren, dat ze uit een enkel ftuk fcheen te weezen. Tegenwoordig is ze met fwaare yfere banden beflagen, om ze voor het vallen te behoeden.

¹¹³ Na defe prachtige gedenktekenen der Oudheid befchreven te hebben, zal ik ook iets zeggen wegens de Begraafplaats van den Grooten Vizir *Mahomet Kiuperli Bassa*, Vader van *Achmet Kiuperli Bassa*, die in zyn ampt op hem volgde. Zy ftaat in de groote ftraat, niet ver van de Kerk van *S. Sophia*, en vertoont zich als een kleine *Mosquee*, overdekt met een koepel, hebbende een open portaal, van de zyde van de ftraat, waar onder hy begraven legt; want omtrent den jaare 1673, of 74, wierd'er het dak afgenomen, op dat het graf door den regen bevochtigd mocht worden. De reden, volgens het verhaal der ingezetenen, is deze. De Grooten Heer, en zyn eerften Vizir, Zoon van den overledenen, hadden op zekeren nacht een zelve droom, in dewelke zich den overleden Vizir voor

hen vertoonde, biddende, dat zy hem wat water en verkoeling wilden geven, alzo hy lag te branden. 's Morgens verhaalden zy, yder even verbaaft, wat hen in den nacht was wedervaaren; en gaande met den *Mufti* te raad, vond deze goed, dat men het portaal zou ontdekken, op dat de regen op het graf konde vallen. 't Zeggen by het gemeene volk is, dat hy in d'andere wereld geftraft word over de geweldenaaryen, welke hy in deze op hunne beurzen heeft gepleegd.

114 De voortreffelyke Haven van deze Stad dient hier ook niet vergeeten te worden. De mond van dezelve is gelegen tuffchen de Witte en de Swarte Zee, welker Canaalen zodanig tegen malkander leggen, dat wanneer de Wind de Schepen belet langs den eenen weg aan de Stad te komen, hy goed is, om dezelve langs den anderen te doen aanlanden. Want daar regeeren maar twee Winden, te weten, de Noorde, en de Zuide. Als d'eerfte waait, komt 'er niets uit de *Witte Zee*, of *Propontis*, om dat het Header: R E I Z E N. Page 51

het niet kan door den *Bosphorus Thracicus* derwaarts gevoerd worden: maar dan hebben de Schepen, welke uit de *Swarte Zee*, of *Pontus Euxinus*, en door den *Bosphorus Ponticus* komen, voorwind, en verzorgen de Stad van alle noodwendigheden. Wanneer de Zuide wind in tegendeel heerscht, word niets langs de *Pontus Euxinus*, maar alles langs de *Propontische Zee* toegevoerd: zulks dat deze winden te regt voor de twee sleutels van Constantinopolen gehouden worden, welke den ingang voor de Schepen openen en fluiten.

Doch om weder tot de Haven te keeren. De Natuur heeft haar, zonder dat 'er de Konst yts van het haare heeft behoeven by te voegen, de schoonste der wereld gemaakt, zelfs ook voor de grootste Schepen, die diepte genoeg hebben, om zo dicht aan het Land te naderen, dat ze maar een plank behoeven uit te werpen, om 'er op te treden. Den omvang begrypt ten minsten over de ses duizend schreeden, en de wydte omtrent duizend.

Rondom ten Zuiden, en Westen, ziet men Constantinopolen, ten Noorden *Fidikli* en *Tophana*, en ten Oosten *Scutari*, 't welk het aangenaamste voorwerp, 't geen men zich kan inbeelden, aan het oog beschikt: want vermits alle deze plaatfen op de wyze van een Amphiteater geficht zyn, befchout men alles met een opslag. De vermenging van de Cypresse-boomen, met de geschilderde gevels der Huizen, en de ronde Toorns van de Mosqueën, vermeerdert de schoonheid van dit gezicht. Maar om te zeggen, gelyk het 'er in der daad mee gelegen is, alle de schoonheid van Constantinopolen beftaat in 't geen men 'er van buiten ziet:

want binnen in de Stad is 'er zeer weinig schoons te vinden 115, zynde de straaten, door d'onachtzaamheid der Inwoonders, zeer vuil en leelyk, meestendeel eng, bochtig en ongelyk, hier hoog, en

daar laag, kortom zeer ongemakkelyk te begaan; en de gemeene Huizen gantsch niet fraay, en meerendeels slechts van hout opgeslagen.

Eindelyk: noopende de Zaal ¹¹⁶, daar wel eer een Concilie in gehouden is, van dewelke Monf. de Monconys, die zich in den Jaare 1648. te Constantinopolen bevond, in zyne Reize gewag maakt, 'k heb dezelve niet gezien, doch wil 'er echter den lezer de beschryving niet af onthouden, of 'er mogelyk ymand lust mocht krygen om ze te gaan opzoeken. Zy is, zegt hy, omtrent de *zeven Toorns*, in het huis van een Armenier, alwaar men een klein Kerkje ziet, (want wel eer placht 'er een Klooster te wezen) daar de Turken de ses voornaamste Kolommen uitgenomen hebben. Buiten twyfel zal ze tot een Eetzaal hebben gediend, gelyk men kan afmeetten uit de tafelen, welke als noch ter wederzyde langs de muur staan. De lengte strekt zich tot veertig, en de breedte tot acht treeden. Verscheidene afbeeldsels van Kluizenaars, die een heilig leven gevoerd hebben, vertoonen zich, in *Fresco* geschilderd, langs de muuren; en daar boven een Fries, geschilderd met Patriarchen, ter halver lighaame; en boven deze, een tweede Fries, met het leven van de H. Maagd. Het gewelf maakt een halve koepel, alwaar men een Avondmaal in Mozaïsch werk verbeeld ziet: doch in plaats van het Lam, staat 'er een Visch in een kom met water op het midden van de Tafel. Aan het eind, omtrent de deur, ziet men aan d'eene zyde een Griekschen Keizer geschilderd, en aan d'andere een Keizerin, hebbende yder een groote Dochter nevens zich staande: doch tusschen den Keizer en zyne Dochter ziet men noch een kleinder Dochtertje van tien à twaalf Jaaren. De Keizer heeft een geslotene kroon op 't hoofd, gelyk die der Aarts-Hertogen, gantsch van gesteenten, met een soort van een tulband 'er om heen gewonden. Zyn tabbaard hangt tot aan de voeten, en heeft zeer wyde mouwen, aan het eind bezet met een boord van gesteenten, ter breedte van een halve voet, even als een brazelet.

G 2 Aan Page 52 Header: CORNELIS de BRUYNS

Aan den elboog, en boven aan de schouders, heeft men het zelfde, en ter zelve breedte. Om den hals strekt zich een zeer groote klap, of bef; en voor op de borst een breede strook, gelyk men wel aan de kleeding van sommige Geestelyken ziet, van het zelve werk, welke tot beneden aan den tabbaard hangt. Midden om het lyf loopt een breede gordel, dien hy onder den slinker arm verdubbelt. De Keizerin is op dezelve wys gekleed, uitgezonderd dat haare mouwen enger zyn, en om den arm sluiten. Zy hebben beiden roode schoenen aan. 't Klein Dochtertje heeft maar een Graavelyke kroon op 't hoofd, en is gekleed met een *Paludamentum*, voor op de borst, aan de rechter schouder, toegedaan, en met de slinker hand een weinig opgeheven. De rechter steekt door d'opening heen. De twee groote Dochters zyn gekleed even als de Keizer, uitgezonderd hunne kroonen, van gedaante als een Pauselyke, of drie-dubbelde Kroon; en hunne

mouwen, die zeer wyd zyn, hangen tot aan d'aarde, gelyk d'oude kleeding der Koninginnen van *Vrankryk*. Men ziet hier ook een *Agiasma*, of water, 't geen de Grieken gelooven de kracht te hebben, van allerhande ziekten te kunnen genezen.

X. HOOFD- Header: R E I Z E N. 53

X. HOOFDSTUK.

Beschryving van Galata, Pera, Tophana, en andere gebuurige plaatfen van Conftantinopolen.

NA aldus een korte befchryving van Conftantinopolen gegeven te hebben, (daar ik te lichter affcheide, om dat 'er alreeds zo veel van gefchreven is, en ik 'er d'aanmerkelykfte zaaken zodanig heb gevonden, als verfcheidene Reifigers dezelve hebben aangetekend) zal ik overtreden tot Galata, 't geen niet te onrecht als een Voorftad van Conftantinopolen gehouden mag worden, en alleenlyk door de Haven, welke tufchen beiden legt, daar van afgefcheiden is. ¹¹⁷ d'Overvaart gefchied door het middel van Kaikes en Parmes, (een foort van kleine vaartuigen, of roeyfchuiten, doch de Kaikes vry grooter, als de Parmes) die in meenigte aan beide de zyden leggen. Echter kan men ook te Land van Conftantinopolen te Galata komen, mits dat men langs de Haven omgaat; wanneer men een klein Riviertje van zoet water, 't geen zich in dezelve ontaft, moet pafieren.

Op dezen weg ontmoet men voor eerst den Okmeidan, of 't Pylveld, zynde een wydluftige vlakte, alwaar de Turken zich in het fchieten met de boog oefenen; en wyders ¹¹⁸ het Dorp Kaffumpacha, daar zich op den oever der Zee het Arzenaal, of de Werf vertoont, alwaar de Schepen, en Galejen gemaakt, en ten dien einde hondert en twintig boogen geteld worden. De Kapoudan-Baffa, of Admiraal, onder wiens gebied al het zee-volk behoort, heeft alhier zyne woonplaats. Niet ver van dit Dorp, 't geen tamelyk fraay is, ziet men de Bagne van des Grooten Heers flaaven, een gebouw van een aanzienlyke grootte en ruimte. Thans komt men, na voor by eenige Kerk-hoven gegaan te hebben, te Galata.

Galata is een redelyk fraaye en groote Stad, met een oude muur omringd, en voor een groot gedeelte door Grieken bewoond, waar van zeer veele zich geneeren met Herberge te houden. 't Is ook de gemeene woonplaats der Franken, of Europifche Chriftenen, welker Gefteften aldaar vyf Kloofers of Huizen hebben, daar de Roomfche Godts-dienft in geoeffend word. ¹¹⁹

Aan de Zeekant heeft men een zeer fchoone Vis-markt. 't Is een lange ftraat, aan weder zyden van dewelke men niet als Vifch-koopers ziet, en by de zelve dag aan dag een ongelooflyke menigte van Vifch van verfcheide foorten, en goed koop. Inzonderheid uitfteekend goede Tarbot, en onder anderen ook Oefters, waar van men hondert gemeenlyk voor twee à drie ftuyvers kan krygen. Ik heb 'er ook meer als eenmaal zeer lekkere Moffelen gegeten, als mede Steur-krabbetjes, die 'er in overvloed te markt komen, en in het zoet water gevangen worden.

Ter Poort van Galata uitgetreden zynde, gaat men opwaarts na Pera, 't geen infgelyks door ettelyke Kerk-hoven, welke men ter flinkerhand laat leggen, van de gemelde Stad afgezonderd is. ¹²⁰

Pera is maar een vlek, doch echter redelyk groot. De Chriftenen Gezanten hebben alhier hunne woningen, uitgezonderd die van den Keizer, en den Koning van Polen, hebbende by mynen tyd de eerfte zyn Huis aan het Canaal van de Swarte Zee, in het Dorp Arnoutkion, omtrent anderhalf uur van Galata, en den ander in het Dorp Askin, aan de zyde van Galata, na de kant van het zoet water, aan den oever van de Haven.

Page G 3 De Header: 54 CORNELIS de BRUYNS

De Huyzen van Pera zyn schoon: inzonderheid de geene daar de Christene Ambassadeurs in wonen. Ook hebben aldaar by na geene andere haar verblyf plaats, als Grieken van aanzien en vermogen, die zich met het geringer soort niet vermengen willen.

Van Pera, als zynde veel hooger gelegen, gaat men gestadig, en al vry steil, nederwaarts na Tophana, strekkende zich beneden aan het Canaal, tegen over het Serrail. 't Woord betekend eigentlyk Geschuthuis, vermits 'er het zelve, gelyk ook meer ander Oorlogstuig, gegooten werd; ter welker oorzaak, de gantsche streek, die als een gemeen Dorp is, dien naam voort. ¹²¹

De Huizen van Galata, Pera, en Tophana, vertonen zich op zoodanig een order, dat, gelyk deze plaatsen niet op eene zelve hoogte gelegen zyn, maar d'eene hooger en d'andere laager, zy als een Schouwburg maaken, van waar men gemakkelyk, en met een vermaakelyk opzicht, de Haven en de Zee ontdekt.

Van Pera heeft men de bekwaamste overvaart met een Kaike na Scudaret, of Scutari, by de Turken Iscodar geheeten. Dit is een zeer groot Dorp in Asia, op den oever van de Zee, tegen over het Serrail van Constantinopolen, mede met een heel schoon Serrail van den Grooten Heer voorzien; wyders uitstekend volk-ryk, en vol van allerhande Winkels, even als in een wel geregelde Stad. d'Afgelegenheid van Asia en Europa hier ter plaatse word op omtrent duizend schreden geschat.

Het gezicht alhier tusschen Scudaret en 't Serrail, na de Propontis, of Witte Zee gestrekt, is uitstekend schoon, en werd afgebeeld in de 23ste. prent vertooninge, getekend in Pera: in dezelve ziet men aan de zyde van Asia 1. Scutari voornoemd, en voor het zelve, na by aan den oever, in de wydte des Canaals, na de Swarte Zee 2. den Toorn van Leander. En wat voorwaarts aan het vaste Land, 3. het Serrail van Scutari. Wat verder heen aan de zelve zyde, by na tegen over de zeven Toorns, ziet men ten 4. Chalcedonien. Aan de zyde van Europa vertoond zich ten 5. het Serrail van Constantinopolen, en ten 6. de Kerk van de Heilige Sophia. De wateren van 't Canaal na de Swarte Zee, tusschen Asia en Europa met No. 7. aangewezen, het gezicht zeer vermakelyk ter middeweg strekkende: niet minder als die van 't Canaal tusschen Constantinopolen en Galata, daar dezelve haar op No. 8. na het zoete water strekken.

Chalcedonia was eertyds een beroemde Stad, en vermaard door het vierde algemeene Concilie, 't geen aldaar gehouden wierd; doch tegenwoordig een slecht Dorp, daar my niets aanmerkelyks in voorkwam, als een ouwerwetsch Kerkje, 't geen de Grieken in bezit hebben. Ik tekende het van binnen, als op No. 24. te beschouwen staat, en buiten, gelyk hier nevens op No. 25. te zien is. ¹²²

In deze overvaart van Pera na Scudaret, of Scutari, gelyk andere het noemen, ontmoet men den Toorn van Leander, onzeker waarom alzo geheeten: werd by de Turken genoemd Kiss-Kole, zo veel gezegt als den Maagden-Toorn. Hy staat tusschen Scudaret en het Serrail, doch dichters aan de Asiafche, als aan d'Europische kant; is op een Rots gebouwd, en zeer sterk; en met verscheidene stukken geschut voorzien, waar mede de Canaalen van de Swarte en Witte Zee, strekkende zich aan beide de zyden van den Tracischen Bosphorus, beveiligd kunnen werden. In dezen Toorn vind men een Put van zeer koel water, uitstekend goed om te drinken, by de meesten voor een onderaardsche Wel gehouden: doch ik zou eerder gelooven dat het een reegen bak is. ¹²³

Maar veel vermaakelyker dan dit alles is het Canaal van de Swarte Zee, by de Ouden Pontus Euxinus, en de Italianen Mare-Maggiore geheeten. Langs het zelve van Constantinopolen opwaarts vaarende, ziet men ¹²⁴ Header: R E I Z E N. 55

men aan de slinkerhand, in *Europa*, een menichte van *Serrails*, en andere Luft-huizen, verzeld met zeer aangename Tuinen, en het zelfde ontmoet men ook aan de rechter, in *Asia*: zulks dat deze twee oevers het schoonste gezicht der wereld vertoonen. Aan de zyde van *Asia* legt een Kasteel, omringd met zeer hooge Cypres-boomen, in het welk Sultan *Ibrahim*, Vader van *Mahomet* den IVden, die by myn tyd regeerde, zich twintig Jaaren verholten hield, om niet door Sultan *Morad*, gelyk zyne andere Broeders, om 't leven gebracht te worden. Langs gemelde oevers, ter weder

zyde, heeft men ook verscheidene fraaye Dorpen; welker luftigheid, benevens alles wat zich daar omtrent vertoont, ik geoordeeld heb veel beter in prent, als in geschrift, voor het oog te kunnen bloot leggen, gelyk dan dezelve in de 26ste. 27. 28. 29. en 30ste. prent verbeeldingen vervolgens vertoond werden.

Van *Constantinopolen* tot aan de *Swarte Zee* strekt zich dit *Canaal* ter lengte van drie goede uren, en loopt geweldig krom en bochtig; ter welker oorzaak *Europa* en *Asia*, van verre, op verscheidene plaatfen aan malkander schynen gehegt te weezen.

Niet ver van de *Swarte Zee* ziet men twee Kasteelen, 't een in *Europa* en 't ander in *Asia*, welke men zegt gebouwd te zyn om de strooperyen der Kozakken te beteugelen. Zy dienen ook tot gevangenissen voor lieden van staat. Wel eer wierd een keten aan deze Kasteelen gespannen, om den doortocht, in onveilige tyden, te beletten. ¹²⁵

Aldaar aan Land tredende, en zich voorts van 't *Canaal* afwendende, vind men een eind weegs te Landwaart in, aan de zyde van *Europa*, twee schoone waterleidingen, hier nevens op No. 31. en 32. afgebeeld, over welke het water tot binnen *Constantinopolen* gebracht, of geleid is, strekkende de voornaamfte zich twee Italiaansche mylen verre. ¹²⁶

Omtrent den mond van de *Pontus Euxinus*, ter plaatse daar de doorvaart zeer eng is, ontmoet men een eilandachtige Rots, ongevaar vyftig à feftig treeden aan elke zyde van het vafte Land afgeleegen, daar men tot boven toe op kan klimmen, doch niet zonder groot gevaar; en men komt 'er met meerder gevaar wederom af. Hier placht een *Pilaar* van wit marmer te staan, de *Pilaar* van *Pompejus* geheeten, ter oorzaak dat *Pompejus* (volgens het gemeen gevoelen) dezelve, na dat hy *Mithridates* verwonnen had, tot een eeuwig gedenkteken zyn'er overwinning aldaar zou hebben doen opregten. Zy had, na 't geen 'er den Heer *Spon* af getuigt, niet veel meer dan de hoogte van twaalf voeten, een Kapiteel van de Corinthifche order, 't geen niet ten dien eynde gemaakt scheen te zyn, maar veel eer tot een Altaar, om op te offeren. d'Infcriptie op de Voet was ter eere van *Augustus*. In den Jaare 1680. omtrent de maand April, wierd deze *Pilaar* door een zwaaren storm in Zee gesmeeten. ¹²⁷

Hoewel ik deze Rots zelfs afgeteekend hebbe, zal ik dezelve vertoonen No. 33. na de aftekening van myn Heer Waftjou, die dezelve gezien, en op de plaats afgeschetft heeft. Gelyk dan zyn E. ook een schetse van de Kolom zelve gemaakt heeft, met de Infcriptie of het opschrift op het Pedestaal, welke zyn E. zegt zeer naauwkeurig, in het byzyn van verscheidene vrienden, te hebben aangemerkt, en aldus afgeschreven,

L. CLannidius

L. F. CLa : ponto.

Sondet Header: 56 CORNELIS de BRUYNS

Sonder van zyne leesinge te kunnen aftappen, niet tegenstaande de Heer Spon gelezen heeft:

CAESARI AUGUSTO

E. CL. ANNIDIUS

L. F. CLA. FRONTO.

Doch ook merkt de Heer Spon, die in diergelyke zaken zeer naauwkeurig, en geoefend was, aan, dat de letters zeer kwaalyk gemaakt, en opgegeten waaren: zulks dat het den Leeser niet onaangenaam kan zyn, te vernemen wat verscheidene daar uit hebben gelezen.

Dicht by, en rondom deze Rots, ziet men verscheidene andere kleinere Rotsen, van veelen voor de Cyaneïsche Eilanden, of de Symplegades, gehouden, waar van de Ouden verscheidene fabulen vertellen, als ofze op de Zee zouden dryven, en nu aan d'eene, en dan aan d'andere zyde gezien worden.

Wanneer men omtrent die klippen is, verтоond zich aan den Orizond, rondom, de Zee swartachtig.

Als men na deze Rots vaart, laat men de volgende Vlekken, en Dorpen aan de slinkerhand, te weten aan de zyde van Galata, leggen.

Tophana Header: R E I Z E N. Page 57

¹²⁸ Tophana, Foudouchti, Dollmabassia, Bisiktassi, Ortakiny, Curucesme, Arnondkiny, Bebekbassia, Eskibissar, of Castel Vecchio (waar onder een zeer fraay Dorp gelegen is, voorzien van allerhande levensmiddelen. Aan dit Kasteel moeten alle Vaartuigen, welke na de Swarte Zee gaan, hunne Tescare, of vry brief van den Tollenaar van Constantinopolen vertoonen) Bartoliman, Tegna, Jenikiny, Therapin, Bojonckdere, Sareyer, en Mavremole.

Mavremole is een zeer vermaard Klooster der Grieken, omtrent een half uur van de waterkant gelegen, werwaarts eenmaal in 't Jaar duizenden van Grieksche huisgezinnen zich uit

Godvruchtigheid begeeven; 't geen echter niet belet, dat ze meestendeel dronken weder te rug keeren: daar ze goede gelegenheid toe hebben. Want rondom heen strekken zich vele schoone Wynbergen, welker wynen uitsteekend smaakelyk zyn, en door de Paters aan den gaanden en komende man verkocht worden.

De Grieken brengen 'er veel gelds, om ziel-missen voor hunne overledene vrienden te doen, welker naamen dan in een zeker boek aangetekend worden. Dit Klooster, gemeenlyk van over de honderd Geestelyken, by hen Caloyers geheeten, bewaard, heeft een zeer schoon gezicht over de Swarte Zee, gelyk ook over het Canaal, 't geen zich na Constantinopolen strekt.

¹²⁹ Ter regterhand, aan de zyde van Anatolien, of Kleyn Asia, leggen Scutari, (een Vlek of Dorp wel zoo groot als Haarlem, en meer bevolkt, alwaar de Reisigers uit Persien, en elders, met hunne Karavanen aankoomen) Coscongious, (meestendeel door Jooden bewoond, welke dagelyks hunnen handel in Constantinopolen komen dryven) Staura, Singilkiny Coula of anders Coulabákcheff, Candilbákcheff, Eskibissar, van Anatolien, (een Kasteel regt tegen over dat van Europa gelegen) Ghiocksoui, Tchiboukli, Inghirlikiny, Onkiarskelobi, Beicos, Salibouronn, en Jore, wel eer Zamin genaamd.

Tegen over de Rots, daar de Pilaar van Pompejus op placht te staan, legt aan de zyde van Europa op den oever, een Dorp Fanari geheeten; voorzien van een tamelyk hoogen Toorn, die tot een Vuurbaak¹³⁰ verstrekt, om de Schepen by nacht te lichten: want deze Zee is zeer gevaarlyk, en laat geen Jaar verlopen, zonder merktekenen daar van te geven: ter welker oorzaak de Grieken haar ook met den naam van Maurathalassa genoemd hebben, 't geen Swarte Zee wil beteekenen; gelyk zy gewoon waren het bywoord van Swart aan ongelukkige en kwaade dingen toe te voegen; of ook wel ter oorzaak der menigvuldige duistere wolken, welke zich hier meer als elders vertoonen. Want het water van deze Zee is niet swarter van couleur, als dat van andere Zeën. Maar menigmaal verheffen 'er zich afgryselyke stormen, en zo schielyk, dat het niet mogelyk is zich 'er voor te behoeden. Zelfs in het schoonste weêr word men 'er by wylen in een oogenblik van overvallen: en zynde deze Zee niet zeer wyd, en met verscheidene dwars stroomen belemmerd (veroorzaakt door den invloed der wateren van den Donau, de Borysthenes, de Tanais, en meer andere geringer Rivieren, die zich in dezelve ontlasten) worden de Schepen gints en herwaarts gedreeven, en by onstuimige winden dikwils tegen de klippen te barsten gesmeeten.

Omtrent dit Canaal van de Swarte Zee heeft men vele Siakallen¹³¹, of wilde Honden, welke beesten, den Vossen niet ongelyk, en inzonderheid van muil, men gelooft dat van Wolven en Honden voortgeteeld worden. Zy maaken des avonds, en ook by

wylen in 't naaste van de nacht, een afgryselyk gehuil, voornamentlyk by kwaad weêr, of ongemeene koude; en zyn by winter tyd, wanneer ze niet veel te eeten vinden, zeer boosaardig, even als de Wolven.

H Eer Header: 58 CORNELIS de BRUYNS

Eer ik de buurschap van Constantinopolen verlaat, moet ik noch iets zeggen van de kledinge.

Der Vrouwen dragt tot Constantinopolen, afgeschetst N°. 34. 35. en 36. is bijzonder groots en deftig, gaande alle de anderen van deze landen verre te boven, de Carpous, of Muts op haar hoofd bewinden zy met verscheidene neusdoeken, van differente couleurs en alle met goud en zilver doorwerkt, waar op dan alle soorten van Juwelen werden geplaatst, na dat yders vermogen toelaat. Daar en boven versieren ze dezelve nog met verscheidene bloemen; deze muts dus gesteld zynde konnen ze op en weder af zetten, zonder dat dezelve uit die gestalte gaat, zo dat ze haar daar verscheide dagen van bedienen, en dan weder in een ander diergelyke form, na haar welgevallen toestellen, om altoos eenige verandering op het hoofd te hebben; waar mede zy gemeenlyk eenige uren bezig zyn. Dezelve is zodanig zwaar door de grootte, die ze heeft, dat het haar by wylen verveeld dezelve op te houden. Het witte kleed, daar ze bedekt mede uit gaan, hebben eenige der principaalste met goude boorden, en franjes aan de einden. Des winters dragen ze den Rok met bont, gelyk de mans personen.

[Illustration 36: Engraving of a woman standing in elaborate traditional dress, wearing a large headdress and holding a veil.]

De Vrouwen in het Serral van den Grooten Heer, waar van my eenige modellen wierden beschikt, en alhier medegedeeld werden op N°. 37. zyn op verscheidene manieren, eenige hebben een Kalpak of bonten Muts op het hoofd, andere een groot rond bord, op de manier als die der Jodinnen, uitgenomen, dat het zelve van het voor- Header: REIZEN. Page 59

voorhoofd af naa boven staat, zynde aan wederzyden van het zelve een veder, of pluym, vast gehegt; aan de ooren zyn zwart gepluymde quaften, dewelke haar voor benevens de borsten komen te hangen; eenige met een Carpous of Muts, dewelke met differente gecouleurde neusdoeken, met zilver en goud bewerkt, zyn om het hoofd gebonden, en met alle soorten van Juweelen verciert: waar toe vele goude bloemen expres boquetgewyze werden gemaakt, en in het midden van yder bloem werd een Juweel gevoegt, en zo doorgaans met gesteenten verciert; ook zetten eenige daar natuurlyke angelieren of diergelyke bloemen op.

De ordinaris dragt der Turken is een rooden Fluweelen Muts, met een witten Tulband omvlogten, het geene een fleuyer van Linnen, of Catoen is; zoo als dat in de prentverbeelding op N°. 38. te zien is.

De Janitzaren (vertoond op N°. 39.) hebben een foort van Mutzen, dewelke langagrig zyn, en agter afhangen, voor aan is een tuyt, die regt boven het voorhoofd komt, van zilver verguld, zynde omtrent een halven voet hoog, dit is hun muts van ceremonien, *Serkola* genoemd, anders hebben ze gemeenlyk den muts gelyk de andere Turken, daar ze den Tulband omwinden, gantsch op eene verschillende wyze, als by de andere perzonen gebruikelijk is. Doorgaans is dezen Tulband van witte, roode, of geele zyde.

[Illustration: A woodcut tailpiece depicting a vase filled with a bouquet of flowers and leaves.]

H 2 XI. HOOFD- Page 60 Header: CORNELIS de BRUYNS

XI. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Propontis , of de Witte Zee , en van de Steden in de zelve gelegen , mitsgaders der buitenste gedaante van de Stad Constantinopolen.

NA aldus in 't kort een beschryving der omleggende Oorden van Constantinopolen, mitsgaders van het Canaal der Swarte Zee, gegeven te hebben, zullen wy den Lezer ook door de Propontis, of de Witte Zee, heen voeren, en hem die vermaarde Zetelplaats der Ottomannische Vorsten van d'andere zyde laten beschouwen.

¹³² Als men Gallipoli, de laatste Stad van den Hellespont, van dewelke wy hier na gelegentheid zullen hebben om te spreken, achter den rug heeft, komt men in de Propontis, die ook noch de Witte Zee, of Mare di Marmora geheeten word: zynde d'eerste benaming daar aan gegeven, tot tegenstelling van de Pontus Euxinus, waar aan de menigvuldige Schipbreuken, en de by na gestadige duisterheden, den naam van de Swarte Zee hebben toegeëigend, en de tweede, ter oorzaak der Eilanden van Marmora, welke omtrent acht of negen mylen ver in deze Zee leggen.

¹³³ De gantsche omkring van de Propontis, begrypende omtrent honderd en twintig gemeene Duitsche mylen, is beslooten binnen de agt-en-dartig, en een-en-veertigste Graad, Noorder-breedte, en de vyf-en-vyftig, en acht-en-vyftigste lengte, min of meer: weshalven men wel kan oordeelen dat ze in een zeer gemaatigd klimaat gelegen is, 't geen nog de nypende koude van het Noorden, noch de versmoorende hitte van het Zuiden gevoelt. Men ziet ook weinig Oorden in de Wereld, alwaar in een zo klein

begrip ¹³⁴ zo veele groote Steden gesticht zyn geweest, als rondom deze wydluftige Waterkom. 't Berucht Kilica, 't vermaard Nicéa, 't vermaakelyk Apaméa, 't bekoorlyk Nicomedien, 't ongelukkig Calcedonien, en zo veele andere Steden van naam, welke Asia op den oever van deze Propontis vertoonde, zyn genoegzaame getuigen, dat dit groot gedeelte der Wereld niets van haare kant achterweege had gelaten, om haare stranden te helpen verciereren. Alle deze Steden leggen ter rechter hand der Schepen, welke van Gallipoli na Constantinopolen zeilen; en Europa, 't geen ze ter slinkerhand hebben, vertoont ook noch op haaren anderen oever de Steden Rodosto, Nieuw en Oud Perynthus of Heraclea, Selivréa, Bevados, Grandponto, enz. 'k Zal hier een woord of twee van yder in 't byzonder zeggen, in dezelve order als ik ze hier boven heb genoemd, en volgens hunne gelegenheid, ten opzichte der geen en die na Constantinopolen gaan.

De Stad Kilica ¹³⁵, een der eerste welke men ter rechterhand op d'oever van Asia ontmoet, is in d'Oudheid beroemd geweest, wegens haare stichting door d'Argonauten, geschied by de vyfhonderd Jaaren voor die van Romen; door haare gelegenheid op een zeer schoon Eiland van de Propontis, 't geen met twee groote bruggen aan het vaste Land gehecht wierd; door haare prachtige Toorns en heerlyke gebouwen, by na al te maal van Marmer; en door de groote Arcenaalen, of Magazynen, ten allen tyden zorgvuldig onderhouden, en overvloedig voorzien van alles, 't geen tot de behoudenis haarer Inwoonders noodzaakelyk mocht weezen: zynde het eerste vervuld met allerhande beleedigende en verweerende Wapenen; het tweede met Header: R E I Z E N. 61

met alle noodzakelyk gereedschap, zo voor de geen en, die in de Stad woonden, als die ten platten Lande van deze Republycq verspreid waren; en het derde met de gemeene voorraad van Koorn, en andere, zo tot de vrede, als den oorlog vereischte noodzakelykheden. De vryheid, daar deze Stad altyd voor gestreden heeft, maakte haar niet minder aanzienlyk. Wel is waar, dat zy de zelve verloor, door d'uitsteekende zucht om ze te behouden; vermits, de baldaadigheid van eenige Roomsche Burgers niet konnende verdraagen, zy'er zommigen van in de gevangenis deed sluiten, en anderen geeßelen, 't geen haar de gramschap van Augustus op den hals haalde, die haar deze zo waarde vryheid, welke zy geduurende den Mithridatischen oorlog had verkreegen, ontnam: maar de Vorst, bewoogen door de beden der Kifikers, (ziende dat zy, om hem te meer tot hen genegen te maaken, den Tempel, dien zy voormaals aangevangen hadden ter zyner eere op te rechten, en waar af zy, zo lang als hunne beroerten duurden, den opbouw hadden gestaakt, voltooid hadden) stelde hen weder in hunnen eersten staat.

't Was in deze zelve Stad, dat de Keizer Severus de wederspannige Pescennius Niger, die zich in Egypten tegen hem had opgeworpen, deed sterven. Van alle de voordeelen, welke zy eertyds bezat, is

haar nu niets meer overig, als die van haare bekoorlyke gelegenheid. Zy is tegenwoordig aan het vaste land gehecht door het middel van een zekere Engte, die zich aldaar geformeerd heeft, van de stukken en brokken der gemelde twee groote bruggen, over de Zee geslagen, om te gemakkelyker, en zonder gevaar op het vaste land, daar ze maar twee boogschooten van afgelegen was, te kunnen komen. Deze Engte is omtrent een halve myl wyd, en heeft aan wederzyde, te weeten ten Oosten en ten Westen, een zeer schoone Haven, tegenwoordig 't eenemaal verlaaten, gelyk ook de Stad, daar men niets meer ziet, waar uit men haaren voorigen staat kan erkennen, als afgrysselyke puinhoopen van prachtige gebouwen, op malkander gestort.

Onder deze beweentlyke ruinen van haare Oude grootheid ziet men, op een aangenaamen heuvel, een zeer schoon Amphitheater, of Schouburg, van een ovaale gedaante, bekwaam om meer als twaalf duifend menschen te bevatten. Uit dit Schouburg, gelyk ook van het overige des heuvels, waar op men noch alles vind, 't geen van Kifika overgebleeven is, ziet men de twee Golven, die de twee Havens van deze Stad formeerden: maar niemand zet hier meer voeten, als eenige Reizigers, nieuwsgierig om noch de dierbaare overblyffelen der Oudheid te zien. De nacht-uilen alleen houden'er hunne woning: en deze zelve plaats, daar de verwarring van het groot getal, en de samenvloeying van de verscheidene bezigheden der Inwoonders, een geraas verwekten, dat men'er het bruischen van de woedende Zee niet door kon hooren, wedergalmd nu, geduurende de stilte, niet als van het naar geschreeuw eeniger Onluksvogels, en eenzaame dieren, die in de puinhoopen van deze verlaatene Stad, neften en schuilhoeken gevonden hebben, welke de tyd in de heerlyke Wooningen, door d'eerzucht der Kifikers opgeregt, voor hen bereid heeft.

Als de Stad Nicéa¹³⁶, by de Turken Ithuit geheeten, niet een van de vermaardste der Wereld waar, door het staatelyke Concilie van driehonderd achttien Bisschoppen, 't geen aldaar gehouden wierd in den Jaare 325. onder de regeering, en in de tegenwoordigheid van den grooten Constantinus, en onder het Pauschap van S. Sylvester, zoude zy zulks weezen ter oorzaak van haare benaaming door Antigonus, Koning van Asia, Zoon van Philippus, die haar na zynen naam Antigonía heette; welke naam door Lysimachus, een zyner navolgers, veranderd wierd in dien van Nicéa, ter eeren zyner Gemalin.

H 3 Deze Header: Page 62 CORNELIS de BRUYNS

Deze Stad is by na van een vierkantige gedaante, gelegen aan 't eind van een kleine Golf, in een schoone vlakte; en heeft ten Noord-Ooften, ter verte van omtrent twee mylen, een reeks van kleine bergen, overvloedig in hout, wyn, vruchten, en fonteinen.

Haare wallen, welke ongeveer acht duizend schreeden in den omvang begrypen, hebben van plaats tot plaats swaare Toorns, meestendeel rond, daar groote kamers in zyn.

Eertyds liep 'er een bedekte weg rondom de wallen heen: maar de Turken, zich niet bekommerende met ze 't onderhouden, hebben ze op verscheidene plaatfen laten invallen, gelyk ook de muuren daar ze op rustte.

Deze Stad is groot, heeft fraaye straten, en een menigte van kostelyke overblyffelen, der Christene, en ook Heidenische Oudheden: onder anderen ten Zuid-Ooften een zeer pragtige Poort, op de wys van een Triumphboog, altemaal van marmer, met verscheidene Basreliëven, verrykt met Grieksche en Latynsche Infcriptien, doch door de Turken 't eenemaal geschonden.

d'Inwoonders beftaan uit ruim tien duizend Menfchen, zo Grieksche Christenen, als Jooden, en Turken; en leeven 'er altemaal door het middel van den handel, dien zy daer dryven met hunne Graanen, Vruchten, Katoenen, Lywaaten, en andere waaren, welke zy te Constantinopolen brengen, 't geen 'er maar omtrent honderd en twintig Italiaansche mylen, ter Zee, van daan gelegen is.

Onder het groot getal van Steden, die den naam van Apaméa gevoerd hebben, is 'er eene, welke de Turken tegenwoordig Montagnia heeten ¹³⁷, zo men anders niet wil zeggen, dat dit het Oude Nicopolis zy: maar indien men d'oude Infcriptien, welke op de plaatfe gevonden worden, mag gelooven, kan men verzekeren, dat Montagnia niet anders is, als Apaméa, of immers, dat het niet ver af gewyderd is van de plaats, daar die Stad eertyds gelegen was.

De Golf, op welkers oever, aan een vermaakelyken oord, zy gesticht is, heette eertyds Cianus Sinus, na d'oude Stad Cium, daar men noch eenige puinhoopen van ziet: maar tegenwoordig heeft ze geen anderen naam, als dien van Montagnia.

Door middel van dezelve dryft deze Stad, hoewel kleyn van begrip, grooten handel met Constantinopolen, en de nabyheid van haar tot aan Bursa, brengt haar by na al den handel van die groote Stad, en van geheel Bithynien, daar ze de Hoofd Stad van is, toe: zynde Montagnia maar omtrent vier mylen wegs van Burza, Bruza, Bronza, of Bursa (want men geeft haar alle deze naamen) afgelegen; welke gestadig door zeer aangenaame en wel bebouwde landeryen heen leydt. 't Getal der Inwoonders bedraagt omtrent vyf of zes duizend, en beftaat uit Grieken, Jooden, en Turken, welke by na altemaal Kooplieden zyn, en 'er leeven van den handel, dien zy met hunne waaren dryven. d'Omleggende Oorden van deze Stad zyn zeer overvloedig in allerhande soorten van Vruchten, die tot Constantinopolen te koop gebragt worden.

Men zoude beswaarlyk een voordeeliger gelegenheid kunnen vinden, als die van Nicomedien ¹³⁸; winnende deze Stad, na Constantinopolen, het zekerlyk van alle d'andere Steden. Zy legt aan het einde van een Golf, daar ze den naam aan geeft, en bedekt al het hangen van een kleynen heuvel, verciert met Fonteynen, en beladen met Vrucht-boomen, Wyngaarden, en Graanen. Men ziet 'er een menigte van groote Tuinen, waar van de Vruchten uittekynd zyn, en onder anderen de Meloenen, die, na 't getuigeniffe van de Oosterfche Reizigers, niet wyken voor de geenen van Cachan in Perfien, welke boven alle d'anderen geacht worden.

De Reizigers, die nieuwsgierig zyn, om een meenigte van schoone Infcriptien te hebben, kunnen voor een gedeelte hunne luft in de Stad Ni- Header: R E I Z E N. 63

Nicomediën voldoen: want daar zyn geen Straaten noch Kerkhoven, daar men 'er niet eenige brokken van ontmoet, en zelfs ook dikwils geheele Grieksche en Latynsche.

Deze Stad is ook altyd aanmerkelyk geweest, zedert dat Nicomedes Koning van Bithynien, haar vergrootte, en aan haar zynen naam mededeelde, in plaats van die van Olbia, welken zy voorheen had gevoerd na de Nymphe Olbia, die gezegt werd de eerste grondvesten daar van gelegd te hebben.

Herwaarts nam Hannibal, na alle zyne nederlaagen, toevlucht tot Antiochus en Prussias, Koningen van Bithynien: maar vreezende, dat deze Vorsten hem in de handen der Karthaginezers, welken hy bedurven had, of der Romeinen, die hem door Titus Quintius van Prussias hadden doen opeischen, mochten overleveren, bracht die rampzalige Veldoverste, volgens het gevoelen van Plutarchus, zich met het vergift, 't geen hy in de kas van een ring verholen droeg, om 't leven. Titus Livius zegt, dat hy 'er gekruist wierd.

Deze Stad is eene der eersten geweest, die het Christen geloof aangenoomen heeft; en het groot getal der Martelaaren, die 'er gebooren waaren, en 'er hun bloed op een edelmoedige wyze voor de verdediging des Geloofs hebben uitgestort, hebben dezelve noch doorluchtiger gemaakt.

't Was ook dicht by deze Stad, in een Vlek Acciron geheeten, dat de Groote Constantinus, ter ouderdom van ses-en-seftig Jaaren, door een heete koorts, in het Jaar 340. kwam te sterven. Eenige Schryvers willen, dat deze Keizer tot de kettery der Arriaanen, welke in zyne tegenwoordigheid door het Concilie van Nicéa gedoemd was, overgevalen zynde, het besluit nam van zich ten tweedemaal in de Jordaan te doen doopen, en dat ten dien einde van Constantinopolen zynde vertrokken, hy te Nicomediën ziek

wierd, alwaar Eusebius, die 'er Bisschop van was, besmet met d'Arriaanery, dien tweeden Doop, door d'Arriaanen toegelaaten, aan hem bediende.

De Golf van Nicomediën is niet boven een halve myl wyd, doch tamelyk lang, en aan wederzyde bezet met een menigte van kleine heuvelen, die door hunne menigvuldige bogten en inwyken, gezamentlyk met de Golf, welke daar tusschen heen stroomt, een der bekoorlykste landsdouwen maaken, die men zoude kunnen wenschen.

Wyders is de Stad Nicomediën, by de Turken Ismit geheeten, zeer groot en wel bevolkt; bestaande d'Inwoonders uit omtrent dertig duizend zielen, Grieken, Armeniers, Jooden, en Turken, welke zich by na altemaal geneeren met den handel van Zyden, Katoenen, Wollen, Lywaaten, Vruchten, Pot- en Glas-werk, en andere dingen, die deze Stad tot een braave Koop-Stad maaken.

Men ziet 'er zeer veele Grieksche Kerken en sierlyke Mosqueeën, mitsgaders verscheidene Kans, of Karavanferais, en schoone Bazars, of Markten.

De meeste groote Schepen, Saiken, Barken, Kaiken en andere Vaartuigen der Kooplieden van Constantinopolen, worden te Nicomediën gemaakt: doch zy hebben geen meer verstand van Zeegevaartens te maaken, als van de Burgerlyke en Krygsbouwkunde. Inder daat; daar worden zeer kloeke Schepen gemaakt, maar slechte zeilders; en licht om te nemen; behalven dat zy 'er ook nog een eeuwigen tyd mee bezig zyn.

Ten Westen van Nicomediën, ter rechter hand van de Golf, vind men een Fontein van mineraal water, daar de Turken en Grieken wonderen van vertellen, noopende het genezen van allerhande ziekten, weshalven zy 'er ook dranglings na toevloeyen.

Wat verder Westwaart ontmoet men in dézelve Golf, ter slinker hand ten Zuiden, een streek Lands, niet boven vyf of zes vademmen breed, en wel een half vierendeel myls lang, en welkers eind, aan de landzyde,

Page 690 Header: 64 CORNELIS de BRUYN

¹³⁹ een Mosqueë staat, daar de Turken een geestig spreekje van vertellen. Op een grooten Heiligen dag, zeggen zy, wilde een zekere Derviche of Monnik, die aan d'andere zyde van de Golf, ten Noorden, woonde, zyn gebed, volgens gewoonte, in deze Mosqueë gaan doen, maar een storm van den voorgaanden nacht zyn schuitje weggevoert hebbende, en ziende geen kans om over de Golf te geraaken, bad hy God, dat hy hem zou ingeven, wat hem in deze verlegenheid te doen stond. Zyn gebed werd verhoord; en Melek Gabrail, of den Engel Gabriel, openbaarde hem terstond, dat hy op den oever van de Zee in de slip van zyn Mantel zo veel zand zou neemen als hy kon, waar mede hy zich, met het langs het

water heen te strooijen, een weg zou baanen, die hy zonder schroom mogt betreen. De goede kluizenaar deed 't geen hem geopenbaard was; maar hebbende niet zands genoeg genoomen, of het al te rykelyk gestrooyd, vond hy zich in 't midden van de Golf verleege. Zyn weg, na de maat dat hy voortging, zonk achter hem te grond; gelyk 'er nog geen voor hem gemaakt was, alzo hy geen zand meer had om te strooijen, nam hy toevlucht tot bidden en schreyen, om zich uit deze bekommering te redden. Mahomet ziende d'uitsteekende Godvruchtigheid van den goeden Musulman, en het gevaar daar hy zich in gesteld had, om na de Mosqueë te gaan, verkreeg terstond van God, dat zich een streek lands voortzette, tot aan den armen Derviche, ten einde hem door dit middel gelegenheid te geeven, om zich op het uur van het gebed in den Tempel te bevinden. Sedert dien tyd is deze streek landts daar altyd gebleeven, om de geheugenis van dit wonderwerk te vereeuwigen.

140 Uit deze Golf van Nicomedien treed men in de Chalcedonische Zee, by d'Ouden Oceanus Chalcedonius geheeten. In 't midden van deze kleine Zee, die maar omtrent acht mylen waters beslaat, ziet men een groote Vuurbaak, op een voorgebergte of Hoofd, dicht by Chalcedonien, mitsgaders een schoon Lufthuis van den Grooten Heer, Fanarikiosk, of Luft-huis van de Vuurbaak, genaamd.

Dit woord van Kiosk betekent in 't Turksch een overdekte Gallery. De Kiosken bestaan ook meestendeel maar uit verscheidene Kolommen, in 't vierkant gesteld, met Galleryen rondom heen, overdekt met een laag dak, op de wyze van een Pavillon.

141 De gelegenheid van deze Kiosk is zeer aangenaam, als bestaande het midden, en de verhevenste plaats van een zeer schoonen Tuin, de regelmatigste van alle de geenen, die men in Turkyen ziet. Men heeft 'er ook verscheidene linie-regte laanen, en eenige Parterres, of Parken, die redelyk wel gelegd zyn: daar in tegendeel de meeste andere Tuinen van den Grooten Heer niet anders zyn als een verwarring van boomen, zonder eenige order hier en daar geplant. Alle deze Laanen eindigen aan de Kiosk, van waar men een zeer schoon gezicht heeft, ontdekkende het meeste gedeelte van Constantinopolen, van het Groot Serrail, en van Galata.

De gemelde Stad strekt zich ten Westen van dezen Tuin, en is 'er maar ruim een myl van afgelegen: de Haven en de Stad van Chalcedonien leggen aan deselfs regter zyde ten Noord-Westen, de Prinsen-Eilanden, en de Propontis, daar voor, ten Zuid-Westen: een gedeelte van den mond der Golf van Nicomedien aan de slinker zyde, ten Zuiden: en de schoone Landeryn van Bithynien, op welker uiterste hy geplant is, zyn achter dezen Hof, ten Oosten.

De bekoorlyke geschapenheid van dezen oord, dreef Sultan Soliman den II den aan, om aldaar deze Kiosk, of Luft-plaats te doen bouwen, om 'er zich by wylen met eenige der Sultanes van zyn Serrail te gaan vermaaken. Ten welken einde hy in het Header: R E I Z E N. 65

het midden, op een plaats wat meer verheven als het overige, een zeer schoone *Sopha* liet toestellen, voorzien van matrassen, kussens, en kostelyke tapyten, en omvangen met een marmeren baluster, op zyn Moris ks uitgehauwen. Deze *Sopha* is vierkantig; en geplaatst by na in 't midden eener groote kom van dezelve gedaante, welke op een zeer aangename wys door een meenigte van kleine waterspringen allengskens gevuld word, ter hoogte dat men zich daar behoorlyk in kan baaden.

Soliman, die niet minder geneigd was tot de liefde der Vrouwen, als tot die der Wapenen, deed deze oppronken met alle de cieraaden, welke de Mahometaansche Bouwkunde tot begunstiging van zyne, en zyner *Sultanen*, vermaakelykheden kon uitvinden.

Menigmaal begaf hy zich met dezelve uit zyn *Serrail* van *Constantinopolen*, 't geen maar omtrent een myl daar van af gelegen is, na deze *Kiosk*, alwaar hy zich in eenzaamheid met haar vertrok; om de vervoerdheden, welke zo een ongeregelde drift, als de zyne, kon verwekken, op een plaats, die niet als ten dezen einde vercierd, en maar alleen tot het vermaak gebouwd was, te heimelyker, en te onbekommerder te kunnen voldoen. De Vuurbaak, die by deze *Kiosk* staat, diend voor de Schepen, welke by nacht na *Constantinopolen* vaaren, gelyk ook voor de Barken, die omtrent *Chalcedonien* gaan ankeren, welker getal echter heel gering is.

De Haven, gelyk ook de Stad van *Chalcedonien*, word zeer weinig gebruikt, daar zyn maar eenige kleine Barken en *Kaiken*, die na *Constantinopolen* vaaren, om de levensmiddelen, en andere noodzaakelykheden, welke men hier niet genoegzaam heeft, van daar af te haalen. ¹⁴²

Deze Stad was eertyds een der vermaardste van de *Propontis*.

Men zegt, dat zekere *Calcedon*, een Harder, Zoon van *Saturnus*, aldaar eenige hutten begon te bouwen op den oever van een Riviertje, 't geen daar dicht by heen stroomt, en noemde ze na zynen naam. Langen tyd daar na stuurden d'Inwoonders van de Stad *Chalceis*, gelegen op het Eiland *Eubæa* (tegenwoordig *Negroponte* geheeten) een *Colonie*, of Volk planting, derwaarts, en bevestigden den naam, als komende heel na aan die van hunne Stad. Die van de Stad *Megara*, by den *Corinthischen Ithmus*, deden het zelfde omtrent het Jaar der Wereld-scheppinge 3290. Maar deze zoo wel als geene weinig verlicht geweest zynde, omtrent de verkiezing van een schoone Lands-douwe, om hunne

volk-plantinge met vrucht en vermaak te voltrekken, verzuimende zo schoone gelegenheid, als zy recht tegen over deze, by hun genomene plaatse hadden kunnen verkiesen, ter plaatse daar tegenwoordig *Constantinopolen* is, verdienden dat het Orakel van *Delphos* hen met den naam van *Blinden* noemde, dien zy sedert altyd hebben behouden.

Arrianus de Historyschryver, die hun gebuur was, als zynde van *Nicomediën* geboortig, zegt dat deze Volkeren een tyd lang den dienst van een Godheid, voor dewelke hunne Voor-ouders een Tempel opgeregt hadden, verwaarloosd hebbende, daar over gestraft wierden met een schandelyke ziekte, die alle hulpmiddelen versmaadde: weshalven zy dan het veiligste oordeelden, het besmette deel, hoe gewichtig het ook mogt wezen, af te snyden, om het geheel te behouden.

Deze vergramde Godheid was waarschynelyk *Venus*, die een zeer schoonen Tempel tot *Chalcedonien* gehad heeft, en is de kwaal, die de Chalcedoniers plaagde, mogelyk eene der geenens geweest, welke deze Goddin toebrengt.

Inder daad, de ziekte was arg; maar het hulpmiddel nog arger: en indien'er ymand onzer Pok-meesters was geweest, om op de hoeken der straaten aan te plakken, gelyk ze dagelyks in deze en geene groote Steeden doen, dat ze alle de *Venus*

I kwaalen 66 CORNELIS de BRUYNS kwaalen onfeilbaer genezen, hy zou de Chalcedonifche Vrouwen, welke zich altemael weduwen bevon- den, zonder hunne Mannen te heb- ben verlooren, ten uiterften ver- plicht hebben. Dezen Tempel van *Venus* ziet men niet meer te Chalcedonien, ge- lyk ook niet den geenens van *Apollo*, dien een zekeren *Cocconas* vermaerd maakte door d'Oraculen, welke hy aldaar, den gemelden God, op een behendige manier deed uitspreken. Deze *Cocconas*, benydende de Steden *Delphos* in *Phocis*, *Claros* in *Ionien*, en *Delos* op een der *Cycladifche* Eilanden in d'Egeifche Zee, die zich door d'Oraculen van *Apollo* vermaerd, en ryk gemaakt hadden, bracht zich felfs in't hoofd, den zel- ven God in den Tempel, dien hy te Chalcedonien had, te willen doen fpreken. Hy deed zich dan tot prie- fter van *Apollo* aan neemen, en be- vlytigendc zich om dubbelzinnige antwoorden, op de wys der Oracu- len, tegeeven, kwet hy'er zich zo wel in, dat in 't kort het gerucht van den Chalcedonifchen *Apollo* deze Stad door het geheel Europifche en Afiatfche *Thracien*, *Bithynien*, *Phrygien*, en d'andere gebuurige Landfchappen, vermaerd maakte, van waar alle de wereld drangelings na Chalcedonien vloicde, om ant- woorden op hunne twyf felingen te bekomen. Alle deze Tempels der Heiden- fche Oudheid, gelyk ook die der eerfte Kerk, ziet men niet meer tot Chalcedonien; maer alleenlyk een kleyn gedeelte van die van *S. Euphemia*; 't geen nog tegenwoordig over einde flaet. De weinige Gric- ken, welke zich in deze Stad be- vinden, verrichten aldaar hunne dienften. In deze Kerk wierd het vierde algemeene

Concilie gehou- den. Wat de andere Oudheden be- langt, men vind'er by na geene meer, als alleen eenige gebrokene Grafft- den en Infcriptien, benevens een ta- melyk fraay overblyffel van een on- deraardifche Waterleidinge. De Haven is niet meer met kete- nen geflooten, gelyk eertyds, om het inkomen te beletten : en hoe- wel ze voor al de wereld openflaat, word ze echter niet te meer befte- vend. Eindelyk, die beruchte Stadt Chalcedonien, waar aan Chryfopolis of Scotari eertyds tot Haven dien- de, om hare Galeyen te bergen, en tot Magazynen om haar voorraad te bewaaren, heeft niets van haare Oudheid meer behouden, als haaren naam ; zynde tegenwoordig niet meer als een elendig Dorp van om- trent duifend of twaalf honderd haarfteden, vervuld met ruinen en Puinhoopen. Ook is deze ongelukkige Stad zo menigmaal verwoeft, dat men zich niet moet verwonderen van de zelve in een zo deerlyken flaat te zien. De Perfiaanen, Gothen, Sa- racenen, en Turken hebben de zel- ve beurt om beurt de doodelyke werkingen van hunne wreedgeid doen gevoelen: en de al-te-na by- heid van Constantinopolen is ook zelfs een krachtige hinderpaal te- gens haren aanwas geweeft. De Keizers van 't Ooften, welke zedert Constantinus den Grooten hun- nen Keizerlyken zetel altijd te Con- ftantinopolen gehouden hebben, dachten niet als om die groote Stad, ten koften, zo wel zelfs van de gebuu- rige, als de vyandelyke Steden, te vermeerderen. De Keizer Valens was van dit getal. Deze rechtte al- leen meer verwoeftingen tot Chalce- donien aan, als alle haare andere vy- anden. Hy finct 'er de wallen, van fchoone groote fteenen opgemetzelt af, en overhoop, en meende de Stad t'eenemaal te verwoeftten, ter oorzaak dat ze fchuilplaats had ge- geven aan Procopius zynen vyand, en des zelve zyde gefcheenen te be- gunftigen. De groote Waterleiding dicht by de Solimania tot Conftanti- nopolen, gelyk ook het meefte ge- deelte dier Mosqueeën, zyn van de brokken dezer ongelukkige Stad ge- bouwd. Doch men volgt by na nooit de- ze weg, om na Constantinopolen te vaaren. Men laat alle de fchoone oevers

Header: REIZEN. 67

oevers van Bithynien ter rechter hand, en zeilt by na geftadig langs die van Thracien heen. d'Eerfte Stad, welke men ontmoet, als men den Hellefpont achter den rug heeft, is Rodosto of Rudifto. Deze Stad is redelyk wel geplaatft, zynde gelegen aan het einde van een kleine Golf, die 'er het gemak van een tamelyke Haven aan mededeelt. 't Getal der Inwoonders beftaat uit omtrent vyftien duifend menfchen. Den handel, die zy dryft met geheel Thracien, de Propontis, en de Swarte Zee, trekt meer volk derwaarts, als na alle d'andere Steden welke aan die zyde leggen. Men telt 'er drie of vier groote Mofqueeën, en verfcheidene kleynen. De Grieken hebben 'er ook eenige Kerken, en de Jooden twee Synagogen. De Stad flekt zich in de langte op den Oever van de Zee, daar haar grootfte handel is, en heeft aan de land- zyde een menigte van Tuinen, voorzien met tamelyke vruchten, doch niet wel bebouwd, even als het ook is in het overige van Turkeyen, verftaande de Mohometaanen zich niet meer op het Tuinwerk, als op de Bouwkunde: en hoewel ze een zeer groot

getal van Boflangis, of Hoveniers, hebben, die 'er uitdrukkelijk hun werk van maaken, laatenze dikwils omtrent alle hunne vruchten de natuur alleen begaan. Men zaait 'er heel veel Komkommers, gemeene, en Water-meloenen, en andere diergelyke verfriffchende vruchten: doch ze komen 'er zo goet niet voort als tot Nicomedien.

Even buyten de Golf van Rodosto vind men ter flinker hand d'oude Stad Perinthus. ¹⁴³ Deze Stad is byna de veertigfte der geen en welke den naam van Heraclea gevoerd hebben: en indien ze onder alle d'ongevallen, welke haar overkomen zyn, niet nog tegenwoordig haaren naam had behouden, zou men, ziende den beweencyken ftaat, daarze toe gebracht is, nauwlyks kunnen gelooven, dat het geen men daar van noch ontmoet, overblyfzelen zyn van dat beruchte Perinthus 't welk eertydts wetten aan het hoogmoedig Byzantium heeft gegeven, onder welkers Tyranny het tegenwoordig moet zuchten.

Deze Stad is gelegen op ruim twee-en-veertig Graaden Noorder breedte, rondom een verheven Hooft, 't geen aan beide de zyden twee brave Havens maakt, waar af de geene, die zich ten Noord-Ooften flect, de grootfte en veiligfte is, en ook maar alleen gebruikt word: maar gelyk men geen zorg draagt om ze te zuiveren, en dat de Turken de zelve allengskens laten vullen met de ftukken en brokken der oude gebouwen, waar van zich noch verfcheidene overblyfzelen op d'oeveren vertoonen, kunnen 'er maar Barken, Marsiliaanen, Turkfche Saiken, en andere fchepen van middelmaatige grootte, meer inkomen; daar ze in tegendeel ten tyde van den Keizer Severus, en ook zelfs lang voor en na hem, dikwils een gantfche vloot beveiligde, en 'er de kloekfte fchepen een verzekerde grond vonden.

De gedaante van deze Haven is by na rings-wyze, en gelykt niet kwalyk na een Hoefzyer; 't gezigt is aangenaam; maar dat van het Hooft, 't geen ter flinker hand van dezelve gelegen is, noch fraayer.

Van hier ontdekt men de twee Havens van Heraclea, tuffchen dewelke de Stad gelegen is, mitsgaders de Marmore-Zee, die zy voor zich heeft. De fchoone landeryen, die haar omringen, maaken haare gelegenheid ook te voordeliger.

't Was gewiffelyk hier ter plaatze daar zich dat treffelyk Amphitheater van Heraclea, 't geen in d'oudheid voor een van de zeven Werelds wonderen gehouden is geweest, vertoonde. Men ziet 'er noch eenige fchoone overblyfzels van, en onder anderen zeer groote kelders, vol van een uitfte kend klaar en frifch water, dienende tegenwoordig tot bakken. Uit deze kelders of kommen (welke zekerlyk met een leevend water gevuld worden, vermids ze op een al te verhevene plaats gelegen zyn om maar bakken te wezen) wierd het water door verfcheidene

dene buysen na boven gevoerd, in alle de plaatzen van het Schouwburg daar men het van nooden had.

Dit gebouw was het eenigste niet, t'geen in *Heraclea* aanmerkelyk was: want behalven de Tempels, Baden, en een groot getal van andere openbaare gestichten, zag men 'er nog verscheidene schoone Beelden, opgerecht op de gemeene plaatfen, ter geheugenis der geenen, welke iets gewichtigs voor het welweezen van de Stad hadden gedaan. De Beelden zyn door de Barbaarsheid der eeuwen aan stukken gefmeeten, en verbrooken: maar hunne voetftallen, met d'Inscriptien die daar nog overig zyn, betoonen genoegzaam d'erkentenis van de Perinthers omtrent hunne Weldoenders. Men kan derhalven niet twyffelen aan d'edelmoedigheid der oude Heracleöten, gelyk ook niet, dat deze Stad niet het oude *Perinthus* geweest zoude zyn. De Griekfche en Latynsche Inscriptien, die men 'er aan verfcheidene oorden leeft, zyn 'er al te getrouwe getuigen van; en de fchoone overblyfzelen der Oudheid, welke men 'er vind, bevestigen noch, 't geen een Poët zegt:

— *quæ magna Perinthus Antè fuit, priſcum mutavit Heraclea nomen.*

Men ziet 'er by na in alle ftraaten zekerheden van. Doch de grootfte van alle deze Inscriptien is gemetzeld in een dikke muur van de Hoofd-kerk dezer Stad, welke uitzicht heeft op de ftraat, die zich na de kant van *Adrianopolen* ftrekt. Zy is in 't Grieksch, en gewyd aan de goede Fortuin van den Keizer *Severus*. 't Was deze, die, om zich daar van te wreken, dat de Stad *Byzantium* de zyde van *Pescennius Niger* had gekoozen, haar t'onderbragt, en dwong zich aan de wetten der Republycq van *Perinthus*, welkers medeftreefter zy was, t'onderwerpen.

Noch is 'er eene andere Griekfche Inſcriptie, dicht by dezelve Kerk, in het Huis van den Metropolitaa, of Opper-Biſſchop, gewyd aan de goede Fortuin van den Keizer *Trajanus*, zoon van *Nerva*. 't Huis van dezen Prelaat ftaat aan de Kerk vaft, doch laat echter een plaats tuffchen beiden, dienende tot een Portaal. Hier ziet men de grafftede van een Engelsch Edelman, die na *Conſtantinopolen* gaande, op het Eiland *Tenedos* door de Peft wierd aangetaft, en eer hy te *Heraclea* kon geraaken, kwam te fterven. Hy wierd hier ter aarde befteld in den Jaare 1627. volgens uitwyzing van het Grieksch en Latynsch Graffchrift, 'tgeen men op zyne Tombe heeft gezet. Mogelyk vereerde men aan den *Metropolitaa* en den *Kadi* een gedeelte van des Engelsmans reisgeld, daar hy noch niet veel af verteerd had, om hem hier ter plaatze, zynde vlak in den ingang der Kerk, te doen begraven: want het is by de Grieken, noch by de andere Oofterfche Chriſtenen, niet meer gebruikelyk in de Kerken te begraven.

Deze Hoofdkerk van *Heraclea* is een der fchoonften van geheel *Griekenland*. Doch men moet zich niet inbeelden dat het daarom een puikftuk der Bouwkunde is, zynde deze Kerk flechts gemaakt van een groot vak van eene der Stadts muuren, en van een overblyfzel van een oud geficht, even als van een Toorn, of iets diergelyks, over welke men een gewelf heeft geflagen, tamelyk fraay, 't geen het gantfche gebouw bedekt. 't Binnenfte is vry goed, en zelfs ook veel beter geordonneerd, als dat der Patriarchale Kerk van *Conftantinopolen*.

Daar zyn noch verfcheide andere Kerken tot *Heraclea*, doch niet in zo goede order; dewyl 'er van vyf of zes, die men aldaar telt, ruim twee t'eenmaal verlaaten zyn: hebbende hier in het zelve lot, als het meefte gedeelte der Huizen van deze Stad, ontbloomt van de Heracleotifche Grieken, of door de peft verftorven, of door de dagelykfche quellingen der Turken van daar verdreeven. 't Is ook by na op de zelve wys met alle de andere Steden van R E I Z E N. 69 van Turkyen gelegen. Zy'zyn alte- maal zeer kwalykbevolkt: want be- halven dat de befmetting gef- dig eenigen oord van het Otto- mannifche gebied verwoeft , zoo neemt de wreedheid der ftraffen , woedende in 't lichtvaardig ombren- gen van verdachte of fchuldigen , 't elkens veele menfchen weg; en alzo werd het getal van des Grooten Heers Onderzaaten geweldig verdunt; de Staatkunde van dien Vorft niet ge- noeg verlucht zynde, om te bezeffen , dat de veel-wyvery , volgens de Ma- hometaanfche Wet geoorloofd , niet genoegzaam is, om zo een Wyd- luftig Ryk, als het zyne, met Inwoon- ders te vervullen. Wat meerder menfchelykheyd, en wat minder Ty- ranny in zyne Heerfchappyen, zoude dezelve gewiffelyk meer bevolken , dan alle de Vrouwen van zyn Serrail , en die van zyne Bassas, en andere onderdaanen. Maar verre van daar, de ftokflagen , de boeyen, en de gevangeniffen ontbreken nooit aan de geen en , die hunne fchatting niet regelmatig betaalen : en de Prae- deftinatie, daar de Mahometanen mee ingenomen zyn, niet toelaten- de dat men Lazaretten, of gezont- heids huizen , in Turkyen oprech- ten zoude, om de geen en , welke van eenigen befmetten oord komen, daar quarantaine te doen houden , eerze met de Ingezeten en omgang mogen hebben, geeft veeltyds oor- zaake tot befmettingen. Zy flaan zo vaft op deze voorbepalinge van God, dat ze de befmettelykheden in 't minfte niet fchouwen. In te- gendeel, een peft-zieke is zo haaft niet geflorven, of men brengt zyne klederen, en 'tgeene daar wyders toe behoort , ter markt; en d'eerfte die ze van nooden heeft, koopt ze, en volgt wel haaft, zonder daar op te denken, het lot van den geen, die ze voor hem heeft gedraagen. Dit is een groote en gef- taadige wan- order; en echter wordze van niet eenen Turk in achting genomen. De arme Grieken denken 'er genoeg om: maar de dwaaze Godsdient hunner Meefters doet hen met de zelve fneuvelen. Doch om weder tot de Stad He- racléa te keeren. De handel , die aldaar tegenwoordig gedreven word, is niet groot, doende de Schepen, die hier ter Haven komen, zulks eer om eenig onweer, 't geen hen daar omtrent beloopt heeft, te laten overgaan, als om 'er lading

in te neemen. Men vind 'er echter Katoen, Olyven, drooge, en groene vruchten, Leder, en Wolle in tamelyke menigte. d' Edelmoedigheid van verfcheide Martelaaren, die'er hun bloed voor de belydeniffe des Chriftelyken Geloofs gefhort hebben, onder welker getal zich bevinden Felix, Faufarius, Clemens, Philemon enz. door de Roomfche Kerk met den naam van Heiligen vereerd, heeft dezelve ook vermaard gemaakt. Van Heracléa tot aan Conftantinopelen ontmoet men niets van belang, noch voor het tegenwoordige, noch ook noopende d'Oudheid. Men vind alleenlyk op de kuften van Thracien drie of vier Dorpen, welke eertyds aanmerkelyk geweest mogen zyn, gelyk men uit de menigvuldige puinhopen zoude moeten oordeelen: maar tegenwoordig heeft het niet veel te bedieden. Want Selivria, Bevados, Grandponfo, en S.Stefano zouden met hen vieren geen middelmaatige Stad kunnen uitmaaken, en werden dezelve, gelyk ook 't overige van deze kuft van de Propontis, door Jooden, Turken en Grieken bewoond: en hun handel, even als van d'andere Steden, beftaat alleen in Katoen, Zyde, Wolle, Vrachten, Leder, Gevogelte, en andere diergelyke waaren. De Oevers van de Propontis dan aldus befchreeven hebbende, zal ik ook eenige melding wegens deflels Eilanden doen. d'Aanmerkelykfte, en die men 't eerft ontmoet, zyn d'Eylanden van Marmora, die hunne naam aan deze gantfche zee geeven. Gallipoli den rug toewendende, vind men ze ter rechter hand, omtrent acht mylen in zee. Daar zyn 'er vier, twee groote, een middelmaatig, en een klein: wyders alle zeer dicht by I 3 mal Eilanden van de Propontis. Page 70 Header: CORNELIS de BRUYNS

malkanderen, en redelyk wel bevolkt.

¹⁴⁴ 't Grootste der viere, *Marmora* geheeten, is het Noorderlykste, en heeft wel acht of tien mylen in den omvang. De Hoofdstad is *Marmora*, die den naam aan t'geheele Eiland geeft. Onder de verscheide dorpen telt men *Galioni*, en *Craftio*, benevens eenige Kloosters en Heremitagien, bewoond door *Caloyers*, of Grieksche Monniken, die 'er een zeer sober leven leiden.

¹⁴⁵ 't Geen in grootte na *Marmora* volgt, en ten Oosten van het zelve gelegen is, heet *Avezia*, heeft een vlek of dorp van dezelve naam; en twee andere dorpen. 't Eerste *Aloni*, en het ander, zynde het darde in rang, *Arabkivi* of 't *Arabiers dorp*, geheeten, ter oorzaak dat het niet als met Arabiers, of hunne afkomelingen, bevolkt is.

¹⁴⁶ 't Middelmaatigste dezer Eilanden is *Coutalli*, 't geen een vlek van de zelve naam heeft.

¹⁴⁷ Het laatste, *Gadaro* geheeten, hoewel 't het kleinste zy, heeft echter eenige Wooningen, benevens sommige Kloosters van *Caloyers*.

Deze vier Eilanden leggen in een goed klimaat, op ruim acht-ent-dertig graaden Noorder breedte Zuid-Oost van *Heraclea*, en geeven overvloed van Koorn, Wyn, Vruchten, Katoen, Vee, enz. De visvangst is 'er ook zeer goed; doch d'Inwoonders bedienen 'er zich alleenlyk af tot hun gebruik: vermits *Constantinopolen*, en d' andere Steden van de *Propontis*, welke vis van nooden mochten hebben, die niet elders behoeven te zoeken, en d' Eilanden van *Marmora* ten dien opzichte wel kunnen ontbeeren.

Aan het einde van de *Propontis*, eer men te *Constantinopolen* komt, vind men noch een klein lighaam van Eilanden, welke de Turken *Papas-Adafi* heeten; de Grieken *Papadonisia*, of *Monniken Eilanden*; en d'Europeërs *Pauzen* of ¹⁴⁸ *Princen Eilanden*. Deze Eilanden zouden een Paradys weezen; indien de Christenen meesters van *Constantinopolen* waaren. Ieder zou 'er een Lufthuis willen hebben: want ze zyn 'er maar drie a vier uren van afgelegen, die men dikwils in anderhalve of twee uren over vaart. Zy dienen tot een gemeene vermeidung aan de *Franken*, welke te *Constantinopolen* wonen, gelyk ook aan de *Peroten* en andere Grieken.

Maar 't geen het geluk dezer Eilanden behoorde te maaken, veroorzaakt in tegendeel hun bederf. De gebeurichap van *Constantinopolen* is hen veel minder nut, als nadeelig.

Wanneer eenig Janitzer of andere dronke Turk zyn hert eens wil ophaalen, vervoegt hy zich derwaarts, om 'er zich te onbeschroomder vol te kunnen zuipen. Want hoewel de Turken zelden wyn drinken, begaan zy 'er echter, als ze maar kunnen, d' uiterste overdaad in: en zo zy 'er geen drie dagen daar na het gevoel af hebben, zyn ze niet wel te vreden. Maar als de wyn hun meester geworden is, moeten de arme Grieken d' ongeregeldheden, tot welke de dampen haar vervoeren, draagen en bezuuren; wordende door hen gestooten, geslagen, en van alles, daar ze zin in hebben beroofd. Wel is waar, dat zy hen zeer zelden om 't leven brengen, vermits de doodslag geweldig streng door geheel *Turkyen* verboden is, en dat men de fles ophangt ter zelve plaatze, daar ze eenige wanorder begaan heeft: maar zy verwoesten hunne tuinen, wynbergen, boomgaarden, en landeryen zodanig, dat ze het hert niet hebben, om 'er iets te zaayen of te planten. En aldus leggen deze Eilanden, zo vruchtbaar als bekoorlyk, by na gantsch en al te braak. Daar zyn maar eenige *Caloyers*, welke rondom hunne Kloosters zo wat moeskruiden, peulvruchten, enz. tot hun gebruik kweeken, gelyk ook om de *Franken*, en andere eerlyke lieden, die hen komen bezoeken, daar mede t' onthaalen: welken zy ook niet beletten (hoewelze hen doorgaans vis voorzetten, die hier in menigte gevangen word) vleesch te eeten, wanneer zy het daar brengen;

hoewel ze altemaal van het getal der vrywillige REIZEN. 71 lige Ichthyophagen of Vifch-eeters zyn, die zich het gebruik van het vleefch voor altijd verboden hebben. Byfonderheden wegens de Caloyers, en d'Oosterfche Chriften. Deze goede Caloyers zyn Geestelyken van S. Bafilus, zo wel als die van den Berg Athos, en geheel Griekenland, zy volgen altemaal den zelven regel, en draagen een zelve kleeding. Men hoort onder hen niet fpreeken wegens de hervorming der eerste infteking, en andere diergelyke dingen. Zy hebben niets veranderd omtrent d'oude manier van leven. Hunne drift is ook dezelve als hier voor, zonder dat zy'er iets bygevoegt of afgenomen hebben, 'tgeen den eenen van d'anderen konde onderfcheiden: en niet teenftaande de verwoefte hunner landen, en d'afgewyderdheid der tyden, is d'eenparigheid hunner confitutien buiten verandering of verflapping, in een fland gebleeven. Zy leiden ook een zeer afgezonderd en arm leven; eeten nooit vleefch, en onderhouden, behalven deze geftadige onthouding, nog vier Vaftens in het Jaar, behalven verfcheidene andere Vaften-dagen, welke door de gantfche Griekfche Kerke Gods-dienftiglyk gehouden werden, by welke gelegentheden nog Wereldlyken, nog Geestelyken, 't zy ziek of gezond, zelfs ook niet in den uiterften nood, boter, vifch, of eyeren mogen eeten. d'Armeniers verbieden ook noch den oly. En niet een dezer Chriftenen brengd zich ooit in 't hoofd om daar van, gelyk in de Roomfche Kerke gefchied, bevryding te verzoeken, welke ongetwyffelt ook niet, behalven de voorzichtigheid om zete verkrygen en zich af te bedienen, zonder een merkfelyke aalmoes aan de Kerke toegeftaan zou werden. Hoewel de menigte der Vaftens en Vaften-dagen, welken d'Oosterfche Chriftenen, even als de Caloyers, onderhouden, hen by na drie vierde-deelen van het Jaar vry mager doordbrengen, weten zy echter, d'eene zo wel als d'anderen, verfcheidene goede gerechten te maaken, als zy de geen, die hen in de Vaften komen bezoecken, willen onthalen. 't Italiaanfch fpreekwoord, trovato, trovato l'inganno, dat is, de wet uitgevonden zynde, heeft men ook d'uitvlucht uitgevonden, heeft zo wel plaats in 't Ooften, als in Europa. Verbied men'er den Wyn, de Brandewyn, Koffy, Sorbet, en andere uitftekende Dranken vergoeden het gebrek: die fwaarigheid maaken in Vifch te eeten, voorzien hunne Tafels met Oefers, en allerhande Schelpvifch, Kaviaar, en andere gerechten gemaakt van Eyer, en Hom, veel lekkerder als de Vifch zelve, en daar men geen graaten uit te pluizen of te vreezen heeft. En willen de Armeniers noch boter nog oly in hunne faufjen gebreyken, zy bedienen zich van amandelen, pitasjes, nooten, en andere vruchten, geflapt in een mortier, welke te vuur gebracht zynde, een diergelyke en betere werking, doen als onze boter. Om kort te gaan, die het meest aan d'onderhouding dezer Vaftens gebonden zyn, verzetten d'onthouding der fpyz, in Vaften zodanig, dat ze geenfins hungerlyden, en vergoeden 't gebrek van de eene fpyz met het genot van eene andere. Want ze gelooven niet te zondigen met gedurende den tyd hunner Vaftens geftadig iets tuffchen hunne maaltyden te eeten, als het maar geen Vleefch, Vifch, Eyer, Boter, noch Oly is. Ondertuiffchen

zyn'er echter ook onder deze goede Caloyers, Varta- biten, Papas, en andere Geefte- lyken, gelyk ook onder de wereld- lyke Chriftenen van 't Ooften, die de vaften zodanig by d'onthouding voegen, dat zy zich vernoegen met eenmaal daags een weinig brood en eenig moefkruid, gekookt met zout en water, te nuttigen. Andere, die ouder van Jaaren zyn, eeten, door een lange gewoonte van Vaften, ge- duurende alle de Vaften maar eens om de drie dagen: en men heeft'er ook zelfs, na men my verhaalde, die maar zeven maal in de zeven wee- ken van hunne vaften fpyfe nutti- gen. Als Header: 72 CORNELIS de BRUYNS

Page 72

Lustige aankomst aan Constantinopolen de zyde der Witte Zee. ¹⁴⁹ Als men deze Eilanden voorbij is, begint men aan Constantinopolen te naderen, 't geen men ter slinker hand ziet. Alhier moet men langs deszelfs Muuren, welke zich van het Kasteel der Seven Toorns tot aan de Punt van het Serrail strekken, heen varen, waar na men de streek Noord-Oostwaard heeft te stellen, om de punt van het Serrail te boven te komen, ten einde de gestadige stroom der wateren van den Bosphorus, welke op een onstuimige wys uit de Zwarte zee in de Propontis vallen, en het Schip ongetwijfeld tegen d'Acropolis (dit is de naam der punt van 't Serrail) aan zouden smyten, te vermijden.

Men laat het Serrail dan ter slinker hand; en het Schip zich na de kant van Scutari wendende, vaart men dicht voor by een Rots, daar een vierkantige Toorn op staat, omringd met een muur van dezelve gedaante, aan welkers voet zich verscheidene stukken Kanon uit hunne schietgaten vertoonen. De Turken noemen dezen Toorn Kses-calasi, of 't Maagden-Kasteel; en d'Europeërs zonder eenigen grond den Toorn van Leander ¹⁵⁰, want het was hier ter plaatse niet, daar Leander over zwom, om zyne Vryfter Hero te gaan bezoeken, maar wel aan de Dardanellen: gelyk wy hier na zullen zeggen.

Men kan niets bekoorlijker zien, noch zelfs met gedachten begripen, als deze aankomst van Constantinopolen: vindende men zich in het midden van drie groote armen der Zee, waar af den een van 't Noord-Oosten komt, den ander zich na 't Noord-Westen strekt, en de derde, voortgebragt uit de wateren van die beiden, zich ten Zuiden in de groote kom van de Propontis ontlast. Deze drie groote armen bespoelen ter wederzijde, zo ver als het gezicht kan reiken, Landeryn, die zich allengskens door een groot getal van heuvelen, gantsch bedekt met Lusthuizen, Tuinen, en Kioskens, opwaarts strekken. En hoe die drie groote Canaalen, of armen der Zee, meer aan de Stad naderen, hoe het bijna oneindig getal van Huizen zich meer en meer op doet. Zij vertoonen zich altemaal d'eene boven d'andere, op de wyze van een Amphitheater, op dat ze, om zo te spreken, altemaal de bekoorlijkheden van een zo schoon gezicht mogen genieten. In het midden dezer Huizen, op verscheidene manieren geschilderd,

beschouwt men een ongeloofelijk getal van zware Dommen, Koepels, en Minarets, of Klok-torens, welke zich verre boven de gemeene gebouwen verheffen, alle deze Dommen en Koepels, die een zekere grootheid verbeelden, daar men weinig weergade aan zou kunnen vinden, zijn bedekt met lood, gelyk ook de Minarets, welkers punten of spitsen met goud zijn overtogen.

De groente der Cypressen en andere boomen eener menigte van Tuinen, helpt ook niet weinig tot d'aangename verwarring der verscheidene voorwerpen, daar de oogen van alle de genen, die na Constantinopolen gaan, als door betoverd werden.

De veelheid der Schepen, welke een kroon rondom de Haven deed maaken, zonder het midden daar door te belemmeren, gelykt niet kwalijk na een wijdluftigen omring van groote boomen, die zich uitdrukkelijk van hunne bladen hebben ontbloot, om de fraaiheden, welke achter hen zyn, niet te bedekken: en de vervaarlyke menigte van Kaiken, Permes, of Gondels, en andere kleine Vaartuigen, (waar van het getal op zestien duizend geschat word) welke gestadig, deze met zeilen, en andere met riemen, tot gemak der Ingezetenen allerwegen varen, schijnt onophoudelyk den aanschouwers van zo schoon een Schouwburg, het vermaak van een Zeestrijd aan te bieden.

Eindelyk, werwaarts men zich ook wend, als men in het midden der Haven van deze groote Stad is, moet men zich verwonderen, hoe zeer de Natuur haar begunstigd heeft in de verkiezing van alles, 't geen tot de schoonheid en cieraad

raad van haare gelegenheid kan helpen.

¹⁵¹ Na zulke groote voordeelen, en die haar zo byzonder zyn , moet men zich niet verwonderen , dat de Groote Constantyn de welluften der Stad Romen zo gemakkelyk kon verlaaten , om den zetel zyns Ryks na Byzantium over te voeren , en 'er zynen naam aan te geeven. Daar is geen Stad bequaamer als deze om het gebied over de gantsche Wereld te voeren : zy ziet 'er met een eenige opslag der oogen de twee befte deelen af , en kan in minder als een vierde-deel uurs haare bevelen uit Europa , alwaar ze gelegen is , tot in Asia doen overgaan , 't geen 'er niet aan schynt te naderen als om zich aan haare wetten t' onderwerpen. Aldus wanneer de Konst en de Natuur te samen over een waren gekomen om een plaats te formeeren , daar de schoonheid , en overvloed in een gelyke graad mogten weezen , zouden ze hun oogmerk nooit beter hebben kunnen bereiken, als met te maaken , 't geen te Constantinopolen is. 't Aardryk brengt 'er allerhande schoone Vruchten voort : 't oog en de tong kunnen 'er zich op een zeer aangename wys verzaaden : en daar ontbreekt niets van 't geen tot de noodwendigheden , of de welluften des levens vereischt word. 't Zoet en Zout water beschikken 'er alle de gemakken , welke een Element zo noodzakelyk voor de menschen , kan geeven. De Lucht is 'er uitstekend goed ; en

ontelbare Vogelen betuigen door het gekweel , 't geen ze des morgens , en 's avonds op de boomen , in de tuinen , en op de omgelegene heuvelen maaken, dat ze niets ter wereld bekoorlyker vinden als dit schoon klimaat. d' Amphibien , welke dan op het land , dan op het water , en dan in de lucht leven , onthouden 'er zich ook in genoegzame menigte , om te doen gelooven , dat deze drie Hoofdstoffen te Constantinopolen zo zeer in hun volmaaktheid zyn , als ze konden weezen.

Deze verkwikking van de gaaven der Natuur verwekte in den Keizer Justinianus het gevoelen , dat men eer al het overige der Wereld behoorde te verlaaten , om zich te Constantinopolen te gaan nederzetten , als een zo lustigen oord 't eeniger tyd onbewoond te laten ; gelyk het aan verscheidene andere groote Steden weder-varen is. In deze gedachte veranderde hy den naam van Constantinopolen , en gaf 'er die van Eeuwige Stad aan ; gelyk het blykt by de Wet : si qui quinta cap. de divers : præd: urb: tit 69. ¹⁵² Deze naamen zyn echter de eenige niet , welke die beruchte Stad gevoerd heeft. Zy heeft 'er by na zo veele gehad , als Meesters , en alle die haar Koningen of Tyrannen zyn geweest , hebben vermaak geschept in haaren naam , zo wel als haare Fortuin 't eenemaal te veranderen.

't Was die van Chrysoceras , betekende Goude Hoorn , of , zo men wil , Hoorn van overvloed , die eenige Harders uit Thraciën aan die streek Lands , daar Constantinopolen op gelegen is , gaven ; vermits haare voordeelige gelegenheid en uiterlyke gedaante eenige overeenkomst met een Hoorn van overvloed hebben. Dit gebeurde omtrent het Jaar 3286. in de twee-en-twintigste Olympiade , ten tyde van Ezechias en Numa Pompilius , of zes honderd negentig Jaar voor de geboorte van Jezus Christus.

Na deze eerste vestiging van eenige Harders hutten te Chrysoceras , groeide het getal der Inwoonders , bekoord door zulk een schoone verblyf plaats , zodaanig aan , dat ze in korten tyd tot een tamelyk Vlek uitdeegde , daar men den naam van Acropolis of Stad van de punt , en naderhand dien van Lygos aan gaf. Vervolgens deed Burzis , Byze , Byzante , of Byzanta (want de Schryvers noemen hem op verscheidene manieren) die een Colonie van Megariers derwaarts voerde , haar, na zynen naam Byzantium noemen ; welke haar , by bleef tot aan den tyd van den Keizer Antoninus , die haar deed vermeerderen , herstellen , en Antonina heeten. Zy kreeg ook nog den naam van Anthuza ; daar

203 K na Page 74 Header: CORNELIS de BRUYN

na dien van *nieuw Romen*; en eindelijk gaf'er *Constantinus de Groote*, die 'er den zetel des Roomfchen Ryks overvoerde, haar vergrootte, en met treffelyke cieraaden, als de Hoofd-Stad van een zo doorluchtige Heerfchappy, oppronkte, den zynen aan; en deed haar *nieuw Constantynfch Romen* noemen, 't geen men verkorte met naderhand *Constantinopolen*, of *Constantyns Stad*, te zeggen.

Zy is ook nog *Parthenopolis* genaamd geweest, ter oorzaak dat ze door den zelven *Constantinus* aan de H: Maagd wierd gewyd, mogelyk ten navolging van *Antiochien*, 't geen *Theopolis* genoemd wierd.

Eenige willen dat dit *nieuw Constantynfch-Romen*, geen beter beginfelen hadde, als het *Oude Romen*: en zelfs, zo men *Zofimus*, die geen groot vriend van *Constantinus* was, en eenige andere Autheurs, wil gelooven, zeggen ze, wierd *Constantinopolen* onder doodelyker voortekenen herbouwd, als de grondveften van *Romen* gelegd zyn. Zy beschuldigen dien Keizer van zyne gemalin *Fausta*, en zynen Zoon *Crispus*, om minder oorzaak te hebben doen dooden, als *Romulus* zyn Broeder *Remus* om 't leven bracht. Maar behalven dat dit geschiedde, zo men den draad van de Historie van *Zofimus* wel in ziet, niet alleen eerder als het *Constantinus* in gedachten kwam *Byzantium* te herbouwen; maar ook eer *Constantinus* Christen was geworden, zal het spreekwoord altyd waarachtig weezen, dat de Groote Mannen niet meer zonder gebreken zyn, als de Zon zonder vlekken: behalven dat *Zofimus* zelfs zegt, dat *Fausta* de Huis-vrouwe van *Constantinus*, en zyn Zoon *Crispus* van hem gedood zyn, om dat dezelve onder den anderen niet alleen van overspel, ten aanzien van *Fausta*, maar ook van bloedschande ten aanzien van *Crispus* onder den anderen begaan te hebben, verdagt waaren. Doch 't zy hier mee zo 't wil: dien laatften naam heeft *Byzantium* zedert altyd behouden, en voornaamentlyk by de Latynen en andere Europische Christenen: want wat de Turken, en andere volkeren van *Asia*, *Africa*, en *Europa* belangt, zy noemen het tegenwoordig altemaal *Stambol*, 't geen *overvloed van geloof* betekend; zonder echter de rechte oorsprong van dien naam te weeten.

Chrysoceras, *Acropolis*, *Lygos*, *Byzantium*, *Antonina*, *Antikufa*, *Nieuw-Romen*, *Constantinopolen*, *Eeuwige-Stad*, en *Stambol*, zo als men haar belieft te noemen, is dan die vermaarde Stad, gelegen op het uiterste eind van *Thracien*, by na op een-en-veertig graaden Noorder-breedte, en omtrent zeven-en-vyftig lengte. Zy beslaat die gantsche streek lands, welke zich strekt langs den mond van het *Canaal der Swarte Zee*, die men de *Thracische Bosphorus* noemt, in de *Propontis* of de *Witte Zee*, en zich van daar ter wederzyde uitbreidende, formeert die schoone Haven, tot de verzekerdheid en het gemak der Schepen, en d'overvloedigste in allerhande soorten van Visch, die men ergens ter Wereld kan vinden, van welke wy op het einde van het negende Hoofdstuk gesproken hebben.

Deze streek Lands, of dit half Eiland, daar *Constantinopolen* op gelegen is, begint zich van het vaste land af te sonderen, om zich tusschen twee zeën heen te strekken, van het Kaftel der *Seven Toorns* af tot aan de Punt van het *Serrail*, en zich van daar na de zyde van het vaste Land uitbreidende, maakt een groote halve kring, die de Haven formeert, tot aan een kleyn Riviértje 't geen

daar in komt stroomen, en zyne zoete met de zoute wateren der Zee vermengende, deze Haven aangenaam en gemakkelyk helpt maaken.

Van dezen Mond der zoete wateren af, daar men het Kerk-hof der Jooden heeft, achter de Stad heen, loopt een by na gantsch rechte streek van een dubbele platte muur, voorzien met verscheidene vierkantige Toorns, die aldus voortgaat tot aan het Kafteel der *Seven Toorns*, zulks dat de gedaante der Stad, gelyk wy hier voor op onse eerste aankomst

tot Header: R E I Z E N. 75

tot Constantinopolen aangetekend hebben, driehoekig is, niet kwalyk gelykende na een Harp of Overvloedshoorn, welkers opperfte aan het vafte Land gehecht is, en de twee andere zyden door de wateren van het Canaal, der Swarte Zee, en der Propontis beipoeld worden. Yder dezer muuren is met een wyde graft voorzien. Doch men zou de buitenfte bekwaamelyker een Fausse-bray, of onderwal noemen; dewyl ze maar omtrent de hoogte van tien voeten heeft. De schietgaten voor 't Kanon, zo in de Gordynen als Toorns, maaken haar aanzienlyk, en zyn ten getal van omtrent dardehalf honderd. De tweede of binnenfte muur is van dezelve gedaante, doch hooger, hebbende ruim drie vademen van den grond af tot aan de schietgaten: zulks dat de buitenfte door deze gedekt en verdedigt kan worden. Beide zyn ze op zommige plaatfen van gehouwene, en op andere van gebakkene Steenen gebouwd.

Men zegt dat deze dubbele muuren aan de Land zyde gebouwd zyn door de naarftigheid van een zekeren Cyrus, die onder de regeering van Theodosius den Jongen Gouverneur van Constantinopolen was. Dit werk was het volk zo aangenaam, dat het 'er openbaare verheugingen over aanrechte, en vaarzen ter zyner eeren maakte, die men aller wegen hoorde zingen, behelzende, dat Constantinus de Stad wel gebouwd had, maar dat Cyrus haar had vermeerderd en herbouwd: en men floeg zelfs voor, haar al te langen naam van Constantinopolis in dien van Cyropolis te veranderen. Theodosius vatte hier jaloezy over op, en, om Cyrus te vergelden wegens de Stad zo wel geflooten te hebben, deed hy hem in een veel enger omvang befluiten, verbannende hem in een Kloofster, daar hy van hartzéer kwam te fterven.

't Kasteel der zeven Toorns, 't geen deze muuren der landzyde aan die der Propontis vasthegt, is het eerst 't welk men van Constantinopolen ontmoet. 't Was eertyds eene der Stads-poorten, beftaande uit vier zwaare Toorns, en voerde den naam van de vergulde Poort; 't zy om dat de cieraaden, daar ze mee opgepronkt was, verguld waren; of dat zich by gelegenheid van ftaatelyke intreeën, welke gemeenlyk door deze Poort gefchiedden, het verguldzelf van Constantinopolen, door deze Poort vertoonde.

Onder het getal der geenen, die 'er met pracht en ftaatifie intraden, werd genoemd de Paus Johannes den Iften van dien naam, die 'er met alle mogelyke heerlykheid en toejuiching wierd ontfangen, niet zo zeer om dat hy door Theodorik, Koning van Italien, aan den Keizer Juftinus den Ouden geftuurd was, als om dat hy, door deze vergulde Poort gevoert wordende, volgens overlevering der Roomfche Kerk, het gezicht aan een blinden weder gaf; en dat hy na Constantinopolen ging, om de zaaken der Katholyken met d'Arriaanen, waar af Theodorik de party volgde, in die bekommerlyke tyden te vereffenen. 't Was in deze by eenkomst van den Paus en den Keizer, zo men voorgeeft, dat Juftinus een aanvang maakte van de gewoonte, welke men zedert altyd onderhouden heeft, dat de Keizers de merktekenen en wapenen des Ryks uit de hand, of uyt den naam, der Pauzen ontfangen.

By de vier oude Toorns van deze Poort voegde Mahomet de IIde, die de Stad Constantinopolen innam, noch drie nieuwe; om 'er een Kasteel van te maaken, 't geen fterk genoeg waare tot de bewaaring der Keizerlyke fchatten. 't Heeft 'er ook lange Jaaren toe gediend: doch tegenwoordig is het een eerlyk gevangenhuis, daar den Grooten Heer zyne flaaven van aanzien, en andere gevangenen van Staat, in opfluit. Zo 't Chriftenen zyn, laat men toe, dat 'er Priefters komen, die 'er de Mis in een zeker kleyn Kapelletje doen, en de Sacramenten in alle vryheid aan hen bedienen. En zelfs, indien het Ridders van Malta, of andere Perzoonen van Hooge qualiteit zyn, word hen wel toegelaaten

K 2 uit Page 76 Header: CORNELIS de BRUYNS

uit te gaan, om zich voor eenige dagen in of buiten de Stad te gaan verlustigen; behoudens dat een Ambassadeur, of eenig ander aanzienlyk Man, te Constantinopolen woonachtig, voor hunne wederkomst instaa, en beloove, dat hy hen, wanneer den Aga of Gouverneur der zeven Toorns het begeert, zal leeveren.

Deze beleefdheid der Turken verlicht noch eenigermate het verdriet der geenen, welke door hun ongelukkig noodlot in dit Kasteel opgesloten gehouden worden. Andersins ware het zeer rampzalig, zich, zonder eenige misdaad begaan te hebben, tot een eeuwige gevangenis veroordeeld te zien, gelyk die der zeven Toorns voor een Ridder van Malta is: want noopende de geenen, die in den oorlog gevangen worden genomen, zy blyven 'er niet langer, als tot dat men de vrede gesloten heeft.

d'Ongelukkige Prins Sultan Osman, eindigde 'er zyne dagen op een deerlyke manier in den Jaare 1622. Hussein-Bassa wierd 'er gewurgd, en men ziet 'er ook noch zyn graf in den Tuin, immers zo de Turken zeggen: want zedert dat Monsr. de Beaujeu, Ridder van Malta, gelegenheid om 't ontvluchten bekomen heeft, heeft men 'er geene vreemdelingen meer willen inlaaten, uit vrees dat zy 'er de zwakheid af zouden leeren kennen. Hy was op een tocht

tegens d'ongeloovigen gevangen genomen, en hem geduurende den tyd van vyftien of zestien jaaren, dat hy 'er had gezeten, tot verscheidene maalen, niet tegenstaande dat hy groote sommen tot zyn losgeld aanbod, de vryheid geweigerd.

Buiten in de muuren, dicht by een der Toorns welke eertyds de Vergulde Poort maakte, zyn twee groote Basrelieven, van wit marmer, verbeeldende het een, een slaapenden Jongeling, leunende op zynen arm, mitsgaders een Godin die met een toorts in de hand van den Hemel af daalt. Mogelyk is het Endimion en Diana die hem komt vinden. 't Ander, zo ik my niet bedrieg, verbeeld de negen Zanggoddinnen met het paard Pegasus. Maar alle beide, hoewel reedlyk wel gewerkt, zyn ze echter niet genoegzaam uitgevoerd, om de kenners te doen zeggen, gelyk eenige Reizigers gedaan hebben, dat men niets in Europa heeft, 't geen met de lekkerheid van dien beitel in vergelyking gesteld kan worden, noch zo wel verstaan en zo stout aangelegt zy, als deze twee Figuuren; en dat men een geschenk aan den Kaimakan van Constantinopolen, en den Aga der zeven Toorns, behoorde te doen, om deze twee brokken Beeldwerk van daar te mogen voeren.

Van dit Kasteel der zeven Toorns na het Serrail toe vaarende, ontmoet men ter slinker hand een vierkantigen Toorn, staande in de Zee, omtrent twintig treeden van de Stads muuren, door d'Ingezetenen de Toorn van Belizarius genoemd ¹⁵³, met byvoeging, dat die groote Krygsoverste, tot vergelding der uitsteekende diensten, welke hy aan den Keizer Justinianus tegens alle zyne vyanden in Asia, Africa, en Europa had gedaan, in dezen Toorn wierd opgeslooten, ontbloot van alle zyne goederen, tot d'uiterste behoefte gebragt, en, na geleeden te hebben, dat hem d'oogen wierden uitgeboord, genoodzaakt uit een venster een zakje aan het eind van een stok te laten nederdaalen, en den geenen, die voorby voeren, toe te roepen: geef doch een penningetje aan den Armen Belizarius, dien de nyd, en niet de misdaad, d'oogen heeft uitgesteeken.

Dicht by de plaats, daar deze Toorn staat, was eertydts een Galeyhaven, in dewelke de Keizers Theodosius, Arcadius, en der zelve navolgers, langen tyd hunne Galeyen gehouden hebben: doch tegenwoordig is 'er niets meer af overgebleeven, waar uit men zou kunnen oordelen, dat 'er ooit een Haven is geweest; gelyk ook niet een weinig verder na het Serrail, daar Juliaan den Apostaat noch een andere deed maaken, na zynen naam de Juliaansche, en zedert de Haven van Sophia geheeten, ter oorzaak datze gelegen was REIZEN. 77 was tegen over de plaats daar de Kerk van S. Sophia gebouwd is. Vlak achter de gemelde Galeyhaven ziet men over d'andere gebouwen heen de Kolom, die den naam van de Historische voert. Van welke reeds gesproken is. Vervolgende gefladig den weg na de kant van de Haven, en langs de muuren van de Propontis heen gelyende, vind men niets aanmerkelijks om zyne Kaikete doen stilhouden, dan wanneer

men aan de Tui- nen van het Serrail nadert; daar ik echter weinig af kan zeggen, dewyl ze maar van buiten gezien kunnen worden. Wat verder vertoont zich een Fontein, voor dewelke de Grieken gedurende het gantfche Jaar, doch voornaamtely op den dag van des Heilands Transfiguratie, een zon- derlinge eerbiedigheid hebben. Thans vervoegen zy zich drangelings na deze Fontein, die zy ATIA'ΣMA of een Heiligdom noemen, ten einde hunne zieken, welke zy tot den hals toe in het omleggende zand be- graaven, van deffels water, wegens welkers heilzaamheid zy wonderly- ke dingen weeten te verhalen, te drinken te geven; waar na zy hen terftont weder ontgraven. Doch niet alleen geschied dit omtrent de zie- ken: honderden vangezonden stel- len het zelfde, is het niet tot aan den hals, 'tmag wat minder weezen, omtrent hunne eigene lighaamen in't werk. De Grieken hebben een menigte van deze mirakuleuze Fonteinen. Daar is by na geen Stad of Dorp, daar men 'er niet eenige heeft : en zyn' er geen natuurlyke, welke door metaalige of minerale aderen heen loopende, altjyd eenige kracht heb- ben, de Papas, of Griekfche Prie- fters, weeten ze te vinden in putten omtrent hunne Kerken, welke altjyd een goede werking voortbrengen, ' t zy voor de geenen dien zy 'er af te drinken geven , of voor hen zelven. Men zegt, dat den Grooten Heer in deze vreemde Godvruchtigheid der Grieken vermaak fcheppende, zich gemeenlyk op dezen dag voorzyne venfters houd, zonder egter gezien te kunnen worden. Dicht by deze plaats ziet men een groot venfter, waar uit des nachts de geenen, welke in het Serrail ge- wurgd worden, in de Zee worden geffmeeten, en zo veel Kanonfchoo- ten gedaan, als 'er rampzaligen op deze wys hun leven komen te ein- digen. Niet ver van de gemelde Fontein ontmoet men de Kiosk van den Bo- ftangi-Bachy, of groot Hovenier; van 't is een Paviljoen, of ruime over- dekte Balkon , ftaande buiten de muuren van het Serrail, en hebben- de het uitzicht over een goed ge- deelte van de Propontis en den Thra- ciftchen Bosphorus. De Turken fchep- pen groot behagen in dit soort van Speelhuizen ; en zyn 'er weinige Serrails, die 'er niet verfcheidene hebben : fommige in 't midden der Tuinen, om 'er de koelte te beter te kunnen genieten; andere op de kant van 't water, zo 'er water voor by ftroomt; andere boven op de huizen, als overdekte platte vormen, enz. Deze Kiosks zyn zeer bekwaam om het zwaarmoedig humeur der der Turken t' onderhouden. Zy zetten 'er zich neder op een Sopba, of zoldering, met een pyp tabak, en eenige Flingeans, of koppen Kof- fy, en blyven 'er by wylen twee à drie uren in gezelschap, zonder malkander het hoofd met praaften te breeken. Men hoort 'er by na niet anders als eenige halve woorden, af- gebrooken door het florpen van de Koffy, die ze geweldigheet drin- ken. Deze Kiosk van den Boftangi- Ba- chy word zo veel niet bezocht, als d' andere; ter oorzaak dat hy, be- kleedende het vierde Ampt des Ryks, den tyd niet heeft om 'er de koel- te, en het bekoorlyk gezicht, 't geen de fchoone gelegenheid van dezel- ve aan het oog befchikt, dagelyks te kunnen genieten. Hy heeft genoeg te doen met de zaken van het Ser- rail, en d' andere Lufthuizen van den Grooten Heer, daar hy

het op zich K3 venfter der Gewurgen. Kiosk van den Boftangi-Bachy, Fontein der Heyliging. Header: 78 CORNELIS de BRUYNS

zicht over heeft; gelijk ook met de beftiering van alle de Steden en Dorpen, leggende op de oever van den Bosphorus en de Propontis, welke van zync Jurisdic tie afhangen. Men treed in deze Kiosk van binnen door den Tuin van het Serrail, en 'er aan d'andere zyde uit door een kleyn poortje, met een trap komende op den oever der Zee.

Het cerft, 't geen men vervolgens ontmoet, roeyende geftadig langs de Stads muuren, welke hier ter plaatze tot fluiting aan het Serrail dienen, heen, is een menigte van ftukken kanon, leggende meestendeel waterpas, om d'intrede van ¹⁵⁴ Kanon het Serrail en de Haven, ingeval ymand dezelve wilde overweldigen, te verdedigen.

't Swaarfte en aanmerkelykfte van allen is dat, 't geen de laaftte fchoot in de verovering van Bagdad deed, en de Stad, door de wanorder die het 'er aanrechte, noodzaakte zich aan Sultan Murat over te geeven. Men bewaart het veel beter als d'andere, en heeft 'er een afgezonderde kamer voor doen maaken.

Deze ftukken worden nooit geloft, hoewel ze altyd gelaaden zyn, dan alleenlyk op den eerften, of tweeden dag der Maan van den Bairam, wanneer men 'er eenige afschiet, om de Mufulmans te verwittigen, dat de groote Hoogtyd van den Bairam gekomen is, en zy, vermits de Ramazann nu een einde heeft genomen, niet meer gehouden zyn te vaften. Men loft ze ook noch by gelegenheid van openbaare vreugdtekenen, als wanneer den Grooten Heer eenige Provincie of Stad gewonnen heeft. By andere tyden worden ze niet gebruikt, of het moeft gebeuren, dat eenig Schip zonder order in of uit de Haven wilde loopen; of ook wel als 'er eenig aanzienlyk Officier wegens deze of geene misflag veroordeeld word om in zee geworpen te worden. Thans wort 'er een fchoot gedaan, gelyk hier vooren gezegd is.

In 't midden dezer ftukken Kanon ftaat een der vier Poorten van het ¹⁵⁵ Serrail, te weeten die der Tuinen, Bostan-Capi geheeten. Zy word beftreeken door twee fwaare ronde Toorns, ieder met zyn paviljoen bedekt, en verzeld door twee groote Cypreffen, en andere boomen, welke buiten het Serrail op den oever der Zee ftaan.

Aan den voet dezer Toorns heeft men twee ryen van Bostangis, of Hoveniers, die de Capigis of bewaarders van deze Poort zyn; door dewelke niets in of uit kan komen, als met verlof dezer twee Wachten, die het zelve niet licht geeven. d'Officiers van het Serrail hebben 'er alleenlyk ingang. De Sultanes bedienen zich ook van deze Poort, als den Grooten Heer haar op het Canaal van

de Swarte Zee uitleid, 't geen haar niet heel dikwils gebeurd; of wel als ze na het Serrail van Scudaret gaan, 't welk by na recht over deze Poort legt.

Eertyds voerde deze plaats den naam van Acropolis, of Punt van de Stad, als zynde het uiterfte eind van die ftreek lands, daar Constantinopolen op gelegen is. Men noemt ze tegenwoordig de Punt van het Serrail, of Sarai-Bourna.

Na dat men deze Punt van 't Serrail, mitsgaders een kleine Fontein, daar de meefte Schepen water gaan inneemen, voor by is gevaaren, nadert men aan twee andere Kiosks, of Paviljoenen, welke ¹⁵⁶ Sultan Soliman op den oever der Zee deed ftichten, ten einde het inkomen en uitgaan van zyne Scheeps-machten, toen ter tyd vry talryker, en in beter order als tegenwoordig, te gemakkelyker te kunnen zien, en het vermaak van dit gezicht ook zyne Sultanes te geeven.

d'Eerfte dezer Kiosks was voor zyne Vrouwen, daar hy een goed getal van had. Zy is veel hooger als d'andere, en heeft ingang van binnen in het Serrail zonder gezien te kunnen werden, ftrekkende zich wyders in de langte, op boogen, en zynde voorzien met drie fchoone kamers, yder vercierd met verscheidene vergulde koepeltjes, en een foort Header: REIZEN. Page 79

soort van kleine *Alcoves* begrypende de *Sophas* met hunne matrassen, kussens, tapyten, en 't geen daar toe behoort; welkers kostelykheyd de pracht der Ottomanische Vorsten beantwoord. Deze *Sophas*, of folderingen, zyn dicht aan getralyde vensters, op dat de *Sultanes* met gemak mogen zien, 't geen 'er buiten geschied, zonder het gevaar te loopen van gezien te worden, 't geen een groote misdaad voor hen zou wezen, en voor den geen dien men wist hen gezien te hebben. Maar de cieraden der *Kiosk* van de *Sultanes*, zyn maar burgerlyk in vergelyking der groote zaal van d'andere *Kiosk*. Daar kan niets ter wereld properder bedacht worden. Het marmer, de kolommen, de water-sprongen, de kostelyke tapyten, de galderyen die 'er rondom loopen, de fraaye uitzicht welke men aan alle kanten heeft, en de vergulde en gesnedene beschutsels maken 'er een betoverd Paleis af. Men vind by wylen gelegenheid om 'er in te komen, mits dat men den tyd waarneeme, dat 'er niet als de Wachters zyn, welken men de handen moet vullen.

Gelyk deze Speelhuizen niet op den oever der Zee gesticht zyn, als om 'er het vermaak van het water te kunnen genieten, leggen ten allen tyden by deze *Kiosk* vyf of zes kleine Galeyen, eenige groote *Kaiken*, en andere lichte Vaartuigen, gereed om den Grooten Heer en zyn gevolg in te neemen, wanneer hy zich op het Canaal wil gaan verlustigen. Deze Galeyen en Vaartuigen zyn overal zeer cierlyk verguld en beschilderd, zelfs ook de riemen, haaken enz. van het een eind tot aan het ander, om ook het hunne by te brengen tot het vermaak 't geen den Grooten Heer, als hy zich te

Constantinopolen bevind, dikwils op de *Bosphorus* gaat neemen. Voor by deze *Kiosken* beginnen de muuren, welke het *Serrail* besluiten, zich van die der Stad af te zonderen, en zich opwaarts strekkende tot dicht aan de Kerk van S. Sophia, daar de groote poort van dit Paleis is, dalen ze vervolgens weder nederwaards na de kant van de *Propontis*, boven de *Kiosk* van den *Bostangi Bachy*.

! [Illustration: An engraving of a vase filled with flowers, including tulips]

1. HOOFD. Page 80 Header: CORNELIS de BRUYNS

XII. HOOFDSTUK.

Verhandeling van eenige zaaken noopende den Godsdienst der Turken.

Alzoo de Turken met wat veel achterhoudendheid, en zeer spaarzaam, of by na noit met die geene die zy ongelovige noemen, willen spreken van de zaaken van haar geloof, is het zeer bezwaarlyk door haar onderrechtinge tot kennisse van dezelve te komen, ten waare men haar hoope gaf van een Musulman (zoo noemen zy een gelovige) te willen werden. 't Is dan voornamentlyk uit haare boeken, dat men achter hun geheim kan komen, wanneer men, gelegenheid vindende, die kan meester werden. Want dat geschied zeer bezwaarlyk. Ook zyn alle Reizigers niet onderwezen in hunne Taal, en moeten dezelve daarom onkundig blyven in deze zaaken. Gelyk ik nu mede in dezelve onervaren was, heb ik uit de Musulmannen zelve van haare gronden niet, als ten ruwen, kunnen onderricht werden: en daarom kan ik mynen Lezer uit eigene ondervindinge van het innigste van 't Mahometaans geloof, niet onderrichten. Evenwel, oordelende dat dezelve hier iets soudén willen vinden van den Turkschen Godsdienst en der zelve geloof punten, en bevindende dat andere, onder welke uitmunten den Heer Ricaut Secretaris van de Heer Winchelsey Engelsch Ambassadeur aan de Porta, en de Heeren Thevenot en Grelot, in dezen dieper ingedrongen zyn, meine ik dat het den Lezer niet onaangenaam zal zyn, indien ik uit dezelve alhier iets ontleene, van het geene zy daar van mede gedeelt hebben, op dat ik door haare kennisse in dezen myn gebrek vervulle. Waar van ik heb moeten waarschuwen, om dat niets voor myne ondervindinge in myn verhaal wil opgeven, als 't geene waar van kennisse heb: hoewel in dezen veele dingen, my door ondervindinge flukswyse bevestigd zyn op myne reizen.

Sedert dat Mahomet de IIde de Stad Constantinopolen had ingenomen, en zyne intree in de Kerk van S. Sophia gedaan, heeft die Tempel, dien de Christene Keizers aan d'eeuwige Wysheid van den Soon Gods gewyd hadden, niet meer gediend tot het celebreeren van de Godelyke verborgendheden der Christelyke Religie: en zedert den Jaare 1453. den 29sten der Maand Mey,

toen de Heerschappy der Grieken door dit doodelyk onheil wierd getroffen, heeft men in deze Kerk geen en anderen Godsdienst geoeffend, als de Namas, of het gewoonlik gebed der Mahometaanen. Maar gelyk deze Namas aangemerkt kan worden door betrekking tot den geen en die bid, door betrekking tot zynen Evennaften, en door betrekking tot God; onderscheiden zy, wat een goet Musulman moet doen voor het openbaar gebed, gedurende het zelve, en na het geeindigd is, om zich behoorlyk te kwyten van 't geene hy aan zich zelve schuldig is, van zyne gehoudenheden omtrent zynen Evennaften, en van de plichten welke zyne Wet hem voorschryft aan God te bewyzen.

De dingen, die een Turk voor het gebed moet doen, brengen zy tot vyf punten. 't Eerste is, d'Artykelen des Mahometaanschen geloofs te gelooven: de tweede, besneden te zyn: de derde, zyne vyanden te vergeeven: de vierde, op de Minarets te roepen, of ter Mosquee te gaan, als men 'er geroepen word: en de vyfde, zich te wasschen, zynde d'onmiddelyke voorbereiding tot het gebed. In welke wasschingen zy zeer zorgvuldig zyn, gelyk hier voor reeds aangemerkt is.

Zoo Header: R E I Z E N. Page 81

Zoo werd van anderen getuigd, dat het waarnemen van vyf Articulen, niet tegenstaande de verfchillige uitleggingen van haar geloof, genoeg zy om voor een waare geloovige door te gaan. Namentlyk, I. Alle de leeden van het lighaam rein te houden, en zinnelyk in zyne kledinge te zyn. II. Vyfmaal daags gebeden te ftorten. III. Den *Ramazan* of Vaften van een maand waar te nemen. IV. Den *Zeket* te vervullen, dat is aalmoeffen te geven, na den regel hun voorgeschreven door haare vier Leeraaren in zeker boek genoemd *Afan Embela*, en ten V. Zoo 't hun mogelyk is, in pelgrimagie na Mecha te gaan.¹⁵⁷

Doch alle d'Artyculen van het Mahometaansche Geloof worden in twee Hoofd-punten begreepen, te weten, dat 'er maar een God is, en dat *Mahomet* zyn Propheet, of Afgezant is: want het woord *Rezulla*, zeggen zy, beteekend eer Afgezant als Propheet.

't Is bekend, dat *Mahomet*, een Man niet al te wel gefchikt in zynen wandel, en vry losbandig in zyn geheel gedrag, wiens bedryf in zynen tyd was Kameelen te hoeden, met behulp van den Monnik *Sergius*, de vinder is van deze en veele andere geloofspunten, waar om dan ook dezelve onder den naam van het *Mahometaans Geloof* bekend zyn.

Eenige meinen, dat het geloof van een eenigen God, den Turken by geval aangekomen zy. De Heer *Grelot* zegt, dat, zo men *Jacob Elkindi*, een Schryver wiens werken in *Syrien* te vinden zyn, mag gelooven, *Sergius*, wanneer den *Alkoran* opgeteld was, *Mahomet* aan eenige Afgodifche Arabiers ftuurde, welke een zeer groot beeld, 't geen zy met den naam van *Hacbar*, beteekenende den

Allergrootften, benoemd hadden, aanbaden, om hen te zeggen, dat zynde den Afgezant van God, hy hen van des zelve wege waarschouwde d'Afgoden niet meer aan te bidden, gelyk zy tot noch toe gedaan hadden, en voortaan niemand als den eenigen en waaren God t' erkennen, die de geen was welke hem ftuurde. Maar deze Arabiers federt langen tyd aan den dienft van hunnen *Hacbar* gehecht zynde, wilden niet na hem luisteren, en voerden hem te gemoet: *Zo wy maar eenen God aanbidden, en dat die de uwe is, wat zullen wy dan met Hacbar doen? Mahomet*, niet wetende wat hy hier op zou antwoorden, keerde weder na den Monnik *Sergius*, om de zaak met hem te overleggen; welke, oordeelende het van d'uiterte noodzakelykheid te zyn, de gemelde Afgodifche Arabiers, die in groot getal, en gebuuren van den Berg *Sina* waaren, daar hy Monnik af was geweest, tot de Wet, welke hy trachte in te voeren, te trekken, dien nieuwen Wetgever weder derwaarts ftuurde, ten einde hen wys te maaken, dat hy hebbende federt met de Godheid over hun antwoord te raad gegaan, den Hemel zich vernoegde, dat zy dezelve achting noch voor *Hacbar* zouden behouden, mits dat zy God aanbaaden, en dat tot teken van dien voortaan alle goede *Musulmannen*, of waare geloovigen, met den naam van *God*, en dien van *Hacbar* tot het gebed geroepen zouden worden. d'Afgodifche Arabiers bewilligden hier in; en men hoorde onder deze arme verblinde menfchen niet anders als d'aanroeping van *God* en *Hacbar*, tot dat *Mahomet* machtig zynde geworden, dien Afgod uit hunne Tempels deed wegneemen, en 'er met groote Arabifche letteren deze woorden ftellen, *Alla fou Hacher*, (*God en Hacbar*) welken de *Muesmas* zedert altyd gebruikt hebben om het volk tot het gebed te roepen. Dit is het gevoelen van dien ouden Autheur *Jacoub Ebni Ifaac Elkindi*, die geleefd heeft omtrent het Jaar des Zaligmakers achthonderd, zynde noch geen twee honderd Jaaren na *Mahomet*.

De Turken aanbidden dan niet als den eenigen God, Schepper des Hemels en der Aarde, en volkomen Meester van alle dingen. 't Is ook

L om Header: CORNELIS de BRUYNS Page 82

om deze reden, dat zy geene beelteniffen, verbeeldende yts dat leven heeft ontfangen, gehouwen of gefchilderd in hunne Mosqueeën, willen dulden: en zo 'er eenige van Mozaïsch werk zyn gebleeven, welken de bygeloovigheyt van eenige oude Christenen in de Kerk van S. Sophia had doen maaken, 't is om dat ze te hoog, en in duistere hoeken geplaatst zynde, de Turken, die wanneer ze in hunne Tempels zyn, het gezicht altyd nederwaarts houden, noch niet eens gelet hebben of zy'er zyn, of, zo zy zegewaar zyn geworden, dat ze geen stellagien, of steigeringen van genoegzame hoogte hebben willen oprechten, om 'er by te komen, en ze uit te schrabben. Want men kan lichtelyk bemerken, dat zy het op alle d'andere plaatfen gedaan hebben, die het meest

in 't oog stonden, en voornaamentlyk, die zo hoog niet waaren; hebbende de beelteniffen met lange stokken mismaakt, of ze 't eenemaal uit gedaan, met 'er kalk over te stryken.

Het tweede Artycul van het Mahometaansche Geloof, volgens de Heer Grelot, begrypt in 't kort alle de mymeringen en buitensporigheden van den Alkoran, en des zelfs uitlegginge, als te gelooven dat Mahomet den Afgezant van God is, en dat 'er nooit zekerder waarheid kan weezen, dan 't geene door hem aan haar by geschrift of overlevering nagelaaten is, enz. En dit Artycul de bron van alle d'anderen zynde, behoeft men hier niet te verhaalen wat zy zich ingebeeld hebben wegens de Schepping der Wereld, des zelfs behoudenis, en de manier welke God bewaard om ze te heiligen en zalig te maaken, gelyk ook veele andere bevatingen, weinig met de gezonde reden overeenkomende, waar mede zy hunne geesten en boeken vervuld hebben. Aangaande 't Paradys en de gelukzaligheyt hebben ze zeer vleeschelyke gedachten, wel gelovende dat aldaar zal zyn een zalig gezicht van God, maar aan het zelve ook te gelyk gevende een verzadiging van alle vleeschelyke wellusten, en zelfs in het zelve plaatse gevende aan verscheidene Beesten, gelyk als zyn het Schaap van Abraham, het Kalf van Mozes, de Mier van Salomon, de Papegaay der Koningin van Saba, den Ezel van Esdras, de Walvis van Jonas, de Hond der Zeeven Slapers, en de Kemel van Mahomet.

Alle de Propheeten stellen zy in groote achtinge, en houden haare begraafplaatfen in eere; doch meest deze drie, Mozes, Iffa Peocamber, of Jezus Christus, wiens Godlyke Zoon-wording en dood aan 't Kruys zy nochtans loochenen; en Mahomet, dien zy voor den grootsten van alle houden.

Wanneer Mahomet zyne Wet gaf, schikte hy zich ten deele na de Wetten der Jooden, en ten deele na de Wetten der Christenen, van deze zo wel als van geene ontleenende 't geen hem te passe kwam, en zo aan beide zyden zich vleierende, om zich zo wel by de Jooden, als scheurzieke Christenen van zyn tyd, een ingang te maaken, en van beide af te trekken die zynen aanhang vermeerderen moghten. ¹⁵⁸

Om nu een Verbondsteecken voor de zynen te hebben, verkoos hy dat der Jooden, en nam de besnydeniffe aan; achtende die voor zich gevoeglyker, en van Ouder herkomst als den Doop der Christenen, welke hem veel te eenvoudig scheen. Evenwel zyne besnydeniffe voor zo verre van die der Jooden doende verschillen, dat dezelve aan de kinderen niet gedaan werd op den achtsten dag na de geboorte, maar als dezelve elf of twaalf Jaaren oud geworden zyn, en nu niet alleen met den monde haare geloofs belydeniffe kunnen doen, zeggende, la illah illallah Mehemet reful allah, dat is, Daar is geen God dan God, Mahomet is zyn Propheet; maar ook daar van begrip kunnen hebben: behalven dat in de

besnydeniffe der Mahometanen en Jooden zelfs ook noch een weinig verschil is; dewyl de Jooden, behalven den voorhuid het velleken be- Header: R E I Z E N. Page 83

beneden, 't geen de Anatomisten den toom noemen, met de nagel afscheuren en met de vinger weg rollen, en de Mahometanen zich vergenoegen met den voorhuid alleen af te snijden.

Zich zelven dan den voorhuid hebbende doen besnijden, beval hy dat alle zyne aanhangers haar zouden doen besnijden; 't zy om de lighaamen zyner Musulmannen, gesneuveld in de stryden, welke zy tot d'invoering en bevestiging zyner Wet zouden moeten onderneemen en verduuren, te kunnen erkennen, en hen na de begraavenis als Martelaars te eeren; of, als gezegt is, om de Jooden door de gelykheid van deze ceremonie, te lichter tot het volgen van zyne dwalingen te trekken; of eindelyk, dat deze onreine Wetgeever, een uitwendige zuiverheid verbootsende, om d'on-zuyverheden zyner ziel te beter voor het volk te verbergen, aan de geenen, welke alreeds zyne dwaalingen hadden aangenomen, beval zich den voorhuid te doen besnijden, om dat'er, gelyk by sommige voorgegeven werd, eenige vuiligheden tusschen opgehouden konnen worden, welke oorzaak zouden weezen dat een Mahometaan zich, zonder 't eenemaal gezuiverd te zyn, tot bidden willende begeeven, van God niet verhoord, en voor een Mordar, dat is te zeggen ongeloovige, onzuivere, en besmette aanzien zou worden.

Deze besnydenis, welke de Turken Schounnet heeten, werd alleenlyk gehouden als een teken van hunne gehoorzaamheid aan de stemmelyke woorden van Mahomet, die dezelve niet in zynen Alkoran heeft doen schryven; maar, ziende dat hy alreeds veele navolgers had, en 'er dagelyks noch meer kreeg, dezelve alleenlyk daar na verordende, om hen t' onderscheiden van de Christenen, die den voorhuid hebben, en van de Jooden, die op een andere manier besneeden zyn als zy lieden, hoewel hunne besnydenis by de Mahometanen aangenomen zy.

Nu, gelyk 't een teken van ongehoorzaamheid aan de Wet zou weezen, onbesneeden te zyn, worden de geenen, welke den voorhuid noch hebben, als de kinderen van vyf of zes Jaar, de Christenen, en anderen, daar men nooit iets afgesneeden heeft, tot het openbaar Gebed niet toegelaaten. 't Is waar, dat'er aan de deuren der Tempels geen onderzoekers van de besnydenis zyn: maar indien een Christen, gelyk wel gebeurd is, de stoutheid had van het Gebed by te wonen, en'er op betrapt wierd, zou hy levendig verbrand, of ten minsten ge-empaleerd worden.

Hoewel de geene die besneeden zullen werden, om redenen reeds gezegd, elf of twaalf Jaaren moeten oud geworden zyn, zo werden ook wel eenige besneeden, wanneer zy den ouderdom van zeven of acht Jaaren bereikt hebben. Jonger worden ze gemeenlyk niet besneeden, maar wel ouder, als van veertien of vyftien Jaaren, en

meer, na het believeen der Ouders, als werdende deze plechtelykheid wel uitgesteld door armoede, als die geene die te besnyden zyn, of haare Ouders, de kosten, welke tot de besnyding vereyscht worden, niet kunnen opbrengen, wanneer zy genoodzaakt zyn te wachten tot dat ymand van vermogen het de zyne laat doen, en zy onder zodanigen gezelschap schuilende, den last der onkosten mogen ontduiken.

De dag dan van deze plechtigheid beraamd zynde, bereid men een Gast-maal ten huize van den geenen die besneeden zal worden. Deze, kostelyk opgeschikt, en op een Paard of Kemel gezet, word aldus door de gantsche Stad, zo ze niet te groot is, omgevoerd, of anders maar, gelyk als te Constantinopolen, door de Wyk daar hy in woond. Zyne Schoolieren, of Makkers, volgen hem altemaal te voet met een groot Vreugde-geschrey, om dat men hem in het getal der Musulmans, of waare geloovigen, staat aan te neemen. d'Omryding gedaan, en het volk weder in huis gekeerd zynde,

L 2 zynde Page 84 Header: CORNELIS de BRUYNS

zynde, doet den Imam van de Mosqueë der Wyk een kleyne vermaaning over d'aanftaande operatie; waar na een Barbier de Jongen op de Sopha, of zoldering, gezet hebbende, houden twee Knechts een uitgefpreide doek voor hem. Thans word de voorhuid, zo ver als 't mogelyk is, voorwaarts gehaald; met een tang even boven het hoofd vaftgekneepen, en netjes met een fcheermes afgefneeden: 't welk gedaan zynde, toont hy het afgefneeden gedeelte aan die gene die tegenwoordig zyn, het zelve fteekende op zyne vinger, rondom, roepende ondertuflchen tot verfcheidene maalen: *Alla Heeber ia Alla Alla*. Hier na verbind hy den befneedenen, die door zyn gefchreeuw genoegzaam te kennen geeft, wat pyn hem een wond, gemaakt op een zo gevoelige plaats, veroorzaakt; en d'omftanders hun gejuig verdubbelende wenfchen den besnedenen geluk met dat hy onder het getal der Geloovigen is aangenomen, en neemen plaats aan de Sofra, of Turkfche tafel, daar ze volgens het vermogen der Ouders van den nieuwen Mufelman onthaald worden.

De mildheden, welke de Lieden van vermogen op de befnyding hunner Kinderen betoonen, bedragen dikwils groote fommen, want behalven de gefchenken, die zy aan menigte van kleyne Jongens geeven, welke met eenen op hunne koften befneeden worden, en de Gaftmaalen voor al de Wereld, deelen ze ook nog groote Aalmoeffen aan d'Armen van hunne buurt uit, op dat zy van God genade voor den nieuw befneedenen en zyn gantfche geflacht mogen verwerven.

De plechtigheid omtrent de befnyding der Renegaden, of verloochenden, is ten naaften by dezelve, uyt gezondert dat, dewyl ze gemeenlyk arme wurmen zyn, men hen twee bekkens nadraagt, om 'er d'Aalmoeffen, welke de meefte anfchouwers hen niet weigeren, in te verzamelen. Zy draagen, zo wel als d'anderen, een

Pyl in de rechterhand, welke zy om hoog houden, met het yzer benedenwaarts, om het volk te doen gelooven, dat zy zich eer met duizend fteeken zullen laten doorbooren, als het Mahometaanfche Geloof verzaaken. Maar de verftandigfte Turken wantrouwen zich gemeenlyk wegens d'opregtheid dezer nieuwe Mufulmans, hebbende al overlang d'ondervinding, dat dusdanige lieden, welke hunne Religie, daar ze mogelyk nooit goede gevoelens voor hadden, zo licht verlaaten hebben, de geene, welke zy als dan omhelzen, en waarom zy deze ceremonie aan hun lighaam laten pleegen, even licht verlaaten; 't geen hen als een fpreekwoord doet zeggen: *Er kim fena Giaour olmichdi eche ei Mufulman olur*, beteekenende, *Al die een kwaad Chriften geweest is, zal nooit een goede Turk zyn*. En waarlyk, al het kwaad, 't geen in Turkyen gefchied, komt eer van de kant der Renegaden, als van die der Turken, welke gemeenlyk van een heel beleefden en handelbaaren inborft zyn, inzonderheid als ze lieden ontmoeten, die zich na hunne manieren van doen weeten te fchikken, en zich 't onthouden van de dingen, die hen argeren, of aanftoot geeven. Maar het getal dezer Renegaden is grooter als dat der Turken zelfs, en de meefte Baffas, en hun gantfche gevolg, beftaan uit die verloochenaars van het Chriften, of het Joodfche geloof.

Daar zyn drierhande Renegaden. d'Eerfte zyn de geenen, die het lot onder de Tribuit kinderen, welke den Grooten Heer van tyd tot tyd door zyn gantfche Ryk doet lichten, omvangt: de tweede, die met opzet van Religie veranderen, in de hoop mogelyk van hunne fortuin daar door te zullen verbeteren: en de darden, die het niet worden als uit vrees der ftraffen, welken zy mogelyk hier of daar over hebben verdiend; of door de kwaade handelingen van den geenen, dien zy het ongeluk hebben van tot Patroon aan te treffen. 't Getal dezer laatften is het minfte.

De Header: R E I Z E N. Page 85

De Slaaven der Turken hebben het zo kwaad niet, als men zich wel inbeeld. Zy zyn dikwils de tweede Meesters van het huis: en men heeft zelfs exempelen van Slaaven, welke zich zo wel by hunne *Agas* bevonden, dat, na dat zy'er de vryheid af verkreegen hadden, en weder in *Europa* gekeerd waren, alwaar zy het zodanig niet vonden als zy verhoopten, zy weder na Turkyen getoogen zyn, om zich vrywillig weer te begeeven tot de boeyens, welker swaarte hen ondraagelyk had gefcheenen. Deze Slaaven zyn gelukkig in het midden van hun ongeluk, wanneer zy zich in eenige groote Stad bevindende, een goeden *Aga*, en eenig byzonder Talent hebben; wordende als dan van hunne Meesters bemind; die hen niet beletten ter Kerk te gaan, en'er hunne Godvruchtigheid te plegen. Zy staan ook dikwils wel met hunne Meesteressen, welke door d'aangeboorene Vrouwelyke mededogendheid de strengheden hunner slaaverny met geschenken en gaaven veel verlichten. 't Is derhalven zulk een rampzalig lot niet, als men zich wel inbeeld, slaaf van een *Mahometaan* te zyn. Men ziet'er zelden, die door hunne Meesters

gedwongen worden het geloof te verzaaken: en hoewel de goede *Musulmannen* zich een wet maaken van de geenen, welke zy onder hunne heerschappy hebben, ten minften drie maal daags tot het omhelzen van den *Alkoran* aan te maanen, vind men'er echter weinige die hen met quade handelingen daar toe dwingen.

Ik Moet hier ook, noopende de besnydenis noch byvoegen, dat de plaats van deze bloedige ceremonie onbepaald is, gelyk ook de tyd, en de verkiezing van den geenen, die ze verricht; konnende geschieden in het bad, of in huis door een *Imam*, zo wel als door een Heelmeester, als'er maar een is: want zynde slechts een teken der *Mahometaanery*, en niet een Sacrament, laat het allerhande Persoonen en plaatßen toe, zo wel als de verscheidenheid van Jaaren.

Men verwacht deze ceremonie niet om den kinderen een naam te geeven: en hoewel zy een Peter of Gevader hebben, is het niet om hen de eerfte te noemen. Dit geschied in huis zo haast als ze gebooren zyn, wanneer de Vader door een loffelyke gewoonte hen op d'armen neemt, en om hoog heft om ze God aan te bieden, en, leggende hen vervolgens eenige korlen zouts in den mond, hen met den naam noemt, zeggende: *God geve, N. N. dat zyn Heilige Naam u altyd zo smaakelyk moge weezen, als dit zout, 't geen ik u in den mond leg; en dat hy u belette d'aardsche dingen te smaaken.* Wat belangt de geenen, welke in hunne jonge Jaaren, voor deze besnyding komen te sterven, men acht dat ze door die van hunne Ouders zalig zyn, en breekt hen alleenlyk de Pink van de flinker hand, eer ze begraven worden, tot teken van hunne onbesneedenheid.

Eindelyk, indien het gebeurd dat een Jood tot de Mahometaansche Godsdienst wil overgaan, word hy niet besneeden, ter oorzaak dat hy alreeds besneeden is, en hoewel de Joodsche besnyding, gelyk hier voor is gezegt, van de Turksche verscheelende zy, kan ze echter by deze gelegenheit volftaan. Men deed hem alleenlyk de belydenis des Mahometaanschen Geloofs (*la illa, illala, Mehemet resul alla*, betekende als gezegt is, *daar is geen God dan God, en Mahomet is zyn Propheet*) overluid uitspreken, terwyl hy ondertusschen zyne voorste vinger opheft, en daar mede is hy een Turk. Zy behoeven ook alvorens geen Christenen te worden, gelyk veele zich hebben laten wys maaken: want dan zouden ze immers het verbonds teken der Christenen, den Doop, moeten ontfangen hebben; maar dit verbondsteken is by de Turken niet in gebruik. Doch moogelyk is deze waan hier uit gesprooten, dat de Jooden, wanneer zy tot het Mahometaansche Geloof overvallen, ten opzichte van onzen Heiland gelooven

L 3 ven Page 86 Header: CORNELIS de BRUYNS

ven moeten 't geen de Musulmans gelooven, te weeten, dat Jezus Christus het Woord Gods is, ontvangen door Gods Adem of Geest, en geboren uit de Maagd Maria; dat hy de Messias is, enz. Doch

dit geloof maakt hen echter geen Christenen, zo weinig als de Mahometanen zelfs Christenen zyn; hoewel het haar van Christus iets doet gelooven, 't geen de Jooden van hem loochenen.

De Heer Thevenot verhaald dat de Mooren in Egypten in 't stuk der besnydenisse bygelooviger zyn als de Turken zelve, om dat deze Mooren zelfs haare Dochters laten besnyden, 't welk de Turken niet doen; welke besnydenisse door Vrouwen geschied, dezelve een stuksken van dat geene dat de Anatomisten de Nymphe noemen, affnydende.

Gelyk de vergeeving der Vyanden zo wel de gemeene ruft betreft, als ze uitdrukkelijk door den Zaligmaaker onzer zielen geboden is, moet men zich niet verwonderen dat de Turksche Wetten (zynde een verdurvene samen-hooping van 't geen zy goed oordeelden te zyn onder de Christenen, Jooden, en Afgodendienaars) aan de Musulmannen geboden hebben hunnen byzonderen Vyanden te vergeeven: want noopende de Vyanden van den Godsdienst en den staat zyn zy gehouden gantsch andere gevoelens te hebben. ¹⁵⁹

Daar is dan by na geen haat onder de Turken, en als zy 'er eenige reden toe hebben, mogen zy den Vrydag, by hen ge-eerd als by ons den Zondag, niet laten overgaan, zonder zich met hunne Vyanden te verzoenen: of ten minsten, zo zy het niet kunnen doen, moeten zy, eer ze zich tot het gebed, daar zy op dien dag toe gehouden zyn, begeeven, voor God betuigen, dat ze hunne Vyanden vergeeven; geloovende anderfins, dat ze niet verhoord zouden worden.

Op dezen grond is het aan alle de Mahometanen, door geheel Turkeyn, ten uittersten verboden zynen Naasten eenig ongelyk te doen; 't zy met den mond, door hem te lasteren; 't zy met de handen, door hem te slaan, of hem zyn goed 't ontnemen; of eindelyk, door iemand anders op te maaken tot hem kwaad te doen. In tegendeel zyn'er straffen gesteld voor de geenen, die hier tegen komen te misdoen. De stok (dien zy gelooven van den Hemel afgedaald te zyn, ter oorzaak dat ze meerder eerbiedigheid onder hen indrukt, en hen meer in hunne plicht houd, als de heiligste Wetten onder ons doen) is d'eenigste pen, waar mede zy de vonnissen, tegens de schuldigen geveld, schryven, en ter uitvoering doen stellen. 't Is genoeg, dat de Sonbachy nu en dan eens door de straten gaat, om d'ingezetenen van een Stad te doen gedenken dat de minste storm, die 'er onder hen mag komen t'ontstaan, genoeg zal weezen om, niet alleen op de belhamels, maar ook op d'onnozele aanschouwers, een hagelbuy van stok-flagen te doen vallen, niet tegenstaande al het geschreeuw van Toba Sultanum, dienende den geenen, die geslagen worden, om vergeeving van hunne misdaden te verzoeken. In deze vrees houdt yder zich stil: en die wel geschil met malkander wilden maaken, durven hunne gal niet ontlasten, uit vrees dat ze ook hunne beurs, indien ze aan den Divan aangeklaagd wierden, van eenige duizend

Aspers zouden moeten ontlasten; en noch minder malkander slaan, op dat ze niet met gevoeliger slagen gestraft mogen werden: en die hen een begin zien maaken van malkander te schelden, ofte beleedigen, op de zelve straffen gehouden zynde hen te scheijden, verlaaten hen niet, voor dat de zaak geëischd zy. Ook ziet men noch meesten tyd, dat zy hen noodzaaken aanstonds na hunne geschillen malkander t'omhelzen, en een vriendschap, welke voor altyd verbrooken zou zyn, indien men de blinde drift van twee vervoerden had laten begaan, zonder 'er tusschen te durven spreken, (gelyk maar al-te veel aan verscheidene oorden van Christenryk geschied) weder aan te binden.

Afs Header: R E I Z E N. Page 87

Als de geenen, die kyven of vechten, niet op willen houden wat vermaaning men ook moge doen, en welke plaats uit den Alkoran men bybrengt, 't geen zelden gebeurt, trekt men hen met geweld van malkander; en roepende *chare ulla*, 't geen zo veel wil zeggen al *by de Wet Gods*, brengt men hen voor den *Kady*, of een anderen Rechter, om over hunne hardnekkigheid geftraft te worden. Ten dien einde legt men den fchuldigen op den rug; en geevende hem ten minften twee of drie honderd flokflaggen op zyne voetsoolen, vaftgemaakt aan een *Falaque*, doet men die geenen, die zynen toorn in 't lyden gebragt heeft, zyne vervoerdheid met twee a drie duizend *Aspers* betaalen.

De ftrenghed dezer Wetten houd de Turken, welke anderen wilden fchelden, of verongelyken niet alleenlyk met geweld binnen de paalen van hunne plicht; maar heeft hen ook allengs gewend tot niet te zweeren, en den Heiligen Naam Gods door hunne lafteringen niet t' ontheiligen: gelyk zo veele anderen, welke veel heiliger Wetten hebben als zy lieden, ftraffeloos doen. 't Is om die reden, dat de fwaarfte eed, dien zy in den mond neemen, wanneer zy iets willen verzekeren, is *valla hébilla*, beteekenende, *by den God dien ik aanbid*:

Maar de Turken, die het verft van *Conftantinopolen* af leggen, en by gevolg meerder omgang met de Chriftenen hebben, en het flechte volk onder hen, bedienen zich van de eeden en vloeken der Grieken, en andere, dewyl zy 'er geen eigene in hunne Taal hebben; evenwel gebruiken zy ze eer by manier van vleyen en ftreelen, als van fchelden.

Doch zy zyn echter niet altyd zo gematigd, inzonderheid het flechte volk, en als ze lieden van een anderen Godsdienst voor hebben, bejegenen ze dezelve zeer kwaalyk; en in fteê der zoete woorden *janum*, *ikigufum*, *cardache*, (myn hert, myne oogen, myn broeder) en anderen die zy gemeenlyk gebruiken, hoort men niets uit hunne mond komen, als *giaour*, *kuper*, *diufs*, (*ongeloovige*, *hond*, *zonder geloof*) en andere diergelyke vervloeking.

Maar de geenen, die wat boven het gemeen verheeven zyn, als de Kooplieden en Wet-geleerden, zyn gemeenlyk zeer gefpraakzaam en beleefd: en als ze zin in een vreemdeling krygen, betoonen ze hem zo veel lief-koozingen en goed onthaal, als of hy van hun Land of Godsdienft was, voornaamentlyk zo hy in de Turkfche taal met hen kan fpreeken.

Ziet daar wat de Vergeewing der Vyanden belangt, waar na tot het ¹⁶⁰gebed, en 't geen daartoe behoord, overtreedende, moet men zich, dewyl de Mahometaanfche Godsdienft niet gegrond is als op de menigvuldige Gebeden, niet verwonderen dat de Turken dezelve zo geftaagig herhaalen. Zy gelooven, dat de Jooden en Chriftenen het gebod, 't welk God aan hen had gedaan van hem dikwils te bidden, niet gehoorzaamd hebbende, hy aan *Mahomet* beval den *Mufulmans* voor te fchryven, dat zy hunne gebeden vyftigmaal daags aan hem zouden richten; maar deze, voorziende dat zyne navolgers dit gebod niet wel zouden kunnen onderhouden, deed zo veel by God, dat hy zich vernoeigde met het tiende gedeelte, en dat dit groot getal van vyftig gebeden daags tot vyf wierd gebragt.

Nu gelyk ze geen Klokken, of Slag-werken, mogen hebben, moeft men Menfchen aanftellen, welke hen met roepen den tyd aankondigden dat ze ter Tempel moesten gaan, of ten minften in huis bidden. Deze Roepers heeten *Muaffins*, van twee Arabifche Woorden *Majaz zin*, beteekenende *ftem in 't oor*. Zy klimmen ter geregelde uren vyf-maal daags op de *Minarets* der *Mosqueeën* doch zo 'er geen zyn, gaan ze in de deur ftaan, en, fteekende de duimen in d'ooren, fchreeuwen ze luids-keels *allah hecher*, en het overige, na de gelegenheid van den dag mede brengt.

't Ge- Header: 88 CORNELIS de BRUYNS

't Gebed word dan vyfmaal daags aangekondigd, te weeten met het kriecken van den dag, op den middag, 's namiddags omtrent vier uren, met het ondergaan van de Zon, ('t geen d'Italiaanen en Turken vier-en-twintig uren noemen) en omtrent middernacht. d'Eerste dezer gebeden heet Salem, of Sabah namasi; de tweede, Euytlai namasi; de derde, Kindi namasi; de vierde, Acclam namasi; en de laatte, Iatifi namasi, of Slaap gebed.

De Turken blyven zelden in gebreke omtrent deze vyf bedestonden, maar voornaamentlyk omtrent de eerste, en de twee laatften: want indien men gewaar wierd, dat zy van de vyf, welke hen geboden zyn, ten minften deze drie niet voldeeden, zouden zy'er ftrengelyk en voorbeeldelyk over geftraft worden. Daar is ook niets, 't geen 'er hen af kan bevryden: want zo ze niet in ftaat zyn om ter Mosquee te gaan, zyn ze gehouden te bidden ter plaatfe daar ze zich bevinden, en zelfs als ze op eenige Reis zyn, van het Paard te ftygen, gelyk ik elders gezegt heb. En reizen ze in gezelfchap van een Karavaane, houd de Karavan-Bachi, of Karavaan-meefter, ftil, en, wendende zich na de Kobbé, of de kant

van Mecha, roept hy zelve, of deed door een ander roepen, dat het tyd om te bidden is; waar op alle de Turken gehouden zyn af te ftygen, en zyn voorbeeld te volgen. De Chriftenen, die zich in deze Karavaane bevinden, kunnen, zo 't hen belieft, te Paard blyven; doch mogen, terwyl d'anderen bezig zyn met bidden, niet voortreizen: ten ware dat zy zich veel fterker bevonden, want als dan gaan de Turken aan een kant om hun gebed te doen.

Behalven deze vyf bedeftonden, welke de Muesims dagelyks van de Minarets afkondigen, zyn'er nog twee anderen, namentlyk die van den Vrydag, zynde hun ruftdag, en die van den Ramadan, of de vaften. d'Eerste heet Salab, en geschied des morgens ten negen uuren, en de tweede, Taravié namasi, en geschied des middernachts geduurende de gantfche Maan van de Ramadan, en met de volle Maan der twee andere Maanden die'er voorgaan, te weten den vyftienden der Maan van Regeb, en den zelve dag van die van Chaban. Alle deze gebeden, waar af de voornaamften in d'Arabische taal gedaan worden, duuren yder niet boven een half uur, en de gewoonlyke niet boven een quartier.

Als de Salab van den Vrydag geëindigd is, mogen de koop en hand werks-lieden hunne winkels weder open-zetten: want zy zyn niet gehouden hunne Sabbath-dag verder te vieren; en die 't van noden hebben, vallen weder aan den arbeid: doch de lieden van vermogen, en die het zonder nadeel hunner zaaken kunnen miffen, gaan malkander gezelfchap houden, en brengen den tyd in ledigheid door.

De roep der Muesims is niet lang te Constantinopolen. Zy zeggen niet anders als Alla Heeber, 't geen zy, gaande rondom de Galderyen of tranfen der Minarets, tot verfcheidene maalen herhaalen, gelyk ook hunne geloofsbelydenis; 't welk zy befluiten met te roepen Ahia elfela, betekende, komt dan tot het gebed, ik aankondig het u. Hoewel deze woorden Arabifch zyn, worden ze echter by de Turken gebruikt en verftaan.

De gebeden vallen doorgaans zeer eenvoudig, voornaamentlyk in de kleine Mosqueeën, en op de gewoonlyke dagen: maar geduurende de Ramadan, en op andere vermaarde daagen, zyn ze veel hoogdraavender.

De Muesims, en die hen op de Minarets verzellen om met hen te roepen, maaken fomtyds een famenstemming, welke niet onaangenaam in der Turken ooren is, en inzonderheid wanneer de roepers op de Minarets van eenige voornaame Mosquee vergaderen, gelyk die van Sultan Achmet, gebouwd in de Hippodromus, of Renbaan. Deze Mosquee heeft zes van die Minarets, en aan yder der zelve drie Galderyen, krie- Header: R
E I Z E N. Page 89

kriellende op groote Heilige dagen van het yverigste zoort der Muselmans, welke altemaal zeer luid, en met verscheidene toonen roepende, een Symphonie maaken, bekwaam om het oor der Mahometaanen te streelen, doch niet om dat der Christenen te behaagen.

Monfr. Grelot verhaalt hier over een onvoorzigtig, doch ook tegelyk kinderachtig geval, 't geen echter met een al te treurig eind wierd beslooten. Toen ik, zegt hy, te Constantinopolen was, gebeurde het, dat op een dag van den Bairam, of Paasch der Ottomanen, terwyl de Muëzims een diergelyke harmonie maakten, een jonge Grieksche Christen, die tien of twaalf Jaaren oud mogt weezen, gaande voor de Mosquée, en hebbende geen behagen in dit geschreeuw der Turken, het zelve begon na te bootzen, 't zy dat hy den spot met hen wilde dryven, of dat hy niet wist, in wat gevaar hy zich stelde. Eenige Mahometaanen, die na de Mosquée gingen, dit hoorende, greepen hem aan, en trachtten hem, als een kind, met geschenken, en liefkoozingen tot het Turksche geloof te verlokken: doch ziende dat hy zich niet liet beweegen, meenden zy met geweld uit te werken, 't geen zy met geeven en streelen niet hadden kunnen doen, en smietten hem in de gevangenis. Na eenige dagen wierd hy op nieuws aangezocht, maar geen ander antwoord bekomen, als strydende tegens de gedachten van hem ooit het Christen geloof te zullen doen verzaaken, willende deze Jonge Griek, door een t' eenemaal heilige Edelmoedigheid, liever de stokflaggen, en de dood zelve, (gelyk hy ook naderhand voor het zwaard: moest bukken) verduuren, als eenig teken aan de Turken toonen van hunne Religie t' omhelzen, of eenige woorden van hunne geloofs belydenis te willen zeggen. In tegendeel, hy besteede de laatste zuchten van zyn leven met die schoone woorden, welke de Grieksche Kerk zo menigmaal in haare gebeden herhaalt, ἐλέησον ἡμᾶς Κύριε, ontfermt u onser O Heere ! 'telkens te zeggen; en stervende aldus in de belydenis van het Christen geloof, heeft hy ongetwyffelt de kroon des Marteldoms weggedraagen.

Hoewel de Roepers zo veel geruchts niet maaken met hunne stem, als de Klokken met hunne klank, doen zy zich echter ver genoeg hooren: en gelyk 'er geene karossen langs de straaten van Constantinopolen ryden, en dat 'er zeer weinige van die ambachten zyn, die d'ooren verdooven, dringt hunne stem, die klaaren schel is, met gemak door alle de wyken der Stad heen, en doet zich ook zelfs by stil weder op een merkelyken afstand buiten in het veld hooren.

't Getal der Muëzims is zeer groot, en word noch niet weinig vermeerderd door de geenen, die deze bediening niet aan de Mosquée hebbende, echter op de Minarets gaan, om het vermaak van het roepen te genieten, en zich een verdienste te maaken, van de Bedestonden aan de goede Musulmans aan te kondigen.

De laatste bereiding, welke de Turken tot het gebed maaken, bestaat in zich verscheidene maalen te wasschen; welke wasschingen zy, ter oorzaak dat ze vyf in getal zyn¹⁶¹, met vyf onderscheydentelyke naamen noemen. Wel is waar, datze niet gehouden zyn die alle vyf waar te neemen, eerze zich tot bidden gaan begeeven; maar des niet tegenstaande maaken zy van de zelve groot werk. d' Eerste van allen, en d'algemeenste, dewyl ze zo wel van de Christenen als van de Turken gebruikt word, is de gewoonelyke bading, welke zy Amam noemen. De tweede is voor de lighamelyke noodzaakelykheden, en word Tafariat of zindelykheid geheeten. De derde geschied om zich te reinigen van d'onzuiverheden, waar in zy den nacht of den dag gevallen mogten weezen, en heeft den naam van Gouslu, of zuivering. De vierde is ingesteld om zich te wasschen van alle d'andere vuiligheden, welke zy door de werktuigen der vyf natuurlyke zinnen

M Page 90 Header: CORNELIS de BRUYNS

zinnen over zich gehaald mogen hebben. Tot het benaamen van deze bedienen zy zich van een Perfiaansch woord, *Abdeft*, beteekenende 't water in de hand, of afwaffinge. En de laaftte is de geene, welke aan de lighaamen der dooden geschied, en word *Eubu-jakmaks* of *dood-waffing* geheeten.

Om dat van deze waffchingen zeer veel af hangd, 't welk verftand van den Mahometaanschen Godsdienst, en des zelfs plechtigheden kan geven, heeft de Heer Grelot van de zelve nodig geacht breedfpraakelyk te handelen, van 't welk wy, om den Nederlåndfchen Leezer 't vermaak te geven, van daar aan mede te kunnen deel hebben, alhier een uittrekzel fullen inlaffen.

¹⁶² Van alle de Natien der Wereld, zegd hy, is 'er geene, welke zich zo zeer bekommert met de zuiverheid, als de Mahometaanfche, zo onder de Turken, als onder de Perfiaanen. Deze volkeren hebben 'er zich een grondwet, of om beter te zeggen, de gantfche wezendlykheid van hunne Religie, beftaande niet als in uiterlyke ceremonien, van gemaakt. Ter dezer oorzaak zyn zy genoodzaakt geweest een menigte van plaatzen, verordend tot baden, daar zy zich het gantfche lighaam in konden waffchen, te doen bouwen. Men heeft 'er een zeer groot getal van in alle de voornaamfte Steden van *Turkyen*, en onder die zelfs veele, welke niet behoeven te wyken voor d' oude *Thermen* der Roomfche Keizers. Men zie maar die van de Stad *Bourfa*, die van een natuurlyk warm water zyn, 't welk in groote marmere kommen ontvangen word, van welke ftoffe ook de banken of zit plaatzen zyn gebouwd. Het dak beftaat uit twee zeer fchoone Koepels, ftrekkende zich over twee groote kamers, waar af de lucht en het water van verfcheidene warmte zyn. Eer men 'er intreed, ontkleed men zich in een andere groote zaal, die koelder is; zulks dat alle deze gebouwen noodzakelyk ten minften drie groote zaalen hebben. d'Eerfte is van een zeer getemperde lucht, en echter

warmer als de geene welke men op de ftraat gevoelt; de tweede van een grooter warmte; en de darde zo heet, dat men 'er geen oogenblik kan weezen zonder te zweeten.

Allerhande lieden worden tot deze baden toegelaaten, de Christenen en de Jooden, zo wel als de Turken, vermits ze tot gemeen nut, en de zuiverheid en gezondheid van al de Wereld gebouwd zyn. Ik geloof ook, dat men het aan dezelve moet toefchryven, dat d'Oofterlingen zo veele ziekten niet onderworpen zyn, als wy; en dat zy het noch veel minder zouden weezen, indien zy 'er zo dikwils niet in gingen. 't Is hier mee als met den Wyn, de Tabak, de Medicynen, enz. welke men niet moet gebruiken, dan uit noodzaakelykheid: anderzints doen ze meer fchade, als voordeel aan de gezondheid; waar af men ontallyke voorbeelden te berde zou konnen brengen. Even zodanig is het ook met d'Oofterfche baden. Daar zou geen beter ding in de Wereld weezen, zo men 'er ten hoogften maar een-maal ter Maand ging: maar vermits 'er de Turken zich by na alle dagen gaan waffchen, worden 'er hunne herfften zo vochtig door gemaakt, dat de meefte met een geftadige *ophthalmie*, of *traanooging*, gekweld zyn, die hen geweldig hinderlyk is. Ondertuffchen, dewyl de Mahometaanen zo naauwkeurig zyn in de belagchelyke geboden van een zo kwalyk gegronde Religie, als de hunne, t' onderhouden, willen zy, wat men hen ook moge zeggen, hunne gezondheid door het menigvuldig gebruik van het bad liever benadeelen, als, voor zo veel in hun vermogen is, niet te voldoen aan 't geen de Wet hen gebied.

Zy gaan altemaal zo dikwils in 't bad, dat hunne gewoonlyke inkomften het niet zouden konnen optobben, indien het 'er zo duur viel als elders: maar gelyk 'er geen vafte prys toegefteld is, en dat yder geeft 't geen hem belieft, konnen ze met drie of vier *Affpers* volftaan, welke Header: REIZEN. Page 91

welke omtrent twee stuivers maaken. Doch de Franken moeten meer geven. De tyd van het baden is bepaald. De Mannen komen 'er van 's morgens vroeg tot aan den middag, en het overige van den dag is voor de Vrouwen. Nooit gaan zy 'er te gelyk; 't zy dat ze met de Ouden gelooven, dat het niet al te gezond is voor de Mannen zich ter zelve plaatse, en ter zelve tyd, als de Vrouwen, te wasschen; of dat, d'eerbaarheid zulk niet toelaatende, het hen uitdrukkellyk op swaare straffen verboden is, zich daar slechts omtrent te vertoonen. De jongens alleen, en ten uitersten tot zeven of acht Jaaren, mogen met hunne Moeders, Moeyen, of Nichten in het bad komen; als hebbende van zulk een tederen ouderdom niet te vreezen: en voor dezen behoeft niet betaald te worden, ten ware het uit beleefdheid geschiedde. Ondertusschen zyn 'er egter onder deze jonge knaapen listig genoeg om 'er de Vrouwelyke spelletjes gade-te-slaan: want de Turken gaan 'er al zo veel om vermaak, als uit noodzaakelykheid. En ik heb 'er gekend, welke in hooger Jaaren noch wel geheugenis hadden van 't geen zy 'er hadden gezien: maar gelyk het meeste gedeelte niet

tot eer der Oostersche Juffers strekt, wil ik liever swygen, en gelooven, dat het kinderpraatjes zyn, en van dat soort, daar Juvenalis af spreekt.

| *Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lavantur.*

Men wacht niet meer, gelyk men eertyds by de Romeinen deed, na het luiden van de klok, om het volk badwaards te doen gaan. Men opent ze 's morgens ten vier uren, en sluit ze niet voor 's avonds omtrent acht uren. Gedurende al dezen tyd, hoort men 'er nooit gerucht of geschil, noch dat iemand eens anders kleederen of beurs gestoolen heeft: en aldus behoeft men, gelyk Ovidius meld, geen deurwachter te stellen, om de kleederen te bewaaren.

| *Cum custode foris tunicam servante puellae.*

Wel is waar, dat, zo het Manvolk aan deze oude gewoonte niet meer gehouden is, de Vrouwen ze noch niet achter gelaaten hebben. Yder tracht zich op 't best op te schikken, en gelyk z'er in groot getal gaan, en 'er den gantschen namiddag blyven, eerder om te praten, en 'er hunne Vriendinnen te bezoeken, als uit noodzaakelykheid, brengen zy haare oude Slaavinnen mede, welke in d'eerste zaal by de kleederen hunner Meesteressen blyven wagten, want wetende by ondervinding, zo wel als Ovidius, alle de streken der baden, is hen ook niet onbekend, dat

| *Condunt furtivos balnea multa jocos.*

't Is hierom dat men langs straat altyd Slaavinnen achter hen ziet gaan, welke het lywaat en andere noodzaakelykheden van hunne Meesteressen, en der zelve Vriendinnen, op hun hoofd draagen, benevens de bereidzelen van een Collation; welke zy gemeenlyk onder malkander houden, en die niet bestaat als in eenige Salvas of konfituuren. Al deze toestel word, terwyl zy in het bad gaan, in de bewaaring van die oude Wyven gelaaten; en aldus onderhouden zy noch, 't geen ten tyde van Martialis geschiedde, daar het de manier was, dat

| *Supra togulam lusca sederet anus.*

Zo de Turksche en Grieksche Christene Vrouwen deze gewoonte der oude Roomsche Dames; omtrent het bewaaren van hunne kleederen, gehouden hebben, zy hebben ook die, betreffende het cieraad hunner Persoonen, niet verlooren laten gaan, draagende een byzondere zorg om zich het hair, en de nagelen van handen en voeten, met het poeyer van een zeker kruid, 't geen d'Arabiers Elbanna, en de Turken

Turken *Alcana* noemen, rood of ros, en de wink-braawen en hairtjes der oog-leden swart te verwen, gelyk die daar *Juvenalis* af zegt,

Illa supercilium, madida fuligine tactum, Obliqua producit acu, pingitque, trementes Attollens oculos.

De manier van de geenen, die in 't bad komen te wasschen is heel byzonder. Na dat men zich in d'eerste zaal gantsch naakt ontkleed heeft, bind men een groot fervet om 't lyf, 't geen zy *Fota* of *Pestemal* noemen, en gaat aldus door de tweede zaal, die warmer is als de eerste, in de darde, daar men fweet. Hier legt men zich vlak op de buik neder, in 't midden van de zaal, op een verhevenheid van Marmer, zynde de warmste plaats van het gantsche bad, alwaar, na genoeg gefweet te hebben, een knegt van de Bad-meester komt, die den Baader d'armen rekt en buigt, zo voorwaarts als achterwaarts, en vervolgens ook de beenen; waar na hy op handen en voeten, zynde mede gantsch naakt, uitgezondert een doek voor de schamelheid, met een wonderlyke gefwindheid langs den rug en de dyen heen kruipt, en hem vervolgens na een andere plaats brengt, daar verscheidene kommen en kraanen van warm water zyn, waar mede hy hem over het gantsche ligchaam wasscht, vryvende hem wyders met een zakje van kamelot, barkaan, of andere diergelyke grove stof, daar hy de hand in steekt. Thans zeept hy hem, en wasscht hem op nieuws. Deze barkaane zakjes, of vryfdoeken, zyn gevolgd op de Roskammen der Ouden, voor zo veel het gebruik belangt, doch niet nopende de gedaante, of de stoffe: want ze zyn vierkantig, en dienen om den huid van alle vuiligheid, welke zich op het ligchaam gezet mag hebben, te zuiveren; gelyk de Roskammen waren om te schrabben. Maar vermits zy flegts van eenige grove stof zyn, vallen ze gemakkelyker en handelbaarder, als die metaale instrumenten, welke een handvatfel hadden, en by na van maakfel waaren als een snoey-mes. Dezelve vryheid, welke de Romeinen omtrent hunne Roskammen hadden, hebben de Turken ook omtrent hunne vryfdoeken. Yder kan de zyne hebben, en ze na 't bad doen brengen, om ze voor hem alleen te gebruiken; gelyk die *Crispyn*, van wien de Poëet *Perfius* zegt,

I Puer, & strigiles Crispini ad balnea defer,

door zynen knegt liet doen. Maar gelyk de Turken niet vies vallen van na malkander uit dezelve vaten te eeten en te drinken, en zelfs de kleederen van een gestorvene Pest-zieke te draagen, maaken ze ook geen fwaarigheid om met dezelve zakjes gevreeven te worden, als men ze maar eens heen en weer door 't water haalt, gelyk men altyd deed.

De menigvuldige verbintenis, welke de Mahometaansche Wet haaren aanhangers heeft opgelegd, van zo dikwils in 't bad te gaan, heeft aan verscheidene lieden voet gegeven om een vertrek in hunne huizen ten dien einde te verordenen, en 'er zich, of zelve,

of door hunne Slaaven te doen waffchen, zonder gehouden te zyn in de gemeene baden te gaan. Deze vertrekken dienen den Mannen ook noch om hunne Vrouwen in huis te doen blyven, daar ze anders gaarne uit willen, onder voorwending van na het bad te gaan. Zy weeten ze zodanig te fchikken, dat, zonder in de keuken te komen, noch de reuk van de pot te ruiken, zy dikwils maar een en 't zelve vuur van nooden hebben om *d'Amamgik*, of *Stoof*, te verwarmen, en het eten te doen koken. En gelyk deze vertrekken van een groot nut in een huis van eenig aanzien zyn, vind men ze by de meefte lieden van vermogen.

De Mahometaanen zyn zo zeer gefield op de zuiverheid des lighaams, II. dat Header: R E I Z E N. Page 93

dat ze, vreezende door den uitgang der excrementen, of natuurlyke vuiligheden, besmet te worden, zich niet vernoegen met de gantsche huid in de gemeene baden te doen wasschen: maar zy zyn ook noch gehouden alle de Poorten, waar door de natuur aan hare noodzaakelykheden voldoed, te reinigen, en dat zo menigmaal als zy zich van d'overblyfsels der laatste spyskooking hebben moeten ontlasten. Zy hebben dan by na altyd den Embrik, of het water-vat, in de hand, om de deelen des lighaams, daar eenige vuiligheid door uitgegaan is, af te wasschen: en daar is niets plaazieriger, als een Turk met eenige buikloop, of koude pis, te zien. Men behoeft hem als dan geen andere bezigheid te geven, hebbende genoeg te doen om zynen tyd en handen te werk te stellen. Zy weeten van geen sponssen; en het zou een onvergeeevelyke misdaad wezen zich ten dien einde van papier te bedienen, dewyl 'er onder de letteren, daar het mee beladen is, ook die zouden kunnen wezen, welke den naam Gods uitmaaken, of dat 'er dezelve op geschreeven zouden kunnen worden.

Om deze reeden is het papier in een zeer groote eerbiedigheid by de Mahometaanen. Zy gebruiken het niet tot verachtelyke dingen, en kunnen ook zelfs niet lyden dat men 'er op treed. Als zy een stuk papier langs de straat vinden, raapen ze het op, kussen het, en steeken het wel eerbiediglyk in eenig gat van een muur. Deze groote eerbiedigheid ten opzichte van het papier komt hen zekerlyk van die, welke zy voor de Alkoran hebben, dien zy nooit, als zy hem draagen, of verleggen, beneden de gordel laten daalen; of ook mogelyk wel van de geene, die zy voor de geletterde lieden hebben, welke by hen in groote achting zyn.

Deze zuiverheid, zo Godvruchtiglyk aanbevoelen, heeft de Mahometaansche bouw-kunde verplicht aan verscheidene oorden van de Stad, en voornaamentlyk omtrent de Mosqueën, gemeene gemakhuisjes, of fecreeten te doen stichten, welke zy in hunne taal Adophana noemen, dat 's te zeggen, plaats van schaamte; waar uit het zo gewoonlyk scheld-woord van Adepheis (zonder schaamte, of schaamtellooze) gesprooten is. Deze gemakhuisjes, of secreeten, zyn zeer zindelyk: want behalven dat een yder zorg draagt om ze niet vuil te maaken, en dat de Maidagi, of

Stilleveeger, dezelve ten minsten alle Donderdagen reinigt, is 'er in elke cel, of afzondering, een Fontein die altyd loopt, of ten minsten een kraan, dienende tot de noodzaakelykheid van deze Tabara, of byzondere wasschinge.

Men moet bekennen, dat 'er niets zo gemakkelyk in geheel Europa is, en 't geen 'er ook met eenen zo noodzaakelyk zou weezen, voornaamentlyk in de groote Steden, om 'er de gemeene zindelykheid, het voornaamste cieraad, te behouden. Holland alleen heeft 'er, door den overvloed van water, gelegenheid toe: maar gelyk deze zuiverheid geen verbintenis onder de Christenen is, plaatst men wel hier en daar, 't geen men elders behoorde neder te leggen. Men ziet in het Oosten niet, 't geen in alle onze Steden gedaan en geleden word, te weeten de muuren der Kerken besmet met pis en andere vuiligheden der geenen, die 'er niet omtrent behoorden te komen, als met eerbiedigheid: en men is 'er ook niet gehouden zyne gezondheid te benadeelen met de natuurlyke loozingen te lang op te houden, ter oorzaak dat men geen plaats vind, om zich van een zo lastig pak t'ontlasten.

163 't Is de Mahometaanen niet genoeg zich het gantsche ligchaam in het gewoonlyk bad gewasschen te hebben: zy zyn ook noch (na den Abdeft, daar ik zo terstont af zal spreken, te hebben verricht) gehouden zich, wanneer hen geduuurende den nacht eenige ongemeene ontlasting over gekomen is, 't zy dat ze alleen, of met gezelschap geslaapen

M 3 Header: 94 CORNELIS de BRUYNS

flaapen hebben, in een byzonder bad af te spoelen, om zo te spreken. Deze zuivering geschiet in een vierkantige tobbe of kuip, die alle morgens met water gevuld, en 's avonds geledigd word. Deze kuip is het geen, 't welk d'Ouden Labrum of Oceanus noemden: de Turken heeten ze Aouz Goufli. Gelyk zy deze reiniging niet gebruiken, als na dat zy zich wel in het bad gewaflichen, en den Abdeft verricht hebben, zyn zy 'er niet lang mee bezig, dompelende zich maar driemaal in 't water; waar na zy 'er uittreeden, en de plaats aan een ander overlaaten: 't geen aldus voortgaat, tot dat alle de geenen, welken de voorgaande nacht tot deze ceremonie verplicht heeft, zich op de zelve wys gezuiverd hebben.

Hoewel het getal der geenen, die zich in deze zuiverkuip dompelen, heel groot is, vermits de getrouwde lieden, welken het huwelyk verscheidene dingen, aan andere verboden, toelaat, daar zo wel toegehouden zyn, als d'ongetrouwden, word het water daarom echter niet veranderd, voor dat zy 'er altemaal in zyn geweest, en onder 't dompelen het gewoonlyk gebed der goede Musulmans gezegt hebben, La illa illalla Allam dudikka, Alla Heber, enz. Daar is geen ander God als God. O Groote God. &c.

164 De vierde en laatste bereiding tot het Gebed der Turken is d'Abdeft. Deze kan men over al verrichten, en zelfs, als men ergens is, daar men geen water heeft, met kruiden, steenen, of aarde. Zy hebben zich ingebeeld, dat God hunne gebeden niet zou willen hooren, indien zy niet altoorens, immers voor zo veel in hun vermogen is, aan deze waffching voldaan hadden: weshalven zy ook nooit Mosqueën bouwen zonder ze met eenige Fonteynen te vercierren; en als de plaats daar niet bekwaam toe is, leggen zy iemand een ftuiver gelds toe, die dan gehouden is eenige kuipen vol water te houden, waar uit een yder zo veel tapt, als hy tot deze waffching van doen heeft.

't Moet hier ook zeggen, op hoedanig een wys de Turken den Abdeft verrichten. Zy keeren zich voor eerst met het aanzicht na de kant van Mecha, en wafchen de handen driemaal, van de toppen der vingeren af, tot daar de hand aan den arm gehecht is. Ten tweeden wafchen zy den mond even zo menigmaal, en reinigen de tanden met een borsteltje. Ten derden wafchen zy ook de neus driemaal, en trekken het water uit de hand in de neusgaten op. Ten vierden werpen zy zich met beide de handen driemaal water in 't aanzicht. Ten vyfden wafchen zy driemaal d'armen, van de voeging der hand af, tot aan den elboog: doch eerst moeten zy den rechter, en daar na den flinker arm wafchen. Ten zesden vryven zy het hoofd met de duim en de voorste vinger der rechter hand, van het voorhoofd af, tot op den top of kruin. Ten zevenden wafchen zy met dezelve twee vingers d'ooren van binnen en van buiten. Ten achtften worden ook de voeten driemaal gewafchen, te weeten van de toonen, tot aan d'enklaauwen, en niet hooger; by welke gelegenheid de rechter voet insgelyks de eerste beurt krygt. Doch zo zy des morgens, eer ze hunne kouffen aantrokken, de voeten gewafchen hebben, trekken zy ze niet weer uit, en verrichten den Abdeft met de gemelde twee vingers maar over de Pabouches heen.

God, zeggen zy, beval hen alle de gemelde deelen des lighaams maar eens te wafchen, dewyl hy den Mensch niet al te veel wilde beladen: maar Mahomet, strenger Wetgever in dezen als God, heeft 'er de twee andere maalen by gevoegd, op dat men het niet zou verfloffen. d'Abdeft van Godlyke instelling word Fars, en die van den Propheet Sunnet geheeten.

Omtrent deze waffchingen zyn eenige ongeoorlofde zaaken, welke zy Mefchres noemen, als de neus met de rechterhand te fnuiten, eenig deel meer als driemaal te wafchen, zich te wafchen met water 't geen Header: R E I Z E N. 95

't geen door de Zon warm geworden is, gelyk ook het water zich te fterk in 't aangezicht te werpen. Verfcheidene andere dingen maken den *Abdeft* vruchteloos, weshalven men denzelven, wanneer een dezer dingen komt te gebeuren, weder van nieuws

moet aanvangen: en al wilden zy ook het gebed niet doen, moeten ze by dusdanige gelegentheden de handen waffchen, of ze zyn onrein.

Onder deze worden gerekend, als ze zich van vooren, of van achteren ontlafden, als 'er eenig bloed of vuiligheid uit hun ligchaam komt, als ze komen te braaken, uitzinnig te worden, te bezwymen, dronken te zyn, onder het gebed te lagchen, een Vrouw t'omhelzen, en eenig naakt deel van haar aan te raaken, geduurende het gebed te flaapen, enz. Indien ook iemand, terwyl het gebed gedaan word, dit overkomt, zullen d'anderen die zich gewaffchen, en tot bidden bereid hebben, zich wel wachten van hem wakker te maaken, ter oorzaak dat zy als dan alzo wel onrein zouden zyn, als hy. Ook mogen ze van geen hond, of eenig ander onrein dier, aangeraakt worden. Alle deze toevallen maken den *Abdeft* te niet, en noodzaaken de geenen die zich tot het gebed willen begeeven, den zelve weder op nieuws te gaan aanvangen.

Deze enge verbintenis van zich zo dikwils te waffchen valt uitfteekend moeiljk en verdrietig voor de geenen, welke in dorre en veer van water af gelegene landen zyn, of die in kouder en Noordelyker Climaaten wonen. Verfcheidene Turken (inzonderheid van de geenen, die men *Raphafis* noemt, zynde Ketters van het Mahometaanfche geloof, welke in zeer grooten getale in *Syrien*, en verfcheidene andere Provincien van *Klein Afia*, gevonden worden) wenschten ook om die reden wel, dat ze van Religie mogten verwiffelen, en een andere aannemen, welke hen tot zo veele ongemakkelyke waffchingen niet verbond.

De vyfde der Turkfche waffchingen is de geene, welke men *Eulu-jamaks*, of dood-waffching noemt. Van deze zal ik tegenwoordig niet fpreeken, dewyl ze niet voor het gebed gefchied, en alleenlyk na de dood der *Mufulmans* gebruikt word. En zynde dan aldus ten einde van deze voorbereidzelen geraakt, zullen wy tot het gebed zelve overtreden, doch altoorens iets zeggen, van 't geen de Turken onmiddelyk eer zy in de Mosquée treden onderhouden.

Als een goed *Mufulman* aan de vier gemelde reinigingen voldaan heeft, moet hy met nedergeflagen gezicht Tempel-waarts gaan, en, gedenkende wat eerbiedigheid hy aan die plaats fchuldig is, zyne fchoenen aan de deur uittrekken; weshalven d'Oofferlingen, dewyl zy 'er zo menigmaal daags toe gehouden zyn, een soort van fchoenen hebben uitgevonden, bekwaam om 'er, zonder het ligchaam eens te buigen, of 'er het behulp der handen toe van nooden te hebben, met gemak te kunnen uittreeden. Zy noemen ze *Pabouches*, en mogen eer voor een flag van Pantoffels of Muilen, als voor fchoenen, te boek geteld worden.

De koleur is verfcheiden, geel, rood, paars, fwart, enz. De Turken en Franken draagen ze gemeenlyk geel; d'Armeniers rood; de Grieken paars; en de Jooden fwart: maar niemand van alle deze natien vermag ze, zo lang als ze in het gebied van den Grooten

Heer woonen, groen te draagen; gelyk al de Wereld in *Perfien* mag doen. 't Zou een Chriften, die in Turkyen woonde, tot een misdaad gerekend worden een koleur aan de voeten te draagen, welke by de Mahometaanen, door de genegentheid die hun Propheet tot dezelve had, voor heilig word gehouden: en de rechte *Mufulmans* zouden de koleur, welke zy niet als met groote eerbiedigheid op hun hoofd zetten, en die gebruikt word om hunne *Emirs*, daar men den groenen Tulband aan geeft, als een teken van het maagfchap 't geen zy met hunne Wet-geever en Propheet hebben

Page 96
Header: CORNELIS de BRUYNS

hebben 't onderscheiden, geenzins aan de schoenen van een Giaour dulden. 't Antwoord, 't geen Cha-Abbas Koning van Perzië, hier over gaf aan een Ambassadeur, dien den Grooten Heer aan hem gezonden had, is te fraai om hier geen plaats te hebben. De Gezant, niet als met hertzeer, door geheel Perzië de Christenen, zo wel als de Turken, groene schoenen en kousen ziende dragen, verzocht uit den naam van zynen Vorst aan Cha-Abbas, dat hy aan alle zyne Onderzaaten wilde verbieden, een kleur, daar de waare Mahometanen meerder eerbiedigheid voor behoorden te hebben, langer t' ontheiligen, en aan hunne voeten te dragen: dat hy zeer wel wist, dat, dewyl het de bijzondere kleur van den Profeet was, de gelukkige aanhangers van zyne Wet, hun hoofd 'er maar mee behoorden te dekken, of 'er ten uitersten de voornaamste en eerlijkste deelen van hun ligchaam mee op te pronken: dat men ze, door een onlijdelijke vermaning, niet tot zo verre moest vernederen, als ze aan de voeten te trekken, en 'er mee in de slijk te loopen, gelyk men straffeloos door zyn geheele Ryk deed, en zelfs de Giaours, de Christouwers, daar zy de Jooden mee betekenen, en alle d' andere Mordars, of onreinen, zonder eenig onderscheid. ¹⁶⁵

Cha-Abbas, die de volmaaktste Vorst van het geheel Oosten was, en wiens treffelyke hoedanigheden hem de genegentheid van alle de volkeren verwekten, ziende dat d' onrechtvaardigheid der Osmanlis, of Ottomanen, indien het hen mogelyk was geweest, de menschen trachtte te beletten zich van de groene kleur, welke de Natuur hen zo mildelyk schenkt, te bedienen, en hen te noodzaaken, niet aan hunne schoenen te durven gebruiken, 't geen die goede Moeder hen over de gansche oppervlakte der aarde, zelfs onder de voet-zolen, spreid, en willende een zo belachelyke voorflag liever met een geestig schertsery afwyzen, als de vermaning, welke een zo lomp verzoek verdiende, eeniger maaten laten blyken, geliet zich als of hy bewilligde in 't geen den Grooten Heer voor hem begeerde, en beloofde den Ambassadeur, dat hy aan zyne Onderzaaten, en aan alle de geenen, die in zyn gebied woonden, zou doen gebieden, de kleur van den Profeet niet meer aan hunne voeten te gebruiken, met byvoeging dat hy verzekert was, dat, zo haast als 'er het verbod af gedaan was, men geen groene schoenen in Perzië meer zou zien dragen: maar dat, eer hy die order liet afkondigen, den Grooten

Heer, die zo yverig voor deze kleur scheen, alvorens een andere over het zelve onderwerp in zyn gantsche Ryk ter uitvoering moest doen stellen.

Weet gy niet, zei de Vorst tegen den Ambassadeur, dat uw Meester zonder de minste bekommering voor zyne oogen ziet, dat men de kleur van Mahomet in zyn gebied veel meer ontheiligt, als men in Perzië doet? In myne staaten draagt men aan de schoenen en kleederen niet anders als een groen dat dood is; en alle de beesten van Turkije ontlasten zich dagelyks, straffeloos, van hunne vuiligheden op het gras, zynde de levendige kleur, welke onze Profeet beminde. Gaat dan aan uwen Meester zeggen, dat hy eerst alle de beesten, die in zyn Ryk zyn, belette het gras voortaan met hunne drek te besmetten, en met voeten te treden, gelyk ze gestadig doen; en ik zal myne Onderzaaten als dan wel weeten te beletten voortaan groene schoenen te dragen.

d' Elchi of Turksche Gezant, wel merkende dat Cha-Abbas met dit antwoord de dwaasheid van zyn verzoek bespote, ging uit de Talaro, zynde de plaats daar de Perzische Koningen gemeenlyk gehoor aan d' Ambassadeurs geeven, om zyne geele Pabouches, die hy aan de deur gelaaten had, gelyk men doet aan den ingang der Moskeeën, en andere plaatfen welke men eerbiedigheid moet toedraagen, weder aan te trekken.

't Waar Header: R E I Z E N. 97

Vervolg van de Kerk gebaarden.

't Waar te wenschen, dat alle de Christenen, welke geen genoegzaame eerbiedigheid voor de Tempels, en geen aandacht voor de gebeden, die aldaar gedaan worden, hebben, eens mochten aanmerken, op hoedanig een manier de Turken zich kwyttten, van d'enge verbintenis aller menschen, om God met nederigheid en aandacht te bidden: zy zouden gewisselyk van hen leeren, niet in den Tempel te treden met een ziel bezoedeld met misdaden, wanneer ze aanmerkten, dat de Mahometaanen zich zo zorgvuldig wasschen van de minste vuiligheden, daar zy hun ligchaam of kleederen mee besmet mogen hebben; mitsgaders zich aan de deur der Christene Tempels van de Wereldsche handelingen ontslaan, en 'er niet afspreken, gelyk de meesten in de plaatsen, verordend tot het gebed, doen, indien zy betrachtten, dat zelfs de Turken nooit in hunne Mosqueën gaan, zonder hunne schoenen aan de deur uit te trekken, en, geduurende het gebed, in een stilheid en zedigheid, welke niet genoeg gepreezen kan worden, opgetoogen te wezen.

't Is ook ten inzichte van dit gebed, zo dikwils en met zulk een zedigheid herhaald, dat d'Ottomannen gelooven, dat God hen Meesters van een der schoonste Landen, welke in de drie beste deelen der Wereld zyn, gemaakt heeft.

Maar om niet 't eenemaal te gelooven 't geen uit den mond van een Mohometaan komt, zal ik hier in voegen, 't geen Monsr. Grelot verhaald, hem, ter zaak van d'ontheiliging der Kerken, met een Griekschen Christen ontmoet te zyn. Deze Griek, zegt hy, was van Constantinopolen; over de tachtig Jaaren oud, en de Zoon van een Vader, die 'er over de honderd geleefd had, gelyk ook zyn Groot-Vader. Hy woonde dicht by S. Sophia; en gelyk hy my menigmaal in 't Portaal van dien Tempel had zien treden, zeide hem de vrees, dat zo menigvuldige bezoeken van een Mosquée, wel licht mochten voortspruiten uit een begeerte om van Religie te veranderen, of my in gevaar stellen, van 'er toe gedwongen te worden; en hy wierd gedreven door een yver van liefde om my aan te spreken, en te vraagen, of hy wel mocht weeten, wat my bewoog om S. Sophia zo dikwils te gaan bezoeken? Ik antwoordde, dat het de schoonheid van dien Tempel was, die my derwaarts trok, en dat ik my niet moede kon zien aan een plaats, die zo lang tot de heilige Geheimenissen van het Christendom gediend had. De goede Gryzaard vatte my al bevende by de hand, en zei met de traanen in d'oogen: *Ach myn kind! Indien onze Vaders nooit als met eerbiedigheid in S. Sophia hadden getreden, gelyk de Turken tegenwoordig doen, wy zouden noch de Meesters van die Kerk weezen: maar, vervolgde hy, God, die yverig is van de eer zyns Huis, heeft deze misdaad der Grieken strenger gestraft, als alle d'andere zonden, welke zy begaan mochten hebben.* Thans verhaalde hy my in 't lang 't geen zyn Groot-Vader hem menigmaal hier over had verhaald, en zeide onder anderen, dat de hoogmoed onder de regeering der laatste Christene Keizers van 't Oosten tot zo verre was geklommen, dat de lieden van aanzien, en van vermogen, zelfs te paard in deze Kerk reeden, of 'er zich met Rosbaaren in lieten voeren, zulks dat ze dikwils met de vuiligheden van die beesten besmet wierd; met byvoeging, dat Mahomet de IIde, die Constantinopolen innam, de eerste-maal in deze toerusting aldaar niet gekomen was, als om dat men hem zeide, dat, zo 'er de Grieken geen swarigheden in maakten, hy zyn paard ook wel in den Tempel mocht voeren, en niet eer als voor het Altaar afstyggen, om 'er zyn gebed te doen.

't Gaat dan zo niet met de Mahometaanen. Zy vervoegen zich nooit tot het gebed, dan in een zo zedige en nederige gestalte, dat men zich geen dieper onderdaanigheid kan

N ver- Header: 98 CORNELIS de BRUYNS

verbeelden: want na dat zich wel gewasschen, en de schoenen aan de deur van de Mosquee uitgetrokken hebben, plaatsten zy zich, zo dicht als ze kunnen, aan den Imam, zonder echter de geenen, die voor hen gekomen zyn, te stooten of te verdringen, hier vallen ze op de knien neder, en gaan op de hielen zitten, zynde het postuur, 't geen d'Offerlingen 't nederigste oordeelen, om aldus

den aanvang van het gebed te verwachten, zonder dat ondertusschen iemand met den geenen, die naast hem zit, durft spreken, noch 'er ook zelfs eens om denkt.

De tyd des gebeds gekomen zynde, rijst den Imam op, en, staande overeind, legt beide zyne vlakke handen tegen zyn hoofd aan, waar na stoppende d'ooren met de twee duimen, heft hy zyn gezicht ten Hemel, en zingt zeer luid en onderscheidentlyk het gebed, terwyl hem het volk met een zachte stem volgt, en alle zyne vreemde postuuren nabootst. 't Is niet noodig de woorden van het gebed hier in te voegen: wy zullen alleenlyk een uitlegging geeven van de voornaamste Arabische passagien (want men moet weten, dat d'openbaare gebeden in d'Arabische taal gedaan worden) van dewelke de Mahometaanen zich in hunne gebeden bedienen, en die getrokken zyn uit het eerste Hoofdstuk van den Alkoran.

Wanneer de Turken in den aanvang van het gebed hunne handen en oogen om hoog heffen, zeggen zy, *Bis milla hirraknau irrachimi*, 't welk betekend *in den naam van den Goedertieren en Barmhartigen God*, waar na de handen beneden den gordel latende daalen, leezen zy, hebbende d'oogen ter aarde geslagen, het gebed, 't geen zy de Fatiche, of Fatha noemen, zo veel te zeggen als de *Voorreden*, om dat het uit de inleidinge, of den aanvang van den Alkoran getrokken is. Ziet hier d'uitlegging.

Lof zy God, die den Heer der Wereld is, Goedertieren en Barmhertig. O! Groote Koning van den dag des Oordeels, wy aanbidden u; wy vertrouwen ons op u: behoud ons, dewyl wy u aanroepen, op den rechten weg der geenen, welke gy verkoozen hebt, en met uwe genade begunstigt; laat ons niet afwijken, op den weg der geenen, tegens dewelke gy vertoornt zyt, noch der ongeloovigen of dwaalenden. Amen.

Na dat dit gebed geeindigd is, buigen zy zich nederwaarts, leggende de twee handen op de kniën, en zeggen *Alla hou Heeber* enz. Betekenende.

God is Groot. O! myn God, eere zy u: uwe lof en uw naam zy gezegend, en uwe grootheid verheven, want daar is geen andere God als gy.

Hier na schreeuwen zy altemaal luydskeels met den Imam, of den geenen die het gebed doet, *Alla Heeber, o Groote God!* en werpen de zich neder, kussen zy tweemaal de aarde, schreeuwende 't elkens *Alla Heeber*.

Deze buigingen heeten *Rekiets*. Zy zyn verscheiden in getal, volgens d'uuren van het gebed. 's Morgens maaken zy 'er maar zes, 's middags acht, naa den middag zes, 's avonds acht, en zo

veel 's middernachts, als de Maanen van Recheb, Chaban, of Ramazan hen verplichten des nachts ten bedde uit te stijgen, om na de Mosquee te gaan.

Als d'eerste dezer knie-buigingen gedaan is, ryzen ze op, en vangen de voorgaande Fatha weder aan, welke zy staande overeind zeggen, zonder de duimen in d'ooren te steken; varende wyders met het zelve gebed voort, tot dat zy zo veele *Rekiets*, of knie buigingen, gedaan hebben, als het uur vereischt. Thans ryzen zy ten halven op, en gaan op de hielen zitten, kykende zeer aandachtig, zonder het gezicht elders te wenden, in hunne geopende handen, als of ze in een boek lazen, terwyl ze ondertusschen een getal van zegeningen ter eere Gods zeggen, welke zy by de leden van hunne vingeren tellen. Deze zegeningen zyn als zo veele dankzeggingen, die zy aan God doen, wegens

Header: R E I Z E N. 99

wegens dat hy hen in het gebed verhoord heeft. Zy worden ook by wylen aan *Mahomet* gericht, met de woorden *Rezul Alla*, (*afgezant van God*) welke zy 't elkens herhaalen, maar gemeenlyk geschieden ze niet als aan God, met de woorden *Subhan Alla*, (*God zy geloofd*) *Allem Dallilla*, (*Lof zy God*) *la illa illala*, (*daar is geen andere God als God*) enz.

Wanneer de Turken nu alle hunne *Rekiets*, of aardkussingen gedaan hebben, eindigen zy hun gebeden, die nooit veel langer als een half uur duuren, met zich by den baard te vatten, waar na zich ter rechter en slinker hand keerende, groeten zy de twee Engelen, welke zy gelooven altyd aan hunne zyden te wezen, den een om hen tot het goede op te wekken, en den ander om hen te beschuldigen van het kwaad 't geen zy gedaan mogen hebben; deze Engelen zyn, na hunne vertelling, de goede en de kwaade: d'eerste is wit, en den ander zwart, enz. Thans vergaderen eenige zangers op kleine balkons, of galderytjes, en zingen'er by wylen een foort van een Psalm, waar af de wys niet onaangenaam is. 's Maandags, Woonsdags, en Vrydags klimt een Prediker op den Stoel, om de aanhoorders eenig punt van den Alkoran, 't geen hy na zyne manier verstaat en uitlegt, te verklaaren.

Deze Predikatie mag een ygelyk by wonen, zo wel als de geenen die by wylen op de Markten geschieden, en men eindigt dezelve altyd met eenige gebeden, welke tot de voorspoed van den *Sultan* en des zelfs wapenen tegen zyne vyanden worden gedaan; daar het volk, 't geen tegenwoordig is, niet anders op antwoord, als *Amen*.

Ziet daar wat'er tegenwoordig in den Tempel van *S. Sophia*, gelyk ook in d'andere *Mosquéen*, omgaat; 't welk hoe smertelyk het de Grieken zy aan te zien, is lichtelyk te denken; zy zuchten'er geduurig om, dat zy haar Heiligdommen alzo zien overgebracht, ten dienfte van die geene, die een andere hoope hebben, als die welke in *Christo* alleen kan en mag gevestigd zyn; die een ander

Woord voor Godlyk erkennen, als dat van *Moses*, de Propheten en Apostelen; en die het hun voor een groote weldaad aanrekenen, dat ze geduld werden, met behoudenisfe van haare belydenisfe.

Doch 't zal ook niet onaangenaam zyn voor den Leezer, alhier iets van der Grieken Godsdienst, en de byzonderheden van hun Kerkbestier, te vinden; laat ons daar dan ook een weinig van zeggen.

[Image: A woodcut illustration of a vase filled with flowers and leaves.]

N 2 XIII. HOOFD: Header: 100 CORNELIS de BRUYNS

XIII. HOOFDSTUK.

Verscheidene byzonderheden, noopende de Kerkelyke bedieningen der Grieken, Kerkgebaarden enz.

Nauwlyks hadden de Keizers 't Christen geloof beleden, of zy begonnen 't gezag en beftel van de Eer-ampten, in de Kerk, zo veel als mogelyk was, van hun te doen afdaalen, en matigden met'er tyd by na de geheele macht daar over zich zelve toe.

't Is geen wonder, dat op dit voorbeeld de Turkfche Keizers, dezelve mede aan haar getrokken hebben, en dat, de gefchenken by hun altyd zeer begeerd geweeft zynde, die Ampten aan de meeit biedende veil geworden zyn: vooral, na dat dezelve meinden in hunne Throon genoegzaam geveftigd te zyn.

't Is zeker dat de Grieken, hoe zeer gedrukt, zich noch niet ontdaan hebben van de ambitie, en dat ze door deze genoopt, van tyd tot tyd met allerhande konften na de Patriarchs plaatfen, en die dezelve naaft komen, getracht hebben, niet alleen met verdienften, maar wel voornaamentlyk door kracht van geld.

De Grieken erkennen den Paus geenzins voor 't Hoofd van de Kerk: maar zy hebben tot haar opperfte Opzienders vier Patriarchen, die elk een gelyk gezag in hun Patriarchfchap hebben, zonder onderwerping van den eenen aan den anderen. De eerfte is den Patriarch van Conftantinopolis, de tweede van Antiochien, de derde van Alexandrien, en de vierde van Jerufalem. Alle vier werden ze in hunne bedieningen geveftigd door den Grooten Heer, of zyne Officieren, namelyk die van Conftantinopolen door den Grooten Vizir, en de andere drie door de Baffas van yder Landfchap. Maar de Patriarchs-plaats van Conftantinopolis is de waardigfte.

Zederd dan dat de hoogmoed, geholpen door de Simonie, zich meefter van dit Patriarchfchap heeft gemaakt, moeten alle de mindere Prelaaten dikwils groote fommen opfchieten aan den geenen, die om deze waardigheid te bekleden, en dikwils zelfs om zynen voorzaat den voet te lichten, de toeftemming van den Grooten Heer heeft weeten te verkrygen, door kracht van veel gefpil de penningen.

Wel werd 'er gezegt, dat de Sultans eertyds eenige gefchenken aan de Patriarchen deden, om de volkeren, onder hen behoorende, door dit middel op hunne zyde te krygen; maar 't is zeker en wereldkundig, dat zy, na dat ze nu verzekerd waaren vaft in haaren zetel te zyn, van doen af, en tegenwoordig zeer groote gaaven de Patriarchen ontfangen hebben; welke van dag tot dag, door de nieuwe verhooging der Lief-hebbers van het Patriarchfchap aangroeyende, wel haalt tot een zo overmaatigen prys zullen ftygen, dat geheel Griekenland dien naauwelyks zal kunnen opbrengen.

In twee Jaaren tyds, omtrent den Jaare 1670. gaven twee verfcheide Prelaaten, om het Patriarchfchap te mogen bekomen, den een vyftig, en den anderen zefftig duizend ryksdaalders, tot een gefchenk aan den Grooten Heer.

Deze fommen zyn groot voor Caloyers, welke belydenis van armoede doen, en niets eigen behoorden te hebben. Maar ondertuffchen als ymand dier Monniken eenige ryke kooplieden weet te vinden, die'er hem een gedeelte van opfchieten, laat hy zyne meening aan den Grooten Vizir voorftellen, welke niet feit den tytel van Patriarch te vergunnen, aan den geenen, die'er 't meeit voor geeft, en ontfangende terftond 't geen men hem aanbied,

ver- Header: R E I Z E N. 101

vervaardigt hy de *barat*, of bullen van den Grooten Heer, welke den ouden Patriarch afzetten, en den nieuwen in zyne plaats aanftellen, met order aan de Grieken van hem te gehoorzaamen, en de fchulden, welke hy ter zaake zyner promotie gemaakt heeft, ten fpoedigften te betaalen, alles op ftraf van flok-flagen, verbeuring van goederen, of fluiting der Kerken.

Straks ftuurt men deze order aan alle d'Aarts-biffchoppen en Metropolitaanen, die ze terftond aan hunne Suffragaanen doen aankondigen; en deze, zich van de gelegenheid bedienende, vorderen van hunne *Papas*, of *Priesters*, en van de volkeren welke onder hen behooren, niet alleen zodanig een fomme, als de nieuwe Patriarch hen op gefchat heeft; maar ook noch wat meer, onder voorwending der gaaven en gefchenken, die zy aan hunnen nieuwen Kerkvoogd moeten doen.

Eene zo verkeerde verheffing, als deze, belet niet, dat men den Patriarch, wanneer men tegen hem fpreekt, met *Panagiotita Sou*, dat is te zeggen, *uwe Albeiligheid*, of *Allergrootfte Heiligheid*, bejegt. Doch deze tytel word hem niet gegeven, voor dat hy bezitting van de Patriarchaale waardigheid heeft genomen, 't geen aldus toegaat.

Na dat de brieven voor den *Caloyer*, die na het Patriarchchap ftaet, vervaardigd zyn, vervoegd hy zich met twee of drie Biffchoppen van zynen aanhang, in het *Serrail*, of by den *Kaimakan*. Hier gekomen zynde, en den boord zyner tabbaard wel nederig gekuft hebbende, worden hem de bullen van den Grooten Heer voorgelezen; waar na hem over zyn fwart Caloyers kleed, fweemende niet kwalyk na dat der Benedictyners, twee brokade veften, of rokken van verfcheidene koleuren, door den Grooten Heer aan hem gefchonken, getrokken hebbende, ftygt hy met de Biffchoppen van zyn gevolg, welke op de zelve wys bekleed en verciert zyn, te paard, en ryd in deze toerufting van het *Serrail*, tot aan de Patriarchaale Kerk, die 'er meer als een halve myl afgelegen is.

De Cavalkade, die hem geleid om bezitting van deze Kerk te nemen, beftaat maar uit omtrent twaalf per-zoonen, te weeten, een *Capigi*, twee *Chiaouz*, den *Kiaja*, of *Secretaris* van den *Kaimakan*, en eenige *Janitsers*, welke voor hem gaan. De drie of vier Biffchoppen van zynen aanhang, en eenige andere *Caloyers* van zyn gevolg, komen achter aan, met rokken, gelyk gezegt is, over hunne fwarte kleederen, bekwaamer om voor een maskaraade te dienen, als om het cieraad van een welgeordonneerde Cavalcade te vertonen.

Na dat de Patriarch aldus aan de deur zyner Kerk gekomen is, welke hy gefloten vind, ftygt hy van 't paard, en de Secretaris van den *Vizir*, of van den *Kaimakan*, leeft voor hem overluid, en voor alle de geenen, die zich by deze plechtigheid bevinden, de *Barat*, of brieven van den Grooten Heer: waar na de deuren der Kerk geopend zynde, leid hy 'er hem in, en keert, na dat hy hem op den Patriarchaalen Throon geplaatft heeft, met zyn gevolg weder na het *Serrail*.

Aldus laat hy hem vreedzaam bezitter van zyn Beneficie, tot dat eenig ander *Caloyer* in 't hoofd krygt eens twintig beurzen, bedraagende tien duizend Ryksdaalders, meer te bieden, als hy gegeven heeft.

De gemelde dingen verricht zynde, gaan de bedienden der Kerk, yder na zynen rang, den nieuwen Patriarch de handen kuflen, en hem de *Polychronos ti Panagiotita Sou*, 't geen men te *Romen*, ten opzichte van den *Paus*, *ad multos annos* noemt, toewenfchen: waar na men aan alle de Griekfche Prelaaten van het Ottomannifche Ryk laat weeten, dat ze de taxe, daar de nieuwe

Patriarch hen opgefteld heeft, met den eerften komen voldoen, zo ze niet willen, dat hy anderen in hunne plaats aanftelle, gelyk dikwils genoeg gebeurt.

N 3 Ziet Page 102 Header: CORNELIS de BRUYNS

Ziet daar d'ongeregeldheden, en den deerlyken staat, daar de verdrukkinge, de hoogmoed, en de Simonie, de Grieksche Kerk, welke niet meer als een schaduwe is, van 't geen ze eertyds is geweest, toegebracht hebben.

d'Eerste Officiers of bedienden van de gemelde Kerk, na den Patriarch, zyn d'Aards-bisschoppen, die verscheidene Suffragane Bisschoppen onder zich hebben: maar ze moeten altemaal, zo wel als de Patriarch, *Caloyers*, of Geestelyken weezen, en den Regel, die zy in het Klooster beleeden hebben, zo lang als ze leeven onderhouden; zy doen beloften van Vader, Moeder, en de Wereld te verlaaten.

Zy leeven dan altemaal op dezelve manier, dat is te zeggen, dat ze nooit vleesch eten, maar wel visch, te weten op de dagen dat de gemeente vleesch mag eten, en wanneer de gemeente geen vleesch mag eten, vasten zy niet alleen van visch, maar mede van oly en wyn. Zy dienen ook op dezelve manier in de Kerk; en hebben dezelve bedienden onder zich, te weeten Geestelyke en Wereldlyke Priesters.

De Reguliere of Geestelyke Priesters, *Papas Iereus* by hen geheeten, zyn Geestelyken die niet getrouwd zyn, en het ook niet mogen weezen. De Wereldlyke Priesters, of *Cosmicos Iereus*, zyn getrouwd, doch mogen maar eene Vrouw hebben; en na der zelve dood niet weder trouwen; gelyk ook der zelve Vrouwen, na de dood van hunne Mannen, niet weder mogen Huwelyken: maar de dienst van alle beiden is dezelve, en zo geweldig groot, dat ze wel vyf uren op den dag van nooden hebben om ze maar te kunnen leezen: 't geen ook oorzaak is, dat veele zich 'er heel licht af ontflaan, 't zy dat ze den tyd, of de wil niet hebben, om 'er aan te voldoen, of dat ze geen geld hebben om de boeken, welke tot het volmaaken van hun *Breviarium* noodzakelyk zyn, te koopen. Deze boeken zyn ten getale van zes, meestendeel in *Folio*, en te *Venetien* gedrukt. 't Eerste is de *Triodon*, en word in de Vasten gebruikt, het tweede, d'*Euchologion*, begrypende alle de Gebeden: de derde de *Paraklitiski*, daar de lofzangen, enz. ter eeren van de Heilige Maagd, waar af zy 'er zeer veele hebben, in staan: het vierde de *Pentecostariou*, bevattende alleenlyk den dienst van Paasch tot aan Pinxter: het vyfde, de *Mineon*, zynde de dienst van elke Maand: en het zesde, 't *Horologion*, 't geen alle dagen gelezen moet worden, vermits 'er de Canoniale uren in begrepen zyn. Daar en boven hebben zy het *Antoloion*, waar in alles is begrepen, 't welk tot de dagelyksche, maandelyksche, en

jaarlyksche Godsdienst gebruikelijk en gewoonlijk is. Hoe wel de Priesters deze alle moeten hebben, zo achten ze nochtans voor al het laatstgenoemde in de Kerk te moeten hebben.

De langduurigheid van dezen dienst, en de prys der boeken, maaken dat by na alle de Bisschoppen, Priesters, en zelfs de *Caloyers*, zich 'er nooit mee bekommeren. Daar zyn by na geen andere plaatfen, als te *Monte Santo*, zynde de Berg *Athos*, of *Agion Oros*, of te *Neamogni* op het Eiland *Chio*, en eenige andere welgeregelde Kloofsters, daar ze ter behoorlyke tyd gelezen word: want al het overige der Grieksche Geestelykheid ontflaat 'er zich af, zonder zelfs den Patriarch 'er eens over te moeyen; vermits hy zelve geen tyd hebbende om een zo langen dienst te leezen, den anderen het voorbeeld aanwyft, om 'er een goed gedeelte van af te snyden, of ze gantsch en al te latenvaaren.

¹⁶⁶ Buiten d'eerzucht en de hoogmoed, de gewoonlyke gebreken der Monniken, leiden de *Caloyers* een zeer voorbeeldig en streng leven. Zy doen de drie genoemde geloften, en onderhouden ze ook zeer naauwkeurig, voornaamentlyk in de groote Kloofsters, welke gemeenlyk de best geregelde zyn, als die van *Agion oros*, *Neamogni*, *Monte Sina*, *S. Saba*, Header: R E I Z E N. Page 103

S. Saba, *S. Michiel van Jeruzalem*, en andere diergelyke. Zy eeten ook, om hen deze dingen te beter te doen onderhouden, nooit vleesch, en leeven niet als van peul-vruchten, kruiden, en 't geen het aardryk en geboomte voort-brengt, welke zy zelve op de landeryen, by hunne Kloosters gelegen, kweeken. Maar, gelyk gezegt is, zy mogen visch eeten, als het niet in eenige Vasten is; want als dan durven zy ze niet ruiken, inzonderheid die bloed heeft: en hunne onthouding gaat zelfs zo verre, dat ze gedurende de Vasten, als ze maar melk, boter, of kaas moeten noemen, daar altyd de *Parentthesis* van *timi tis agias Saracosis* (behoudens d'eerbiedigheid der *Heilige Vasten*) byvoegen. 't Volk, na hun voorbeeld, zegt en doet by diergelyke gelegentheden het zelfde.

Eenige van deze zyn'er die alleen van het veld-gewas leeven, en die werden *Askitis* genoemd. Zy verlaaten het Klooster om op het gebergte te leeven: maar op hoogtyden vervoegen zy zich gemeenlyk na de Kloosters, om den gemeenen dienft by te wonen.

De Monniken, welke in drie orders zyn begreepen, te weeten, van *S. Bafilus*, *S. Elias*, en *S. Marcellus*, draagen altemaal het zelve gewaad, en onderhouden by na altemaal den zelve regel. Zy hebben in hunne Kloosters drie-der-hande Geestelyken, te weeten, d'Overften en Ouderlingen, de Geproffeffyden en andere Vaders, en de Nieuweligen met de Leeke-broeders. d'Overfte voert den naam van *Igoumenos*, dat is te zeggen *Leider*; zynde de tytel van *Archimandritis*, of *Abt*, niet zeer in gebruik onder hen.

Deze *Igoumenos*, of Overfte, is in groote achting en eerbiedigheid by de Monniken, voornamentlyk in de groote of welgeregelde Kloosters; want wat de kleinen belangt, daar eenige andere oude Monniken zyn, ze hebben daar zulk een volkomen gezag niet, en fomtyts moeite genoeg om zich te doen gehoorzaamen, voornamentlyk als ze eenige Poenitentien opleggen; welke niet beftaan, als in ettelyke kniebuigingen te doen, en by wylen te Vasten: want wat andere straffen belangt, d'Overften durven'er niet af kikken; en zouden reeden hebben om te vreezen, indien zy een Monnik met eenige van die kaftydingen dreigden, dat zy hem voet zouden geeven, om'er zich voor altyd af te bevryden, met eenige woorden voort te brengen, of alleenlyk de hand ten Hemel te heffen, om Turksch te worden. Men heeft'er maar al te veel voorbeelden af, en ontmoet by na niet eene plaats in het gantfche Ottomannifche gebied, daar niet altyd ymand van die *Kachis Muhammed*, *Papas Muftapha*, *Murat Carabache* enz. gevonden word, dat's te zeggen dat'er veele Griekfche, Syrifche, Armenifche, en andere Monniken en Priesters zyn, die de Kap verlaaten om den Tulband aan te doen.

't Moeyelykfte hier in is, dat, als deze lieden getrouwd zyn, en Christene kinderen hebben, de Jongens beneden de vyftien Jaar, de Religie hunner Vaders moeten volgen: maar zo ze ouder zyn, mogen ze, indien ze willen, by hunne Wet blyven, en gezamenderhand met hunne Moeders en Zusters in het Christendom leeven. Aldus doet de vrees, welke d'Overften der Oosterfche Kerk hebben, van de lieden te zullen verliezen, met de zelve wat hard te willen kaftyden, de tucht zodanig vervallen, dat alle Poenitentien, welke, zo in de Kloosters, als in de Kerken verordend worden, of licht, of vrywillig zyn, immers zo men niet ymand aantreft, die 't eenemaal onderdaanig zy, en gereed om van goeder herte zich aan alle strengeden t' onderwerpen. 'k Moet (zegt de Heer *Grelot*) hier over iets invoegen, 't geen omtrent den Jare 1670. in *Syrien* gebeurd is.

Dicht by *Damascus*, is een zeer fchoon Klooster van Nonnen en Monniken, ('k noem de Dochters eerft om dat de plaats haar toebehoort) gewyd aan de Heilige Maagd
Page 104 Header:
CORNELIS de BRUYNS

Maagd, onder den naam van Effeï de Saidnaia, dat 's te zeggen Onze Vrouw van Saidnaia, en gelegen op een berg, op welkers top het Klooster der Nonnen is, en aan den voet dat der Monniken. Beide zyn ze in 't zwart gekleed, en volgen den regel van S. Antonius. Nu gelyk deze Dochters van de liefddadigheid der barmhartige lieden leeven, bracht een jonge Broeder, dien d'eenzaamheid der plaats begon te verdrieten, zich in 't hoofd (onder den dekmantel der gewoonlijke aalmoesbidding, welke van tyd tot tyd door het gantfche gebied des Patriarchfchaps van Antiochien, voor deze goede Zusters, gedaan word) geheel Syrien te gaan doorkruisen: maar vermits hy niet wist, dat het Klooster van Saidnaia binnen de paalen des Patriarchfchaps van

Antiochien, daar het, zo wel als de Stad Damascus, onder gelegen is, moest blyven, voer hy met zyn werk al voort, tot dicht by Jerusalem; hebbende ten dien einde de brieven der Abdis van Saidnaia nagebootst, en onder die valsche patenten alreeds een merkelyke somme, na de gesteldheid des Lands, 't geen niet van de rykste is, verzameld. Aldus meende hy zynen weg te vervolgen tot aan Tripoly in Syrien, alwaar, indien hy eenig Schip vond, hy beslooten had na Europa over te steeken, of het na Constantinopolen te wenden. Maar zynde te Dgebel Ageloun, een groote berg omringd met Christene Dorpen en Gehuchten, gekomen, bevonden 'er zich ter zelve tyd twee Pennigzamelaars des Patriarchschaps van Jerusalem, hoedanige alle Jaaren door dien Prelaat derwaarts gezonden worden; welke den Broeder by de kop gevat hebbende, hem vraagden, voor wie hy zyne Aalmoessen hier ter plaatse kwam ophaalen. Hy antwoordde, dat het voor de Nonnen van Saidnaia was. De Jeruzalemsche Geestelyken hielden hem dan vast, als een man die zich zonder verlof hunne rechten toeëigende, en stuurden hem aan hunnen Patriarch, die, na'er aan d'Abdis van Saidnaia over geschreven te hebben, hem het Caloyers kleed afnam, als het Geestelyk leeven, 't geen hy beleed, en het gewaad, 't welk hy droeg, onwaardig.

Aldus ontnemen d'Oversten der Kloosters, om een gedeelte van het gezag, 't geen zy eertyds hadden, te behouden, den geen, die hunne orders niet willen gehoorzaamen, of daar zy iets kwaads af te gemoet zien, met schande het Geestelyk kleed, zonder acht te geeven op de geloften, welke zy gedaan hebben, van in zodanig een kleed, en onder zodanig een regel, te leeven en te sterven: dewyl deze geloften niet gedaan worden, als onder het goed behagen van den Patriarch, en d'Oversten der Order en Kloosters.

De Geprofeffiden, en andere Vaders, doen van gelyken, verlatende, als 't hen goed dunkt, het Geestelyk kleed: en, hoewel ze ten minsten voor hunne Professie een Novitiaat van twee Jaaren door gestaan hebben, gaan ze echter somtyds uit het Klooster, om op zich zelve te gaan wonen, of wel t'eenemaal het kleed en den regel te verlaten, maar daar door werden ze zeer veracht, en wanneer ze komen uit het Klooster te verloop, werden ze als vervloekt. Doch met leedwezen wederkeerende, werden ze, na't volbrengen van eenige opgeleide Penitentie, weder aangenomen. Deze Geprofeffiden, en andere oude Monniken, werken echter noch altemaal ten nutte van het Klooster, gedurende den tyd dat zy 'er in zyn; hebbende d'eene het opzicht over de vruchten, d'andere over de graanen, d'andere over het vee, en wyders over alles 't geen het Klooster mag toebehooren; ten welken einde zy zich bedienen van de hulp der Nieuwelingen, die zy gedurende hun Novitiaat meermaalen in het veld gebruiken, als tot d'oeffeningen der meditatie, en der

Geestelyke afgezonderdheid, daar zy zich niet zeer toe beyveren, gelyk ook niet tot de studie; 't geen d'oorzaak is, dat alle deze Caloyers uitstekend dom Header: R E I Z E N. 105

dom en onwetend zyn. En naauwlyks vind men'er, ook zelfs in de grootfte Kloofsters, die ytwes van het letterlyk Grieksch verftaan, in het welk hun gantfche dienft, en alle hunne gebeden, gefchreeven zyn.

De gehoudenheid der *Caloyers*, van zelve hunne Landeryen te bouwen, doet hen een menigte van Leeke-broeders aanneemen; en daar zyn by na geen Kloofsters, die'er niet ten minften zo veel als Monniken hebben. Deze Leeke-broeders flyten by na den gantfchen dag in het veld, en komen niet voor des avonds weder t' huis; alwaar, niet tegenftaande de vermoeiing van hunnen arbeid, zy noch een lang gebed bywoonen, en een menigte van kniebuigingen maaken, welke zy *Metanai*, of *Buigingen* tot aan d'*Aarde*, noemen: waar na zich vergnoegd hebbende met een zeer fober avondmaal, gaan zy zich van hunne vermoeidheid uitrusten op een bed, 't geen niet veel zachter is als een houtetafel, verwachtende dat, het morgen-gebed geeindigd zynde, de dageraad hen weder tot hunnen gewoonlyken arbeid roepe.

Over alle deze Geestelyken heeft men Provinciaalen, of Vifitateurs, die zeer verfcheelende zyn van die der Europifche Klooster-broeders: want deze gaan de Kloofsters hunner Provinciën niet bezoeken, als om'er de klachten der Monniken te hooren, en eenige misbruiken, welke daar in gelloopen mogen wezen, te hervormen: doch d'andere, met den naam van *Exarchi* bekend, bezoeken de Kloofsters, welke onder hen ftaan, om geen andere reeden, als om'er het geld af te trekken, 't geen de Patriarch van hen eischt.

Aldus mogen deze arme Caloyers wel werken, en hunne Leeke-broeders doen fweeten: zy hebben altyd groote moeite om yts te verzamelen, 't zy voor hunne gemeinfchap, of voor hen in 't byzonder, dewyl hun Patriarch hen dikwils die Vifitateurs toezend, om hen t' ontlaften van 't geen zy 't beft hebben.

Maar niet tegenftaande alle die fchattingen, welke de Griekfche Monniken moeten betaalen, zyn'er echter in *Turkyen* noch ryke Kloofsters, en ook zelfs Monniken, die in hun byzonder ryk genoeg zyn, om den Patriarch den voet te durven lichten, en zich in zyne zetel te plaatfen, voornamentlyk zo ze onderfteund worden, als gezegd is, door de beurs en den raad van eenig ryk Koopman, die hen 't geen 'er aan fcheelt, om het Patriarchfchap te koopen, aanbied.

Na d'order der Geestelyke Priesters, of *Caloyers*, volgt die der Wereldlyke, of *Cosmicoos Iereus*. Hier voor is gezegt, dat alle deze Priesters gemeenlyk getrouwd zyn; doch niet op wat wyze zy trouwen. Na dat ze gefchooren zyn, (want, zy werden boven op de kruin van 't hoofd, met een rond, ter groote van de palm van een

hand, afgefchooren, en niet zodanig als geschied by de Roomschegezinden) en dat ze de Kerk eenige maanden gediend hebben, worden ze in 't getal der *Anagnostai*, of *Leezers*, aangenomen, dat 's te zeggen, dat ze de morgen-gezangen, de Psalmen, en andere dingen, die de klerken gemeenelyk zingen, mogen leezen. Deze *Anagnostismus*, zegt Grelot, komt ten naasten by over een met 't geen de Roomschegezinden de *vier kleine Orders* noemen, als begrypende alle de diensten, welke d'*Anagnostai* behoorden te pleegen: maar vermits 'er bezoldigde lieden zyn om Poortiers, Luyders, en andere bedienden der Kerk te wezen, neemen ze geenen anderen dienst waar, als leezen.

Als ik hier spreek van de Luyders der Grieksche Kerk, moet men niet meenen, dat het Klok-luyders zyn: want zedert dat de Turken *Griekenland* t' ondergebracht hebben, hoort men 'er geen geluy, noch andere klank van klokken meer, om de geloovigen ter Kerk te roepen. De *Simandrión* alleen, zynde een lange en smalle houten plank, daar ze op slaan, om de Christenen te vergaderen, word tegenwoordig

O tot Header: 106 CORNELIS de BRUYNS

tor het teken van den dienst gebruikt.

De tyd van het Klerkschap verstreken zynde, en de Geschoorene eenige maanden de Kerk bediend hebbende, geeft de Bisschop hem het Diakenschap, of de macht om het Altaar te bedienen, en d'Epistel te zingen; waar na, zo de Diaken wil trouwen, staat het hem vry, mits dat hy'er zyn Bisschop kennis af geeve, en hem de Dochter, en haare woonplaats, noeme, op dat'er na haar leeven, zeden, en schoonheid vernomen moge werden: want de Vrouw van een Papas, of Grieksch Priester, moet wys, kuisch, en schoon wezen; zulks dat, indien haar eenige dezer hoedanigheden ontbreekt, zy niet kan pretendeeren een Papadia, of Vrouw van een Papas, te zyn.

Mogelyk zal men zich verwonderen, dat gezegd werd, dat de Vrouwen der Grieksche Priesters schoon moeten wezen, en dat men 'er zich niet mee bekommert, of die der Wereldlyken het zyn of niet: maar zo men betracht, dat de Grieksche Priesters maar eens mogen trouwen, en dat de Wereldlyken het meermaalen mogen doen, zal men het niet onredelyk vinden, dat een Papas zich voor altyd verzorge van een Vrouw, die in zich alleen zo veele goede hoedanigheden hebbe, als alle de geenen welke een Wereldlyke achtervolgens zou moeten behuwelyken. 't Gelukt hen ook gemeenlyk heel wel, dewyl, zo'er eenige jonge schoonheid in de wyk van een trouwzuchtigen Priester is, yder om 't zeerst yvert om ze hem te geeven; 't is gewisselyk op dat de schoonheid der Grieksche Vrouwen altyd, is het niet aan God, ten minsten aan zyne dienaars, geheiligt moge wezen; en dat de bekoorlykste vereenigd zynde met perzoonen, die de zuiverste moeten zyn, men, als men eenige beminnellyke Vrouws perfoon wil pryzen,

niets moge kunnen voegen by 't geen de liefde, of de vleyery, den Grieken zo dikwils in den mond legt, dat ze in fraayheid en deugd de schoonste Papadia te boven gaat, om te toonen, dat men niets volmaakster ter wereld kan vinden. Ook hebben de Papadias, behalven hunne natuurlyke schoonheid, noch een zeer bekoorlyke zedigheit. De witte doek, welke zy op 't hoofd draagen, de properheid hunner kleeding, en d'eenvoudigheid hunner omgang hebben zulke sterke aanlokzelen, dat men hen noodzakelyk moet beminnen. 't Is ook hierom, dat men aan de Jonge Papas toestaat den dienst, of de bediening, welke zy in de Kerk hebben, voor een wyl te verlaaten, om te gaan vryen, en order tot hun huwelyk te stellen, 't geen op de gewoonlyke manier voltrokken word, en waar na zy weder tot hunne voorgaande verrichtingen keeren, ontvangende wyders het Iero-diakenschap, 't geen hen de macht geeft om het Euangelie in de Synaxis te leezen, en met den Priester het Altaar te bedienen, tot dat ze in staat zyn, om zelve tot het Priesterschap aangenomen te worden, en, even als d'andere, de Eucharistie te celebreeren.

Behalven alle deze voornaamste bedienden der Grieksche Kerk, zyn 'er noch mindere, en die geene Order hebben. d'Eerste van deze zyn de Skeuophilakes, of Heiligdombewaarders, welke zorg draagen om de heilige vaten, en het huisraad der Kerk te bewaaren; de tweede, de Colonarki, of Antiphoners, zyn de gemeenlyk Jongelingen, die den zangers de Lofzangen, Psalmen, en den toon waar op ze gezongen moeten worden, aankondigen: de derde, de Tyrori, of Poortiers, welke de deuren der Kerk moeten openen en fluiten; en de laatsten, de Candilaphti, die het licht onderhouden.

Wat d'order der diensten belangt, ¹⁶⁷ die is verschillende, volgens de Kloosters en d'Inkomsten der Kerken. In de groote Kloosters staan de Monniken ter midder-nacht op, om een byzonderen dienst, dien zy Mesonucticon noemen, te doen. Deze dienst duurt gemeenlyk twee uren: maar Header: R E I Z E N. 107

maar als 'er een groote heilige dag, of Hoogtyd, op handen is, 't zy van gehoudenheid, of van Godvruchtigheid, worde Mesonaëticon een Olonuëticon, dat 's te zeggen, dat men ze den gantschen nacht doet duuren. Deze dienst is ingesteld om zich, door den geheelen nacht met bidden toe te brengen, te beter tot het vieren van de Hoogtyd te bereiden: maar de misbruiken, die 'er ingesloopen zyn, zouden ze verscheidene maalen hebben doen verwerpen, of ten minsten hervormen, indien de Grieksche Kerk wakkere Harders had. Want het gaat 'er gemeenlyk, door d'overmaatige toevloeying van menschen, zo onordentlyk toe, en d'eerbiedigheid, welke men aan die geheiligde plaatsen verschuldigd is, word 'er zo weinig in acht genomen, dat 'er geene gelykenis van een Kerkelyken dienst in te vinden is; daar niet

weinig toe doet de ruwe manier van spreken, by de Geestelyken zelve (die zich niet ontzien hunne gramschap, by de minste gelegentheden, openentlyk genoeg te betuigen) gebruikelijk.

Na het Mesonaëticon volgt de Oorthros, 't gebed voor de morgenstond. Hier na komen nog drie gebeden, als Proti ora op een uure in de morgenstond, Triii ora op de derde uure, het derde Eegti ora ten zes uren. Doch hoewel deze zo altyd behooren waargenomen te werden, zo laten ze daar van wel dikwils yts achterblyven, en doorslippen, behalven in de groote Vasten, wanneer het altoos moet geschieden. Een Priester diend dit al gedaan te hebben, eer zyn dienst in de Kerk begint, als de Liturgia en Synaxis, of Eucharistia begint: dan komt de Ennati, zynde het negen uren gebed; daar na volgt Esperinos, of 't avond gebed, zo dat den dienst, die de Priesters gehouden zyn te doen, omtrent vyf uren zoude duuren.

De morgen gebeden geeindigd zynde, treden de Monniken na de Eetzaal, alwaar, terwyl zy over tafel zitten, geleezen word. Maar als de maaltyd geëindigd is, zo 's avonds, als 's middags, gaat de Kok aan de deur op de knien leggen, en, als of hy de vergelding zyner moeite, of de vergeeving zyner mislagen verzocht, zegt hy tegen d'uitgaande Caloyers, Eulogite Pateres (zegend my Vaders) en yder hem groetende, antwoord, O Theos Syncorefi (God zegene u) waar na zich altemaal in hunne Cellen vertrokken hebbende, blyven zy daar, zo ze willen, of gaan werken tot des namiddags ten vier uren, wanneer zy op het gerammel van de Sunandron, verstrekkende hen, als gezegd, tot klok, om hen tot de Esperinos, of den avond dienst te roepen, weder in de Kerk vergaderen. Hier na doen zy eenige lichte oefening, en gaan ten zes uren het avondmaal houden. Van tafel opgestaan, vervoegen zy zich weder in de Kerk, om 'er een dienst te doen, dien zy Apodipho, of avond dienst, en de Roomsche-gezinden de Compleete, noemen. Deze eindigt des avonds omtrent ten acht uren; waar na een yder zich in zyne kamer vertrekt, om te gaan slaapen, en des morgens weder op te staan. Zy hebben weinige moeite met zich te kleeden, om tot de morgen diensten te gaan, ter oorzaak dat zy, gelyk ook de meeste Wereldlyke Personen van 't Ooften, gantsch, of ten minsten half, gekleed slaapen, trekkende alleenlyk het boven gewaad uit: want d'Europeërs zyn by na de eenigen in Turkyen, die tusschen laakens slaapen.

Gelyk de Caloyers d'eerste bedieningen der Grieksche Kerk bekleeden, schikken zich d'andere Priesters, en de byzondere bedienden van elke Kerk (die 'er verscheidene heeft, zo ze wel van inkomsten voorzien is, of maar een, zo zy 'er geen meer kan voeden) na der zelve voorbeeld. Doch 't zy dat de Kerken ryk zyn, of niet, daar word eene Agia koinonia, of bedieninge des Avondmaals, daags in een Kerk gedaan, en in veele meer als een, doch niet op de zelfde Altaar, welke genaamt werd Agia tra.

trapeza, dat is te zeggen, de heilige tafel.

Aldus is de Roga, of de bezoldinging van twintig of dertig Ryksdaalders, welke de Epitropi, of Kusters, gemeenlyk aan een Priester ter jaar geeven, alleenlyk voor zyne bywooning in den dienft, en niet voor de Missen; dewyl'er in de Kerken, daar verfcheidene Papas zyn, dikwils gevonden worden, die ze geen viermaal in 't Jaar kunnen doen: want zy volgen malkander, en hebben yder zyne beurt; deze eene Mis is d'oorzaak, dat vele lieden dezelve niet kunnen hooren, dat'er ook veele komen, als ze ten halven, en noch meer als ze gantsch en al gedaan is. Doch deze laatften bekommeren zich niet zeer over hunne leuiheid, geloovende, dat, als ze flechts in de Kerk komen, en'er eenige buigingen doen, het voor hen genoeg is te zeggen, dat God barmhartigheid betoont aan d'eerften, en de laatften bewaard.

't Geen wy gezegt hebben van der Grieken doen, zeeden, en gebaarden, foud den Lezer een indruk kunnen geven, dat dezelve het met de Rooms-gezinden eens zyn, en dat het Pauselyk gezag, de Ceremonien, de Infellingen en Geloofs-pointen des Pausdoms, onder de Grieken fouden overgeplant wezen: maar die zulks zoude denken, bedroog zich dapper. Want zy hebben zoo grooten afkeer van de Rooms-gezinden, dat ze alle der zelve Ceremonien voor afgryselyk en verfoejelyk houden. Daar om doemen zy de Roomsche Misse met zoo groot een afkeer, dat ze haare Altaaren zelfs afwaffchen, indien 't gebeurt dat een Roomsche Priester daar op de Misse komt te doen, als of ze verontreinigd waaren. Want zy achten't ongedeefd meel, ofte de Oblie van dezelve, voor onreine zaaken.

Ook verzaken ze wel uitdrukkelijk het oppergezag van den Paus, over de Chriften Kerk, en excommuniceren op Witten Donderdag den Paus, en alle de Latynsche Bisschoppen, haar doemende als Scheurmakers en Keters.

Hoewel de Heilige dagen, ingeftelt ter eeren van deze of geen Heilig, by haar zeer vermenigvuldigd zyn; tot zo verre dat 'er niet een dag van het Jaar is, die niet eenigen Heilig toegeeigend is, zo vallen die dagen niet op dezelve tyd, dat de Rooms-gezinden dezen of geen zelve Heilig viere en eeren.

Gelyk zy dan op den Saturdag ook nooyt vaften, hoewel de Rooms-gezinden het alle Vrydagen en Saturdagen gedaan willen hebben: in tegendeel, zy houden het voor een grouwel op den Saturdag te vaften, uitgenomen eens in 't Jaar, namentlyk op den grooten Saturdag van de Heilige weeke: zeggende haar Wet, zo een Kerkelyke bevonden werd op den dag des Heeren, ofte op den Sabbath te vaften, behalven op eenen eenigen, die zal afgezet werden: maar, zo het een Leeke bevonden werd te doen, die zal afgesneden, ofte ge-excommuniceerd werden.

De dagen yder Heilig toegeschreven, keeren Jaarlyks op hunne vafte tyden, en in dezelve order weder; doch die zyn niet alle even heilig: maar zy onderfcheiden'er eenige, welke zy als hooger Feesten vieren. Als namentlyk op den achtften September (van welke Maand zy haar Jaar-kring beginnen) vieren zy het Feest van de geboorte van de Alderheiligfte Maagd Maria.

Op de veertiende, het Feest van de verheffinge, en vindinge, van het waardige en levendigmakende hout des Cruices.

Den XXVI. is het Feest van den Euangelist Johannes.

IN OCTOBER

- Vieren zy den VI. het Feest van den Apostel Thomas.
- Den XVII. van den Euangelist Lucas.
- Den XXVI. van den Groot-Martelaar Demetrius.

IN NOVEMBER

- Vieren zy den VIII. het Feest van de Overften der Hemelsche Heir- Header: R E I Z E N. 109

Heilkrachten, de Aartz-Engelen Michaël, Gabriël en de overige.

Den XIII. het Feest van Johannes Chrysostomus.

Den XIV. van den Apostel Philippus.

Den XVI. van den Apostel Mattheus.

Den XXI. van den ingang van de H. Maagd in den Tempel. Luc. cap. 2.

Den XXX. van den Apostel Andreas.

IN DECEMBER

Vieren zy den VI. het Feest van St. Niklaas.

Den XII. van St. Spiridon.

Den XX. van den H. Ignatius.

Den XXV. de geboorte van onzen Zaligmaker Jezus Christus in het vleesch.

IN JANUARY

Den I. Vieren zy het Feest van Christi besnijdenisse, en van den H. Basilius.

Den VI. het Feest van den Doop van Christus, en op dezen dag werd, na de bedeeeling des Avondmaals, tot Constantinopolen het Water, dat in langen tyd ten Doop zal gebruikt werden, geheiligt en gezegend.

Den XVII. het Feest van den H. Anthonis.

Den XVIII. het Feest van de Alexandrynsche Bisschoppen Athanasius en Cyrillus.

Den XXV. van den Godgeleerden Gregorius Nazianzenus.

Den XXX. van de drie Aartz Bisschoppen, Basilius, Gregorius, en Chrysostomus.

IN FEBRUARY

Vieren zy den II. de ontmoetinge van Simeon aan Christus, na de veertigdaagsche reiniging van Maria. Luc. 3.

Den XI. het Feest van den H. Blasius.

Den XXIV. van den Dooper Johannes.

IN MAART

Vieren zy den IX. het Feest van de XL. Bloedgetuigen die tot Sebastien geleden hebben.

Den XXV. de boodschap der H. Maagd.

IN APRIL

Vieren zy den XXIII. het Feest van den Heiligen, Heerlyken, en Grooten Martelaar Georgius, of Joris.

Den XXV. van den Euangelist Marcus.

IN MEY

Den II. vieren zy 't Feest van den Grooten Athanasius.

Den VIII. van Johannes Theologus, of den Gods-geleerden.

Den XXI. van den Grooten Constantin, en de H. Helena.

Den XXV. de vindinge van 't Hoofd van Johannes den Dooper.

IN JUNY

Vieren zy den XI. het Feest van den Apostel Bartholomeus.

Den XXIV. van de geboorte van den Voorloper des Doopers.

Den XXIX. het Martelaarschap van Petrus en Paulus.

IN JULY

Vieren zy den XVII. het Feest van de H. Marina.

Den XX. van de Propheet Elias.

Den XXVI. van de H. Bloedgetuige, of Martelaresse Parasceve.

Den XXVII. van den H. Bloedgetuige en Artz Panteleemon, of Pantaleon, die onder Diocletiaan omgebracht is.

IN AUGUSTUS

Den VI. vieren zy Christus gedaant-veranderinge.

Den XV. het sterven van de H. Maagd.

En den XXIX. de Onthoofding van Johannes den Dooper.

Op alle deze H. Dagen leezen zy voor de Gemeinte, uit haar Synaxarium, in haar gemeine taal de levens en daaden van deze Heiligen, en de plechtelykheid werd besloten met de uitdeeling van de Eucharistia, ofte het Avondmaal, en de Grieken komen

Page O 3 Page 110 Header: CORNELIS de BRUINS

komen naartig tot het gehoor, yder na zyn vermogen geschenken van brood, wyn, wasch-kaarffen, oly, ofte yts anders, dat tot Kerkelyk gebruik den Priesteren kan aangeboden werden, toebrenge. Ook zyn ze, by deze plechtelykheden, by na boven haar vermogen mild aan de armen. 't Geen de Turken ook somtyds wel trachten te misbruiken, haare geterende Christen-slaven op zodanige tyden, ter afbedeling van Aalmoeffen, in de Kerken voerende; maar die krygen zelden veel, om dat bekend is, dat zodanige armgiften niet genoten werden by de slaven, die medelyden verdienen, maar by de gierige en graatige Meesters.

Wanneer den tyd van het Paaschfeest tusschen beiden invalt, vieren zy het zelve met groote vreugde, zulks dat de Kerken weder-galmen van de stemmen der geenen, die in haare ontmoetinge malkanderen toeroepen *Κύριε ἀνάστη*, de Heere is opgestaan, en der anderen, die antwoorden, *ἀληθῶς ἀνέστη*, waarlyk hy is opgestaan. Ook noemen zy dat het *Πάσχα ἀναστάσιμον*, het Paaschen der weder-opstandinge.

Des Sondags na Paaschen vieren zy de gedachtenisse van 't betasten van Thomas. Joh. 20.

Op den derden Sondag houden zy gedachtenisse van de Vrouwen, die uitgingen om het lighaam van Jezus te zalven.

Op den vierden Sondag, de middelste tusschen 't Pinxter-feest, gedenken zy der geschiedenis des Geraakten.

Op den vyfden Sondag verhandelen zy 't gebeurde aan den blinden, en op den vyfden dag daar na, de Hemelvaart van Christus.

Op den zefden Sondag houden ze gedachtenisse van de 318. Vaders, die in de Kerk-vergaderinge, ofte het Concilie tot Nicéén 't zamen gekomen zyn.

Op den zevenden Sondag houden zy het Pinxter-feest, en 's daags daar aan het Feest van de Heilige, en Onscheidenlyke Drie-eenheid.

Op den Sondag, die op Pinxteren volgd, vieren zy de gedachtenisse aller Heiligen.

Vier groote vasten-tyden hebben ze Jaarlyks, waar van zy de eerste, de Groote en Heilige noemen, en dezelve houden veertig dagen lang voor Paaschen, in naavolginge van de Oude Kerken, in de tusschen-tyd van welke XL dagen, verscheidene ter gedachtenisse van eenige Bybelsche gescheidenissen bestemd zyn, en de laatste week, die by de Roomsgezinden in Holland de goede weeke genoemd werd, noemen zy de Heilige en Groote weeke, en vieren dezelve ten uittersten met waaken en vasten.

De tweede vasten-tyd geduurd mede XL dagen, en komt voor het Feest van de geboorte onzes Zaligmakers.

De derde vasten-tyd geduurd twee weeken, ter eeren van de H. Maagd, en begint met den eersten van Augustus, en eindigd met den veertienden.

De vierde vasten-tyd, ter gedachtenisse van de Apostelen Petrus en Paulus, begint op den tweeden dag na 't Aller Heiligen Feest, en kan langer of korter duuren, na dat het Paasch-feest vroeger of laater in 't Jaar komt. Want zo veel dagen als 'er van 't Paasch-feest tot den tweeden Mey gestelt werden, zo veel dagen moet deze vasten-tyd duuren.

Gelyk ze nu, in 't houden van haare Feesten en vasten-tyden, in tyd zeer veel van de Rooms-gezinden verschillen, zo verschillen ze ook zeer veel van dezelve in de wyze van viering, en verachten veele Feest-dagen van de Pausgezinden.

Ook bidden ze 't Sacrament niet aan in het Avondmaal; maar, na dat het brood in stukken gesneden, en met den wyn (die met een weinig water gemengd is) begooten is, en het gebed daar over gedaan, draagd den Priester het zelve om, in een bedekt vat, of schotel, noch niet geconfacreerd zynde, eens en andermaal, wanneer het volk den stoet R E I Z E N. 111 ftoet met zeer groote eerbiedigheid en devotie groet, met gebogen hoofden en knien, en

werpen fom- mige zich geheel uit eerbied op de vloer, kuffende den zoom van het Priefferlyk kleed; en dit zeggen zy te doen, eens-deels om dat ze de voorbiddingje der Prieften, en der zelve gedachtenijfe voor haar, in de bedieninge der Eucharistie, hier door willen af bidden, ander-deels, om dat ze de Goddelyke gaven willen eeren, om dat dezelve, hoewel noch niet geconfacreerd, Gode toege-eigend zyn, en tegenbeelden zyn van 't lighaam en bloed des Heeren. Dus brengt den Prieffer dit brood en wyn op den middelften Altaar, die zy de Heilige Tafel noemen.

Mannen en Vrouwen, ja zelfs de eerft gedoopte kinderen, werd het brood en wyn toegedeeld, en zy doemen geweldig de Paus-gezinden, die de wyn den Leeken onthouden. Hun werd by haare Kerk-wetten ook bevolen vier maal des Jaars te biechten. Maar het nauwkeurig en angftvallig opzeggen van alle haare overtredingen (als of een mis-flag, in 't verbergen van eenige omftandigheden, of zdanige zonden, die de fchaamte beft raad te verfwygen, 't geheele gebruik van de Bonds-te-kenen zouden verydelen) en alzo 't open leggen van 't binnenfte van haar gewifle, werd haar niet vergegld, gelyk dat de Prieften in 't Pauzdom eifchen. Waar na de opgelegde boete volbracht, ofte ten minften aangenomen zynde, ontflaat den Prieffer de belyders, veel meer biddender wyze, als wel uit zyn eigen macht. By voorbeeld, als hy zegt, Onze Zaligmaker en Heere Jefus Chriftus zelfve, vergeeve u alles, 't geengy in zyne tegenwoordigheid, aan myne geringheid, beleden hebt, en 't geen gy moogt vergeten hebben. Doch zy bedienen zich niet altyd van dezelfde woorden: zomtyds zeggen ze wel kortelyk, dat u vergevinge gefchiede! Geen beftemde, of bepaalde tyd, is haar geboden om de kinderen te doopen, maar zy doen het zelden voor, of na den achtften dag, 't en waare de vreeze voor 't fterven des kinds hun 't gebruik van dit Sacrament deede verhaaften. Want zy houden de noodzakelykheid des Doops zo vaft, dat ze van de onge-doopte kinderen niets goeds derven hoopen. Daarom is het in tyd van nood den Leeken, zo wel Mannen, als Vrouwen, geoorlofd dat Sacrament te bedienen.

Zy mogen den Doop niet her-haalen, 't en zy een Ketter, of afvallige, tot de Kerke, na getoond berouw, wilde wederkeeren; en alzo wederdoopen zy de Rooms-gezinden, indien 't gebeurd dat ymand van die tot haar wil over komen. Zy verwerpen 't eenemaal het Vagevuur der Rooms-gezinden, en nochtans bidden zy voor de dooden, en doen voor dezelve offeranden in 't gebruik van 't Sacrament des Avondmaals, gelovende dat de zielen der gelovigen niet regel recht uit haare lighaamen na den Hemel gaan; maar dat ze tot den dag des Oordeels bewaard werden in de hand Gods, ofte in het Paradys, om dat Christus Luc. 23: 43. tegens den Moordenaar zeide, heden zult gy met my in het Paradys zyn, ofte in den schoot Abrahams uit Luc. 16: 22.

Uitgehouwene beelden verwerpen zy in haare Gods-dienst met zodanig een afkeer, dat ze meinen dat de Rooms-gezinden, door 't gebruik der zelfve, zich den Heidenen gelyk gemaakt hebben.

Maar gefchil- derde afbeeldzels houden ze voor heilig en eerwaardig. Den Prieffer, zullende den Avond-dienst beginnen, treed niet in 't Heiligdom, als na drie buigingien voor de afbeeldinge van Christus, en drie voor die van Maria, gedaan te hebben: en ten tyde van de bedieninge der Eucharistie, of 't Avondmaal, gefchieden drie dier- gelyke buigingien voor die zelfde afbeeldingen. Op de groote Feefien der Heili- gen werden der zelfver gefchildeerde afbeeldingen in de Kerken gezet, om 't volk tot der zelfver gedachte- niffe

Page 112 Header: CORNELIS de BRUYNS

niffe krachtiger aan te zetten, en op een verheven plaats, ter midden van het Choir, gefelt, dewelke dan yder tracht te kuffen. Indien het een afbeelding van Chriftus is, zo kuffen zy gemeinlyk de voeten, zo het een van Maria is, zy kuffen de handen; is 't 'er een van eenigen anderen Heilig, zy kuffen het aangezicht.

Zy doemen alle de Wefterfche Chriftenen, om dat ze het verftikte eten, en Verketteren dezelve daarom.

Voorts verfchillen zy van dezelve in dien deele, dat ze ontkennen dat de H. Geeft uitgaat van den Vader en den Zoon, en willen dat die alleen uitgaat van den Vader; hoewel fommige ftellen dat hy ook door den Zoon uitgaat. Maar de laafte zyn by de overige niet van goeden reuk. Evenwel houden zy alle den H. Geeft voor eens- wezens God met den Vader, en den Zoon, uitgaande van den Vader van eeuwigheid, zonder begin; en erkennen dat hy is de Geeft des Zoons, en dat hy van den Zoon gezonden, gegeven, en uitgeftoort werd. Alleen willen zy de uitdrukkinge, dat dezelve zoude uitgaan van den Vader en den Zoon, niet dulden, om dat zy de Latynfche Kerk befchuldigen, van de woordenkens ende den Zoon, zonder haar voorkenniffe, bygeslaanst te hebben in het Conftantinopolitaans geloofsformulier, en het zelve alzo vervalſcht te hebben. Maar ook heeft de partyſchap haar dit gevoelen met eenige gevolgen doen befwaaren, die eerder bewys geven dat zy de eigenſchappen van het Goddelyke wezen niet te recht begrypen, als dat dezelve haar doen zouden billyken en rechtvaardigen.

Zy houden zo vaft aan de gevoelens der Oud-Vaderen, en de Regels der zeven eerfte Concilien, dat ze met geene andere yts willen te doen hebben, en ontkennen dat dezelve haar verplichten.

Ondertuffchen houden zy zeer vaft aan 't gelove dat haar overgeleverd is; verdraagende om de wille van Chriftus ontallyke smatheden, en knevelaryen, welke haar onder de naam van een hoofd-geld, by de Turken *Tova Karatch* geheten, of uit eenige andere redenen, als ten tyde van Oorlog, ten inkoop van koorn, of boskruit, of ook ten onderhoud van de roeyers van den Grooten Heer, of op andere voorwendzels, onder de naamen van *Lagam*, *Beldar*, en *Churek Atchafe* opgelegd werden.

Behalven dat zy 't verval van haare Kerk-gebouwen, (die ze in drie gedeeltens afdeelen, na de menfchen zyn, die in dezelve gedeeltens haar plaats vinden, als namentlyk, eerft voor de Priesters, in 't βῆμα, of 't heiligfte gedeelte; ten tweeden voor de geloovigen, en die onder geen cenfure, of Kerkelyke ftraffen leggen, die ἐν τῷ ναῶ, in de Kerk komen; en ten derden voor die geene, die berouw toonen van onder de Kerkelyke tucht te hebben moeten komen, by dewelke de Catechumenen, of die geene die noch moeten onderwezen werden, mede gevoegd werden, die περὶ τὸν ναόν, of in een plaatfe of portaal, voor aan de Kerk, haar onthouden) zeer moeten te gemoet zien en vreezen; alzo hun niet toe gelaaten werd een geheel vervallen, of ingeftorte Kerk, 't zy door brand of ouderdom, te herbouwen, maar wel eenige breuken te repareeren, of te herftellen: 't geen haar zeer drukt en laftig valt onder haar zeer geringe inkomften, die naauwlyks genoeg zyn tot levens nooddrift, en veel min ftrekken konnen tot metzel en timmer-werken, en 't geen daar toe behoord.

Evenwel waaken zy ten uiterften tegen het verval, en hebben tegenwoordig noch veel Kerken, die tot Constantinopolen alleen wel tot het getal van 25. of 26. loopen, en in Galata op zeven; 't en waare de laafte branden eenige van dezelve mochten verflonden hebben. Doch ook gebeurd het zomtyds, dat, door zeer groote prefenten, het gierig en begeerig hert van deze of geene Baffa vermurwt werd, en de herbouwing van een by na vervallen Kerk toegelaaten.

Maar Header: R E I Z E N. 113

Maar daar ze allermeeft in te beklagen zyn, is, dat haar Zoonen, na den ouderdom van zeven Jaaren, in de afgelegen oorden, dikwils van de Ouders weg genomen werden, om tot *Jeboglans* in de Serrails opgevoed, en in het Mahometaansche Geloof en Godsdienst onderwezen te werden. Deze *Jeboglans*, die ook genomen werden uit de Kinderen der Christenen, die door den Oorlog, 't zy te Lande, 't zy te Water vervoerd en gevangen werden, zyn dan eerst Dienaars van 't Serrail; en werden, na dat yder bekwaamheid heeft, onderwezen, zo wel in den Wapen-handel, als andere bezigheden der Turken, en uit haar werden veeltijds gekozen, die tot eerste Dienaars van staat gemaakt en verheven werden. Maar, behalven dat dan haaren staat geheel glibberig is, en als ze schoonst fchynt, het naafte aan den val neigd, zo is dezelve te duur gekocht, door 't verlies van de kennisse Gods, gelyk hy de God des zondaars heeft willen worden in Christus Jesus, en 't gebrek van zynen waaren dienst.

[Illustration: A woodcut depicting a vase filled with flowers and foliage.]

P XIV. HOOFD- Header: 114 CORNELIS de BRUYNS

XIV. HOOFDSTUK.

Geboden der Turksche Wet. Beschryving van der Mahometaanen Bairam, of Paasch-feest, verdere Hoogtyden der Turken, Mahometaansche Tydrekening, enz.

Van der Turken Godsdienst hier voor eenige byzonderheden aangemerkt hebbende, moet ik'er ook noch, altoorens van eenige andere zaaken te spreken, met de Heer Grelot, de volgende byvoegen.

¹⁶⁸ Zy onderhouden de Tien Geboden, zo wel als de Christenen, doch hebben behalven die noch anderen, hen door hunnen Profeet Mahomet opgelegd, welke eigentlyk voor de gronden van hunne Religie gehouden worden. Zy beftaan voornaamentlyk in vyf, en werden aldus verdeeld. 1. Te gelooven in eenen God, en hem alleen als zodanig aan te bidden. 2. In de Ramadan te vasten. 3. Op de daar toe geftelde uren te bidden. 4. Alle Jaaren het veertigfte gedeelte zyner goederen aan d'armen te geeven. 5. Ten minften eens in zyn leven de reis na Mecha te doen.

¹⁶⁹ Nopende het eerfte dezer geboden, 't word by uitteekendheid wel van hen onderhouden, alzo zy een zonderlinge eerbiedigheid voor God, en zynen Naam, hebben; blykende daar uit, dat zy nooit yts, van hoe grooten of kleynen belang het ook moge weezen, by der hand vatten, zonder altoorens te zeggen, Bismillah, of in Gods Naam: welke eerbiedigheid zelfs tot zo verre gaat, dat zy het papier tot geen vuile diensten durven gebruiken, en, zo zy'er maar een kleyn ftukje af voor hunne voeten zien leggen, het opraapen, en ergens in een gat van een muur verbergen, ten inzichte dat'er Gods Naam op gefchreeven zou kunnen worden. 't Is ook de reden, waarom men'er ('t geen my in den beginne al vry wat vreemd voor kwam) allerwegen de gaten hunner muuren vol van ziet fteeken,

En echter, niet tegenftaande alle deze eerbiedigheid, fweeren zy yder oogenblik by Gods Naam; zynde het woord Vallah, of by God, 't geen zy geftradig in den mond hebben, zo gemeen by hen, als de gemeenfte vloekwoorden onder het flechter foort van Christenen; doch met dit onderfcheid, dat de Turken, als ze Vallah zeggen, geloofd willen weezen, en het ook doorgaans behooren te zyn: daar in tegendeel het graauw der Christenen, uit een zekere kwaade gewoonte, geduurig deze of geene vloekwoorden, en wel deze van by God te fweeren, al te lichtvaardig gebruikt, zonder dat de reden eenige bevestiging van nooden heeft. Daar mede veel eerder bewys gevende van een vuile Godvergetendheid, als geloof verdienende, om dat ter goeder trouwe, en met vreeze Gods yts zouden bevestigen. Om dat nu de Mahometaanen de Waarheid beminnen, en betuigen, als zy onder deze aanroepinge van Gods Naam yts bevestigen, gelooven zy niet, dat zy'er God mee vertoornen, als zy Vallah zeggen, dewyl zy hem alleenlyk tot

Getuige van een waarheid neemen. Een andere manier van fweeren, mede by hen zeer gebruikelijk, is, zo waar als ik een Musulman ben.

¹⁷⁰ 't Tweede gebod is de Vasten, by de Mahometaanen de Ramadan geheeten. Deze duurt een gantfche Maand, of Maan, (want de Turken rekenen by Maan-jaaren) en vangt aan met het begin der Ramazan, zynde de negende des Jaars: doch men moet weten, dat de Turksche Jaaren niet te gelyk met de onzen komen te eindigen. Dat deze Maan heiliger als d'andere word geacht, is, om dat den Alkoran, volgens hun zeggen, geduurende dezelve van den Header: R E I Z E N. 115

den Hemel gedaald zou wezen. d'Aankondiging geschied aldus. De Maan Chaaban, zijnde de gene, welke voor de Ramazan gaat, verstreken zijnde, begeven zich vele der ijverigsten na het gebergte, om te trachten de nieuwe Maan t'ontdekken. Is't een Man van geloof, die'er d'eerste tyding af in de Stad komt brengen, zo krijgt hy een vergelding, en wordt de Ramadan door alle wijken met een openbaar geroep aangekondigd, en ook nog des avonds met een Kanon schoot bekend gemaakt: waar op vervolgens alle de Minarets met lampen worden behangen, op zodanig een order, dat ze een heel sierlijke vertoning maken, 't geen alle avonden vernieuwd werd. Gedurende deze gantsche Maan maken de Turken van de nachten hun dagen, en van de dagen hun nachten: want dewijl ze, zo lang als zich het daglicht aan den Hemel vertoont, niet vermogen te eten, te drinken, of iets in den mond te steken, ja zelfs ook niet tabak te rooken, ('t geen hen, door een gestadige gewoonte, mogelijk ruim zo hard valt als iets van alles) trachten zy den dag met slapen door te brengen, en ziet men by na geen menschen langs de straat. In tegendeel, zo haast als het licht der Zon plaats voor dat der Maan heeft gemaakt, krielen de straten en Kahuës, of Koffy-huizen, van volk; daar ze dan hun hart in alle uitgelatene vrolijkheid ophaalen, en zich zo lang met spijs en drank, tot barstens toe, opvullen, dat de morgenstond haar begint te vertoonen, wanneer zy eens-flags uitscheiden, en zich ieder na zijn huis begeven: volgens uitdrukkelijk bevel van den Alkoran, mogen zy den geheelen nacht eten, drinken, enz. tot dat zy een witte en een zwarte draad door het licht des morgenstonds kunnen onderscheiden. Maar als de Ramadan op het einde loopt, stellen ze zich nog veel buitensporiger aan, staande de Kahuës den gantschen nacht open; by welke gelegenheid de Zangers, Speellieden, Marionet-speelders, en diergelyke soort van menschen, daar een stuivertje gaan verdienen.

Deze Vaste, die den Mahometaanen zeer strengelijk geboden is, zulks dat de genen, welke door op reis te zijn, ziekte, of enige andere ongelegenheden, omtrent deze verkeerde soort van Godvruchtigheid verhinderd worden, gehouden zijn zich, zo haast als de staat hunner zaken het toelaat, daar na te schikken, en'er dertig etmalen mee toe te brengen; 't geen dan voor het zelfde

gerekend wordt, als of zy op den behoorlijken tyd gevast hadden. Deze Vaste, zeg ik, valt by wijlen zeer lastig, voornamelijk als ze in de Zomer komt: want gelijk hunne Jaren uit twaalf Maanden, of Manen, bestaan, zes van dertig, en zes van negen-en-twintig dagen, en datze derhalve met de loop van de Zon niet over een komen, zijn ze elf dagen korter dan onze Jaren, en aldus verschiet de Ramadan ieder Jaar zo veel, en komt derhalve niet telkens op den zelfden tyd. Als ze dan in de Zomer voorvalt, worden ze geweldig door den dorst gepijnigd, voornamelijk in de warme Landen; want zy mogen niet een enkele druppel waters over de lippen nemen: 't geen de oorzaak is, dat ze den gantschen dag met slapen trachten door te brengen. Laten echter op de reis, en zelfs in het leger, onder de lastigheden des oorlogs, niet na de Ramadan t'onderhouden: doch anderen in tegendeel, gelijk onder alle soorten van menschen niet altijd de zelve Godvruchtigheid gevonden wordt, bekommeren'er zich in 't geheel niet mee, en eten en drinken even als voorheen, doch echter heimelijk, om de straf der stokslagen niet onderworpen te wezen.

Wat het derde gebod belangt, daar is hier voor wijdlopig afgesproken: en het vierde, hoewel de Turken zich in meest alle dingen zeer gehoorzaam omtrent hunne Wet betonen, wordt door een uitwerking der menselijke begeerlijkheid, en vermits men zich niet wel van zijne goederen kan ontslaan,

Page 115 P 2 meer- 116 CORNELIS de BRUYNS Liefd- daadigheid der Tur- ken jegens Mensch- en en Bee- ften. meerendeels juift zo niet ten vollen opgevolgd. Echter kan men niet ontkennen dat men groote liefddaa- digheid onder de Turken ontmoet, veel grooter als onder de Chriftenen; 'tgeen ook voor een gedeelte d'oor- zaak is, dat' er zo weinig Bedelaars in Turkeyen gevonden worden. Een goed getal der Gaft-huizen, brug- gen, Karavanferais, waterleidingen op de groote wegen, Fonteinen, en meer andere diergelyke dingen, moet men aan die deugd van eenige Godvruchtige Turken dankweeten, 't zy dat ze dezelve by levenden lyve hebben doen maaken, of' er by uiterfte willen een zekere fomme gelds toe verordend. En zelfs word ten dezen opzigte geene Religie in agt genomen, en die loffelyke deugd zo wel omtrent de Chriftenen en Jooden, als omtrent de Turken, geoef fend. Maar zo dit in de ryken te pryzen is, veel meer behoord het van d'ar- men, of immers die het hunne tot hun eigen onderhoud van nooden hebben, in opmerking genomen te worden: want verfcheidene die de macht niet en hebben om hunne liefddaadigheid met de beurs te be- toonen, doen het met de handen; verhelpende de groote wegen, vul- lende de waterbakken omtrent de- zelve; onthoudende zich by de vlieten en Rivieren, wanneer ze overgeftroomdzyn, ten einde den Reizigers de plaatffen aan te wyzen, daar ze doorwaaden konden, enz. en dat alles, gelyk ik tot verfchei- dene maalen hebbe ondervonden, zonder een duit' er voor te genieten: zelfs weigeren zy 't geen men hen daar voor aanbied, vermits zy het, gelyk zy zeggen, ter liefde van God doen, en niet om' er eenig voordeel af te trekken.

Hunne liefddadigheid bepaald zich niet alleen tot de Menfchen, maar ftrekt zich ook uit over de Beefften en Vogelen, weshalven eenigen alle marktdagen een party Vogelen gaan koopen, om ze te laten vliegen, en in vrijheid te ftellen: waar van zy dit vreemd gevoelen hebben, dat de zielen deze- Vogelen ten dage des Oordeels voor God zullen komen getuigen het goed, 't geen zy van hen genooten hebben. De Beefften, tot fpys verordend brengen zy ook metter haaf om 't leven, op dat zy hen niet veel pyn mogen aandoen; fnydende den Hoenders met eene fneee de kop af. Ja het word ook by hen voor een foort van wreedheid gehouden, een Luis of Vlooy tuffchen de nagelen dood te knippen. Zy vryven ze flechts een weinig tuffchen de vin- geren, en fmyten ze dan weg dood of niet; gelyk ik zulks honderdmaal in het reizen heb gezien: want in de Zomertyd bezoeken zy zich alle dagen om zich rein en zuiver te houden. Hier fchaamen zy zich niet meer over, als de Hollantsche Matroozen, en doen het flechts in het volle gezelfchap; zonder te den- ken, dat zy' er de minfte onfatf oe- nelykheid mee begaan. Anderen verordenen by teftament een zekere fomme tot het voeden van Honden; of geeven by hun leven een fluk gelds ter week, of ter Maand, aan Bakkers en Vlees- houwens, om zich met deze zorg te belaaen: en men behoeafd niet bekommerd te weezen, dat het niet op zodanig een wyze befteed zou worden, als daar het toegefchikt is. Men ziet deze uitédelaers van dusdanigé Aalmoeffen ook dagelyks op d'uuren, welken zy daar toe ge- woon zyn te nemen, met een menigte van Honden omringd, aan welke zy de fpys met brokken toe- fmyten. Ondertuffchen moet men weeten, dat de Honden in Turkyen niet uit d'eene wyk in d'andere loopen, en dat' er aldus geen verwarring kan ontftaan. Men heeft' er vaffte Wyk honden; en die zich buiten dezyne wilde begeeven, zouden gevaar loopen van dood gebeeten te wor- den: weshalven die een Hond by zich heeft, zorg moet draagen, dat 'er die Wyk-honden niet aan komen, zo hy zyn Beefft niet deer- lyk wil zien onthaalen. 'kHeb ook in verfcheide Turkfche Steden, meer-

Header: R E I Z E N. 117

meeder moeite gehad met een zekere Jagt-hond, dien ik op myne Reizen met my voerde, als met my zelven te bewaaren.

Van Galata nu en dan na Pera gaande, heb ik meer als eenmaal gezien, dat een Teef op de straat Jongen geworpen hebbende, een muurtje van steenen daar om heen opgehaald was, met een luifje of tent van oude matten, of iets diergelyks, 'er boven, op dat de Jongen niet vertreedén mochten worden, en voor den regen beveiligd weezen. Zelfs bemoeijen zich de fatsoenlyke lieden hier mee, en bezorgen hen dagelyks van spys.

Echter worden de Honden voor onrein gehouden; en zo hen by geval een Hond, tegen 't lyf komt te loopen, zyn zy onreinigd, en gehouden zich te waffchen, ter welke oorzaak zy zich ook van een loopenden Hond al zo zorgvuldig wachten, als wy van een hollend Paard.

In tegendeel is de Kat, wiens goede hoedanigheden, zo 'er anders eenigen in zyn, op vere na tegens die van den Hond het getrouwfte Beeft van allen, niet opweegen, by hun een rein dier. Zy doen ook veel goeds aan de Katten, welke d'eer mogen genieten van huisgenooten te weezen, daar d'arme Honden zich op straat moeten behelpen; streelen en liefkoozen dezelve; en zetten ze op de Vensters hunner winkels te pronk, inzonderheid zo ze fraai zyn, even als te Venetien, en elders gebruikelijk is.

Dezen afkeer, dien de Turken, niet tegenstaande alle de liefddadigheid dien zy'er aan betoonen, van de Honden hebben, ter oorzaak dat zy'er door ontreinigd worden, heeft ons ten huize van myn Heer den Consul, of by deze en geene Hollandfche kooplieden menigmaal gelegenheid tot lagchen beschikt: want konnende myn Jagt-hond, onder andere konsten, uitstekend wel opzoeken, gaf ik, wanneer wy bezoek van Turken kreegen, en dat ik den Hond zyne konsten had doen toonen, die ze met de uiterste verwondering aanzagen, aan ymand van dezelve, terwyl ze op de Sopha een pyp tabak zaten te rooken, myne neusdoek, met byvoeging van die onder zyne kleederen te verbergen; waar op tegen den Hond, die daar niet omtrent was geweeft, gezegt hebbende, dat ze verlooren was, vloog het Beeft, na een weinig omgefnuffeld te hebben, na den geen, die ze verborgen had, welke, om niet ontreinigd te worden, genoodzaakt was, dezelve van zich te werpen. Dit geschiedde gemeenlyk met zulk een verbaafdheid en geschreeuw, dat wy ons aan stukken meenden te lagchen. Ondertusschen konden de Turken, niet gewoon dusdanige dingen van een Hond te zien, niet begrypen hoe het 'er aan geleerd kan worden.

'k Heb in het reizen ook dikwils d'onkundige Mahometaanen zich hier over doen verwonderen: want als wy ergens met de Karavane op de Kouak, of Rust plaats, waren, van waar ik somtyds een quartier uurs myn neusdoek had verborgen, liep de Hond op het gewoonlyk teken uit alle macht derwaarts. De Turken, ziende hem dus loopen, meenden, dat hy nooit weder terug zou komen, maar als zy hem met de geknoopte neusdoek in de mond met vroolyke sprongen zagen naderen, was de gantsche Karavane op de been, en de verwondering zo groot dat men ze uit hun gelaat kon leezen, niet wetende wat vrindschap zy het beest zouden bewijzen; en als'er ook eenige Honden omtrent kwaamen, betoonden zy'er zich also zeer om verlegen, als ik zelve, en weerden ze van hem af.

't Vijfde en laatste gebod der Mahometaansche Wet is, ten minsten eens van zyn leven de reis na Mecha ¹⁷¹ t' onderneemen. Dit gebod word het minste van allen onderhouden: want hoewel 'er zyn, die zich tot verscheidene maalen van deze plicht hebben gekweeten, word ze echter van de meesten verzuimd, of om dat zy 'er de middelen niet toe hebben, of vermirs zy t' elkens door deze

deze of geene zaaken wederhouden worden. Ondertusschen beyveren zy zich gestadig om in staat te geraaken van ze te kunnen aanvaarden : want behalven dat ze hen geboden is , zyn de geenen , die ze gedaan hebben , in groote achting ; en word aan hun ja en neen meer geloof gegeeven , als aan dat van anderen , even of deze reis een zekere soort van heiligheid bybracht.

Eer wy dit Hoofdstuk eindigen , moeten wy , dewyl wy hier van de Ramadan , of Vaste , hebben gesproken , ook yts van den Bairam , of Paasch-feest zeggen , mitsgaders ook ter loops eenige andere Hoogtyden der Turken aanroeren. ¹⁷²

Zo haaft als men de Maan van Cheunat , volgende onmiddelyk na die van de Ramadan , gewaar is geworden , lost men eenige stukken Kanon , leggende omtrent het Serrail , om de Bairam , of het Paasch-feest , aan te kondigen , 't geen , zo hier door , als door het geflikker der vreugdevuuren , wel haaft door de gantsche Stad bekend is , en verscheelt deze nacht in uitgelaatene vrolykheden niet veel van de nachten des Ramadans.

Tegen dat deze Hoogtyd begint te naderen , worden over al groote toebereidselen gemaakt : want een yder tracht by die gelegenheid uit te munten ; zynde de winkels verciert met de fraaiste stoffen , die ze hebben , welke in de langte los nederhangen , en door het middel der wind op een cierlyke wys door malkander geslingerd worden. Anderen pronken hunne huizen op met klatergoud , daar zy geestige dingen van weeten te maaken ; sommigen met bloemen en groente , zo het in den tyd is (want vermits de Paasch , om de reden hier voor gezecht , alle Jaaren verschiet , heeft men'er niet altyd gelegenheid toe) eenigen met kostelyke tapyten , enz. Veele rechten ook Sophas buiten de huizen op , daar zy met hunne vrienden tabak op zitten te rooken , Koffy en Serbet schenken , en andere burgerlyke vrolykheden neemen. Gedurende de drie dagen van dezen Bairam , zyn de straten zo vol menschen , dat men moeite heeft om'er door te dringen , te meer dewyl'er dan duizenden van Vrouw-lieden , welke anders het geheele Jaar in huis blyven , op de been zyn , en de meenigte helpen vergrooten.

Die lust heeft om zich in de lucht wat te vermaaken , gaat hier of daar op een wip zitten , van dewelke men'er in alle straten , verciert met groente en andere cieraaden , ontmoet , zynde boven aan de toppen der huizen vast gemaakt ; zulks dat men , getrokken door twee , of , zo men wil , door vier mannen , voor een Asper of anderhalf , vry hoog kan vliegen. Ook heeft men 'er een soort van Malmolens , die zeer geswind om gedraaid worden.

Doch het fraaiste , 't geen ik'er gezien heb , was een zeker vuurwerk , hoedanig een zy gewoon zyn , by deze en andere gelegentheden van openbaare vrolykheid , op het water te vertoonen , bestaande gemeenlyk uit eenige Pyramiden , Kasteelen , enz. omringd met Speellieden , welke een groot gejuysch op hunne manier maaken , met tambourynen , kleine keteltrommen , een soort van schalmeyen , en andere diergelyke instrumenten , waar onder zy ook hunne stemmen laten hooren ; bedryvende aldus een vreugde , die zo uitgelaaten is , als ik ooit gezien heb.

Dit geschied midden in het Canaal , tusschen Constantinopolen en Galata ; weshalven het water by dusdanige gelegentheden krielt van Kaikes ; daar men zich rondom mee heen laat roeyen , en die yder een brandende lantaarn moeten ophebben : doch de meesten hebben'er , in plaats van eene , drie of vier , ja sommige vyf ; zulks dat dit groot getal van Lantaarnen (want men ziet'er duizenden) in het naaste der duisternis een wonderlyk gezicht veroorzaakt. Ook moeten alle de Schepen , welke in de Haven of omtrent de Stad leggen , vreugde vuuren ontsteken : ja men ziet'er van beneden tot boven aan de mast toe lichten , en Header: R E I Z E N. Page 119

en de touwen met hoepels behangen, rondom vercierd met glaze lampjes, groente, enz. Met welke lampjes mede alle de Toorns in Constantinopolen behangen zyn.

Wat hunne vuurwerken belangt, die beftaan ten meefen-deele in Vuur-pylen, welke zy heel wel weeten te maaken, mitsgaders in eenige Raden, die al draayende een regen van vonken uitfpouwen, en andere kleynigheden, kasteelswyze toegefteld, en met brandende ftoffen gevuld: maar om cierlyke Vuur-werken te maaken, of die in het water branden, daar verftaan zy zich gantfch niet op.

Ziet daar een korte befchryving van der Mahometaanen Paafcheeft, 't geen voor hen het uiterfte vermaak, maar voor de Chriftenen zeer gevaarlyk is: want vermits 'er als dan zeer vele dronken Turken langs de ftraat fwieren, en alle ongebondenheden geoorlofd fchynen te weezen, gebeurt het al vry dikwils, dat, als ze een Chriften ontmoeten, zy hem uit baldaadigheid met een Kangiar een fteek in de huid geeven, of eenig ander leed toevoegen. Om myne nieuwsgierigheid echter te voldoen ging ik alle avonden door de Stad wandelen, doch verzeld van een Janitfer, dien ik het ook mogelyk dank heb te weeten, dat my geen ongeluk wedervoer: want in Turkyen heeft men geen beter Lyfchutten als deze lieden.

Deze Bairam is de grootfte Hoog-tyd der Turken; en onderhouden dezelve ook by deze gelegenheid, een zeer loffelyke gewoonte, te weeten, dat zy alle haat en wrok van zich leggen, en zich met hunne vyanden verzoenen, met een veel oprechter hert als de

Chriftenen dikwils doen: buiten het welk zy niet en zouden gelooven hunne Paafch wel te kunnen houden. Ook kuifen de gemeene vrienden, als zy malkander geduurende deze drie dagen op de ftraat ontmoeten, zich onderling, met toewenfching van een goede Hoog-tyd, en alle verdere heil en zegen.

Behalven dezen Bairam, die de Groote, of de Bairam des Ramadans geheeten word, hebben de Turken noch den Kleinen, of den Bairam der Adgis, of Pelgrims van Mecha, komende zeventig dagen na den Grooten Bairam, te weeten, op den tienden dag der Maan Zoulhidge, zynde de laatte des Jaars; mitsgaders noch eenige andere Feesten of Hoog-tyden, waar af de eerfte is, de nacht tuffchen den elfden en twaalfden dag van de Maan Rebiul Ewwel, vermits zy gelooven, dat Mahomet op dezen nacht geboren is.

De nacht tuffchen den zeven-en-twintigften van de Maan Rebiul Affir verftrekt hen ook tot een groot Feest, ter oorzaak dat Mahomet dezen nacht op den Alborach, gelyk in den Alkoran gefchreeven ftaat, ten Hemel gevaaren zou weezen.

Men ontmoet ook noch een anderen Hoog-tyd tuffchen den vierden en vyfden der Maan Recheb, wanneer het gebed tot des middernachts toe in de Mosqueën gedaan word, ter oorzaak van den Ramadan, die twee maanden daar na komt te volgen.

Maar om eenig begrip wegens der Turken Tyd-rekening te hebben, zullen wy 'er hier iets achter nederftellen. De twee-en-twintigfte July van den Jaare 622. volgens de ftelling der Christenen, maakt den aanvang hunner Hegyre, zynde de tyd van Mahomets vlucht die zy met deze benaaming onderfcheiden hebben. 't Jaar telt by hen maar drie honderd en vier-en-vyftig dagen, en word verdeeld in twaalf Maanden of Maanen: want elke Maand neemt aanvang tegelyk met de Maan. Deze Maanden nu hebben, beurt om beurt, d'eenen dartig, en d'anderen negen-en-twintig dagen, en voeren de volgende naamen.

- Maharem 30
- Sefer 29
- Rebiul Ewwel 30
- Rebiul Affir 29
- d'Giamzil Ewwel 30
- d'Giamzil affir 29
- Redgeb 30
- Chabanban 29
- Ramazan 30
- Cheuual 29
- Zaulkaade 30
- Zoulhidge 29

XV. HOOFDSTUK.

Byzonderheden, noopende eenige dingen welke den Turken verboden zyn. Dwaas gevoelen ten opzichte der Beelden. Onreine spyzen. Reden van het verbod des Wyns. Woekerachtige handelingen der Turken, niet tegenstaande het verbod van Woeker, enz.

173 Zo nauwkeurig als de Turken zyn, omtrent het onderhouden der dingen, welke hen door hunne Wet zyn geboden, zo nauwkeurig zyn zy ook omtrent de verbodene zaaken: want zy gelooven, als een ontwyfelbare waarheid, dat zy zich niet zonder zonde van de zelve kunnen bedienen. Onder dezen behooren, de Beelden, en 't geen daar van afhangt, van wat stoffe die ook gemaakt mogen wezen. d'Oorzaak is, dat het, volgens hun gevoelen, God alleen toekomt beeltenissen te maaken, en de zielen daar aan te geeven, 't geen de Menschen niet konnende doen, zullen, na haargevoelen, de makers, ten dage des Oordeels, zeer verbaafd staan, wanneer elk beeltenis zynen maker na, zyne ziel zal vraagen, dewelke niet bekomende, meinen zy, dat de beelden hunnen makers by God zullen beschuldigen, dat zy hen een ligchaam hebben gegeeven, zonder hen ook met eenen een geest, om het zelve te beweegen, te hebben kunnen beschikken. Ende is deze dwaze meening onverzettelyk by die domme Mahometaanen, dat alle beeltenissen 't zy gehouwen of geschilderd, of op eenige andere wyze gemaakt, op het eind der Wereld levendig zullen worden, en dat God aan yder van dezelve een ziel zal geeven; straffende ter zelve tyd die geenen, die de roekeloosheid hebben gehad van ze te maaken, en de macht des Scheppers te hebben willen navolgen.

Maar men belemmert hen geweldig, wanneer men deze schoone redeneering omver werpt, met hen te gemoet te voeren, dat zo deze beeltenissen een ziel zullen begeeren, zulks al spreekende zal moeten geschieden; en indien ze redeneren, spreken, en eischen, met beklag en beschuldiging, dat ze dan alreeds een ziel hebben, en'er derhalven geene behoeven te krygen.

Met dit buitenspoorig gevoelen dan ingenoomen zynde, verbreeken zy al het Beeld-werk, 't geen zy in hun geweld bekomen, van hoe groot een waardy het ook moge zyn, immers het hoofd, of ten minsten schenden zy de neuzen; geevende tot reden, dat het zo groot een zonde niet en is beelden te hebben, als men hen de neus heeft afgesneeden. Landschappen, Bloemen, als zynde onbezielde dingen, mogen zy wel zien: doch hunne liefde tot dusdanige wetenschappen, is echter zo groot niet, om'er geld voor te besteeden. Ook is het geen gebruik, dezelve tot cieraad in hunne huizen op te hangen; ende zouden deze kosten vry noodeloos weezyn, om dat ze uit de natuur geen liefhebbers van fraaye konften of konftstukken zyn.

Echter heb ik verscheidene Groote Personagien eenige conterfeitzels, van Vrouwen-perzoonen dier Landen laten zien, waar in zy een zonderling genoeg scheenen te scheppen: doch zy voegden'er by, dat de Wet hen niet toeliet die te mogen hebben. In Kairo gebeurde my yts plaazierigs ten dezen opzichte. Zeker Heer verzocht my, eenige Afbeeldzels, welken ik in 't klein geschilderd had, en die hem zeer wel bevielen, aan zyne bywyven te mogen laten zien, waar op ik hem te gemoet voerde, indien hy my by hen wilde brengen, dat ik ze met my zou neemen, om ze te vertoonen. Hy Header: R E I Z E N. Page 121

Hy zei my , ziende my met eenige verbaasdheid aan , dat zulks tegens hunne Wet was. 'k Antwoorde, dat het ook tegens de myne was, die over te geeven om ze te laten zien , zonder betaaling'er voor genooten te hebben. Hy begon dan te grimlagchen ; also hy wel bemerkte , dat ik ze hem niet vertrouwde: want in der daat, 'k was bekommerd, dat hy ze my niet weder zou brengen , en ik zou moeite gehad hebben om hem tot de betaaling te dwingen.

Gelyk Mahomet, door den Monnik Sergius geholpen, zynen Alkoran uit het Oude en Nieuwe Testament te famen heeft gefmeed, worden dezelve spyzen , welke by de Jooden voor onrein wierden gehouden, ook by de Mahometaanen zodanig geacht. ¹⁷⁴ Dit is d'oorzaak dat zy om geen ding ter wereld Varkenvleesch zullen eeten : ja zy durven ze niet niet aanraaken, en zelfs ook hunne Schoenmakers de borstels'er niet af gebruiken , weshalven zy groote moeite met het naayen der Pabouches hebben. De Turken zullen ook nooit met de Christenen eeten, zonder altoorens gevraagd te hebben , of'er ook Varkenvleesch onder de spyzen vermengd zy, en zynde neen geantwoord, vallen ze met goed vertrouwen aan , dewyl zy zelve gantsch niet bedriegelyk zyn , en dezelve getrouwheid van de Christenen verwachten , welke zy omtrent hen betoonen. Zy hebben ook een gruwel van de Kikvorsch , de Schildpad, de Sleek, en andere by de Jooden verbodene dieren; van alle welke zy zulk een afkeer betoonen, dat men een Godvruchtig Mahometaan eer zou doen sterven , als daar af eeten.

Ook is het gebruik van den Wyn hen verboden, of ten minsten een vermaaning aan hen gedaan , van ze niet te drinken ; waar toe het volgende voet gegeeven zou hebben. ¹⁷⁵ Mahomet , op zekere tyd door een Dorp gaande, zag daar een groote vrolykheid op een Bruiloft , veroorzaakt door den Wyn , weshalven hy den zelve bestond te pryzen : van het maar komende des avonds, of's anderendaags , weder door het zelve Dorp trekken , alwaar hy aan alle kanten bloed gestort zag , en verstaande , dat die vrolyke lieden gevochten, en malkanderen zo gekwetst hadden , laakte hy den Wyn veel meer , als hy ze te vooren had gepreezen , en ried den zynen zich daar af t' onthouden. Maar de Turken vinden'er zulk een smaak in , dat ze na deze vermaaning van hunnen Propheet niet luisteren; behoudens dat het heimelyk , en zonder zich in opspraak te brengen , konne geschieden , en wanneer ze

zich by Christene Kooplieden , daar ze op vertrouwen mogen, bevinden, gaan zy 'er zich dikwils zodanig in te buiten, dat hunne beenen hen niet t' huis kunnen draagen. Indien'er echter maar een druppel Wyns op hunne kleederen komt te vallen , al hadden zy den drank ook noch zo lief, trachten zy de vlek met d'uiterste zorgvuldigheid uit te doen : waar uit men dan moet besluiten, dat het reine, en onreine by de Mahometaanen veel meer in het uitwendige, als in het inwendige bestaat , en dat ze minder schroomen hunne ziel , als hun ligchaam te bevleken.

Onder de verboodene dingen word ook de Woeker geteld, of liever het uitzetten van geld op Woeker, 't geen by hen voor een groote zonde werd gehouden : maar wat de woekerachtige handelingen belangt, daar weten ze zich meesterlyk mee te behelpen. ¹⁷⁶ By voorbeeld , ymand, die geld van doen heeft , vervoegt zich by den eenen of den anderen Koopman , en koopt eenige waaren op geloof, welke hy aanstonds, zonder dat ze eens uit de winkel zyn gegaan , aan den Eigenaar tot een veel geringer prys weder verkoopt, die'er hem gereede penningen voor schiet, en hem als schuldenaar voor zo veel goederen , tot zodanig een prys gekoft, te boek stelt.

1. HOOFD. Header: 122 CORNELIS de BRUYNS

XVI. HOOFDSTUK.

Eerbiedigheid der Turken voor hunne Kerkelyke Persoonen, en waar der zelve bedieningen in bestaan. Geestelyke Orders, enz.

Gelyk de Mahometaanen een zonderlinge eerbiedigheid voor hunne Mosqueeën, of Kerken, hebben, zyn ook de Kerkelyke Persoonen by hen in een uitteekende achting. 't Hoofd van deze allen is de Moufti¹⁷⁷, by hun in de zelfde waarde, als den Patriarch by de Grieken, en den Paus by de Rooms-gezinden is; dat 's te zeggen, zy achten hem als het Opperhoofd van den Mahometaanschen Gods-dienst, en het Orakel, 't geen alle zware geschillen der Wet oplost.

Zyne verkiezing staat niet aan een vergadering van hunne Geestelykheid, maar enkelik aan den Grooten Heer, die deze plaats altyd doet bekleden door een Man van een onbesproken leven, ervaren in de Wet, en aanzienlyk wegens zyne deugd. Zyn gezag strekt zich ook zo verre, dat wanneer hy over eenige zaak oordeeld, den Grooten Heer zelve daar nooit tegen spreekt. De

schiftingen, en oplossingen der zwaarigheden, werden altyd schriftelyk door hem gegeven, 't zy dat ze de bekommelingen van 't gemoed, of andere materien, betreffen; en het antwoord geschied (zynde het geen, 't welk men verzoekt te weeten, alvorens in weinig woorden op papier gesteld) met een ja, of een neen, of op een andere heel korte manier, met byvoeging van de woorden, God weet het beter, tot teken, dat hy erkent niet onfeilbaar te weezen. Deze vonnissen, of de briefjes daar ze opgeschreven zyn, voeren den naam van Fetua, of Festa, en hebben zodanig een kracht, dat ze aan den Kady, of Rechter, ter hand gesteld zynde, den zelven aanstonds, volgens den inhoud, uitspraak doen geeven, zonder dat men zich aan eenigen anderen Rechter kan beroepen, of de zaken met konstenaaryen sleepende houden.

't Staat hem vry te trouwen, zo wel als aan alle andere Turken, doch hy moet zyn gewoonlyk verblyf te Constantinopolen houden; wordende in d'andere Steden, zo wel het Geestelyke, als het Wereldlyke recht, door de Kadilesquers waargenoomen.

De Sultan gaat met hem te raad in de zaaken van staat, en wanneer 'er eenig perzoon van aanzien ter dood veroordeeld, of vrede, of oorlog gemaakt moet worden, enz. 't zy dat hy zich hier aldus ingedraagt om Rechtvaardig en Godvruchtig te schynen, of om de volkeren te gewilliger te doen gehoorzamen.

Immers den Grooten Heer verband hy na nooit een Eersten Vizir, of stelt een Bassa, onder den dekmantel van eenige misdaad, buiten zyne bediening, of onderneemt eenige zaak van belang, 't en zy hy alvorens het vonnis van den Moufti daar toe hebbe genomen, vermits de menschen gelooven, dat 'er meerder billijkheid is in het oordeel van een vroom en eerlyk man, als in de volkomene macht van een Vorst. En het gebeurt ook zelden, hoewel den Grooten Heer boven de Wet zy, dat hy zo ongeregeld te werk zou gaan, als een gezag te verzaken, in het welk hun Gods-dienst de macht heeft gesteld, van allerhande geschillen te oordeelen. Niet te min, hoewel de Vorst in de gewichtigste staats-zaaken met den Moufti te raad gaat, vind zich deze echter, zo hy in zyn bediening wil blyven, (want die ze hem gegeven heeft, kan ze hem ook ontnemen) menigmaal genoodzaakt zich na des Vorsten wil te voegen.

Hier van daan kan het komen, dat het ampt van dien Opper-priester, eertyds

Header: R E I Z E N. Page 123

eertyds by d'Ottomannifche Keizers heiliger geacht wierd als tegenwoordig : want voormaals ondernamen zy nooit oorlog, of ontwierpen eenige zaak van gewicht , zonder met eerbiedigheid het goedvinden van den Moufti daar over te hooren, buiten het welk men geen gelukkig gevolg kon verhoopen: doch tegenwoordig binden zy zich daar zo stipt niet aan , en laten 'er zich zo veel niet meer aan gelegen zyn : hoewel het doorgaans

noch wel om de fleur geschied. Dikwils matigt zich nochtans den Eerften Vizir , verzekerd van de middelen , en ondersteund door zyn gezag , de macht aan , van de zaak in 't werk te stellen , en verzoekt als dan de goedkeuring van den Moufti , volgens den zin der Wet , die in deze gelegentheden vry wat gerekt kan worden.

Nooit is 'er op eenen tyd meer als een Moufti , die , gelyk hier boven gezegt is , zyn gewoonlyk verblyf te Conftantinopolen houd : doch , vermits alle de gemoeds-zaaken des Ryks , 't geen zich wyd en zyd uitstrekt , door den Moufti alleen niet waargenomen kunnen worden , behalven dat ook noch vele zaaken een schielyke afvaardiging vereysschen ¹⁷⁸, bekleden de Kadilesquers , dat ampt buiten Conftantinopolen , yder in zyn gebied : want zy bevlytigen zich zo wel tot het geestelyk , als tot het wereldlyk recht. Deze Kadilesquers ('t geen hier ter loops by gevoegd moet worden) zyn ook de Rechters van de Krygsmacht : want in Turkyen hebben de krygsknegten het voorrecht , met uitsluiting van alle d'andere onderzaaten , van niet als voor hunne Officiers te pleiten , en niet als door dezelve geoordeeld te worden. De Moufti moet ook , eer hy tot die hooge waardigheid kan geraaken , altoorens Kadilesquer geweest zyn , en dat ampt met eer en goedkeuring bekleed hebben. By gebrek van een Kadilesquer , richt men zich aan een Moulla , of Mollab , zynde het opperhoofd der Kadys : en daar noch Kadilesquer , noch Moulla is , gelyk'er zodanige plaatfen onder het Turkfche gebied in genoegzaame meenigte zyn , neemt de Kady het werk waar , en is de Rechter in allerhande zaken.

Die den dienst in de Mosqueeën verrichten ¹⁷⁹, worden van de Turken Danifmend , en van de Franken , of Christenen , Talismans geheeten. Hun hoofd is den Imam , of Emaum.

Deze Imams ¹⁸⁰, welke als Parochie-Priesters zyn , moeten het gebed , op de daar toe verordende uren , yder in zyne Mosquee , gaan doen ; derhalven in den Alkoran kunnen leezen , en , eer zy tot deze bediening aangenomen worden , betoonen , dat zy by hunne gebuuren voor eerlyke lieden , en van een goed leven , te boek staan. Als 'er een Imam gestorven is , bied het volk der wyk den Eerften Vizir ymand aan , om de plaats van den overledenen te bekleeden , met verzekering , dat hy alle de vereyschte hoedanigheden daar toe heeft , en , hebbende daar op , in de tegenwoordigheid van dien Minister , yts uit den Alkoran geleezen , word hy terstond zonder eenige verdere plechtigheden aangesteld.

De Muëzins ¹⁸¹ zyn een soort van mindere bedienden , en hun ampt is op de Minarets te klimmen , om het volk tot het gebed te roepen.

Noch heeft men ook Hodgias ¹⁸², zynde bejaarde en vroomme Perzoonen , en zo in de Alkoran , als in Wereldsche zaaken zeer ervaren : weshalven men hen niet te onrecht by onze Regtsgeleerden zou mogen vergelyken : gelyk zy dan ook dikwils in zaaken van belang om raad werden gevraagd , en groot gezag en aanzien by het volk hebben. Deze verrichten somtyds den dienst, en prediken ook zelfs op eenige Hoogtyden ; 't geen d'Imams gemeenlyk niet durven doen , immers zo ze niet geweldig laatsdunkend zyn , of byzondere gaaven daar toe in zich gevoelen.

De Moufti , hoe aanzienlyk zyn ampt ook moge weezen , heeft geen gebied over d'Imams ; dewyl 'er geen Hiërarchie , of Geestelyke Opper- Header: 124 CORNELIS de BRUYNS

Opperhoofdigheid, onder hen is: zynde yder onafhange in zyne Parochie, en konnende van niemand geboden, of bestraft worden. Zy ftaan alleenlyk, voor zo veel de civile en crimineele zaaken belangt, onder de Wereldlyke Overigheid. ¹⁸³ De Turken hebben ook verfcheidene Geeftelyke Orders, doch de meefte zyn zeer Godloos, en zonder eenige Religie. De Derviches worden voor de gemeenzaamfte en beschaamdste gehouden. Zy gaan zeer flecht gekleed, met een hooge muts van graauwe vilt op 't hoofd; leiden een foort van Klooster leven, en wilden gaarne voor Santons, of Heiligen, aangezien zyn: doch het zyn in der daad menfchen van een snood gemoed, rechte huichelaars, en doorgaans groote dronkaards, en eeuwige tabak-rookers.

XVII. HOOFDSTUK.

Eerbiedigheid der Turken voor Jezus Christus, en de Maagd Maria, mitsgaders voor de Propheeten. Stelling wegens de vier groote Propheeten, of Wet-geevers, door God in de Wereld gezonden, gelyk ook wegens het Paradys en de Hel. Misflag der Reizigers wegens d'aanbidding der Heiligen, enz.

Hoe ongerymd de Mahometaansche Gods-dienst ook moge weezen, gelooven en aanbidden de Turken maar een eenigen God, dien zy zeggen Eeuwig, Almachtig, en Schepper van Hemel en Aarde te weezen. ¹⁸⁴ Zy hebben ook een groote eerbiedigheid voor onzen Zaligmaaker Jezus Christus, en de Maagd Maria, geloovende, dat hy de grootfte van alle de Propheeten is, ontvangen door Gods Adem, in den buik der Maagd Maria, Maagd voor, en Maagd na de baaring; doch zy willen hem in geenerley maniere voor Gods Zoon erkennen, en werpen het ons wel smaardelyk tegen, dat wy God, die eenig is, en geen medemakker heeft, een Zoon toe-eigenen. Alzo ongerymd komt hen ook voor, 't geen wy hen wegens de Drie-eenigheid trachten in te prenten: ook willen zy 'er niet af hooren, en achten het dwaasheid, en zelfs voor een groote Godloosheid, aan diergelyke stellingen geloof te geeven. De mirakelen, door onzen Heiland, geduurende zynen

wandel op der aarde, verricht, willen zy wel erkennen, of immers dat hy 'er zeer groote heeft gedaan: maar dwaalende gefladig van het rechte spoor, voegen zy 'er by, dat hy de Jooden de komst van Mahomet voorzegd heeft: dat zy hem daarom, als mede om dat hy hen gefladig wegens hun zondig en argerlyk leven bestrafte, trachtten te dooden: maar dat hy, door een Godlyke kracht, uit het midden van hen verdweenen zynde, zy een zyner Jongeren, dien zy zeggen Judas te zyn geweeft, aangreepen en kruiften: dat ook deze Judas ten Jongften dage het tegendeel voor God zal betuigen, en de Jooden van deze, hun door de Chriftenen opgeleide, misdaad, vry fpreeken, enz. 't Geen ook Johannes noopende onzen Zaligmaaker voorzegd heeft, beweerden zy, dat Christus van Mahomet voorzegd zou hebben, en dat de Chriftenen deze dingen aldus valschelyk hebben verdraaid.

De Wereld, gelooven zy, zal ten Jongften dage door drie Perzoonen, in de tegenwoordigheid van God, geoordeeld worden, te weeten, door Mofes, Jezus Christus, en Mahomet; zullende yder van deze zyne aanhangers oordeelen, namentlyk, Mofes de Jooden, Christus de Chriftenen, en Mahomet de Mahometaanen: en, indien Christus wel oordeeld, zal Mahomet hem zyne dochter ten huwelyk geeven.

Kor Header: R E I Z E N. 125

Kort om, zy eeren onzen Heiland (behalven dat zy hem niet voor Gods Zoon erkennen, en dat 'er veele beuzelingen onderloopen) met d'uyterste eerbewyzinge, gelyk ook de Maagd Maria; en indien zy ymand op een onbehoorlyke manier van dezelve hoorden fpreken, zou hy geen mindere straf onderworpen weezen, dan of hy kwaalyk van Mahomet had gefproken.

Zy gelooven mede aan alle de Propheeten¹⁸⁵, voor welker graven zy een zonderlinge eerbiedigheid hebben: doch vier van dezelve Stellen zy by uitnemendheid door God in de Wereld gezonden te zyn, welker eerste Moses was, by hen Missah geheeten, aan wien de Godlyke Wet ter hand wierd gesteld; welke verkeerd, en kwaalyk onderhouden zynde, stuurde God een ander Propheet, te weeten, David, aan wien hy gelyke macht gaf, als aan den eersten, en beval Psalmen te fchryven: doch, ziende dat de boosheid der menschen van dag tot dag aangroeide, en dat ze zich niet bekreunden met d'onderhouding zyner Wetten en Geboden, zond hy den darden Propheet, Jesse (Jesus) genaamd, met een zachter en gemaklyker Wet, behelzende de zaligheid van alle menschen, zynde het Evangelium. Maar deze had ook geen beter lot, ter oorzaak dat de menschen nu in het kwaade verhard, en noch veel arger waren geworden, als voor heen: weshalven God Mahomet, een vierde Propheet, afvaardigde, met het zelve gezag als de voorgaanden, die den Alkoran invoerde.

De Turken stellen ook een Paradys¹⁸⁶, en een Hel, van welker eerfte zy belagchelyke welluften, en van d'andere vreemde straffen verwachten. Doch deze helfche pynigingen zullen niet eeuwig duurende weezen, en de verdoemden 't eeniger tyd zalig kunnen worden: want zo ze flechts eenig geloof hebben, en geen Atheiften, of God verloochenaars zyn, zullen ze, na dat ze van alle hunne zonden gezuiverd, en in een zeker water, Selzaboul genaamd, gereinigd zullen weezen, in het Paradys overgaan, en 'er dezelve gelukzaligheden genieten, als die 'er van den beginne af in zyn gekomen. Doch de God-verloochenaars zullen eeuwig leggen branden, en hunne lighaamen wel tot affche verteerd worden: maar, gelyk alles by de Mahometaanen ftoffelyk is, zal hen God 't elkens herfcheppen, ten einde hen in alle eeuwigheid te doen lyden.

Wat belangt d'aanbidding der Heiligen¹⁸⁷, die den Turken door verfcheide Reizigers toegeschreven word, welke hen hier in met de Roomsche-gezinden gelyk ftellen, 't is een mislag: want de Turken gelooven geene Heiligen, dan alleen St. Joris, voor wien zy een groote achting hebben, doch zy roepen hem echter niet aan, en zeggen flechts, dat hy een Spahi, of dappere Ruiter, is geweest.

Q 3 XVIII. HOOFD. Header: 126 CORNELIS de BRUYNS

XVIII. HOOFDSTUK.

Verscheidene soorten van Huwelyken, onder de Turken in gebruik. Lichtvaardige Echtscheidingen der Mannen, en moeyelyke der Vrouwen, enz.

't Zelve gevoelen, 't geen de Christenen van het Huwelyk hebben, hebben 'er ook de Turken af, te weeten, dat het een eerlyke en heilige zaak is, en een wettig middel om het getal der menschen te behouden, en te vermeerderen: maar dit onderscheid is 'er, dat, daar de Christenen maar op eene eenige wyze trouwen, de Turken drierhande slag van Vrouwen ¹⁸⁸ kunnen hebben, namelyk eerstelyk wettige, ten tweeden op *Kebim*, of die ze voor een tyd neemen, en ten darden Slaavinnen, die ze beslaapen.

Wanneer zich ymand op een wettige manier wil verbinden, by welke gelegenheid de Dochter niet gezien word, voor dat het Huwelyk geslooten is, maakt hy verdrag met d'Ouders, of, by gebrek van dezelve, met de Broeders, of naafte Bloedverwanten, wegens de Bruidschat, in tegenwoordigheid van den *Kady*, (die hier het ampt van Notaris bekleed) en twee getuigen. De Bruid brengt niets ten Huwelyk, als haare kleeding, en 't geen daar toe behoort, 't welk op den dag des Huwelyks, na dat de Bruidegom het zelve alvorens door een *Imam*, of Priester, heeft doen zegenen, langs de kamer ten toon gelegd word. Maar zo de

Christenen glorie stellen in de Bruiden met opgeheven hoofde hunne schoonheid te doen vertoonen, de Turken, jaloursch uit de natuur, brengen ze wel ter deeg gedekt ten huize van den Bruidegom, wordende de Vrouwelyke pronkery, op paarden of kemels, voor haar heen gevoerd, en wyders een soort van Bruiloft gehouden; doch de Mannen maaken zich met de Mannen, en de Vrouwen met de Vrouwen, yder in een byzonder vertrek, vrolyk.

Indien de Man komt te sterven, moet aan de Vrouw de bedongene Bruidschat uitgekeerd werden; en niet meer: en zo de Vrouw sterft, met achterlaating van kinderen, kunnen deze kinderen den Vader wegens hunner Moeders Huwelyksgoed aanspreken, en hem, by onwilligheid, dwingen. Doch, hoewel veele geschreeven hebben dat ze vier Vrouwen kunnen hebben, zo mogen zy op deze manier maar eene Vrouw neemen, en dezelve, als 't hen beliest, zelfs ook zonder eenige reeden, verstooten, behoudens dat zy 'er aan den *Kady* kennis af geeven: maar zo de verstooting 't onrecht geschied ¹⁸⁹, moet de beloofde Bruidschat gegeeven worden: in tegendeel, als 'er wettige redenen zyn, heeft de Vrouw niets ter Wereld te eischen. De verlaatene mag binnen den tyd van vier maanden met geen ander trouwen, om te kunnen weeten, of ze ook bevrucht zy, op dat de geslachten niet verbaasterd werden: want indien ze befwangerd is, moet altoorens het kraambed uitgehouden worden, en blyft het kind ten laste van den Vader. Ondertusschen gebeurd het by wylen, dat de verbrokene Huwelyksband weder aangehecht werd: doch de verstootene moet altoorens aan een ander getrouwd zyn geweest; wanneer zy weder, even als voor heen, met malkander kunnen leven.

't Is ook voor de Man geen schande, wanneer de Vrouw zich in eenige ongebondenheid komt te verloop; maar dezelve valt op haaren Vader, Broeder, of naafte Bloedverwanten: invoegen dat een Turk met d'Echtscheiding te verzoeken, zich Header: R E I Z E N. 127

zich te gelyk van de Vrouw, en van de schande ontflaat. Noopende de Vrouwen, welke op *Kebin*, of voor een bepaalden tyd, genomen worden (welke manier men niet wel voor een Huwelyk te boek kan ftellen, hoewel het onder de Reizigers, en anderen, ook al dien naam voerd) daar word zo veel werks niet om gemaakt. De partyen, wegens de prys over een gekomen, vervoegen zich by den *Kady*, en laten hem zulks aantekenen; welke somme, by scheiding, aan de Vrouw uitgekeerd moet worden: en indien 'er kinderen uit dit foort van Huwelyk zyn gefproten, zyn ze ten lafte van den Vader, en hebben het zelve recht van wettigheid en erfdeel. Van dusdanige Vrouwen mogen 'er de Turken zo veel hebben, als ze willen, of als hunne gelegenheid hen toelaat te kunnen voeden. ¹⁹⁰

Dewyl de Mahometaanfche Wet mede brengt, dat God de Mannen de vryheid heeft gegeeven, om zich van de Vrouwen te bedienen, ftaat hen ook vry zich met hunne Slavinnen te verluftigen, van

dewelke zy het getal insgelyks zo groot, of klein mogen neemen, als ze oordeelen met hun vermogen over een te komen, en geeft deze soort van boelfchap geen jalouzy aan de Vrouwen, behoudens dat ze verzorgd worden van 't geen hen wettelyk toekomt, waar onder ook behoord, ten minften eens ter week, een gedeelte in het bed. De kinderen nu, welke zy by deze Slavinnen teelen, ftaan in gelykheid met die der echte Vrouwen, mits dat de Vader hen door zyn Teftament in vryheid ftelle; want indien zulks niet gefchied, en dat hy hen geen goederen nalaat om van te leven, vinden zy zich, volgens de Wet, ter befcheidenheid van den oudften Zoon der echte Vrouw, en worden zyne flaaven: zulks dat een zelve Vader vrye en flaaffche kinderen kan nalaaten. ¹⁹¹

Niet-tegenftaande alle deze vryheid, vermogen de Turken echter niet met hunne Nichten te trouwen; waar af ik by myn tyd een voorbeeld te *Constantinopolen* heb gezien, in de perzoon van een Jood, die, een Nicht van hem getrouwd hebbende, naderhand tot het Mahometaanfche geloof kwam over te vallen, zonder dezelve te verlaaten, gelyk hy volgens de Wet had moeten doen: 't geen door den *Grooten Vizir, Kara Mustapha Baffa*, verftaan zynde, liet hy hem by de kop vatten, en in de gevangenis fmyten, daar hy een geruimen tyd in groote elende, en een geftradige vrees van onthoofd te zullen worden, doorbracht: doch eindelyk wierd, door middel van kostelyke gefchenken, en een somme van ruim honderd duizend Ryksdaalders, te weeg gebragt, dat hy weder in vryheid geraakte, op voorwaarde echter van zyn Vrouw nooit weder te zullen zien. 'k Heb dezen rampzaligen, Jood zynde *Konorte Kalef*, en na het afvallen van zyn geloof, *Mehmet Aga* geheeten, zelve gekend, en kan 'er derhalven met zekerheid af fpreken. ¹⁹²

De veelheid van Vrouwen zou in de Turken, ten aanzien dat een eenig Man met verfcheidenen Vrouwen te doen kan hebben, noch eenigzins vergeevelyk zyn: maar men vind 'er een ander foort van Huwelyk, indien 'er zulk een eerlyke naam aan gegeeven mag worden, te weeten van gelubden, en zodanige gelubden, dien men niets heeft overgelaaten. Ondertuffchen, hoewel deze lieden voor geen Mannen te houden zyn, word hen echter, 't geen zeer vreemd is, toegelaaten Vrouwen te neemen, met dewelke zy een beeftachtige, en onbekende, welluft weeten te pleegen. ¹⁹³

't Recht der Mannen omtrent d'Echtscheiding is hier veel grooter, als dat der Vrouwen: want een Turkin mag haaren Man niet verlaaten, of zy moet konnen bewyzen, dat hy haar niet verzorgt van het beloofde onderhoud, beftaande in brood, *Pilan*, *Koffy*, geld om ten minften tweemaal ter week ¹⁹⁴ Header: 128 CORNELIS de BRUYN

week in 't bad te gaan, en eens ter week by hem te slapen; by gebrek van het welk vervoegt zy zich by den Kady, en verzoekt Echtscheiding, vermits haar Man haar niet wil, of kan

onderhouden. Hier op gaat de Kady de waarheid der zaak onderzoeken, en bevindende dat de Vrouw gelyk heeft, word het verzoek toegestaan. Oeffening van wellust tegens het natuurlyk gebruik, zeer gemeen in d'Oostersche Landen, kan de Vrouw ook tot een reden van Echtscheiding verstreken; by welke gelegenheid zy haare pantoffel, zonder een woord te spreken, voor den Kady, 't onderst boven keert: en word ook nog de Man, wegens de misdaad overtuigd, behalven dat hy zyne Vrouw moet missen, met stokken geslagen.

XIX. HOOFDSTUK.

Omstandigheden van der Turken begraavingen en weeklagten over de dooden. Ondervraaging der Overleedenen na de begraaving; en staat der Sondaaren en Vroomen. Gevoelen wegens het laatste Oordeel en d'opftanding, enz.

Na dat nu de droefheid plaats voor de zorg der begraaving heeft gemaakt, word het doode Lighaam ¹⁹⁵ door de Bloedverwanten, of Vrienden, op de vloer neder gelegd, gewasschen, 't hair daar af geschooren (want de zuiverheid der Turken strekt zich ook zelfs over de dooden) en met brandend reukwerk, tot afwering der kwaade Geesten, omringd. Hier na naayen zy het in een laken, doch laten het hoofden- en voeten-eind open, op dat den Afgestorvenen zich te lichter in staat moge stellen, van voor d'Engelen, die hem zullen komen ondervraagen, te kunnen knielen. Thans word hy in een kist gelegd, van maaksel als d'onzen, uitgezondert dat het dekzel, na de verscheidenheid der perzoonen, van verscheidene kleuren moet wezen: want is de overleedene een krygsman geweest, moet het rood zyn; indien een Scherif, (met deze naam worden de Magen van Mahomet genoemd) groen, en zo hy geen van beiden is geweest, swart. Dwars over het dekzel werd een Tulband uit gestrekt, en de kleur geregeld na het beroep, 't geen hy in zyn leven heeft waar genomen. By voorbeeld, een Janitzer heeft een roode Tulband, een Spahi een roode en een witte; een Scherif een groene; andere een witte, enz.

Aldus Header: R E I Z E N. Page 129

Aldus een wyl ten toon gelegen hebbende ¹⁹⁶, word het Lyk door vier perzoonen (die nu en dan door andere vier, na dat de weg ver is, afgelost worden) draagende de kist op twee lange stokken, na het Kerk-hof gevoerd, voorgegaan door hunne Priesters (welke ondertusschen zekere gebeden spreken, en van tyd tot tyd met luider stemme Gods Naam aanroepen) en gevolgd door de Bloedverwanten en Vrienden, en eindelyk door de Vrouwen, die

nu weder een groot misbaar maken, staande de handen, met yffelyke wringingen, op de borst, en in het hair, even als of de droefheid hen uitzinnig had gemaakt.

Op het Kerk-hof gekomen, neemt men het Lyk uit de kist (want de Turken begraaven hunne dooden nooit in kisten) en legt het in het Graf, aan welkers hoofdeneind, zo haast als de kuil weder met aarde gevuld is, een steen geplaatst word, om tot een zitplaats voor d'Ondervraag-engelen te dienen. Doch deze steenen ziet men niet alleen by de graven der Turken, maar ook by die van alle d'andere Natien hier te Lande, tot kenteeken dat 'er ymand begraaven legt. Zy worden ook altemaal zonder kisten ter aarde-besteld, uitgezonderd de Franken, welke zich op dezelve manier laten begraaven, als by ons gebruikerlyk is.

'k Had by na vergeeten te zeggen, dat 'er een plank schuin over het lighaam heen gelegd word, rustende met het eene eind tegen de grond, en met het ander tegen het opperste van het Graf; en hier in verscheelen de Turken van alle d'andere Natien: doch wat betekening deze plank heeft, is my onbekend.

Na het Lyk dan aldus bezorgd te hebben, keeren de Mannen weder na de Stad (want de Kerk-hoven leggen altemaal buiten de Steden langs en omtrent de groote wegen; op dat de lucht, door de kwaadaardige dampen, uit de graven opstygende, niet besmet moge werden; en dat de voorbygangers God voor hunne Zielen bidden, en hen den zegen mogen toewenschen) en laten de Vrouwen, zo lang als het hen belieft, met hunne weeklachten voortvaaren.

De Turken van aanzien hebben, zo wel als de Christenen, een soort van hovaardy omtrent hunne Grafsteeden ¹⁹⁷; doende dezelve van marmer, en verheven, zweemende eenigzins na onze Tomben, maar, met een Steen daar boven op, daar zy de Tulband van den overledenen in doen uithouwen. By wylen plaatfen zy ook wel een Steen aan het hoofdeneind, draagende een Tulband van dezelve stoffe, van zodanig een maakzel, als den overleden die in zyn leven placht te gebruiken: want men moet weten, dat de Tulbanden zeer verscheiden, en van velerhanden fatzoenen zyn. Een anderen Steen, aan het voeteneind gesteld, behelst het Graf-schrift, pronkende gemeenlyk met de lof van den geenen, die daar onder begraaven legt.

Na de begraaving duuren de weeklachten der Vrouwen, welke t' elkens etelyke uren by het Graf gaan verslyten, noch een geruime wyl. Ook komen 'er de Bloedverwanten en Vrienden God smeeken, dat hy den overledenen van de pynigingen der zwarte Engelen wille verlossen, en noemende den zelven by den naam, roepen zy hem toe: *Vreest niet, maar antwoord stoutmoedig.*

Want zy gelooven ¹⁹⁸, dat de zielen der dooden weder in het lighaam keeren, en dat, zo haast als ymand begraaven is, twee zwarte Engelen, van een afgryffelyke gedaante, in het Graf komen, welke hem by de Hairlok, die de Turken ten dien einde boven op het Hoofd laten, grypen, en hem doen nederknielen, en hem ondervraagen, zeggende, *Wie is uw God, welke uw Godsdienst, en wie uw Propheet?* Hier op moet hy antwoorden: *Myn God is de waarachtige God, myn Godsdienst is de waarachtige Godsdienst, en myn Propheet is Mahomet.* Maar zo den overledene zich, wegens zyne ongerechtigheden, overtuigt bevind, doet de vrees hem zeggen, *Gy zyt myn God, en myn Propheet,* en in Page 130 Header: CORNELIS de BRUYNS

u geloof ik. Op dit antwoord slaat een der gedachte Engelen hem een yzere knods zo geweldig op de kop, dat hy hem zeven vademmen diep in d'aarde doet zinken, daar hem den andere met een yzeren haak weder uithaald; maar niet zo haast komt hy te voorschyn, of den eerste slaat weer toe: en dit vervolgen zy aldus tot aan den dag des Oordeels. Anderen zeggen, dat de slag met een vuurige knods geschied; en dat deze rampzalige, door het geweld van den slag een stuk wegs in d'aarde gezonken, door dezelve zodanig geprangd word, dat de melk, uit zyner Moeder borsten gezoogen, hem ten neus uit komt loopen. Maar zo hy wel antwoord, verlaaten hem terstond de swarte Engelen, en komen in der zelve plaats twee anderen, zo wit als sneeuw, die hem, plaatsende zich den een aan het hoofden-eind, en den ander aan het voeten-eind, tot aan den dag des Oordeels gezelschap houden.

Ziet daar 't geen tot de begraving der Turken behoord: waar na wy ook yts wegens het laatste Oordeel en d'Opstanding moeten zeggen. ¹⁹⁹ Zy gelooven dat 'er een Engel in den Hemel is, die een Trompet gereed houd, om het einde der Wereld te verkondigen, en dat, op het geluid dezer Trompet, de Menschen en Engelen zullen sterven, en 'er een zo schrikkelyke Aardbeving, vermengd met het vuur des Hemels, weezen, dat het Aardryk en de Bergen in Assche verkeert zullen worden. En eindelyk zal den Engel met de Trompet, die de Menschen en Engelen heeft doen sterven, ook zelve sterven, verstikkende zich met zyne vleugelen. Hier na zal God, veertig dagen lang, een zachte regen, by de Turken en Arabiers Suy-rechement, of de regen van Barmhartigheid, geheeten, over d'aarde stuuren, welke de zielen, en d'Engelen weder zal doen opstaan, en als dan zal den Engel met de Trompet de laatste maal blaazen; en alle de dooden zullen zich lighaamelyk vertoonen. Thans zal 'er een groote verscheidenheid van gedaantens weezén; zullende dezen blinken als de Zon, die als de Maan, en anderen als de Starren. Daar en tegen zal men 'er zien swart, naar, en yffelyk, met geswollene, en uit den mond hangende, tongen, schreeuwende zonder ophouden, met een vervaarlyk geluid. Dezen zyn de Lasteraars, Woekeraars, en andere diergelyken. Doch zy wachten zich wel, van onder het getal der verdoemden te stellen, de Sodomyten, ter oorzaak dat zy

geweldig tot die zonde genegen zyn. Zy zeggen ook noch, dat d'Engelen een blinkend en vriendelyk gelaat zullen toonen aan de geenen, die de geboden Gods onderhouden hebben; en dat God zich voornaamentlyk zal vertoornen tegens de Keizers, Koningen, Vorsten, en Prinsen, welke de goederen van anderen, op een onrechtvaardige manier, aan zich hebben getrokken; 't geen tot hunne verdoemenis zal dienen: dat hy ook zal beveelen, dat de weder opgestaane Menschen in zeventig deelen gesneden en verdeeld, en wegens het goed en kwaad, 't welk zy gedaan hebben, ondervraagd zullen werden; en zo het hoofd en het hert hunne misdaaden niet vrymoedig willen belyden, zullen d'andere leden zulks voor al de Wereld doen. Dat S. Michiel vervolgens de lighaamen, stuk voor stuk, in zyne schaal zal weegen, d'Engelen verscheidene drommen zullen maaken, en de Cherubynen, en Seraphynen, aan d'eene en d'andere zyde staan; geleidende, onder een liefelyk gezang, en gespeel op verscheidene instrumenten, de Turken, Arabiers, Mooren, Barbaaren, Christenen, en Jooden (na yder door zynen Propheet, gelyk elders aangeroord is, geoordeeld te zyn) na het Paradys: want zy gelooven dat men in allerhande Godsdiensten zalig kan worden, enz.

Page XX. HOOFD; Header: R E I Z E N. 131

XX. HOOFDSTUK.

Kleeding der Turksche Mannen en Vrouwen, gelyk ook der Jooden. Scheering van hair en baard. Manier van Groeten. Zyde van eer. Fraaye gestalte der Turken, enz.

²⁰⁰ Zo wispeltuurig als de Christenen omtrent hunne kleeding zyn, zo standvastig zyn de Turken. Men weet hier van geen verandering van Mode; en 't geen over eeuwen gebruiklyk is geweest, is het ook noch. Hunne kleeding is ook zeer deftig, manlyk, en fraay om t'aanschouwen; daar hunne braave gestalte zekerlyk mede niet weinig toe helpt: want gebochelden, manken, en lieden van diergelyke uiterlyke gebreken, worden 'er by na nooit gezien. Voor eerst trekken zy over hun naakte lighaam (zo wel de Mannen, als de Vrouwen, welker dracht voor een groot gedeelte dezelve is als die der Mannen) een onderbroek, zonder eenige opening voor of achter; over dezelve het Hemd; en over dit den *Doliman*, zynde een soort van een lange Rok, hangende tot op de voeten, met naauwe mouwen, dicht aan de hand toegeknoopt. Deze is in de Zomertyd van linden, of wit gestreept doek; en by Winter van Satyn, of andere stoffen, gemeenlyk met catoen gevoerd. Een zyde gordel, of ook wel een leederen riem, van twee of drie vingeren breed, tot cieraad met een goude of zilvere gesp beslagen, omvangt de lendenen, en maakt het flot van het lighaam. Op dezen Gordel zetten de Vrouwen van vermogen edele gesteenten: doch de Mannen dragen ze doorgaans flechts van

zyde, en, die wat boven anderen willen uitsteeken, met goud en zilver doorwrocht. Een *Feredge* (zynde een Rok die men niet kwalyk by onze omhang rokken zou kunnen vergelyken, behalven dat ze zich tot aan de voeten strekt) met zeer wyde en lange mouwen, hangt los over den *Doliman* heen, en dient hen tot een soort van Mantel.

Doch het benedenste gedeelte des lighaams word niet alleen met deze onderbroek, en het hemd bedekt: de Mannen dragen 'er een roodlakensche bovenbroek over heen, hangende tot op de hielen; en aan deze zyn voetelingen van geel leer, *Mesfes* geheeten, vastgenaaid. Van dezelve koleur zyn ook de *Pabouches*, en by na van maakzel als muilen, de hiel met het overige der zool gelyk, doch beslagen met een half rond yzertje, van gedaante als een hoefzyer. 't Hoofd word gedekt met een Muts van rood Fluweel, en om dezelve een witte of roode Tulband heen gewonden. 't Draagen van de groenen is een voorrecht, daar zich niemand af mag bedienen, als die bewyzen kunnen van hunnen Propheet *Mahomet* afkomstig te zyn. Zy worden *Scherifs* of *Emirs* genaamd, 't geen zo veel betekend, als *Edelen*, en zyn zeer menigvuldig: want zo de Dochter van een *Emir*, met een gemeenen Turk komt te trouwen, en een Zoon ter Wereld brengt, is deze ook een *Emir*, en geniet dezelve voorrechten als of zyn adel van de Mannelyke linie afdaalde. De Vrouwen van dit geslacht doen zich ook, door een flukje groene stoffe voor op het hoofd aan de *Tarpoes* gehegt, voor zodanigen erkennen. Deze *Tarpoes*, 't hoofd cieraad der Turkinnen, is een groote Muts met zes of acht kanten, van goude of andere fraaye stoffe gemaakt, en word door het middel van een met goud of zilver doorwrochte Neusdoek, hangende op een geestige wyze aan d'eene zyde des hoofds los nederwaarts, om de kruin geslingerd. d'Aanzienlykften

Page R 2 ver- Header: 132 CORNELIS de BRUYNS

versieren dezelve met paarden en gesteenten; doch die van minder vermogen met bloemen en dergelijke dingen, met lang schikken en herschikken zo cierlijk door malkander geschakeerd, dat'er het oog zich in verdwaald, en de natuurlijke schoonheid geen kleine luister daar door bij gezet word: en 't geen het gezicht noch te meer bedriegt, is, dat zij zich altemaal blanketten, kammende de wenkbrauwen en het haar der oogleden met een zeker zwartachtig goed, *Surme* genaamd. Dit hulsel staat uitstekend fraay, en doet de Vrouwen van vermogen een zeer groot aanzien hebben. Doch in huis bedienen zij zich slechts van een rood lakensche Muts, bijna van gedaante als onze slaapmutsen, maar langer, en met vier hoornen boven op, in het midden met een kring van paarden, of iets anders, bekwaam om eenige bevalligheid bij te zetten, versierd. De *Feredges* worden ook in het uitgaan van de Vrouwen gebruikt, behalven noch een andere soort van een geestiger zwier, *Kierkie* genaamd. Maar in plaats van deze, dient hen tot Winter opperkleed, een Vest of Rok van Laken, met bont gevoerd. Dezen zijn veel enger, en loopen aan de hand

heel nauw toe. De lieden van aanzien voederen dezelve met *Samour*, of Sabel; 't geen zeer kostelijk valt: en men ziet'er die wel op drie a vier honderd rijksdaalders komen te staan. Kort om, behalven de deftigheid, is deze kleeding ook noch zeer gemakkelijk; en men kan zich metter haast in de volle rusting vertoonen gelijk uit mijne afbeelding genoegzaam gezien kan worden.

201 De Kleeding der Jooden is mede op de wijze van die der Turken, doch met dit onderscheid, dat de kleur violet, en het bovengewaad zwart moet wezen. Maar het Hulsel hunner Vrouwen verschilt zeer veel van dat der Turkinnen, van al het welke mijne verbeeldingen, na 't leven getekend, aanwijzing doen.

202 Gelijk de Turksche zeden en gewoonlijkheden in zeer vele dingen met d'onze strijdig zijn, scheeren zij het Hoofd haar af, en dragen den baard en de knevels heel lang: want hoe langer en fraayer van Baard, hoe een Man meer in achting is. Zij zweren'er ook bij: en men kan een Turk geen groter hoon aandoen, als dat men hem bij den Baard vat, 't ware om ze te kussen; 't geen een soort van hoffelijkheid onder hen lieden is. Zo vreemd als het ons voorkomt hen zo gebaard te zien, zo misselijk dunkt het hen dat wij het haar zo lang dragen, want zij zeggen dat ter de Duivel in nestelt. Evenwel laten zij een vlok boven op den kruin, om de reden hier voren gemeld.

203 In het groeten word het hoofd, waar bij zij ook gewoon zijn te zweren, niet ontdekt, maar alleenlijk de hand op de borst gelegd, en het lichaam een weinig gebogen. De gemene groet bestaat in de woorden *Sela meoon aleicon*; waar op de gegroete antwoord *Aleicam effelam ve raffmet*: beteekenende het eerste, *vrede zij met u*; en het ander, *vrede zij over u, en ook de barmhartigheid Gods*.

204 Onder de dingen, waar in de Turken van ons verschillen, is ook de zijde van eer; wordende de slinker bij hen voor de waardigste gehouden, ter oorzaak dat de Sabel of Degen aan die zijde gedragen word, en dat men derhalven het geweer van den geen, die aan de rechter hand gaat, in zijn geweld heeft. Doch het dragen van zijd geweer is hier zo gebruikelijk niet, als in Christenrijk. De *Franken*, dragen'er nooit Degens, zelfs ook niet de Kapiteinen der Oorlogschepen, op dat zij niet gehoond mogen worden. De Turksche Krijgs-knechten hebben ook nimmer den Sabel op de zijde, of zij moeten in wezenlijken dienst zijn.

Eindelijk: de Turken zijn doorgaans zeer fraay van gestalte, gaande heel recht op hun lijf; en men vind in een enige Stad van Christenrijk meer- Header: R E I Z E N. 133

meeder manken en gebochelde, als in het gantsche gebied van den Grooten Heer; wyders sterk van ligchaam, en komen tot hogen ouderdom, waar af men natuurlykerwyze deze reden zou kunnen geeven, dat ze goede en gezonde spyzen nuttigen, zonder zich met schadelyke lekkernyen, of menigvuldigheid van strydende gerechten, de maag, en vervolgens d'edelfte deelen, te bederven. Zy worden ook zelden met ziekten bezocht; en verscheidene kwaalen, by ons gemeen, zyn by hun niet bekend, als de steen, 't graveel, podagra, enz. 't Geen aan hunne matigheid in spys en drank, en ten anderen, ook noch aan het gebruik der baden, indien zy 'er geen misbruik af maaken, toegeschreeven moet worden. 't Is 'er ook even zodanig met het Vrouw volk gelegen, en hunne gestalte en gang niet minder deftig als der Mannen, daar die lange manier van kleeding zekerlyk zeer voordeelig toe is.

XXI. HOOFDSTUK.

Spys, Drank, en manier van eeten, der Turken. Vruchten van der zelve soberheid. Strydigheid tusschen eenige der Turksche en onze zeden, enz.

De pracht, die de Turken in hunne kleeding gebruiken, word geenzins omtrent de Spys en drank na gevolgd; en hebben de Christenen de dwaasheid van zich met slempen en brassen te bederven, d'Onderdaanen van den Grooten Heer zullen zich hier mede niet te gronde helpen. Zy vergenoegen zich met zeer weinig, en yder heeft de bekwaamheid van met de keuken om te gaan: weshalven de Pastei-bakkers en Koks hunne rekening hier niet zouden kunnen vinden.

²⁰⁵ De gewonlykste en dagelyksche Spys is de *Pilau*, zynde Ryft, met hoender of vleesch-nat, en boter, en, by gebrek van het zelve, met boter en water. Men doet 'er ook dikwils gestremde melk in, *Jogbourt* by hen geheeten; gelyk ook wel Saffraan, om ze geel; Honig, of *Pekmes*, zynde een soort van Mee, om ze zoet te maken, en verscheidene andere dingen, om de grilligheid van een zo vreemde smaak, als de hunne te voldoen. Doch de gemeenste manier is, als men de *Pilau* opdischt, dat 'er slechts een menigte van Peper over heen gestrooit word, om 'er eenige scherphheid aan mede te deelen.

Die de gelegenheid hebben, steeken 'er een Hoen in, of wat Schapen en Ossen vleesch, 't geen 'er uitsteekend murw in word; hoe dikker en drooger de *Pilau* is, zo veel te beter meukt het 'er in gaar.

De tafel is de grond, of ook wel een rond tafeltje, van omtrent een voet hoog, daar zy zich rondom zetten, met de beenen kruislings onder 't lyf, gelyk de Snyders. Tot tafellaken dient een rond stuk

bruin Spaansch leer, *Sofra* by hen geheeten; en tot servet, een lange strook, gemeenlyk van blauw linden, die zich in de rondte strekt.

Neder gezeten zeggen zy, *Bismillah*, of in de naam Gods, en vallen aan de Spys. Indien ze yts voor af hebben, 't geen by geringer soort van menschen niet altyd gebeurt, word de *Pilau*, gelyk by andere altyd, het laatste opgezet, en met houte leepels gegeeten. 't Vleesch werd, door ymand van 't gezelschap, met de handen in stukken gebrooken; doch dit geschied meer aan de Hoenders, welke geheel, en in de *Pilau* bedoooven leggen: want wat het Ossen en Schapen vleesch belangt, 't zy dat het gebraden, of gekookt zal worden,

R 3 fny- Header: 134 CORNELIS de BRUYNS

Snyden zy het altyd van te vooren aan kleine ftukken.

Onder de maaltyd gebruiken zy geen drank; maar gegeeten hebbende, word hen een aarde kop met water voor gezet, daar een yder zo veel af drinkt als 't hem luft.

Thans gefchied de dankzegging, zo kort als het gebed, bestaande in een *Hamdilab*, of *Geloofst zy God*; en vervolgens de waffching der handen: want de Turken waffchen de handen niet eer zy aan tafel gaan, maar als zy'er van opftaan.

By de lieden van aanzien verftrekt een groote hooge Schotel, met een kleine rand, *Simie* genaamd, tot tafel. Deze werd boven op de *Sofra* gezet, en draagt de fchotelen, met de *Spys*, doch achtervolgens één voor één; want de Turken diffchen nooit meer als eene fchotel te gelyk op: en met de laafte werd de *Simie* weggenomen, en het *Deffert*, 't zy van vruchten, of anders, vlak op de *Sofra* neder gezet.

²⁰⁶ Wat het Brood belangt, zy hebben het alle dagen verfch, en gebruiken, om het te doen ryfen, zuur deeg. 't Valt doorgaans vry flecht, en gelykt niet kwaalyk na een boekwyte koek, zynde plat en rond, ter dikte van omtrent een vinger. Zy gebruiken het ook, ter oorzaak van de gemakkelyke gedaante, dikwils tot een tafelbord, om de fpys op te leggen, eetende alzo het een en het andere op.

Zy hebben een zekere manier van Offen vleefch te braaden, die het wonderlyk lekker maakt. 't Vleefch word in kleine ftukken gefneeden, en alzo aan een fpeetje gereegen, tuffchen yder ftukje vleefch een fchyf Uyen. ²⁰⁷ Doch men moet dit van den Uyen dezer Landen zeggen, dat ze zonder vergelyking aangenaamer van fmaak is als d'onze. De Grieken gebruiken ze tot een na fpys, gelyk by ons de boter en kaas. Op alle plaatfen, daar ik verversching kon bekomen, voorzag ik my op de Reis van deze Uyens, en bevond, door de gewoonte, dat ze, met wat brood en zout gegeeten, zeer fmaakelyk waren: weshalven ik my niet meer

en verwonderde, dat d'Egyptenaaren, onder het bouwen van de *Pyramiden*, volgens 't geen de Schryvers ons daar af hebben nagelaaten, zo veel gelds daar aan hadden verteerd, eer die beruchte werktukken voltoeyt waren.

208 'k Moet hier ook yts van den Oly zeggen, als van een zaak, waar mede zy hunne spyzen voor een groot gedeelte goed maaken, zonder dat 'er eenige viefheid me gemengd is: want den Oly valt hier uitsteekend wit, zoet, en zeer aangenaam van smaak, zulks dat ze ook, met een weinigje zout op brood gegeten, den dienst van de boter kan vervullen. Met wat citroen 'er ingedrukt, of azyn, en eenig peper en zout, door malkander geklopt, maakt ze mede een goede smaakelyke saus tot zekere soorten van Vifch: en men wend 'er metter tyd zodanig toe, dat men de boter, hoe voortreffelyk dat zuivel ook moge wezen, heel gemakkeelyk zoude kunnen miffen.

209 Inderdaad, de gewoonte maakt de tweede natuur 't Gebruik der Spyzen beftaat ten meerendelee in de gewoonte. De dingen, welken men als met de moedermelk ingezogen heeft, kleeven ons geweldig aan, en dikwils tot aan het eind van ons leven. Elke Landaard heeft zo yts byzonders, daar men zich, ter oorzaak, dat men 'er van kindsbeen af toegewend is, beswaarlyk van kan ontfiaan. 'k Heb menigmaal gezien, dat de Griekfche Vrouwen, getrouwd met onze Kooplieden, welke doorgaans van de fchoonfte Hollantfche boter en kaas voorzien waren, nooit mond 'er aan wilden zetten, maar in plaats van dien, met byzondere smaak, eenige half verrotte Olyven, of ook wel uitgepelde Roomfcheboonen, op dezelve wys, als den Uyen, of anders jonge Artifokken, met wat zout en peper, gelyk in *Italien* mede gebruikeelyk is, tot een ftuk brood aten. Ook braaden zy d'Artifokken wel op den roofter, 210 met wat oly, peper, en zout, tuffchen de chellen; 't geen een lekker eeten is, en zo laf niet als wanneer ze op onze wyze gekookt zyn. Be- Header: R E I Z E N.
135

Behalven deze, hebben zy ook noch andere manier van Artisjokken toe te maaken, te weeten, zy snijden ze, jong zynde, in vier quartieren, en fruiten ze in de pan. 't Maakt aldus mede een smaakelyk gerecht. Doch om nu ook yts wegens den drank te zeggen.

211 De gewoonlyke drank is water, of Kabue, by ons Koffy, welke zy tot alle uren van den dag nuttigen. Noch hebben zy een andere drank, die zy Sorbet noemen, gemaakt van suiker, limoensap, en rooswater, vermengd met de geur van Muskus, of andere dingen, die een liefelyke reuk hebben. Deze drank is byzonder smaakelyk, en word ook tot een koek of deeg gemaakt, ten einde op de reis mede genomen te konnen werden; want men heeft dezelve maar in frisch water te mengen, zo veel als men noodig oordeelt. Ik voerde ze op myne reizen gemeenlyk met my,

en gebruikte ze, wanneer de wyn wat schaars te bekomen was: doch 's morgens en 's avonds nuttigde ik gemeenlyk wat brandewyn, daar ik my altyd zeer wel by bevonden heb. Gemeenlyk kan men ze allerwegen by de Grieken bekomen. Wel is waar dat ze wat slecht valt, als zynde maar van koorn gestookt: doch ik deed ze in dikke bottels, en verbeterde die vunsche smaak, met 'er een weinig suiker, eenige kruidnagelen, en wat citroen of oranjeschel, op te smyten. Maar als ik Fransche brandewyn, met deze of geene Schepen uit Christenryk derwaarts gevoerd, kon krygen, voorzag ik my van zo veel, als ik zonder ongemak mee kon voeren.

212 Deze soberheid der Turken in spyse en drank zou, met het humeur der Engelsche en Duitschers (de eenen bericht wegens hunne lekkere tong, in het verkiezen van menigerhande kostelyke gerechten, en d'anderen ten opzichte van den drank) gantsch niet over een komen. Een zak Ryft in 't Jaar, benevens eenige potten boter, en gedroogde vruchten, maaken de grootfte provisie voor een tamelyk huisgezin. Men mag ook aan die soberheid wel toeschryven, de sterkte en goede gesteldheid der Levantynen. En indien zy groote goederen in eigendom mogten bezitten, om 'er de Jaarlyksche inkomsten af te genieten, zou deze spaarzaamheid, omtrent hunne mondbehoudens, meerder huisgezinnen in d'eenige Stad Constantinopolen verrykt hebben, als de brasseryen en gastmaalen in de geheele Nederlanden hebben bedurven.

213 Na dit alles, moet ik hier ook noch zeggen, dat de meeste Oosterlingen, voornamentlyk de Kooplieden, Handwerkslieden, Reizigers, en anderen, een heel zober middagmaal, en een veel beter avondmaal houden, strydende tegens het gebruik van Europa, alwaar men doorgaans een zoberder avondmaal houd, en een beter middagmaal. Echter vind men in Turkyen, zo wel als elders, lieden, welke zich zo wel van een hartelyk avond als middagmaal bedienen, en zich daar wel by bevinden. De gewoonte (die, gelyk ik hier voor gezegd heb, een tweede natuur is) kan die twee dingen wel te samen doen gaan.

214 Even zodanig is het met dit middag en avondmaal gelegen, als met verscheidene andere dingen, waar in de Turken met ons strydig zyn. Wy vernoegen ons met een eenige Vrouw, zy in tegendeel hebben 'er veele: onze kleederen zyn kort, de hunne lang: wy draagen het hoofd haar lang, en laten den baard glad afscheeren; zy scheeren het hoofd haar af, en draagen lange baarden: de rechter zyde is by ons de zyde van eer, by hen de flinker, wy schryven van de flinker hand na de rechter, en in doorgaande regels, zy van de rechter na de flinker, en met kromme en geboogene regels: wy ontdekken het hoofd in het

groeten; zy houden den Tulband op het hoofd, en maaken slechts een buiging met het ligchaam: en honderd andere dingen, die my nu niet te binnen schieten.

1. HOOFD- Header: 136 CORNELIS de BRUYNS

XXII. HOOFDSTUK.

Tydverdryven, Speelen, Oeffeningen, Vermaakelykheden, en Speel-tuigen der Turken, en andere byzonderheden daar toe behoorende.

Gelyk de Turken van een swaarmoedigen en ernsthaftigen inborst zyn; ziet men 'er, buiten noodzaakelykheid, geen groote beweeging in. Zelfs zou men 'er met recht vry wat luiheid aan mogen toefchryven: want als zy zich t' huis bevinden, en geene bezigheid hebben, zitten zy gemeenlyk op hunne *Divans*, rooken een pyp tabak, of spelen op een zekere soort van een Luit, met drie snaaren bespannen, welks geluid niet zeer aangenaam is, hoewel zy 'er echter nooit verdriet in krygen, al spelen zy 'er, zittende aldus in hunne eenigheid, een gantschen middag op. Zy brengen ook dikwils een goed gedeelte van den tyd met slaapen door.

Wanneer zy malkander komen bezoeken, word 'er aanstonts Tabak en Kaffé gebracht, en wyders met groote slemmigheid gerookt en gepraat, zonder van den *Divan* (op welke zy zitten, in wyze als de nevensgaande Prent-verbeelding, in welke wy op de letter A een gezelschap van Mannen, en op de letter B een gezelschap van Vrouwen vertoonen, aanwyft) op te staan, 't en ware om de noodwendigheden der natuur te verrichten.

Nooit gaan zy in een kamer, of op een opene plaats, heen en weer wandelen, gelyk by ons gebruikelyk is: zelfs lagchen zy opentlyk met de *Franken*, wanneer zy hen aldus zien kuyeren; en schelden hen voor zotten, vragende wat zy aan die zyde te doen hebben, daar zy zo menigmaal heen gaan, en t' elkens, zonder dat zy 'er hen yts hebben zien verrichten, weder van daan komen.

Doch als hen deze leedigheid begint te verdrieten, en dat zy eenig tydverdrijf ter hand willen nemen, word het Schaakspel voor den dag gebracht, daar zy zeer wel in ervaren zyn, gelyk ook in het dammen, en negenstukken. Maar zy spelen nooit om geld, alzo zy het zonde achten. Niet te min, hoe wel zy met groote koelheid spelen, en datter noch blydschap noch droefheid, over winst of verlies, getoond word, hebben zy 'er zodanig een vermaak in, dat zy 'er dikwils gantsche dagen mee toebrengen.

De *Mankala* of Hoornbord is 'er ook zeer gemeen, en by allerhande slag, ryken en armen, gebruikelyk; zulks dat 'er geen spel zo zeer in swang gaat. Nooit, zeggen sommige Reizigers,

spelen zy met steenen, of eenig spel, daar 't geluk en 't geval de heerschappy in voeren. Meer als eenmaal heb 'ik het tegendeel gezien: want het Verkeerbord is 'er ook in gebruik, doch echter zo gemeen niet. De manier van spelen is dezelve als by ons, maar met dit onderscheid, dat men zyn party niet geheel uit het bord kan slaan, maar altyd plaats moet laten om te kunnen aangaan. 't Bord is ook maar van eenerley koleur.

De Tydverdryven der geenen die in Oorlogs-oefeningen vermaak scheppen, zyn van een andere natuur. 't Schieten met Pyl en Boog is een der gemeensten, en word 'er wonderlyk wel gedaan. Verscheidene Huizen binnen *Constantinopolen* beschikken 'er, om gering geld, gelegentheid toe, en kunnen 'er tamelyk wel af bestaan. Ook schieten zy zeer wel met het Roer in 't wit; en ik heb 'er verscheidene reizen, met een volle ren te paard, treffelyke proeven af gezien. Maar hunne behendigheid in het handelen van de *Zagay*, munt Header: R E I Z E N. 137

munt boven alles uit. 't Is een stok van omtrent vier voeten lang, en een goede duim dik, voor rond, en achter plat, van palmenhout gemaakt. 't Gefchied aldus. Een uit den hoop (want ten dien einde vergaderen ze gemeenlyk in een groot getal, hier of daar in een veld) stoot voor uit, en een ander hem, met de *Zagay* in de hand, met lossen toom, na. Die voor is ziet al vlugtende ter zyde om, zo om de werp t'ontwyken, als om te trachten meester van de *Zagay* te worden; 't welk gebeurende, gelyk men het dikwils genoeg ziet, verandert het spel van personagie, en die voorheen de vluchter was, word nu de volger.

d'Oeffening is ruuw, en niet zonder gevaar: want indien de rug, de plaats daar het op gemunt is, door het draayen van het lichaam, om zich voor het geweld der werp te behoeden (want ze zetten 't met het eind van de *Zagay* in den rug, dat'er zomtyds merkelyke wonden door veroorzaakt worden) niet getroffen werd, moet'er het hoofd by wylen de smert af gevoelen. 't Is by na ongeloofelyk, hoe ver zy 'er mee weeten te werpen; en indien ik zei, dat ik het ter verte van drie à vier honderd voeten had zien doen, zou ik de waarheid gantsch niet verkorten: doch ik moet ook zeggen, dat ze niet altemaal of zo sterk, of zo behendig, zyn. By gelegentheid van ernft komt d'ervarendheid in deze oeffening wel te pas, en als dan gebruikt men, in de plaats van *Zagayen*, zekere korte *Lansjes*, van dewelke de Jonge Heeren, als ze op eenige reis zyn, drie boven malkander, ter zyde van het paard, steeken. Deze *Lansjes* zyn van zwart ebben, of ander kostelyk hout, gemaakt, en hebben voor aan een vierkante, of ook wel een platte, yzere punt. ²¹⁵

Die het voorhoofd nog ongefronst hebben, kunnen zich niet onsmakelyk vermaaken, met een zeker soort van Vrouws-personen, by de Turken *Singis* geheeten. 't Zyn openbare Dansters, die zich laten vinden daar ze ontbouden worden, en zyn gemeenlyk Joodinnen, Armenische, of wel Christene, en andere Slaavinnen. De Joodsche Jongelingen laten 'er zich ook, in

Vrouwelyk gewaad, wel toegebrui- ken. Deze Singis zyn doorgaans wonderlyk geswind, en speelen onder het Danffen met zekere lankwerpige beentjes, welke zy in de handen hebben, boven rond, en onder plat, waar mede zy een aardig geluid weeten te maaken, geëvenaard na de beweegingen en postuuren, die zy met het lichaam vertoonen. 'k Heb dit vermaak menigmaal by gewoond, en onder andere verscheidene reizen, ten huize van den Heer Coljers, Ambassadeur van haare Hoog Mogende aan het Turksche Hof, wanneer hy den Franschen, of Venetiaanschen Ambassadeur onthaalde. 't Duurde somtyds etelyke uren in de nacht, dog zonder die dartele en onkuische postuuren, daar de Turken zulk een vermaak in scheppen. De zedigheid was echter ook zo groot niet, of de Heeren Gezanten moesten nu en dan de lever wel eens verschudden. Maar als men deze Dansters laat begaan, en dat men toont behagen in hunne dartelheid te hebben, maaken ze beweegingen, die niet arger bedacht kunnen worden: want alle de leden zyn 'er van jongs op zodanig toe afgericht, dat zy 'er duizenderley postuuren mee weeten te vertoonen. ²¹⁶

De Turken hebben, behalven de Luit, daar zy zich gemeenlyk mee vermaaken, die, gelyk even gezegt is, bespannen is met drie snaaren, en niet zeer aangenaam van klank, noch verscheidene speeltuigen. Zy gebruiken ook de Satyrs-fluit; de Cymbaal, of Tambour de Basque, die by d'Italiaanen gebruikelijk is, de Kaffinjetten, enz. Maar wat belangt die liefelyke Instrumenten, daar men zich in Christenryk van bedient, zy hebben 'er geen kennis af; en de Muzyk heeft hier tot nog toe sobere voortgangen gedaan.

S XXIII. HOOFD- Header: 138 CORNELIS de BRUYNS

XXIII. HOOFDSTUK.

Schoone order omtrent de Eetwaaren. Voorzorgen om vechteriyen en doodslagen te beletten. Verscheidene soorten van straffen, onder de Turken gebruikelijk. Straffen der Janitzers, enz.

Het onderhouden van een goede order omtrent alle dingen, is eene der zaaken, daar de Turken zich het meest aan gelegen laten zyn; en die zich hier omtrent te buiten gaat, heeft wel haast zyne straf te verwachten.

Omtrent de eetbare waaren is altyd een vaste prys, die men niet durft verhoogen: want indien 'er ymand op bevonden, en voor het Gerecht aangeklaagd, word, werden hem, boven de boete, noch ettelyke flokslagen onder de voeten toegeteld. En op dat deze loffelyke order geen inbreuk moge komen te lyden, zyn 'er, om zo te zeggen, zekere Markt-meesters, welke het opzicht op het gewicht, enz. hebben, en dagelyks rond gaan, om te onderzoeken wat tegens deze orders gedaan werd. Deze nu, indien zy ymand aantreffen, die zyne waaren te duur verkoopt, of zich van

onbehoorlyk gewicht bediend, doen denzelven aanstonds ter aarde leggen, en behalven de boete, die hy moet betalen, ettelyke flokslagen onder de voetzoolen geeven, gelyk ik verscheidene reizen, zo te Constantinopolen, als elders, gezien heb, inzonderheid aan Bakkers, welker brood te licht bevonden wierd. Deze strafheid houd de lieden zodanig in toom, dat men onbekommerd een klein kind na de Markt kan sturen, want de gemelde Officiers spreken de kinderen, welken zy het een of het ander zien draagen, gemeenlyk aan, ondervraagen hen na de prys; en wegen de waaren: zo omtrent het een of het ander eenige valsheid bevonden word, neemen zy de kinderen mee te rug, ten einde den verkooper t' overtuigen, en te straffen. ²¹⁷

Omtrent de geschillen en moeyelykheden, welke op straat kunnen komen voor te vallen, is ook een treffelyke order: want om een ygelyk te noodzaaken dezelve, zo veel als in zyn vermogen is, te beletten, is 'er een Wet, behelfende, dat, zo ymand op de straat omgebracht gevonden word, en de daader niet bekend is, degeen, voor wiens huis de Manslag is geschied, de prys des bloeds moet betalen, bedraagende een somme van omtrent drie honderd Rysdaalders. Doch in eenige Steden is de geheele Wyk aanspraakelyk, uitgezonderd de Franken, die zich aan deze Wet niet behoeven t' onderwerpen. Indien de daader gevat, en van de zaak overtuigd word, behoeft de gemelde somme niet betaald te worden; en zo zich de vrienden van den doodgebleevenen willen laten vinden, kan de prys des bloeds somtyds met drie a vier honderd Ryksdaalders afgekocht werden: maar zyn 'er minderjarige kinderen, moet de Manslager zo lang gevangen blyven, tot dat zy den vereyschten ouderdom bereikt hebben, en als dan staat het aan hen, geld of bloed te neemen. ²¹⁸

Wat de duëllen, of opgezette Lyfgevechten, belangt, die zyn 'er niet bekend, 't geen men voornaamentlyk moet toeschryven, aan de wyze voorzienigheid van hunnen Propheet, die hen de twee groote wortels van dit quad benoemen heeft, te weeten, het dronken drinken, en het dobbelen: want de vrome Turken nuttigen geen wyn; en die ze drinken, zyn niet meer geacht als die Opium, of yts anders eeten, daar men een soort van dronkenschap af kan bekomen. En wat het speelen betreft, hoe wel ze veelderhande spellen speelen, dobbelen Header: REIZEN. Page 139

belen ze echter niet, dat 's te zeggen, 't geschied altyd maar om tyd verdryf, en om 'er hunne kennis in te toonen, maar nooit om geld; weshalven 'er geen swaare geschillen uit kunnen ontstaan.

Om ook alle ongeregeldheden by nacht voor te komen, is een yder gehouden, een half uur na Zonnen ondergang, zich van de straat te begeeven, of hy word van de Koloek (een zekere soort van Ronde) indien hy geen Lantaarn by zich heeft, gevat, en in de gevangenis gebracht, en des anderen daags 's morgens, ondervraagd zynde, na vereisch van zaaken, gestraft of

losgelaaten, doch nooit buiten schade. Deze order werd zo wel by lichte als by donkere Maan onderhouden; schynende de Turken daar mee te kennen te willen geeven, dat eerlyke lieden altyd met licht behooren te gaan.

Wat de gemeene manier van straffen belangt, die werd uitgevoerd door de stokslagen, onder de voetzoelen. ²¹⁹ Hier toe gebruiken zy een dik hout, Falaque geheeten, omtrent het midden doorboord met twee gaten, omtrent eene halve elle van malkander; door dewelke de voeten van den geen, die tot de straf verweezen is, leggende op den rug ter aarde, met touwen vast gehord worden. Thans heffen twee perzoonen de Falaque zo hoog op, dat de Lyder by na niet als op zyne schouderen steunt, en derhalven gantsch geen geweld kan doen. Twee andere, yder met een stokje, van een vinger dik, in de hand, beginnen hem dan de slagen toe te tellen, tot dat het verordende getal vol is; of dat de geen, die hem straffen laat, hen gebied op te houden. De straf is wreed, en belet het gaan weken ja maanden lang, voornaamentlyk als 'er drie a vier honderd slagen gegeeven worden; gelyk by gelegenheid van swaare misdaden wel geschied. Maar een vyf-en-twintig of dertig slaagen, daar de straf van geringe feilen gemeenlyk in volbracht werd, kan niet veel hinder toebrengen; en die aldus begroet werden, loopen terstond weer heen; gelyk ik in Galata, by geval overstraat gaande, verscheidene maalen heb gezien. Op deze wyze straffen ook de patroonen hunne Slaaven, dwingende hun aldus tot een gehoorzaamheid en eerbiedigheid, daar men over verbaafd moet staan.

De stokslagen worden mede by wylen op de billen, op een dun onderbroekje gegeeven, en ook de Vrouwen, als ze zich ergens in te buiten hebben gegaan, aldus getuchtigd. Deze straf is harder als onder de voetzoelen, inzonderheid, als men 'er ymand een vyf a zes honderd laat toetellen, dewyl men als dan het doode en verpletterde vleesch met scheermessen moet laten wegsnyden, op dat 'er het koud vuur geen vat aankryge, en genoodzaakt is maanden lang het bed te houden. Deze manier van straf oeffening heb ik echter, dewyl ze zo gemeen niet en is, niet zien uitvoeren, en alleen uit verhaal van anderen dezelve verstaan.

De dood straffen zyn hangen, onthoofden, stranguleeren, en empaleeren. ²²⁰ Doch het laatste geschied meerendeels alleenlyk aan de geenen, die de wegen ontveiligen, en de menschen vermoorden, en komt dierhalven in de plaats van het radebraaken.

Van alle deze soorten van straffen zyn de Janitzers echter bevryd. ²²¹ Ook werden zy nooit, wat misdaad zy begaan mogen hebben, in 't openbaar gestraft, maar met een fak uit een venster van 't Serrail in Zee gesmeeten, wanneer tegelyk een kanon schoot werd gedaan, tot teken der uitvoering van het dood vonnis. Zelfs vermag ook de Groote Vizir geen Janitzer te straffen, en staat

zulks alleen aan den Janitzer-Aga, of hun opperhoofd. Onder den geenen van dit Lighaam, is ook een zekere straf van schande, bestaande in het afsnyden van een kraagje, 't welk zy, tot teken van het Janitzerschap, boven aan den hals van de Rok hebben; waar mede de geen, die in deze straf gevallen is, als onwaardig om die eerlyke bediening te bekleeden, weggejaagd word.

S 2 XXIV. HOOFD. Page 140 Header: CORNELIS de BRUYNS

XXIV. HOOFDSTUK.

Deugden en gebreken der Turken. Misflag van eenige Reizigers omtrent de Kleuren, die de Christenen niet mogen draagen. Gebreken en schoonheid der Turkinnen. Kleinachting en jalouzy der Turken, omtrent de Vrouwen, enz.

Na de voornaamste bijzonderheden, noopende der Turken zeden en gewoontens, aldus afgehandeld te hebben, zal ik dezelve tot een kort begryp gaan brengen, met byvoeging van deze en geene dingen, welke den leezcr niet onaangenaam zullen wezen.

De geboorene Turken ²²² (want ik wil hier niet spreken van de geenen, die tot het Turksche geloof overvallen, welke meestendeel schelmen en booswichten zyn, en niet getrouwer omtrent de menschen, als zy omtrent God zyn geweeft) zyn doorgaans eerlykelieden, en gantsch niet bedriegelyk, zelfs ook niet ten opzichte der Christenen, want zy achten het niet geoorlofd, een Christen meer als een Turk te bedriegen, of te bestelen, en indien de Christenen dikwils van hen gekneveld, en tot deze en geene dingen gedwongen worden, men moet het eer aan hunne onderlinge nydigheid, en aan den kwaaden aard der Jooden, welke menigmaal tot werktuigen dienen, om de Turken hier of daar toe aan te dryven, als aan der zelve inborst, toeschryven. Zy zyn ook zeer Godvruchtig, liefdaadig, en yverig voor hun Geloof; getrouw omtrent hunnen Vorst, die zy een gantsch blinde gehoorzaamheid toedraagen, tot zo verre, dat zy niet schroomen op zyn gebod te sterven; niet twistig, heel sober in spys en drank enz. Maar daar en tegen ook zeer hoogmoedig, versmadende in 't algemeen allerhande volkeren, inzonderheid die hunne Wet niet en volgen, gelyk de Christenen en de Jooden, welker eersten zy gemeenlyk, uit een soort van verachting, Tupek, en Jouwer, of Honden, en ongeloovigen heeten. Zy achten zich ook de dappersten van alle Natien : doch deze hoedanigheid zou hen van verscheidene betwist kunnen werden, immers zo ze hunne stoutheid en onverzaagdheid niet voor dapperheid willen doen doorgaan. En deze spruit uit geen andere reden, als uit het vast gevoelen, 't geen zy wegens de praedestinatie hebben, die hen de Pest niet doet vreezen. Voegt hier by, dat zy gelooven, indien zy tegens de Vyanden van hunne Godsdienst komen te sneuvelen, dat zy aanstonds alle vermaakelykheden, welken Mahomet hen in zyn

Paradys belooft, zullen genieten. Niettegenstaande dezen hoogmoed, achten zy de Franken echter in verscheidene zaaken meer als zich zelven, voornaamentlyk te Constantinopolen, daar de gestaadige verkeering hen van der zelve bekwaamheden overtuigd heeft. Maar 't gemeene volk valt zeer onbeleefd, en dikwils moet men'er groote baldaadigheden van verdraagen, daar ook voor een gedeelte voet toe geeft, dat zy zo ons t' elkens met een nieuwe snof van kleederen uit Christenryk zien komen, welke aperyen, (want zy noemen ons Aapen zonder staarten) zy onnoodig achten, als komende met de mannelyke deftigheid niet over een. Maar inzonderheid hebben zy 't op de hoeden gelaaden, die ze gestaadig van 't hoofd gooyen: weshalven het niet veiliger is, als dat men zich na 's Lands wyze kleeft. Doch hier over schiet my yts te binnen, 't geen ik hier tusschen moet voegen.

Eenige Reizigers hebben geschreven, dat een Christen geen witten Tulband Header: R E I Z E N. Page 141

223 Tulband vermag te draagen (dat's te zeggen een gantsch witten, zonder vermenging van eenige andere kleuren) en indien hy daar mee gevonden wierd, dat hy, of Turksch zou moeten worden, of zich tot de dood bereiden. 't Is een misflag: want ik heb 'er zelve mede na Ephesen en Constantinopolen gereisd, zonder datter my ymand over gemoeid heeft, en wat de groene kleur belangt, de straf is'er mede zo swaar niet over, als eenige wel schryven. 'k Heb ze van onze Christenen wel zien draagen. Doch het is beeter gelaaten, om alle ongemakken voor te komen: want dat men zich stellen wil tegens de manieren van een Land, daar men maar de gast vryheid geniet, is onbetaamelyk.

224 Boven de gemelde gebreken is de Sodomitische zonde zeer gemeen onder de Turken, en wort'er zo weinig ontveinsd, als elders de geoorlofde minneryen, hunne liederen hebben ook, behalven den Wyn, geen ander onderwerp; zulks dat zy genoegzaam te kennen geeven, veel meer behaagen te hebben in deze beestachtige en onnatuurlyke drift, als in een natuurlyke vermenging met Vrouwen. Zy zyn ook doorgaans tot de dronkenschap genegen, als het maar heimelyk, en zonder hunne achtbaarheid in gevaar te stellen, kan geschieden. En gelyk de kracht van het geld hen niet onbekend is, word'er een groote gierigheid in bespeurd, tot zo verre, dat men alles, door het middel van penningen, by hen te weeg kan brengen, en by het slechter slag van volk heeft men'er maar drank toe van nooden.

225 Geen minder gebreken hebben ook de Turksche Vrouwen, zynde onder anderen gantsch niet werkzaam, en zoekende maar middelen uit te vinden om hun vermaak te neemen. Echter vind men'er onder, welke zeer fraay borduuren. 'k Heb'er kostelyke Schabrakken af gezien, en neusdoeken, die zo sierlyk, met veelerhande kleuren van zyde, en goud en zilver, doorwrocht waren, dat men moeite zou hebben om ze in Christenryk na te

maaken. Zy zyn ook geweldig hovaardig, en kunnen nooit kostelyk genoeg na hunne zin gekleed gaan, zonder zich te bekommeren, of het de gelegenheid wel mede brengt. Ook is de kuisheid hunne grootste deugd niet, 't zy dat'er de kleinachting, of de jalouzy hunner Mannen, hen reden toe geeft, of dat zy'er van Natuuren de gesteldheid toe hebben. Immers wanneer ze de Franken op straat ontmoeten (te weten, als ze gelegenheid hebben om uit te gaan, 't geen'er zelden genoeg aan toegestaan word) en dat ze buiten het gezicht der Turken zyn, blyven ze staan, om hen aan te spreken, waar toe zy de vriendelykste en dringenste woorden gebruiken, zeggende dat het hen hertelyk leet is, dat zy ongelooovigen zyn; dat zy zich om hen wel wilden laten branden, enz. met byvoeging van zulke dartele beweegingen, dat men'er door getroffen moet worden, inzonderheid, wanneer zy het swarte flours, 't geen zy voor het aanzicht draagen, wegschuiven, en de lonken hunner oogen, welken zy gemeenlyk zeer schoon hebben, met hunne vriendelyke woorden, en geile gebaarden, te samen paaren.

't Is my meer als eenmaal gebeurd; en derhalven kan ik met eenige zekerheid van hunne bekoorlykheden spreken.

Zy vallen doorgaans zeer blank, (daar niet weinig toe helpt, dat ze by na nooit van Zon of lucht bescheenen worden) en voegen ook noch de konst by de natuurlyke schoonheid; kemmende de winkbraauwen, en het hair der oogleden, met een swartachtig goed, *Surme* geheeten, 't geen zy zich inbeelden eenige bevalligheid by te zetten: en in der daat, 'k zou mee van dat gevoelen zyn. De nagels der handen worden mede met een donker roode verw, welke zy

S 3 Elbanna Header: 142 CORNELIS de BRUYNS

Elbamma noemen, geschilderd: en het gantsche ligchaam, waar aan men zelden eenig uiterlyk mangel kan bespeuren, is zo zuiver en rein, ter oorzaak, dat zy ten minsten tweemaal ter week in 't bad gaan, datter de Vrouwen in Christenryk, ja zelfs ter plaatsen daar de huizen als afgoden gediend werden, voor zouden moeten wyken.

Niet tegenstaande alle deze bekoorlykheden, hebben 'er de Turken echter gantsch geen achting voor, houdende hen nauwelyks voor redelyke dieren. Zy gelooven ook niet, dat de Vrouwen in het Paradijs zullen komen; en laten niet toe, dat ze in de Mosqueën gaan, om hen in hunnen aandacht niet hinderlyk te wezen. Ondertusschen, hoe wel ze zo zeer veracht zyn, en dat de Turken, tot boeting hunner minnelusten, zich meer van Jongens en Jongelingen, als van hunne eigene Vrouwen bedienen, zyn zy'er echter zo jaloursch op, en hebben zulk een wantrouwen, wegens de zwakheid van het vrouwelyk geslacht, dat ze zich van geen Manspersoon mogen laten zien, zelfs niet van d'aller-naaste bloedverwanten, en een Vrouw, die haar aanzicht, of slechts haare

handen, ontdekt toonde, zou voor eerloos gehouden, en met stokslagen op de billen gestraft worden. Nooit gaan zy ter Markt, en komen ook by na nooit op straat, als om in 't bad te gaan. Maar aan hoe grooter van staat getrouwd, hoe ongelukkiger ten opzichte der vryheid: want die hebben baden in huis, en laten hunne Vrouwen door gelubden bewaaren; zulks dat ze geen voorwendingen weeten uit te vinden, om zich eens te verlustigen.

1. HOOFD. Header: R E I Z E N. 143

XXV. HOOFDSTUK.

Misflag der Reizigers omtrent de gestudeerde Turken, en Turksche Doctoren, Astrologisten en Poëten. Vreemde manieren van Visschen. Menigvuldige branden te Constantinopolen, enz.

Ik meende alles onder algemeene Hoofdstukken te begrijpen; doch, dewyl eenige dingen 'er niet wel onder begreepen konden worden, of liever, vermits men zich door de menigvuldigheid dikwils in de zaaken verward, en derhalven zommige vergeeten zyn, zal ik 'er hier een van eenige afgezonderde stukken maaken.

Eenige Reizigers, niet genoegzaam in de zaaken der Ottomanische Heerschappy ervaaren, hebben ons nagelaaten, dat 'er onder de geboorene Turken geene gestudeerde lieden, of Doctoren zyn; weshalven zy zich, by voorvallen van ziekte, van Christenen, of Jooden, zouden moeten bedienen, of ook wel van den eenen of anderen Slaaf, die de bekwaamheid heeft om de Doctoraale rol te speelen. Ik kan dit niet tegenspreken, als hebbende by ondervinding geleerd, dat het 'er zoodanig mee gelegen is. Maar echter heeft men in verscheidene Steden geboorene Turken, welke kennis van de geneeskunde hebben, gelyk ook van de Chirurgie of Heelkonst, en deze gebruiken tot het aderlaaten zeer goede Lancetten, die zy uit Persien krygen. 't Geen derhalven van scherp gesleepene spykers, en puntige rieten, gezegt word, kan waar weezen; doch het moet by gebrek van beter gereedschap geschied zyn, of noch mogelijk noch hier of daar geschieden: maar te Constantinopolen, en in de groote Steden, geloof ik niet, dat men zich met zulke kreupele Instrumenten behoeft te behelpen.

226

Voor de Hoofdpyn, gelykze in veële dingen met d'onze verscheelen, maaken ze een opening, ter plaatse daar ze de pyn gevoelen, en leggen, na datter een zekere maat van bloet is uitgelopen, wat katoen'er op, om de wond te stoppen.

Zy bedienen zich ook by verscheidene gelegentheden van het vuur, te weeten, met een brandende lont, of yts diergelyks, tegen het zieke deel te houden: doch 't is niet buiten gevaar; en meenig heeft 'er groot ongemak af gekreegen.

Behalven de Studie der Medicynen, vind men 'er ook die zich in d'Astrologie, of Starrekunde, oeffenen; maar zelden ziet men, dat ze zich tot andere wetenschappen benaastigen, houdende zich vergenoegd met leezen en schryven te leeren. Of, indien ze Wetgeleerden trachten te worden, bevlytigen zy zich om den Alkoran, daar al hun Geestelyk en Wereldlyk regt in begreepen is, te kunnen uitleggen. Veele begeeven zich tot de Poëzy, daar ze tamelyke Meesters in zyn: maar gelyk de Turksche Taal niet zeer ryk is, maakt het Persiaansch het meeste gedeelte van hunne Gedichten, en Liedjes. ²²⁷

Onder de bezigheden, daar de Turken zich by wylen mee verlustigen, hebben ze een vreemde manier van Visschen, welke by nacht, en met vuur, geschied. Achter aan de Schuit word een yzere rooster gehecht, waar op zy gestadig eenig hoy of takkebosschen branden, om een groote vlam te maaken. De Visch, Serdelle genaamd, van gedaante omtrent als de Sprot, vergaapende zich aan deze vlam, komt 'er in menigte na toe schieten, en valt onverhoeds in het net, 't geen achter de Schuit legt. Op deze wyze word 'er een ongeloofelyk getal gevangen. 't Geschied ook noch op een andere manier, te weeten met een vork, gelyk by ons ²²⁸ Header: 144 CORNELIS de BRUYNS

ons de Aal word getteeken. Zy leggen de rooster voor over de Schuit, en vangen aldus verscheidene soorten van Visch; gelyk ik ettelyke reizen, op d'Oorlogschepen te Smirna zynde, gezien heb, alwaar wy ook met de sloep dikwils van hen gingen koopen.

Gelyk de Huizen in Constantinopolen meestendeel van hout gemaakt zyn, en dat de Turken omtrent dusdanige dingen vry wat onachtzaam vallen, is men'er dikwils brand onderworpen, by welke gelegenheid, inzonderheid als de wind wat sterk is, vermits'er de straaten zo geweldig eng zyn, somtyds verwoestingen veroorzaakt worden, dat men ze niet zonder schreyende oogen kan aanschouwen.

Terwyl ik te Galata woonde, heb ik ettelyke maalen dit ongeluk binnen Constantinopolen zien ontstaan. Onder anderen wierden'er eens omtrent de vyf honderd Huizen door verslonden; en indien het wat harder gewaait had, zou het'er op ver na niet by gebleeven hebben. 't Verbeeldde zich te Galata, alwaar ik op een der hoogste Huizen geklommen was, in een afgrysselyke gedaante, en niet anders, dan of'er een gantsche gemeene Stad in volle vlam stond. Om den loop van het vuur te stutten, worden de gebuurige Huizen, en somtyds twintig of dertig Huizen hooger, als daar de brand gevat heeft, onder de voet gehakt: dat 's te zeggen, dat men'er zo hoog een aanvang mee begint te maaken; want men hakt niet verder onder de voet, als 't van nooden is.

Tot dezen arbeid zyn zekere lieden gesteld, Baltadgis, of Byldraagers, geheeten, welke van den Grooten Heer daar een zekere bezolding voor genieten, en dezen dienst met hunne bylen verrichten.

Onderwyl, op dat de vlam gestut, en de gebuurige Huizen, zo veel als 't mogelyk is, gespaard mogen worden, moeten de Sakkaas, of Waterdraagers (lieden die zich genereen met het water dagelyks in Loeders, of Lederzakken door de Stad te koop te brengen) gestadig water aanhaalen, en aldus word men eindelyk meester van den brand.

't Is waar, dat de Huizen meestendeel kleyn zyn, en derhalven met weinig kosten weder opgeboud kunnen worden: maar men heeft voorbeelden, dat'er tien à twaalf duizend, zo Huizen als Winkels, op eene reis door het vuur zyn vernield.

[Illustration: An engraving of a decorative vase filled with flowers]

1. HOOFD Header: R E I Z E N. 145

XXVI. HOOFDSTUK.

Byzonderheden wegens de Jagten van den Grooten Heer. Koetzen by den zelve op de reis gebruikelyk. Vermomming om goede order te doen onderhouden. Dienst ter tafel. Gehoor van Gezanten. Persoon; en Zoonen van den Grooten Heer. Wyze van zyne bulding. Eerbiedigheid en getrouwigheid der Turken omtrent de Ottomannische Stam, enz.

Dewyl ik ook, na de voornaamste byzonderheden dezer volkeren af gehandeld te hebben, wel yts van der zelve Vorst diende te zeggen, zal ik 'er dit Hoofdstuk mee beflaan, doch alleenlyk melden, 't geen van anderen, of achtergelaaten, of niet geweeeten is.

Buiten de vermaakelykheden, welke den Grooten Heer in zyn *Serrail* geniet, verluftigd hy zich dikwils met de Jagt, zo met de Valken, als met de lange Honden. ²²⁹ Eenmaal des Jaars word 'er een algemeene Jagt aangesteld, en ten dien einde een omvang van vyf, of zes, dagen reizens genomen, in welke de Landzaaten, van de Dorpen ontbouden (want niemand is by deze gelegenheit uitgezonderd) allengskens inkrimpen, befluitende het Wild aldus hoe langer hoe enger. Eindelyk, als het nu altemaal in een kleinen omvang by malkander is gedreeven, zet zich de Keizer in het midden op verhevene plaats, en schept zyn vermaak in het zelve met flokken te zien doodflaan, 't geen, ten opzichte der wilde Swynen, dikwils zo heel gemakkelyk niet toegaat.

De gewoonlyke Jagt, ²³⁰ die by na alle weeken geschied, voornaamentlyk in het Winter-fayzoen, duurt gemeenlyk van des morgens tot des avonds. De Vorst, verzeld door eenige zyner Jaager-meesters, en vyftig à zestig *Bostangis*, of *Tuinlieden*, zet het dan aan op Haazen, Voffen, en Wolven, of ook wel, met de Valk, op Faizanten en Patryzen.

Als den Grooten Heer op de reis is, bedient hy zich van een zekere soort van Koetzen, rondom met *Jalousias*, of gevlochten tralywerk, op dat de geen en zyner Bywyven, welke hem verzellen, het vermaak mogen hebben van alles te kunnen zien, zonder zelve gezien te kunnen worden. ²³¹

Dikwils gaat hy in onbekende kleeding langs de ftraat, om te zien, of 't geen hy verordend heeft wel behoorlyk nagekomen word; en in geval van het tegendeel, doet hy de geen en, welke zich ergens in vergrypen, aanftonds na verdienfte ftraffen: ten welken einde hy zich, op een afftand van ettelyke treden, door uitvoerders zyner geboden doet volgen. ²³²

De Spys word den Grooten Heer opgedischt door zynen Opperkok, met eene fchotel t' evens. Hy zit op de Turkfche wys, en heeft een prachtige geborduurde doek voor zich leggen, om zyne kleederen niet te bevleken. Een andere, van dezelve ftof, die hem over den arm hangt, diend hem tot een Servet. De Schotelen zyn van Chineesch Aardwerk, of Porcelein, of ook wel van gezegelde aarde, welke men zegt goed te zyn tegens het vergift. Eenige willen, dat hy by wylen uit goudene Schotels gediend word, 't geen ik echter niet al te wel kan aanneemen: want het word by de Turken voor zonde geacht uit goud of zilver te eeten. Dit is ook d'oorzaak, waarom zy niet als houte lepels gebruiken. Zyn drank is gemeenlyk *Serbet*, vermengd met *Amber de gris*. ²³³

Buiten op zyne Luft-huizen word de Keizer altyd uit Porceleyn gediend,

T Page 146 Header: CORNELIS de BRUYNS

diend ; en is ook het zelve gebruikelijk omtrent Gezanten van uitheemsche Vorsten , wanneer zy , eer ze ter gehoor van den Vorst opgeleid worden , door den *Primo Vizir* , in de zaal van den *Divan* , onthaald worden.

²³⁴ d'Audientie is zeer kort , en worden door de Ambassadeurs maar de Credentiaalen , of geloofs brieven , overgeleverd , en wyders de zaaken met den *Vizir* behandeld. By deze gelegenheid , te weeten , als 'er gehoor aan een Gezant verleend word , geschied ook dikwils de betaaling aan de Krygs-macht , op dat de Grootshheid van het Ottomannifche Ryk ten toon gesteld moge werden.

Gedurende de maaltyd van den Grooten Heer , is 'er een doodelyke stilte , die niet gestoord word , als door de grillen en snaakeryen , welke de bootzemaakers , waar van 'er een tamelyk getal aan het Hof is , en die zich om 't zeerst tot het vermaak van den Vorst beyveren , bedryven.

235 Toen ik eerst te *Conftantinopolen* was gekomen , had ik geen grooter nieuwsgierigheid , als om den Monarch van dat wydluftig Keizerryk te zien , en hebbende verstaan , dat zulks des Vrydags , de Sabbath der Turken , kon geschieden , als zynde hy dan gewoon zyne Godvruchtigheid te gaan pleegen , nam ik , verzeld van maar eenen vriend , hem waar , omtrent de *Validè* , een *Mosqueè* , of Kerk , door zyne Moeder gesticht , in dewelke zy , in een zeer kostelyke Kapel , begraven legt.

Wy zagen hem voor by ons heen ryden , zittende op een schoon bruyt Paard , zonder eenig gevolg als van drie voetknechten. Ook was 'er niemand omtrent die het oogmerk had , daar wy om gekomen waaren ; weshalven wy hem op ons gemak konden bezien , zonder echter te laten blyken , dat onze nieuwsgierigheid zich daar toe strekte , waarom wy dan ook een *Kalpak* , of bonte muts , gelyk de Grieken draagen , opgezet hadden , daar de Franken anders gewoon zyn met hoeden te gaan.

Zyne gestalte was middelmatig , de koleur bruin , de baard weinig , en den ouderdom omtrent veertig Jaaren. Hy was Vader van twee Zoonen , welke hy over al met zich nam , zo op de Jagt , als in andere gelegentheden , behalven als hy zich met eenige zyner Vrouwen ging verluftigen. d'Oudste was zestien à zeventien jaaren , kloek en sterk van lighaam ; de jongste daar en tegen heel tenger , doch minlyker.

236 By de komst van een nieuwen Keizer tot het Ryk , is het gebruikelijk , dat hy zekeren dag stelt , op den welken hy zich te water na de *Mosqueè* van *Prup* , gelegen aan het einde van den ingang der Haven , doet voeren. By deze *Mosqueè* heeft men een Klooster , en in het midden van het zelve een verhevene plaats van marmer steen , rustende op eenige Kolommen van dezelfde stoffe. De Vorst hier op gestegen zynde , word hem , na eenige gebeden en plechtigheden , door den *Moufti* het zwaard aangegord , waar na hy met al zyn gevolg te paard zyne intrede te *Conftantinopolen* doet , rydende wyders tot aan het *Serrail* , aan de Poort van het welk een yder aftreed , behalven den Keizer , die na binnen ryd , en niet eer afstygde , voor dat hy aan het eind van het tweede Hof gekomen is , binnen welkers omvang niemand , als de Vorst alleen , zich te paard mag vertoonen : en word deze plechtigheid hier te lande gehouden , voor 't geen by de Koningen in Christenryk de hulding is.

237 Sedert dat dit Ryk aan de Ottomannifche Stam is gekomen , is het 'er nooit weder van afgeweeken. Ook is dezelve in zulk een groote eerbiedigheid onder de Turken , dat zy niet zouden durven

denken om ymand , tot nadeel van den wettigen Erfgenaam , op den Throon te verheffen : maar indien d'afkomelingen van die Stam t'eeniger tyd zouden komen t'ontbreeken , zoude de Kroon , na ik my heb laten zeggen , aan den Tartarifchen Cham vervallen. Nooit Header: R E I Z E N. Page 147

Nooit ziet men hier d'onderdaanen eenige ongetrouwheid, of verraadery, omtrent hunnen Vorst pleegen; en ik geloof ook niet, hoe wel ze vry gierig vallen, dat zy'er met geld, of andere diergelyke middelen, toe te brengen zouden weezen. 't Waar te wenschen, dat men het tegendeel niet van de Christenen konde zeggen.

Ook zyn zy getrouwer als deze, omtrent hunnen Godsdienst; want, hoewel 'er voorbeelden zyn van Turken, welke het Christen geloof hebben aangenomen, zyn ze niet zeer menigvuldig, en daar moeten zeer kragtige redenen weezen, om hen zo verre te brengen. De Christenen daar en tegen, in die Landen, indien zy'er eenig voordeel uit weeten te beoogen, vallen dikwils met weinig bekommering tot het Mahometaansche geloof over, hoe wel zy het nooit tegens hunne wil behoeven te doen, en dat de Turken ook als dan minder achting voor hen hebben, als dat zy by hunnen Godsdienst blyven: want d'ondervinding heeft hen geleert, dat men niet veel goeds moet verwachten van ymand, die zynen God niet getrouw is. 'k Heb 'er, zo tot *Constantinopolen*, als elders onder de Ottomannische Heerschappy meer als een voorbeeld van gezien, en die 'er anders van spreken, hebben niet veel kennis van zaaken.

T 2 XXVII. HOOFD- Page 148 Header: CORNELIS de BRUYNS

XXVII. HOOFDSTUK.

Byzonderheden wegens des Grooten Heers Krygsmagt, en 't geen daar toe behoord.

²³⁸ Dewyl een zo wydluftige Heerschappy, als de Turksche, niet zonder een kloek getal van Krygsbenden kan beftaan, onderhoud den Grooten Heer, zo wel in tyd van Vreede, als Oorlog, een menigte van voet en paarde Volk, welke alle twee Maanden hunne bezolding ontfangen. 't Voet-volk is verdeeld in verscheidene lighaamen, als daar zyn de Kapidgis, de Solaques, de Janitsers, enz.

²³⁹ De Kapidgis, zo veel gezegt als Poortbewaarders, ter oorzaak dat zy de Poorten van het Serrail bewaaren, maaken een getal van over de drie duizend, en ftaan onder een Hooftman, die den naam van Kapidgi-Bachi voert. Deze houden zich by veele gelegenheden, als in Audientien van Ambaffadeurs, enz: omtrent de Perfoon van den Grooten Heer, en zyn ook buiten

Constantinopolen d'uitvoerders van zyne dood-befluiten: want als 'er een Hoofd van den eenen of den anderen Rampzaligen, die het ongeluk gehad heeft om den Vorft te mishagen, gehaald moet worden, geschied het door een Kapidgi. Zy dragen, om van de andere Krygslighaamen onderscheiden te werden, een zekere soort van fpitze Mutzen.

240 De Solaques zyn eygentlyk de lyfwachters van den Grooten Heer, en houden zich omtrent hem, wanneer hy door de Stad gaat. Hunne Wapenen zyn Pyl en Boog; en hunne Mutzen mede fpits, doch op een andere wys, en met pluymen verciert. Zy voeren dezen naam, die Slinksen beteekent, ter oorzaak dat, als zy, die zich aan de regter zyde van den Grooten Heer bevinden, moeten fchieten, de pees met de linkerhand trekken, ten eynde den Vorft den rug niet toe te keeren.

241 Doch de voornaamfte van het voet-volk zyn de Janitzers, beftaande ten deelen uit Tribuytkinderen, en voor een gedeelte uit vrywillige verloochenden, waar van'er zeer veele onder zyn, doch weinige geboorene Turken. Dit lighaam is zeer magtig, tot wonderens toe eenig, en heeft groote privilegien en voorrechten; weshalven zy van een yder ontzien en ge-eert zyn. 't Maakt hen ook vry baldadig, en doet hen dikwils vervaarlyke ongeregeldheden aanrechten.

Ondertuffchen durff'er niemand, op ftraf des levens, de hand aan leggen, dan alleenlyk hunne Officiers, zy daarentegen vermogen, doch echter zonder reden, allerhande foorten van menfchen te flaan, daar de arme Grieken dikwils het gevoel af hebben, gelyk ik meenigmaal aan zeer lichte, of gemaakte oorzaaken gezien heb. De Confuls en Ambaffadeurs hebben 'er gemeenlyk in hunne Huizen, welke zy langs de ftraaten voor haar doen gaan. Die ook bekommerd is van in of buiten de Stad, door de moedwil der Turken, beleedigd te zullen worden, voorziet zich met een Janitzer, welke met een zware stok in de hand voor uit gaat, en den geenen, in wiens dienft hy voor dien tyd is, tegens alle overlaft beveiligd.

't Getal der Janitzers van de Porta word over de twaalf duizend gefchat.

Zy wonen voor het meefte gedeelte in twee groote gebouwen, begrypende honderd en zeftig Odas, of Kamers, in welker yder zich omtrent veertig onthouden, in eenige meer, in andere minder: 't ftaat hen vry, zo ze begeeren, elders hun verblyf te neemen, doch zy worden echter onder deze of geene Header: R E I Z E N.
149

geene Oda gerekend, even of elke Oda een Rot, of Corporaalschap was.

Zy hebben verscheidene Officiers, en tot opperhoofd den *Janitzer-Aga*, die in zeer groot aanzien is. Hunne bezolding is van drie tot zes Aspers 's daags, en word een Asper verhoogd, 't elkens als 'er een nieuwe Vorst op den Throon komt te klimmen, yder Asper nu maakt ruim drie deuyten.

²⁴² De *Arapes*, een ander soort van Voet-knechten, zyn zeer oude benden, al voor de *Janitzers* opgerecht, doch waaren eygentlyk pioniers, of schans-gravers, en derhalven ook in geen groote achting.

²⁴³ Meer andere, als de *Gebegis*, of Harnas-veegers, de *Topdgis*, of Konstapels, enz. behooren ook nog tot de Krygs-macht te voet: doch ik zal my vernoegen met van de voornaamste gesproken te hebben, en tot de Turksche Ruytery overtreden.

²⁴⁴ De gemeene Ruyters zyn d'*Espahis*, welker ligchaam mede zeer talryk is, zy worden, zo wel als de Voet-knechten, om de twee maanden betaalt, en trekken een bezolding van vyftien tot veertig Aspers 's daags, d'eene meer, d'andere minder, na dat ze lang of kort in den dienst van den Grooten Heer zyn geweest. Zy zyn verdeeld in Regimenten, welke yder een Vaandel van byzondere koleur, en yder een byzonderen Hoofdman hebben, die zy *Euluk-Agasi* heeten. Deze zyn eygentlyk bezoldigde Ruyters, en derhalven in een gestadigen en dadelyken dienst.

Maar men heeft noch een andere soort van *Espahis*, welke in plaats van bezoldinge een Timar hebben, waar van zy ook Timar-spahis geheeten worden. 't Is zo veel als een Commandery, daar zy d'inkomften af genieten, en die hen gemeenlyk op overwonnen Landeryen beteekend word. Zy staan onder den Sangiakbey, of Heer van den oord daar hunne Commanderyen gelegen zyn, onthouden zich ook den meesten tyd op de dezelve, en treden niet in dienst, dan als zy door den Grooten Heer op ontboden werden, wanneer zy gehouden zyn hem met een zeeker getal van Ruyters, na dat men oordeeld dat hunne Timars konnen veelen, by te springen.

Noch zyn 'er onder de Turken veele lieden van vermogen, welke mede voor een soort van Krygs-knechten gerekend worden: maar zy zyn niet gehouden ten Oorlog te trekken, of den Grooten Heer, die hun opperhoofd is, moet persoonlyk mede gaan, deze werden *Mutefarakas* genoemd, een zeekere waardigheid, daar men mee voorzien moet wezen, om het Gouvernement van eenige plaats te bekleden.

Hoewel den Grooten Heer tot het dragen van deze lasten Jaarlyks ²⁴⁵ swaare sommen gelds moet uitschieten, word'er egter niet altyd evenveel by verlooren: want hy is erfgenaam van alle de geenen, welke gedurende hun leven bezolding van hem genooten

hebbende, zonder kinderen komen te sterven; en indien ze niet als Dochters nalaten, treed hy, als Zoon, voor twee darde deelen in d'erfenis.

T 3 XXVIII. HOOFD- Header: 150 CORNELIS de BRUYNS

XXVIII. HOOFDSTUK.

Zegenpraalende intrede van den Grooten Vizir, wegens de verovering van Segryn in Muskovien. Gevaar van den Resident Coljers en zyn gevolg, door de onvoorzichtigheid eeniger zyner Dienaars. Vuurwerk voor den Grooten Heer ontsteeken, enz.

Onder alle de gedenkwaardige dingen, welke ik te Constantinopolen gezien heb, moet ik ook niet vergeeten de zegenpraalende intrede van den Grooten Vizir Kara Mustapha Bassa. Hy keerde weder van Segryn in Muskovien, welke plaats hy veroverd had. 't Gerucht liep dat 'er den Grooten Heer zelve zou by wezen; 't geen derhalven te grooter nieuwsgierigheid verwekte: doch het wierd onwaar bevonden. Ik begaf my dan, op d'aanbieding van den Heer Coljers, doenmaals Resident, doch kort daar na Ambassadeur wegens haar Hoog Mogende aan de Porta, welke van voornemen was zich met zyn gantsche gevolg ten dien eynde na Constantinopolen te vervoegen, onder het zelve. Wy vertrokken omtrent twee uren voor den morgenstond uit Pera, en namen ons verblyf in een straat, daar den Heer Resident uitdrukkelijk een Huis voor zich en zyn gevolg had doen bereyden, ter oorzaak dat 'er de Vizir met zyn Krygs-volk door moft trekken.

d'Intrede geschiedde omtrent drie uren voor den middag, en was zeer luftig.

Voor aan kwam de Ruytery heel geestig, en half op zyn Antyks, toegerust, zynde de meeste boven kleederen van verscheide koleuren, altemaal van zeer kostelyke zyde, en de monteeringe ongemeen rykelyk; welke verscheidenheid van koleuren, zo misselyk door malkander geschakeert, een aangename vertooninge maakte. 't Voet-volk, meestendeel Janitzers, deed zich ook heel cierlyk op, hebbende zich op een zo vreemde wys toegetakeld, dat ik lust kreeg om 'er eenige van te teekenen; daar ik gelegenheid toe had, dewyl zy nu en dan, ter oorzaak van het groot getal, genootzaakt waaren stil te blyven staan. Boven allen behaagde my een Kok van den Grooten Heer, zeer geestig rond om het lyf behangen met eenige snuysteryen van zilver, mitsgaders een meenigte van bellen en Koksgereedschap, daar hy, door de schielyke en geweldige beweeginge van zyn lighaam, vermengt met zyn vervaarlyk schreeuwen en juychen, een vreemd geluid mee maakte. Van plaats tot plaats, tusschen de benden, wierden verscheide dingen gedragen, als Tulbanden van de voornaamste Hoofd-Officieren, enz. 't Getal der Krygs-lieden in 't geheel wierd geschat op omtrent vyftig duyzend Perzoonen,

weshalven al vry wat tyds verliep, eer de gantsche sleep voor by getrokken was. 'k Had 'er groot genoeg in: doch dit alleen mishaagde my, dat 'er, voornamentlyk onder het Voet-volk, gantsch geen orde gehouden wierd, loopende bywylen als een koppel Schaapen door malkander, zonder ryen of gelederen in acht te nemen, of door ymand hier over bestraft te werden. d'Uitgelatene blydschap wegens hunne overwinning maakte hen verwilderd, en zou hen ook mogelyk niet veel na hunne Bevelhebbers doen luyfteren hebben. De strengheid der Krygstucht heeft by zodanige gelegenheid geen plaats onder de Turken.

Maar d'onverzichtigheid van eenige der Dienaars van den Heer Resident, zou ons dit vermaak haast zeer duur hebben doen betalen. ²⁴⁶ Gaande na de plaats daar wy onze barken hadden gelaaten, ten eynde weder Header: REIZEN. 151

weder na Pera te keeren, ontmoeten wy in een straat, alwaar een der voornaamste Turken zyne wooning had, zommige van deszelfs bedienden, aan de Voorpoort; welke ziende zulken gezelschap van Franken, en daar onder Mevrouw de Gemalin van den Heer Resident, op zyn Hollands gekleed, ons eenige scheldwoorden na het hoofd smeten. Twee of drie der Domestieken, redelyk beschooven, en derhalven vry wat onbedachter, als anders wel geweest zouden zyn, (want in Constantinopolen moet men voor deze dingen doof wezen) namen de vrymoedigheid, steunende op het gezag van hunnen Heer, van hen op dezelve wys te antwoorden. De Turken vloogen daar op na binnen, kreegen eenige stokken, die ze altyd by der hand hebben, en kwamen daar mee op ons af. Dit veroorzaakte een groote verbaasdheid. Den Heer Coljers die de Landaard by ondervinding had leeren kennen, en derhalven wist van wat nasleep dit werk zou hebben kunnen wezen, voegde zich met groote voorzichtigheid tusschen beyden, en trachtte hunne gramschap te stillen, met de schuld op d'onwetendheid van zyne Dienaars te leggen. Mevrouw zyne Gemalin, benevens Mejuffer Clara, hunne Dochter, die de Turksche taal zeer wel verstaat, en op de Turksche wyze gekleed was, voegden haar minnelyke woorden, by die van den Heer Resident, en brachten zo veel te weeg, op het verbitterd gemoed der Turken, dat zy zich eindelyk lieten gezeggen, en ons met vrede onzen weg vervolgen, niet weinig verheugd dat wy 'er zo gelukkig afgekomen waaren. Hier zag ik by ondervinding, niet tegenstaande 't geen ik van de Janitzers, en het groot ontzag, 't welk men hen toedraagt, gezegt heb, hoe weinig zy zomtyds kunnen uitrechten; want de Turken luisterden 'er zo weinig na, als of zy 'er niet eens bygeweest waren; en verre van hunne stokken te gebruiken, gaven zy de beste woorden, die ze geleerd hadden, doch ik moet ook dit tot hunne verschooning zeggen, dat ze wel voorzagen, indien wy handgemeen waren geworden, dat ons leven, door de groote toevloeiing van andere Turken, in een

baarblykelyk gevaar geweest zou zyn. Dit voorval deed my het besluit nemen, van nooit meer in het toekomende, met zo sterken gezelschap het een of 't ander te zullen gaan bezichtigen.

Met veel minder gevaar, hoewel op een periculeuse post, woonde ik ook by het vermaak van een Vuurwerk ²⁴⁷, 't geen door twee myner vrienden, uitdrukkelyk ten dien einde van Smirna gekomen, tot verlustiging van den Grooten Heer vervaardigd was. 't Geschiedde by gelegenheid dat zy te Smirna eenige vreugde-teekenen, van die natuur, over de Vreede tusschen de Franschen, en de Hollanders hadden aangerecht, welke den Turken zo wel bevielen, dat 'er zelfs het gerucht ter ooren van den Grooten Heer afgeraakte. De Vorst, van Natuure nieuwsgierig, deed hen aanstonds ontbieden, op dat hy ook yts diergelyks van hunne konst mocht zien. 't Vuurwerk vervaardigd, en de tyd om het aan te steken bestemd zynde, maakte ik my gereed om 'er mede het plaizier van te hebben, te meer dewyl 'er zeer zelden gelegenheden voorkomen, dat men omtrent eenig lufthuis van den Grooten Heer, wanneer hy 'er zich met eenig zyner Sultanes bevind, vermag te naderen. Een der Vuurwerkers, die het Cancelierschap der Hollandsche Natie te Smirna bekleedde, was weder derwaarts vertrokken, zulks dat de gantsche zorg nu op den anderen alleen, Rogier van Cleef geheeten, berustte. Wy begaven ons dan des avonds in de bark, en roeiden tot voor het Spiegel Serrail, zynde een lufthuis van des Grooten Heers Bywyven. Op het gebod van den Vorst maakte men zich gereed. Ondertusschen plaatste hy zich met de Sultana, of Keizerin, op de Sopha, om het ontsteken der Vuurwerken, door de vensters, t' aanschouwen. De 152 CORNELIS de BRUYNS

De nieuwsgierigheid, of ik ook mogelyk yts zou kunnen zien, deed my d'oogen nergens anders na wenden. Wy lagen dicht genoeg, zulks dat men bequamelyk de stemmen kon onderscheyden, zynde altemaal, uitgezonderd die van den Grooten Heer, Vrouwelyke; waar uit ik dan besloot, dat deze stoet van Dames, welke rondom de Sopha stonden, van het gevolg der Sultana moet zyn; doch, dewyl het licht niet groot genoeg was, kan ik niet zeggen yts anders daar van gezien te hebben, als een gewemel, en het geflikker der kostelyke kleederen. Wat het Vuurwerk belangt, 't was schoon, en moet de Juffers van het Serrail heel wel behaagd hebben; want op yder slag der waterballen, welke by de Turken niet in gebruik zyn, ontstond een geschater van lachen, gelyk ook op het slaan van de slag-zwaarden, daar twee van 't gezelschap meesterlyk mede speelden. Een gedeelte der Bostangis onthield zich middelerwyl aan de waterkant, om te bezorgen dat'er geene onordentlykheden mochten gepleegt werden. Mogelyk, hoewel ik by deze gelegenheid niet al te veel gezien heb, zal het niemand licht gebeuren zo veel te zien; want dusdanige dingen komen zeer zelden voor te vallen.

[Illustration: A woodcut of a decorative vase filled with flowers and foliage.]

1. HOOFD. Header: R E I Z E N. 153

XXIX. HOOFDSTUK.

Bedrieglykheid der Grieken. Hoofd-geld der Manlyke kinderen. Gebreken der Griekinnen. Gevaar der Franken van met dezelve te verkeerren. Straf der Griekinnen die zich in Hoerery verloopen. Vreemde liefde-teekenen der Grieksche Jongelingen. Het Trouwen der Grieken. Jong Joodsch Huwelyk.

Eer ik de Stad Constantinopolen verlaat, moet ik noch eenige dingen wegens de Grieken aantekenen. ²⁴⁸

Zy verscheelen, wat hunne zeden belangd, weinig van de Turken; dog zyn op ver na zo oprecht niet, weshalven men, als men ytwes met haar te verrichten heeft, op zyne hoede moet wezen, om door hunne arglistigheid niet bedroogen te worden.

Wyders vind men 'er niet de minste schaduwe van die deftigheid, en wetenschappen, waar door zy eertyds zo vermaard zyn geweest; haare geleerdheid zynde verkeerd in een domheid, daar men naauwlyks weerga van zoude kunnen vinden. Doch men moet dit tot haare verschooning zeggen, dat het jok, daar zy onder zuchten, al het vuur van haar verstand uitdoof: ook zoude men beswaarlyk eenige natie vinden, die niet veel van haar luyster zoude verliezen, indien zy de geweldenary van de Ottomanische Heerschappy zo gevoelig moest beproeven; waar van wy in het dertiende Hoofdstuk al eenigzints gemeld hebben.

Alle de Manlyke kinderen van de Grieken, gelyk ook van de Jooden, welke onderdaanen van den Grooten Heer zyn, moeten tot den ouderdom van veertien Jaaren gekoomen zynde, een zeeker Hoofdgeld betaalen, 't geen zy Harache, of Haradge noemen. 't Bedraagd jaarlyks vier Piafters, zynde omtrent 10. guldens: doch de geen, welkers rykdommen bekend zyn, betaalen gemeenlyk eens zo veel. Van deze schatting is niemand uitgezonderd, hoe arm hy ook mag wezen, uitgenomen die onder de protectie van eenige Ambassadeurs zyn; doch, om malkander te verlichten, gebeurt het wel, dat de Jooden in eenige Steden een zeekere somme gelds in 't algemeen uitmaaken, daar dit Hoofdgeld uit betaald kan worden; maar ik heb nooit gehoord, dat de Grieken die liefdadigheid voor malkanderen hebben, mogelyk by gebrek van vermogen; waar door dan, dat te beklagen is, die geen, die het niet konnen betaalen, zomtyds genoodzaakt werden tot de Mahometaanen over te vallen.

Veele gelooven dat derzelver eerstgeboorene Zoonen Janitsers van den Grooten Heer moeten wezen; doch het is onwaar, en nooit in gebruik geweest, als doen de Turken Constantinopolen eerst hadden ingenomen. Maar in afgelegene plaatfen werd getuigd, dat door de Turken de Zoonen van de Grieken, boven de zeven jaaren oud geworden zynde, menigmaal weg genomen werden, om in 't Serrail te dienen, gelyk reeds op 't 113de. blad gezegd is.

Wat hunne Vrouwen belangd, zy zyn ongelooflyk hovaardig; maar op ver na zo schoon niet, als veele Reyzigers ons dezelve hebben afgeschilderd. De fraaiften die ik 'er onder gevonden heb, waaren op het Eiland Chio, of Scio, daar ik te zyner tyd van zal spreken. By deze hovaardy is een leuymheid gevoegd, welke voor die der Turkinnen geenzints behoeft te wyken, en, hebben wy elders wegens de gebreeken van deze gesproken, men beelde zich vry in, dat de Griekinnen noch ruym zo gebreekig zyn. ²⁴⁹ Page 154
Header: CORNELIS de BRUYNS

Gevaar der Franken, om met dezelve te verkeerren. ²⁵⁰ De Turken (dit zy echter van die van Smirna gezegt) laten niet toe dat de Franken by de Griekinnen verkeerren, maar, gelyk het geld hier te Lande alles te weeg kan brengen, vervoegen zich de geenen, die de gave der onthoudinge niet hebben, by den Kady, van wien zy een verlof-briefje gaan haalen, waar voor gemeenlyk tien a twintig ryksdaalders betaald word; anders loopt men gevaar van door den Soubachi, zo veel als Schout, by de kop gevat, en in de gevangenis gesmeeten te werden, daar men, zo men een perzoon van eenig vermogen is, onder de twee a drie honderd ryksdaalders niet uit komt; welke somme, indienze niet spoedig genoeg betaald word, zetten ze de Juffer, daar men by betrapt word, op een ezel, met de darmen van eenige doode kreng omhangen, en voeren ze aldus door de Stad om, roepende van tyd tot tyd, dat ze aldus geftraft werd, om dat ze by zulk of zulken perzoon in ontugt bevonden is. 'k Heb'er evenwel gekend, die vrywillig aanboden, zich by de Griekinnen te laten betrappen, alleenlyk om het vermaak te hebben, van dezelve aldus te zien omvoeren: maar de Soubachi, wel wetende dat 'er niet van te haalen was, en dat ze wel heeft met de Schepen, daar ze mee gekomen waaren, weder na Holland ftonden te keeren, wilde de moeyte niet doen van haar te gaan vangen.

Wanneer de Turken ook vermoeden, dat zich eenige Griekin tot hoerery laat gebruiken, haalen zy ze uit haar huis, en doen haar door een Vroed-vrouw onderzoeken: welke haar Maagd bevindende, werd ze weder los gelaaten; doch anders loopt ze gevaar van geftraft te werden: maar zo de ftraf met geld afgekoft word, 't geen eigentlyk haar oogwit is, krygt ze weder een nieuwe Maagdom.

Vreemde liefde-teekenen der Grieksche Jongelingen. ²⁵¹ Gelyk het trouwen van de Grieken in een onbedachte Jeugd geschied, zyn de liefde tekenen, die de Jongmans aan hunne Vryfters betoonen, ook van een zonderlingen aart, te weeten, zy snyden zich omtrent der zelve wooning, of als ze in gezelschap met malkander vroolyk zyn, met een mes in den arm, en betuigen aldus door het uitftorten van hun bloed, de hevigheid van haare liefde. Voornamentlyk worden deze zotternyen (daar de Turken mede niet vry van zyn) in dronkenschap aangerecht. Ik heb 'er gezien welker armen zodanig gekorven waaren, dat 'er naauwlyks een gave plaats aan te vinden was.

Het Trouwen der Grieken. ²⁵² De Trouw der Grieken geschied op deze volgende wyze. De Bruid werd in een kamer apart gelegd, zynde heel cierlyk toegemaakt, om van de vrienden, en de bekenden gezien te werden: alwaar drie of vier uren gezeten hebbende, komen de speelmeysjes, d'eene aan de rechter, en d'andere aan de flinker hand, om haar te vergezelschappen; als wanneer den Griekschen Papas werd gehaald, en in de kamer een stoel of tafeltje gezet, dienende in plaatse van een Altaar, op dit tafeltje werd een bord gezet, waar op den eenen, of den anderen Heilig is geschilderd. Daar benevens leggen twee ringen, en twee van wol gemaakte kroontjes, waar by twee brandende waskaarffen werden geplaatst. Als dan werd den Bruidegom binnen geroepen, en gezet aan de hooger hand van de Bruid, waar op dan den Papas een groote schotel doet komen, die hy voor haar beyden neder zet, eischende van de omftaande vrienden, of die daar tegenwoordig zyn, eenige vereeringen, voor de geenen die in het Huwlyk ftaan te treden. Waar op den Kompaar, of Peter, die den speelnegt is, het eeerfte een vereering in de gemelde schotel legt, daar aan volgen alle die ter Bruyloft zyn gekomen, en yder geeft naar zyn vermogen, of liberaliteit: eenige geven een goude Dukaat, andere een Ryksdaalder, en de geringften een Agt-en-twintig; fommige geven ytwes tot Huisraad, als een met goud of zilver geborduurde neusdoek, kandelaars, of een kopere ketel, of yts diergelyks. Dit gedaan zynde, komt den speelnegt, en neemt

Header: REIZEN. 155

neemt het geld uit de gemelde schotel, wind het in een der vereerde neusdoeken, en steekt het in de boezem van de Bruyd, en zet het gegeven huisraad aan een zyde by malkander. Dan komen den Bruydegom en Bruyd voor den Priester, dewelke haar, alvorens het formulier gelezen werd, met wierook en andere kruiden, benevens de omstaanders, beroekt. Alle de omstaanders houden haar middelerwyle bezig met prevelen, en menigten kruysjes te maken, als biddende voor de geenen die getrouwd staan te worden, waar op vervolgens den Papas haar het formulier voorleeft, en trouw, nemende eerst den ring van het gezeyde Altaar, die hy dan geheiligd wezende, na wederom veel kruysen gemaakt te hebben, aan des Bruydegoms regter pink steekt, en dan zo mede dezelve ring aan des Bruyds pink, het geene tot drie

verscheide reizen, aan haar beyden, herhaald werd. Als dan doet hy van gelyk aan beyde, met de kroontjes op hare hoofden te zetten. Dit geschied zynde, geven ze malkander de regter hand, en werd haar een glas wyn gegeven, daar ze een mond vol uit drinken, benevens de Kompaar, of Peter: het glas uit zynde, werpt het den Papas aan stukken; als wanneer hy een zyden kleed over haar beyder hoofden leyd, en doet haar danssen, of eenige diergelyke bewegingen maaken. Wanneer alle deze Ceremonien gedaan zyn, gaan de Mannen, en de Vrouwen-perzoonen, yder apart, en maaken haar dien avond, of nagt, vrolyk, en houden Bruyloft, zynde het gezelschap veelyds heel groot, en de gerechten zeer menigvuldig, doch alle aangedischt in kleene schoteltjes, van welke tuschen beiden verscheidene, geduurende de maaltyd, veranderd werden. Als het gezelschap zo groot is, hebben ze geen tafel, maar, gelyk ze alle op de Turksche wyze op de grond neder zitten, zo werd de spyze mede op de vloer neder gezet, en alle de gasten bedienen haar van een servet tot hand reiniging, 't welk zo lang is, dat het zich over de schoot van allen strekt.

Onder de Jooden worden de partyen by wylen ook heel vroeg aan den anderen verknogt. By myn tyd trouwde een Jood van vyftien, met een Meysje van twaalf Jaaren, en binnen een Jaar was er een kind uit dit Huwelyk gesprooten, wanneer deze drie te zaamen omtrent 29. Jaaren konden haalen. ²⁵³

[Illustration of a basket of flowers]

V 2 XXX. HOOFD Page 156 Header: CORNELIS de BRUYNS

XXX. HOOFDSTUK.

Vertrek van Constantinopolen te water na Smirna. Korte beschryving van verscheidene onderweeg leggende plaatfen. Mitsgaders van de oude en nieuwwe Dardanellen. Byzonderheden wegens den Hellespont. Overblyfzelen van Troyen. Gelegenheid van Bababarnoe, en Mitilene. Bericht wegens Tripolinsche Roovers. Wederkomst te Smirna, enz.

Na dat ik my omtrent anderhalf Jaar tot Constantinopolen ²⁵⁴ had onthouden, geduurende welke tyd ik een zeer gevaarlyke ziekte van acht Maanden had gehad, vertrok ik op den eerften van de Maand July des Jaars 1680. in gezelfchap van twee myner Vrienden, van daar, om my weder na Smirna te begeven. Wy hadden uitdrukkelyk een bark afgehuurd, ten einde gelegenheid te hebben, om het aanmerkelykfte, 't geen te water tuffchen die twee Steden gelegen is, te konnen bezigtigen. 't Was omtrent

zeven uren in den morgenstond, dat wy van Galata aftaken, varende dicht voor by de *Seven Toorns* heen, welke Sterkte ik afteekende, gelyk ze hier onder No. 40. gezien word.

Ten tien uren kwamen wy al roeyende tot St. Stephano ²⁵⁵, alwaar ik een oud Kerkje, van des zelve naam, ging bezigtigen. Hier leggende kregen wy een gewenste voorwind, waar mede wy des naarmiddags ten drie uren vertrokken, paffereende Boeyoek-Tschefme, of de groote Punt, daar een vermaakelyk Plaatsje leid, Panejo ²⁵⁶, of de Madona genaamd. Met Zonnen ondergang vonden wy ons, (na voorby, verscheidene Vlekken, en Dorpen, leggende geheel vermaakelyk aan het Canaal, gezeyld te zyn) voor Selymbria, tegenwoordig Selivrea ²⁵⁷, een oude Stad in het Ooften, voorzien met een meenigte van Mosqueën. Des anderen daags voeren wy voorby Rodosto, Marmora, Gano, Gora, en Heraclea ²⁵⁸, een plaats leggende zeer luftig in het geboomte, wyders voor by Verfniga, en Verita, mede zeer vermaakelyk gelegen. Omtrent twee uren na de middag, paffeerden wy Gallipoli, een redelyke groote Stad, doch niet wel bevolkt; daar wonen veele Grieken, die zich meerensdeels geneeren met Raki, of Brandewyn, te verkoopen. Men ziet 'er een Kasteel, doch van weinig belang; mitsgaders een kleynen Golf, dienende voor de Scheepen en Galeyen; en aan de Zeekant het Arfenaal of Wapenhuis, alwaar eenige oude Galeyen onder een soort van een hoog leggen, welke door de Turken van de Venetiaanzen genomen zouden zyn, wanneer zy het Eiland Cyprus vermeerden. Doch het is waarschynlyker, dat het overblyfzelen zyn van hunne Vloot, die by Lepanto geflaagen wierd, en dat zy ze over den Korinthifchen Iftmus hebben gearbeyd, om dezelve in d'Archipel te brengen, daar ze doenmaals te water niet konden komen, vermits de Chriftenen, die d'overwinning hadden bevochten, den doortogt bezet hielden. Deze Stad word geloofd d'eerfte te zyn, welke de Turken in Europa, onder Amurath den eerften, in den Jaare 1363. hebben veroverd, zy vertoond zich onder No. 41. en is eene der geenzen, welke ik na de teekeningen, van den Heer Wasfjau heb gecopyeert; also my de tyd niet toe liet zelfs daar een afteekening van te maaken. Om de Scheepen by nacht en ontyden in geen ongelegenheid te doen vervallen, ziet men aldaar twee Vuurbaakens, welke zeer gemakkelyk uit het geld, 't geen yder die daar paffeert moet geven, onderhouden konnen worden.

Tegea Header: R E I Z E N. 157

Tegen over Gallipoli, op den over van Asia, aan den ingang van de Witte Zee, legt het van ouds vermaarde Lampsaco, een Stad of Vlek, meest door Turken bewoond, en daar zich weinig Grieken onthouden. De doorvaart tusschen Asia en Europa is hier heel eng, doch zeer vermaakelyk. Vervolgens quamen wy aan een plaats, Mayte geheeten, aan het einde van de Propontis gelegen, daar wy drie Steenbergen zagen, welke d'ingezetenen zeggen plaatszen te zyn geweest, daar tarw, koorn, enz. groeide, en aldus

veranderd te zyn, om dat den Eigenaar, tegens alle reden wegens d'onvruchtbaarheid aan God klachtig viel. Hier loopt men met een sterke stroom af.

259 's Namiddags omtrent vyf uren bevonden wy ons aan de Kasteelen, daar wy genoodzaakt waren des nachts te blyven leggen; vermits wy niet voor des morgens afgevaardigd konden worden. Deze Kasteelen, die de naam van de Dardanellen voeren (ter oorzaak dat Dardanus, dien Jupiter by Electra, Dogter van Atlas, geteeld had, d'eerste Koning van dit Land was, en'er een Stad bouwde, die, even als het gantsche omleggende Landschap, na zynen naam Dardania geheeten wierd) leggen op den oever van den Hellespont. Het Kasteel aan de zyde van Europa, in Romanien, bestaat in twee Bolwerken; heeft in het midden een ronden Toorn; en legt drie hoekig, aan den voet van een hoogen berg, daar een fraay Dorp op gelegen is. 't Vertoond zich hier onder No. 42. 't Ander Kasteel op den oever van Asia, in Natolien, is gebouwd in de Vlake; heeft mede een fraay Dorp by zich leggen, en vertoond zich, als onder No. 43. te zien is. Na ik kon bemerken, was het zo wel niet van geschut voorzien, als het ander. 't Getal wierd op by de dertig stukken geschut, vele der welken tot aan den anderen oever reiken; zulks dat, niet tegenstaande de swaarte der steene Kogels, daar deze stukken (die altemaal waterpas, en schuin leggen, op dat die van het eene Kasteel het ander niet mogen beschadigen) mee gelaaden worden (waar af de minste kaliber van zestig ponden is) die uit Asia in Europa, en weder die van Europa in Asia schieten: vermits de doorvaart, welke deze twee Kasteelen van malkander scheid, niet meer als een halve myl wydis.

Veele gelooven, dat deze twee Kasteelen, en de Dorpen die'er by leggen, op de puinhoopen van die twee oude Steden Sestos en Abydos, gesticht zyn: doch men kan 'er met geen volkomene zekerheid van oordeelen. Echter behouden de Kasteelen noch die naamen; wordende dat van Europa Sestos, en dat van Asia Abydos geheeten.

Zy worden voor de Sleutels van Constantinopolen gehouden, en gerekend vyftig Italiaansche mylen van daar gelegen te zyn.

Niemand mag hier voor by vaaren, zonder zich aan te geeven, en te laten onderzoeken, 't geen aan de zyde van Asia geschied.

260 's Morgens omtrent tien uren geraakten wy weder onder zeil, en passeerden de twee nieuwe Kasteelen, welke vier uren van de oude werden gerekend geplaatst te zyn. Zy leggen, gelyk de voorigen, aan wederzyden der oevers: doch de doorvaart is hier veel wyder, bestaande ten minsten een myl, en een vierde myls; zulks dat men 'er, indien men dezelve trachtte te overweldigen, ten argsten genomen, niet als met verwaaiide Kogels geraakt zoude kunnen worden.

Dat van Europa is gelegen tegen het hangen van een berg, en verzeld met een tamelyk Vlek, gelyk met No. 44. verbeeld werd. 't Ander, op den oever van Asia, strekt zich in een Vlake, en heeft mede een vlek by zich, volgens uitwyzing van No. 45. 't Kanon dezer Kasteelen legt insgelyks waterpas: doch zy zyn wyders beide van geen byzondere sterkte, hebbende maar een eenige muur, zonder graft of bolwerken.

Hier omtrent is de zo vermaarde engte, die d'Ouden met den naam

V 3 van Header: 158 CORNELIS de BRUYNS

261 van Hellepont genoemd hebben, ter oorzaak dat 'er Helle, Dochter van Athamas, Koning der Thebaaners, trachtende, benevens haaren Broeder Phryxus, de laagen van haare Stiefmoeder Ino t' ontluchten, het leven liet, en is op haar wydte, gelyk gezegd is, een myl en een vierde myls breed, behalven vlak voor aan den ingang, daar ze de wyde van ruim anderhalve myl heeft. Zy wierd ook noch de engte van Seftos en Abydos geheeten, en voerd tegenwoordig den naam van de Dardanellen, of de Straat van Gallipoli. 't Was hier daar de Turken d'eerfte maal uit Asia in Europa overftaaken, en daar Xerxes, Koning van Perfien, een Schip-brug liet flaan, om achtmaal honderd duizend Man in Griekenland over te voeren.

262 Na dat wy de nieuwe Kasteelen verlaaten hadden, pafleerden wy Lemnos, de plaats daar Vulcanus, zo als de Poëeten beuzelen, uit den Hemel geftooten zynde, zyn been kwam te breeken. Het ftrekt zich tegen het Land van Troyen, alwaar men de Stad Tinda tegen het gebergte aan het water ziet leggen.

Omtrent den middag kwaamen wy aan het genoemde Land van Troyen: doch onze Schiplieden, altemaal Grieken, en tot Scio t' huis hoorende, hadden zich, vermits de wind vry wat bulderde, gaarne ontfliagen gezien van 'er aan te loopen, en trachtten ons wys te maaken, dat het niet zonder gevaar van Schipbreuk kon geschieden. Bemerken de derhalven, dat zy de reis maar zochten te fpoeden, en ons een ydele vrees in te boezemen, voerde ik hen te gemoet, dat zy geen gedachten behoefden te maaken, van te Smirna het bedongen loon te zullen ontfangen, indien zy ons niet aan land zettenden; zynde de bark uitdrukkelyk daar op gehuurd, dat zy ons onderwegen moeften aanbrengen daar wy wezen wilden.

263 Aldus dan wierd de fteven derwaards gewend, en zynde met myne twee Reis-broeders, benevens eenigen der Schiplieden te land getreeden, om te zien wat van die doorluchtige Oudheden overgebleeven mocht zyn, vertoonde zich voor eerft, dicht aan de Zee, een foort van een Kom, waar van het water zeer ondiep was, en den omvang ongeveer een Italiaanfche myl begreep. Zekerlyk zal het een Haven zyn geweest: gelyk men ook noch kon oordeelen

aan d'overgebleevene ftukken van Kolommen, daar de Schepen en Galeyen aan vaft gemaakt wierden, op dezelve wyze, als ik te Delos had gezien.

Ruim een half uur landwaard in, zag ik op een berg het overblyfzel van eenig Gebouw, dog het was zodanig vervallen, dat ik niet bekennen kon wat het geweeft mogt zyn, en verder voorttreedende ontmoeteden wy verfcheide Ruïnen, gelyk ook veele ftukken en brokken van fwaare Kolommen. Maar het geen al het ander verre te boven ging, waaren, omtrent twee uren landwaard in, d'overblyfzelen van 'een Gebouw, 't geen van een verbaarlyke grootte geweeft moet zyn, gelyk men wel kon afmeeten aan vier Poorten, ftaande noch over einde, welke de hoogte van vyf-en-veertig voeten hadden, behalven 't geen 'er van het muurwerk noch boven dezelve overig was, waar van de dikte zich tot vyf Vademen uitftrekte. De Voorpoort ftond noch by na in haar geheel, en was van byzonder groote fteenen op malkander gevoegd. Ik ontmoetede ook aan dit gebouw noch een menigte van kleine Poorten, zo van binnen, als van buiten, rondom het zelve heen; mitfgaders aan d'eene zyde een Muur, genoegzaam ongeschonden, waar aan ik veertien Poorten telde, mede van een tamelyke grootte. De lengte dezer Ruïne besloeg honderd en dertig fchreden, en de breedte honderd. Ik tekende ze af zo haast als my mogelyk was, aan twee verfcheydene zyden, gelyk N°. 46. en 47. verbeeldten. Myns oordeels zal het een Tempel geweeft zyn: immers het was van binnen zo fraay, als ik ooit een vervallen gebouw gezien heb. Maar aan alle deze Header: R E I Z E N. 159

deze Ruinen vond ik geen lofwerk, noch yts, waar uit ik de bouwkunde kon bekennen. Alleenlyk zag ik een stuk Steen, waar aan zich noch wat lofwerk vertoonde; weshalven ik het tot een gedenkteken, van dat, wel eer, zo zeer beroemde Troye met my nam, om by d'andere overblyfzelen der Oudheid, welke ik hier en daar verzamelde, te bewaaren. Gaarne had ik noch dieper landwaard ingegaan, en gevoelde een knaaging, dat ik zo haast van daar moest vertrekken. Doch myne Reisbroeders wilden zich niet langer waagen aan een Oord, waar de boosaardigheid van het volk ons niet onbekend was. In het wederkeeren ontmoetten wy noch verscheidene brokken van Oudheden, daar van ik 'er eenigen, hier nevens verbeeld, aftekende.

[Illustration: Two engravings of ruins side-by-side. The left image, labeled '48', depicts a stone ruin with a prominent archway. The right image, labeled '49', shows two fragmented stone pillars or wall sections amidst shrubbery.]

In der daad, de nieuwsgierigheid heeft my dikwils dingen doen ondernemen, waar van ik het gevaar niet genoegzaam bezette: en de luft om d'overblyfzelen van Troye te bezien, zou ons duur genoeg hebben kunnen komen te ftaan, indien wy een ongelukkige ontmoeting hadden aangetroffen; doch tot ons geluk zagen wy niet een mensch. Niet te min had ons de vrees op de

wedertocht zodanig ingenomen, dat wy gantsch befweet weer aan den oever kwamen, flappende aanftonds in de Bark, die in een oogenblik onder zeil ftak.

't Was 's namiddags ten vyf uuren, toen wy weder van Troye vertrokken, zettende de ftreek na Bababarnoe, zo veel gezegt als Vaders neus. 't Is een Punt in Asia, daar het Kasteel Molva oplegt, tegen over het einde van het Eiland Mitilene. De meeste vaartuigen komen hier by ftrydige Header: 160 CORNELIS de BRUYNS

strydige winden hunne verblijfplaats des nachts neemen, ter oorzaak dat men 'er genoegzaam in veiligheid is. Op dit Bababarnoe legt een hunner Heiligen begraaven, Baba genaamd, 't geen Vader beteekend; voor wien de Barken altyd eenig brood in het water werpen: doch de Meeuwen, die zich hier omtrent in groote meenigte onthouden, vaaren 'er 't best van.

Wy beflooten, dewyl het alreeds laat was, dien nacht daar te blyven, en kreegen noch een vaartuig by ons, 't geen mede van Constantinopolen kwam, en te Smyrna 't huis hoorde. Ondertuffchen, terwyl wy hier aan strand laagen, wierden wy gewaar, dat 'er eenige Visschers, met hunne Bark, mede hunne rustplaats meenden te neemen.

Dezen een goede vangst gedaan hebbende, brachten ons voor weinig geld de schoonste Barbonnen, die ik ooit gezien heb. 't Is een soort van Zee-visch, doch behoeft voor de Baars niet te wyken. Ook word ze op dezelve wyze bereid. 't Was noch wel een uur of anderhalf voor Zonnen ondergang; en yder overhongerig zynde, viel men aan den arbeid, om onze Barbonnen klaar te maaken. De toestel was vreemd, en onze Schiplieden sprongen 'er zo kluchtig mee in de bocht, dat men het niet zonder lagchen kon aanzien. Voeg hier by, dat de Kok juist met tandpyn gekweld was, en een halfleecten dock zeer aardig om zyn tromie geflingerd had; de visch wierd aan hoepelstokken gebraaden, en zo als het spit was, was ook de schoorsteen, en de geheele toestel. Deze goede over eenkomst maakte my begeerig om 'er een aftekening van te maaken, terwyl myn Confraters bezig waaren met de rotzen te beklimmen, daar ik hen plaatste, en my zelven by de keuken, om te zien of de Kok haast klaar was. N°. 50. doet hier aanwyzing van, alwaar men het Kasteel Molva in het verschiet op een berg ziet leggen, getekend met de letter A.

's Morgens ten negen uuren staken wy weder onder zeil, en stelden de streek na het Eiland Mitilene. Middelwyl ontstond 'er een vervaarlyke wind; en de Zee begon zo hol te schieten, dat eenigen onzer Matroozen (want de Grieken, die groote snappers aan Land, doch zeer flechte Zeelieden zyn, verliezen terstond den moed, en achten zich, als ze geen land meer zien, geheel verlooren, niet wetende waar de baaren hen heen zullen werpen) de traanen over de wangen rolden. Wy booden hen derhalven aan

hand aan het werk te slaan, en verweeten hen hunne bloedhertigheid met zulke gevoelige redenen, dat de schaamte hun weder moed scheen in te boezemen. Aldus dan begon yder zyn werk weer waar te neemen, en anderhalf uur na Zonnen ondergang geraakten wy in de Haven van Mitilene. ²⁶⁴

Deze Stad, die den selven naam als het Eiland voerd, is redelyk groot, en heeft boven op den berg een kloek, en tamelyk sterk Kasteel, omringd met een dubbelde muur, en beter bevolkt, als de Stad zelve, aanzienlyk wegens twee fraaye Havenen. 't Omleggende land is heel vermaakelyk, gelyk uit d'afbeelding, waar in het Kasteel met N°. 51. en het gezicht tegen over de Haven, die gelyk een inham is, met N°. 52. getekend staat, te zien is.

Te Mitilene leggende wierd ons bericht, dat zich drie Tripolinsche Roovers omtrent deze kust onthielden. Hier van hadden wy te Constantinopolen al gehoord, en den Heer Ambassadeur Coljers my derhalven geraaden, dat de reis over land zoude neemen, om dat gevaar t' ontgaan: doch wat naauwkeuriger verneemende, wat 'er van mocht weezen, wierd my gezegt, dat ze weder vertrokken waaren. ²⁶⁵

Maar de Turken van de Dogane, of Tol, waarschouwden ons, dat wel twintig Barbarossen zich daar onthielden, om de goederen, welke zy met de Tripolinsche Zee-schuimers geroofd hadden, (want weinige dagen geleeden hadden zy een Genuesch en een Venetiaansch Schip genomen) te Header: R E I Z E N. 161

te trachten te verkoopen, en rieden ons derhalven wel op onze hoede te weezen, ten einde niet in hunne handen te vervallen.

't Leed ook niet lang, of eenige der gemelde *Barbarossen* kwamen by ons aan het strand, om te verspieden wanneer wy meenden te vertrekken, en ons als dan met het een, of het ander vaartuig te vervolgen: weshalven wy, hebbende toenmaals geen Vreede met de Tripolinen, het veiligst oordeelden, zo haast als zy weder weg gegaan waren, aanstonds onder zeil te steeken, alzo wy een gewenschte wind hadden; waar door wy zo veel gevorderd zouden kunnen zyn, dat, als zy ons vernamen, zy ons zo licht niet zouden kunnen achterhaalen. Maar onze Grieken waren zo vol vrees, dat wy moeite genoeg hadden, zo met dreigementen, van hen niet een stuyver te zullen betalen, als met beloften, van het bedongen loon te verhoogen, om hen daar toe te beweegen. Wy geraakten dan in een oogenblik onder zeil, en in 't kort, zynde omtrent de middag, uit het gezicht van de Stad, en het Eiland.

De reden nu, waarom de Grieken niet durven vertrekken, om de Roovers t' ontluchten, is, dat als ze van dezelve gekreegen worden, zy gewoonlyk een goed getal van stokslagen, en kwaade handelingen te verwachten hebben, en ook wel het verlies van hunne vaartuigen en goederen.

Omtrent vyf uren passeerden wy de Stad *Fotia Vecchia*²⁶⁶, of Oud Fotia, welke een redelyk fraay en groot Kasteel heeft, en zich op deed, gelyk de nevensstaande afbeelding vertoond; en 's nachts omtrent elf uren wierd het Anker, met groote blydschap, voor het Waterkasteel van *Smirna* uitgeworpen²⁶⁷.

53

[Illustration: An engraving depicting a coastal scene. In the foreground, a sailing vessel with a large lateen sail navigates choppy waters. The shoreline in the middle ground is lined with trees and buildings, including several minarets or towers, indicating a town. Mountains rise in the background under a cloudy sky.]

X XXXI. HOOFD. Page 162 Header: CORNELIS de BRUYNS

XXXII. HOOFDSTUK.

Beleefdheid van den Heer van Dam, Consul der Hollandsche Natie te Smirna, die den Auteur van huisvesting en tafel verzorgd. Aanmerkelyke byzonderheden wegens de Kameleons. Andere soorten van Gedierten. Vreemde ontmoeting van een Turkschen Slaaf, die zyne Moeder-taal vergeeten had, enz.

²⁶⁸ Niet zo haast was het bekwaam dag geworden, of wy maakten ons gereed, om na de Stad te gaan; alwaar gekomen zynde, ging ik terstond mynen plicht afleggen by den Heer Jacob van Dam, Consul van de Hollandsche Natie, die de beleefdheid had van my, gedurende myn verblyf te Smirna, zyn huis en tafel aan te bieden: daar en boven heeft my dien Heer, by alle gelegentheden, zo veel eeren en vriendschap betoond, dat ik ten uitersten in zyn Edelheid gehouden ben, en gemeind heb, tot deze openbare dankelyke erkentnisse van deszelfs weldaden, die ik hier laat invloeijen, ook na deszelfs overlyden, verplicht te zyn.

²⁶⁹ Terwyl ik nu met zonderling vernoegen, en weinige bekommering voor de dringendste noodzaakelykheden van het leven, den tyd te Smirna doorbracht, kreeg ik gelegenheid om eenige Kameleons te bekomen; zynde nieuwsgierig by d'ondervinding te leeren, hoe lang dezelve in 't leven konden blyven. Gemeenlyk had ik'er vier in een groote kooy, en liet ze by wylen in vryheid door myne kamer loopen. Ook bracht ik ze dikwils achter in de zaal van het huis, daar de wind van de Zee-

kant door heen speelde, wanneer men bespeurde, dat ze veel lustiger, als na gewoonte, waaren, en die frisse koelte met geopende bekken inhapten.

't Is een vast gevoelen by de Natuurkenners, dat deze beesten van de wind leven; en inderdaad, 't steund op d'ervarenheid, want ik heb de mynen nooit zien eeten, of drinken, t' en waare eenige vliegen, gelyk ik in 't gevolg zal zeggen.

Ook is het een waarheid, dat zy zich zeer dikwils van kóleur veranderen. Ik heb dezelve by wylen in den tyd van een half uur, drie of vier maal van verwe zien verwisselen, zonder dat'er eenige kóleur omtrent was; als wanneer ik hen metter haast met water, en ook wel met olyverw aftekende. De kóleuren, welke zy het meest aanneemen, zyn een heel schoon groen, vermengd met geele stippen, of vlekken, zo fraay als men ze met eenig penceel kan verbeelden; somtyds ook met bruine vlekken: en aldus is het gantsche ligchaam getekend, zelfs tot de staart toe. Bywylen neemen zy een bruine kóleur aan, gelyk die der Mollen.

Alle welke verscheidene veranderingen ik afgetekend heb na eene, die zich wel het meest, en fraayst veranderde. Hunne gewoonlyke kóleur is graauw, of liever muisvaal, en de huid zeer dun, en by na doorschynende. Meestentyd neemen zy een kóleur aan, als die van een Hagedis. Doch wat belangt, dat ze de kóleuren zouden aanneemen, van alle de dingen, daar men hen opzet, ik heb by ondervinding geleerd, dat de Natuurkenners in dit gedeelte mistasten: want zy neemen de roode, en verscheidene andere kóleuren, niet aan. Echter moet ik bekennen, dat ik'er geestige veranderingen, ten dezen opzichte, in heb gevonden.

't Gebeurde eens, dat ik wat laat t' huis komende, een myner Kameleons, de voornaamste van allen, niet in de kamer kon vinden; en willende niet te bed gaan, zonder hem gevonden te hebben, zогten wy met ons beiden meer als een half uur, wanneer wy hem eindelyk vonden zitten op een witte linnen Vest of Rok, welke Header: R E I Z E N. Page 163

welke, lang zynde, tot op de grond hing. Hier was hy opgeklommen, en vertoonde zich zo wit als het linnen zelf, zulks dat men hem kwalyk daar van kon onderscheiden. Deze was de vreemdste verandering, daar ik hem ooit in gezien heb, wel te verstaan omtrent de aanneeming van de koleur der dingen, daar men ze opzet.

Nooit heb ik 'er langer in 't leven kunnen houden, als vyf maanden; en de meesten stierven my af binnen den tyd van vier.

'k Was nieuwsgierig om te weeten, waar hun ingewand in bestond; opende derhalven eene, en bevond 'er een-en-dartig eyeren in, van grootte als die der klejne Vogeltjes, zynde altezaamen als aan een draad nevens malkander vast; doch geen gedarmte, of ywes

anders. Deze was myn beste Kameleon, daar ik zo even af gesproken heb. In eenige der anderen vond ik 'er weinig boven de twintig.

De tong is het aanmerkelykst van allen, zynde zo lang als het geheele Beest. Hier vangen zy de vliegen mede; 't geen 'er de Natuurkenners ook van getuigen. 't Geschied op de volgende wys. De Kameleon houd zich geheel stil, en, als 'er een vlieg komt, schiet hy met groote snelheid de tong uit, gryptze met de spits, en slikt ze binnen; waar toe zyn groote wyde bek, die hy open spert, zeer bekwaam is. Gelyk hier nevens vertoond word aan een, die den bek open heeft. Men gelooft, dat 'er eenige vochtige kleevendheid aan de punt van de tong is, waar aan de vlieg zou vast blyven: doch ik ben van gevoelen, dat hy ze met het voorste der tong, als in een slouf, weet te beknellen, en aldus na binnen te brengen. Zy gebruiken (dit is my van anderen gezegd, doch ik heb het zelve niet ondervonden) noch een andere manier om de vliegen te vangen, te weeten, zy houden zich of ze slaapen, en leggen den tong over den rug tot aan de staart toe. De vliegen nu, gelyk bekend is, begeerig na alle vochtigheid, zetten zich daar op neder. Ondertusschen blyft de Kameleon onbeweeglyk leggen: maar als hy voeld, dat het getal groot genoeg is, trekt hy de tong met zodanig een snelheid in, dat 'er niet eene van ontsnapt.

Als deze beesten van eenige hoogte na de laagte willen wezen, laten zy, met groote voorzigtigheid, eerst d'eene voorste poot benedenwaarts daalen, en dan d'andere, 't geen zy vervolgens ook met d'achtersten doen, staande ondertusschen de staart om 't een of 't ander, daar zy zich aan vast kunnen houden, welke zy zo lang vieren, als 'er bot aan is; doch konnende als dan noch den grond niet bereiken, laten ze zich plomp verlooren neder vallen. Hun gang is zeer langzaam, en hunne grootte als in No. 54. verbeeld staat, daar men ook de Tong, en de Eyertjes, kan zien, benevens eenige veranderingen, die ik 'er in heb aangemerkt: alle welke dingen getekend zyn na eene, die ik zelve heb opgezet, en noch onder myne bewaaring heb berustende.

Eenige willen dat de Kameleon den meesten tyd den bek open heeft: doch ik heb zulks zeer zelden gezien, en by na nooit, dan wanneer ik hem ter plaatse bracht, daar hy het vermaak van de wind kon genieten. Thans sperde hy den bek open, en betoonde door zyne beweegingen, gelyk ook door zyne menigvuldige veranderingen, 't vermaak 't geen hy 'er in schepte. d'Oogen dezer beesten zyn rond, geheel swart, en byzonder klein: en 't geen het aanmerkelykste is, zy draayen het eene oog na deze, en het ander na die zyde, zulks dat ze te gelyk na boven, en beneden kunnen zien.

Ik kreeg hier ook een beesje, ²⁷⁰ 't geen de muizen vangt, en eet. 't Was van een graauwachtig geel, met swarte vlekken, gelyk gezien kan worden op No. 55. wyders van grootte als een Wezeltje, en my te aangenaamer, om dat deze beesjes zelden gevonden werden. Ik behield het een wyl in 't leven: maar, gelyk

X 2 Header: Page 164 CORNELIS de BRUYNS

gelyk alle gedierte sterflijk is, stierf het my ook af.

Verscheidene soorten van Aardwormen ²⁷¹, uitstekend fraay van kleur, en geestig gerekend, als groen, en graauw, van gedaante en grootte als No. 56. uitwyft, konden my alhier mede bekooren,

'k Zou hier meer van vreemde gedierten kunnen spreken, doch dewylze, door de gestadige vaart der Hollanders derwaarts, te veel bekend zyn, zal ik den lezer liever een verhaal mededeelen, wegens een ontmoeting, die vreemd genoeg is, om hem eenige verwondering te baaren.

Op zekeren dag aan de Zeekant wandelende ²⁷², wierd my een persoon gewezen, dien men zeide, hoewel hy niet een woord Hollandsch kon spreken, zig voor een Hollander uit te geeven. Hy was dien zelven dag eerst aangekomen, hebbende vele jaaren in slaverny by de Turken doorgebracht, en eindelyk de vrydom, benevens een getuig brief wegens zyne getrouwe diensten, van zynen patroon gekreegen. Daarlaagen als toen eenige Hollantsche schepen, gereed om wel haast te vertrekken. Hier had hy het gezicht zodanig op gevestigd, dat men 'er een begeerte tot zyn Vaderland uit kon bespeuren. Ik sprak hem aan, om te weeten wat 'er van de waarheid moght weezen, en vraagde of hy een Hollander was? Hy antwoorde in 't Turksch van ja: waar op ik hem te gemoet voerde, dat hy dan Hollandsch met my zou spreken: daar hy weder in dezelve taal op zei, dat hy zulks niet kon doen: dat hy op zyn negende jaar in de slaverny was geraakt, noemende het Schip, daar hy Kajuyt-wachter op was geweest: dat hy, verkocht zynde, landwaard in was gevoerd, en sedert nooit Hollandsch had hooren spreken: dat hem derhalven die taal als vreemd was geworden, tot zo verre, dat hy 'er niet het minste antwoord in wist te geeven, doch dat hy echter alles noch wel kon verstaan, enz. 'k Was toenmaals in gezelschap van een myner Reisbroeders, die met my van Constantinopolen was gekomen, deze sprak het Turksch heel wel, zulks dat wy verscheidene redenen met hem voerden: doch wat wy ook moghten doen, men kon 'er niet een eenig woord Hollandsch uit haalen. 'k Begon derhalven te vermoeden, dat hy zich voor een Hollander trachtte uit te geeven, om zig van ons Convoy te bedienen, en van de Natie geholpen te worden, of yts diergelyks, en sprak 'er met den anderen over. Hy, myne meening verstaande, verzocht pen en inkt (want hy had in de jeugd schryven geleerd) om te toonen dat hy een Hollander was, en in der daad, hy stelde op 't papier, 't geen hy ons dien aangaande te zeggen had. Dit kwam ons zo vreemd

voor, dat ik hem zeide, dat hy met my by myn Heer den Consul zou gaan, aan wien ik 't voorgevallene verhaalde. Deze, zo nieuwsgierig als ik zelfs, deed hem voor zich komen, en ontbood een zyner Janitsers, die slaaf in Spangien was geweest, aan wien hy ordre gaf om met hem te spreken, en, zo het mogelyk was, uit te vorschen wat Landsman hy moght weezen. De Janitser, na dat hy met hem gesproken had, zeide, dat hy hem volgens de spraak voor een gebooren Turk zou aanzien, doch dat men hem echter wel moght gelooven, ter oorzaak dat hy zo jong in slaverny was geraakt. Myn Heer de Consul stuurde hem dan na de keuken, met last van ten zynen huize te blyven, willende beproeven, of hem de tong, welke hy zeide als vast gehouden te worden, niet los zou worden: en, dewyl eenige zyner dienaaren Hollandsch spraaken, leed het nauwlyks drie dagen, of de slaaf begon, met kromme woorden, de waarheid van zyn voorgeeven te bevestigen. Ondertusschen was hy, op verzoek van myn Heer den Consul, op de rol van myn Heer den Commandeur als matroos ingeschreeven, en van scheeps kleederen, met het geen daar verder toe behoorde, voorzien; weshalven hy aan boord wierd gezonden, doch op voorwaarde, van Header: R E I Z E N. 165

van over zeven of acht dagen weder aan land te komen, op dat men mocht zien hoe het zich dan met zy-ne spraak wilde schikken. 't Middel was goed: want op den bestemden tyd weder ten huize van myn Heer den Conful zynde gekomen, was hem de tong, door de gestadige verkeerung met de Matroozen, zo los geworden, dat men duidelyk kon hooren, dat hy een Zeeuw was, zynde geboortig van Ter Veer. 't Kwam al de wereld vreemd voor, dat ymand zyne Moeder-taal tot zo verre kan vergeeten; en ondertusschen zag men 'er hier een voorbeeld van, daar ik niet geloof; dewyl ik alles zelve met de uiterste opmerking heb waar genomen, dat het bedrog de allermiste plaats in heeft gehad.

XXXIII. HOOFDSTUK.

Besluit van na Jerusalem te reizen. Vertrek van Smirna. Korte beschryving van Fotia Nova. Plechtigheid over het aannemen van een Afvallige tot het Turksche geloof. Gelegenheid van Porto Palermo, Coloquiti. Beschryving van het Eiland en de Stad Scio, Stanchio, of Isola Longa, en Rhodus. Gelegenheid van Tyrus. Komst te Damiaten. Vreemde ontmoeting met eenige Arabiers, enz.

IN Italiën zynde ²⁷³, had ik altyd een groote begeerte gehad om na Jerusalem te trekken; welke federt een tyd my op nieuws, fterker als ooit, begonnen hebbende te prikkelen, maakte ik my, met Rogier van Cleef, mede by den Heer Conful eenigen tyd gelogeerd hebbende, en die na Cyprus wilde, daar toe gereed; en had myn Heer den Conful, boven alle zyne weldaden, noch de goedheid van ons overvloedig van spys en drank te verzorgen. Wy

meenden dan den 9den. February de tocht te beginnen: maar een schrikkelijk onweder, zoo van wind als regen, 't geen dien dag ontstond, belette ons 't volbrengen van ons voorneemen; het welke dan noch den gantschen volgende dag aanhoudende, wiert 'er zulk een water in Smirna gezien, dat men 'er bekwaamelyk met schuitjes in de Stad zou hebben kunnen vaaren, staande het in de Frankenstraat vier voeten hoog, 't geen by menschen geheugenis niet was gebeurd. Den 11den. 's morgens was het goed weêr, waar door wy genoodzaakt waaren zo schielyk te vertrekken, dat wy by niemand buiten 's huis affcheid konden nemen, alzo het vaartuig, waar op wy ons moesten inscheepen ²⁷⁴, gereed lag, om onder zeil te steeken. Met grooten haast dan aanboord gekomen zynde, liepen wy op den gemelden 11den. February, 's morgens ten tien uren, uit de Haven van Smirna, na dat ik my ruim zeven maanden, met byzonder genoeg, aldaar had onthouden. Ons vaartuig was een Londer (een soort van Turksche Schepen) gemonteerd met twee stukken Kanon, en veertien Baffen; gevoerd met veertig riemen (en alzoo al zeer na komende aan 't getal der riemen van de Galeyen, die 'er zelden meer als zestig hebben) en bemand met zeventig koppen, meest Grieken, en d'overige Turken. De wind was Zuid Ooft, doch liep metter haast na 't Noorden, en Noord-westen; weshalven wy een goed stuk wegs langs de Stad heen moesten laveeren. Kort na den middag zetteden wy 't dicht buiten onder het water Kasteel van Smirna ten anker. Weinig voor onze komst aldaar, was daar ook aangekomen Capitein Grafilie, komende van Marfeille, welke lang te vooren was verwacht, en door de Fransche Natie al voor verlooren gehouden; vermits 'er gerugten waaren, dat zyn schip

Page X 3 Header: 166 CORNELIS de BRUYNS

schip door de Tripolinen veroverd, en na Rhodus was opgebracht. Hier haalden wy eenige barken ballast, en ftaken des morgens, met het opkomen van de maan, weder onder zeil. De wind was toenmaals Noordelyk, en niet zeer ftevig; doch komende omtrent de Paardenhoek, of d'Engelsche Eilanden, kreegen wy zulk een ftooker, dat men geftadig met de fchoot in de hand moeft ftaan: en hier op volgde heel fchielyk zodanig een flilte, dat wy heen en weder, en by wylen rondom, dreeven, en de Caap Calberno voor den nacht niet te boven konden komen, ter oorzaak dat de wind uit den Zuiden kwam. Wy beflooten dan met een labber koeltje Fotia Nova in te loopen, alwaar wy, des namiddags ten vier uren, het anker, op zeven en een half vadem waters, lieten vallen. Den 13den. kwaamen eenige onzer Matroozen, die aan land hadden geweefl, met tyding, dat d'ingezetenen zes schepen, boven de Noorder hoek van het Eiland Scio, van het gebergte hadden gezien; welke wel licht Turkfche Roovers mochten weezen. Ondertuffchen was de ftrydige wind oorzaak, dat wy ons fomtyds aan land gingen vermaaken; by welke gelegenheid ik de Stad ging bezichtigen.

Deze voerd het water van het gebergte na de Stad. Ik bevond dezelve honderd en tachtig boogen lang, boven met beflooten Canaalen, en tuffchen beiden met verfcheidene Balancen voorzien, om de ryzing van het water te beter te geeven. Deze boogen, of Arcades, zyn acht voeten wyd, en twaalf hoog, t'zamen met de Balancen achttien voeten. Zulks dat het water in de Balancen zes voeten hooger ryft, als de boogen zyn. 't Begin dezer waterleiding voerd tot teken N° 59.

't Gebergte hier omtrent is by na altemaal Rots, vermengd met weinig vruchtbaar land, doorgaans bezet met laag geboomte. Op de vruchtbare grond ziet men weinig gewas, om dat het dagelyks door de aldaar komende Galeyen werd weggenomen; om welke reden zy 'er geen moeite toe willen doen.

't Volk is hier bekend voor zeer boosaardig.

Zie daar 't geen ik van de Stad Fotia Nova kan berichten.

Den 15den. 's morgens met Zonnen opgang, kreegen wy een Schip in 't oog, zettende de cours na de Haven; doch omtrent de zelve komende, liet het d'Engelfche Vlag waaijen, en wendde Zuid-west over, laveerende op de Golf van Smirna aan. Header: R E I Z E N. Page 167

gejuich, wegens het winnen van hunnen nieuwen geloofs-genoot.

Gelyk de wind ons niet wilde dienen, moesten wy hier blyven leggen tot den 21sten. wanneer wy des nachts ten drie uren het anker lichtten, en met een Zuid-Ooste wind weder in zee ftaaken: maar zo haalt als wy ons omtrent de Caap Calberno bevonden, kreegen wy onze oude Zuide wind weder. Wy lieten het echter doorftaan, met hoop van tuffchen d'Eilanden Spalmadori en Scio door te komen; doch dewyl ons dit mislukte, waren wy, na veel talmens, genoodzaakt, des namiddags ten vier uren aan het land van Calberno, in Porto Palermo ²⁷⁵, by de Grieken Garillima geheeten, op veertien vademen waters in te loopen.

't Is een fraaye luftige Haven, ftrekkende zich geheel in 't rond, en over al bezet met gebergte. Ik tekende ze af aan het inkomen uit het Schip, gelyk met No. 60. werd aangewezen. Doch niet lang lagen wy hier in ruft: want, omtrent twee uren voor Zonnen ondergang twee Schepen boven de Noorder hoek van Scio ziende omkomen, konden wy ons, volgens het beftieren van hunne zeilen, niet anders inbeelden, of het moeften Roovers weezen; weshalven wy ons klaar maakten, om ons uit de Haven te verdedigen, en ftelden Schild-wachten uit op het gebergte, zynde altemaal in het geweer, uit vrees van verraft te worden. Zy laveerden recht op de Caap aan, een teken van de Golf van Smirna in te willen; waar uit wy dan oordeelden dat het mogelyk de twee Schepen waren, welke van Rotterdam verwacht wierden.

Dus leggende, wierden wy in den duisteren nacht schielyk door een zwaare val-wind belopen; weshalven onze Capitein, Michaëli genaamd ²⁷⁶, na vooren willende loopen, om te zien of d'ankertouwen ook wel bezorgd waren, ontmoette hy by ongeluk een luik, 't geen open ftond, waar door hy plotselyk nederwaards ftortte, met zo zwaaren val, dat men weinig leven meer in hem kon bespeuren. Men liet hem op de ballast, ter plaatse daar hy gevallen was, leggen, met een gebroken been, en andere zwaare wonden, en daar was niemand, die na hem zag, of kennis van medicynen had. Zulks hy met groot ongeduld na de Meester en geneezing moest verlangen, zonder hoop van die beide eerder, als tot Scio, te zullen vinden.

Deze Capitein Michaëli, geboren te Napoli di Romania, bereikte den ouderdom van omtrent vyftig jaaren, was zeer goed van inborst, en had in den oorlog, tuffchen de Turken en de Venetiaanen, over de veertig wonden gekreegen. Weshalven zyn ongeluk ons altemaal zeer ter harten ging.

Den 22sten. 's morgens, lichtten wy het anker met een Zuide wind. Ondertuffchen kwam een der Schiplieden, die beneeden by den Capitein was geweeft, weder boven, aan wien gevraagd hebbende, hoe hy al voer, en of hy ook luft had om yts te eeten, met aanbieding van 't geen wy met ons hadden genomen; kreegen wy ten antwoord, dat hy noch eeten, noch drinken mocht, ter oorzaak, dat hy niet boven kon komen om zyn gevoeg te doen. Ik kon my niet onthouden van lagchen, en voerde hem te gemoet, of hy dan daar om genoodzaakt was zonder eeten of drinken te blyven leggen? De Griek, in plaats van 'er my bescheid op te geven, grimlachte, en ging heen. Ongetwyffeld moet hier eenig geheim mee vermengd zyn geweeft, doch welk, kan ik niet weten.

Dezen dag gestadig heen en weder laveerende, konden wy Scio niet bereiken, en liepen derhalven, na dat wy met groote moeite, en gevaar, Spalmadori te boven waaren gezeild, twee uren voor Zonnen ondergang, op drie-en-dertig Vademen waters, in Coloquitti ²⁷⁷, zynde een inwyk achter een Klip, daar alleen Coloquitti. een Grieksch Kerkje op staat; 't geen drie uren van Scio word gerekend. Hier lieten wy ons met ons vyven aan land zetten, vermits wy bevreeft waren voor twee Turksche Schepen, welke 168 CORNELIS de BRUYNS welcke voor Scio ten anker lagen, en gingen te voet, met ongemeene moi- te , over scherpe rotfen, en ongebaan- de wegen ; zynde de grond een zeer hoog en fteenachtig gebergte , op verfcheidene plaatfen zo gevaarlyk door d'enge paffagien , dat wy ge- noeg te doen hadden , met ons voor ongeluk te behoeden, te meer dewyl ons de duifternis overviel, zulks dat wy genoodzaakt waren heel fpoe- dig voort te flappen, om niet al te laat in de Stad te komen. Tuffchen tien en elf uren traden Komft Scio, te wy binnen , en namen ons verblyf dien nacht in een Griekfch huis, van 't welck de meeftter bloedverwant was van een der Grieken, die wy in ons gezelfchap hadden. Hier wier-

den wy zeer beleefd onthaald , en hoorden den gantfchen nacht vreug- de op de ftraat bedryven, met dans- fen, zingen, fpeelen enz. 't Geen my heel vreemd voor kwam, alzo men niet gewoon is in andere Ste- den zodanig een vryheid onder de Grieken te zien. Des morgens ver- voegden wy ons by den Vice-Con- ful, Joanni de Campis geheeten, behoorende de plaats onder het Confulaat van Smirna. Deze bood ons zyn huis aan, benevens allege- dienftigheden welke wy van nooden mochten hebben. 't Wierd aange- nomen, en waarlyk zyne beleefd- heid beftond niet alleen in woorden, maar ook in daaden; want, geduu- rende ons verblyf ten zynen huize, ging ik binnen en buiten de Stad al het aanmerkelykfte, onder zyn gelei- de, bezichtigen. Midlerwyl bevond ik de twee gemelde Schepen te fijn, het een een Roover van Tunis, en het ander een Koopvaarder van Constantinopolen , beide veror- dend na Alexandrien. Daar lagen noch 1es Galeyen, benevens ver- fcheidene andere vaartuigen, in de Haven. Den 24ften. kwam onze Londer eerft binnen zetten, daar wy aanftonds onze goederen afhaalden. Beschry- ving van het Eiland, en de Stad Scio. Dit Eiland mach met recht het Paradys van geheel Griekenland ge- noemd worden. 'tBegrypt omtrent honderd Italiaanfche mylen, en is achttien mylen van Asia afgelegen, en word 'er ongeveer honderd van Smirna gerekend. Men ziet'er twee groote velden, het een tegen 't Noor- den, en het ander tegen 'tZuiden: doch dit laaftte is wel viermaal zoo groot als het eerfte. Hier told men zes Baronnyen, met hunne aanmer- kelyke Toorns en Fonteinen, ftrek- kende zich van het Zuiden na het Weften, genaamd Criva, Platani, Camuceffato, Criaurifii, Ploya, en Veftarcata, altemaal Antykfche plaat- fen, en de laaftte boven d'andere zeer luftig en vermaaklyk. Wat belangd de Stad, welke haar- ren naam na het Eiland voerd, zy is tamelyk groot, doch lang en smal, en heeft twee Kafeeleen: het oude, 't geen heel groot, en als een kleine Stad is, getekend met de letter A. in 't welke de Turken zich onthouden, en nooit Chriftenen mogen binnen komen, ter oorzaak van den argwaan derTurken: en het nieuwe, leggen- de beneden aan de Zee-kant. Dit is maar gemeen gebouwd, van geen groot belang, en verbeeld onder de letter B; doch omringt met veelé fchoone Tuinen, beplant met Oran- jen, Limoenen, Cederboomen, Oly- ven, en Wyngaarden, en meeftendeel'verciert met zeer vermaakly- ke Speelhuizen, op de wyze van vierkante Toorns, daar zich d'in- woonders by Peft-tyden in onthou- den. Behalven de Stad, begrypt het Ei- land noch twee-en- zeventich Dor- pen, en onder deze twee, Ellata en Veffa geheeten, daar de patry- zen tam gemaakt worden, 't geen zeer raar om te zien is. Deze pa- tryzen zyn by dag in het veld, en hebben gemeenfchap met de wilde; en des avonds keeren zy weder na de Dorpen. 'kHeb my laten zeg- gen, dat ze de jongens, daar ze aan gewend zyn, volgen, even als de honden, ja zelfs, dat ze uit de Dor- pen na het veld vliegen om de jon- gens te zoeken. Deze jongens wee- ten op een fleuitje elk de zynen by zich te doen komen, en leiden ze in het veld, daar ze de koft gaan zoe- ken; en 's avonds keeren ze, op 'thooren van het gefleuit, ook weder Tamme patryzen op het zel- ve. te Header: R E I Z E N. Page 169

te rug, yder daar hy weezens moet. 't Gantsche Eiland heeft een menigte van Maftikboomen, doch voornaamentlyk omtrent het dorp Ry. Men zeide my, dat ze in de maanden Augustus en September eenige gaten in de zelve maaken, waar door de Maftik, zynde de gom dier boomen, langs de schors nederwaarts druipt tot op de aarde, daar ze zich als tot een koek zet, en verzameld zynde door wachters, die in hutjes wonen, bewaard werd. d'Ingezeten en weten, hoe veel zy Jaarlyks aan den Grooten Heer moeten geeven, en zyn gehouden het overige, tot een zekere prys, aan den Tollenaar, en niemand anders, te verkoopen; die ze met goede winst weder weet te verhandelen. Zy word in veele zaaken gebruikt, is als een witte gom, en heeft geen onaangename reuk. De Grieken, inzonderheid de Vrouwen, gebruikenze in menigte, alzo zyze kaauwen, en 'er doorgaans zodanig op verzot zyn, dat zyze altyd in de mond hebben. Zy spuwen 'er af, en beelden zich in, dat 'er de tanden wit van worden, en 'er den adem een aangename reuk af krygt.

Zes Italiaansche mylen van de Stad, na de Noordzyde, ziet men d'overblyfzelen van het School van Homerus.²⁷⁸ 't Is uit de rots gehouwen, heeft rondom zyne zitplaatsen, en in het midden een kleinen Altaar, altemaal uit de leevendige steen. De muuren en 't gewelf zyn verbroken, en het overige door d'ongemakken der lucht meêrendeel geschonden. Eenige willen, dat Homerus hier gebooren, en begraven zoude weezens.

Aan de Westzyde, zeven Italiaansche mylen buiten de Stad, staat een vermaard Klooster, Niamoni geheeten, 't geen d'Inwoonders zeggen door Helena gesticht te zyn. Het doet zich van buiten op als een bemuurde Fortres, heeft maar eene Poort, en een kleene, doch zindelyke Kerk, altemaal meest van Porphyre steen, met zeer schoone Kolommen.

De Roomsgezinden hebben in de Stad vyf Kerken, als il Domo Vescovato, of de Bisschoplyke Domkerk; La Madona della Trave; La Capella, of de Kapel, zynde het Klooster der Capucynen; La Madona del Rosario, of de Lieve Vrouw van de Roozekrans, gebynaamd S. Sebastiaan, het Klooster der Dominikaanen, of Preekheeren; S. Miolo, de Kerk van de Sokolanti, of Franciskaanen, en S. Antonio, 't Convent der Jezuiten.

Wyders heeft dit Eiland alle behoeften van levensmiddelen, onder anderen Koorn, en goede Wynen, doch die wat dik vallen; en is het eenigste, 't geen zoodanig een vryheid, onder de Heerschappy der Turken, behouden heeft.

d'Inwoonders leeven 'er na hun welgevallen, betaalende Jaarlyks slechts hunne tribuit.

Men heeft 'er verscheidene braave Familien, en eenige roemen uit den Huize Justiniani gesprooten te weezen.

Daar werden veele Damasten, Satynen, en andere stoffen gemaakt.

De Vrouwen zyn hier schoon,²⁷⁹ blank, meestendeel blond van hair, vrolyk van aart, en vol bevalligheid; tot zo verre, dat ik moet bekennen, nergens vrouw-volk gezien te hebben, 't geen zich zo aangenaam in het oog vertoond. Men vind ze altyd net opgeschikt, en geestig gehuld, met een wit kapsel van Kameriksdook, daar zy, zo wel achter, als voor, bouquetten van zwarte pluimtjes op zetten, en waar over een zwart lintje of koordje heen zwiert. Ik tekende eene der voornaamsten, gelyk ze op d'andere zyde verbeeld staat. De gemeene manier is echter zo prachtig niet. 't Overige hunner kleeding beviel my niet zo wel, dewyl zy 'er de fraaye gestalte van hun ligchaam mede beneemen: want zy maaken het bovenlyf veel te kort: ook zyn de rokken te kort en te dik. De schoenen zyn hoog, en van binnen met kurke zoolen; wyders met Fluweel, of eenige andere zyde stoffe, konstig geborduurd, daar zy zich meesterlyk op verstaan, overtrokken. Zy vallen ook niet zeer vies,

Y vics, Header: 170 CORNELIS de BRUYNS

62

vies, of al te ingetogen omtrent het manvolk: want zo wel in de Stad, als op de Dorpen, ziet men'er, by gelegentheden van vrolykheid, aan alle oorden rondedansfen aanrechten: en een vreemdeling mag'er zich met volkomene vryheid byvoegen, en een der goelykften by de hand neemen, zonder dat 'er jalouzy over opgevat zal worden. Zy toonen zich ook zo beleefd omtrent de vreemdelingen, dat men 'er over verflomd staat. Maar om de bevalligheid dezer Juffers met te meer genoegen te mogen genieten, diend men wel Grieksch te kunnen spreken; vermits 'er weinig onder zyn, die de Italiaansche taal verstaan.

Doch het meeste deel van het Manvolk weet 'er zich redelyker wyze van te bedienen. Wat de dracht van dezen belangt, die is by na de zelve, als ze in voorige tyden by onze Landgenooten gebruiklyk was, eer de stemmige Hollanders, met de wispeltuurge Modes van Vrankryk te volgen, d'oude deftigheid verbafterden.

Zy draagen spitse hoeden met breede randen, en een korte rok, met vier groote schooten; de mouwen op den arm open, en aan beide de zyden met een ry kleine knoopjes bezet. De borstrok is gemeenlyk van schoone gekleurde zyde; en de broek, welkers pypen yder de wydte van omtrent drie vierendeel van een elle hebben, op het been met een ry knopen, en eenige strikken, van drie vingerbreed lang, verciert. Beffen, of daffen zyn by hen in geen gebruik, maar in derzelver plaats hebben ze een reep van

fyn doek, ongeveer een half el lang, tot aan de kraag, aan de halsboord van hun hemd vaft genaaid. De kouffen en schoenen zyn op de zelve wyze als d'onzen.

Terwyl ik my aldus bezig hield met d'aanmerkelykfte dingen in en omtrent Scio te bezichtigen, verstond Header: R E I Z E N. Page 171

Rond ik, dat 'er goede gelegenheid was om na *Damiaten* te gaan, en maakte derhalven verding met den Capitein wegens de vracht. 't Vertrek was beraamd tegen den 27sten February; weshalven ik een gedeelte van den tyd, dien ik noch overig had, besteede tot het aftekenen van de Stad, hebbende my ten dien einde geplaatst aan de land-zyde op een berg, alwaar dezelve zich het fraaiste vertoond.

Gaarne had ik nog eenige dagen willen blyven, om het gezelschap dezer bekoorlyke Griekinnen by te wonen: doch dewyl de gesteldheid der zaaken zulks niet toeliet, traden wy te scheep op den gemelden 27sten. en lichtten omtrent den middag het anker, met een Noordelyke wind, vertrekkende in gezelschap van de twee gedachte Schepen, verordend na *Alexandrien*. Ons vaartuig was een *Saïke*, van welke men zich hier te lande zeer veel bediend. De wind diende ons zo wel, dat wy des anderen daags morgens ten acht uren, na verscheidene Eilanden voorby gevaaren te zyn, het anker wierpen voor de Stad *Stanchio*, of *Isola Longa*, op vyf vademén waters.²⁸⁰

De Stad legt heel vermaaklyk, en is rondom bezet met Oranje en Limoen-boomen, mitsgaders een menigte van Wynbergen, welke goede Muscadel-wyn, en overvloed van Rozynen uitleveren. Zy heeft een groot Kasteel aan den oever van de Zee, doch niet sterk, daar de Turken bezetting in houden: doch de Stad zelve word meestendeel van Grieken bewoond. Zy is van binnen voor een Turksche plaats nog redelyk fraay, en heeft in voorige tyden onder de Genuëzen gestaan. Van ouds wierd zy *Cos* geheeten, en waren aan dezelve hunne geboorte verschuldigd, die vermaarde Meester in de Geneeskunst *Hippocrates*, en de Prins der Schilders *Apelles*.

Een Tempel van *Æsculapius* heeft deze Stad eertyds ook een groote luister bygezet.

De Inwoonders wyzen noch de plaats aan, daar *Hercules* zoude gewoond hebben: mogelyk dat zy die van den gemelden Tempel daar voor neemen.

Wanneer de Ridders van *Malta* het Eiland *Rhodus* noch bezaten, behoorde ook deze Stad onder hun gebied.

De vreemdelingen hebben hier meer bekyk, als hen lief is, voornaamentlyk van het Vrouwvolk; 't geen met troepen staan blyft om hen na te oogen. Zy vraagden ons met byzondere nieuwsgierigheid, of wy ook Christenen waren, en, verstaande van

ja, betoonden zy een ongelooflyke blydschap. Ook verneemen zy gemeenlyk van wat oord der wereld men komt, en waar men heen gaat, even of 'er hun belang aan hing. Men deed ook deze vraag aan my, en hebbende geantwoord, na *Jerusalem*, wenschten zy my over de straat, met groot geschreeuw, en zonderlinge betuiging van Christelyke liefde, een gelukkige reis: ja het huis, alwaar ik eenige voorraad van wyn opdeed, was zodanig bezet met deze Griekinnen, dat ik 'er in 't uitgaan naauwlyks door kon dringen.

Tegen over deze Stad strekt zich een lang gebergte, *Petrovny* geheeten, als mede aan de zyde van de zelve; tusschen welk gebergte men zeer vermaaklyk doorvaart, in de nevensstaande aftekening is de Stad verbeeld met No. 63, en het Kasteel aangetekend met de letter A.

Een uur nademiddag gingen wy weder 't zeil, met een Noordelyke wind, houdende het gebergte benevens ons, tot ten drie uren.

²⁸¹ Des nachts omtrent een uren, op den eersten Maart, kwamen wy aan de vermaarde Stad *Rhodus*, daar wy, ter oorzaak dat de wind ons tegen was, genoodzaakt waaren te blyven; waar door ik dan, tegen verwachting, gelegenheid bekwam om myne nieuwsgierigheid, in het bezichtigen van deze beruchte Plaats, te voldoen.

Met het opgaan van den dageraad maakte ik my daar toe gereed, en verbeeldde my straks, uit het buitenste gezicht der Stad, yts fraais te zullen ontmoeten.

Y 2 Aan Page 172 Header: CORNELIS de BRUYNS

Aan het inkomen van de Haven ziet men voor eerst een rond Kasteel, strekkende zich wat in Zee, waar bij verscheidene van gehouwen steen gemaakte Molens staan, welker getal van wieken grooter is als dat der onzen; 't geen in myne aftekeningen meermaalen gezien zal worden. Van deze Molens zijn eenige vervallen. Hier achter leggen zich de groote Schepen ten anker.

Tegen over, aan de Noord-zyde van de Haven, ter rechterhand inkomende, heeft men een zeer schoon vierkanten Toorn, welker hoogte gezegt werd over de honderd voeten te zyn, boven op aan yder hoek voorzien met een Schilderhuisje, om alle aankomende Schepen te kunnen ontdekken. Deze Toorn, behalven dat hy ook noch met een Gordyn aan de Stadsmuuren loopt, is gehecht aan een Bolwerk, 't geen daar achter legt, en beplant met eenige zeer zwaare stukken kanon, waar mede men het inkomen in de Haven van alle kanten kan beletten.

Onder dit geschut is een stuk van twaalf duitsche voeten lang, yder voet van twaalf duim, schietende een kogel van ongemeene swaarte. Men beziet dezen Toorn aan de landzyde door een hout

Tralie werk, waar mede de zelve afgeslooten is. Men zegt, dat die aldaar door de Turken gebouwd is, en wel ter plaatse, daar eertyds de Toorn van St. Nikolaas stond.

De gemeene Vaartuigen leggen tusschen den zelve, en de Stads poort ten anker. Tegen over dezen Toorn, aan d' andere zyde van de Haven, echter aan de zelve Noordzyde, staat het Kasteel S. Angelo. Deze wydte word op ruim vyftig vademmen geschat, en gehouden voor de plaats, daar voormaals Colossus, of het Zonnebeeld, voor een van de zeven Wonderen der Wereld geacht, gestaan heeft; welkers grootte zodanig was, dat de Schepen tusschen deszelfs beenen door in de Haven zeilden, en een gemeen man den duim naauwlyks kon omvademen: 't geen ook hier uit afgemeeten kan worden, dat, als het zelve door een aardbeving nedergestort was, negen honderd Kameelen gebruikt wierden, om het koper, daar het van gegooten was, weg te voeren.

Aan het laatstgemelde Kasteel, 't geen ook de Diamant genoemd word, om dat het achtkantig is, heeft men een goede Haven voor de Galeyen. De mond is zeer naauw, en word des avonds met een keten geslooten, welke met het eene eind aan een Toorn, staande op het einde van de beschermmuur, en met het ander aan een Rots op het land, weinige treden van het Kasteel S. Anselmo, vast is.

In de Stad gekomen zynde, vervoegde ik my terstond na een Dorp, niet verre van daar gelegen, om eenige Paters te mogen vinden, die my aanwyzing van de voornaamste oorden en zaaken konden doen: maar men onderrechtte my, dat zich geene Franken, of vreemde Paters, daar meer onthielden. Ik begaf my derhalven na den oppersten der Grieken: doch deze d'Italiaansche taal niet verstaande, bleef ik even wys, en keerde met groot misnoegen weder na onze Saïke.

Ondertusschen, terwyl ik nu niet veel vrucht van myne Landgang verwachtte, wierd ik in het Hollandsch aangesproken door een Venetiaan, welke dertig Jaaren slaaf was geweest, en over een wyle vrygekogt. Hy had eenige Jaaren met de Hollanders ter Zee gevaaren, en by die gelegenheid de taal geleerd. Deze bood my blymoedig zynen dienst aan, en bragt my by een Hamburger, die, heel jong in slaaverny geraakt, Turksch was geworden, en hier de bediening van Konstapel op een galey, mitsgaders het opzichterschap over het Stads Kanon, bekleedde, zynde Ali geheeten; ik vond hem, buiten dat hy tot het Mahometaansche geloof was overgefallen, een heel eerlyk man, die groote believing voor my had, en my leidde overal, daar hy oordeelde dat myne nieuwsgierigheid zich heenen zoude kunnen strekken.

Wat Header: R E I Z E N. Page 173

Wat de Stad Rhodus belangd ; zy is groots , en deftig gebouwd , hebbende de Muuren op die manier , als die van Romen. Twee Poorten geeven ingang tot de zelve , d' eene aan de Zee , en d'

andere aan de landzyde. Die aan de Zeekant is zeer fraay , en de Stad aldaar voor een gedeelte met een dubbele Muur omvangen. Voor de zelve staat een houten huisje , daar de lieden van de Tol zich in onthouden. Aan de landzyde ziet men een omvang van drie Muuren , yder ter hoogte van achttien vademmen , en redelyk dik , versterkt met een groot getal van Toorns. Op de Wallen , in 't algemeen gerekend , teld men vier honderd en zestig stukken Kanon , waar onder vele zwaare metaale zyn , en op de twee Kasteelen honderd en zestig.

Het Kasteel binnen de Stad , aan de landzyde , is zeer hoog , en groots gebouwd. Hier worden de voornaamste gevangenen van den Grooten Heer bewaard ; en bevond 'er zich noch , toen ik 'er was , een Tartarische Koning , die 'er al drie Jaaren had gezeten. Echter wierd hy zo naauw niet opgesloten , of de Bajsja vergunde hem by wylen , zich wat te mogen gaan verlustigen.

De Straat der Ridders van Malta munt uit boven alle d' anderen. Voor veele Huyzen ziet men noch in marmer hunne wapenen uitgehouwen , en by eenigen noch geschriften.

De Poorten pronken insgelyks met het wapen van den Groot-Meester der Order.

De Huizen zyn hier altemaal van groote steenen opgebouwd , gelyk ook mede de buiten plaatsen , of Dorpen der Grieken , welke binnen de Stad niet vermogen te woonen.

Deze buiten plaatsen zyn grooter als de Stad zelve. Men ziet 'er veele luftige Tuinen , en in de zelve zeer veele Oranje boomen , welker vruchten , in smaak en reuk , voor geene andere behoeven te wyken.

De Grieksche Vrouwen hebben hier dezelve nieuwsgierigheid ten opzichte der vreemdelingen , als ik elders van die van Stanchio hebbe gezegt.

Het Eiland begrypt in 't geheel zes dorpen. 't Geen dichtst aan de Stad gelegen is , word Casa Nova , of het Nieuwe Dorp geheeten. De naamen der anderen zyn S. Janargier , S. Nastaifia , Baksimale , Thepoeria , en Trinda. Dit laatste legt onder aan een berg , daar de oude Stad heeft gestaan , gelyk de lieden des lands my wisten te zeggen , zyn de die plaats omtrent acht Italiaansche mylen van de tegenwoordige Stad afgelegen. Ter zyde van de zelve , aan de Zee , ziet men noch eenige oude brokken van muuren , doch hoe dit met de gelegenheid van de Haven , en de plaats , daar de Colossus gestaan heeft , te samen gebragt zou kunnen werden , kan ik niet bezeffen.

Eertyds pronkte dit Eiland met vier Steden , Lyndus , Clamyrus , Falissus , en Rhodus. Van de eerste zyn de muuren geslecht , en niets overgebleeven als een kleine burgt , waar om heen veele Zeevaarende Grieken woonen : en van Chamyrus en Falissus ziet

men alleenlyk de grondvesten van de wallen. Boven op de hoogte van het gebergte , aan de Zuid zyde , achttien honderd vademen van de Stad , ontmoet men een berg , door de Krygslieden van Sultan Soliman den Ilden. in den Jaare 1522 in eenen nacht opgeworpen , door welkers middel hy (met duizend Galeyen , die hem als tot een brug verstrekten , ten dien einde van d' Oostzyde uit Natolien overgekomen) de Stad in zyn geweld kreeg , als zynde hooger gelegen , en konnende de zelve derhalven dwingen. Dicht benevens den gemelden berg is noch een anderen berg opgeworpen , beide in den tyd van vier-en-twintig uren. De laatste werd gerekend tachtig vademen van de Stad te zyn.

Buiten de Stad , in de vlakte , oeffenen de Turken zich in het worstelen , 't geen ik een reis of twee heb gezien , zynde daar toe een bekwaam Perk verordend. 't Bestaat alleen-

Y 3 Header: 174 CORNELIS de BRUYNS

alleenlyk in malkander over den rug om, of over, te werpen. De worstelaars zyn 't eenemaal naakt, behalven dat ze een kort broekje aan hebben. Het geschied tweemaal ter week, te weeten, Dingsdags en Vrydags, en ftaat een yder vry, zulks dat 'er by wylen wel veertig of vyftig te gelyk verfchynen. Die overwinnaar is, gaat om by d'aanfchouwers, die hem, elk na dat hy mild is, eenige Afpers geeven, waar van 'er omtrent drie in een ftuiver gaan. 't Opzicht en gebied van dit werk ftaat aan een, die nooit verwonnen is geweest, en derhalven voor hun Opperhoofd gehouden word. Gelyk ik gewoon was alle plaatfen, daar ik gelegenheid toe had, op papier te brengen, had ik ook deze op myn aankomft afgetekend, met twee verfcheidene gezichten, zo bedekt als my immers mogelyk was: want zynde de Stad Rhodus een van de voornaamfte Sterkten der Turken, zou ik het niet minder als met de dood hebben moeten bekoopen, indien ik 'er op betrapt had geworden; beeldende zy zich in, dat de Chriftenen, met hunne plaatfen af te teekenen, geen ander oogmerk hebben, dan 'er zich by gelegenheid tot hun nadeel af te bedienen. d' Eerfte aftekening geschiedde op kleine ftukjes papier, welke ik vervolgens 't Scheep in order bracht. Deze is aangewezen met N°. 65. de gemelde fraaye Toorn met de letter A, en het Kasteel op de punt by de Molens met B. De tweede N°. 66, is getekend ter halver weg, tufchen de Stads Poort en de gemelde Molens, ftaande aan de kant van de Haven, achter de Muur. In deze vertoond zich de Stads Poort met de letter K, de Toorn met L, en het Kasteel S. Angelo, of de Diamant, voor dezen S. Ermus genaamd, met M. De Haven is als een kom; om een beter begrip van dewelke te geeven, heb ik 'er het heele gezicht af verbeeld, ziende dezelve als van buiten, met aanwyzing waar de Colofus, of het Zonnebeeld foude geftaan hebben, te weeten met den eenen voet daar de letter O, en den anderen daar de P te zien is.

Tot dus verre van de Stad en het Eiland Rhodus gefprooken hebbende, zal ik den draad myner reis weder aanhechten. Den 3den. en 4den. Maart hadden wy een zeer harde wind, en een zo onftuimige Zee, ²⁸² dat de Golven zich over het Kasteel, daar de Molens ftaan, zynde de befchermmuur, heen wierpen. Den 7den. verhefte zich de wind weder zodanig uit den Ooft ten Zuiden, dat niemant aan of van boord kon de komen, vermengd met fwaare donderslagen en een geftradige blikfem. Wy lagen wel voorzien met vyf ankers 't Zeewaart, en noch verfcheidene andere touwen aan het land vaft gemaakt, waar van eenige achter om de fpil waren beleid, leggende met ons achter fchip tegen de wal, of Klippen, daar de Zee zo verwoed op aan brandde, dat door het hevig flingeren van onze Saike de touwen, die om de fpil beleid waren, dezelve uit de groef rukten; 't geen zulk een ontfeldheid onder ons Schipvolk veroorzaakte, dat eenige hunne valiezen al aangepakt hadden, en 'er mee boven kwamen loopen, meenende, dat wy al tegen de klippen aanflieten: want het gekraak, 't geen de fpil in het uitrukken had gemaakt, deed hen niet anders oordeelen, of het Schip wierd 'er met alle geweld tegen gefmeeten: maar eenige andere touwen, om de Befaanmaft beleid, behoeden ons voor dezelve. Straks kwam men met lantaarnen voor den dag: want het was zo donker, dat men malkander niet kon onderkennen, te meer, vermits de blikfem ons het gezicht verblindde. Wy beleiden de touwen zo goed, als wy in die gefchapenheid van zaaken konden doen. De meefte fwaarigheid was, dat van dartig mannen, welke de Saike voerde, de kloekfte helft aan land was gegaan, die nu door d'onftuimigheid der Zee niet weder aan boord hadden kunnen komen; weshalven wy ons, indien de nood ons verder had gedrongen, mogelyk niet zouden hebben kunnen redden. Den nacht dan aldus met groot gevaar doorgebracht hebbende, Header: R E I Z E N. 175

bende, begon de wind met het opgaan van de Zon een weinig te bedaaren, draayende zich na den Noord-Westen. Den 11den. was de wind Noord-Noord-West, en het weêr bekwaam en goed, daar wy dus lang na gewacht hadden: want de Grieken verlaaten nooit eenige haven, voor en al-eer de wind 't eenemaal goed, en het water ftil is, en dat de lucht zich aangenaam vertoond.

Daar vertrokken dan eenige vaartuigen na verfcheidene gewesten: doch na den middag, zo als wy mede ons anker meenden te lichten, kwam 'er een Schip van Constantinopolen binnen loopen, gevoerd door den Capitein Gaf-Ibrahim, en gemonteerd met zestig ftukken kanon, en over de vyf honderd man, verordend na Alexandrien. Deze was toenmaals Admiraal van alle de Turkfche Koopvaardyschepen, en voerde de Vlag van de groote Maft. Hy belettde ons het uitloopen, uit vrees dat wy eenige Chriftene Kaapers mochten ontmoeten, en hen van zyne komft aldaar verftendigen. Den 12den. kortten wy buiten de

haven: doch den Admiraal ftuurde ons zyne Sloop achter na, met bevel van niet voor hem 't zeil te gaan. Wy brachten dan een touw uit aan de klippen, onder het Kafteel Anfelmo.

²⁸³ Omtrent den middag kreegen wy verlof om te mogen vertrekken, en, hebbende een goede Noorde wind, zettenden wy de cours Zuid aan, en liepen, alleenlyk met onze Voorblinden, tot drie-en-twintig Italiaanfche mylen voorby de Caap Lendigo, of Lindo, het Vaderland van Chares Lydius, dien vermaarden Meefter van de Coloffus. Deze Caap is zestig der genoemde mylen van de Stad Rhodus gelegen. Thans liet de duifterheid ons toe de zeilen by te zetten, en wierd de cours Zuid-Zuid-Ooft genomen, meenende dit rak, en Cacavo, uit het gezicht te loopen, om van de Chriftene Roovers niet gezien te worden, ter welker oorzaak wy de zeilen by dag niet hadden bygezet: maar eenige mylen 't Zeewaart zynde, echter noch in het gezicht van het land, draaide de wind na 't Weften, doch met zo flappen koelte, dat wy heen en weder dreeven; weshalven, alzo de Schiplieden geen kans zagen, om aldus onzen weg te kunnen vervorderen, en betrachtende, ten anderen, het gevaar wegens de Scampavias, of de Galjoots die zich hier omtrent onthouden, wy het befluit naamen, van weder na Rhodus te keeren, daar ²⁸⁴ wy drie uren na den middag nogmaals binnen geraakten. Den 15den. kwam 'er een klein fcheepje van Venetien, 't geen hier 't huis hoorde, in de Haven loopen. Den 16den. vertrokken vier Saiken na Constantinopolen. Ondertuffchen hadden wy noch alle dagen onftuimig weêr, vermengd met regen en fwaare donder en blikfem; 't geen onze fwaarmoedigheid, over ons lang verblyf alhier, deed toeneemen, inzonderheid de myne, alzo ik vreesde, dat ik aldus voor Paafchen niet te Jerufalem zoude komen.

Ons eenigfte vermaak was, dagelijks aan land te gaan, en de Stad, en d' omgelegene oorden, te bezichtigen, daar wy de Grieken in hunne huizen gingen bezoeken; 't geen wy met zo groote vryheid deden, als of wy in Chriftenryk waren geweest, zonder dat ons eenige moeiljkheid, van de kant der Turken, ontmoette. Zelfs deden de geenen van de Dogane, of Tol, welker huis, gelyk hier voor gezegt is, even buiten de Poort ftaat, zulks dat men 'er voorby moet gaan, om in de Stad te komen, my verfcheidene maalen by zich roepen, om wat met hen te praaten: want hebbende d' eerfte reis verftaan, van wat Land ik was, waar ik al geweest had, en waar ik noch heen meende te trekken, hadden zy groot genoeg in 't geen ik hen hier en daar van wift te zeggen. Zy vergeleeken ook myn voorneemen, van na Jerufalem te gaan, by hunne reis na Mecha, om het graf van hunnen Profeet te zien; en betoonden, met groote uitdrukkingen van genegenheid, my een gelukkige en behoudene wederkomst toe te wenfchen. Header: 176 CORNELIS de BRUYNS

fchen. Dit geschiedde doorgaans onder het rooken van een pyptabak, en het drinken van *Kaffée*; 't geen zy altyd tot mynen dienst hadden. In der daad, de lieden van fatsoen hebben groote

achting voor de *Francken*, pryzende hun verstand, en floute onderneemingen, omtrent het bezoeken van Landen en Steden, daar de Turken zo groote genegentheid niet toe hebben. Om kort te gaan, deze lieden beweezen my zo veel vriendschap, en scheenen zo veel belang in myne zaaken te neemen, dat ik, tot beschaaming der Christenen, voor hen niet kon verbergen, dat het yts zeldzaams zou weezen, zo zy dezelve genegentheid, en eerbewyzingen, by ons kwaamen te vinden.

Den 22sten. der genoemde Maand, ²⁸⁵ 's namiddags ten twee uuren, vertrokken wy met een Noord-Weste wind voor de tweedemaal van *Rhodus*, in gezelschap der twee gemelde Schepen, die na Alexandrien wilden. 't Grootste van deze was een flechte zeilder, zulks dat wy hem bekwaamelyk met ons Schoverzeil, en Blinden konden by houden. Des anderendaags morgens, met het opgaan der Zon, hebbende noch dezelve wind, bevonden wy honderd en vier-en-twintig Italiaansche mylen gevorderd te hebben, zynde nu in volle Zee. Den 24sten. kreegen wy de wind weder tegen, zulks dat wy nogmaals na de kant van *Rhodus* gedreeven wierden, immers meer als wy voorwaarts gingen. 's Nachts wierd het dood-stil, tot zo verre, dat de zeilen gantsch geen dienst meer deden. Wy waren nu, na gissing, omtrent twee honderd vyf-en-dartig der genoemde mylen van *Rhodus*, en twee honderd dartig van *Damiaten*. Den 25sten. tegen den morgenstond, draaide de wind weder goed, en wierd de cours na *Damiaten* gezet: doch, met het vallen van den avond, begon het zodanig uit den Zuiden te stormen, dat wy 't den geheelen nacht, met de Blinden alleen, voor de wind lieten loopen, komende aldus voor de kust van *Barbaryen*. Thans kreegen wy schielyk een Zuid-Weste wind, die ons van voorneemen deed veranderen, en de streek, op Gods genade, na *Candia* zetten, op hoop van *Porto Christiaano* te bereiken: maar, ongevaar midden Zee zynde, kreegen wy den wind geheel uit den Westen; hielden 't derhalven op *Cyprus* aan; en kwaamen zo ver, dat wy *Caap Lagata*, op het zelve Eiland, in 't gezicht kreegen. Den 26sten. dobberden wy noch al in een schrikkelijke holle Zee, zonder haven te kunnen aandoen, of zeil te maaken. Voor *Caap Lagata* komende, jaagde ons de wind weder van daar. Ondertusschen begon men malkander bedroefd aan te kyken. Sommige der Grieken brandden den gantschen nacht kaarsjes voor *S. Joris*, aan wien zy beloofden geld te zullen offeren, indien hy hen behouden te land bracht: want deze is hun grootfte Heilig, en word by dusdanige gelegentheden voor hunnen eenigen Beschermmer gehouden. Een der zelve ging ook met zyn muts om, over het geheele Schip, om te verzamelen 't geen zy aan *S. Joris* zouden offeren, ter eerfter plaatfe, daar zy een Kerkje, aan hem toegewyd, kwaamen te ontmoeten. 'k Stond verzet over de verkeerde Godvruchtigheid van deze onnozele menschen, waar af den Inzamelaar ook eindelyk by ons kwam, om mede wat voor *S. Joris* te verzoeken. 'k Haalde de schouderen op, en zei, dat ik den Man niet kende, en ook niet vertrouwde, dat 'er door middel van hem yts voor ons te hoopen flond; maar dat het, wyzende met de vinger na boven, van

daar zonder geld te bekomen was. Aldus met groote becommerring, te meer dewyl wy van brood en water zeer weinig meer voorzien waren, door d'onftuimige Zee dryvende, bevonden wy ons des morgens, met Zonnen opgang, honderd en tien Italiaansche mylen verder van *Damiaten*, als daags te vooren. Nu begon de wind wat te bedaaren; doch de Zee schoot noch geweldig hol. Midlerwyl oordeelde men het raadzaamst, na *Tripoli*, of ## R E I Z E N. Page 177

of S. Jan d' Akri, te wenden. Na den middag zag men land, daar onze Schipleden na floegen, als de blinden na 't ey. Den 28sten. 's morgens lagen wy lang door tegenwind te dryven: maar, krygende omtrent den middag een andere streek, kwamen wy ten twee uren voor Sour, of Tyrus²⁸⁶, niet weinig van daar de Grieken, door hunne onkunde, meenden aan te komen: ook geloof ik niet, dat 'er slechter Zeelieden in de wereld zyn.

Deze Stad legt in Galilea, ten Zuiden van Saide, of Sidon, en ten Noorden van S. Jan d' Akri. Zo haast als wy het anker in de grond hadden geworpen, stelde ik my om 'er het gezicht van af te tekenen: 't welk hier nevens verbeeld is op No. 67, zodanig als ik het zelve, op onze aankomst, voor anker leggende, afgeteekend heb, met alle de ruinen, van het eene einde tot het ander; het Kasteel werd aangewezen met de Letter A. Ik ontmoette met myn gezigt, behalven 't gezeide Kasteel, niets van belang, van de Zeekant, als Puinhoopen en verwoeste overblyffelen, over al langs het Strand verspreid, uit welker eenigen echter d' oude pracht en grootsheid dezer vermaarde Koopstad noch wel bespeurd kon werden: en van die beruchte Haven ziet men hier en daar noch eenige brokken het hoofd uit de Zee beuren. Weinig bewoonde huizen zyn 'er meer overig, en een Aga heeft 'er het gebied.

Doch op myne wederkomst zal ik wydloopiger wegens deze stoffe spreken.

Terwyl ik met aftekenen der Stad bezig was, besteedde myn Reisbroeder onderwyl zyn tyd, om vis met den Angel te vangen, leggende ten dien eynde den draad op de vinger, en dezelve, op het gevoel van het aanbyten der visschen aan het aas, aanstonds oppalmende; door dit middel bequamen wy een redelyke schotel, die wy met bysondere goede smaak genuttigden.

Ik zou hier wel te land getreeden hebben, maar moest het laten, om dat 'er de Turken den Reizigers geld afdwingen. Derhalven deed ik een Arabier aan boord komen, met wien wy verding maakten, also ik hoe eer hoe liever te Jerusalem trachtte te weezen, dat hy ons met zyn vaartuig, over Akri, na Jaffa zou voeren, geevende hem eenig geld op de hand, onder voorwaarde van des anderen-daags morgens vroeg te zullen vertrekken. Daar lagen noch vier andere Saiken, na Damiaten verordend, welke des avonds met de Landwind zeil maakten. Onze Capitein, zulks ziende, en tot Damiaten t' huis hoorende, maakte zich insgelyks

gereed, en stuurde ons derhalven met zyne Sloep na het gehuurde Vaartuig, 't geen wy dicht onder d' oude Ruinen, benevens het Kasteel, 't welk de Turken aldaar gebouwd hebben, vonden leggen. Straks wierd door eenige Turken, die 'er de wacht hielden, geroepen, dat wy ons van daar zouden maaken, met dreigementen, indien wy naderden, van 'er op in te branden; zulks dat wy genoodzaakt waren vruchteloos weder na onze Saike te keeren, vermits wy bevonden met ondeugende menschen te doen te hebben. Wy traden dan nochmaals binnen boord, en flaken onder zeil.

Ondertusschen was ik zeer zwaarhoofdig, dewyl ik vreesde, dat, met na Damiaten te gaan, de tyd my zou ontschieten, om op het Paaschfeest tot Jerusalem te kunnen weezen; weshalven ik twintig ryksdaalders tot een geschenk aan den Capitein presenteerde, indien hy my des morgens omtrent Akri, of waar hy begeerde, aan land wilde zetten: doch daar waaren, na hy voorwendde, verscheidene redenen, waarom het niet kon geschieden. Wy hadden een Zuiden wind, die ons den 29sten. by bleef, doch met slappe koelte, zwervende den geheelen dag voor het land van Galilea, zonder den berg Karmel uit ons gezicht te verliezen, en passeerende S. Jan d' Akri en Jaffa verre van ons. Des nachts kreegen wy de wind gunstig uit den Noord-Noord-Oosten, doch met den dag weder stilte, en zagen nu drie der gemelde Saiken niet meer,

Z Page 178 Header: CORNELIS de BRUYNS

meer, gelyk ook noch geen land, vermits het 'er zeer laag is. Een uur na den middag wierpen wy het anker voor den mond van Damiaten. 's Anderendaags, zynde de laatfte der maand Maart, met het kriecken van den dageraad, zagen wy het land van Egypten, leggende noch omtrent drie uren Zee van daar, ter oorzaak der groote droogte die men 'er heeft.

Weinig na Zonnen opgang wierden wy met een Germe, zynde een open Vaartuig, bemand met vier à vyf Arabiers, van boord gehaald, om ons over de Bogas, of den mond van den Nyl, te brengen. Met dit Vaartuig wierden wy omtrent drie Italiaansche mylen de Rivier opgevoerd, langs dewelke veele Saiken, en andere Schepen, benevens malkander ten anker lagen.

Aan het Dorp alhier zag ik eenige Arabische Tenten opgeflagen, verbeeld onder N°. 68; en moesten wy overgaan in een kleinder Vaartuig, 't geen ons de Rivier opwaarts, na de Stad Damiaten, bracht, omtrent acht der genoemde mylen van daar gelegen.

²⁸⁷ Ten elf uren traden wy te land, en wierden aanftonds in de Dogane, of het Tolhuis, gebracht, om onze goederen te laten bezichtigen. Doch, eer ik verder ga, moet ik den Leezer het volgende voorval mededeelen.

288 Wy traden, gelyk ik gezegt heb, uit onze Zaïke in een Germe, bemand met vier à vyf Arabiers. Onderwege zynde, begonnen de Schurken, ziende dat wy Franken waren, yts kwaads te brouwen, en wilden ons zo terftond de vracht, voor het overvoeren, doen betalen. Ik bemerkte wel dat het gefchiedde, om dat wy niet zouden zien wat d' andere Passagiers betaalden, en wees hen, dat zy eerft by die zouden gaan: doch, vermits wy malkanderen niet verftonden, diende een zeker Christen, die d' Arabische en d' Italiaansche taal redelyker wyze kon spreken, ons tot Tolk. Deze ging twee of drie maal over en weêr, en bragt gestadig het zelve bescheid. Ik liet dan vragen, wat zy moesten hebben. Den eifch was, niet minder als een goude Sequin, bedraagende omtrent twee en een halve Ryksdaalder, voor ons beiden. 'k Weigerde zo veel te geeven; waar op een de stoutheid nam, van, na my toetreedende, met zyne hand te wyzen, dat indien ik niet wilde betalen, hy de betaaling wel zou maaken te krygen, met my de rok van het lyf te haalen. Deze beeftachtigheid maakte my het bloed warm. 'k Rukte de rok, daar ik myn geweer onder verborgen had, open; en, grypende met eenen een Hollandsch mes in de hand, waar af het lemmet omtrent twee palmen lang was, voerde ik hem te gemoet, dat hy my dat dan eerft moest afnemen, benevens het schietgeweer 't geen hy daar onder zag, en dat wy dan noch eerft een kansje om de rok zouden waagen. De schittering van 't staal deed hem terftond, met groote verbaafdheid, te rug treden; en niemand van allen had het hert meer, van zich omtrent my te vertoonen, als alleenlyk een wyl daar na, om met alle beleefdheid een accoord te maaken, 't geen op een Ryksdaalder voor ons beiden wierd getroffen: doch, vermits ik niet als goud had, deed ik hen eerft het zilver geld, 't geen ik weêr moest hebben, aan my overgeeven, eer zy het goud in handen kreegen. De Passagiers zagen vreemd toe, en betoonden genoegzaam met hun gelaat, myne stoutmoedigheid te pryzen. Niet te min bevond ik in 't gevolg, dat ik noch ruim de helft te veel had gegeeven: want, wanneer zy de ronde, tot het ontvangen van de vracht, deden, zag ik dat yder Perzoon maar omtrent tien stuivers gaf. 'k Feilde niet van hier tegen in te leggen, doch kreeg tot antwoord, dat de Franken ryke lieden waaren, en derhalven altyd meer moesten betalen, als d' anderen. Maar wat deze rykdom belangd, indien ik anders de prys van te vooren had geweten, zy zouden 'er zo breed niet mee gestaan hebben: en had ik by den Kady willen klagtig vallen

Header: R E I Z E N. 179

vallen ; en 'er vier ryksdaalders aan te kost hangen , gelyk my , aan land komende , door een Griekschen Schipper van kennis wierd geraaden , d'Arabiers zouden 'er niet zonder een goed getal van stokslagen , onder de voetzoolen , afgekomen hebben.

Doch dewyl het accoord met beleefdheid was gemaakt , docht het my best die penningen te spaaren. Wyders , het gelaat , het opzicht , en de kleeding dezer Arabiers , wyzen genoegsaam uit , dat ze groote dieven en schurken zyn.

XXXIII. HOOFDSTUK.

Over-een-komst van het Land van Egypten , omtrent Damiaten , met dat van Holland. Springen van een Schip in den Nyl. Beschryving van de Doode Zee , en een uitsteekend Bosch tusschen dezelve en Damiaten gelegen. Byzonderheden wegens deze Stad. Vreemde geboorte van een Turk , de Doode Zoon geheeten. Stoutheid der Valken hier te Lande , enz.

De gewoonlyke tol voor onze persoonen , bedraagende voor yder Vreemdeling een halve ryksdaalder , betaald hebbende , vervolgden wy ons ten huize van een Griekschen Pater , om de vermoeidheid van de reis met eenige vrolykheid te verzetten. Deze berichtte ons , dat 'er een Saike beneden aan de Rivier gereed lag , om na Jaffa te gaan , en drie Paters , willende na Jerufalem , zich dien morgen reeds op dezelve ingescheept hadden. Ik bezag dan metter haast de Stad , en verzorgde my van de noodige voorraad tot die tocht : waar na met een Barkje de Rivier afgeroeid zynde , kwamen wy aan de Saike ; maakten verding met den Capitein , wegens de vracht , en verbleeven aldaar , op hoop van binnen een dag of twee te zullen vertrekken.

't Land deed zich hier , in het op en afvaaren van den Nyl , op , by na even als in Holland , met goede Weiden , en een menigte van Koebeesten in de zelve ; 't geen my zo vreemd , als aangenaam , voorkwam. De Rivier loopt zeer sterk afwaarts , en heeft aan d'een zyde altemaal zand , allengskens opgeworpen , van de zelve gedaante , als het duinzand omtrent Schevelingen. Aan d'andere zyde , te weeten , de rechter , van Damiaten afkomende , zynde de Landzyde , heeft men gelyk gezegt is , de schoonste Lands-douwe die men kan wenschen. Hier ziet men veelerhande soorten van vreemd Gevogelte ; Aarenden ; zekere groote witte Vogels , die zeer fraay zyn , en zich te land en te water onthouden : gelyk ook een soort als Kievitten , doch wit om den hals , op den rug graauwachtig , en al het overige zwart , mitsgaders veelerley andere , die zich te water onthouden.

Ik verstond hier ²⁸⁹, dat op den 24sten. Maart , 's namiddags ten twee uren , niet ver van de plaats daar wy lagen , door het kookken van Kaffee , de brand in een Schip was geraakt , waar door het zelve , slaande de Vlam in het kruid , in de lucht was gesprongen , te gelyk met zeventig van de ophebbende Manschap , zynde maar tien , die zich in tyds te water hadden begeeven , door middel van zwemmen behouden aan land geraakt. Den eersten April waaren wy door de harde wind

genoodzaakt aan boord te blyven. Den 2den. keerden wy weder met een Bark na Damiaten ; alwaar wy de triumph zagen van twee Turksche kinderen , welke door de Stad omgevoerd wierden , om besneeden te worden.

Den zelven dag tekende ik , zittende op een huis , een fraay gezicht van het land , en den loop der Rivier de Nyl , verbeeld onder N°. 69.

Z 2 Ver- Header: 180 CORNELIS de BRUYNS

Vervolgens begaf ik my, in gezelschap van de gemelde Paters, na Mare Morto, of de Doode Zee, twee Italiaansche mylen ten Oosten van Damiaten gelegen, en alzo genaamd, om dat ze allerwegen van het land omringd is, en geen en uitgang heeft. ²⁹⁰ Mogelyk is dit een van die graften, of poelen, die Strabo in zyn zestiende boek, op de weg tusschen den berg Casius, en de Colom van Pompejus, na Pelusium, of Damiaten plaatst, wanneer hy zegt, *Aldaar is de weg na Pelusium, en Gerra, en de graft Chabrias geheeten, ende de Barathra, poelen, of meiren, welke de overvloeiende Nyl maakt, zynde deze plaatfen van nature hol en poelachtig.* Van hier kan men in tweemaal vier-en-twintig uren overvaaren op Tiena, en wyders, over Gaza, binnen korten tyd te Jerusalem komen; 't geen ik ook gedaan zou hebben: doch dewyl my gezegt wierd, dat'er in acht à tien dagen eerst gelegenheit toe zou zyn, en dat ondertusschen het Paaschfeest voorby stond te gaan, voedde ik my met de hoop, van noch te water na Jaffa te zullen geraaken.

²⁹¹ Tusschen Damiaten en de gemelde Zee, gaat men door een Bosch, 't geen zo vruchtbaar, vermaaklyk, en luftig is, dat ik moet bekennen, nooit een diergelyk gezien te hebben, en ook niet geloof ooit te zullen zien. Ik vond 'er veele zwaare Oranje- en Citroen- gelyk ook verscheidene foorten van Vygeboomen, en onder anderen eene, welke zy *Fico d'Adamo*, of *Adams Vygen* noemen. Deze zyn zeer groot en lang, gelyk ook de Bladeren, die zich ter lengte van een Vadem, en ter breedte van omtrent twee Palmen uitstrekken. Noch is 'er een andere foort van dezelve naam, met ronde en zeer dikke Bladen. Aan deze hangen de Vygen, even als een bos Druiven, en zyn zo zoet van smaak als suiker. Van een derde foort, die dezelve naam voeren, zyn de Boomen byzonder groot, doch de bladeren klein, maar heel dicht op malkanderen, 't eenemaal verscheiden van de geene, die men in Italien vind. Daar waft ook veel Suiker-riet, mitsgaders een menigte van die boomen, welke de *Cassia* voortbrengen, waar van ik de takken vol pypen zag hangen.

De Granaatboomen zyn 'er mede ontelbaar. Doch boven alle munten uit de Dadelboomen, die het gantsche Bosch vervullen. Behalven al dat geboomte ziet men 'er ook noch verscheidene kleiner foorten, als Karsse- Pruime- en Abrikoozenboomen, enz. altemaal onder malkander, welke onregelmatigheid een

aangenaame vertooning voor het gezicht beschikt. 't Bosch zelve is Tuins-wyze verdeeld, na de maat dat 'er yder een gedeelte van toebehoord; en zyn deze gedeeltens met kleine Watertjes, of Slooten, omvangen, en van malkander afgezonderd.

Wat deze Doode Zee belangt, zy is ongemeen Vischryk, en leverd ook een foort als onze Kabeljauw, en van dezelve grootte. Wy kogten 'er een voor de waarde van omtrent acht stuyvers, en vonden ze heel goed van smaak. Paling en Aal, om te spreken van de Visch die met d'onze over een komt, is 'er mede in menigte. Wy bereidden ze op de wyze van Pan-aal, daar de boter, die hier, hoewel ongezouten, zeer goed is, ons heel wel toe te pas kwam. De Paters vonden ze smaakelyk, en aten 'er zo hertig af, als of men ettelyke liefhebbers van die spys, te Sardam aan Tafel had zien zitten.

't Gevogelte 't geen men hier heeft, behoeft voor de Visch niet te wyken. 'k Zag 'er, onder anderen, verscheidene Pelikaanen aan den Oever zwemmen, en Ganzen, en andere foorten van Watervogels, in zulk een menigte, dat ze ontelbaar waaren. Hier werden ook des Winters veele Hoenders van Damiaten, gelyk men ze noemd, gevangen. Deze zyn byzonder schoon van koleur, hebbende den hals en borst gelyk een Paauw, en vallen ruim zo kloek als Faizanten.

Gaarne Header: R E I Z E N. 181

Gaarne had ik'er af willen koopen, doch kon'er geene bekomen, vermits'er dat Jaar zeer weinige gevangen waren; en die weinige, makende omtrent een getal van twintig, vond ik in handen van zekeren Jood, die ze bewaarde, om aan den Koning van Vrankryk gezonden te worden. Hy had order om'er honderd te koopen, doch niet meer als deze twintig konnen krygen.

Alles, wat de Lands-douwe hier omtrent voortbrengd, is'er in overvloed, en voor een geringe prys te bekomen, inzonderheid de Visch, daar men naauwlyks weg mede weet: maar 't geen'er van buiten gebracht moet worden, valt'er in tegendeel zeer duur, voornamentlyk de Wynen, welke altemaal van Cyprus derwaarts worden gevoerd, gelyk ook hout, rozynen, enz.

Noopende de Stad Damiaten ²⁹², die is heel flordig, en meerendeels flecht betimmerd; doch zeer volkryk, en een der voornaamfte Steden van gantsch Egypten. d'Arabiers noemen haar Damiar. Een Reiziger ontmoet'er niets van belang, als ettelyke Mosqueeën met fraaye Toorns. Buiten de Stad ziet men een hooge ruïne van een Toorn, welke eertyds tot een Vuur-baak voor de Schepen gediend zoude hebben, mitsgaders, niet verre van daar, noch een rond Toorn: zynde dit het alles, 't geen ik daar Antyks heb gevonden, en in d'Afbeelding onder No. 70. aangewezen, voerende de Vuur-baak de letter A. en de ronde Toorn de B. De Nyl heeft zynen loop nevens de Stad heen, en

ftrekt zich na de kant van Kairo. De voornaamfte handel te Damiaten word gedreven met Ryft (die'er rondom heen in grooten overvloed waft, en door geheel Turkyen verzonden word) Kaffee, Linnen, en Vlas. Daar worden ook veelerley fchoone Stoffen gemaakt. De regeering ftaat aan een Aga, die'er door den Baffa van Kairo werd gezonden.

Terwyl ik hier tot Damiaten een langer verblyf, als my lief was, moest houden, ging ik den 3den April om een zekeren Turk te bezien, die Figlio Morto ²⁹³, of de Doode Zoon wierd geheeten. De reden der benaminge was vreemd. Zyne Moeder, van hem ten uiterften zwanger, kwam te fterven, en wierd aanftonds, volgens het gebruik dezer landen, voornamentlyk in Pefttyd, in een heeten kelder, welke de gemelde Turk zelve noch tot zyne begraafplaats had, ter aarde befteld. Des avonds, eenige uren na dat de begraaving was gefchied, begind de Vader zich in te beelden, dat de Vrucht van zyn overleedene Vrouw mogelyk noch wel in het leven kon wezen. Hy deed het Graf dan openen; en in der daad de Vrouw was verloft, en had uit een dood lighaam een levendigen Zoon ter Wereld gebracht. Anderen verhaalden, dat eenige Turken, daar omtrent weezende, het gefchrey van het Kind hadden gehoord, en derhalven het Graf geopend. Wat 'er eigentlyk van dit tweederley verhaal zy, weet ik niet: maar de Man, aan wien men den naam van den Dooden Zoon gaf, was, gelyk men my verzekerde, (want ik had het ongeluk van hem niet 't huis te vinden) noch by levenden lyve, en toen ter tyd in de zeftig Jaaren oud, hebbende Kinds-kinderen, en genereende zich met een droogijstery.

Des anderen daags vervoegden wy ons wederom na onze Saike; en, wandelende langs de Rivier tot aan den Oever der Zee, zagen wy een zeer grooten Schildpad ²⁹⁴ uit het water opkomen, dien wy, metter haast derwaarts geloopen, omkeerden, en met onze Sabels doodfloegen. Wy meenden hem mee na onze Bark te neemen, om de bovenhuid te bewaaren, en het Vleesch, 't geen zeer goed is, tot spys te gebruiken: maar bevindende dat de fchors door het hakken gefchonden was, lieten wy het een en het ander leggen.

Hier omtrent zag ik ettelyke plaatfen landwaard in, die zich als Meyren vertoonden, in welke zich verfcheidene foorten van Watervogels, by gantifche fcholen, onthielden.

Z 3 Aan Header: Page 182 CORNELIS de BRUYNS

Aan de rechter zyde, van buiten komende, hebben de Turken een Kasteel, getekend met N°. 72. waar nevens twee groote Metaale stukken lagen, fchietende het eene twee-en-zestig, en het ander tachtig pond ijzer. Tegen over dit Kasteel waren d'Arabiers bezig met twee Tenten op te ftaan, van gedaante als N°. 71. aanwijft.

Den 6den. hielden wy de Paasch te Scheep, in gezelschap der gemelde drie Paters, zynde den een een Florentyn, en de twee andere Spanjaarden, welke al vier-en-twintig dagen, voor onze komst, op gelegenheid na Jaffa hadden gewacht, ten einde van daar na Jeruzalem te geraaken. Zy waren van de order van S. Franciscus, en geen onhebbelyke lieden.

Den 8sten. keerden wy weder na Damiaten, alzo zich nog geen kans tot ons vertrek opdeed. In de Stad gekomen, vervoegden wy ons met de Paters ten hunnen huize, daar zich nog vyf andere Paters, welke mede lang na hun vertrek op Tripoli gewacht hadden, bevonden. Zy deden ons met groote beleefdheid by zich logeeren, houdende hier twee kamers tot hunnen dienst, vermits veele van hen zich over deze Stad, na Jeruzalem, of elders, begeeven. Hier vermaakten wy ons drie à vier dagen met malkander, en gingen gemeenlyk na den eeten boven op het huis (want de huizen zyn 'er altemaal plat) zitten, of wandelen, neemende iets van d'overgeblevene spyze mede, 't geen wy voor ons neder leiden, om het plaizier te hebben, van het door de Valken, welke daar in menigte zyn, te zien wegneemen.

Nooit heb ik stouter Vogelen gezien²⁹⁵; want hoewel men 'er rondom heen zit, vallen zy 'er aanstonds met de klaauwen op neer, en vliegen 'er mede op een der by-gelegene huizen, daar zy den roof met gemak gaan zitten opeeten: en, zo haast als het binnen is, komen ze zien, of 'er niet meer te haalen valt. Waar omtrent zy zo veel loosheid, als stoutheid, weeten te gebruiken.

Den 12den. gingen wy nogmaals de Doode Zee bezichtigen, verzeld door alle de Paters, die zich niet genoeg konden verwonderen over de fraayheid van het Bosch, alzo zy daar nooit geweest hadden. Wy namen toen een anderen weg, alzo vermakelyk als de vorige.

Ondertusschen, dewyl ik nu de Paasch voorby zag, nam ik het besluit van Egypten in te trekken, 't geen ik voorgenomen had te doen, wanneer ik van Jeruzalem te rugge-komen zou zyn. 'k Maakte my dan gereed; en, vermits een der gemelde Paters, een Venetiaan van geboorte, mede na Kairo wilde, waren wy nu drie sterk, en derhalven gezelschap genoeg om den tyd niet verdrietig door te brengen.

1. HOOFD. This page contains two vertical landscape illustrations, likely etchings or engravings, depicting maritime scenes.

The top illustration features a seascape with a small, two-masted sailing vessel in the foreground. In the background, along a low-lying shore or dunes, several windmills are visible, characteristic of Dutch landscapes.

The bottom illustration portrays a harbor scene. A larger sailing ship is anchored in the foreground on the right. On the left side of the background, a prominent building with a tower—possibly a lighthouse or fortification—stands near the water's edge, with other structures and masts visible in the distance.

At the bottom left corner of the lower illustration, the number “55” is printed. Header: R E I Z E N. 183

XXXIV HOOFDSTUK.

Vertrek van Damiaten. Menigte van Dorpen langs d'Oever van den Nyl. Wys van eeten van eenige Arabische Boeren. Steden tusschen Damiaten en Kairo. Menigvuldige Duifshuizen langs den Nyl. Komst te Kairo. Logement by den Consul aldaar genomen.

²⁹⁶ Zo haast als wy alle dingen tot onze reis gereed hadden, daar niet veel mee toegebracht wierd, huurden wy een Bark, die omtrent twee Italiaansche Mylen de Rivier opbracht, daar wy overgingen in een Germe (een Egyptisch Vaartuig, of het gemeene Vracht-schip) zynde toen den 13den. April 's morgens ten negen uuren. Straks lieten wy door het Scheeps-volk een kleine Tent, van dadel-takken en biezematten, opflaan, om van d'andere Passagiers afgezonderd te weezen. Deze Vaartuigen vallen vry wat ongemakkelyk, want, zynde gantsch open, niet heel groot, en doorgaans wel gelaaden, kan men 'er zich naauwlyks roeren. Wy lagen hier tot des anderen daags morgens, vermits de wind ons niet dienen wilde, en, hoewel ze ons ook nu noch tegen was, vertrokken wy evenwel, omtrent ten zes uuren, wordende door tien of twaalf man met een lyn de Rivier opgetrokken, 't geen by tegenwind gebruikelijk is: doch, vermits de Nyl geweldig krom en bochtig loopt, kan men dikwils met alle winden zeilen.

²⁹⁷ Langs den Oever van deze Rivier is het zeer vermaaklyk, door de menigte van Vlekken en Dorpen, nevens de welken men veele Tichel-ovens ziet. Het land is vlak, zonder geboomte, en allerwege met Ryft bezaaid. De velden, daar dezelve op groeit, moeten gestadig dras staan, waarom het water met zekere Molens, door het middel van Ossen, daar over heen werd gedreeven.

Omtrent den middag voeren wy voor by een Tak van den Nyl, die zich een groot stuk weegs in het land uitstrekt, en namen ten vyf uuren onze verblyfplaats aan een Dorp. Den 15den. raakten wy, ter oorzaak dat den Nyl op verscheidene plaatsen zeer ondiep is, ettelijke reizen op de droogtens vast, doch na weinig tyds weder los. Aldus voeren wy voor, by negen à tien Dorpen, waar van 'er een verbeeld word onder No. 73, een tweede onder No. 74. en een derde onder No. 75. passeerden voor Zonsondergang de Stad Mansoura, by de welke het gemelde laatste Dorp gelegen is, en

vervolgden onzen weg tot des nachts ten elf uuren, van plaats tot plaats tusschen Dorpen door: want dezelve leggen gemeenlyk vlak tegen over malkander.

²⁹⁸ Den 16den. vorderden wy zeer weinig, alzo wy het meeste gedeelte van den dag, vermits de wind ons tegen was, stil lagen. Thans zagen wy vyf à zes Arabische Boeren hun middagmaal, aan de kant van de Rivier, houden. Zy zaten op den grond neder, en hadden in het midden een groote houte bak staan, gevuld met melk. Hier schepte yder, in plaats van lepels te gebruiken, met het hol van de hand uit, en, hebbende dezelve aan den mond gebracht, slurpten zy de melk binnen. Dit deed my betrachten de voorzienigheid der Natuur, die den menschen gegeven heeft, waar mede zy zich, by gebrek van andere dingen, kunnen behelpen; zonder dat zy, gelyk Diogenes, toevlucht tot houte nappen behoeven te neemen. 'k Verwonderde my echter over deze manier van eeten; doch verstond naderhand, dat d'armoede, welke zich van vreemde middelen weet te bedienen, het geringer soort van lieden hier te lande, die geleerd heeft.

Den Page 184 Header: CORNELIS de BRUYNS

Den 17den. was de wind ons wat gunstiger, weshalven wy de zeilen tot omtrent middernacht, wanneer wy zestig Dorpen hadden gepasseerd, lieten bystaan.

Den 18den. voor Zonnen opgang wierd de reis weder voortgezet; en des namiddags, omtrent drie uuren, zagen wy duidelyk de drie Pyramiden. Twee uuren laater voeren wy voor by den anderen Tak van den Nyl, die aan de rechter zyde, ten Noord-Oosten van Rosette, loopt, en vyftien Italiaansche mylen van Kairo werd gerekend. Op den avond hadden wy weder vyf-en-veertig Dorpen gepasseerd, behalven die wy in den donker hadden voorby gezeild, en kwamen ten tien uuren te Boulak²⁹⁹, zynde een fraay lang Vlek, gelegen aan d'Oostzyde van den Nyl, en de Haven van Kairo, alzo de Stad zelve wel een half uur landwaart in gelegen is. Hier sliepen wy des nachts in de Bark.

³⁰⁰ Tusschen Damiaten en Kairo heeft men de volgende Steden: Mansoura, een redelyk groote Stad, gelegen aan de Oostzyde van den Nyl. Semennut, mede tamelyk groot, aan de Westzyde. (Deze Stad is driehoekig, en strekt zich met den voet aan de Rivier. Alle de vaartuigen, welke na Kairo gaan, zyn gehouden hier aan te leggen, om'er een zekere tol te betalen.) En Mitgannir, mede een Stad van redelyke grootte, aan de Oostkant der Rivier, voorzien met een schoone Basar, of Markt, en verscheidene fraaye Huizen. Hier tegen over legt een groot Dorp, Sitse genaamd. Wat de Dorpen belangd, die zyn'er, gelyk uit het bovenstaande wel af te meeten is, zeer menigvuldig, en leggen meestendeel recht tegen over malkander, strekkende zich, met een plaizierig verschiet, langs beide de Oevers heen.

301 Men ziet hier ook, de gantsche Rivier langs, van Damiaten tot aan Kairo, ongelooflyk veel Duivenhuizen, van aarde gemaakt, en boven spits toeloopende. Deze zyn van binnen rondom met aarde pannen bezet, daar de Duiven, die'er, door de groote menigte, uitteekend goedkoop zyn, hunne nesten in maaken.

Den 19den. 's morgens betaalden wy yder een Ryksdaalder (zynde een recht, 't geen de Franken, als zy d'eerste maal te Kairo komen, moeten geeven) en namen Ezels, om ons na de gemelde Stad te voeren. Deze Ezels zyn heel klein, doch loopen zulken sneedigen tel, dat men'er zich over moet verwonderen. Van Boulak tot aan Kairo ryd men door een groote Vlake, van een goed half uur lang, byzonder aangenaam door de menigte van Palm en andere boomen. Deze weg is heel vermaaklyk, ter oorzaak van de veelheid des volks, 't geen men daar gestadig ziet passeren.

302 Door de Poort van Kairo gereeden, kwamen wy voor eerst aan een zeer groote plaats, wel zo lang als breed, daar koorn opwast, 't geen als toen gewonnen wierd. Deze plaats is als een vyver, zynde met een hoogte van aarde omvangen, en loopt alle jaaren, met het opklimmen van den Nyl, vol water, wanneer'er ook by wylen wel visch in gevangen word. Rondom dezelve loopt de weg, waar langs zich zeer fraaye en groote Huizen vertoonen, onder welker boogen men op verscheidene plaatfen doorgaat, even als te Bolonje in Italien.

Wy begaven ons aan het Convent van de Paters der order van S. Franciscus, waar uit ik verstond, dat den Heer Baptista Tarelli, Consul der Republycq van Venetien, ook weinige dagen geleden, door den Baffa van Kairo, tot Consul der Engelfche en Hollandfche Natien was aangenomen. 'k Oordeelde het dan van myne plicht, dien Heer aanstonds te gaan bezoeken.

Wy wierden met byzondere beleeftheid ontvangen, en moesten hem belooven, dat wy huisvesting by hem zouden komen neemen, mits hoewel wy ons woord al in het Klooster, aan den Pater-Præsident hadden gegeeven, zynde dan ons reis-tuig van daar overgebracht (niet zonder Header: R E I Z E N. 185

zonder baarblykelyke moeyelykheid der Paters, welke ons liever in hun gezelschap hadden gehouden) vervolgden wy ons ten huize van myn Heer den Consul.

Hier vond ik gantsch onverwacht noch een Lands-man, mede geboortig uit den Haag, Adriaan Bierbeek geheeten, gehuisvest. Hy was een Goudsmit, en den 12den. Maart met onze Schepen t' Alexandrien gekomen.

Onder alle de Christenen, die zich in deze groote en vermaarde Stad bevonden, waaren wy de drie eenigen die de Nederduitsche taal spraken, zynde alle drie Hollanders, en in den Haag

gebooren, daar wy malkanders geslachten heel wel hadden gekend. Doch niet lang bleef ons gezelschap, hoewel zwak genoeg, zo sterk: want den 24sten. April, en derhalven vyf dagen na onze komst tot Kairo, verliet ons myn Reis-broeder, Rogier van Cleef (tegenwoordig zich op het Loo onthoudende, in dienst van zyne Britannische Majesteit, als Fontein-maaker) daar ik mede uit Smirna was vertrokken, en begaf zich na Cyprus, alwaar hy eenige zaaken te verrichten had. Zynde al yts merkwaardigs, dat drie Reis-broeders, en alle Haagenairs, aldaar malkanderen zo onverwacht ontmoet hebbende, tegenwoordig zich wederom gezond in 't Vaderland bevinden, en in haar geboorte-plaats vriendschap mogen onderhouden.

A a XXXV. HOOFD- 186 CORNELIS DE BRUYN5 XXXV.
HOOFDSTUK. Tocht na Matarea. Huys van Joseph en Maria aldaar. Huys van den Grooten Heer. Huys van Sultan Gori. Mondgesprck met twee Agaas. Gelegenheden en andere byzonderheden van Oud Cairo, en Koornschueren van Joseph. Schoone waterleyding om het water naar het Kasteel van Kairo te voeren. Den Au- teur krygt een lichte ziekte. Eenige dagen naar het vertrek van myn Reys-broeder, te weten in het begin der maand Mey, terwyl ik my nu gereed maakte, om de frayijgheden in en omtrent de Stad Kairo te bezichten, wierd ik geheel fchielyk door een Koorts aangetaft, die my noodzaakte myn voornemen voor alftoen te flaaken. Straks nam ik toevlugt tot myn gewoonlyk genes-middel, van in dufdanige gelegentheden te vafen; ofte, met een fobere manier van leven, niet te nuttigen als een weinig vleeschnat. 'k Bevond'er my zo wel by, dat, hebbende my 5. a 6. dagen warm en ftel te bedde gehouden, ik weder op de been geraakte, en in 't korte zo fris en gezond wierd als oyt te voren. Ik hervatte dan myn voornemen, huerde ten dien eynde eenige Ezels, en vervolgde myn reize, verzeld door den Drogeman, en een Ja- nitzer van myn Heer den Conful, op den 25. der gemelde maand na Matarea, een vlek, of Dorp, twee groote uren ten Oosten van Kairo gelegen. Alhier gelooft men dat Jofeph en Maria, eerft in Egypten geko- men, hun verblyfplaats hielden, vol- gens het bevel'tgeene hun door den Engel gegeven wierd, Vlied in Egypten, ende weefl aldaar, tot dat ik het u zeggen zal. Math. 2: 13. Op dat vervuld werde, 't geen door den Propheet gefproken is, uit Egypten hebbe ik mynen Zoone ge- roepen. Vers 15. Vergeleken met Hof. 11: 1. Ook toont men 'er noch het Huys, waar in zy zich onthouden zouden hebben, en is het zelve een vierkantig vertrek, met fleen en bevyloerd, en met een Trekft na Matarea. Huys van Jofeph en- Maria al- daar. vierende Fonteyn, of waterput, voor- zien. Eenige maaken ook gewag van een zeker venfertje, op de wyze van een kasje, waar op Chriflus zoude hebben gelegen, als Maria zyne doeken waschte; de Chrifkene Prie- flers plagten 'er by wylen de Miffè op te doen; tegenwoordig is het toe- gemetselt, doch de plaats noch ken- nelyk; de Fonteyn is omvangen met een foort van een hek, gemaakt van fekere ruistswyze latten over mal- kanderen leggende. 't Huysje doet zich van buyten op als een boere Stal, gelyk op N°. 76. te zien is,

en binnen vertoond het zich als N°. 77. uitwyft. 't Water der gemelde Fonteyn heeft zynen loop door een daar aan gelegen Thuyn, en word door middel van twee Offen, die een rad daar om drayen, waar aan aarde kannen gebonden zyn, welke het water fcheppen, na boven gebracht. Eenige willen dat dit water onderde aarde uit den Nyl, doch andere dat het uit een Bron voortkomt; 't laatfte gevoelen is wel het fchyn- baarfte, eensdeels om dat de plaats verre van den Nyl af gelegen is, anderdeels om dat, volgens het getuygenis der ingezetenen, wanneer het water van den Nyl op het aller- onzuyverft is, dit egter altyd even klaar blyft, en noyt waft of afneemt, gelyk de Nyl Jaarlyks gewoon is te doen; ook fchynd de naam der plaats zelfs te kennen te willen geven dat het een Bron is. Want Matarea komt van Matarug, en dit woord beteekend zo veel als frifch water. De Mahometanen willen dat het zyne oorfpromk heeft uit de Put Biriflimfin, zynde een miraculeus water van hunnen Propheet Mahomet. Deze R E I Z E N. 187 Deze Bron is te Mechor, 't geene omtrent veertig dagreyzens, met de Karavaane, van Kairo werd gereekend. Hier nevens, in een Thuyn, legt noch een groot ftuk van een boom, die men zegt aldaar gefaan te hebben ten tyde der komfte van Jofeph en Maria; van dezelve yzn me- nigvuldige verdichtfel en verhaald en gefchreven; eenige zeggen dat Maria by gelegenheit daar op willende rusten, de boom zich opende, als om haar een gemaklyker rustplaats aan te wyzen; anderen, dat hy zich nederboog om den Heere Christus eerbiedigheit te betoonen, gelyk veele der Ouden gemeent hebben, dat de boomen van Hermopolis in Egypten omtrent de Goden deden. Van den gemelden Boom neemt yder Reyziger gemeenlyk een ftukje hout mede, 't geene den meefter van den Thuyn een groote winft aanbrengt; ik volgde het voorbeeld der anderen, en maakte der ook een brokje af te bekomen, doch meer uit curiositeit, als om dat ik 'er yts anders aan toefchreef. Het hout is zeer hard, maar egter heel licht en fponfies. Andere hebben 'er af verhaald, dat de Maagd Maria met haren Zoon Jefus voor by dezen Boom gaande, en ziende dat zy van eenige mannen vervolgd wierd, de Boom (die zy zeggen een wilde Vygeboom, of Pharans Vygeboom te yzn geweest) zich opende, en, met terftond den ingang weder toe te flyuten, een fchuilplaats aan den Zaligmaaker, en zyne Moeder verleende, tot dat de quadwillige voor by waren gegaan, wanneer zy zich weder opende, en aldus zou zy open yzn gebleven, en vrucht hebben gedragen, tot aan den Jare 1656. wanneer het ftuk, 't geene zich van de Stam afgefcheyden had, verbrooken wierd. Mogelyk zal dit het ftuk yzn, 't geene aan de Reyzigers vertoond werd. Buyten dit vlek, in een veld, ftaet nog een fchoone Obeliffus, of Naald, over eynde, doch deze heb ik zelfs niet gezien, maar na ik my van anderen heb laten onderrigten, moet ze omtrent van de zelfde gedaante wezen, als de geene, die ik te Alexandrien heb getekend. Verfcheyde Puynhoopen welke men hier om heen noch ziet (onder anderen ook een byzonderè groote vierkante fteen, die wel licht tot de Voetftal van een fteene Kolomme gediend zal hebben) hebben aan eenigen reden gegeven, om te gelooven dat'er een Stad heeft gefaan. In

dit veld zegd men dat Sultan Soliman zich met yzn Leger onthield, wan- neer hy flag leverde aan Sultan Kaged-bey,laatften Konink der Mama- lukken. In het wederkeeren ging ik een fraay Huys van den Grooten Heer be- zichtigen, bewoond door twee zyner Agaas, zynde den een, eene heel zwarte, en den andere een geele, of halve Moor, zy hadden beyde lange Jaaren in het Serrail te Confantino- polen gediens, en waaren tot de be- waaringe van des Keizers Vrouwen gebruykt geweest. Deze Heeren uit mynen Janitzer verftaan hebbende, dat 'er een vreemdeling van Con- ftantinopolen gekomen, en in hun huys was, deden my door den zelve verzoeken, dat ik hen voor myn ver- trek wilde komen fpreeken. 'k Liet zeggen dat ik aanftonds by hen zou- de komen. Want ik was bezig met uit een Toortje, ftaande boven op ditHuys, een ander prachtig gebouw, nevens het zelve gelegen, af te tee- kenen, verbeeld met N°. 78. Men zegt dat het opgerecht is door Sultan Gori. De aftekening voltoyt zynde vervoegde ik my ter plaatfe, daar zig de gemelde Agaas onthielden, welke Monds met twee Agaas. my metzonderlinge beleefdheit ont- fingen, en verzogten dat ik bene- vens hen op de Sofa wilde gaan zit- ten. Straks wierd my Tabak en Kaffée aangeboden, gevolgd door verfcheyde soorten van Confituuren en andere lekkernyen, by de Turken gebruykelyk. En, om my te meer- der eer en vermaak aan te doen, lieten zy eenige fpeelders in de kamer komen, welke, door met de vingeren op ronde Trommeltjes te tikken, een geeftig geluyd wiften te maaken, 't geene zy nu en dan, wanneer zy A a 2 met Huys van den Groo- ten Heer. Huys van Sultan Go- ri. 188 CORNELIS de BRUYNS met fpeelen ophielden, met zekere gezangen vervingen. De zwartfte Aga, die een zeer vernuftig man fcheen te zyn, deed my door den Droogeman, ftaande beneden de Sophà, zeggen, dat het byzonder fraay was't geene de fpeel- ders zongen: ik antwoordde, dat ik'er my van verzeekerde hield, dewyle het zulke braave Heeren kon behaagen, doch dat ik, tot myn leet wezen, het geluk niet had van het te konnen verftaan. 'Zy begonden te laechen, en voerden my te gemoet , dat zy geloofden het moeylykfte voor een Reyziger in een vreemdland te zyn , de taal niet te verftaan ; en , vallende wyders van d'eene redenen op de andere , deden zy my verfcheyde vragen , zo wegens myn Vaderland, als andere Landen en Steeden , die ik bezien had , en voornamentlyk hoe my Confiantinopolen beviel , en of ik wel oyt een diergelyke Stad hadde gezien ? Ik zeide , dat het my won- derlyk was voorgekomen , en fprak- 'er wyders van , zo als ik oordeelde dat het hen beh zoude behagen. Om kort te gaan, wy fcheydden grote vrienden , met toewenfchinge van alle voorfpoed in myne verdere rey- zen , en behoudene wederkomst in myn Vaderland. OudKairo. Omtrent Oud Kairo gekomen zyn- de , reden wy voor by verfcheyde van die vrywillige Vrouws- perzoo- nen , welke alhier , ontrent eenige fteenhoopen, of onder de fchaduwe van een boom , zitten , verwachtende hun fortun van den een of den an- deren liefhebber , waar mede zy zich niet fchaamen, in 't gezigt der geenene die daar voor by komen , de inoodfte geylheden te bedryven. Ik had alvorens hier van hooren fpree- ken , en hield my vernoegd , met'er de waarheid van

ondervonden te hebben, zonder nader kenniffè met haar te
maaken : 't welk ook nooit veilig voor een Chriften zoude zyn, wyl
het alle Mahometaanfche zyn. Oud Kairo is ontrent een halfuur
van de jegenwoordige Stad Kairo gelegen , na de Ooft-zyde des
Nyls , by 't vlak , tegen over de plaats daar Memphis geftaan
heeft , naar wel- kers verwoefing het de Hoofd-Stad van Egypten
wiera , zynde ook na dezelve de oudfte Stad van dit Land. De
Arabiers noemen ze Mazer , na Mazer of Misfrain , gelyk zy by de
Hebreen geheeten word , na den Zoon van Cham, en Zoons-azon
van Noach , die ze zoude hebben doen ftichten. 'Zy was eertyds
zeer prag- tig , en groot , maar gelyk de gele- gentheden van
tyden merkelyke ver- anderinge toebrenge , legt ze tegen-
woordig ten meerendeele verwoeft, en vertoont weynige
overblyfzelen meer van hare voorige grootheid. De Egyptifche
Chriftenen heb- ben'er drie Kerken , die van St.Bar- bara, die van
St. Joris, en die van St. Sergius. Deze eerfte is de Kerk der Koph-
ten, en de voornaamfte van allen ; onder dezelve heeft men een
foort van een Kapel, heel diep en duifter , deze is wel eer een
kleyn Huysje of grotte geweest , welke 'Joseph en Mariaeen wyl
tyds tot woonplaats verfprekt zoude hebben. Men ziet'er noch een
brok van een balk (ter plaatfe daar eenige kleyne Pilaaren het ge-
welf van den grooten Altaar onder- fteunen) die men my zeide dat
uit Noachs Ark gekomen was , ftee- kende maar even buyten de
muur. Yder Reiziger tract'er gemeenlyk een ftukje hout af te
bekomen , te meer, dewyl men zegt , dat deze balk de zoldering
van het huysje der heilige Maagd zou hebben helpen
onderfteunen. Ik bevond dit hout zo hard en vaft , dat ik groote
moeyte had met 'er een brokje af te fny- den. De Kerk van
St.Joris , is hoog, en redelyk welgebouwd. De Grie- ken roemen,
dat zy noch een arm van dien Heilig bewaaren. Men ziet hier een
dikke Pilaar, daar een yzere keten aan geklonken is , welke zy
zeggen van St.Joris te wezen , en begaaft met de kragt, van de
geenen, die hun verftand verlooren hebben, wanneer ze daar aan
gebonden wor- den, weder te regt te kunnen bre- gen. Deze Kerk
behoord aan het Klooster, 't geen door Griekfe Non- nen bewoont
werd, 't welk zeer oud, tame- [No legible text detected. Page
appears blank with very faint, illegible pencil or ink sketches in
the margins and bottom third. No discernible text is present.]
REIZEN. 189 tamelyk wel gefticht, en byzonder hoog is, hebbende
boven op een vlakke, van waar men ettelyke my- len ver kan zien.
Vervolgens ging ik de Koorn- chueren van Joseph, by d'Arabiers il
Scioni genaamd, bezichtigen. De ingezetenen zeggen, by
overleverin- ge, dat Joseph, wetende dat de hon- gersnood op
handen was, dezelve deed ftichten, en'er het Koorn van alle
wegen in brengen; 't geen'er ook noch tegenwoordig, tot het on-
derhouden der Krygs-benden, in be- waard word. Zy zyn heel
groot, en met een ouwerwetfe muur om- ringt, wyders in
verfcheydene ver- trekken afgedeeld, en boven open, dewyle men
in Egypten voor den regen niet zeer bekommerd behoef te wezen.
Men ziet hier ook noch veele fraayer ruïnen, zo van Tempels, als
an- dere machtige gebouwen, en onder dezelve, die van een, 't
welk men zeegt drie honderd en tachtig kamers te hebben gehad,

van dewelken hier en daar noch eenige ten deelen in wezen zyn. Ontrent Oud Cairo, dicht aan den Nyl, is een waterleyding, aan welkers begin een grooten Thoorn is gebouwd, waar aan de waterleyding met zyn begin vaft gehecht is, gelijk aan de linker zyde van den Thoorn, die op N°. 79. verbeeld is, kan gezien werden. Deze brengt, over drie honderd en zeventien boogen, het water in het Kaftcel van Kairo. Dezelve is ongemeen hoog, en heeft een opgang langs veertig breedte en gemaklyke trappen. Boven gekomen, ziet men verfcheyde Raden, welke met Offen omgedrayd worden. Om dezelve loopt een touw, daar ettelyke aarde kunnen aanhangen, die het water fcheppen, en gefladig in een groote bak uitftorten, waar uit het vervolgens, door middel van een kleyne goot, vyfâ zes treden van daar, in de waterleyding vliet, en alzo naar het Kaftcel gevoerd word. Echter ftrekt zich de waterleyding zelve niet tot aan het Kaftcel, maar alleenlyk tot aan Caffioe, alwaar de grond op een even-gelyke hoogte ontmoetende, flort zy haar water in een onderaardfche graft, die het wyders tot in de ftal van den Baffa brengt, daar het zich ontlafte in een bak, en uit deze word telkens zo veel gehaald, als men tot gebruyk van nooden heeft. Het is een gevaarte van ongemeene lengte; want yder boog heeft de wydte van veertien voeten en een half, en de plaats tuffchen elketwee boogen kan ruym acht voeten uitmaaken. Van deze waterleyding werd dit fpreekje onder de Turken en Arabiers verteld. Zeker magtig en ryk Heer, alles 'tgeene hy had aan den opbouw van dezelve te koftc gehangen hebbende, en geen geld meer uit de gemeente wetende te trekken, wierd hy te rade, zich aan een hunner Heiligen te rigten, om te vragen op wat manier hy zyn begonnen werk zou konnen voltoeyen? Den Heilig, ziende den yver van den Mahometaan, deed hem aanwijzing van een zeer grooten fchat, en aldus wierd de waterleyding voltrokken. Schoone waterleyding. Kooornchueren van Joseph. Byzonderheden nopende de Ezels dryvers. Byzonden. Heiligen 't Heb hier voeren gezegt dat ik eenige Ezels huurde, om na Matarea te gaan; deze worden van Arabiers of Mooren verhuurd, welke gefladig nevens dezelve heen gaan, en, gelyk die dieren uit de natuur vry leuy vallen, prikkelen zy ze nu en dan van agteren in de billen, ten welken einde zy altyd van een ftok met een yzere punt voorzien zyn. Behalven dezen dienft, heeft men 'er noch dit af, dat ze U, al rydende, zo men 'er genegentheid toe heeft, van een pyp tabak verzorgen. Hunne pypen zyn van ried, zo lang als de heelen Ezel, en hebben aan het eind een aarde ketel, die men 'er kan afnemen en aanfteeken. A a 3 XXXVI. HOOFD- 190 CORNELIS de BRUYNS XXXVI. HOOFDSTUK. Togt na de Pyramiden, oorspronk der Fabel van Charon. Beschryving der groote Pyramide. Aanmerkingen over dezelve. Beschryvinge van de Sphynx, en byzonderheden nopende de Sphynxen. &c. Na dat ik Matarea en Oud Cairo gezien had, maakte ik my aantonds gereed, om ook de Pyramiden te gaan bezichtigen, ik besprak dan drie Janitzers, den Droleman, en eenige Arabiers met hunne Ezels, die zich tegens des anderen daags morgens voor den dageraad gereed moesten houden: maar den Heer Conful, aan wien ik myn

voornemen des avonds bekend maakte, en die my geftadig overtuigende teekenen van zyne beleefdheid en genegentheid betoonde, my gezegt hebben de, dat, indien ik het een dag wilde uitftellen, hy zelve met zyn gantsche huysgezin my zoude verzellen, wierd de tocht tot zo lang geftaakt. Niet veinig was ik verheugd, dat my een zo fchoone gelegenheid voorquam. Want in der daad de Arabiers maken 'er de wegen geweldig onveylig, en niet lang voor myne komt te Kairo had zeker Heer, die mede by myn Heer den Conful gehuysveft was geweest, het ongeluk gehad, van omtrent de Pyramiden, benevens de geenen die by hem waaren, tot op hunne onderklederen geplonderd te zyn. Daar wierden dan zo veel Ezels befprooken, als 'er tot de tocht van nooden waaren, en wy vertrokken den Tocht na 27ften. Mey met het kriecken van den dageraad, zynde omtrent dertig Perzoonen fterk, en myn Heer den Conful alleen te Paard. De weg wierd voor by Oud Kairo genomen, en, zynde vervolgens aan den Nyl, ter plaatfe daar men overvaart, gekomen, liet 'er den Heer Conful zyn Paard, om zich aan den anderen Oever mede van een Ezel te bedienen. Ik moet by deze gelegentheid hier invoeogen, dat het onwaar is, dat men te Kairo niet te Paard mag ryden, gelyk eenige gefchreven hebben; maar het is 'er niet zeer gebruykelyk, en hier uit zal men zich mogelyk hebben ingebeeld, dat 'er een verbod was. Gelyk men hier vreemde dingen weet te toonen ('t zy dat het 'er waarlyk zadanig mee gelegen zy, of niet) wierd my van den Oever de plaats aangewezen, daar Moses door de Dochter van den Konink Pharaon uit het water zoude getrokken zyn, welke ik uit curieusheid afteekende, gelyk ze zich vertoond onder N°. 82. zynde eigenlijk maar een Inhammetje, of Kreek van den Nyl. De overvoering gefchiedde met een groote fchuyt, welke, door middel van een touw, aan den anderen Oever wierd gepalmd, op dezelve wys, als men by ons de ponten met een touw gewoonlyk overhaald. Oor't Gevoelen is aldaar, dat die verfpionk der maarde Schipper Charon hier ter Fabel van plaats zynen dientft waargenomen Charon, zoude hebben: want de Beeken van den Nyl meent men dat aan de oude Egyptenaren floffe hebben gegeven, om de Fabelen van de Helifche vloedden te verdigten, daar Charon de Zielen, na dat ze uit de Lichaamen gefcheyden waaren, overzette. Die nauwkeurig over dit land hebben gefchreven, meenen dat de Fabel daar uit fpruyt, dat de Lichaamen hier aan den anderen Oover wierden overgebracht, om in, of omtrent de Pyramiden begraven tewerden. Zo haaft wy aan den anderen Oever te lande waren getreden, reden wy door een vlak en effen land (daar veele Safraanbloemen ftonden) na de kant van de Pyramiden, pafferende verfcheyde Dorpen, waar omtrent veel te fchieten vald, inzonderheid op Duyven, van welke gelegentheid wy ons by wylen bedienen. (No text visible) R E I Z E N. 191 dienden, als hebbende ettelyke vuuroers mede genomen. Na dat wy aldus derde half uur hadden gereden, kwamen wy aan de Pyramiden, by de Arabiers Dgebel Pharaon, en by de Turken Pharaon daglary, dat 's te zeggen de Bergen van Pharaon, geheten. Zy vertoonen zich van verre als van kleyne fteenen gebouwd, ter oorzaake dat men 'er altyd verderaf is, als

men zich inbeeld, doch nader by gekomen zynde, bevind men 'eenemaal het tegendeel. 't Getal der zelve werd gemeenlyk op drie gefelt, hoe wel 'er een vierde is, maar deze, heel kleyn zynde, werd niet gerekend. Zy ftaan in een zeer onvruchtbaare zandige vlak- te, daar het gezicht zich zonder eenige verhindring wyd en zy'd kan uitftrekken. Ik zal alleenlyk van de grootfte, als de aanmerkelykfte, fpreeken, want vermids de twee anderen (waar van de klokfte echter niet veel voor de geene, die de grootfte geacht werd, gelyk ze ook in der daad is, hoe- wel 'er eenige aan fchynen te twyfe- len, behoeft te wyken) geflooten zyn, en dat men 'er niet op kan klimmen, vald 'er niet veel van te zeggen. Welshry- vinge der grootfte Pyrami- den. Wy deden voor eerft, om dezelve van binnen te bezichtigen, door eenige Arabiers het zand, waar mede den ingang geftopt was, uitgraven : want het word 'er door de wind ge- duurig zodanig aangedreven, dat men niet, als het bovenfte gedeelte, van de opening kan zien, gelyk de afbeelding op N°. 83. uitwyft. Zelfs moet men ook, eer men aan de gemelde ingang kan komen, op een heuvel klimmen, die zich aan deze zyde tegen de Pyramide gezet heeft, en ongetwyfeld gegroeid is van het zand, 't geene niet verder voort konnende, ter oorzaake dat het door de Pyramide wederhouden word, zich aldaar op malkanderen heeft gepakt. Dezen ingang is, van beneden af te reekenen, op de zefstiende trap na 'tNoorden. Men wil zeggen dat dezelve eertyds, wanneer het lyk 'er ingebracht was, geflooten wierd met een grooten steen, uitdrukkelyk daar toe gehou- wen, die 'er zo net in pafte, dat men hem van de andere fteenen niet kon onderfcheyden ; doch een Baffa deed hem van daar voeren, op dat men 'er geen gelegenheid uit mogt opvatten, om de Pyramide te fluy- ten. Den ingang is vierkantig, en be- houdt dezelve hoogte en breedte van het begin tot het eynde, zynde de hoogte omtrent vierde halvevoet, en de breedte een weinig minder. De fteen die 'er zich dwars over 'heen ftrekt, is byzonder groot, berey- kende de lengte van by de twaalf, en de breedte van over de acht voeten. Deze gang, door dewelke men al bukkende heen gaat, loopt allengs- kens nederwaarts ter lengte van tuffchen de zes-en-zeven-en-zeventig voeten. Na dat men ten eynde van dezelve gekomen is, ontmoet men een andere dergelyke gang, die zich wat opwaarts ftrekt, zynde van dezelve breedte, doch van zo weinig hoogte, voornamentlyk ter plaatfe daar de twee gangen tegen malkan- deren fleuyten, dat men zich op den buyk moet nederleggen, en 'er, met de handen voor uit, doorkruypen, hebbende ondertuffchen in d 'eeke een brandende kaars, daar men zich in deze naare duyfternis mee ver- ligt. Alle die met my hier door kwamen, brak het zweet van be- benauwdheid uit, hoewel wy, eer wy in de Pyramide gingen, uitdruk- kelyk onze boven klederen ten dien eynde hadden uitgetrokken : ik zoude derhalven ymand die wat lyvig is, niet raaden zich aldaar te waagen, want de tengere hebben het 'er quaad genoeg. Deze gang zeggen eenige over de honderd voeten lang te zyn, en de fteenen, die het gewelfmaaken, tuffchen de vyf-en-twintig en dertig palmen. Voor my, ik moet beken- nen, dat ik ze, in het doorkruypen gelyk een flang, hoe wel ik een brandende kaars in

de hand had, niet heb konnen zien, ter oorzaake van de zwaare stof die ons by na verftikte ; ook dacht ik maar hoe ik 'er beft door zou geraaken ; en bevond nu dat ze geen ongelyk hadden, die 192 CORNELIS de BRUYNS die my by na onoverwinnelyke zwaarigheden hadden voorgefteld. De meeften van ons gezelfchap waren buyten gebleven, en twee of drie der geenens die ons wilden volgen, en'er al op den buyk inzaten, keerden uit angst weder te rug. 'k Geloofevenwel dat men hier dezelve hoogte zou vinden, als in deningang der Pyramide, indien de Arabiers de moeyte wilden neemen van hetzand, het geen'er door de wind ingedreven word, weg te ruymen. De lucht is hier geweldig bang, en verfmachtende, dewyl men'er, ter oorzaak dat'er niet de minfte opening is, by na geen andere intrekt, als diemen zelve uit-ademt. Aan het begin dezer gang, die zich opwaarts ftrekt, ontmoet men, ter rechter hand, een groot gat, daar men een ftuk weegs met een gebogen lichaam in kan kruypen, en over al dezelve wydte vind, doch eindelyk fleuyt, weshalven men gelooft, dat het nooit tot een gang gedient heeft, maar door lankheid van tyd aldus uitgegeten zal wezen. Door deze gemelde engte heengewrongen zynde, vind men een vertrek, daar wy wat in konden rusten, houdende onder-tuffchen yder zyn licht voorzichtig brandende: wy hadden ook een vuurflag mede genomen, of onze kaarljen door eenig toeval mogten uitgaan. Aan het einde der gemelde opwaarts gaande gang, ontmoet men twee andere gangen (een laage met de vlakke grond gelijk, en een die zich opwaarts ftrekt) en aan deningang der eerfte een put, welke loot-recht na beneden loopt, gelijk de geene getuygen die 'er in geweeft zyn. In die put neder te daalen dacht my ongeraaden; maar na' t getuigenis van anderen, heeft men zeven-en-zeftig voeten van boven na beneden te rekenen, in deze put, een vierkantig venfter, waar door men in een grotte komt, welke in den berg hier ter plaatfe, niet van levens- de fteen, maar gelijk van dryfzand, 't geene zeer vaft tegen malkanderen aan zit, uitgehold is, en zig in de leng-te van ' t Ooften na ' t Weften ftrekt. Vyftien voeten laager, en derhalven twee-en-tachtig voeten van boven, vind men een gang in de Rotsgehouden, hebbende in de breedte twee voeten en een derde deel, en in de hoogte twee voeten en een half, en lopende honderd en drie-en-twintig voeten zeer fchuyns nederwaarts, waar na ze vol zand, en vuyligheid van vloer-muyzen is; immers zo werd verhaald dat het gevonden is by een Schots Edelman, daar de Heer Thevenot, in zyne reys befchryving van fpreekt. Voor my, gelyk gezegd is, ik had geen luyft om'er de proef van te nemen: mogelyk is deze put gemaakt om'er de Lichaamen, welke in hoolen, die onder de Pyramiden zyn, gezet wierden, langs afte laten. Langs de eerfte der gemelde twee gangen, te weten de laage, welke Horizontaal, of met de vlakke grond gelijk is, en drie voeten en drie duymen in ' t vierkant heeft, komt men in een kamer, lang achttien, en breed twaalf voeten, welkers gewelf zich boogswyze vertoond. Dicht by deze kamer, doch op een hooger plaats, willen eenige dat noch een venfter zoude wezen, waar door men in andere gangen zoude kunnen komen, doch ik heb het, ter oorzaak der hoogte, niet kunnen onderzoeken. Uit deze Horizontale gang, welke ter regter

hand gelegen is, wederte rug gekomen zynde, treed men ter flinker hand in de tweede gang, welke zes voeten en vier duymen in de breedte heeft, en aldus ter lengte van honderd twee-en-zeftig voeten opwaarts gaat. Ter weder zyden, langs de muur, ftrekt zich een fteene bank, van twee en een halve voet hoog, en tamelyk breed, daar men zich in het opklimmen aan vaft houdt, waar toe ook niet weinig helpen de gaten, welke van tree tot tree, doch zonder orde of netheid, in de grond zyn gehouwen, om'er de voeten in te zetten, onzeker is 't door wie zy gemaakt zyn. Die de Pyramiden gaan bezichtigen, hebben 'er hen dank voor te weten, want zonder deze gaten waar' t onmogelyk boven te geraaken; en men diend noch al fris No R E I Z E N. 193 fris en fterk te zyn, om, met behulp van dezelve, en de bank'er op te konnen klauteren, als hebbende maar eene hand tot zyn volkomen gebruik, en d'andere van nooden om de kaars, of toorts in te houden. Voeg hier by dat men genoodzaakt is vry wyde fchreden te maken, als zynde de gaten wel zes palmen van malkanderen af. Deze opgang, die men niet zonder verwondering kan aanschouwen, mag wel voor het voornaamfte der Pyramiden gehou- den werden: want de fteenen, die de muuren maaken, zyn zo glad als een fpiegel, en zo net aan malkan- deren gevoegd, dat het maar een eenige fteene fchynd te wezen; 't zelve kan men ook van die grond zeggen: 't gewelfte is hier heel hoog, en zo groots, dat het beter verbeld, als befchreeven kan wor- den: ik teekende het derhalven af, gelyk op N°. 84. te zien is, terwyi myn Landsman, Adriaan van Rier- beek, daar ik hier voor van gefproo- ken heb, ter rechter zyde op de bank zat te ruften, en eenige van ons ge- zelfchap alrede, met hunne toortfen, boven in de kamer der begravinge waren gekomen, waar door ik dan bequamilyk het gantsche gewelf kon befchouwen. Ik weet niet, dat ooit ymand voor my deze afbeelding gegeven heeft, en ik durf my vleyen, dat de geheele wereld my'er dank voor zal weten. Ten einde van deze gang, komt men in de gemelde kamer, welke vry groot en ruym is, als hebbende twee-en-dertig Rynlandfche voeten in de lengte, zeftien in de breedte, en negentien in de hoogte. 't Ge- welf is plat, en beftaat uit negen fteenen, waar van de zeven mid- denfte yder vier voeten breed, en zeftien lang zyn, de twee andere, die aan de einden leggen, gelyken elk niet meer als twee voeten breedte te hebben, doch de andere helft van yder ruft op de muur; deze ftee- nen leggen altemaal dwars over de breedte van de kamer. Aan het einde van dezelve ziet men een ledig graf, gantfch en al uit een eenige fteene gehouwen, die, wanneer men 'er op flaát, een klank van zich geeft als een klok, de breedte van dit Graf is drie voet en een duym, de hoogte drie voet en vier duym, en de lengte zeven voo- ten en twee duymen: de fteen, daar het van gemaakt is, heeft over de vyf duymen in de dikte, is geweldig hard, van gedaante als de Porphy- fteen, en geflepen, zynde zeer fchoon; ook zyn de wanden der ka- mer met dit ffoort van fteen bekleed. Het Graf flaát bloot, zonder over- dekzel, of befchutfel; 't zy dat het gebrooken zy, of nooyt overdekt is geweest; dewyl de Koning, gelyk de Ingezetenzen zeggen, die deze Pyramide heeft doen fichten, daar nooyt in begraven is. Volgens het ge- meen gevoelen,

zoude het gemaakt zyn, voor dien Pharaó, die door Gods toelaating, met zyn gantsche leger, zo als hy de Kinderen Jfraéls, toen- maals des Heeren uitverkooren volk, vervolgde, in het Roode Meir ver- dronk. Eer wy opgeklommen waren, was my gezegd, dat ter rechterhand van deze kamer, zo als men daar in kwam, een gat was, door 't welk men in een ander vertrek konde komen, en van daar noch in een andere gang. Ik zocht dan, wan- neer ik in de kamer gekomen was, na dat gat, en vond het, zonder veel moeite, en liet my, na dat ik, met myn licht, gemerkt had, dat het niet boven vyf of zes voeten diep was, daar in nederdaalen, en vond niet anders, als een kleene vierkante plaats, zo vol vleder- muizen, dat dezelve my om 't ge- zicht heen en weder zwierden, tot verbaazens toe, zulks dat ik moeite had, met myn licht brandende te houden. Waarom ik dan myne vrienden, die in de Graf-kamer waren, toeriep, dat zy haar licht doch wel zouden bewaaren, terwyi ik, met alle naauwkeurigheid rond- om voelende, en ziende, wel twin- tig of dertig neften van vledermui- zen vond, maar geene opening die elders heen konde leiden. Aldus van binnen de kamer der Graf-ftede wel bezien hebbende, B b fichik- 194 CORNELIS de BRUYNs fchikten wy ons, om dezelfde weg, die wy opgegaan waren, wederom af te gaan, zoekende flechts om we- derom dezelfde weg te vinden, 't geen ons geen moeite gaf, wy klossen dan by de bank, met wyde fchreden, wederom af, en vonden werks ge- noeg, om onze voeten vast te zetten ter linker zyde, en ter rechter de glibberigheid der fteenen, met het fteunen der hand op de bank, te vermyden. Want, waaren wy eens aan 't glyden geraakt, wy zouden zeer ongemaklyk beneden gekomen zyn. Dus geraekten wy wederom tot de grond, en in die vertrekken, welke in 't opgaan befchreven zyn. Terwyl nu myn curieusheid my dreef, om te zien of'er ook noch andere vertrekken waren, zocht ik gints en herwaarts, en ontmoette van dezelfde noch een, 't welkgroot en vierkant was, en zeer hoog van verdieping; doch de grond vol puin zynde, en een onlydelyke ftank in dezelfde vernomen werdende, wierd ik genoodzaakt ylins weder- om te rug te keeren, en de gang te zoeken, waar door wy op den buik gekroopen waren. Ondertuffchen waren een oft twee van myn gezelfchap hier door ge- raakt, na welke ik zouende door- kruipen, met die geen die my volg- den, bleef ik in dit gat fteecken, zonder my herwaarts of derwaarts te kunnen bewegen. Doch tot alle geluk was dit aan het einde van het gat, en konden die geen, die voor my daar door geraakt waren my bereiken, dewelke my dan by de handen gevat hebbende, trokken my by de armen daar door, waar door die geen, die my volgden wat meerder ruimte vonden, en geraak- ten 'er al zoo mede door. Aldus vorderden wy langs dezelfde ope- ning, die wy ingekomen waren, wederom na buiten, en waren bly- de, van onze curieusheid in dezen voldaan te hebben. Naauwlyks hier uit gekomen zyn- de, fliknat van 't zweet, ('t welk ons de benauwdheid, en arbeid, ter- wyl wy op den buik, met eenen arm, en de knien, moefften kruipen, en met de andere hand de kaars vast houden, 't geen zeer ongemaklyk viel, aan alle kanten had doen uitber- ften) en toonbaar bevuild, door het ftof, 't welk, zich onder 't zweet vermengd hebbende, over al aan-

kleefde, zaagen ons de Heer Conful, met het overige gezelfchap, niet uit komen, of zy berfteden van lacchen, over de gedaante die wy vertoonden, en konden zich niet bedaaren. Doch den Heer Conful liet ons, op dat wy niet koud zouden werden, en bevangen door het zweet, geen lange rust; ons raadende aanftonds na boven te klimmen, indien onze begeerte noch mocht ftrekken, om de Pyramide van boven te zien. Gelyk wy dan ook heeft vonden zonder draalen voort te gaan. Wy begaaven ons dan van buiten na de hoogte, en klossen, naftomwylen een weinig aadem gehaald te hebben, tot omtrent ter halver hoogte, alwaar wy, aan een der hoecken, te weten tuffchen 't Oosten en 't Noorden, zynde de plaats daar men 't bekwaamft kan opklimmen, een vierkantig kamertje vonden, daar niets in te zien is, en 't welk alleenlyk diend om'er wat in te ruften, 't geen men wel van nooden heeft. Want dit klauteren gefchied niet zonder groote moeite. Boven gekomen zynde vind men een fraaye vlakte, van waar men een fchoon gezicht heeft over de Stad Kairo, en d'omleggende landen. Ik teekende hier van boven het gezicht van de zeven Pyramiden, dewelke omtrent zeven uren van hier werden gerekend, ziende aan de linker zyde de Zee, als N°. 80. verbeeld is. Als mede noch een ander gezicht, om aan te wyzen, hoedanig zich het Land vertoond, en dat 'er omtrent deze Pyramiden differente brokken van andere gebouwen, Rotzen, en grotten te vinden zyn, gelyk de Printverbeeldinge op N°. 81. aanwyft. Deze bovenvlakte, welke, van beneden aan te zien, fcherp toefchynd te lopen, is van tien of twaalf groote fteenen, en heeft aan elke zyde, zynde vlak vierkant, tuffchen de REIZEN. 195 dezelfen en zeventien voeten. Eenige dezer fteenen zyn wat verbroken, en de voornaamfte van allen, daar de meeft naamen, der geencn die de moeyten hebben genomen, van tot boven op te klimmen, opftonden, was, ik weet niet door welke baldadigheid, door eenige Franfche reyzigers van boven neder gearbeid, zulks dat' er nu weinige naamen meer te vinden waaren. Ik kneed ook den mynen op een der gemelde fteenen. Nu felden wy ons, om van deze Pyramide, die wy met veel moeyte opgeklommen waaren, buitenwaarts wederom af te klimmen. Want de fteenen zyn in de bouwing zo op malkanderen geplaatft, dat' er van elke fteen, of elke laag fteenen, eer' er wederom een andere opleggende laag gevonden werd, zo veel fpatie overig gebleven is, dat men daar opftaan kan, of ten minften de voeten veften, om op en af te klimmen, als by trappen: welke ik, in het af klimmen, tellende, bevond ik derzelver getal te zyn twee honderd en tien, zommige van vier, andere van vyf, en andere van zes palmcn hoog, en eenige twee, en andere drie palmcn breed, waar uit men lichtelyk kan af meeten, hoe moeyelyk dit opklimmen moet vallen. In der daad, men moet zomtyds met handen, voeten en knien te gelyk arbeyden, en is genoodzaakt nu en dan wat te ruften. Ondertuffchen vald het af klimmen noch moeyelyker als het opklimmen, en wanneer men van de hoogte nabeden ziet, ryzen de hairen te berge. Ik krom derhalven behendig achterwaarts af, en keek nergens na, als hoe ik de voeten beft vaft zoude zetten. Eindelyk, met groote moeyte, en geen minder angft, weder nabeden gekomen zynde, ging ik

van den eenen hoek tot den ander, te weeten van vooren, en telde drie honderd goede fchreden. Toen gaf ik een touw, 't geen ik ten dien einde mede genomen had, aan twee Arabiers, en liet hen den afstand der gemelde hoeken van malkanderen meen, dien zy bevonden honderd en acht-en-twintig vadedien te be- dragen, welke zeven honderd en vier Ryn-landfche voeten maaken. Den ingang is niet recht in't mid- den, zynde de zyde na 't Weften ontrent zeffig voeten breeder, als die na 't Ooften, gelyk' er van ge- tuygd werd, want ik heb het ver- fuynd te meeten. Thans fluurde ik dezelve Arabiers nochmaals na boven, om ook de maat van de hoogte te nemen, welke honderd en twaalf vadedien wierd bevonden, mede van vooren. Deze vademcn, yder op vyf en een halve Ryn-landfch voet gerekend, maaken zes honderd en zeffien voeten. Zulks dat zich deze Pyramide als- doen vertoonde, aan den voet, zo verre die boven 't zand konde ge- meten werden, acht-en-tachtig voo- ten breeder als de hoogte bevonden wierd; na welke metinge dan het middelpunt der Pyramide zoude moeten weezen, op drie honderd en twee-en-vyftig voeten. Zie hier nu, hoe het met de waar- heid over een kan komen, 't geene eenige zeggen, namentlyk dat een pyl van den top der Pyramide ge- fchooten, nooyt de benedenfte trap- pen kan bereyken: want een ge- meene arm fchiet wel ter verte van duyzend voeten; en ik heb' er onder de Turken en Arabiers gezien, die zo handig met de boog wiffen om te gaan, dat de pylen over de twaalf honderd voeten ver vloogen. De Noorder-zyde van dit gevaar- te, is veel meer gefchonden, dan de andere zyde, ter oorzaak dat ze veel meer door de Norde-wind, die aan andere oorden droog, maar in Egypten vochtig is, gebeukt word. Wat de tweede Pyramide belangt, Tweede die konden wy maar van buyten be- Pyramide, zichtigen, als hebbende noch in noch opgang; want zy is, gelyk hier voren gezegd is, geflooten, en heeft geene trappen, om by op te klimmen. Van verre fchynd deze Pyramide, als ftaaide op een hooger grond, grooter dan de eerfte te zyn, maar dicht daar by geko- B b 2 men 196 CORNELIS de BRUYNS men zynde, befpeurt men het tegen- deel. Zy is mede vierkantig; maar hoe breed die eiyntlyk in 't vier- kant zy, heb ik niet afgemeteen, en kan het dienvolgens niet verze- keren. Of de Heer Thevenot die zefvs gemeteen heeft, is my onbe- kend; maar hy zegt, dat dezelve begrypt, aan elke zyde, zes honderd een-en-dertig voeten, loopende wy- ders, met een fpietfe kruyn, zo fcherp toe, dat 'er, na alle oogfchyne- lykheid, geen eenig man op zoude konnen ftaan. De Noord-zyde is ingelyks, als die van de eerfte, door de vochryheid, very wat gefchon- den. Derde De derde is kleyn, en van weinig belang. Men meend, dat zy wel eer bekleed geweest zou zyn, met dergelyke fteenen, als daar het graf, dat in de eerfte Pyramide gevonden werd, van gemaakt is: waar toe voet heeft gegeuen, de menigte dezelve fteenen, die men daar noch rondom heen ziet leggen. Sommige achten, dat de plaats daar de Pyra- miden ftaan, eertyds de plaats der begpavingen, gelyk by ons de Kerk- hoven zyn, geweest is, en wel, die van Memphis; en zeggen, dat alle de Arabifche Hiftoryfchryvers daar in over een komen, dat de gemelde Stad gelegen was, ter plaatfe daar de Pyramiden

ftaan, en regt tegen over Oud Kairo. Ik moet hier eenige aanmerkingen, nopende de Pyramiden, gedaan door eenen Melton, Engelfchen reiziger, byvoegen: als, I. Dat alle de Pyramiden een ope- ning gehad hebben, door dewelke men in een diepe en zeer langegang ging, die na een kamer geleyde, in dewelke de Oude Egyptenaars de Lichaamen der geenen, daar de Py- ramiden voor gemaakt waaren, be- groeven; en dat de reden, waarom men deze openingen in alle de Py- ramiden hedendaags niet ziet, is, dat ze toegeftopt zyn door het zand, 't geen de wind 'er tegen aangevoerd heeft. Tot een zeker bewys hier af diend, dat ik, zegt Melton, noch op eenige etelyke Hierogly- phifche Characters gevondenh, die Aanmer- kingen over de Pyrami- den. ongetwyffeld niet anders wilden be- teekenen, als de naamen, en ftaat, der geenen welke daar in begraven lagen. Doch, ik heb die Cha- raoters nergens gezien. II. Dat alle de Pyramiden zeer regulier geplaatft waaren, en yder der drie grooten, die noch in wezen zyn, in het hoofd van tien kleynen; maar die men tegenwoordig nauw- lyks kan kennen, ter oorzaak dat ze zeer vervallen zyn: niet te min kan men noch wel oordeelen, dat 'er mogelyk wel een honderd, zo groo- ten als kleynen, geftaan hebben. Welke, indien ze van Melton ge- zien zyn, zo zyn ze geheel van 't zand overftoven. Want daar is nu niets ter wereld te zien, als alleen 't geene in myne Print-verbeelding vertoond werd. III. Dat ze altemaal opgerecht zyn op een hoogte, zynde een vafte Rots, bedekt onder wit zand. 't Geene men baarblykelyk kan be- fpeuren, aan de groeven en hooien, welke omtrent de Pyramiden hier en daar gehouden zyn; gelyk ook aan een opening, die in den hock, tufchen het Oofren en 't Noorden, by de groote Pyramide is, door dewelke men de Rots gemaklyk kan zien. Dat 'er ook groote fchyn is, dat de fteenen, daar ze van gemaakt zyn, uit dezelve plaats gehouden, en niet van verre derwaarts zyn ge- voerd, gelyk zommige Reizigers, en eenige Ouden, gefchreven hebben. Inder daad moeten de Pyramiden zeer diep onder 't zand beftoven zyn. Want daar zyn, als men in de grootfte komt, gangen die nedër- waarts leiden, en gezegt werden zeer diep te loopen, en aldaar by ver- fcheide plaatfen te eindigen, daar mede lyken weg-geleid wierden; maar wy hadden geen luft om de- zelfde te gaan bezien, na de moeite die wy gehad hadden om de bovenfte te befchouwen. IV. Dat de Pyramiden niet ge- bouwd zyn van marmerfteen, ge- lyk eenige gefchreven hebben, maar van een fteen van wit zand, en zeer hard. 't Welk van Melton wel aan- gemerkt is, en van my alzo bevonden. Want R E I Z E N. 197 Want indien zy van Marmer, of Rots -steen , gebouwd waren, zo zouden 'er zodanige brokken niet kunnen afgevallen zyn, als men be- vind; hoewel het ook op verre na niet waar is, dat de Steenen zo- danig zouden gefchonden zyn , als zommige Schryvers, en zelfs Melton, zeggen. toe, dezelfde te gaan bezichtigen, en derhalven zal ik 'er den Lezer van mededeelen, 't geen 'er de meer ge- melde Melton, een Heer van zon- derlinge curieusheid, van nagelaaten heeft. Daar zyn 'er verfcheyde, zegt hy, altermaal gehouden in de zyde van een Rots, kwalyk in order ge- fteld, en kwalyk geproportioneert, voor zo veel het buytenfte belangd; maar van binnen zeer gelyk en effen. Wat

het bouwen van deze Werelds- wonderen, d'eenige die noch in weezen zyn, belangd, het gemeene gevoelen is , volgens 't geene ons Plinius daar van heeft nagelaaten, dat de grootfte Pyramide , zynde de geene daar men in en op gaat, in den tyd van twintig Jaaren voltrokken zou wezen , door den arbeid van drie honderd en zeventig duyzend mannen, en dat deze aan Radysen Ajuyn alleen, agttien honderd talen- ten hebben verteerd. 't Zal den geenen die hier te lande niet geweeft zyn, ongelooflyk fchynen ; maar als men eens betrachc, dat de dage- lykfcche fpyfs van het gemeene volk, voor een groot gedeelte , hier in beftaat , en dat ongetwyffeld die flaafachtige menfchen, metwelker zweet deze fchrikkelyke gevaarten opgerechc zyn, buyten dit niet veel anders, als brood en water, gehad zullen hebben, behoeft men 'cr zich zo zeer niet over te ver- wonderen. d'Ajuyn is hier ook by- zonder lekker en goed van fmaak, weshalven men, aangezien de men- fchelyke zwakheid, de Jooden niet te vermeten moet doemen, dat zy zich in de woefityne, over het derven van een zo fmaakelyke fpyfs, beklagden. Wyders moet men verbaaft ftaan, als men overdenkt, hoe men zulke 'zwaare fteenen tot zodanig een hoogte heeft weeten op te voeren. En jammer is het, daar zo veel dingen , door de naarligheid der Schryvers, tot onze kennis zyn gekomen, dat ons niemand heeft na- gelaaten, van welke werktuygen zy zich , ten dien einde, bediend hebben. Niet ver van deze eeuwigduurende gefichten, vind men eenige grotten, welke mede wel eer tot graf-fteeden gediend hebben : de tyd liet ons niet Altemaal hebben ze een vierkante put, van gelyken in de Rots ge- houwen , daar de Egyptenaars het Lichaam van den geenen, voor wien de grotte uitgehold was, in leyden , vermits ze voor graf- fteeden dien- den. De wanden van ettelyke zyn vol van Hieroglyphifche figuren, in de Rots gehouden. In eenige waaren ze zeer kleyne, en in ande- ren levens grootte, onder anderen telde ik 'er, zegt hy, in eene zeffien grote figuren, verbeldende acht Mannen, en acht Vrouwen, die malkanderem by de hand hadden, met noch ettelyke kleyne figuren, aan beyde de zyden. Een ftuk weegs van de grootfte Pyramide, aan de Ooftkant, ver- toond zich de zo beruchte Sphinx, Syhx, synde een beeldenis, uit de Rots zelve gehouden, vertoonende het hoofd en de halve boezem van een Vrouw, dochtegenwoordig ftaat het tot aan den hals in 't zandgezonken. Ter rechterhand ziet men het zand meer verheven, als elders, en dat al in een redelyke getrektheid, kon- nende met reden gedacht werden, dat onder die hoogte het lichaam, zynde in gelykheid van een Leeuw, verborgen legd, en dat het aange- zicht na de rechter zyde gekeerd is. 't Is een fchrikkelyk gevaarte, waar in (niet tegenftaande het hoofd de hoogte van zes-en-twintig voeten, en van het oor tot de kin vyftien, heeft, na de maaten die daar de Heer Thevenot van geeft) de pro- portie echter zeer wel is waargeno- men. Het fchynd van verre van vyf fteenen, op malkanderen gevoegd, gemaakt te zyn; doch, nader kome- de, befpeurd men, dat het geene, 't welk men voor de voegen der B b 3 ftee- Grotten omtreent de Pyrami- den. 198 CORNELIS de BRUYNSteenen aanziet, eygentlyk de aderen van de Rots zyn. Plinius zegt, dat het den Koning Amasis tot een Graff

verstreckt zoude hebben. 't Is niet ongelooflyk dat het een graf-
fteede heeft kunnen zyn, te meer, dewyl het op een plaats ftaat ,
die in voorgaande tyden, gelyk gezegd is, zeekerlyk een Kerk-hof
geweest is, en by de Pyramiden en grotten, welke niet anders als
graf-fteeden waren , gevonden werd : maar of het juist die van
den Koning Amasis ge- weet zy, daar zou ik niet vast op durven
ftaan ; vermits wy 'er geen zekere blyken van hebben, als zynde
de rechte aantekeninge van die ound- heden 't eenemaall
verlooren. An- dere willen, dat een Koning van Egypten deze
Sphinx heeft doen maaken , ter gedachtnis van een zekere
Korinthifche Rhodope , daar hy geweldig op verlifgerd was.
Wonderlyke grillen vertellen de Schryvers van dit gevaarte,
nament- lyk, dat het den vraagers, zo haaff als de Zon was
opgegaan , als een orakel antwoord zou hebben gege- ven : maar
veele zeggen, dat zulks door bedrog der Priefters , door middel
van een onderaardfche weg, gefchiedde. De Put in de groote Py-
ramide, daar hier voren van gefpro- ken is, zoude, na eeniger
gevoelen, hier ook toe gediend hebben. Doch dat dit een
onwaarheid is , blykt daar uit, dat niemand , van alle de geenen
die zich daar in hebben laten nederdaalen, oyt een doorgang op
de grond heeft kunnen vinden. Men kan derhalven met geen
zeekerheid zeggen , wat 'er van zy , en of 'er een diergelyke
onderaardfche weg, van hier of daar, tot de Sphinx zy geweefft, of
niet. Immers dit is ze- ker, dat 'er geen opening is , noch in de
mond, noch in de neus, noch in de oogen, noch in de ooren, en , zo
de Priefters hier eenig bedrog mede gefpeeld hebben, moet het
gefchied zyn, door middel van een gat, 't welk, volgens het
getuygenis der geenen , die 'er met ladders by zyn opgeklommen ,
boven in het hoofd is, en, allengskens enger wor- dende, tot in den
boezem loopt, daar het eindigd. Myn Heer den Confuflond , met
het meeffte gedeel- te van ons gezelfchap, in de fchaduw van dit
gevaarte , terwyl ik bezich was met het te teekenen. (Het ver-
toond zich onder N°. 85.) benevens alle de Pyramiden, die daar by
ftaan. Konnde uit de proportie van de perfonagien, die daar by
geteekend zyn , geoordeeld werden , van de grootte van dit
Monftrueufe beeld. Wat nu de byzonderheden der Sphingen
aangaat, daar omtrent be- haagd my meeff , 't geen D*. O. Dap-
per, hoe wel mede uit andere ont- leend, daar van gefchreven
heeft. De Sphingen , zegt hy , in be- Byzoa- derheden der n
noopende de Sphie trachtinge van de natuurlyke eigen- fchap,
wierden op tweederley wyze door de Egyptenaars afgebeeld , na-
gen. mentlyk, of in de gedaante van een leggende Leeuw , op een
recht bank, of in de gefalte van zeker gedrogt, 't geen met het lyf
een Leeuw , en met het aangezicht een Maagd ver- toonde. Met
de eerfte gefalte, wierd Momphla , een Egyptifche Godheid, die
het gebied over al de wateren had, en de befcherming en Geeft
van de overvloeying des Nyis was, betekend: ende door de twee-
de, de wasdom des Nyis zelve. Zy beeldden deze gedaanten af,
niet om dat ze geloofden, dat 'er elders dusdanige dieren
gevonden wierden, maar om te gelyk daar door de ver- borgene
invallen des verftands te kennen te geven. De Sphingen der
halven , dus afgebeeld , betekene- den den fland des Nyis, die

Egypten overwaterde: want dewyl de overftroominge van die Rivier de geheele Zomer, en Oogftmaand, of July en Auguft, duurden, en de Zon, in de gemelde twee Maanden, voor het meerendeel den Leeuw en de Maagd doorwandelde, viel het den Egyptenaars, die uit de Natuur tot wanftallige en veelvormige dingen zeer genegen waaren, niet zwaar, uit een Maagd en een Leeuw wanfchepzelen te vormen, welke zy Sphingen noemden, en waaren beelden aan den Nyl gewyd, die op den buyk lagen, waar door zy den ftand des overvloeyenden Nyls vertoonden. Vol- 28 R E I Z E N. 199

Volgens het getuygenis van Plinius, was 'er een groot getal van deze Sphingen, waar onder eenigen, die zeer grote gevaarten waaren, en op de beroemdste plaatfen van Egypten ftonden; doch aldermeest op plaatfen die door den Nyl overwaterd wierden, gelyk in de Steeden Heliopolis, en Sais, en in de Woeflyne van Memphis of Kairo, alwaar zich de boven gemelde, die wel de grootste van allen geweest fchynnen te zyn, noch ten huydigen dage vertoond; immers het bovenfte gedeelte.

Het fchynd dat de Sphingen teffens ook de merkteeken van den wasdom des Nyls te kennen gegeven hebben, gelyk blykt uit deze woorden van zekeren Arabifchen Schryver, Aben Vafschia geheeten, om de vruchtbaare natuur des Nyls te kennen te geven, zo flellen ze dat gebouw, waar door zy, onder de gedaante van een Leeuw, de wasdom des Nyls peilen. Ter oorzaak van dien overvloed des waters, die de Egyptenaars, door weldaad van het Hemels teekende Leeuw, alle Jaaren ontfangen, is by hen ingevoerd, en ook hier te Lande, en by alle de volkeren in Europa, reeds gebruykelyk geworden, dat de pylen, buizen, kraanen en waterleydingen, die het water uitwerpen en braaken, gemeenlyk in de gedaante van Leeuws-koppen gemaakt, of boven op met dezelve vercierd zyn.

Ook wierden de Sphingen, by de Ouden, voor de portalen der Tempelen geteld, waar mede zy wilden beteekenen, dat hunne leere van Goddelyke zaaken, in een wysheid beftond, die onder raadzelen en geheimeniffen verborgen lag.

Immerts, 't fchynd redelyker te zyn, dat men geloove, dat de Egyptenaars, (die haare wysheid, en 't begrip dat ze van Natuurlyke zaaken, en derzelver oorzaaken, maakten, gewoon waaren door zinnebeelden af te fchaduwen) eerder yts diergelyks door deze verbeelding hebben willen te kennen geven, als dat men daar van geloove, 't geen de Fabelfchryvers van de Sphinx verdichten. 't Was, zegt'er Hyginus, en anderen, af, een Monfter gebooren uit Typhon en Echidna, hebbende het hoofd en het aangezicht de gedaante van een Maagd, de vleugels van een vogel, en het lichaam van een hond. Ofte, zo als Clearchus zegd, 't hoofd en de handen als een Maagd, 't lichaam als een hond, de ftem als een menfch, de ftraart als een draak, de klauwen als een leeuw, de vleugelen als een arend. 't Onthield zich, zeggen zy, in Baotien,

op het Sphingijche gebeigte, by Theben, van waar 't gewoon was op de voor- by-gangers aan te vallen, en dezelve raadfels voor te flellen, om dezelve op te loffen: waar over, als men met Apollo te raad ging, antwoordde het Orakel, dat dit kwaad niet zou ophouden, voor dat ymand het raadfel van het Gedrocht had opge-loft. Dit nu was het raadfel, Wat dier des morgens op vier, des mid- dags op twee, en des avond op drie beenen ging?

Als nu verfcheydene, die het raad- fel niet hadden kunnen ontknoopen, door de Sphinx verflonden waaren, liet Creon, die toen ter tyd het ge- bied over de Thebanen voerde, door geheel Grieken-land 'verkundigen, dat hy den geeenen, die het raadfel wift op te loffen, zyne Dochter Jocafia, de Weduwe van Lajus, ten Huwelyk zou geven. Oedipus (de Zoon van den gemelden Lajus en Jocafia, doch die des onbewuft was, en die, in zyne onkunde, zelfs dezen zynen Vader Lajus om 't leven gebracht had, wanneer hem Lajus hoogmoedig wilde in Phociën den weg doen ruimen) hier door opgewekt, begaf zich der- waarts, en ley het raadfel in dezer voegen uit: dat het een menfch was, die in zyne kindsayd op handen en voeten kruipt, in zyne jongeling- fchap recht over eindgaat, en in den ouderdom de wankelende beenen met een ftok onderfteund. Op welke op- loffing 't Gedrocht, vol van fpyt, zich van een Rots van boven neder ftornte; en Oedipus, gelyk hy on- wetende zyn Vader had omge- bracht, trouwde ook onwetende zyne Moeder. Welke dingen, en an= 200 CORNELIS de BRUYNS andere die noch meer verteld wer- den, minder fchyn van verborgene zin-speelingen behelzen. Na dat ik dan myne tekening had voltooid, keerden wy langs den zelve weg, die wy gekomen waren, en geraekten met den avond weder te Kairo, niet weynig, door de smoo- rende hitte der Zon , vermoeid en verbrand.

1. HOOFDSTUK. Beschryving der Egyptiſche onderaardsche Graf-kelders; omtrent het Dorp Sacara, mitsgaders van het Veld der Mummien , en de Pyramide van Rhodope. Overblyfzelen van de Stad Memphis, &c.

Ik konde de beleefdheid van den Heer Consul niet vergen, my met zyn gezin en volk te geleiden na de plaats der Mummien , zeyen uren van Kairo gelegen, die ik gaarne had gezien , en 't gevaar, dat'er in vlak, met my te loopen. Zyn E. raade my ook 't eenemaal af, dat ik my met gehuurd volk in dat gevaar begeven zoude, zulks ik myn lust, om dezelve te bezichtigen, niet heb konnen boeten. Om dat het evenwel den Leezer, die in een Egyptiſche Reize zeker- lyk yts van de Mummien zal willen vinden, niet geheel mag ont ſchieten, zal ik hier laten invloeyen 't geen andere daar van zeggen; want onder de gedenkweerdigſte dingen, die zich in, omtrent, en eenige mylen van de Stad Kairo vertoonen , ver- dienen de Katakomben, of onder- aardfche Begraaf-kelders, onder en rondom de Stad gemaakt, (waar door de Stad Memphis , en veele plaatsen rondom dezelve, volgens 't geene de Oude ſchryvers ons daar van hebben nagelaaten, op ge- welfzelen ſtaan) geen kleyne opmer- king en verwondering; dewyl ze de

onderaardfche graf-pleeden der oude Romeynen, die te Romem
 gevon- den werden, in grootte en heerlyk- heid verre te boven
 gaan. De oude Egyptenaars, die de ver- huyfing der zielen, van het
 eene lichaam in het andere, zonderling sterk dreeven, waren niet
 alleen be- koomerd , om hunne lyken, met grote toebereyding van
 verscheyde speceryen, tegens alle vergankelyk- heid en bederving
 te bewaaren; maar trachtten zulks ook, met het begra- ven van
 dezelve, op een veylige plaats, te verrichten. Zy fteden dan de
 lyken (na dat ze alvorens wel toebereyd waren, om ze tegens alle
 onheylen van lucht, water, vuur, en de langdurigheit des tyds te
 be- fehermen) niet op plaafjen daar de Nyl overvloeyde, noch op
 opene velden, maar, of in eewigduurende Pyramiden , of in
 onderaardsche fteene Kelders, welke, met grooten arbeyd, in
 natuurlyke Steen-rotfen (waar toe de fteenige grond onder en
 omtrent Kairo, omtrent ander- halve voet onder 't zand gelegen,
 wonder wel te ftaade kwam) gehou- wen wierden. De begra-
 plaatsen dan waren onderaardfche Kelders, in verscheyde
 overwelfde vertrekken, gelyk groote zaalen, afgedeeld, en met zo
 menigerley omwegen, die in en uit malkanderen liepen, onder-
 fcheyden, dat ze volkomen Dool- hoven fcheenen te wezen.
 Volgens het verhaal der Oude Egyptenaaren, was'er zulk een me-
 nigte dezer vertrekken onder d'aaide, welke altemaal op
 malkanderen uit- kwamen, dat ze zich eenige mylen ver, ja tot aan
 het Ammonifche en Serapifche Orakel, uitfretken; 't geen tot
 groot gerief der Priefteren dien- de, als konnende door dezelve,
 zon- der van de hitte der Zon, en het ftuyven des zands, beledigd
 te wer- den, tot malkander komen: zulks dat de geheele Zand Zee
 van onder- hol, en in ontallyke verblyf en ver- berg plaatfen van
 lyken afgedeeld zoude

Beschry- ving der onder- aardfche Graf ftee- den. R E I Z E N . 201
 zoude zyn. 't Schynd vreemd, en vry wat ongelooflyk ; doch het zal
 den geeenen, die acht flaán op veèle andere zwaare Egyptifche
 werken, en de moyte willen nemen, van de Groote en Aloude Stad
 Memphis, mitsgaders de talrykheid des volks, by de Oude
 Schryvers, met aandacht te overleggen, zo vreemd niet dun- ken.
 Daar en boven melden de Arabifche Autheurs, dat de Stad
 Memphis, door een verborgene of onderaardfche gang, (gemaakt,
 dat meer is, onder den bodem des Nyls) met de Stad Heliopolis,
 vereenigd zoude geweeft zyn. De meeste Inwoonders van het
 Dorp Sacara, het naaifte aan deze onderaardfche fteenen graven
 der Mummien, ofgebalfemdelyken, en drie goede uren van de
 Pyramiden, mitsgaders zeven of acht van Kairo, gelegen,
 geneerden zich eertyds (gelyk ook noch, als zy'er gelegent- heid
 toe hebben) met het opdelven dezer Graf-kelders, en het uitgra-
 ven der Mummien, dewyl de Land- bouw, ter oorzaak van de
 onvrucht- baarheid des Lands, hen nauwlyks kan voeden.
 Weshalven een yder zich, na zyn welgevallen, voor een ftuk gelds,
 kan laten dienen, 't zy om alreeds gevondenene onder- aardfche
 Kelders, onder hun geley- de, te bezichtigen; of nieuwe, en noyt
 ontdekte, in het dorre zand, te doen zoeken, en opdelven. Want de
 noyt opgedolve kelders, leggen zodanig met zand overdekt, dat

geen Vreemdeling, ja zelfs de Inwoonders niet konden weeten, of'er Mummien onder leggen, of niet. Te genwoordig is het'er zo druk niet mede, vermits'er de Franken van tyd tot tyd zo veel hebben laten openen, dat ze geweldig fchaars zyn geworden. Men gaat in dezelve, door een mond, die boven op den grond des Aardryks is, en waar door men zich laat nederdalen, even als in een put, (waarom deze monden ook Putten geheeten worden) het zy met touwen, of door behulp van een ladder, na dat ze diep zyn. 'kHeb, als gezegd is, geen gelegenheid gehad om ze te bezichtigen, doch zal'er den Leezer echter een befchryving van mede deelen, zodanig als de curieufe Heer Thevenot die gevonden heeft. Deze Putten, zegd hy, zyn vierkantig, van goede fteen gemaakt, en vol zand, 't welk men'er uit doet graven. Wy daalden in die geene, die men voor ons geopend had, met een touw om't lyf, 't geene die van boven vaf hielden, tot de diepte van omtrent drie fpieffen, daar wy de grond onder de voeten kregen, en, met den buyk tegens de aarde, door een gat kroopen, door dien de Mooren het zand niet te deeg weg gearbeid hadden. Hier traden wy in een kleyn kamertje, welkers wanden en gewelfzel van fteen waren, en waar in wy drie of vier Lichaamen zagen, doch maar een in zyn geheel leggende, de andere aan ftukken en brokken. Hier uit konden wy dan wel befpueren, dat deze Put meer geopend was geweest. 't Gemelde Lichaam was zeer groot en breed, en lag in een kift, van ongemeen dik hout, die aan alle zyden heel wel geflooten was: dit hout, het geen wy bevonden van den oprechten wilden Vygeboom, in Egypten Pharaos Vygeboom genaamd, te wezen, was gansch niet verrot, ook heeft het daar op verre na zo licht geen nood van, als eenig ander hout. Boven op de kift zag men het aangezicht, van den geenen die'er in lag, verheven gehouwen. Men vind ook van deze kift en, of koffers, van fteen, op welke de gedaante, van die geene die'er in beflooten legt, uitgehouwen is, en langs heen eenige Hieroglyphifche figuren. Noch zyn'er van deze kisten, welke, van verfcheide doeken, op malkanderen gelymd, gemaakt, alzo fterk zyn, als die van hout. Ik heb'er een van deze foort in myn kabinet, die van meer als veertig doeken, d'eene op de andere gelymd, gemaakt is, aan dewelke men noch gantsch geen verrotting kan befpueren. Deze kift is't eenemaal bedekt met Afgoden, en Hieroglyphifche figuren, ftaan Gedaante der Grafkelders. C c de 202 CORNELIS de BRUYNS de op een zeer dun pleifter, daarde buytenfte doek mee beftreeken is: doch het werk is een weinig befchadigt, vermits de pleifter hier en daar wat afgevallen is. Onder deze figuur is een parkje, na bedenken toe, dwars over de kift heen, van twee duym hoog, en een voet breed, waar in men uitgebeeld ziet, de manier, op welke de Oude Egyptenaaren de Lichaamen balfemden. In 't midden van dit parkje ftaat een lange tafel, van gedaante als een Leeuw, op welkers rug het Lichaam, dat gebalfemd zal worden, uitgetrekt legt, en daar by een Man, met een mes in de hand, waar mede hy het zelve opend. Deze Man heeft een masker voor't aangezicht, van gedaante als een fperwers bek; buyten twyfel, volgens de gewoonte hunner Balfemers, die zich van dusdanige maskers bedienden, om de kwade

lucht, welke, door de verrotting, in de doode Lichaamen veroorzaakt wierd, niet in te trekken : gelyk de Genees- meesters noch tegenwoordig in Ita- lien doen, die in peft tyden nimmer- meer zonder zulk een masker, in welkers lange neus eenig reukwerk geftopt werd, de zieken gaan be- zoeken. Hoewel ik ook niet twyfele, of dit masker verbeeld het hoofd van Ofiris, welke de Egyptenaars ge- woon waaren af te beelden, met het hoofd van een Sperwer, gelyk Anu- bis met een Hond's-kop, en deNyl met een Leeuws-kop. Tot een vaf- teeken dat dit een balfeming is, zo zien men, onder de genoemde tafel, vier kruiken, of vaten zonder ooren, welke niets anders kunnen zyn, als vaten, in welke de kruidenierjen, noodig tot de balfeming en hard- maaking van'tlyk, ftonden. Ter we- derzyden van deze tafel, zyn ver- fcheyde perfonagien, zittende en ftaande in verfcheyde pofturen. Bin- nenwaarts op dit dood dekzel, werd vertoond, de gedaante van een geheel naakte Dochter, hebbende de armen uitgetrekt. Doch, om weder tot myn eerfte reden te keeren , na dat wy dan de gemelde houten kift, met een byl, aan ftukken hadden gearbeyd, vonden wy'er een geheel lichaam in, aldusgefteld. 't Aangezicht was, gelyk gemeenlyk van alle de Mum- mien, bedekt met yts als een hel- met, van doek, met pleyfter over- ftreeken, op 't welk in goud het aangezicht van dezen gebalfenden uitgebeeld ftond; doch, als wy'er deze doeken van af namen, vonden wy geen overblyfzels van 'taangezicht: want het zelve vergaat gemeenlyk tot ftof ; 't welk , geloof ik, toe- komt, door dat het zo wel niet ge- balfemd, of genomd, kan worden als d'andere deelen (en evenwel heb ik van daar tot Parys gebracht een hoofd van een Mummie , 't welk ge- heel volkomen is ; maar 't zelve is geheel gedekt van windfels van lin- nen, die zo aardig gelegd zyn, dat ze niet beletten de gedaante van de ogen, den neus, en van de mond, te zien.) 't Lichaam zelve was in kleyne, zeer net gemaakte, linnen windfels gebaakert, maar deze windfels liepen met zo veel keeren en herkeeren , dat ik geloof dat ze meer als duyzend ellen konden uit- maaken, en waaren zo wonderlyk door malkanderen gevlogten, dat men ze nu ter tyd niet zou kunnen namaaken. Over de borft, in de langte, liep een reep van ruym drie vingeren breed, en wel anderhalve voet lang, welke, op een zeer kon- ftige wyze, aan de andere windfels vaft was: op deze reep ftonden ver- fcheyde Hieroglyphiche letters, met goud gefchreven. Ik had gehoopt in deze kift eenige Afgoden te zullen vinden, dewyl ik wel wift, dat'er de Oude Egyptenaaren verfcheyde met hunne dooden plagten te be- graven, 't zy van fteen, koper, of eenige andere ftoffe; maar ziende noch het een noch het ander, beeld- de ik my in, dat'er mogelyk wel yts van binnen in de borft te vinden zou wezen : want, als de Egyptenaaren deze Lichaamen geopend, en gebal- femd hadden , flooten zy menigmaal Afgoden, of derzelver beeldjes, in de borft. Ik deed de Mummie dan aan ftukken breeken, doch daar was niet meer van binnen, als van buyten, te vinden. Dicht by deze kamer daar ik R E I Z E N. 203 ik in was gekroopen, waaren noch meer en andere kamers, met dus- danige Lichaamen, maar zynde de ingen met zand geftopt, deed ik my met het zelve touw, daar men 'er my mede had ingelaaten, weder

op- trekken &c. 'k Ben echter gelukkig genoeg geweest, (vervolgd de Heer Thevenot een weinig verder) om op de plaats zelve eenige dezer Afgoden, of beeldjes, welke de Mooren in de Stad aan de Franken gaan ver- koopen, te koop te vinden: zy zyn van veelderhande foorten, en van verscheide poffuuren. Want men heeft 'er van koper, van verscheide foorten van steenen, en ook van verscheide foorten van aarde. Immers ik heb 'er van alle deze foorten, van welke altemaal ik wel verzeekert ben, dan ze uit de Mummien gehaald zyn. Mogelyk zal hier ymand zeggen, dat ze wel nagemaakt kunnen wezen; doch 't is eenemaal onwaarschynlyk: want, behalven dat de Mooren daar niet vernaftig genoeg toe zyn, werden ze voor zo geringen prys verkocht, dat de stoffe, daar ze van zyn gemaakt, niet betaald word. Dus verre de Heer Thevenot. Ik moet hier ook noch iets, wegens deze zelve materie, uit den Heer Melton, byvoegen. Nagezegd te hebben, dat men altoorens ver- ding moet maaken, met de Arabiers van het Dorp Sacara, wegen het getal, en de hoedanigheid der Putten, welke men geopend wil hebben, gelyk ook, wegen den prys, die men hen, voor hunne moeite, zal geeven, mitsgaders, dat zy, tot hunne veylighed, noch twaalf Arabische ruyters met zich namen, vervolgd hy aldus. d'Eerste Put, welke wy gingen bezien, was die der gebalfemde Vogels. Na dat wy het zand, 't geene den mond van de Put, waar door men na de grond daald, en vervolgens in de kelder komt, aan een kant hadden doen smyten, lieten wy ons nederaalen, den een na den anderen, door middel van een dubbel touw, 't geene ons onder de armen vast was gemaakt: wanneer wy op de grond gekomen waaren, en dat yder zync toorts, gelyk ook etelyke lonten, welke wy met ons hadden genomen, aangefteeken had, kwamen wy, al kruypende op den buyk, in de kelder, zynde een gang, uitgehold in de Rots, omtrent zo hoog als een man, en een vadem wvd, en van een ongemeene lengte; hier en daar vonden wy noch meer andere gangen, van gelyken in de Rots gehouwen, daar verscheide ruyme kamers aan waaren, vol potten van gebakkene aarde, en met dekzels van dezelve aarde toegestopt, in dewelke gebalfemde vogels, van allerhande flag, bewaard wierden, yder vogel in zync eygene pot, ook vonden wy daar hoender eyeren, gantfch geheel, maar ledig, en die derhalven geen kwade lucht hadden. Deze kelder, tot ons genoeg, Stinken- bezigtigt hebbende, deden wy ons, de Put. op dezelve manier als wy daar in gedaald waaren, weder op trekken. En, gelyk wy van te vooren bevel aan de Arabiers gegeven hadden, dat zy ons een Put zouden openen, die noch Maagd ware, dat is te zeggen, die noyt geopend was geweest, terwyl wy die der gebalfemde Vogels gingen bezichtigen, vonden wy, zo haaff als wy weder boven gekomen waaren, de Put al geopend, waar in wy ons, op dezelve manier als in de voorgaande, lieten neder- daalen; maar toen wy op de grond waaren gekomen, wierden wy zulk een onverdraaglyke ftank gewaar, dat wy de Neuzen toe moesten houden. Daar en boven dooftde een zeekere befloatene lucht niet alleen onze Toortzen uyt, die wy wel drie- maal weer opgesteeken hadden, maar ook zelfs onze Lonten, in- voegen, dat wy

genoodzaakt waar- ren, ons weder te laten ophalen , zonder dat wy een eenige tree had- den kunnen voortzetten. Dit weet ik maar alleen van deze Put te zeg- gen, dat ze veel dieper was, als de geene daar wy eerft in geweest hadden. Vervolgens deden wy een an- dere kelder openen, die echter C c 2 geen Put der gebalfem- de Vogels. 204 CORNELIS de BRUYNS Kelder met tweee Mumm- mien. geen Maagd was, gelyk de voo- rige. Na dat wy ons hier in had- den laten zakken, vonden wy'er twee Mummien, een groote, en een kleyne, van een kind, welke beyde in kisten lagen, waar van de grootfte van Marmerfteen was, en op zyn dekzel uitgehouwen droeg, de ge- daante van den geen, daar ze voor was gemaakt: wy lieten de kisten openen, doch bevonden dat de Mummien niets ongemeens hadden, weshalven wy'er geen werk van maakten, en niemand zich'er mee beladen wilde. Uit deze Put gekomen zynde, daalden wy in een kelder, welke den bynaam van de Kerk droeg, en d'ondiepfte was, van alle de geene die wy noch gezien hadden. Zy be- ftond flegts uit een lange onderaard- fche gang, van binnen wel met pleifters bekleed, en over al met Hieroglyphifche figuren befchil- derd. 't Zand was hier in zodanig een overvloed, dat wy, zo lang als wy'er in waren, op onze knien moesten kruypen. Zo haaft als de Franken eenige dezer Putten gezien hebben, vullen de Arabiers, in dien de wind het niet deed, die terftond weer met zand, om 'er een tweede maal geld van te trekken. Want hier in be- ftaat de grootfte winft van deze Rampzaligen; en't minft dat zy nee- men, om een maagdelyke Put te openen, is dertig Piafters, de reden dezer duurte is, dat de geen, die dezelve doen openen, recht heb- ben, om alle de rariteyt en Mumm- mien, welke daar in gevonden wer- den, mede te nemen. Gedaan- te van het veld der Mumm- mien. Om nu een denkbeeld van dit Kerk-hof te geven, moet men zich voor oogen ftellen, een zeer wyd- luftig en vlak veld, 't eenemaal met zand bedekt, daar noch boom, noch kruid, noch huys, noch yts diergelyks, opftaat, en welkers vlakke grond bezayd is, met ver- droogde gebeenten, armen, beenen, voeten, hoofden, oude doeken, gebrookene dood-kiften, en een menigte van kleyne Afgodetjes, van welke eenige van hout, andere van |pleifter, met groen gevernift, ge- maakt, en van voor en achter met Hieroglyphifche figuren beteekend, zyn, welke Afgodetjes de Arabiers uit gebroken Mummien gekregen, en naderhand weg geworpen heb- ben, niet wetende wat zy'er mede zouden uitrechten. Ik moet alhier den Leezer waar- fchouwen, dat het, zederd de tyd van Melton, zeer moet veranderd zyn, en dat de Arabiers zederd wel ondervonden hebben, dat voor deze Afgoden beeldjes geld gemaakt kan werden, dat ze dezelve nu wel weten na Kairo te koop te brengen, gelyk de Heer Thevenot reeds aan- getekend heeft, hoewel 't ook waar is, dat ze niet zeer duur zyn. De Franken, wetende dat men in Eu- ropa, na die fnuifteryen der Oud- heid, begeerig is, koopen dezelve op, en verkoopenze daar na we- derom aan andere. By myn tyd was'er een Franfche Apotheeker, die hier in handelde; maar dezelve was vry koftelyk. Hy was toen ter tyd Meefters van drie Mummien, van welke eene noch nooit open ge- weeft was, die ik gaarne van hem gekocht had;

maar hy eyfchte daar niet minder voor als vier hon- derd Ryksdaalders. Men vind 'er ook dikwils, zegt Melton, groote fteene Tafelen, be- houwen met Cyfers, en raadzelf- figuren, welke de Chymie, en hun- ne andere wetenschappen en ver- borchtheden, vebeelden, gelyk ook vreemde Characters, die geen Hieroglyphifche zyn. Dit zyn de overblyfzelen van de grootfheid, en ydelheid der Oude Egyptenaaren, en de droevige tee- kenen van der menschen fterflyk- heid; zy veroorzaaken een fchrik, aan de geenen die voor de eerfte maal op dit veld komen, en wan- neer men het oog laat weiden, over de gebeenten daar het mee bezayd is, zou men zeggen, dat het wel eer tot een ftrydveld gediend had. Pyrami- den der Mumm- mien. Men ziet'er noch vyftien Pyrami- den, onder dewelke'er drie zyn van een ongemeene grootte, en daar de tyd, na het fchynd, eerbiedigheid aan heeft R E I Z E N . 205

heeft willen bewyzen; want zy zyn by na gantfich geheel, en gaaf; ook is'er in yder een opening, welke doorgang geeft na een kamer. De nieuwsgierigheid, die den Reizigers eygen is, deed ons treden in de geene, welke het wydft van het Dorp af ftaat, en gemeenlyk de Pyramide van Rhodope genoemd werd. Wy vonden den ingang myns oordeels beter, als van d'an- dere, die wy te voeren gezien had- den, om dat de weg, die zich na binnen ftrekt, zyn begin in een hooger plaats heeft; doch hy is wel twemaal zo diep als die van de an- dere Pyramiden, en niet zo fteyl, en by gevolg gemaklyker te beginn; maar zo diep, dat ik vaffelyk geloof, dat men tot op de grondveft neder- daald. Beneden aan dezen afgang ontmoetten wy geen trappen om op te klimmen, gelyk in de Pyrami- den, maar alleenlyk de kamer der begraving, die zeer ruym en hoog, en welkers gewelfzel niet plat was, maar fcheuyns opwaarts ging, en fcherp toeliep. Echter vonden wy in deze kamer geen graf; moge- lyk om dat men daar nooit begraven heeft, of dat het graf verdeelt en verbrooken is. Deze Pyramide is gebouwd op de wyze van een Pavi- lion, en, volgens het zeggen der Chriftenen, opgeregt door eene Rhodope, een vermaarde Hoer, die dezelfde deed bouwen van het geld, 'tgeen zy, ten koste haarer Eer, gewonnen had. Maar buy- ten twyfel is dit een dwaaling, ten minften zo het waar is, 't geen Plinius zegt, te weten, dat de Py- ramide van Rhodope kleyn, doch zeer fchoon was, 't geen op deze niet gepaft kan worden, als zynde een der grootfte van Egypten. Wat belangd de andere kleyndere, die op het zelve veld ftaan, de tyd heeft die by na'eenemaal vernield: want zy zyn tegenwoordig by na niet anders als brokken zands, die niet als de gedaante hebben van 'tgeene ze eertydszyn geweest. Pharaos Steenhoop. Oock ziet men 'er een vierkante Steen-hoop, van groote gehouwene fteenen, by de Arabiers Mazenbet

Faraoun genoemd, waar van zy zeggen, dat de Koningen Pharaos, wanneer zy een nieuwe Wet aan hun volk wilden geven, daar op plachten te klimmen. Dus verre Melton. Omftandiger en netter fpreekt Naauw- van de gemelde Pyramide de nauw- keurige keurige befchry- ving der Heer Thevenot, die egter Pyramide, van

Rho- so breed van de twee andere niet op geeft, gaande dezelfde, even als dope ge- de overige, ftil zwygende voor by, noemd. ook zal men eenige ongelykheid, omtrent andere byzonderheden, kunnen aanmerken, welke ik niet weet waar aan toe te fchryven, vermits ik zelve niet op de plaats ben ge- weeft, en derhalven met eygen oogen het verfhil niet heb kunnen effenen. Men heeft hier in dit veld, zegt hy, verfcheyde Pyramiden, welke zich ettelyke duyzend fchreden ver ftrekken, maar, gelyk ze van geen groot aanzien zyn, zal ik alleenlyk van eene zeer fchoone fpreeken, ftaande tuffchen de vier en vyf duyzend fchreden van de plaats, daar wy een Put deden openen, welke, in dien ze volbouwd was, in fchoon- heid voor de groote, daar hier vooren afgefprooken is, niet zou behoeven te wyken. Wy klonnen om hoog, eer wy'er ingingen, en telden hon- derd-en-acht-en-veertig trappen, van zeer groote fteenen, even als de trappen van de grootfte Pyramide zyn: de platte forme, of vlakke boven op, is niet effen, zynde de fteenen zonder ordre gelegd, waar uit men lichtiglyk kan afmeten, dat ze niet volbouwd is, en echter iffe veel ouder als d'andere, volgens 't uitwyzen der fteenen, die'teene- maal opgegeten zyn, en zich tot gruys en zand zetten. Aan elke zyde heeft zy zes honderd drie-en- veertig voeten, en den ingang omtrent het vierde deel van hare hoogte. Na het Noorden is ze even gelyk d'an- dere. Aan d'Oofdyde heeft dezen ingang drie honderd zeftien voeten, en by gevolg aan de Weftyde drie honderd zeven-en-twintig. Daar is maar een eenige gang, drie voeten en een half breed, en vier voeten C c 3 hoog, 206 CORNELIS de BRUYNS hoog, welke, ter lengte van twee honderd zeven-en-zeftig voeten, [cheuyns nederloopt,eyndigende al- daar aan een Zaal, waar van het ge- welfzel gelyk een Ezels-rug , of roefs wyze , gemaakt is, en die vyf- en-twintig voeten en een half in de lengte , en elf in de breedte heeft. In den hoek van deze Zaal ontmoet men een andere gang , gelyk met de grond , deze heeft drie voeten in 't vierkant in de breedte, en negen voeten en een half in de lengte, en leyd tot aan een andere kamer, die een-en-twintig voet lang, en elf breed is. 't Gewelfzel van deze ka- mer loopt mede roefs wyze, en is geweldig hoog, hebbende na de Weftzyde, daar zich delfs lens frekt, een vierkantig venster, vier- en-twintig voet en twee derde deel van de vloer af, waar door men in een breede gang treed van een mans hoogte, welke gelyk met de grond loopt. Deze gang heeft in de lengte dertien voeten en twee duymen, en aan 't eynd een groote Zaal, van welke het gewelfzel zich mede roefs- wyze vertoont. De lengte dezer Zaal begrypt zes-en-twintig voeten en acht duymen, en de breedte vier-en-twintig voeten en een duym. De vloer, of 't fundament, is de le- vende Rots, die van alle zyden on- gelyk loopt, en alleenlyk in 'tmidden een kleyne effen vlakke overlaat, welke van alle kanten door de ge- dachte rots omringd, en veel langer is als d'ingang en benedenfte der muuren.

Niet ver van deze Mammiën, na den Nyl toe, zegt Thevenot, ziet Overbyf zelen van de Stad Memphis, buyten tegen-preeken Memphis, welkers Inwoonders' dover- ledene, gelyk de Ouden altyd gedaan hebben, buyten de Stad begroeven, en derhalven

gewiffelyk dit veld tot hun Kerk-hof gebruikt zullen hebben; doch, om met zekerheid te kunnen bewee- ren, dat deze groote puyn- hoopen de overblytzen van Memphis zyn, heeft men maar na Phinins te luyfteren, daar hy zegd dat de Pyramiden gelegen zyn , tuffichen de Delta van Egypten , en de Stad Memphis, na de zyde van Africa.

1. HOOFD. R E I Z E N. 207

2. HOOFDSTUK. Omstandige beschryving van de berugte Stad Kairo ; Hoofd- stad van Egypten. Na aldus de Pyramiden beschreven te hebben, zo als ik de- zelve gezien heb, en het veld der Mummien, zo als andere daar van getuigen, zal ik'er een beschryving van de vermaarde Stad Kairo, Hoofd-stad van Egypten, byvoegen. Deze Stad, by uitstekendheid groot gehecten, heeft hare benaaming, na 't zeggen van de Schryvers, van de Planeet Mars, die in 't Arabifch El Kaher genoemd word, welken naam, volgens het zeggen van Serrur, een Arabifche Hiftory-fchryver, haar gegeven wierd', om dat de grondvesten van hare muuren, by zeeker ongelukkig geval, onder het Ascendent van deze Planeet gelegd zyn: de zaak droeg zich aldus toe; Giambet, Krygs-overfte van Meez le din alla, een der Kalyphs van Egypten, een nieuwe Stad, tot de Zetel- plaats van zynen Meester, willende doen ftichten, in den Jaare 362. van de Hegire, belafte den Sterre- kykers een goed Ascendent waar te neemen, om'er de grondfteenen van te leggen, op dat de nieuwe Stad gelukkig mogt wezen, en lang ftand houden. De Sterrekykers deden alle de plaats, welke met muuren beflooten zou worden, met een touw of koord omvangen, en aan dezelve een menigte van klokjes vaft maaken, om de metzelaars te waar- fchouwen, dat zy, op het geluyt dezer klokjes (waar aan men, met het vlaan op de koord, zo haaft als men een goed Ascendent gewaar wierd, beweging zou geven) een aanvang met het leggen van de fondamenten zouden maaken. Ondertuffchen wilde het ongeluk, dat, op het zelve oogenblik, als Mars in zyn Ascendent was, een Raave op de koord kwam zitten ru- ften, welke dezelve, door het gewigt zyns lichaams, hebbende doen fchudden, begonden de klokjes te klinken. Straks vielen de Metzelaars, geloovende dat dit het gegeven teeken was, gelykerhand aan den arbeyd ; 't geen de Sterrekykers niet zo haaft vernamen, of zy oordeelden, dat de Stad 't eeniger tyd ingenomen zoude worden, door een Overwinnaar, die uit Romanien, tegenwoordig Turkyen, 't geen onder Mars gelegen is, zou komen. Deze voorzegging wierd naderhand waar bevonden, wanneer, na het verloop van vyf honderd en zeftig Jaaren, te weten, in den Jaare 1517, na onze tyd reekening, Sultan Selim, uit Constantinopelen, Hoofd-stad van Romanien, in Egypten kwam vallen, en niet alleen de Stad, maar ook het gantsche Land, innam, en den Stam der Kalyphs, of Soudaanen van Egypten, met den laaften aan eene der Poorten, Babfuaila gehecten, te doen ophangen, verdeelde. Niet te min, hoewel zy geloofden,

dat dit Ascendent ongelukkig voor de Stad zoude wezen, lieten zy'er echter mede voortvaren, en noemden ze Kahara, of Kairo, ge- lyk men in Europa zegd ; welken naam zy ook tot op den huydigen dagt heeft behouden. Zie daar wat de benameinge van Kairo belangd, welke men geloofd de regte te zyn, en niet in twyfel getrokken te kunnen werden. Voor my, ik zoude voor de waarheid van deze vertelling geen borg willen blyven, en achte hem niet verdoemd, die dezelve niet geloofd. Oor- fpronk van de Naam der Stad Kairo,

maar nopende de grootte dier Stad, Groote van Kaire, daar verfcheelen de Reizigers mer- kelyk in ; 't geen meeftendeel daar van daan komt, dat'er eenigen Bou- lak, en Oud Kairo, willen onder trek- 208 CORNELIS de BRUYNS trekken, doch met zeer weinig ey- genfchap : want Oud Kairo is 'er, door een vlakke Landftreeck, be- ftaande uit Beemden en Weyland, van afgefcheiden ; en Boulak , de Haaven van Kairo , door verfcheyde bezaayde Landeryen. Zulks dat Boulak op zich zelve behoord genomen te worden, zynde ook 't eene- maal met zeer fchoone en dikke muuren omringd ; daar veele niet op gelet hebben : en mogelyk is dit de oorzaak, dat zy 'er Oud Kairo , en Boulak , onder begrypen. Deze Muuren zyn van een zeckere soort van fteenen , die zich noch zo wit vertoonen , als of zeeerft nieuwlyks opgeregt waaren , en wel voorzien van Kanteelingen, en Toorns , op een aftarand van omtrent honderd treden. Wel is waar, dat'er plaatfen zyn , daar men de Muuren niet kan zien; maar de puyn-hoopen geven genoegzaam te kennen, dat z'er wel eer zyn geweest. Ik zoude dan durven zeggen , dat Kairo , hoe groot het ook uitgekreten mag worden, nauwlyks zo groot is als Constantinopolen , of Ro- men , en ruym zo groot als Amfter- dam. Want men kan het in drie uren bekwaamelyk rond gaan : en de langfte ftraat , die van het een eynde der Stad , tot aan het ander, loopt , de Khalits geheeten , daar heeft men niet ten vollen een uur toe van nooden. Door deze ftraat, of liever Graft, of Riool , loopt het water van den Nyl , wanneer hy , aan 't zwellen geraakende, de Lan- deryen van Egypten gaat bevoch- tigen. Gelegen- De Stad ftrekt zich op de wyze heid. van een Halve-maan, niet zeer breed, en is gelegen in een heel vermaake- lyke vlakte , aan de voet van een zandachtigen berg, daar het Kaftee! op ftaat, doch deze berg is haar zeer hinderlyk, als haar benemende (door 't ftutten van de koelte der winden , die van die kant komen) alle de friffe lucht; 't geen 'er de hitte 't eenemaal verftikkende maakt, en oorzaak van veele ziek tens is. Men teld'er zeven Poorten , en, binnen den omvang der Wallen , aacht zeer wyde Poelen, of ftaande wateren , omringd met fraaye huy- zen. 't Getal der wyken , word gemeen- lyk op drie-en-twintig duyzend ge- fteld: doch, na men my onderreicht heeft, zyn 'er maar zeventien duiz- zend met namen bekend , welke alle avond en, met hunne Poorten, afgelooten worden, door het mid- del van zeckere houte frooten , die met fleutels van dezelve ftoffe ge- opend worden: want de frooten en fleutelzen zyn hier altemaal van hout, zels ook die van de Stads Poorten. 'kHeb ze met verwondering gezien , en bevond de fleutel te zyn een

ftukje hout, van ruym een halfvier- dendeel lang , een goede duym breed , en een pink dik: op het eynd ftaan zes of acht pennetjes van yzzerdraad, of ook wel van hout, in- gezet , die een duym breed hoogte hebben ; met dewelke zeckere an- dere pennetjes, die in het float zyn, opgeligt zynde, gaat het zelve open. Maar, om te beter te kunnen be- grypen, hoe aldaar zo een menig- vuldig getal van wyken kan zyn, moet men weten, dat alle de ftraa- ten van Kairo zeer kort en eng zyn; en , uitgezonderd de ftraat van de Bazar, of Markt , en de K balits, die maar omtrent drie maanden in 't Jaar geheel droog is, wanneer'er zels zeer weinig volk door gaat, is'er nauwlyks eene braave ftraat in de gantsche Stad , zynde het al- temaal floopjes, en fleegjes, daar men geftadig moet keeren en herkeeren. Ja zels heb ik 'er , op verfcheyde plaatfen , onder de gebouwen door gegaan , daar het heel donker is, en zo eng, dat men malkanderen zy- deling moet paffeeren. 't Getal der Mosqueën word ins- gelyks op drie-en-twintig duyzend geteld, namentlyk, voor elke wyk een Mosquee : maar dit houd geen vaffe regel , en men heeft 'er in d'een meer , en in d'ander minder. Ik wil derhalven wel niet ontken- nen, dat zy 't getal van zo veele duyzenden kunnen uitmaaken, maar, buyten eenige, die prachtig gebouwd, en R E I Z E N. 209 en met zeer hooge Kinares ver- ciert zyn, zouden d'andere, op zyn bekte, maar de naam van Kapelletjes kunnen voeren.

De rykste en grootfte van allen, is die, welke men Gia ma il Afjar noemt. Zy isgebouwd door den zelve Giau fer, die Stichter van de Stad is geweeft, en word noch tegenwoor- dig voor de Hoofd-kerk gehouden; weshalven de vier Mouftis, of Prie- fters van de Mahometaanfche Wet, aldaar hun verblyf hebben: men heeft'er ook die weerdigheid voor, dat ze den fchuldigen tot een vry- plaats verftrekt: en zy onderhoud, uit haare inkomften, omtrent acht- honderd Mahometaanen. Wat de Huyzen belangd, die zyn van brauwe maflive fleenen, met ver- fcheyde ver diepingen, heel hoog opgehaald, en booven plat, gelyk ze hier te Lande meeft altemaal zyn. 't Uiterlyk aanzien heeft echter niet veel te beduyden: maar van binnen (inzonderheit die der Voornaame Lieden.) zyn ze zeer koftelyk, met fchoone vertrekken en zaalen, be- vloerd met marmerfteen, en de zol- dering, even als te Conftantino- polen, met goud en hemels-blaauw befchilderd. De cierlyke Tuynen, en fchoone Fonteynen, vermeer- deren de Luyfter, en doen de Stad, wanneer men dezelve van eenige hoogte beziet, zeer luftig voorko- men. Als de Zon, die 'er in de Zoomer ongemeen heet, en laftig vald, vertrokken is, gaat men op de- ze platte daken dikwils by malkande- ren zitten, om 'er de lucht te fchep- pen. Een der grootfte vermaake- lykheden, welke men hier kan ge- nieten, is deze; en die niet te zorg- vuldig omtrent hunne gezondheid zyn, leggen 'er zich des nachts ook wel te flaapen. Deze manier van zich te verkoelen, en de lucht te fcheppen, is voor yder even na, maar de Voornaamfte Lieden, gelyk ze over al eenig voordeel, boven het gemeen, hebben, weeten zich ook noch op een andere wyze te ver- koelen. Zy laaten in de zolderingen hunner zaalen

een ronde opening maaken, bedekt met een Koepel, rondom met venfers, hier fpeeld de wind door heen, en verkoeld de plaats zodanig, dat men het daar bekwamelyk kan harden.

Hier voor heb ik yts van de Khalits aangeroord, en dewyl dezelve wel verdiend, dat 'er wat meerder van gezegd werd, zal ik'er, uit- an- dere Schryuers, eenige omftandig- heden van ter neder fteilen. Want ik heb alhier niet konnen blyven, tot de Khalits geopend wierd.

't Is een laage Straat of Graft, welke midden door de Stad heen loopt, en door laft van een der Koningen Pharaohs uitgegraven zou- de wezen. Zedert dat de Arabiers Egypten, op den Keyzer Heraclius, veroverden, wierd dezelve Khalips genoemd, ter oorzaak van Amzu ibn Chottab, tweede Kalyph na Ma- homet, en die de eeerfte de Prins der Geloovigen geheeten wierd, om dat hy beval deze Gragt tor Kolfna toe te doen leyden, een Stad dicht by de Roode-zee gelegen, ten eynde de leeftocht van Kairo, tot aan deze Stad te brengen, en van daar, door de Roode-zee, tot aan Mecha, al- waar toen ter tyd groote hongers- nood was. Aldus bleef ze tot het honderd en vyftigfte Jaar der Hegire, wanneer Giafer il Manfur, Kalyph van Egypten, dezelve deed toe- ftoppen, aan de kant daar ze op de Zee uitkwam. Tegenwoordig word ze Khalits il Hakem, of het Riool van Hakem genoemd, ter oorzaak dat Hakem beaner ille, een andere Kalyph van Egypten, heeft doen ver- helpen, 't geen de ftofheid zyner Voorzaten had laten vervallen. Men noemt ze ook noch il Merachemi, of het met marmer gevloerde riool, om dat ze op eenige plaatfen met marmerfteen gevloerd is.

Tegen dat de Rivier aan't waffen gaat, werd, aan het eynd van deze Straat, Graft of Riool, zo als men ze liefft wil noemen, te weeten, aan het eynd 't geen zich na den Nyl ftrekt, een groote aarde dyk opgeworpen, om het water te flut- ten, op dat het niet in de Khalits loopt: maar, als de Rivier nu tot een zeekere hoogte is gekomen, ver- voegt Byzon: derheid wegens de Khalits, of Water- graft van Kairo. Gedaante der Huy- zen.

D d 210 CORNELIS de BRUYNS

voegt zich de Soubachi, met een groot gevolg van allerhande foort van menfchen, welke zich uitge- laaten vrolyk aanftellen, derwaarts, en geeft, met een moker, de drie of vier eeerfte flagen op den gemel- den dyk, die vervolgens door d'aan- dringende meenigte verbrooken word; waar na het water, hebbende nu de vrye loopgekregen, zich in een oogenblik, door de gantsche lengte der Stad verfpreyd. Wanneer de Baffa zelfs te Kairo is, gefchied dit met groote plechtigheid, als het ontfteeken van vreugde - vuuren, vuurwerken, enz. Alle de Steden door geheel Eglyp- ten, hebben dusdanige Graften, welke hen het water uit den Nyl toevoeren, daar zy, buyten dit mid- del, gebrek aan zouden hebben. 't Is een der grootfte ongemakken van Egypten, ten

opzicht van de by na onverdraagelyke hitte, die'er den gantschen Zoomer regeerd, en te onverdraagelyker vald, ter oor- zaak dat het een geheel zandig Land is, welk zand door de ftraalen der Zon, tot brandens toe, ont- fteeken wordende, de lucht zodanig verhit, dat men ter naauwer nood Adem kan haalen. Door deze hitte zyn ook alle de Kbalits zes maan- den in het Jaar droog, en worden niet eer gevuld, als in de maand Augufus, wanneer de Nyl by na op zyn hoogfte is. De wasdom van deze Rivier vangd gemeenlyk aan, in de maand May, doch word niet eer langs de ftraaten uitgeroeepen, als den 28ften. Juny. De meeting gefchied aan een Kolom, flaande in een huys van den Baffa, op een kleyn Eylandje, te- gen over Oud Kairo. Alle dagen gaat men hier zien, hoe veel de Ri- vier gewaffien is, 't geen dan aan de roepers bekend word gemaakt. In 't begin van Otober houd het waffien op, en omtrent het eynd van de- zelve maand, begind de Nyl al- lengskens weder af te nemen: waar- om dan, met den aanvang van de gemelde maand, langs alle de ftraa- ten werd uitgeroeepen, dat de Sakas, of Waterhaalders, geen water meer

uit de Khalits zullen fcheppen, De reden is, dat het water, als het maar zachtyes begint te loopien, niet meer deugft, vermits zich de vuy- ligheid dan al te veel op malkander komt te zetten. Maar, wanneer het nu gantsch niet meer loopt, waaf- femdt de Khalits een afgryzelyke ftank uit, zo door de bederving van dit ftilftaande water, als door de vuyligheid en drek, ja zelfs ook doode krenge, welke uit de ven- fers, die'er uitzicht op hebben, daar in worden geworpen. 't Is der- halven te verwonderen, dat deze ftank, die het geld en de fleutelz, der geenens, welke omtrent de Kha- lits wonen, in de zakken zwart doet worden, niet een Jaarlykfe peft veroorzaakt. Dit ongemak waar echter wel voor te komen, in dien men'er het water by tyds uit arbeid- de: maar den Soubachi vind'er zyn voordeel by. Want, zynde het zelve als een vette flik geworden, ver- koopt hy het aan de Hoveniers, die het, tot het befproeyen van hunne Tuynen, gebreyken. Men moet zich echter niet in- beelden, dat de Khalits uit zich zelfs droog word. Als men ze droog wil hebben, fnyd men ze op ver- fcheydene plaatfen af, met een foort van dyken, daar het water over heen geworpen word, 't geen aldus ten meerendeels weg gearbeid zynde, word de grond binnen korten tyd droog (gemeenlyk omtrent May) vervolgens met fchoppen gelyk ge- maakt, en de uitgearbeide modder, of flik, op Ezels geladen, en buy- ten op het Land gebragt: 't welke, indien zy niet deden, zou de Khalits, binnen drie of vier Jaaren tyds, zodanig gevuld worden, met de aarde, welcke het nieuwe Nyl- water met zich fleept, dat alle de huizen, gedurende zyne over- ftrooming, blank zouden ftaan. Uit het geene hier gezegd is, kan men dan wel afmeeten, dat men den meesten tyd des Jaars in Eglyp- ten, in de Steeden en plaatfen, die van den Nyl afgelegien zyn, on- deugend water moet drinken, te weeten, 't geene maanden lang in de REIZEN. 211 de bakken heeft flaan rotten , of 't geen , door de Mooren , in Bok- ke-vellen , langs de ftraaten , ver- koft word , 't welk niet veel beter is. Maar 't Water van den Nyl zelve is gemeenlyk , wanneer de zelve niet wafcht ,

zeer goed en lekker. Na deze Khalits , zynde de langfte ftraat der Stad , volgd die van de Bazar , daar des Maan- dags en Donderdags Markt gehou- den , en altyd , inzonderheid op de Markt-dagen , zulc een meenigte van volk gevonden word , dat men 'er , met de uiterfte moeyte , moet doordringen. 't Is een treffelyke Straat , zeer lang en breed , heb- bende aan het een eynde de Besfeftain, of Koop-бал , voorzien met immer zo koftelyke winkels , als die van Con- ftantinopolen ; en aan het andere de Slaaven-markt , te weeten , van de blanke Slaaven , die 'er van alder- hande flag te koop zyn , Mannen , en Jongens , Vrouwen , en Dogters , enz. Men heeft'er nog een andere Slaaven- markt , daar de zwarte Slaaven en Slaavinnen verkopt wer- den. Volkryk- heid. Wat de meenigte der menfchen belangd , ik heb noyt zulc een Volk- ryke Stad gezien ; en men heeft ge- noeg te doen , inzonderheid om- trent de Markten , en openbaare plaatfen , met'er door heen te drin- gen , en noch meer , met zyne beurs te bewaaren ; want d'Arabiers zyn de grootfte dieven der wereld , ge- lyk hun wezen genoegzaam te ken- nen geeft. De overige Inwoonders , gelyk ook meeft over al in Egypten , beftaan uit Turken , Mooren , (van dewelke eenigen Pik-zwart zyn) Jooden , en Chriftenen , te weeten , Kophten , of Grieken : want Franken vind men'er weinig , en die ik'er by myn tyd gezien heb waaren meeftendeel Franfchen , welke hunnen Con- ful daar hadden. Engelfchen , of Hollanders , heb ik'er niet gevon- den. Deze overvloed van menfchen is d'oorzaak , dat'er by Peft-tyden fchrikkelyke meenigte komt te flneuvelen. Een duyzent of anderhalf, op een dag , is gemeen; en als'er, geduurende zulc een befmettelyke ziekte , tweemaal honderd duyzend menfchen weg gerukt worden , kan men het nog nauwlyks bemerken. Ja daar zyn gelegentheden geweest, dat 'er zes en zeven maal honderd duizend aan zyn geftorven : voeg hier by dat men geen Vrouw-volk langs de Straaten ontmoet , immers heel weinig : want de Vrouwen heb- ben in de Levant zo veel vryheid niet, als elders. De Kophten , zynde de eigentlyke Egyptifche Chriftenen , hebben tegenwoordig twee Kerken te Kairo ; flaande de eene , die aan de Heilige Maagd gewyd is , in de Straat Ha- vet Zueile ; en de andere in die der Grieken ; deze is gewyd aan S. Bar- bara, zynde kleyn en duyster. Eertyds hadden ze verfcheyde Kerken , en Kloofsters, en zelfs ook een Bifchop, in Chandal , eene der Voorfteden van Kairo , dog tegenwoordig gantsch verwoeft ; maar dit getal is eindelyk tot op twee gefmolten , d'eene ge- wyd aan den Aards-Engel Gabriel, en d'andere aan een zekeren Abt, Merkaiur geheeten. Hier is ook de plaat daar zy hun Kerk-hof hebben, en hunne dooden begraven. Binnen de Stad , en de Voorfte- den , told men negen gemeene Vleefch-hallen , daar men den naam van die van den Grooten Heer aan toevoegd. Maar als ik aldus fpreek, moet men 'er ook Boulak onder be- grypen , want daar zyn 'er twee , in d'eene worden d'Offen , 'en in d'an- dere de Schaapen , en Geyten , ge- flacht. Mogelyk voeren zy den ge- melden naam , om dat het hoofd , en de huyd , van alle de Beefden , (de Geyten alleen uitgezonderd) welke in de Hallen geflacht worden , den Grooten Heer toebehooren , wiens

Bediendens daar groote zom- men uit , in zyne fchatkiften , weten te brengen. De bezetting van Kairo beftaat Bezet- uit zeven verfcheide orders van ting. Krygs-knechten, te weten , de Met- ferracus , de drie benden der Spabis , de Janitzers , de Chiaoux , en de Afapere. D d 2 Al- Voor- naamfie Straaten en Slaaven- Markten. Kerken der Kophten. 212 CORNELIS de BRUYN

Alvoorens dit Hoofdstuk te fly- Jood was, zo zeer bekommerd, dat ten, moet ik 'er nog het volgende wy door de Arabiers geplonderd laten invloeeyen. mogten werden, dat hy my geftadig Op zekerren dag, met de Dro- aanmaande, om het werk te ftaaken, geman, of Tolk, van myn Heer en 'er een vey liger gelegenheid toe den Conful, buyten Kairo gaande waar te nemen: maar wat hy mogt wandelen, teekende ik, omtrent den aanwenden (z zelfs ook met my ver- Nyl, een gedeelte van de Stad, ge- fcheyde voorbeelden van onheylem, lyk het zich op N°. 86. vertoond: den Franken, die hunne nieuws- zynde het geene met de letter A aan- gierigheid al te veel wilden toege- gewezen ftaat, een hoek van het ven, wedervaren, voor oogen te Kafteel. Deze teekening wierd wel fletten) hy kon my niet van daar haaft gevolg d van een andere; want, krygen, eer de teekening voltoyd weder binnen gekomen zynde, ont- was. Ik zeg dit alleenlyk maar, moeted ik, omtrent het einde der om te toonen, hoe driefchichtig de Stad, wat van de handgelegen, een Arabiers zyn, die zich niet ont- zeer plaizierig voorwerp, beftaande zien, zelfs binnen de Stad, en voor in een menigte van zeer hoge dadel volkomene duift ernis, de lieden, en verfcheyde andere foorten van of met lift, of geweldiger hand, van Boomen, vermengd met eenige ge- het hunne te berooven. 't Is der- bouwen, en Toorns van de Mosqueën, halven hier te lande gebruikelijk, gelyk verbeeld ftaat op N°. 87. 't Wa- dat men, ergens heen gaande, be- ter, 't geen 'er zich by vertoond, halven den Drogeman, noch een ftrrekt zich ovaalswyze, en is befloo- Janitzer, met zich neemt, en als ten als een vyver. Dit water werd dan kan men zich genoegzaam ver- uit zyn kom, op de Egyptifche zekerd houden. Ook bediend men manier, door het middel van Ra- zich hier doorgaans van Ezels, zo deren, uitgetrokken, om de daar- wel de Vrouwen als de Mannen, nevens leggende Tuynen te bevo- of men moet niet van meininge zyn gigen, gelyk 'er voor aan het eerfte verre van zyne woonplaats af te gebouw een is aangewezen: op hoe- gaan. danig een wyze zulks gefchied, zal Noch teekende ik een ander ge- ik hier na breeder verhaalen. Aan zicht, van boven den Toorn, hier dit water ziet men geftadig de Ke- voor gemeld, daar de waterleyding mels en Peerden, doch aldermeeft omtrent den Nyl zyn aanvang neemt: Ezels, brengen, om ze te doen van hier ontdekt men het land, en drinken. Terwyl ik my met het een gedeelte der Toorns van de afteekenen van dit voorwerp be- Stad, achter het geboomte, gelyk zig hield, was het nog wel een op N°. 88. verbeeld word, onder an- uur voor Zonnen- ondergang, egter deren vertoonen zich hier ook veele bevond zich

de Drogeman, die een zeer hoge Dadel-boomen. Teekening van eenige voorwerpen. XXXIX. HOOFD- No text is visible in this image to transcribe. NO TEXT REIZEN. 213

1. HOOFDSTUK.

Beschryving van het Kasteel van Kairo.

Het voornaamste van de Stad Kairo bezichtig hebbende, ging ik , op den laatsten dag der Maand May, ook het Kasteel, een der schoonste werkstukken die in gantsch Egypten zyn, bezichtigen. 't Is geboud op een Berg, of Rots, en omvangen met hooge en dikke muuren , welke , van honderd tot honderd schreeden , door zwaare en fterke Toorns beftreken worden. Men klimt'er op langs een Trap in de Rots gehouden , zo breed en gemaklyk , dat'er de Peerden en Kameelen , gantsch geladen , zonder moeyten, op konnen komen. Binnen getreeden zynde , komt men voor eerft op een groote plaats, of Hof, en van daar in een Straat, die'er de gedaante van een Stad aan geeft , dat is te zeggen , van een Turkfche Stad, want't geen'er deze Barbaren gebouwd hebben, beftaat maar in een partye lompe Hutten, en Nefien, daar in tegendeel de noch overige ruinen , of vervallen, en onderaardfche gewelfzelen , een wonderlyke grootheid verbeelden.

Onder dezen ziet men'er ook noch die van het Paleys van Pharaon, en in het zelve de Zaal, welke na den naam van Joseph genoemd, en door dertig fchoone en zwaare Pilaaren, van Thebaifche fteen, onderfchraagt word. Het goud en hemels-blauw , daar een zeer fraay Mozaisch werk af gefchakeerd is, zyn hier niet gefpaart, en , niet te genftaande die lange reeks van Jaaren, ja Eeuwen, pronkt'er de zoldering noch mede. Een andere groote Zaal, niet verre van deze gelegen, en door de ingezetenen de Zaal van Pharaon genoemd , pronkt met het zelve werk, als die van Joseph , na het zeggen en getuigenis van die geeenen , die gelukkiger geweest zyn als ik. Want ik heb ze Overblyfselen van het Paleys van Pharaon. Dd 3 heb-

niet konnen te zien komen , vermits ze den meefften tyd van het Jaargefloten is, ter oorzaak dat'er de veft, of Rok van Mahomet , die zy Jaarlyks na Mechabrueren, geborduurd word. Ook is'er noch de Zaal van den opziender van Josephs huys, doch deze is veel meer vervallen ; niet te min ftaan'er noch tien of twaalf Pilaaren , van dezelve fteen, overeynd. Behalven deze, ontmoetede ik'er verfcheyde andere vertrekken, en aan zeker en oordeel, alwaar nog veele uitftiekende zwaare Kolommen, in goede orde, ftonden, welke een gewelf onderfteunden , 't geen wel eer met een Koevel bedekt is geweest, doch tegenwoordig is het open : yder dezer Kolommen bevond ik drie Vadem en dik te zyn, bedragende , na myne uitrekening, zeventien voeten Rylandsche maat. In der daad, het moet een zeer prachtig gebouw

ge- weeft zyn: want, 't geen'er noch van in wezen is, hoe vervallen het ook mag zyn, is bekwaam om d'ui- terfte verwondering, ja zelfs een zooart van verbaaffheid, in te pren- ten.

Niet verre van dit Paleys, toonde men my een vervaarlyke gevangenis, verdeeld in verfcheyde onderaard- fche kotten of gaten , welke in de Rots zelve gehouden, en zo don- ker zyn, dat men fchroomt den voet daar in te zetten. Zy voert den naam van Josephs gevangenis, Jofephis ter oorzaak dat men wil deze de- zelve te zyn, in dewelke hy des gevangs. Konings Bakker, en Schenker, hunne droomen uitleyde. Zy diend ook noch heden tot het zelve gebruik, en is de plaats, daar alle menfchelyk me- delyden volkomen verbannen fchynt te wezen. Want, zo men geen ge- legentheid heeft , om den geeenen, die het opzicht op de gevangenen 214 CORNELIS de BRUYNS hebben, de handen te vullen, is'er geen clende te vergelyken, by die, welke die rampzalige te lyden hebben, die aldaar ingeffloten zyn. Maar zo deze gevangenis, ten opzichte van het quaad onthaal, 't geen men 'er, om een geringe misslag, van de Turken te verwachten heeft, niet verdiend bezichtigt Josephs te werden, de Put van Joseph, die men wel voor een wonder van de wereld mag houden, en waar aan de tyd het minft geschonden heeft, verdiend het zo veel te meer. Zy is geheel uit de levendige Rots gehouden, en heeft, boven aan de mond, in de lengte elf, en in de breedte tien voeten. 't Gezichtdaar af vertoond zich als op N°. 89. verbeeld staat. De diepte bevond ik drie-en-vyftig Vademen, maakende drie honderd Rynlandze voeten. Men put'er het water uit, door middel van twee raderen, waar van het eene boven aan de mond van de Put, en het ander negen-en-twintig Vademen laager staat, zynde de plaats daar het opperste gedeelte van de Put eyndigd. Aan yder van deze raderen heeft men twee Offen, die dezelve gefladig doen omgaan: 't water word gefchept met Aarde kunnen, of Emmertjes, (vaft gemaakt aan een touw, 't geen om het Rad heen loopt) en, boven gekomen, in gooten uitgestort, die het vervolgens door het gantsche Kasteel leyden. Men daald van buiten den Put nederwaarts, langs een Trap van zeven of acht voeten breed, welke rondom de Put in de Rots gehouden is, en dezelve allerverwegen van de Rots afzonderd, zulks dat men in 't afklimmen altyd, ter rechter hand, een der zyden van de Put heeft, en ter flinker de muur, zynde de Rots zelve. Vermits de groote breedte, kan men bekwarelyk met 3. à 4. perzoonen nevens malkanderen afgaan, doch men moet zich verzorgen van kaarsflèn, of toortzen, want hoewel men 'er hier en daar vierkante vensters, yder van ruym drie voeten, ontmoet, gemaakt met het oogmerk van 'er, uit de Put, lucht en licht door te ontfangen, zou het, buyten het licht 't geen men mede brengt, weinig mogen helpen. Deze Trap loopt twaalf maalen rondom de Put, op de wyze van een Wentel-trap; weshalven dezelve by de Arabiers Bie babeidine geheeten word, zo veel gezeid als de Slek-put; en hebben van de gemelde Draayingen zes achttien, en zes negentien trappen, maakende in 't geheel twee honderd twee-en-twintig. Alle deze trappen zyn zo gemakkelyk, vermits'er de Offen

dagelyks op en afmoeten, en daalen zo langzaam nederwaarts, dat men den afgang nauwlyks gewaar word. 't Geeft een wonderlyk gezicht, wanneer men, door de gemelde vensters, na beneden in de Put ziet, zo wegens de diepte en ruymte, als wegens het vreemd omdraayen van het Rad. Als men nu, met al dit draayen en keeren, beneden op de grond gekomen is, alwaar de Put dezelve wydte heeft, als boven aan de mond, ontmoet men, een weinig ter rechter hand onder de Rots, een tweede Put, of liever het onderfte gedeelte van dezelve Put, waar af de mond vry enger is. Hier ziet men de Offen het rad omdraayen, en het water optrekken, 't geene door een goot in een groote bak word geleyd, daar de gemelde steene kruyken, of emmertjes, welk aan het touw van het bovenfte Rad hangen, het gefladig weder uit-scheppen, en opwaarts voeren. Deze onderfte Put vond ik vier-en-twintig Vademen diep, maakende honderd zes-en-dertig voeten, eenige geven 'er een merkelyk grooter diepte aan, doch ik heb ze niet dieper kunnen peylen, want, hoewel ik het touw, 't geen ik met my had genomen, tot verscheide reyzen, met een tamelyk gewicht, liet nederdaalen, heb ik nooyt meerder getal van Vademen kunnen vinden. 't Water word in deze Put gebracht, door het middel van die groote waterleyding, tusschen Oud en Nieww Kairo, daar ik hier voor af gefprooken heb: doch zommige willen, REIZE N. 215 willen, dat het uit een Bron zoude komen; 't geen ik niet kan gelooven: want, wat schyn is'er, dat men zulke vervaarlyke koften ge- maakt zoude hebben, om het wa- ter te leyden, ter plaatfje daar men het door de Natuur kon ontvangen? Monfieur du Mont toond zich ech- ter, in zyne onlangs uitgegevene Reys-befchryving, van dit gevoe- len, wanneer hy 'er aldus van fpreekt: De Heerlykheid van deze Put, welke niet heeft konnen gemaakt worden, dan met veel tyd-verlies, een groot getal van volk, en zware onkosten, kan doen oordeelen, hoe dierbaar het water in Egypten moet zyn; deze Bron, en die van Ma- tharea, zyn de twee eenigften, die in Egypten gevonden werden, en het fchynd, dat de Koningen van dat Ryk noch gevreeft hebben, dat ze zouden uitdroogen, aangezien de zorg, welke zy daar en boven gedragen hebben, om water te doen komen uit den Nyl, door een zeer fchoone waterleyding, die begint tuffchen het Oude Kairo, en Bou- lake, en het water tot in het Kafeel brengd. Ten eynde der gemelde twee honderd twee-en-twintig trappen, te weten, op de grond der eërfte Put, vind men twee-gaten, van ge- daante als poorten, mede in de Rots gehouwen, doch tegenwor- dig toegeftopt, 't eerfte dezer twee, ftaande ter flinkker hand van de Put, gaat, volgens het zeggen der Egyp- tenaars, tot in de Pyramiden, en het ander, aan de rechter hand van dezelve, ftrekt zich na de Roode Zee. Wat het laaftte belangd, 't heeft gansch geen fchyn van waarheid, vermits'er die Zee al te verre van daan legt: doch, nopende het eerfte, ik weet niet wat ik daar af zal zeg- gen, immers ik durf het niet't eene- maal verwerpen, want de Egypte- naars hebben zulke vreemde werken onder de aarde gemaakt, dat men zich hier zo zeer niet over zou be- hoeven te verwonderen; ten ande- ren, moeten ook deze gaten, of Poorten, fchoon ze tegenwoordig toegeftopt zyn, eenig gebruyk ge- had

hebben, doch welke is onzeker; weshalven ik oordeel, dat men de overlevering dezer lieden zo licht niet van de hand moet wyzen, ten minften niet t'eenemaal. Men kan ook, langs ettelyke trappen, tot op de grond van deze tweede Put, nederdaalen; maar het is 'er gemeen- lyk zo flykkig, door het ftorten en plengen van het water, 't geene zich met de omheen zwervende ftof vermengd, dat weinige die moeyte willen nemen, te meer dewyl'er niets te zien is. Gelyk dan het Kafeel van Kairo, zo ten opzicht van deze Put, als van de groote ruinen, die men'er ontmoet, zeer aanmerckelyk is, en doorgaans van alle Franken, die'er maar eenigzints gelegenheid toe hebben, bezichtigd word, hebben 'er de Turken een foort van een Tol opgezet, te weten, aan de Poort van het Kafeel komende, is men gehouden een dukaat te geven, en aan de Put een vereering na be- lieven, mitsgaders noch yts aan den deurwachter aldaar, en aan den geene die u met toortzen de trap afleyd, 't welk mede omtrent een ryksdaalder komt te bedragen; behalven 't geen men aan den Ja- nitzer, en voor 't huuren van de Ezels, om 'er na toe te ryden, moet uitschieten. Maar, niet meer zoude het gekoft hebben, indien ik gezelfchap by my gehad had; want deze prys van deningang ftaat vaft, of men alleen, of met meerder getal van perzoonen komt. Die'er zich, 't zy hier of daar om, voor een tyd ophouden, en het Kafeel niet gezien hebben, wachten der- halven op de komft van eenigen vreemdeling, om het als dan, met minder koften, te' kunnen zien; doch de Ingezetenen des lands, Grieken, en andere Chriftenen, of Jooden, behoeven de dukaat niet te betalen; en kunnen volftaan met maar een vereering aan de Put te geven. Uit het opperfte van het Kafeel, dat is te zeggen, van de Platten, die'er noch in wezen zyn, kan men, met 216 CORNELIS de BRUYNS met het oog, over gantsch Nieuw en Oud Kairo, Boulak, en een groot gedeelte der Woeftyyn, gaan weiden. 't Moeyde my derhalven, dat ik de vryheid niet dorft nemen, van 'er eenige gezigten, welke zich aan verfcheyde oorden zeer luftig vertoonden, af te teekenen. Want het was te gevaarlyk om het te on- dernemen. Veele, misleyd, geloof ik, door de verwarring der om- leggende huizen, zo binnen als buyten de Stads muuren, hebben dit Kaffteel, 't geen omtrent twee Italiaanfsche mylen in den omvang begrypt, in het midden der Stad willen plaatfen : doch het is 'er eigentlyk buyten gelegen, by na aan een der hoeken van de halve maanen, welk de Stad maakt, en bykans recht tegen over Oud Kairo. Het diend den Baffa tot woon- plaats, die 'er, in een byzondere huyzing, fchoone zaalen en ver- trekken heeft, en voor dezelve een zeer groot pleyn, daar zich dage- lyks een menigte van volk ver- toond, en by wylen wel duyzend Paarden te gelyk gezien worden. Echter is deze Wooning van den Baffa, door een muur, van het Ka- fteel afgezonderd, en word derhal- ven, met een byzondere be- naaming, het Serrail van den Baffa geheeten. R E I Z E N . 217 XL. HOOFDSTUK. Menigte van Blinden te Kairo. Egyptifche Heiligen. Vrouwen met ringen door de Neus. Draagt der Arabiers en Jooden. Groot getal van Aapen. Geeftig geval tufchen een Aap en een Valk. Jaarlyks vertrek van een der Caraavaanen van Kairo na Mechla. Mild- heid van een Turfchen koopman omtrent de Armen. Gierigheid van een

Ryken Turk. Manier van Kuikens, door het middel van Ovens, uit te broeyen. Menigte van Struys-vogels in Egypten. Inkomsten van den Grooten Heer uit dat Landschap, enz. Menigte Onder de dingen, die my in Kairo vreemd voor kwamen, was niet het minste, dat ik 'er zo veel Blinden ontmoette. 't Is by na on- gelooflyk, en het getal zo groot, dat men naauwlyks een quartier uurs voor zyne wooning ftaat, of men ziet 'er verfcheydene voor by gaan. Noch maaken ze een grooter menigte, die met zeere oogen gekweld zyn, 't geen 'er zo gemeen is, dat ik 'er zelfs Kinderen, van geen Jaar oud, gezien heb, die 'er alreeds mede befmet waaren, en tot zo verre, dat 'er geen beterfchap af teverwachten ftond: want het kwaad zet zich in 't bloed, en doet, zo wel de Kinders, als d'Ouders, traan- oogen. Ja ik zouw durven wedden, dat een vierdedeel der menfchen binnen deze Stad, of blind, of met kwaade oogen gekweld is. Dereeden, die'er my Natuurlykerwyze van gegeven wierd, is, dat de kalk- achtigheid der huizen, door de wind, als tot ftof, afwaajende, zo- danig in de oogen dringd, dat 'er niet alleenlyk dit kwaad uit ontftaat; maar ook, dat het, door zich allengskens met het bloed te vermengen, in een Erfkwaad verkeerd, gelyk- men dudydelyk kan zien aan de voortteeling. Enige ondervinding deed my geloof aan deze reeden geven. Want het is my meer als eenmaal gebeurd, dat als ik, by windig weer, wat lang by de weg was geweest, my de oogen zo zeer deden, dat ik 'er naauwlyks gebruyk van kon hebben. Andere reeden heb ik 'er niet van te weeten konnen koomen, en mogelyk is'er ook geen andere. Ter gedagtenis fchilderde ik hier een blindé Jood, die my, onder dit flag van menfchen, een der fraaifte voorwerpen dacht te wezen. Egyptià fche Heiligen. 'k Heb hier ook verfcheydene van die lieden, welke by d'Egyptenaars voor Heilige gehouden worden, door de Stad zien loopen; en by wylen moeder-naakt, of anders, met een ftuk van een los-hangend kleed om het lyf geflaagen; onder anderen, eens door de grootfte Straat van Kairo gaande, ontmoette my een dezer Heiligen, een Man van in de zefstig Jaaren, die my als een Frank gekleed ziende, ftraks met de uitterfte ontwaardiging, en een kwaadheid, tot fchuymbekkens toe, aan d'ander zyde der Straat week: en van deze fchoone gram- fchap was, volgens 't zeggen van mynen byhebbenden Tolk, geen andere reeden, als dat ik een vreemdeling, en Chriftien, zynde, welke Lieden by hen voor ongeloovige worden gehouden, niet weerdig was den Adem, die uitzyne Mond ging, t'ontfangen. Deze Heiligen zyn by hen in grooté achting, en eerbiedigheid, tot zo verre, dat het kleed, 't geen zy om hun lyf hebben geflagen, van een ygelyk gekuft word. Vreemd kwam my ook te vooren Vrouwen een zeker soort van Vrouwen, wel- met rin- ke, voor cieraad, een reedelyken gen door grooten ring door de Neus hadden de Neus, hangen, even als men by ons een kleyn door de ooren heeft; doch met dit onderfcheid, dat, daar deze E e door- 218 CORNELIS de BRUYNS doorgaans van goud zyn, die der gemelde Vrouwen slechts van een veel geringer stoffe werden gemaakt. Dracht der Ara-er onder de Inwoonders van Cairo, ook Arabiers, en Jooden behoren; en dewyl hunne kleding van die der anderen onderfcheyden is, en dat ik ook zelfs de moeye

genomen heb , van ze af te teekenen , moet ik 'er hier yts van
 aanroeren. d'Ara- biers gaan gekleed als N°.90. ver- toond. 't
 Geen zy om 't Hoofd hebben geflingerd , en hen met het eene eind
 over de borft komt te han- gen, of , na dat zy'er op een ander wyze
 een zwier aan willen geven (want zy werpen het ook dikwils over
 de fchouder) is een fleu- yer van zwarte zyde , met goude ftreepen
 doorwerkt , en doorgaans met af- hangende kwaftjes , van dezelve
 zyde , verzierd. De gemeene lieden draagen deze fleu- yer van
 flechter ftoffe. Wat de Vrouwen belangd , zy hebben op het Hoofd
 yts , als een hooge fpitze bol van een hoed , 't geen zy met een
 zwarte , of bru- yne neusdoek , met goude of zil- vere ftreepen
 doorweven , omwinden ; de kleding is van kleur als die der
 Turkinnen, en zo cierlyk opge- pronkt , als yders zynkheid me-
 debren- gt : gemeenlyk hebben zy aan hunne Veft , of Rok , twee
 knopen by malkander, d'ecne groot , en d'an- dere kleyn , de
 groote langwerpig , en d'andere rond : zie haare kleding en
 gefalte op N°.91. Alsze uitgaan flaanze een wit linnen kleed , om
 zich te bedekken , over het Hoofd , en het geheele lighaam , zulks
 dat zy'er maar met het eene oog tuffchen doorzien , op de
 Spaanfsche wyze. De dragt der Jooden , hier te Lan- de , is
 gelyke op N°. 92. verbeeld word. De Tulband moet met blaauwe
 ftreepen doormengd wee- zen , en de reft der kleding van een
 violette koleur ; 't geen zy gehouden zyn tot hun kenteken te
 draagen : want anders is 'er geen onderfcheid tuf- fchen de
 hunne , en die der Turken. De lieden van fatzoen zyn veel ftoffe
 is , werd 'er , gelyk over al fraayer gekleed , als de geen , die zich
 hier ten toon fteld. Ik heb hem fpeelende verbeeld, om met eenen
 te doen zien , van hoedanige Instrumenten zy zich , tot het
 pleegen van vrolijkheid , bedien- nen. 't Is befpannen met drie
 fnaa- ren , welke met een ftryk-flok , even als een viool , geraakt
 worden. 't Speel-tuig zelfe is van zwart hout, 't geen , daar de
 fnaaren mee omge- drayd ofte opgefpannen worden , van yvoor ,
 en 't geluyd maar tame- lyk fraay. De Joodinnen hebben, gelyk N°. 93.
 aanwyft, een geheele lange zwarte bol op het Hoofd , die met
 bru- yne en witte neusdoeken , met goud en zilver geborduurd ,
 om- vlochten is. De kleederen zyn ge- meenlyk van geftreepte
 zyde. Toen ik de geene , die hier verbeeld word, tekende , zat zy
 op haare Sophia , dusdanig een pyp tabak te rooken , uit een
 Egyptifch ried , van hoeda- nige flag van pypen hier voor ge-
 fprooken is. Die fnaakeryen van Aapen wil zien, waar van men
 hier een zeer groot menigte, allerwegen langs de ftraa- ten,
 ontmoet , heeft maar te Cairo te komen : zy worden door de
 Mooren , met de Karavanen van Mecha , of Mekka , mede
 gebragt , en op allerhande potferyen afgerecht, om dat zy , met
 derzelver konften voor de liefhebbers te doen oeffenen, dagelyks
 zo veel weet te winnen , alsze tot de reys van nooden hebben.
 Gelyk de Mooren van natuur grote potzemakers zyn , en dat hun
 aart, ten dien opzichte, niet kwaalyk met de getfeldheden van het
 Aapelyke verftand over een komt , geeft het een aangename
 tydorkting voor de Reizigers. Deze Mooren brengen ook de
 Perrokiten mede , van de- welken ik'er gaarne eenige had ge-
 had , maar daar waren'er in dit Jaar zo weinig gebragt , dat'er

niet een te bekoomen was. Anders heeft men'er dezelve voor een geringe prys. Gefchik- te geval en Aap, en een Volk. voor- Doch om weder tot de Aapen te keeren , gelyk het een belachelyke ftoffe is , werd 'er , gelyk over al R E I Z E N. 219 voornamentyk alhier, veel van ver- haald. 't Is niet de pyne waardig veel van dezelve te melden, en eenige, uit duizenderhande grillen, die 'er van verteld worden, op te haalen; alleen moet ik 'er alhier eene geschiedenis, welke vry be- lachelyk is, van invoegen. Op ze- kere middag over tafel zittende, ten Huyze van den Heer Conful Torelli, en wegens de aardigheid der Aapen, en Valken, spreekende, verhaalde den Drogeman, dat hy een Arabier kende, die een Aap had, wiens weerga mogelyk in kloekheid niet te vinden was. Deze, wanneer zyn Meester uitging, was gewoon de wacht in de keuken, by het vuur, te houden, om de dievery der Val- ken te beletten, welke hier, gelyk elders gezegd is, zeer meenigvuldig zyn, en met gantsche schoolen op de Huyzen zitten, wachtende na gelegenheit, om eenige roof te be- koomen, die ze ook dikwils, ver- mits 'er de schoorsteen meeften- deel wyd, en laag van verdieping vallen, van op den haard weten weg te halen. 't Gebeurde nu, dat den Arabier, op een tyd wat langer, als na gewoonte, uitblyvende, een ftuk Vlees, 't geen hy in een pot te koken had gezet, (door het uit- waasemen van het water) boven het nat geheel droog kwam te leggen: een van de Valken, die boven op de schoorsteen zat te loeren, had dit niet zo haast gemerkt, of hy kreeg luft om 'er een torn op te waagen. De onderneming gelukte, en de Valk vloog, met het ftuk Vlees, ter schoorsteen uit. Den Aap, al te fchielyk verraft, zag bedrukt om hoog, en, als of hy geredenkaveld had, dat zyn Meester zulke groove mislagen, niet zoude onge- fraft laten doorfchieten, en dat by hem yts moeft uitgevoerd worden, waar door hy vergeving zoude ver- dienen, op dat hy alzo de ffrat mogt van den hals fchuiven; niet anders, als of hy gedacht had, zekerlyk, zal den roover, als hy de beuyt bin- nen heeft, weder koomen, om te zien of 'er niet meer voor hem ten beste is: fchikt zich, wanneer het vuur nu geen hitte meer van zich gaf, in de pot, met de kaale billen om hoog, ten einde den Valk als een ftuk Vlees in het oog te fchynen. In der daad, de Valk wederkeeren- de, fchoot 'er op neer, wanneer den Aap, die op zyn luymen lag, zich gezwind omkeerde, en den Valk vattede, en hem de keel afgebee- ten hebbende, in plaats van het ftuk Vlees, in de pot ftak. De Meeftter thuys gekomen zynde, zag terftond na de fpy's, en ziende den Aap, op de- ze verandering van Vlees, over dwers aan, fpringd het beeft op, haalde den Valk uit de pot, fchikte zich zelven daar in, in zodanigen po- ftuur, als hy gelegen had, en wees, met vreemde gebaarden, hoe de Valk het Vlees geftoolen, en hoe hy den Valk bedroogen, en tot ver- gelding in de pot had geftookken. De Leezer kan uit dit ftaaltye lichte- lyk oordeelen, hoe vruchtbaren ftoffe tot praaterye de Aapen alhier konnen verfchafften, en hoe veel fpreukjes daar onder loopmen, daar- men van moet denken, fe non e' vero, è ben trovato, zo 't niet waar is, 't is echter zoet uitgevonden. Uit de Stad Kairo vertrekt ook Jaarlyks de Karavane van Mecha, een van de verfamelplaat- fen der Ka- ranaven, die na

Me- cha gaan. en beftaaf dezelve, niet alleen uit Egyptenaars, maar ook uit alle de geen en, die zich van Constantino- polen, en andere omleggende oor- den, derwaarts willen begeven; by welke gelegenheit hier zodanig een toevloeiing van menfchen is, dat de wegen niet te gebruikhen zyn. 't Kleed van Mahomet (met deze naam beteekenen de Franken alle de gefchenken, welke den Grooten Heer Jaarlyks na Mecha ftuurd) word, gelyk hier voor gezegd is, in het Kafeel van Kairo gewerkt: want Kairo zend de verzierelen voor Mecha, en geld voor Medina: en Damaskus de verzierelen voor Medina. Daar gaan in 't geheel vyf Karavanen na de eerfte der ge- melde Heilige plaatfen: te weten, die van Kairo, waar onder de zo- danige behooren, als hier boven gezegd is: die van Damaskus, onder welke zich begeven die uit Sirien Ee2 der- Kairo Header: 220 CORNELIS de BRUYNS

derwaarts willen trekken : die der Magerebins, of Westerfchen, begrypende alle de geen en van Barbaryen, Fes, en Marokko : die van Perfien, en die van Indien.

Op aanmaaning van den Heer Consul Torelli, ging ik, met onzen Tolk, eens zeker Turks Koopman, die te Coulak woonachtig was, en dikwils ten zynen huyze kwam, bezoeken. Hy ontving ons heel vriendelyk, en liet terftond Kaffé en Tabak brengen : deze, een Man van vier-en-tagtig Jaaren, zeer fraay van weezen, met een langen gryzen baard, had de reys na Mecka tot agt maalen toegedaan, en elke reyze hem omtrent twintig duyzend ryksdaalders gekoft : want, als het water in de Caravane begon t'ontbreken, 't geen by wylen komt te gebeuren, alzo men niet over al zoet water kan bekoomen, en dat de medegenome voorraad opraakte, befchonk hy al het volk met Sorbet. Toen ik hem bezogt, ftond hy, niet tegenftaande zynen hoogen ouderdom, de negende tocht derwaarts t'onderneemen, hy dreef nog Koophandel, en had de mildheid, van Jaarlyks tien duyzend Ryksdaalders aan de Armen te geven; waardoor hy ook zodanig een achting onder de Mahometaanen had verkreegen, dat zy hem als een Heilig eerden, en, tot bewys van dien, 't elkens als zy hem te gemoet kwamen, zyne veft, of rok, kuffen. Hy was ook een groot vriend van de Franken, en wenfte my, als met zegeninge, geluk op myne voorgenome reys na Jeruzalem, en dat ik met gezondheid weder in myn Vaderland mogt koomen, enz. met zulk een tederheid, als of hy zelfs een Christen was geweest.

Maar zo mild als dezen eerlyken Mahometaan was, zo gierig was een ander Turks Koopman, die mede dagelyks ten Huyze van den Heer Consul verkeerde; deze was voor zo ryk bekend, dat men zyne schatten op geen Tonne gouds, om zo te spreken, kon weeten, en egter zo verfoeyelyk gierig, dat hy zich zelfs geen maaltyd eten gunde.

't Gebeurde, terwyl ik my te Kairo bevond, dat hem, alzo hy zich onpasselyk gevoelde, door den Venetiaanschen Doctor, die mede de Tafel ten Huyze van den Heer Consul had, eenig hulpmiddel

daar tegen wierd verordineerd; maar de zwaarigheid was, dat het omtrent veertien of vyftien stuivers moest koften. De Vrek, hoorende de prys noemen, wierd bleek van schrik, en zeyde, dat hy het voor zonde zoude reekenen, zo veel gelds op een tyd aan zyn lichaam te kost te hangen. Het wonderlykfte hieromtrent is, dat 'er onder veele van gevoelen zyn, en gelooven, dat, wanneer zy met zodanigen rykdom komen te sterven, daar van zy haar niet bediend hebben, zy zekerlyk aanftonds in 't Paradys komen. Immers vind de heb-luft over al zyne bewimpelingen. Doch men behoeft de moeyte niet te neemen, van na Egypten te reyzen, om gierige menfchen te vinden.

De mildadigheid omtrent den Armen plagt hier te lande heel gemeen te weezen; maar, gelyk meest alle goede dingen, by verloop van tyd, koomen te verargeren, waar toe, of hier, of daar door, voet gegeven word, is dezelve nu ook zo zeer niet te vinden.

Buyten de Stad Kairo, aan de zyde, over het Kafteel, legt een Vlek, Karaffe geheeten, berucht wegens dat 'er verfcheyde Maagen van Mahomet, en veele van hunne Heiligen begraaven leggen. Toen Egypten onder de Heerfchappy der Cirkassische Mamalukken bloeide, telde men op dit Kerk-hof (want het gantfche Vlek is eygentlyk niet anders als een Kerk-hof) meer als drie honderd en zeftig verhevene Grafsteden, of Tomben, en Mosqueën, van Doorlugtige Mahometaanen : deze Mosqueën waren als zo veel Hospitalen, altemaal voorzien met zeer goede inkomften, tot onderhoud der Armen, en der Mahometaansche Pellegrims, die dezelve kwamen bezoeken : weshalven een Pellegrim, te Kairo komende, daar een Jaar lang konde beftaan, zonder yts R E I Z E N. 221 yts van het zyne uit te geeven, alleen- lyk met alle dagen een der Mosqueën van dit Kerkhof te gaan aandoen, daar hem fpyf en drank wierd uitgedeeld. Maar , na dat de Turken , onder Sultan Selim , Meefter van Egypten waren geworden , hebben zy de Cirkasiffche Sultans daar uit ver- jaagd , in het Jaar der Hegire 922. of na Chrifi geboorte 1517, zyn by na alle deze Graf-fteeden en Mos- queën, vermits derzelver inkomften door de dwinglandy der Baffaas te niet geraakten, tot de grond toe ver- vallen.

Manier van de Kuikens, door het middel van Ovens, uit te broeyen,

Onder de dingen welke te Kairo de ongemeenfte zyn, diend ook niet vergeeten te worden , de manier van de Kuikens , door het middel van zekere Ovens, uit te broeyen: 't was my zeer leed, dit niet zelfs te kon- nen zien en ondervinden; om dat het de rechte tyd der uitbroeying niet was, wanneer ik tot Kairo my ont- hield; maar, alzo dat geene, 't welk my daar van verhaald wierd, over een kwam met het getuigeniffe van de Heer Thevenot, zal ik zyn ver- haal daar van hier laten invloeyen.''t Schynd ongelooffyk, zegd hy,'te zeggen, dat men Kuikens te voorfchyn weet te doen komen, zonder de Eyers door Hoenders''te laten broeyen; en noch onge- looflyker , dat men deze Kuikens''by de mudde, of

maat, verkoop, "niet te min, is het een en 't ander" waarachtig, en geschied aldus: zy "leggen Eyeren in Ovens, welke" zy op een zo gematigde hitte, en "die zo wel met de Natuurlyke" warmte der Hoenders over een "komt, weeten te ftooken, dat'er" de Kuikens zo fris uit te voor- "fchyn komen, als die elders door" Hoenders uitgebroeyd worden. "Deze Ovens ftaan op een laage" plaats, by na onder d'aarde, en "zyn van aarde gemaakt; wyders" van binnen rond, en de vloeren "t eenemaal met werk en vlokken" bedekt, om 'er de Eyeren op te "leggen. In 't geheel heeft men'er" twaalf, aan elke zyde zes, in twee "ryen boven malkander; zulks dat" er op yder ry drie Ovens zyn. „Deze twee zyden zyn van malkan- „deren gefcheyden, door een gang, „waar langs de geene gaan, die daar „in werken, welke altemaal Kophten „zyn, gelyk ook die daar uit nieuw- „gierigheid komen kyken. Omtrent „half February beginnen zy te ftooo- „ken, en vervolgen zulks onge- „vaar vier maanden. De ftoffe die „zy daar toe gebryuken, is drek „van Koeyen, Kemels, en dierge- „lyke beefften, welke zy gantfch „heet voor aan in yder Oven leg- „gen, en alle dagen ververfchen. „Dit vervolgen zy aldus tien dagen „lang, ten eynde van de welke „d'Eyeren in't rond, tot acht duy- „zend toe in yder Oven, op de ge- „melde vlokken, en werkplaatfen „twaalf dagen moeten blyven leg- „gen, wanneer de Kuikens door „den dop heen brecken : invoegen, „dat de tyd van ftooken, by deze „twaalf dagen gerekend zynde, zy „in 't geheel twee-en-twintig dagen „bezig zyn, met de Eyeren op dus- „danig een manier uit te broeyen. „'t Is vermaakelyk deze Kuikens, „zommigen met het hoofde door den „dop te zien komen, anderen met „het halve lyf, en weder anderen „gantfch en al; welke terftond „over d'Eyeren heen beginnen te „loopen : want, zo men'er maar „een weinigje blyft ftaan, ziet men „er verfcheyden uitkomen. Na dat „d'Eyeren nu op deze wys in Kui- „kens zyn veranderd, worden deze „Kuikens al te zaam verzameld ; „wyders in maaten zonder boodem, „welke men tot boven toe vol doet, „gemeeten; en aldus, na dat men'er „de maat over heen gelicht heeft, „aan een yder, die'er afhebhen wil, „tot een zekere prys verkocht. „'t Geld, 't geen daar uit voort- „komt, word onder de gemelde „Kophten, en den Meeftter der Ovens, „gedeeld. „In de vier maanden, dat zy ar- „beyden, leggen zy meer als drie „honderd duyzend Eyeren aldus te „broeyen : dog ze gelukken niet al „te maal. Die wat dun van Tong „zyn, zeggen dat deze Kuikens niet „zo wel fimaaken, als die door Ec 3 Hoen- Header: 222 CORNELIS de BRUYN S

„ Hoenders uytgebroeyd worden : maar daar is weinig onderscheid in, of, om beeter te zeggen, daar is geen ander onderscheid in, als d'inbeelding daar in wil vinden. En al was'er een onderscheid in, 't geen ik nogtans nooit heb kunnen proeven, is het echter veel, de Natuur zo na komen.

Dog of dit uitbroeyen altyd, en over al, daar dusdanige Ovens zyn, op dezelve wys geschied, is my onbekend, ik zoud'er na vernoomen hebben, indien ik de Reysbeschryving van den Heer Melton toen ter tyd gelezen had gehad : maar zynde dezelve my,

na myne wederkomst, eerft onder d'oogen gekomen , moet men niet aan myne achteloosheid toefchryven , 't geen by onkunde achter weg is gebleeven. De gemelde Engelsman , die Egypten al zeer naaukeurig, beschreven heeft, spreekt'er aldus van. ³⁰³

„ Den 21sten April gingen wy de Ovens bezigtigen , daar men de Kuikens in uitbroeyd, deze Ovens zyn op dezelve manier gemaakt, als de geenen, daar men in Engeland het brood in bakt; echter met dit onderscheid , dat ze niet zo hoog, nog zo groot zyn, als onze Ovens , nog ook van gebakken steenen , maar van steenen die in de Zon zyn gedroogd. Ook hebben ze boven een ronde opening, omtrent zo groot als het dekzel van een gemeene kerel , om de hitte daar door te doen uitwaaffemen; 't geen de Broodovens niet hebben. Hun getal en orde was, in het huys daar wyze gingen bezigtigen, aldus. Men telde'er in 't gemeen vierentwintig , waar van 'er twaalf aan de eene , en twaalf daar recht tegen over, aan d'andere zyde stonden , dog niet meer als zes op een ry , want d'andere zes stonden boven de zes eerften. Tusschen deze Ovens loopt een gang, die zo eng is, dat wanneer ik daar in trad , om in d'Ovens te zien, de hitte en damp , die'er uit kwam , my by na verstikte. Om nu d'Eyeren uit te broeyen, leggen zy ze altemaal in de onderste Ovens , en steeken vervolgens in de bovenste een langzaam vuur van stroo aan , 't geen ze acht dagen gaande houden , waar na zy de monden toestoppen , en ze aldus zes andere dagen toegestopt laten blyven. Deze zes dagen verlopen zynde, haalen zy d'Eyeren uit de onderste Ovens, om met dezelve tegen de Zon aan te zien , en alzo de goede uit de kwaden te scheyden. Als zy de vuilen nu altemaal weg geworpen hebben , sluyten zy de geene die vol en goed zyn , in de bovenste Ovens, en maaken een kleyn vuur van stroo , twee dagen lang, in de ondersten. Aldus laten zy ze leggen , zonder daar yts meer aan te doen, tot den eenentwintigsten dag, wanneer de Kuikens door den dop beginnen te breeken, daar zy den volgenden dag gantschen al uitgekomen zyn ; zulks dat men tweeentwintig dagen van nooden heeft, om op deze manier Kuikens te hebben.

„ Deze wyze van Kuikens uit te broeyen , word maar vier maanden in 't Jaar gebruykt, te weten, van de maand December af , tot aan het einde van de maand April, zynde het overige des Jaars, ter oorzaak van de hitte , die in Egypten uitsteekende is , daar niet bekwaam toe.

De tyd van het stooking , waarin de gemelde Reizigers mede niet weinig verscheelen, kan ik ook niet over een brengen , of men moest zeggen , dat d'eenen vroeger , en d'anderen laater , aanvangen , of dat alle Jaaren geen geregelde order houden. Indien den laatsten Schryver my voorgekomen was , eer ik my aldaar bevond, ik zoude my zekerlyk op dit verschil geïnformeerd hebben.

De Heer Thevenot schynd niet te twyffelen , of dit uitbroeyen van Eyeren , door het middel van Ovens, zoude over al kunnen geschieden ; en tot bewys spreekt hy'er af , als volgt :

„ Veele gelooven, dat dat niet, als in Egypten, kan geschieden, ter oorzaak Header: R E I Z E N. 223

³⁰⁴ zaake van de gesteldheid der lucht; maar den Groot Hertogh van Florencen heeft het tegendeel doen zien : want hebbende een dezer *Kophten* by zig ontbooden, gelukte het werk zo wel als in Egypten. 'k Heb myn ook laten zeggen, dat men 't in Poolen gedaan heeft; en ik geloof zeekerlyk, dat het over al zoude kunnen geschieden, behoudens dat men 't in een plaats onder d'aarde deed, daar geen lucht by kon komen, maar de meeste zwaarigheid bestaat, in de noodzaakelyke warmte te geven, welke, volgens de gelegenheid der Landen, geregeld moet worden : wat te veel, of te weinig, hoe luttel het ook zy, bederft het gantsche werk.

³⁰⁵ Behalven ander gevogelte, heeft men hier te Lande een meenigte van Struys Vogels, welke zig in de Woestyne, en wildernissen, onthouden. Myn Heer de Consul had'er een over zyn Hof loopende, die van tamelyke grootte was, en den gantschen dag niet anders deed als eeten. De veeren dezer Vogels worden na *Constantinopolen* gezonden, om 'er gepluymde waayers, en andere galanteryen, af te maken, daar de Turkinnen zig wonderlyk wel op verstaan. Gelyk het onder de *Franken* gemeen is, van dezen Vogel de Eyeren hier van daan met zig te voeren, belaadde ik 'er my op myn vertrek ook met zes, welker grootte en fraayheid yts uitsteekends in dat soort vertoonen.

³⁰⁶ Eyndelyk, hoe wel dit Land byzonder arm is, trekt 'er egter den Grooten Heer Jaarlyks een inkomst af, van zes honderd duyzend *Sequinen*, doende yder omtrent twee en een halve Ryksdaalder. Deze inkomst wort hem door den *Basha* van *Egypten*, onder het geleyde van een *Sangiak-Bey*, die zeer wel verzeld is, toegezonden.

[*Illustration: A woodcut engraving depicting a decorative vase filled with an arrangement of flowers and leaves.*]

1. HOOFD- Header: 224 CORNELIS de BRUYNS

XLI. HOOFDSTUK.

Van den Nyl, en des zelfs oorsprong en wasdom.

Met regt hebben de Ouden al gezegd, dat deze Rivier zyns gelyk niet heeft, en daar in geenzins misgetaakt, 't zy men ziet op zynen oorsprong, 't zy men ziet op zyne uitwerkingen.

De Ouden hebben deszelfs oorsprong, of liever twee en meervoudige afkomst, gegeven aan de Maan-bergen, op ruim twaalf graden bezuiden de Even-nacht linie, welker gesmolten sneeuw, afvlietende in verscheide Beeken, soude afschieten in twee zeer groote Meiren, Oostelyk en Westelyk wel tachtig mylen van den anderen gelegen, welke door geloopt zynde, dezelve zich in Mooren-land, op twee graden benoorden de Even nacht linie, t' zaamen voegen, en 't zelve, op een zeer lange uitgestrektheid, tot meer als op den elfden graad, door gevloeid zynde, zich wederom scheiden by het Eiland Meroë, het welke, by na tot op den zeventienden graad, ter wederzyden, besproeid hebbende, ende zich aldaar wederom vereenigd vindende, zoude hy zich met vele groote en geweldige bochten, en kromtens, eindelijk na een zwaar gebergte wenden, en door het zelve geboord zynde, daar uit met een vervaarlike water-val in Egypten storten, en het zelve lang bevochtigd hebbende, zich eindelijk, na nochmaals een Eiland boven Memphis gemaakt te hebben, beneden het zelve Memphis wederom scheiden, en twee Rivieren maaken, van welke die gene, die zich Westelyk afwend Agathodemon, en die zich Oostelyk afkeerd de Bubastische Vloedgenoemd wierd, welke zich beide in de Middellandsche Zee uitgeworpen hebbende het groote Egyptische Delta, (alzo genoemd na de gedaante van de Grieksche letter Δ , wanneer die twee Vloeden met de Zee-kust bespiegeld wierden) uitmaaken.

Uit welke twee zwaare armen zich dan verscheide andere spruiten zouden afgescheiden hebben, en uit die wederom eenige andere, tot zo verre, dat den Nyl zich eindelijk wel door negen monden in de Middellandsche Zee zoude storten, op ruim eenendertig graden benoorden de Even nacht linie.

Zo komt hy ons in de Landkaarten van Ptolomæus voor, die alle die Zee-gaaten, met haare byzondere naamen, uitdrukken; hoewel andere der Ouden aan dezelve alleen zeven zodanige Zee-gaaten toe eigenen: van welke eenige moeten verzand en toegespoeld zyn. Want tegenwoordig zyn 'er, zo veel als ik op de plaats heb kunnen nafspooren, maar twee, of ten uitersten drie, die met eenigzints groote Schepen te bevaaren zyn, van welke de voornaamste by Rozette gevonden heb, en de andere by Damiaten, alwaar ik in Egypten kwam, gelyk hier voor breeder verhaald is: de overige zyn klein en zeer ondiep, en niet veel hooger als voor byvlieten te achten.

't Is waar, dat deze oorsprongen van den Nyl, van andere tegen-gesproken werden, en verworpen, als, na derzelver meininge, niet waarschyndlyk, en daar tegens vastgesteld, dat men den oorsprong van de Nyl van den regen moet zoeken, die in geheel Mooren-land omtrent Paafchen begint, en, met geduurige stort vlaagen, by na

geheele twintig weeken duurd: maar, behoudens derzelver
achting, zoude daar uit beter, en wel met alle waarschyndykheid,
die in zodaanige zaaken kan ge-eischt worden, te besluiten zyn,
dat den wasdom van die Rivier (die in Mooren-land veele dagen
eerder als in Egypten begint, alwaar dezelve al Header: R E I Z E
N. 225

al in 't begin van Mey vernomen werd, en tot in het begin van
October duurd, wanneer dezelve ophoud van wassen, en wederom
begint te vallen, aan deze plas-regenen enkel toe te schrijven zy;
als wel dat dezelve zynen oorsprong niet hooger als Mooren-land
zoude hebben.

Immers, het schijnt ons toe, dat aan de getuigenissen van die
geene, die haar werk gemaakt hebben van op de plaats den loop,
en de oorsprong, van deze Rivier na te zoeken, in dezen wat
meerder vertrouwen en geloof te geven zy, als aan de
redenkavelingen en gissingen van die geene, die, op haar gemak,
in 't binnenste van Europa, van zoodanigen zaake denkende, door
redenkavelingen willen beslegten, wat 'er van den loop des Nyls,
en des zelfs oorsprongs, verre boven de Evennacht-lyn, zy.

't Is zeeker, dat 'er geene zyn, die diergelyke zaaken beter, en
gemakkelyker kunnen navorschen, en onderzoeken, als de
Missionarissen, of Bezendingen van den Roomschen stoel; die
noest en bezig, om veele menschen 't gebied van den stoel te
onderwerpen, op voorwendzel van haare God-vrucht, en onder 't
eenvoudig kleed van haare devotie, in het binnenste van alle
Landen weten in te kruipen, en met dat kleed van armoede
doorfluipen, en indringen, daar andere Reizigers, of door de
onherbergzaamheid der Land-aard, of door de onveiligheid der
wegen en Landen, voor moeten blijven staan: en 't is mede zeeker,
dat onder deze, de meeste, en wel voor al onder haar de Jezuiten,
de oelijkste snuffelaars der wereld zyn: en begeerig om diergelyke
dingen te ontdekken.

Uit dezen arbeid zyn ons twee merkwaardige ontdekkingen, van
den oorsprong van deze Rivier, gesproten.

De eene is van Peter Pais, welke Kircherus ons geeft, en die ook
gevonden werd by Dr. Olfert Dapper, in zyne beschryving van
Africa, p. 58. alwaar dezen Pais aldus verteld; Na dat wy
gehandeld hebben van de vruchtbaarheid der Landen, onder het
gebied van Paap Jan gelegen, acht ik de pyne waard te zullen zyn,
hier yts van de voornaamste Rivieren en Meeren der landen,
onder zyn gebied gelegen, te verhaalen. Waar onder zich aller
eerst vertoond die grootste en allerberoemdste Rivier de Nyl:
waar over zich niet alleen de Oude en Hedendaagsche Geleerden,
en de Deftigste Schryvers verwonderd hebben; maar, van welke
ook dikwils in de H. Schrift gesproken werd.

Hedendaags werd hy van de Mooren-landers Aboi geheeten, en genoemd zyn oorsprong in het Ryk Goyam, in zeker gebied, Sahala geheeten, welkers inwoonders Agous genoema worden, en Christenen zyn; hoewel ze by verloop van tyd, door het verwilderen der Kerke, met verscheidene waangeloven besmet zyn geworden, zulks dat zy weinig van hunne Heydensche Gebuurvolkeren verscheelen.

De Bron des Nyls is gelegen in het Wester gedeelte van het Koninkrijk Gojam, op de kruin van een Hoogte, welke kruin een groot Vlak veld vertoond, en over al met Bergen omcinkeld is. In den Jaare zestien honderd en achttien, den een-en-twintigsten dag van April, wanneer ik my, tevens met den Keizer en zyn Heirleger, in dit Koninkrijk bevond, klom ik op deze plaats, onderzocht alles naarstig, en vond eerstelyk aldaar twee ronde Bronnen, ieder omtrent van vier palmen in de middellijn breed, ziende aldus, tot myn groot vermaak, 't geen de Perzische Koning Cyrus, Cambyfes, Alexander de Groote, en de Beroemde Julius Cæsar, door geen wenssen, noch beloften, hebben kunnen verkrygen. Het water der Bron is zeer klaar, licht, en aangenaam van smaak. Men moet echter weten, dat deze twee Ogen der Bron op 't opperste vlak des Bergs geenen uitgang hebben; maar aan den voet van den zelve. 'k Heb ook de diepte der Bronnen onderzocht, en stak in de eerste een piek, die elf palmen diep inging, en eenige wortelen van Boomen in malkanderen verward, scheen te raaken.

Ff De Page 226 Header: CORNELIS de BRUYNS

De tweede Bron legt een steenworp verre, ten Oosten, van de eerste. Wanneer ik deszelfs diepte onderzocht, en 'er een piek van twaalf palmen in stak, vond ik geen grond: daar na bond ik twee pieken van twintig palmen aan malkander, maar kond doe noch geen grond krijgen. De inwoonders zeggen, dat de gantsche Berg vol water is, 't geen zy daar uit bewyzen, om dat de geheele vlakke, omtrent de Bron, schudt en borrelt, een klaar bewys-teeken (meinen zy) van verborgen water. Uit dezelve oorzaak vloeit het water niet over de Bron, maar barst met groot geweld by den voet des Bergs uit. De inwoonders, gelyk ook zelfs de Keyzer, die daar met zyn heir tegenwoordig was, bevestigden, dat het Aardryk in dat jaar weinig geschud had, ter oorzaak van de groote droogte des jaars, maar dat het op andere jaaren zodanig trilde en borrelde, dat men daar nauwlyks, zonder gevaar, kon by komen.

De omtrek van deze plaats strekt zich in de gedaante van een groot Meir, 't geen de grootte van een slinger-werp heeft. Beneden de kruyn dezès Bergs, woond het volk van den berg, omtrent een myl van de Bron, na 't Westen, en word Guix geheten. Wyders, het Veld van de bronnen des Nyls is over al zwaarlyk te beklimmen, uit gezonderd aan de Noord-zyde, alwaar men met weinige moeite kan opgaan. Onder aan den berg, omtrent een myl verre, spruit, uit het ingewand der Aarde, in een zeer diepe valey,

een andere rivier, die zich evenwel kort daar na met den Nyl vereenigt. Men gelooft dat zy eene en dezelve bron met den Nyl heeft, maar, door verborgene buyzen, onder de aarde heenloopt, en op deze plaats eerst te voorschijn komt.

De beek der bronnen, die beneden den Berg uitspringt, loopt na 't Oosten, een musquet-schoot verre, en kromt zich vervolgens na 't Noorden. Na een vierendeel myls vertoont zich een nieuwe beek, die uit de steenen en klippen komt borrelen, waar by zich, een weinig daar na, twee andere beeken, welke ten Oosten uitspringen, vervoegen; en aldus wast de Nyl, en ontvangt geduurig van meer andere beeken, overvloed van water. Na een dagreyzens vereenigd hy zich met een groote vliet, Ja Mageheeten, die vervolgens Westwaarts oploopt, tot vyf en twintig mylen van deszelfs eerste bron; thans verandert hy van loop, schiet na 't Oosten, en vervalt in zeeker groot meir (dit meir is gelegen in het landschap Bed geheeten, 't geen ten deele onder het Koninkryk Gojam, en ten deele onder dat van Bambie behoort) waar door hy zodanig heen schiet, dat men het water des Nyls duydelyk, van dat des meirs, kan onderscheiden, en de geheele vliet, vermengt met het water des meirs, vervolgt zyn loop en vloeying.

Zo haast als hy uit dit meir stort, schiet hy, met verscheidene bochten, na 't Zuyden, en bevochtigt het Land Alata genaamd, 't geen vyf mylen van den mond des meirs gelegen is, alwaar hy, door steen-rotzen van veertien armen hoog, met een schrikkelijk gedruys, en waterige damp, die van verre een Nevel schijnt te zyn, neder stort: een weinig daar na verbergt hy zich zodanig, tusschen twee steen-rotzen, dat hy nauwlyks zichtbaar blyft. De kruynen dezer steen-rotzen liggen zo dicht aan malkander, dat de Keyzer dikwils, over een brug, met zyn geheele leger, daar over getrokken is. Na dat hy dan ten Oosten het Ryk Bega midiri, Gojam, en alle d'andere tusschen gelegene Ryken, Ambara, Olaca Xaao en Damot, wyd en zyd bevochtigt heeft, schiet hy aanstonds na het Ryk Gojam, en komt, na het bewateren van de Landschappen Bisan en Gumancanca, allengs zo na het Koninkryk Gojam, dat hy bevonden word maar een dagreyzens van zyn bron te leggen. Van daar neemt hy een zwier, en loopt na Fazolo en Ombazea, een Koninkryk der Heydenen, 't geen Eraz Selachriftas, broeder des Keyzers, in het Jaar zestien honderd en dertien, met een groot Heirleger, 't onder bracht, welk Koninkryk hy, om deszelfs onbekendheid en grootte, Ayzolan, dat is de Nieuwe Wereld, noemde. Hier van daan schiet de Nyl Header: R E I Z E N.

Page 227

Nyl met een bocht van het Oosten na 't Noorden, en valt, door ontelbaare Landschappen, en wyd strekkende Ryken, in Egypten, en braakt eyndelyk zyn water in de Middellandsche Zee uyt.

De andere Ontdekking geeft ons P. Telles, Jezuit, die zegd, in zyne Historie van Æthiopien, te Lisbon gedrukt, (gelyk dezelve dan mede gevonden werd by Melton, in zyne Reizen, in 't vyfde Hoofdstuk) dat 'er in het midden des Koninkryks van Gojam, 't geen op twaalfgraaden ten Zuiden (daar staat wel in de Overzettinge van Melton ten Westen, maar dat is een kennelyke fout van de penne, of van den Overzetter) van de Linie Æquinoctiaal legd, en in de Provintie Sakahala, in een tamelyk groot Veld, omringd met hooge Bergen, een klein meirtje is, omtrent een steenworp in 't vierkant wyd, vol van kleine boomtjes, welkers wortelen zodanig door malkanderen gevlogten zyn, dat men, by Zoomer tyd, daar over heen kan gaan: in 't midden van dit Meir zyn twee groote en diepe Fonteynen, niet verre van malkander gelegen, uit dewelken een zeer helder water voortkomt, 't geen, langs twee verscheide wegen, onder deze boomtjes door, Oostwaarts loopt, en zich, een musquetschoot van daar, na 't Noorden wend. Een halve myl van deze Fonteynen, of bronnen, ziet men een menigte waters, 't geen een matelyke Rivier maakt, welke verscheidene kleine Riviertjes in zich ontfangd. Na dat deze rivier vyftien mylen ver, al zwierende, geloopt heeft, ontfangd zy een andere grooter Rivier, Gema genaamd, die 'er niet alleen haare wateren aan geeft, maar ook zelfs haaren naam daar in verliest. Een weinigje van daar, ten Oosten, ontfangd zy de Kelti, en Branti, twee andere Rivieren, en noch verder haaren loop Oostwaarts vervolgende, werpt zy zich in het Meer der Abissinen, Bar Dembea, of de Zee van Dembea geheeten; waar door heen geloopt hebbende, zonder echter haare wateren met die des Meirs te vermengen, ontfangd zy verscheide andere Rivieren, van een zeer aanzienelyke grootte, en zelfs de Tokoze, dicht by Egypten.

Zo laaft als de Nyl, zynde eigenlyk de gemelde Rivier, uit het Meer Dembea gekomen is, wend hy zich Zuyd-Oost, latende ten Oosten de Koninkryken Begamidr, Ambara, en Volcka, en zich vervolgens ten Zuyden keerende, laat hy ten Zuyd-Oosten het Koninkryk Sauva, en van nieuws Oost Noord-Oost stroomende, laat hy ten Zuyd-Oosten Ganz Gaffata, en Bizamo; vervolgens loopt hy door de Landen van Gongga en Gafre, en verder door dat van Faskalo, daar na komt hy in het Land van Funch, of in Nubien, en van daar in Egypten.

Wy zyn een wyl tyds van gedachten geweest, dat deze twee Reizigers twee verscheidene bronnen gezien hadden, om dat wy meinden, dat 'er zo veel verschil was, en in de plaats, daar dezelve van den een en den ander beschreven werden gevonden te zyn, en in de benamingen van de Landen en Provintien, door welke dezelve, in deze verhalen, geleid werden, dat zy niet scheenen van een en dezelve bron te spreken. Wy dachten dan, dat wy in deze twee beschryvingen, niet alleen 't geen ons de Kaarten van Ptolomæus vertoonen, omtrent de Wester bronnen, en 't Westermeir, 't welk ons zekerlik van P. Pais beschreven is, bewaarheid vonden: maar ook, dat Telles wel mocht de Ooster

bronnen, en het Oostermeir, gezien en beschreven hebben: en
alzo Ptolomæus in alles van deze Schryvers, tegens zyne
wedersprekers, mocht gerechtvaardigd zyn.

Maar, als men 't nader inziet, blykt klaar, dat de schynstrydigheid
ontstaat, uit het noemen by P. Telles van eenige plaatzen, die P.
Pais niet genoemd heeft, nogtans aantekenende, dat den boven
Nyl door verscheide Landen loopt, die hy niet noemd: en, uit de
misvatting der uitspraake van den Landaard, uit

Page F f 2 welke Page 228 Header: CORNELIS de BRUYNS

welke misvatting, de spelling der woorden kwaalyk gemaakt
zynde, een verschil schynd gevonden te werden, daar het niet is.
Als vreemde natien, Oofterfche, of ook zelfs noch Europeërs
(gelyk Spaanfchen, Italiaanen, of Franfchen) een Duits woord, uit
het gehoor, op 't papier zullen ftellen, hoe verkeerd komt het niet
voor? even zo gaat het met ons omtrent de Oofterfche en andere
taalen. 't Is my menigmaal gebeurd, dat ik eenige naamen, uit de
mond der Oofterlingen, 't myner geheugen, opgefchreven had, die
ik meinde wonderlik wel gevat te hebben, en als daar na vernam,
by die geene die derzelve recht kundig waaren, bevond ik dat ik 't
zo krom gemaakt had, dat dezelve zomtyds meinden te barften
van lagchen. Dat ons gebeurd is, is gebeurlyk aan anderen. Men
leeze dan beide die plaatzen eens met die befcheidenheid, en men
zal licht gewaar werden, dat beide deze Reizigers de zelfde
bronnen gezien, en befchreven hebben, en 't kleene verfchil, dat
'er schynd te zyn tuflchen die beide, zal alleénlik een bewys
geven, dat tuflchen hun beide geen 't zaamen ftemming geweest
is, om hunne Lezers beuzelingen te vertellen, en het zal ons
vertrouwen op haar verhaal vermeederen.

Telles zegt deze bronnen gevonden te hebben in 't midden van 't
Koninkryk *Gojam*, *P. Pais* wyft die mede aan in het Koninkryk
Gojam, en wel in 't Wefter gedeelte. Waar uit wy kunnen
afmeetten, dat dit die bronnen zyn geweest, die by *Ptolomæus*
afgefchetft werden, als in 't Weftelyke Nyl-meer vloeijende. Dit
Koninkryk plaatft *Telles*, op twaalf graaden bezuiden de
Evennacht-linie. En even boven de twaalfde graad vinden wy, in de
Kaarten van *Ptolomæus*, de Maan-bergen, van welke aldaar den
Nyl gezegd werd het fneeuw-water te ontfangen. Gelyk dan ook
het Koninkryk *Gojam* op twaalf graaden, ten Zuiden van de
Evennacht-linie, in de Kaarten van Visscher gevonden werd; maar
in die van Sanzon werd het geheel niet gemeld.

Deze bronnen werden aldaar gevonden, in de Provintie van
Sabala, by *P. Pais*, welke by *Telles* Sakabala genoemd werd.
Klaarlyk by de eene, of de andere, by misspelling, of mogelyk by
Pais door verkorting; een wyze van uitspraak by alle volkeren
gebruikerlyk, en onder ons zo gewoon, dat 'er niets gemeener is.

Beide de Schryvers wyzen aan, dat ter plaatze der bronnen geboomte is. *Telles* zegd dat het veld vol van kleene boomen is, en Pais wyft aan, dat zyn piek, met welke hy de eerfte bron peilde, op de verwarde wortelen van boomen fteuittede.

Telles befchryft ons dezelve, als gevonden in een groot veld, omringd met hooge bergen. Pais vertoond ons die op de kruin van een valei, welke kruin een groot vlak veld vertoond, en over al met bergen omcingeld is. Maar, Pais merkt aan, dat deze groote vlakke mede op een berg gelegen is, die van 't Noorden gemakkelyk begaan werd (waarschynelyk, om dat ze aldaar van de Maanbergen nederdaald) maar van alle de andere zyden, zwaar te beklimmen is.

Telles vind de bronnen in een klein Meertje, omtrent een fteenworp in 't vierkant wyd, vol van kleene boomtjes, welke haar wortels zo door malkanderen gevlochten hebben, dat men in de Zoomer daar door kan gaan. Waarschynelyk heeft *Telles* die in een natter jaar, en faizoen, gezien, als Pais. Want doe de laafte dezelve zag, vloeyde het water niet over de bron. Maar, ook teekend hy aan, dat het in 't Jaar 1618. wanneer hy zich aldaar bevond, een Jaar van groote droogte was; en hy merkt wel uitdrukkelyk aan, dat de omtrek van de plaats der bronnen, in vorm van een Meir is, dat de grootte van een flinger-werp heeft: zulks dat by een nat Jaar, en vochtig Jaargety, *Telles*, zonder eenig wonder, kan gevonden. Header: R E I Z E N. Page 229

gevonden hebben, dat het water, uit deze fonteinen, niet verre van malkanderen overvloeyde, en onder die boomen, door twee wegen, Ooftwaarts liep, en zich, een musquetschoot verder, na 't Noorden wendde.

Telles zegd, dat men een half myl verre een menigte water ziet, 't welk een tamelyke Rivier maakt, waarfchynelyk is dit het water, dat Pais aangemerkt heeft, dat door deze fonteinen, aan den voet van den Berg, uitgebraakt werd, (na welke voet des Bergs *Telles* zich niet schijnd begeven te hebben) 't welk voortschietende, by de eene en de andere Schryver, aangemerkt werd, als met verscheidene kleine Riviértjes, (Pais toond drie beeken aan) vermeerderd te werden.

Wie ziet de genoegzaame overeenkomst, tot hier toe, niet?

Op vyftien mylen van daar, toond *Telles* aan, dat de Nyl vergroot werd, met een andere groote Rivier, Gema genoemd. Zo dit vyftien duitfche mylen van de Paskaarten zyn, gelyk staande met twintig Fransche mylen, zo maaken ze een graad, en een goede dag reizens. Merk nu aan, dat Pais zegd, dat hy, na een dag reizens, zich vereenigd met een grooten vliet, Ja Ma geheeten: en 't zal licht te erkennen zyn, dat hier geen verfchil is, als alleen in de klank van de Naam.

Van hier volgen hem beide de Schryvers, na 't Ooften loopende, alwaar hy, na de aantekeningen van Telles, noch twee Rivieren, de Kelti, en Branti, ontvangen hebbende, zich in een groot Meir werpt. Welk Meir gelegen in 't Landschap Bed geheeten, dat eensdeels onder 't Koninkryk Gojam, en anderdeels onder dat van Bambie, hoord, zegd Pais. Maar, hier maakt de misvatting van de uitspraak wederom van een D. een B. want in het Koninkryk der Abyffinen, of Moorenland, werd ons, by Thevenot, boek, 2. cap. 69. onder de Ryken of Provintien van Abyffinien, geen Landschap dat Bambia hiet, opgeteld; maar wel Dambia: gelyk dan dit Meir van Telles, met een kleene verandering van de klank der Vocalen, Bar Dembea, of de Zee van Dembea genoemd werd.

Uit dit Meir vervolgen zy hem, na 't Zuiden, of Zuid-ooften, stroomende na een Landstreek, die by Telles niet genoemd werd, maar by Pais geheeten Alata: en zy beschouwen hem, hoe hy ten Ooften van zich besproeid, de Koninkryken Begamidiri, by Telles Beg-a-midr genoemd, en Ambara, by Telles genoemd Ambara, en Olaka, by Telles genoemd Voleka, behalven verscheidene andere Landen, die Pais niet noemd, maar van welke eenige by Telles genoemd werden, gelyk weder andere by Pais genoemd werden, die Telles overlaat, tot dat zy hem beide wederom aanwyzen by Bizen, 't welk Telles Bizamo noemd, van waar hy, na de aanwyzinge van Pais, wederom, tot op een dag reizens na, aan zyn bron naderd: van waar hy, na beider getuigenis, na Fazolo (by Telles geheeten Faskalo) loopt, en een Koninkryk, by Pais Ombarea geheeten, doch by Telles niet genoemd. Van waar deze wonderlike Rivier, met een bocht, van het Ooften na het Noorden, schiet, en, gelyk Pais aanwyft, door ontelbaare Landschappen, en andere Ryken, (van welke by Telles mede geene, als alleen het Land van Funch of Nubien, genoemd werden) volgens beider getuigenis, in Egypten schier.

Wie kan, na zo een vergelyking, twyffelen, of beide deze Schryvers dezelfde bronnen beschreven hebben, en wie zal, na zo een netten aftrek, van de geheele loop van den Nyl, zich durven verbeelden, dat zy den oorfprong van de Nyl niet gevonden hebben? is 't wel mogelyk, dat ymand een water, dat uit een fontein, of bron, overloopt, en uit een Berg uitberst, in zyn loop zal navolgen, tot in Egypten toe, en dat die zich zal bedriegen, dat hy

F f 3 de Page 230 Header: CORNELIS de BRUYNS

de Nyl in zyn vloed naloopt? Is 't wel heufch en billyk, dat twee, dat doende, en daar van, yder op zich zelven, zodanigen verhaal gevende, dat'er een volkomen blyk is, van geen 't zaamenftemming, en nochtans een genoegzaame overeenkomt in de befchryving, aan hun noch geloof zal geweigerd werden, of tegens haar noch argwaan van bedrog bewaard? waarlyk, dan wierd de naarftigheid der naauwkeurige Reizigers te flecht betaald.

Maar, laat ons, ten overvloed, alhier noch een derde getuigenis byvoegen, 't is dat van den Moorenlandfchen Gezant, die zich tot Kairo bevond, wanneer de Heer Thevenot aldaar was. Welken Ambaffadeur, na 't getuigenis van dien Schryver, zoude verklaard hebben, zich meer als twaalf maal by de Nyl-bronnen te hebben wezen verluftigen, met den Koning zyn Meefter, en dat 't elkens ettelyke dagen na den anderen. Waar uit dan een groot vooroordeel fpruit, tegens die geene, die ontkennen, dat bronnen van den Nyl zo verre, ten Zuiden van de Even-nacht-linie, te vinden zyn; ofte ook dat die tot noch toe zouden gevonden zyn, ofte ook elders te zoeken zouden zyn, als alleen in den t' zaamen vloed van regen, in Mooren-land, benoorden de Even-nacht-linie. Niet het minfte waarfchynelyk zynde, dat een Land-vorft, en Land-vorften, (want P. Pais heeft die, na zyn verhaal, mede in de tegenwoordigheid van den Koning gezien) haar zouden laten bedriegen, in een zaak die ze zelve zien, en geloof ftellen, in een vloed van Beeken, uit een of meer bronnen, die in haar eigen Land voortvlieten, zonder dat 'er de zelve waaren.

Dien Gezant dan zoude dezelve aan Thevenot aldus befchreven hebben. De oorfprong des Nyls, is een bron, die in een groote vlakke, bezet met een menigte van boomen, uit de aarde fpruit; deze bron, of Fonteyn, heet Oüembromma, en is gelegen in de Provintie van Ago, of Ago genoemd. Dezelve maakt aldaar een zeer vermakelyke plaats, op verfcheide plaatzen uit de aarde opborrelende. Dezelve is van Gonthar, de Hoofd-ftad van Mooren-land, twaalf dag reizens afgelegene. Deze bron leid zyn water, door een lange weg, na 't Noorden, en na zeven-maal, met zwaare water vallen, en zeer groot gedruisch, van zeer hooge plaatzen afgeftort te zyn, doorloopt ze geheel Egypten, en vermengd eindelyk zyn water, door twee monden, met de Middel-landfche Zee.

't Is waar, dat in de deze korte befchryvinge andere plaatzen genoemd werden, als in beide de voorgaande. Maar ('t en waard dat hier de Ooftelyke bronnen van Ptolomeus befchreven wierden) daar is volkomen reden, om te oordeelen, dat deze, die den Gezant befchryft, ten minften op twaalf graaden, ten Zuiden van de Even-nacht-linie, leggen.

Den Gezant zegd, dat deze bronnen op twaalf dag reyzens van Gonthar afgelegene zyn. Thevenot heeft ons in dat zelfde hoofdstuk, pag. 764. bericht, dat Gonthar, de Hoofd-ftad van Mooren-land, in de Provintie van Dambia legd. Indien de Land-kaarten ons wat meerder licht gaven, waar Gonthar gelegen zy, wy wezen de plaats nader aan; maar daar van zwygen dezelve, als mede van de geheele Provintie van Dambia. 't Is waar, dat in Sanfons kaarten Dambea gevonden werd; maar ongetwyffeld is dat aldaar, ten minften zeven of acht graaden, te verre Noordelyk geplaatft. Want, wy hebben uit Telles geleerd, dat het Weftelyk Nyl-meer, Bar-Dembea, of de Zee, of Meer van Dembea genoemd werd: 't welk wy uit zich zelve zouden oordeelen, buiten twyffel

daar van daan te komen, om dat de Provintie van Dembea, of Dambia, daar aan paald: maar, dewyl Pais ons zegd, dat dit Meir gelegen is in 't Landfchap Bed geheten, dat eenigszins onder 't Koninkryk Gojam (ten Zuiden en Zuid-Westen Header: R E I Z E N. 231

Westen van 't zelve gelegen) en eens-deels onder dat van Mambie, (daar wy Mambie leezen) boord, stellen wy vast en zeker, dat Dambie na by dit Westelyke Meir, ten Zuyden, of Zuid-Ooften, legd. Nu hebben wy hier voor aangemerkt, uit vergelyking van Pais met Telles dat by de Mooren-landers een dag reizens, met vyftien mylen gelyk staat: en wy vinden, dat op alle Pas-kaarten vyftien Duitsche mylen op een graad, of twintig Fransche, gerekend werden; en besluiten daar uit, dat als wy zelfs Gonthar vyf graaden benoorden het Meir Dembea zouden moeten zoeken, wanneer het onder, of by de Even-nacht-linie zoude leggen, en alzo Dembea, of Dambia wel een groote Provintie zoude moeten wezen, dat men kan verzekeren, dat deze Oüembromma, of Nyl-bronnen, van den Gezant niet 't onrecht, of te vergeefs, omtrent de twaalfde graad, ten Noorden van de Linie, gezocht zouden werden.

De Particuliere Provintie, daar men het vinden zoude, werd by Pais en Telles, Sabala, of Sakabala, genoemd. Die zoude ons toeschynen eene andere te zyn, als Ago, die by Thevenot gevonden werd. Maar, alzo Pais aanmerkt, dat de inwoonders van Sabala, of Sakabala, de benaaming van Agous draagen, komt het ons niet vreemd voor, dat den Gezant aan Thevenot zoude gezegd hebben, dat Oüembromma, of de Nyl-bronnen, gelegen zyn in de Provintie van de gezeide Agous, waar van Thevenot een Provintie, Ago genoemd, zoude kunnen gemaakt hebben.

Zulks dat het ons ten uittersten waarschyntlyk voorkomt, dat deze bronnen, waar van den Moorschen Gezant gesproken heeft, dezelf-de zyn, van welke Pais en Telles melden.

Eene eenige zwaarigheid blyft 'er, in 't verhaal van Thevenot, over, alzo wy hem vinden te zeggen pag. 768. dat 'er by deze bronnen geen bergen zyn, en dat de naaste bergen, die 'er omtrent zyn, der Jooden bergen zyn, die 'er nochtans wel twintig dag-reizens zouden afgelegen zyn. Zo den Gezant dat aan Thevenot gezegd heeft, moeten deze bronnen, van die van Pais en Telles, onderscheiden zyn, en wy zouden achten, dat, in dien gevalle, deze tusschen honderd vyftig en honderd tachtig mylen, Zuid-Oostelyk, of geheel Oostelyk, af, van den uitvloed van den Nyl, uit het Meir van Dembea, of het Westlyke Meir van Ptolomæus, zouden kunnen gelegen zyn. Hoewel het ook zeer verdacht en twyffelachtig voorkomt, hoe men kan stellen, dat een Rivier zevenmaal van zeer hooge plaatzen nederstort, eer ze in Egypten komt, en dat die in haar oorspronk niet op hooge bergen zoude leggen. Vliet die dan ook ergens uit de laagte na de hoogte toe, om op de

gebergten, daar ze eindelyk van neder stort, te klimmen? 't Is zeer waarschyglyk, dat Thevenot het verhaal van de afgelegenheid van der Jooden bergen, ergens kwaalyk zal toege-eigend hebben.

Doch het zy hier mede zo als het wil, uit deze driefvoudige getuigenissen behoord het vast te zyn, dat de Nyl eerst uit bronnen gebooren word, dat dezelve zyn beginzel heeft, omtrent op twaalf graaden bezuiden de Even-nacht-linie, dat dezelve verrykt werd door veele beeken, en zo met veele slingerigen, het Mooren-land door vloeyd, tot in, en door Egypten.

Wat nu des zelfs water-rykheid aangaat, 't is zeker dat de regenen, en gesmoltene sneeuw, daar toe niet weinig toebrengen, en dat de storten plas regenen, die zonder ophouden jaarlyks geheele vyf maanden, van April, tot in 't laatste van Augustus, na 't getuigenis der geenen, die aldaar geweest zyn, nedervallen, en van alle kanten na den boezem van de Rivier toeschieten, dezelve zodanig doen zwellen, dat eerst Mooren-land, en vervolgens Egypten, door dezelve overstroomd worden, en, 't geen te vooren alleen een zwaare Rivier was, zich naderhand, aan weder- Page 232 Header: CORNELIS de BRUYNS

wederzyden van zyne Oevers , als een kleene Zee, of groot Meir , vertoond , tot dat dezelve , na 't wederkeeren van het schoone weder in Mooren-land , in 't begin van October , wederom begint te vallen, en eindelyk het water , dat , door te lang blyven, de zaaijing zoude beletten , na 't mede deilen van een ryken zeegen , zich gaat ontlaften in de Middel-landsche Zee , door de Zee-gaaten , daar reeds van gesproken is.

Aanmerkelyk is de wonderbaarlyke Voorzienigheid des Alderhoogsten , die niet alleen , ter gezetter tyd , regenen beschikt in Mooren-land , om het by na regenlooze Egypten te bevochtigen ; maar ook aan de wateren een slibbe mede geeft, waar door het schraalste , zandigste, en dorste Land des werlds , in den overloop, zodanig bemest werd, dat den Land-man , voor de zaaijing , weder zand van nooden heeft , om de naargelaaten slibbe , wanneer de Nyl-wateren haaren wyk na de Zee genomen hebben , te temperen. Zynde 't overige van Egypten , dat niet besproeid werd met die wateren , geheel dor , zandig , en onvruchtbaar. En het tweede merkwaardige in deze Voorzienigheid , is , dat niet alleen zodanige regen-plaffen afvlieten , van 't Moorsche gebergte , tot der Egyptenaaren zegen ; maar ook dat, na 't getuigenis der Inwoonderen , in 't voorste van Juny , en vier achter een volgende Maanden , door deze Albestierder, Noord-Ooste winden beschikt werden , die het water , dat anders al te schielyk zoude kunnen weg vlieten , in de Zee-gaaten opstoppen. Dus is de Overvloeying van deze Rivier , ten grooten en byzonderen zegen voor de Egyptenaaren , daar den inbreuk , en overstrooming , van andere vlooden , zelden

anders als met het bederf der Bywoonderen verzeld is , hoewel ook niet zelden , by de overvloeiing van den Nyl , hier en daar eenige schaade komt geleden te werden.

Visch-Ryk is de dezelve niet , 't welk , of het aan de drabbigheid van 't water , of aan de verslindendheid der Krokodillen , en andere Rivier-gedrochten , te wyten zy , is my niet blykelyk ; maar die gedierten zich meest hooger op in de Rivier onthoudende , en by Kairo zelden, of nooit, gevonden werdende, kan de oorzaak hier van , aldaar , aan deze gedrochten niet toe geschreven werden. Maar , beneden is de Nyl vol Bruin-visschen.

't Water is zeer gezond om te drinken , en werd door een Amandel , of ander deeg , door de Inwoonders zeer ras van zyn drabbigheid gezuiverd : het werd mede , in zeekere aarde kannetjes gedaan werdende, zeer klaar , en aldus heb ik het meest gebruikt. Ook is'er elders weinig, of geen, water te vinden, 't welk oorzaak is , dat de meeste Steden , Dorpen en Gehuchten , langs de Rivier leggen ; waar door dezelve , in 't op of afvaaren , zeer vermaakelyk zoude zyn , indien het verval zo groot niet was , als het is, zynde de Inwoonderen ten uitersten arm , en bedorven.

Eer ik van Kairo vertrok , dreef my myne curieusheid , om yts , ter gedachtenis van de Egyptische Afgoden-dienst , te hebben. Ik vernam dan of 'er nergens eenige beeldkens van derzelver Afgoden te krygen waaren , en bekwam 'er eindelyk drie, daar ik my mede vergenoegde; alhoewel 'er meerder te bekomen waaren. Ik heb gedacht , dat het den Leezer niet onaangenaam zal zyn , dezelve alhier , ter zelve grootte , als by my bewaard werden , afgeschetst te zien.

Het naakte Vrouwen beeld, op N°. 1. afgeteekend , met opgeheven handen , eenig Hoofd-cieraad , 't zy hair vlechten , ofte yts anders , vast houdende , heeft op het Hoofd yts, dat van vooren en achteren recht over eind staat , en dat van achteren , gelyk op N°. 2. blykt , verders het Hoofd dekt , tot dat het zelve , als in een tuit , 't zaamen gevat is. Dit wierd my verkocht voor een beeld van Isis : maar 't is merkwaardig , dat de Geleerden elders die Godinne op deze wyze niet afgebeeld vinden ; 't geen haar doet denken , dat door dit Header: R E I Z E N. 233

dit beeldeken, wel eerder eenige Egyptische vermaakelykheid, offpel, mocht verbeeld zyn.

Het ronde ftukje, N°. 3. by na in gedaante van een oud ftuk gelds zich vertoonende, dat van de een zyde geheel glad is, als of het geflepen was, en ruim de dikte van een Ducaton heeft, vertoond op zich, in een geweldig hooge verbeelding, mede een Vrouwen-beeld, en is my insgelyks voor een Isis verkocht. Maar, ook daar aan werd getwyffeld; en werd gegift, uit het bedekzel des hoofds, met zo aanmerkelyke afhangelzels, dat het wel eenige Priesterelfe mocht verbeelden.

Het derde beeldeken, op N°. 4. te zien, is my gegeven voor een *Osiris*; maar daar van werd gedacht, om de wangefalte van het groote Hoofd, dat het wel een gedachtenis mogt zyn, van de oude Pygmeën, of wel anders, van een gemeen dwergje, draagende in de linkerhand een gevlogten korf, als blykt uit de vlechtingen van het gezicht op zyde, alwaar dezelve zo glad niet gefleten is, als wel recht voor aan. Het is gekleed op een zeer byzondere wyze, na het fchynd, in een linnen gewaad, met vele vouwen of plooyen. Het heeft het achter-hoofd ruftende op het ftuksken koper, daar het tegen ftaet, en op 't welke het vaft gegooten fchynd; het welke zich boven het hoofd weg verтоond, als een dwars plaatje, gelyk men gewoon is den titul, op het Kruis onzes Zaligmaakers, te verbeelden. Het fchynd dat het boven-kleed, aan den hals, met een ftriklint te zaamen gebonden is, fcheuins afhangende aan beide de zyden, over de borft, na de armen toe.

Dit zelfde kopere plaatje, waar tegens het beeldje, zo even befchreven, ruft, heeft op de andere zyde mede een gedaante van een Menfch; maar, op verre na zo hoog niet verheven, als op de eerfte zyde; waarom dezelve dan ook, door de oudheid, zeer verfléten is. Voor zo verre men dezelve noch kan zien; verтоond zich aldaar even zo onfatzoenlyk een hoofd, als op 't voorgaande; maar, de kleeding is geheel verfchillig, en niet verder afhangende als even over de knien ter linker, en tot op de fcheen, ter rechter zyde, fchynende het kleed omcingeld, of omgord, met twee zwachtels. 't Zelve taft, met de rechterhand, na een naakt beeldeken, aan des zelfs zyde ftaande, 't welk niet verder als de fchouders, en een klein gedeelte van den hals, heeft, zynde het hoofd afgebroken. In de linker-hand heeft het een lang en rondachtig ftuk koper, waar aan boven ytwes uitfteekt, als of het een fleutel wilde verbeelden. Dit werd den Leezer afgefchetft op N°. 5.

[Illustration of flowers in a vase]

G g XLI. HOOFD- Header: 234 CORNELIS de BRUYNS

XLII. HOOFDSTUK.

Vertrek van Kairo, om een tocht na Alexandrien te doen. Arabische manier van Danssen. Komst te Rozette. Byzonderheden van die Stad. Gevaar wegens d'Arabische Roovers aldaar. Vertrek van Rosette. Ontmoeting van eenige Arabiers. Vis daar de Botarga af gemaakt word. Komst te Alexandrien.

³⁰⁷ Als ik nu te Kairo alles, tot myn genoegen, had bezichtigd, besloot ik, eer ik na Damiaten ging, een reysje na Alexandrien te doen, ten welken eynde ik van den Heer Consul eenige Brieven van voorschryven mede kreeg, om my van dezelve te bedienen, zo in de gemelde Stad, als in Rosette. Den tweeden Juny, een uur na

den middag, trad ik te Scheep te Boulak, in de Bark die na Rosette gaat. De voortgang was heel spoedig, ter oorzaak dat men, met de stroom van de Rivier, nederwaards gevoerd word: maar naauwlyks waaren wy twee uren gevorderd, of de harde wind, die 'er ontstond, scheurde ons Zeyl, op drie versheydene plaatzen, van boven tot beneden; weshalven wy genoodzaakt waaren, zo lang aan Land te vertoeven, tot dat de Schip-lieden de schaade hadden verholpen. Met Zonnen ondergang geraakten wy weder voort, en kwamen aan de tak, of arm, van den Nyl, die zich na Rosette strekt; 't geen zes uren van Kairo word gerekend. Hier fleeten wy de nacht. s'Anderendaags, den 3den. Juny, weder onder Zeyl gaande, zagen wy verscheidene Arabiers, op den Oever der Rivier by een vergaderd, met hunne Lansen in de grond geplant. Deze Liederen, geboorene dieven, en schelmen, onthouden zich hier omtrent, ten eynde alsze de kans schoon zien, eenige beuyt uit de Barken weg te haalen; welke zy ook wel by nacht, al zwemmende, weeten te besteelen. Deze dag vorderden wy weinig, vermids de wind ons tegen was, en dat wy versheydene reyzens, door d'ondieptens, aan de grond hadden gezeten.

Wy bleven des nagts aan de kant der Rivier leggen, zonder omtrent eenige Huifen te zyn; waarom wy dan, met het weinige geweer, 't geen wy by ons hadden, sterk de wacht hielden, op dat wy door d'Arabiers, die zich hier om heen in menigte bevinden, niet overvallen mochten worden. Den derden dag was de wind tamelyk gunstig, doch omtrent vyf uren na den middag liepze ons weder tegen: zulks dat wy nogmaals moesten blyven leggen. Den 6den. Juny, zynde de vierde dag, vertrokken wy, met het begin van den dageraad, en raakten ten acht uren aan een droogte, welke gemeenlyk hier ter plaatze is. Wy traden dan altemaal aan Land; en het meeste goed wierd, met kleinder schuyten, uit de Bark gelost, op dat men ze over de gemelde droogte konde heen brengen: tegen de middag geraakten wy weder klaar; doch, alzo de wind ons ten vier uren nogmaals tegenliep, moesten wy leggen blyven, aan een Dorp, alwaar ik in een Kaffè Huys, 't geen redelyk groot, en vol van Arabiers was, eenige Arabische jongens, in witte hemden gekleed, zag danssen. ³⁰⁸ 't Bestond meestendeel in het beweegen van de schouderen (wordende met het overige van 't ligchaam weinig zwier gemaakt) en een zeekere soort van gezang, daar onder gevoegd. De speelders, na welkers muzyk het danssen geregeld wierd, vond ik heel geestig, en vreemd; gebruikende den eenen, ten dien eynde, vier gebrooken stukken van schotels, twee in elke hand, daar zy mee tegen malkanderen sloegen, by na op dezelve Header: R E I Z E N. Page 235

dezelve wyze, als men op de Kastinjetten speeld; 't welk geen muzyk is, en echter geen onaangenaam geluyd maakte. d'Andere hadden speeltygen, by na van gedaante als onze rommelpotten, dog langwerpig, daar ze met de vingers op speelden. d'Arabiers luysterden zeer aandagtig, na 't geen gezongen wierd, en die de

taal verstonden, zeyden my, dat deze gezangen, of liederen, byzonder fraay waaren, en Geestelyke stoffe behelsden: waarom zy'er zulke opmerkende ooren toe leenden.

Met Zonnen ondergang wierd de koers weder voortgezet, doch de harde wind dreef ons wel haast weer na het gemelde Dorp. Des middags, zynde de wind wat bezadigder, en dienftiger tot ons voorneemen, stak men weder onder Zeyl, en des anderen daags, de vyfde dag van onze tocht, s'morgens vroeg, passeerden wy Foya, een Vlek heel vermaakelyk aan de Rivier gelegen, en reedelyk groot. 't Was wel eer de Haven van Gran Kairo, gelyk Rozette tegenwoordig is, daar het tien uren van af gelegen gerekend werd.

309 Op den middag kwamen wy te Rozette, van Ouds Canopus geheeten, en onder dien naam heel wel bekend. Straks begaf ik my ten Huyze van den Onder Consul der Fransche Natie, dien ik over tafel vond, en van wien ik zeer beleefd wierd ontvangen.

310 Uit de Wooning van dezen Heer, tekende ik, noch den zelfden dag, een gezicht van eenige Scheepjes, leggende aan den Oever der Rivier; gelyk op No. 95. verbeeld word. Vervolgens ging ik de Stad, en deszelfs Tuinen, bezichtigen, welke uitfteekende vermaakelyk zyn; waarom zy ook in voorige tyden altyd voor den Tuyn, of de Luftplaats van Egypten, gehouden is geweest.

De Stad zelve is niet groot, maar volk-ryk, en beftaat ten grootften-deele uit den Koophandel, leggende aan de Rivier, alwaar de goederen, zo van Kairo, als Alexandrien, aankomen. De Huyzen zyn 'er redelyk wel gebouwd, en hoog op gehaald. Men heeft 'er ook verscheidene fraaye Hans, of Winkel-plaatzen, daar zich geftradig een drang van menfchen laat vinden. Kort om, Rozette is een rechte Koop-ftad, en mag, ten dien opzichte, wel voor een der voornaamfte Steden van Egypten gehouden worden.

311 d'Arabifche Roovers maken d'Ingezeten hier zeer omzichtig, en doen hen des nachts goede wacht houden: want de minfte achteloosheid is het verlies van goederen onderworpen. Zy ontkleeden zich modernnaakt, en beftryken het lichaam met oly, op dat ze niet gevat konnen worden; en, zo hunne dievery bemerkt, en zy van al te dicht vervolgd worden, werpenze zich in de Nyl, en zwemmen over aan de andere zyde. 't Zyn derhalven zeer gevaarlyke dieven, daar men zich bezwaarlyk voor kan wachten.

Behalven andere gemaklykheden, tot onderhoud des levens, heeft men hier ook een groote menigte van Vogels, inzonderheid van de geenen, die zich in het water onthouden: daar de menigvuldige Poelen, welke men hier om heen ontmoet, gelegenheid toegeven.

³¹² Myn verblyf te Rozette was niet lang, want haastende my, om hoe eer hoe liever te Alexandrien te wezen, besprak ik twee Muyl-ezels, ten eynde des morgens te vertrekken. Dit geschiedde omtrent ten acht uren, met een Arabifche Moor, die my door den Heer Vice Consul was befteld, doch met wien ik niet een woord kon spreken, vermits hy geene andere Taal verstond, als d'Arabifche.

Wy toogen, omtrent twee uren lang, door een Zandige Vlake, afgeperkt met eenige groote hoopen fteenen, om den weg te kunnen bekennen. Hier wierd ik, door vier Arabiers, aangesprooken, waar van twee mynen Moor vasthielden, en een van de andere twee myn Muyl by ³¹³

G g 2 ## 236 CORNELIS de BRUYNS

by den toom greepen, betoonende geld te willen hebben. 'k Haalde dan metter haast een Pistool van onder myne kleederen van daan, en plantte het op den geen, die myn Muyl by den toom had; van wien ik, zo haast als hy de tromp zag, schielijk wierd ontslagen. De andere weeken ook terstond af, en bleeven verbaaft staan. Deze lieden waaren te voet, en hadden niet als stokken, onder met lood gevuld, gelyk by hen gebruikelijk is, waar mede zy zich heel wel weeten te verdedigen. Dus verzet, een weinig van my afstaande, terwyl ik het Pistool nog in de hand hield, gaven zy, met vry meerder beleefdheid, te kennen, dat ze Kaffirs waaren, dat is te zeggen, lieden die de weegen beveyligen, waar voor hen van yder mensch een Para, ruym zo veel als een stuyver, toekwam. 'k Gaf hen dan 't geen zy eyschten, waar op zy my een behoudene reys wenschten.

Uit deze zandige vlakte komt men aan de Zee-kant; langs dewelke heen rydende, krygt men Alexandrien wel haast in het gezicht. Hier overviel my de honger, weshalven ik het hart meende te sterken, en den Moor, die my gelydde, en de voorraad by zich had, zulks met teekenen te kennen gaf. Hy antwoordde op de zelve wys, en deed my zo veel verstaan, dat ik noch wat moest wachten, wyzende my de plaats daar wy konden rusten. Deze lag achter een Heuvel; waarom ik, wat hy ook mocht wyzen en beduyden, zyne meening niet al te wel kon verstaan, en noch wel een maal of twee van den Muyl wilde, om slegts op de grond neder te gaan zitten spyzen. Eyndelyk kwamen wy, omtrent den middag, ter plaatze daar wy moesten wezen; zynde een Han, of Herberg, by de Arabiers Maddie geheeten, hier word men met een Schuytje overgezet, vermits 'er een Arm van de Zee vloed, die zich een einde-wegs landwaarts in verspreid. In een ogenblik was de schuyt met Bruyn-visschen omringd, welke in het water lagen en speelden. Aan deze Oord word een menigte van zekere Vis gevangen, lang en smal, dog egter wel zo breed als by ons de Snoek. Deze Visch word geopend, en de kuyt daar uit genomen, welke toebereyd zynde de Botarga is, die van daar allerwegen heen werd gevoerd, men eet ze aan schyfjes gesneden, op de

zelve manier als de Cavejaar; ook wel droog, met een weinig brood; zy word voor heel lekker gehouden, gelyk ze ook inderdaad is. Wanneer men dezelve tracht te bewaaren, legd men elke kuyt byzonder in wasch, en aldus kan men ze met zich voeren daar men begeerd: anders is ze de Myt onderworpen, gelyk ik by ondervinding geleerd heb.

Zo haast als wy over dat water gezet waaren, reeden wy een stukweegs langs de Zee-kant; daar ik nog eenige wrakken van verongelukte Scheepen zag leggen; en vervolgens door het zand Landwaarts in rydende, sloeg my de weerschyn van de grond, door de stralen der Zon, brandende heet geworden, als een vlamme vuurs tegen het aangezicht. Ondertusschen reed ik al voort; dog voelende na een wyl, dat het my begon te smarten, wierp ik een sloerze neusdoek over het hoofd, en het gezicht, gelyk de geenen, die zich voor dit verbranden zoeken te behoeden, gewoon zyn te doen. Maar de nieuwsgierigheid om het Land te bezien, en d'aangename wind, die my, langs de Zee-kant rydende, vry wat verkoeld had, deden my deze voorzorg al te laat in 't werk stellen. Ook had ik gantsch geen gedachten, dat ik zodanig gesteld zoude zyn geweest, als ik wel bevond, wanneer ik, des naamiddags ten vier uren te Alexandrien gekomen, op het zeggen van twee Engelsche Koop-luyden, welke ik ten Huyze drijven, van den Heer Consul der Engelsche en Hollandsche Natien, aan wien ik my terstond op myne komst ging richten, aantroffe, my voor de Spiegel stelde. Ik schrikte voor myn Header: R E I Z E N. 237

myn eygen gedaante : want ik was 't eenemaal onkenbaar geworden, en myn trony zo rood als een kool vuurs : behalven dat my ook noch de oogen zo miffelyk en verwilderd in 't hoofd ftonden , dat ik een gantfch ander menfch fcheen te wezen. Doch had het hier nog by gebleven ! maar na eenige dagen begond ik , niet zonder groote fmerte, te vervellen ; en dit duurde zo lang, tot dat die gantfche verbrandheid van het aangezicht afgegaan was, om plaats te maaken voor een andere, die zich , na ruym dertig dagen, eerft op een behoorlyke wyze vertoonde.

XLIII. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad Alexandrien , en 't geen daar omtrent gelegen is.

Er ik tot de befchryving van de Stad *Alexandrien* kome , moet ik den Leezer de Kolom van *Pompejus* vertoonen ³¹⁴. Een gevaarte , 't geen , na verloop van zo veele Eeuwen , noch over eind ftaat. Deze Kolom , welke men gelooft door *Cæfar* opgerecht te zyn , tot een gedenk-teeken der overwinning, die hy op *Pompejus* behaalde , ftaat ruim twee honderd fchreeden van de Stad , op een hoogte , of Heuvel. Den 12den. Juny reed ik , met een *Janitzar*, en

Drogeman, derwaarts, om deze berugte Oudheid te bezigtigen, en 'er een afteekening van te maaken; gelyk ik ook daar ter plaatze deed , van de Stad zelve, welke ik , na eenige dagen voltoyde ; zy vertoond zich als op N°. 96. gezien kan worden. Wat de Kolom belangd , zy ftaat op en vierkant pedeftaal, van zeven of acht voeten hoog, welkers breedte zich , van de eene hoek tot d'andere, tot veertien Rynlandfche voeten uitftrekt , en ruft dit pedeftaal op een vierkant onderwerk , omtrent anderhalve voet hoog , en twintig breed , van verfcheydene fteenen te zaamen gefteelt. Het lichaam van de Kolom zelve, beftaat uit een eenig ftuk , 't geen zommige willen Graniet te zyn, en andere, dat het een pafte, of zeker foort van cement, zou wezen , die allengskens de gedaante van fteen aanneemt. Voor my , ik geloof dat het een levende fteen is. Immers voor zo veel ik heb konnen befpeuren. En , indien dit de waarheid is , (gelyk 'er de meefte niet aan twyffelen) heeft men reden om zich te verwonderen , hoe men zodanig een brok fteens heeft weeten op te rechten : want , ik bevond de hoogte te zyn , negentig voeten Rynlandfche maat; en de dikte kan met zes mannen niet omvadend worden, zynde van my bevonden achtendertig voeten dik te zyn. Boven op ftaat een sierlyk Kapiteel , geëvenaard na de zwaarte van de Kolom , doch van een byzonder ftuk gemaakt. Terwyl ik bezig was de Stad af te teekenen , kwam zich een *Caravane* omtrent my nederflaan , met menigte van Tenten , op de wyze , als in de Afbeelding te zien is. Straks zonderden zich eenige Arabiers van dezelve af, om de Kolom te bezigtigen; en befchouwende met eenen 't geen ik deed , (want men hoeft het hier niet verborgen te doen , ter oorzaak het een vervallene plaats is, waar omtrent de Turken geen achterdocht hebben) vraagde een uyt den hoop , die my , en myn werk , het aandagtigfte gezien had , aan d'anderen, of zy wel konden bezeffen , wat ik deed? ³¹⁵ waar op neen zynde geantwoord , zeide hy , wyzende met de vinger aan het voorhoofd , dat ik een Perzoon van groot verftand moeft zyn , en dat ik daar bezig was met eenige Karakters te maaken , waar door

Page G 3 door Page 238 Header: CORNELIS de BRUYNS

door ik zouw konnen uitvinden, waar de verborgene rykdommen onder de puynhoopen lagen, om dezelve, als ik 'er de gelegenheid bekwaam toe vond, van daar te haalen: ik vraagde den *Drogeman*, zo haast als d'Arabiers vertrokken waaren, hoe zy het zo druk hadden gehad, en, verstaande wat hun gevoelen van my was, voerde ik hem te gemoet, dat het my moeide, dat ze zich niet beter op het waarzeggen verstonden.

³¹⁶ Een dag of twee daar na, tekende ik een gezicht binnen de Stad, om het inkomen van Alexandrien, ter zyde, door de vervallene muuren en toorens, te doen zien, verbeeld onder N°. 97. Hier vertoond zich de volle Zee, benevens de twee Kasteelen, het een ter rechter, en het ander ter slinker zyde, aangewezen met de Letters A. B. Deze Kasteelen leggen zo vlak tegen over

malkanderen, dat, na my gezegd wierd, wanneer ze te gelyk schieten, de kogels by wylen, komende d'een d'ander te ontmoeten, in stukken vliegen.

317 Men ziet hier ook noch aan de Zee-kant, d'Overblyfsels des Paleys van Cleopatra: welke, voor zo ver 'er noch eenige stukken en brokken, van vertrekken en zaalen, van overig zyn, genoegzaam te kennen geven, dat het een pragtig gebouw moet zyn geweest. 't Word aangewezen met de Letter C.

318 Niet ver van dit Paleys, staat een Obeliscus of Naald, betekend met Hieroglyphische Karakters, gelyk men ze hier verbeeld ziet, op N°. 98. van de zyde daar ik ze met alle de figuren, even als ze zich op de Naald vertoonen, met het uiterste geduld, heb afgeteekend. Alleenlyk zyn 'er onder aan twee of drie Karakters, die zich onvolmaakt vertoonen, buyten twyffel, by verloop van tyd, zodanig afgesletten zynde. 'k Heb ze zodanig verbeeld, als ik ze heb gevonden. Want, niet wetende wat deze teekenen beduyden, heb ik 'er, even als omtrent al het overige, noch af, noch toe, willen doen, en d'uitlegging gelaaten, aan die zich des verstaan, in dien 'er anders zodanige te vinden zyn. Veele zullen zich verwonderen; ziende, dat de figuren zich boven aan, zo groot en duydelyk vertoonen, als beneden; maar, dewyl deze teekenen wel eer voor een schrift dienden, zullen ze ongetwyffeld, na de maat der hoogte, grooter gemaakt zyn, om, met het zelve gemak, gelezen te kunnen werden. Hoewel ik maar een zyde van deze Naald verbeeld heb, moet men niet denken, dat de drie andere zyden glad en effen zyn; ze zyn altemaal met Karakters, en vreemde figuren, beteekend; en het moeijdt my, aan myn eygen verzuym te wyten te hebben, dat ik ze den Leezer niet aan alle kanten kan vertoonen.

319 Benevens deze Naald, ziet men noch een andere, van dezelve gedaante, en die zeekerlyk ook van dezelve hoogte geweest zal zyn, doch hy legt ter neder, en men kan ze maar omtrent ter lengte van tien voeten bekennen, zynde het overige meestendeel onder de aarde bedolven. De steen, daar beyde deze Naalden afgemaakt zyn, heeft groote over een komst, met die der Kolom van Pompejus.

320 Om het Paleys van Cleopatra te beter voor oogen te stellen, tekende ik het zelve, van boven een benevenstaande vervallene Toorn, even als het zich van daar vertoond, ten deele in de Zee gestort, met menigerhande stukken van Kolommen &c. gelyk op N°. 99. aangewezen word. Daar zich ook de gemelde Naald by vertoond, mitsgaders een der Heuvelen, binnen de Stad gelegen, hoedanige twee zich daar, van de puynhoopen, op malkanderen hebben gezet.

³²¹ De Muuren van deze Stad zyn verwonderlyk, en doen zich, niet tegenstaande dat ze ten meerendeel verwoest leggen, noch zo prachtig op, dat 'er geene ter wereld by komen te haalen. Niet minder moet men verzet staan, over de zwaare vierkantige Toorens, omtrent twee honderd schreeden ver van malkander gebouwd, Header: REIZEN. 239

bouwd, om dezelve te verdedigen. Doch, zo de uiterlyke gedaante de aanschouwers in verwondering trekt, d'inwendige verdiend geen minder opmerking. 'k Heb in eenige geweest, en by die gelegenheid gezien, dat ze altemaal op een onderscheydentelyke manier gebouwd zyn. Waarom ik'er hier drie afbeeldingen af geef, gelyk op No. 100. 101. en 102. gezien kan worden. Zy hebben doorgaans twee gewelven boven malkander, yder ondersteund door eenige Kolommen, in het middenperk in de grond staande. Welke, hoewel ze in elk vertrek verscheyden van maakzel zyn, echter, niet tegenstaande deze ongelykheid, hier in over een komen, dat ze altemaal met een Put, of water-bak, voorzien zyn, gelyk ik'er een, verheven boven de grond, heb afgebeeld op No. 101. aan de rechter zyde, ten einde van een afgebroken stuk muurs.

In de laatste die ik bezichtigde, en op No. 102. verbeelde, vond ik de Kolom in het midden van een menigte stukken, even als ronde schyven, op malkander gezet, waarom heen wel eer een wentel-trap heeft geloopt, daar men noch eenige overgeblevene trappen van ziet.

Yder dezer Toorens, welke, gantsch boven op, een vlakke, van meer als twintig treden, hebben, zou een goed getal van manschap kunnen bergen, en men heeft gewisselyk, in voorige tyden, een groot geweld uit dezelve kunnen doen. Want de muuren zyn ettelyke voeten dik, en rondom voorzien met schiet-gaaten, die zich van binnen wyd uitstrekken, en van buyten naauw toeloopten, gelyk ze zich in de eene, op No. 101. afgebeeld, vertoonden. 't Is jammer dat 'er de hand niet aangehouden werd. Want, inderdaad, zo veele Toorns als 'er rondom de Stad staan, zo veele byzondere vastigheden moeten het eertyds geweest zyn.

³²² 'k Heb nergens zo veele fraaye Ruinen gezien, want men ontmoet 'er aan alle kanten, en men kan zich naauwlyks omwenden, of het oog vald op d'eene of d'andere. Uit twee derzelver, op No. 103. en 104. verbeeld, kan men eeniger maaten van de overige oordeelen.

Wat belangd den tegenwoordigen staat van de Stad Alexandrien, zy is van binnen meest woest, en onbebouwd, hebbende maar eenige Huizen die bewoond worden. ³²³ Men ziet hier noch de Kerk van St. Marcus, welke de Koptische Christenen in bezit hebben. ³²⁴ 't Is voor dezen een groote Kerk geweest, doch tegenwoordig maar een kleyn ronde Kapel, om zo te spreken,

men toond'er noch eenige der oude Trappen, mitsgaders een gedeelte van den Predikstoel, daar den Euangelist Marcus op gepredikt zoude hebben: hy staat by na noch in zyn rondte, en is van buyten bekleed met steenen, van verscheydene koleuren: ook ziet men in deze Kerk noch een stuk schildery, na men voorgeeft, door St. Lucas gemaakt, verbeeldende den Aards-Engel St. Michiel; 't is een halve figuur, met een zwaard in de hand, geheel ouderwets, daar gantsch weinig kunst in steekt, gelyk, buyten de schakeering der verwen, uit No. 105. afgemeten kan werden. Behalven dit stuk schildery, daar men mogelyk weinig achting voor zoude hebben, in dien het den naam niet had, van door den Euangelist Lucas geschilderd te zyn, toond men een Altaar-stuk, vry fraayer gemaakt, en door een Franschen Consul, voor ettelyke Jaaren, uit Christenryk aldaar gebragt: 't verbeeld Maria, met onzen Zaligmaaker. In deze Kerk heeft het Lichaam van St. Marcus, de eerste Patriarch van Alexandrien, en aldaar gemarteld, in het Jaar na de geboorte van onzen Heyland vier-en-zestig, gerust, ter tyd toe, dat eenige Venetiaansche Koop-lieden, op hunne wedertogt uit het Heilige Land, het na Venetien hebben gevoerd.

³²⁵ Men bracht my ook in de Kerk van St. Catharina, daar als noch de St. Catharina Pilaar bewaard word, waar op haar het Header: R E I Z E N. 241

welke de vyandlyke Schepen belet te naderen. De twee andere Havens leggen hooger op, d'eene ter rechter, en d'andere ter slinker zyde, van een kleyn Eylandje, 't geen 'er de scheyding af maakt. Dit Eylandje was eertyds verder van het vaste Land, daar het tegenwoordig met een Brug, van ettelyke boogen, aangehegt is, afgelegen, en wierd toenmaals *Pharos*, of de *Baak*, genaamd: het strekt zich een goet stuk weegs in Zee, en diend tot en Kruidmagazyn van den Grooten Heer, 't geen alhier, in een zwaare vierkantige Toorn, staande omtrent in het midden van het Eyland, bewaard word. Aan het eene eynde van het zelve ziet men ook noch een Kasteel, voerende de naam van de *Baak* (de Franschen noemen het *Farillon*) 't geen men zeggen wil gelegen te zyn, ter zelve plaatze, daar zich eertyds de berugte Vuur-baak vertoonde, welke voor een van de zeven Werelds wonderen wierd gehouden. Van de gemelde twee Havens, welke door dit Eyland van malkanderen werden gescheiden, diend de eerste, die wel de veyligste, maar de ondiepfte is, niet als voor de Galeyen: in de andere, de nieuwe Haven geheeten, die vry grooter en dieper is, loopen de Schepen, welke aldaar beschermd worden, door het gemelde Kasteel, en noch een kleyn der, 't geen aan de over zyde gelegen is.

³²⁶ Op den Oever van de groote Haven, heeft men het Tol-huys, en by het zelve eenige andere Wooningen. Dezen Tol werd door den Grooten Heer verpacht, en kan hem een schoone somme gelds opbrengen. Want daar is een gestadige aankomst, en

afvaart, van Schepen, te *Alexandrien*. ³²⁷ Terwyl ik 'er my bevond, kwam 'er den 17den. Juny een Engelsch Koopvaerdyschip, den 18den. vyf Galeyen van *Constantinopolen*, den 19den. vertrok een Engelsch Schip na *Livorno*, den 23sten. arriveerde een Fransch Schip van *Marzeille*, den 26sten. noch een Fransch-man, den 27sten. twee Fransche Schepen, den 30sten. dito een Bark, en vertrok een Engelsch Schip &c. Elke Natie heeft 'er ook gemeenlyk haaren *Onder Consul*. By myn tyd was 'er een Messinees, die het voor de Engelsche en de Hollandsche Natien waarnam: de Franschen hadden 'er mede den haaren; gelyk ook de Republicq van *Venetien*.

³²⁸ Buyten de Stad heeft men een menigte van Grotten, en Holen, welke mogelyk, ten meerendeel, begraaf-plaatzen geweest zullen zyn.

Eer ik van *Alexandrien* scheide, moet ik 'er ook dit byvoegen, dat ik den 6den. July, 's morgens, door den *Aga* ontbouden wierd, om voor Tolk aan een Nederlander te dienen; maar toen ik daar kwam, wierd my gezegd, dat de zaak al verrigt was, en noyt heb ik kunnen te weetén komen, voor wien men my gebruykt wilde hebben.

[Visual: A decorative tailpiece featuring a vase or basket with foliage and stars]

H h XLIV. HOOFD- Page 224 Header: CORNELIS de BRUYNS

XLIV. HOOFDSTUK.

Vertrek van Alexandrien. Sober geryf in een Herberg. Ontmoeting met eenige Arabiers. Wederkomst te Rozette, van waar den Auteur na Damiaten meende te gaan. Wederkomst te Kairo &c.

Omtrent een Maand met het bezichtigen van Alexandrien verleeten hebbende, was ik van meening my te water weder na Rozette te begeven, zo om dat ik daar over Land was gekomen, en eenen weg niet geerne tweemaal wilde doen, als om dat men drie Ryksdaalders voor een Janitzer moet betalen, wanneer men het over Land neemt: maar de wind was my eenige dagen zo tegen, dat ik 'er geen kans toe zag, weshalven ik het dan over een anderen boeg moest wenden; en, dewyl men gehouden is, ten dien eynde, een Teskre, of Pas, te nemen, alzo men zonder dezelve niet uit de Stad mag vertrekken, deed ik 'er my een, voor de waarde van omtrent een Hollandfche gulden, bezorgen. Ik zag ook om twee Muylen te befpreeken, ten eynde des morgens voort te geraaken, doch bevindende, dat ik die niet kon bekomen, ter oorzaak dat ze altemaal gepreft waaren, om eenig geld aan den

Baffa van Kairo te brengen, was ik genoodzaakt my van Ezels te bedienen, van dewelke ik 'er drie gereed liet maaken, twee voor my, en den Ezel-dryver, en een voor den Janitzer, die my tot aan Rozette moest gelyden.

Den 9den July, een uur voor den middag, reeden wy ter Poort uit, en kwamen, 'snamiddags omtrent drie uren, aan de plaats daar men overvaart, waar af ik hier voor heb gefprooken. Terftond op den aankomft koft ik eenige Viffchen, maar, toen men dezelve zoude bereyden, was 'er geen hout te krygen, om vuur te maaken.

³²⁹ Wy wiften dan geen ander middel uit te vinden, dewyl 'er niets by der hand was, als eenige beesten drek, in de Zon gedroogd, op te zoeken, daar wy zo fnedig mee te werk tegen, dat wy in 't kort gezoden en gebraden Vifch kregen. Maar, waarlyk de Janitzer verdiende de koft, met zyn geftadig blaafen; want dit vuur wilde geen vlam houden, en als men het maar een ogenblik liet leggen, was het aanftonds t' eenemaal gedoofd. De Vifch gebraden zynde, deed ik 'er de huyd af, of 'er ook mogelyk eenige ftank van ons vuur ingetrokken mogt wezen; doch ik weet niet of het wel noodzaakelyk was, zynde de appetite zo goed, dat ik het miffchien niet eens geproeft zoude hebben.

's Morgens, met den dag, floegen wy weder op weg, in gezelfchap van tien of twaalf perzoonen; maar, omtrent negen uren verlieten ons de meefte, alzo zy na een anderen oord reifden, en bleven ons alleenlyk twee Arabiers by, zulks dat wy nu vyf fterk waaren.

Ongevaar een uur laater zagen wy vyf Arabiers te paard, met lange werplanffen, aankomen; omtrent de voorfte van welke naderende, fprong myn Janitzer, gelyk ook myne by hebbende Arabiers, van hunne Ezels, en kwamen my by den rok trekken, roepende, als verfchrikte menfchen, gelyk zy in der daad waaren, Arabiers, Arabiers! ³³⁰ Ik fprong dan ook met ter haaft van den Ezel, en na de Zee-kant wykende, rukte ik een Piftool van onder de kleederen, en hield het op de voorfte twee, zynde de drie anderen noch wel vyftig fchreden van ons. Zy, ziende ons dus aan de Zee-kant gepofteert, hielden zich op den weg, en zeyden dat ze Caffirs waaren, waar op ik, door mynen Janitzer, die de Italiaanfche taal verftond, liet antwoorden, dat ik niemand vertrouwde, en dat, wie zy ook mogten wezen, zy hunnen weg konden vervorderen, zonder nader te. Header: R E I Z E N. 243

te komen, of dat ik den eerften, die zich daar toe verftoutte, van het paard zoude lichten; ondertuffchen naderden ook d'andere drie, en zeyden tegen malkanderen, gelyk de Janitzer my vertolkte, dat ik een groot Koopman was, mogelyk, om dat ik een Janitzer, en drie Arabiers, by my had, waar af ik de twee by geval had ontmoet. Maar, of zy niet moeds genoeg hadden, om ons aan te doen, dan of het geen Rovers waren, is my onbekend; immers wy zagen 'er hen voor aan; en ik was verheugd (hoewel ik het zo licht niet meende te laten glyn) dat ze dus, zonder moeite, voort gingen. d'Arabiers ondertuffchen, konden zich naauwlyks van

hunne vrees herstellen, en de Janitzer zelve had by na de doodverw al gezet. Ik bestrafte hunne bloodhertugheid, zeggende, onder anderen, dat de Franken, als ze geweër by zich hadden, zich noyt lieten verschrikken; en tegen den Janitzer, dat hy, die my tot aan Rozette moest beveyligen, waar voor ik te Alexandrien drie Ryksdaalders had moeten geven, beter van Wapenen, en inzonderheid van moed, voorzien behoorde te wezen, dat het een schande voor een Dienaar, en Soldaat, van de Keyzer was, die het ontzag allerwegen met zich voerden, zich, omtrent de bloote ontmoeting van eenige Arabiers, zo lafhertig te toonen &c. Zulke helden bewyzen zich de Janitzers dikwils, in dusdanige gelegentheden, wanneer men zoude hooopen by haar hulpe te zullen vinden; als 'er, tegens overlast van Roovers, of geweld-dryvende Turken, yts te doen zoude zyn: hoewel men niet kan ontkennen, dat 'er ook onder gevonden worden, die moeds genoeg hebben, om ymand onder d'oogen te zien; gelyk ze dan haar ook in 't Veld gewoon zyn, als wakkere luyden, te draagen.

Als wy dan de gemelde Arabiers een goed stuk weegs van ons afzagen, stegen wy weder op d'Ezels, vervolgden onze weg, en kwamen, omtrent de middag, tot Rozette. ³³¹

Hier vervoegde ik my nogmaal ten Huyze van den Heer Vice Consul, van meening des anderen daags na Damiaten te vertrekken; vermits ik onderrecht was, dat van Rozette zo wel Barken na Damiaten, als van Kairo, gingen; maar ik bevond het onwaar, en, zynde het hier te Lande al te onveilig te reyzen, voornamentlyk zonder gezelschap, zag ik my genoodzaakt, weder na Kairo te keeren. Dit geschiedde den volgenden morgen, met een goede wind, die ons bybleef, en een braaf eind heen deed vorderen. Des nachts geraakten wy weder op de gewoonlyke droogtens, daar wy op bleeven zitten, tot 's anderen daags morgens ten acht uren, wanneer wy, met dezelve wind, weder voort gingen: en aldus kwamen wy den vierden dag, een uur voor Zonnen ondergang, weder te Boulak. Hier bragt ik myn goed in de Dougana, of de Tol; en hebbende, met groote moeite, ter oorzaak dat het zo laat was, een Ezel gekreegen, reed ik, op een volle galop, na Kairo; zulks dat den Ezel-dryver, aan wien ik dubbel loon had beloofd, genoeg te doen had, met het beest te volgen. Deze spoed was ten deele een uitwerking van de vrees voor de Roovers, welke de wegen, by avond en ontyden, geweldig onveylig maaken, en ten deele, van dat ik my niet zeer wel bevoelde, hebbende den gantschen dag geen brood geproeft; weshalven ik dien nacht gerust wenschte te slaapen, en te nuttigen 't geen my dienstig mocht weezen, alzo ik des morgens, gelyk hier boven gezeyd is, na Damiaten meende te vertrekken. ³³²

Ik kwam dan, met den donkeren avond, weder ten Huyze van den Heer Consul, geheel onverwacht, wien ik, na wel verwelkomd te zyn, myn wedervaaren verhaalde. En, na wel onthaald te zyn, op 't

avondmaal, begaf ik my te rust, met hoop van, daar door verkwikt zynde, 's anderen daags myne reize te zullen kunnen vervolgen: gelyk my dan ook gelukte.

Hh 2 XLV. HOOFD- Header: 244 CORNELIS de BRUYNS

XLV. HOOFDSTUK.

Tweede vertrek van Kairo. Komst te Damiaten En vertrek van daar na Jaffa. Onkunde van het Egyptische Zee-volk. Komst te Jaffa, en byzonderheden van deze plaats. Gewoonte omtrent de Pelgrims, die te Jaffa komen, om na Jeruzalem op te trekken. Andere byzonderheden van Jaffa, enz.

Na dat ik dan des anderen daags morgens, ten tweeden maale, afscheyd van den Heer Consul genomen had ³³³, trad ik, den veertienden dag van de Maand July, wederom te Scheep, om my na Damiaten te begeeven. Op deze reys leed ik veel ongemak, door de groote hitte, vermits wy, geduurende eenige dagen, weinig wind gevoelden. Den 16den. kwamen wy te Simmenout, 't geen ter halver weg werd gerekend, en na den middag tot aan Mansoura, heel vermakelyk gelegen, aan de Oost-zyde van den Nyl. Deze Stad strekt zich in de lengte, heeft negen of tien Toorens, en reedlyke fraaye Huyzen, bezet met geboomte.

Van hier kwamen wy den 17den. des morgens ten acht uren, te Damiaten ³³⁴: wanneer ik aanstonds ging vernemen na gelegenheid, om my na Jaffa te kunnen vervoegen. Ik vond ook dezelve, en maakte verding met den Kapitein, wegens de vracht; voorziende my wyders van alle noodige voorraad, om des anderen daags morgens ten zeven uren te vertrekken: dit geschiedde met een Barkje, waar mede ik my de Rivier af, tot aan het Dorp van de Bogas, liet brengen. Hier trad ik over, in een vaartuyg, zynde een Smibekkien: doch wy konden dien dag, ter oorzaak van de al te heevige wind, niet uit komen. Den 19den des morgens, na dat de Tollenaars alles bezichtigd, en ten naauwsten doorzocht, en wy onze meeste goederen in een kleynder vaartuig gedaan, hadden, om te beeter over de Bogas, of droogtens, te kunnen geraaken, begonden wy ten tien uren voortgang te maaken, stootende ondertusschen verscheyde reyzcn aan de grond: en, eer wy, buyten leggende, onze lading weder in hadden, beftaande meeftendeel in Ryft, wierd het twee uren na den middag. Thans lichteden wy het Anker, met een gewenschte wind, waar door wy in korten tyd het Land, vermits het zeer laag is, uit het gezicht verloren. 's Nachts kreegen wy een weinig stilte, die ons tot des anderen daags 's middags bybleef, wanneer de wind weder begon te wakkeren, 't geen hand over hand toeneemende, riepen onze Matroozen, voor Zonnen ondergang, dat ze het Land van Jaffa zagen. Ondertusschen hadden wy al dien tyd geen Land gezien,

waar over ik my zeer verwonderde, alzo ik onderricht was, dat men geftadig, zonder eenig gevaar, langs het zelve heen zeyld: maar gewisselyk zal de laage gelegenheid hier d'oorzaak van geweest zyn. In den avond-stond zaagen wy vuur branden; 't geen de Schip-luiden meenende tot Jaffa te zyn, zetteden zy 't daar recht op aan, en lieten 'er des nachts het Anker voor vallen: maar, zo haast als men den volgenden morgen de voorwerpen kon onderscheyden, bevond men voor een andere plaats te zyn; zynde, door d'onkunde van deze ellendige Zee-lieden ³³⁵, Jaffa een groot stuk weegs voor by gezeyld. Voor Zonnen opgang wierd de koers dan weder te rug gezet, doch, vermits wy nu meestendeel in de wind hadden, was het om zyn geduld te verliezen, alzo men 's daagste vooren al tot Jaffa had kunnen zyn. Maar op deze Header: R E I Z E N. 245

deze wys vaart men gemeenlyk, als men, hier omtrent, genoodzaakt is, zich te water ergens heen te begeeven. Eyndelyk, tegen den middag, zynde den 21den. van de Maand July, wierd het Anker voor de genoemde plaats, wel eer onder den naam van Joppe bekend, geworpen.

Komst te Jaffa. Ik trad aanstonds te Land, en, zynde myn goed door die van den Tol bezichtigd, vervoegde ik my, volgens de gewoonte aldaar, na het Huys van de Paters, daar men door den Huys-bewaarder werd gediend.

Twee dagen voor myn komst, waaren vyf derzelve na Jeruzalem opgetrokken, zulks dat ik 'er niemand vond, als den gemelden Huys-bewaarder.

Zo als wy het Anker in de grond hadden geworpen, leggende voor Jaffa, teekende ik deze plaats, uit de Bark, gelykze zich van de Zeekant opdoed, en op N°. 107. gezien kan worden. Mitsgaders ook noch een gezicht te Land, van de slinker zyde aankomende, strekkende zich langs den Oever, en verbeeld onder N°. 108.

[Illustration: A coastal engraving labeled "108." depicting a fortress on a hill overlooking a harbor with ships and a boat in the foreground.]

Deze plaats, wel eer een tamelyke Stad, is tegenwoordig van gantsch geen belang, en 'er niets in zyn geheel meer van overig. Zy legd aan de Zeekant, tegen het gebergte aan, en vertoond zich in een zeer soberen staat. Een stuk wegs in het water, ziet men nog veele groote brokken van Oude gebouwen uitsteeken, die zich in het rond strekken,

Signature: Hh 3 Catchword: en Header: 246 CORNELIS de BRUYNS

en als een Haven voor de kleyne vaartuygen dienen, aangewezen met de Letter A. Ter slinker zyde, ten deele in Zee, staat nog een gedeelte van een ouden zwaaren Toorn, geteekend met B. en,

boven op het gebergte, een groot ouderwetsch Kasteel, te zien onder de Letter C. Het Huys, daar men gelogeed is, staat aan de Zeekant, en werd alhier aangewezen met de Letter D. Aan de Land zyde ontmoet men ook noch verscheide Ruïnen.

336 Zo haast als hier ymand is aangekomen, doet men het tot Rama, aan de Paters, weten, van waar men dan, eer men vermag op te trekken, ordre van Jeruzalem moet afwachten; ten welken eynde de Paters van de laatstgenoemde plaats, dit Huys hier uitdrukkelyk houden. Den volgenden morgen wierd'er dan, na gewoonte, ymand na Rama gezonden, om kennis te geven, dat'er een Pelgrim (aldus worden ze hier altemaal genoemd) aangekomen was, en verwachtte afgehaald te worden. Maar, dewyl den Aga, die het gebied hier voerde, na Gaza was vertrokken, vond ik my genoodzaakt zyne wederkomst af te wagten; 't geen myne reys echter maar een dag of twee vertraagde. Want den 24sten kwam men my aanzeggen, dat hy te rug was gekomen, en dat ik kon optrekken, mits betaalende de gewoonlyke somme van het hoofdgeld, bestaande in veertien Ryksdaalders, alhier tot een Tol gesteld, voor yder vreemdeling die'er aankomt, om na Jeruzalem te gaan. Want Jaffa is ten dien opzichte de naaste Zee-plaats, en werd derhalven voor de Haven van het Heilige Land gehouden. Dergelyke somme moet men ook betalen, als men weder van Jeruzalem vertrekt, en van deze penningen trekken de Drogemans, of Tolken, der Paters, de helft, waar voor zy gehouden zyn u van een paard te verzorgen, en te Jeruzalem te geleiden, en, in de wedertocht, van Jeruzalem herwaards.

Voor dezen, of nog voor weinige Jaaren, moesten de Drogemans van het Klooster, eer men na de gemelde Stad optrok, de Pelgrims drie dagen spyzen; doch, vermits zy tegenwoordig gemeenlyk by de Koop-lieden, of by de Paters, huysvesting konden nemen, is dit gebruik allengskens achter gebleven: zulks dat zy het geld nu alleen maar genieten, voor het opbrengen na Jeruzalem. Maar, alvorens van dezen optocht te spreken, moet ik noch iets van Jaffa, of Joppe, zeggen.

337 Het Huys, 't geen de Paters alhier hebben, zegd men geweest te zyn dat van Simon den Lederbereyder, of immers ter zelve plaatze te staan. Want, volgens 't geen men in de Handelingen der Apostelen leeft, stond het Huys van dezen Simon by de Zee. Hier lag Petrus t' huys, wanneer hy Tabitha van den dooden verwekte, Act. 9. en het laken vol Dieren van den Hemel zag daalen, Act. 10. mitsgaders, door de mannen van den Hoofdman Cornelius, verzogt wierd te Cæsarea, omtrent zestien uren van Joppe gelegen, te komen, ten eynde woorden der Zaligheid van hem te hooren, Act. 10. Hier ging ook de Propheet Jonas, (indien anders Joppe de plaats is, die Jon. 1. Japho werd geheeten, gelyk'er niet aan getwyfeld werd) 't Scheep, om Gods aanschyn 't ontvlieden, wanneer hem bevolen was, den Niniviten boete te gaan prediken. Deze plaats is ook vermaard, in de Fabel Historie, ter oorzaak

dat'er Andromeda aan een Rots gekluisterd, voor het Zee-monster ten proey gestaan zoude hebben, daar ze door Perseus, verliefd op haare schoonheid, van verloft wierd.

Page XLVI. HOOFD- Header: R E I Z E N. 247

XLVI. HOOFDSTUK.

Vertrek van Jaffa na Rama. Tegenwoordige staat van Rama. Meenigte van Springhaanen, die uit de Woestyn, over de Jordaan, komen overwaayen. Ongemeene sterkte, en wreedheid, van Omar Bassa, Landvoogd van Gaza. Tocht van een Engelsche Vrouw na het Heilige Land. Geschiedenis van een Christene Vrouw, die, buyten haar weten, met een Turk getrouwd was. Rouwklagen der Vrouwen by de Graven haarer nabestaanden. Tegenwoordige gestalte van Lydda.

Hebbende verlof van den Aga gekregen, om na Jerusalem te mogen optrekken, steegen wy op dengemelden 24. July, 's namiddags ten twee uren, te Paard, ten eynde ons na Rama, vier uren van Jaffa gelegen, te begeven, alwaar wy ten vyfuuren aankwamen, zynde ondertusschen door verscheide Dorpen, en een gestadig vlak Land, gereden. Straks vervoegde ik my ten huize van een Hollandsch Koopman, die aldaar woonachtig was, Henrico Lub geheeten, van wien ik verstond dat de Pest zeer sterk tot Jerusalem heerschte, om welke reden ik de aanbieding, die hy my beleefdelyk, van zyn huys en tafel, deed, blyhertig aannam, gelyk zich ook noch, om eenige oorzaak, daar op hield myn gewezen Reis-gezel, Rogier van Kleef. Hier ter plaatze waren mede veele van de gemelde ziekte gestorven, en de huizen weinige dagen voor myn komst, eerst geopend. ³³⁸

Rama, mede wel eer een Stad, is tegenwoordig maar een open plaats, staande onder den Bassa van Gaza, doch echter tamelyk groot, en van buyten niet onvermaakelyk, gelyk uit de nevenstaande afbeelding, onder No. 109. gezien kan werden. Even buyten, ter plaats daar zich een gedeelte der Oude Stad heeft gestrekt, vertoond zich nog een groote vierkantige Toorn, van gedaante als een Klok-toorn, die men zegd in voorige tyden noch eens zo hoog geweest te zyn, en gesticht, ter gedachtenis van de veertig Martelaars, welke in Armenien ter Dood zouden zyn gebracht. In de afbeelding vertoond zich dezelve, als de tweede Toorn tegen over des Leezers rechter hand, gehecht aan des zelfs Kerk, welkers dak boven met een ronde bocht, halfmaans wyze, zyn verwelfzel van buiten vertoond. Aan dezen Toorn zyn noch eenige overblyfzelen, welke van een Klooster schynen te zyn. ³³⁹

Behalven deze afteekening van Rama, teekende ik van buyten ook noch een kleyn gezicht, zodanig als zich een gedeelte van de plaats aldaar voor deed; alwaar, in den hoek der plaat, tegen over des Leezers rechter hand, de voornoemde Toorn, en des zelfs maakzel, duidelyker kan gezien werden. Dit gezicht is aangewezen onder No. 110. en vertoond zich aldaar in 't verschiet het gebergte van Jerusalem.

Hier omheen ontmoet men noch veele Putten, die men zegd gediend te hebben, om'er het Koorn, en Haver, in te bewaaren. In eene heel diepe lieten wy verscheidene steenen vallen, welke, beneden gekomen, een vreemd en hol geluyd opwaards stuurden.

Weinig buyten Rama zag ik noch een zeer fraaye Cisterne, of Waterbak, heel aardig met boogen, na twee zyden loopende, gemaakt, welke zeekerlyk de Stad van water verzorgd zal hebben; gelyk 'er mede in Italien, op diergelyke wyze, noch te vinden zyn. Daar stond noch eenig water in, toen ik dezelve afteekende. Zy vertoond zich op No. 111.

De Page 248 Header: CORNELIS de BRUYNS

De Latynsche Paters hebben binnen Rama een Convent, of Klooster, waar in zich gemeenlyk een Pater President, benevens twee andere Geestelyken, onthouden. Hier werden de Pelgrims in gehuisvest, ter tyd toe dat ze na Jeruzalem optrekken. Dit Convent, daar een fraay Kerkje in is, zegd men gesticht te zyn, op dezelve plaats, daar wel eer het Huys van Nicodemus gestaan heeft. 't Huys van den Heer Lub was met het zelve, in eenen omvang van muurwerk, besloten. Behalven dezen Heer, woonden 'er noch drie, of vier, Fransche Kooplieden. De handel die 'er gedreven word, bestond in oly, zeep, katoenen, en katoene gaarens. De Inwoonders maaken, na giffing, een getal van omtrent drie duyzend zielen, zo Christenen, als Turken. Alle de Karavanen, welke van Kairo na Damascus, Aleppo, Constantinopolen &c. gaan, moeten hier langs heen trekken, gelyk 'er zich eene nederfloeg, terwyl ik bezig was met de plaats af te teekenen.

Eenige weeken na myne komft te Rama ³⁴⁰, te weten den 9. October, kreeg men hier een Zuyd-Ooste wind, die, komende uit de Woestyn, van over de Jordaan, zeer groote hitte veroorzaakte, en ettelyke dagen bleef duuren: mogelyk dat men aan deze winden moet toeschryven, het nedervallen van de Springhaanen, welke hier, by zommige jaaren, in zulk een vervaarlyke menigte komen overwaayen, dat ze gantsche Landeryen bedekken, zulks dat men de grond nauwlyks kan bekennen. De grootte van dit schadelyk gedierte is omtrent, als by ons die der Hippel-koorns, of staapels. My wierd verhaald, dat ze eens, in den tyd van twee uren, alle de groente rondom Rama, en zelfs, in den Tuyn van het huys, daar ik gelogiedeerd was, de steelen der Artichokken onder de aarde, hadden weg gegeten. Waar uit men kan afmeten, wat

schade zy konnen doen; gelyk breder gezegd zal worden, ter plaats daar ik zulks met eygene oogen heb gezien. Het meeste gevogelte zoekt dezelve te vernielen, zo om 'er zich mede te voeden, als, in dien men 'er wat meer als Vogelen verstand aan wil toeschryven, de gemelde schade voor te komen. Zelfs hebben ze ook de Oyevaarders tot vyanden. Als de Zon begint onder te gaan, vallen ze altemaal neder, hebbende als dan geen kracht om te vliegen, en blyven aldus op de grond, tot dat hy weder te voorschyn komt. In de broeytyd maaken ze een kuil, ter diepte van een halve el, in de aarde, daar ze hunne Eyeren in leggen, welke omtrent zo groot als Muyze keutels, en, in een langwerpigh bondeltje, aan malkanderen vaft zyn, ten getale van tusschen de zeventig en negentig. Uit deze Eyeren komen, na vyftig of zeventig dagen, de jonge Springhaanen voort, en in zulk een menigte, dat men 'er af schrikt, thans zyn ze t'eenemaal zwart, doch veranderen in eenen dag, schynende de groente, daar ze straks op aanvallen, hen dezelve kouleur mede te deelen: doch ze zyn wel veertien dagen, of drie weeken, oud, eer ze zich van hunne vleugels konnen bedienen.

Terwyl ik my te Rama ophield ³⁴¹, kwam aldaar eenen Omar Baffa, die den Heer Lub verscheyde maalen d'eer deed, van ten zynen huize de maaltyd te komen bywoonen; hy was Baffa van Gaza, Rama, en het geheele Philistynsche Land, wyders een Man van zulk een byzondere sterkte, dat hy een Lans, of Piek, van honderd en twintig Pond zwaar, te Paard zittende, met zodanigen lichtheid wist te bestieren, als of ze maar van een gewoone zwaarte was geweest. Deze lans wierd hem, door twee Perzoonen, te voet, nagedragen. Zyn meeste vermaak bestond in de Jacht, daar hy een groot liefhebber van was, en de rechte bekwaamheid toe had; want de wilde zwynen, en andere diergelyke beesten, doodde hy gemeenlyk met de eerste ontmoeting, en zelden kwamen ze hem een tweede werp, of steek, te kosten. Hy stuurde eens, tot een vereering, aan den Heer Lub, het Header: R E I Z E N. 249

het hoofd, en een gedeelte des lichaams, van een wild zwyn, met zyn eygen hand gedood, en zo verwaarlyk groot, dat ik nooit dergelyk heb gezien. Ik hielp het, op zyn gezondheid, eeten, en vond het uitsteekend goed. Verscheydene reizen heb ik hem ook ter Jacht zien gaan, op de Chakallen, of wilde Honden, die zich hier in meenigte onthouden. 'k Heb op Folio 57. van deze Dieren gesproken, en zal 'er derhalven hier geen breeder gewag af maaken: deze Jacht geschied met een Luypaart, die 'er van jongs aan op afgeregt is; de Jager heeft hem voor zich op het Paard, en ryd zo met hem heen, tot dat ze omtrent eenige Chakal komen, wanneer de Luypaart afspringd, en heel behendig langs de grond voortkruypt, ter tyd toe dat hy meend het beest te konnen bereyken; thans doet hy, met groote snelheid, eenige sprongen, doch nooit meer als drie, yder van zestien of achttien voeten wyd; deze moeten hem de Chakal leveren, anders verlaat hy hem, en doet 'er gantsch geen moeyte meer toe, toonende zich geheel

mistroostig, ja de Meester diend hem, met zoete woorden, weder tot zich te lokken, beklagende kwansuys zyn ongeval, en gevende hem moed, dat het in 't toekomende beter zal gelukken.

Maar noch grooter was de wreveligheid van den gemelden Omar Basha, als zyne krachten, en door deze liet hy zich by wylen aandryven tot dingen, daar al de wereld een gruwel van toonde. Op een tyd ter Jacht zyde, had een zyner Pagien het ongeluk van yts te doen, 't geene hem mishaaide, en hoewel het van weinig belang was, en dat hy deze Jongeling, ter oorzaak zyner schoonheid, en braave gestalte, een uitsteekende genegentheid toedroeg, mogelyk wel wat verder als behoorde, zynde de liefde tot de Jongens onder de Turken zeer gemeen, liet hy zich, door zyne oplopendheid, zo vervoeren, dat hy hem de Lans, die hy in de hand had, door het Lighaam heen dreef, zulks dat hy dood ter aarde viel.

Maar, zie hier een ander voorbeeld, in koelen bloede. Terwyl hy Basha van Gaza was, trok hy nu en dan op tegen d'Arabiers, welke toenmaals onder zich oneenig waaren, en derhalven, by verscheidene gelegentheden, door hem geflagen wierden. In eene der zelve flagen, had hy een Arabisch Prins gevangen gekregen, die hy eenige dagen daar na (ik weet niet of 'er eenige andere oorzaak toe was, als zyne aangeboorene wreedheid) terwyl hy, in koelen bloede, een pyp tabak zat te rooken, levendig het vel deed aftrekken, in het by zyn van een Zoontje van den gemelden Prins, omtrent elf Jaaren oud, 't geen deerlyk staande te schreyen, door den Vader, met een onverzaagd gelaat, geboden wierd te zwygen, of dat hy hem anders niet voor zyn Zoon zoude erkennen; maar dat hy, tot manlyke jaaren gekomen, gedenken zou, op hoedanig een wys zyn Vader door de Turken was gehandeld. Doch d'Arabiers, en alle de geen die zynen wreveligen aard hadden te duchten, wierden wel haast van hem verloft; want weinige maanden na myn vertrek van Rama, en toen hy noch nauwlyks een Jaar Basha van Gaza was geweest, kwam hy, zynde, met omtrent twee duyzend Man, weder tegen dezelve opgetoogen, en alleen voor-uit gestooten, onverhoeds in de voortroepen te vallen, op welke eenige, op hem aanleggende, hem levenloos van zyn Paard ter aarde deden storten. Hy was een Georgiaansche Slaaf, en in het Hof van den Grooten Heer, Sultan Achmet, opgebracht, door wien, by ongeluk, met een werpspies, het eene oog uitgesmeten zynde, wierd hy, tot vergelding, weinig tyds daar na, tot Sangiak, of een der vier-en-twintig Prinsen van Groot Kairo, verheven, en naderhand tot Basha van Gaza aangesteld.

't Is niet vreemd, dat de reys na Jerusalem door Mans-persoonen ondernomen word; maar dat zich de Vrouwen hier ook toe laten aandryven, moet voor yts ongemeens ³⁴²

aangemerkt werden; ondertusschen geschied het, en men heeft 'er nu en dan voorbeelden van gezien.

Niet lang voor myn komst tot Rama, had zich een Engelsche Juffrouw, redelyk bejaard, aldaar vervoegd, hebbende een knecht by haar. Deze, na dat zy de reys na Jerusalem gedaan, en aldaar haare Godvruchtigheid gepleegd had, vertrok weder na Vrankryk, alwaar zy zich, wegens eenige onluften uit Engeland geweken, metter woon had nedergezet.

Doch vry vreemder, en daar men by na geen exempel van zal vinden, was, 't geen my alhier van oog-getuygen verhaald wierd³⁴³, wegens een zeekeren Turk, Mustapha geheeten, die zich in den Jaare 1680. met een Nederlandsche Juffer, daar hy mede getrouwd was, te Rama bevond; omtrent een Jaar te vooren, eer ik aldaar aan kwam. Dezen Mustapha, onder schyn Christen, en uit Spanjen geboortig te wezen, (alwaar hy, zynde op de Zee genomen, eenige Jaaren in flaverny had doorgebracht, en by die gelegenheid, gelyk hy vernufts genoeg had, zo natuurlyk de taal geleerd, dat men hem voor een gebooren Spanjaard gehouden zoude hebben) had zich in Nederland, in den dienst des Konings van Spanjen begeven, en het, door zyn goed gedrag, en betoonde dapperheid, by verscheidene voorvallen, zo ver weten te brengen, dat hy tot Lieutenant, van een Compagnie voetknechten wierd verheven. Dus moediger geworden, begind hy het oog op de Dochter van zyn Kolonel te slaan, en, zynde de Vader, geduurende deze minnelyke gemeenschap, komen te sterven, en de Juffer derhalven mogelyk niet in staat, om een veel voordeeliger Huwelyk te verhoopen, wierd de Partye tusschen deze twee geslooten, en de Trouw tot Antwerpen, met alle de plegtigheden van de Roomsche Kerk, voltrokken. De eerste weeken verliepen met de hevigste liefkozingen, waarna Mustapha zyne gemalin voorsloeg, een tocht na Spanjen met hem te doen, onder voorwending van zyn vrienden te gaan bezoeken, en met eenen te trachten tot een hooger staat te geraaken, waar toe hy zeyde gelegenheid te hebben, als gesprooten zynde uit het huys van Don de Valafer. En, om hierte meerder schyn aan te geven, dewyl zyn Vrouw hem als slecht Soldaat had gekend, gaf hy voor, om zekere redenen, buyten ymands weten, uit Spanjen vertrokken te zyn. 't Besluyt wierd dan genomen, en van Rotterdam na Engeland overgesteecken. Hier begaven zy zich op een Engelsch Schip, 't geen na Spanjen stond te vaaren. Omtrent de Spaansche kust gekomen, ontmoeten ze, by geval, zes of zeven Algiersche Schepen, welke hen, als goede vrienden, aandeden, dewyl d'Engelsche toenmaals met die van Algiers in vrede waaren.

Mustapha feilde niet, zich van deze gewenschte gelegenheid te bedienen: want hy had de reys niet aangevangen, als met de hoop van den eenen of den anderen zyner natie te zullen aantreffen; hy roept dan, uit het Engelsch Schip, in de Arabische taal, en maakt zich bekend voor den geen die hy was. Straks wierd 'er een Sloep, van een der Algiersche Schepen, afgezonden, die Mustapha, en

zyn Vrouw, kwamen opeischen. d'Engelsche Kapiteyn stond verzet, niet wetende wat hy hier uit zoude besluyten, en, ziende dat de gewaande Spanjaard zich genegen toonde, om op het Turksche Schip over te gaan, dorst hy het hem niet weigeren; maar, noch verbaasder was de Juffer, als welke de zaak wat nader raakte; zy viel haaren bedgenoot, met schreyende oogen, om den hals, en vraagde hem na de reden? Doch Mustapha, willende zich noch niet 't eenemaal bloot geven, voerde haar, met een onbekommerd wezen, te gemoet, dat 'er gantsch geen zwaarigheid in stak, dat zy hem maar had te volgen, en dat hy haar naderhand wel opening van zaaken zoude doen.

Aldus dan geraakten zy, met hunne byhebbende goederen, in het Schip Header: R E I Z E N. 251

Schip van een der Algiersche bevelhebbers, met wien, terwyl Mustapha, in 't Arabisch, zeer gemeenzaam stond te praaten, na dat zy malkanderen omhelsd, en de uiterste teekenen van vriendschap betoond hadden, komt 'er een Hollandsche Jongen, die den Turk voor Kajuyt-wachter diende, by de Juffer, spreekt haar (alzo hy haar by geval de Brabantsche taal tegen haaren Man had hooren gebruyken) aan, en vraagd of ze met dien Turk getrouwd was, voegende met eenen daar by, dat hy zulks verstaan had uit het Scheeps volk, daar Mustapha, eer deze overschepping was geschied, aan had geroepen. De Juffer hoorende, dat haar Man een Turk, en van Algiers geboortig was, begint hier op zeer bitterlyk te weenen: doch, willende echter meerder zeekerheid, als het zeggen van deze Jongen, hebben, (gelyk men in zodanige zaaken, die men geerne anders zag, noch altyd een zeekere twyffelmoedigheid heeft, verzeld met een kleyn straaltje van hoop) vraagd zy haaren Man, of het waar was, 't geen zy van den Kajuyt-wachter had gehoord? verhaaldende hem met eenen, de redenen, die 'er tusschen hen, ten zynen opzichte, waaren voorgevallen. Mustapha, oordeelende dat hy nu geen veynsingen meer behoefde te gebruyken, zeide ja, dat hy in der daad een Mahometaan was, en altyd was geweest, doch dat zy zich daar over niet moest bedroeven, dewyl hy haar, zo lang als hy leefde, dezelve genegendheid, als tot noch toe, zoude betoonen &c.

Nooit treffe de droefheid ymand dieper in 't hert: zo haast als zy, uit den eygen mond van haaren Man, had verstaan, dat hy zich alleenlyk een Christen had geveynd, en haar onder dien schyn bedroogen, meende zy zinneloos te werden. Mustapha, die haar waarlyk genegentheid toedroeg, wendde alle middelen aan, om haar te troosten, en beloofde haar ook zelfs, hoewel hy in de Mahometaansche Gods-dienst was opgevoed, en nooit tot eenige andere zoude overtreden, dat hy haar echter nimmermeer, omtrent haare gevoelens, zoude lastig vallen. Eyndelyk ziende dat 'er geen ander hulpmiddel toe was, als geduld te neemen, trachtte

zy haar gemoed gerust te stellen, doch, gelyk de groote droefheden zo schielyk niet te verzetten zyn, barstten haar telkens, als zy Mustapha aanzag, de traanen uit de oogen.

Ondertusschen naderden zy vast aan Algiers, daar zich Mustapha, zo haast als hy voet aan Land had gezet, met een vroolyk gelaat, aan zyne Maagen, die 'er in een tamelyk getal waaren, bekend ging maaken; leyende zyne Christene Vrouw by de hand. Hy wierd zeer minnelyk ontvangen, gelyk ook zyne bedroefde gemalin, omtrent dewelke zy alle middelen in 't werk stelden, om haar tot het Mahometaansche geloof te brengen, zelfs ook eyndelyk zodanige, die met vry wat geweld vermengd waaren.

Ondertusschen bleef de Juffer even volstandig, en bragt, met bidden en smeeken, zo veel by haar Man te weeg, dat Mustapha, bewogen door haare traanen, het besluit nam, van elders met haar heen te trekken, gelyk ook, binnen weinige dagen, geschiedde, werdende voor eerst de reys na Tripoli di Barbaria genomen: hier viel zy in 't Kinderbedde van een Zoon, d'eerste vrucht van haar rampspoedig Huwelyk. Vervolgens, zynde de kraam zo tamelyker wyze uitgehouden, begaven zy zich na Kairo, alwaar Mustapha, verzeld door zyne Vrouw, zich aanstonds ging richten aan den Consul van de Fransche Natie, verzoekende onderhoud, om te kunnen bestaan. Den Consul, hebbende uit de mond van de Juffer gehoord, hoe het met hen geschapen stond, bracht, ten inzichte van haar, zo veel te weeg, dat Mustapha tot Janitzer van de militie wierd ingeschreeven, en, gelyk de Consuls altyd dusdanige lieden hebben, ten zynen dienste gesteld. Doch die van de militie, vernemende dat hy een Christene ten wyve had genomen, en die zig nog dagelijks in de Roomsche

Page li 2 fche Header: 252 CORNELIS de BRUYNS

sche vergaderingen aldaar liet vinden, wierd hy met gantsch geen goede oogen aangezien: te meer dewyl zy hier uit genoegzaam konden bezefien, dat hy niet dwang genoeg gebruykte, om haar het Mahometaansche geloof te doen aaneemen. Kort om, de andere Janitzers maakten het hem zo bang, dat hy zyne dienst liet vaaren, en, op den raad van eenige goede vrienden, met zyne Huisvrouw, en twee kinderen, welke hy by dezelve geteeld had, na Jeruzalem trok, dit geschiedde in den Jaare 1680.

Hier wierd hy, door de Latynsche Paters, ten inzichte van dat zyn Vrouw gestadig een even yverige belydenis van de Christelyke Godsdienst deed, wat wederwaardigheden haar ook mogten overkomen, ruym acht maanden onderhouden. Hebbende ondertusschen zyn oudste Zoontje, 't geen even ter dier tyd omtrent drie Jaaren bereykte, na Hebron gebragt, en, onder de Naam van Hamet, volgens de Turksche Wet, laten besnyden; maar de Moeder was ook, van haare kant, ten dien opzichte,

voorzichtig genoeg geweest, en had haare twee kinderen, zo haast als zy'er gelegenheid toe had kunnen bekomen, heymelyk doen Doopen.

Dezelve redenen ondertusschen, die Mustapha van Kairo hadden doen vertrekken, noodzaakten hem ook Jeruzalem te verlaten. Want, willende zyne geloofsgenooten niet te wille zyn, omtrent het dwingen van zyn Vrouw, tot het omhelsen van den Mahometaanschen Godsdienst, achtte hy zich niet genoegzaam in veyligheid. Hy begaf zich dan na St. Jan d'Akri, en zo verders na Sidon, tegenwoordig Seide genaamd, daar hy de Fransche Kooplieden aansprak, ten eynde eenige bystand van hen te genieten. 't Ging hier als elders, dat is te zeggen, dat de Religie, daar zyne gemalin zich zo volstandig aan hield, de herten en beurzen voor hen opende. Na verblyf van een dag of twee, vertrok Mustapha weder, met een Bark, na Beyroud: doch de wind niet willende dienen, deed hy zich uitzetten, en besloot te Lande na Tripoli di Soria te gaan.

Terwyl ze dit ondernamen, en onderwegen, op een avond, zich in het veld hadden neder gezet, om te rusten, wierd Mustapha, des nagts, zo als hy wel vast lag te slaapen, door eenige Maronitische Christenen, daar deze Land-streek meestendeel mede bewoond is (hebbende, men weet niet op wat wyze, verstaan, dat hy met een Christene Vrouw getrouwd was) overvallen, en om 't leven gebragt.

Waar na zy de Vrouw, benevens haare kinderen, met zich in hun gebergte voerden, en by de Prinsen van dien Oort bragten. Hier verbleef zy omtrent een Jaar, wanneer zy gelegenheid kreeg, om met een Venetiaansch Schip, 't geene te Beyroud eenige Koopmanschappen kwam innemen, weder na Christenryk te keeren. De Nederlandsche Kooplieden, zo haast als zy zich te Venetien aan dezelve had gericht, bezorgden haar van de noodzakelijke levensmiddelen, en, door middel van dezen, geraakte zy, na zo veel zukkelen en omzwervens, met haare kinderen, weder in haar Vaderland, en geboorteplaats, zynde de Stad Antwerpen: daar zy zich, vermoeid door de wereldsche wederwaardigheden, na dat zy in het onderhoud van haare kinderen had voor zien, in een Klooster vertrok. De geene die haar, geduurende haar verblyf te Jeruzalem, meermaals te Rama hadden gesproken, zeiden my, dat ze een heel wel gemaakte Juffer was, en uit wiens zeden men genoegzaam kon bespeuren, dat ze uit een goed geslacht was gesprooten.

Wy hebben, in het negentiende Hoofdstuk, de rouwklaagen van de Turksche Vrouwen, omtrent haare verstorvene Mannen, en andere Nabestaanden, beschreven. Die wyze van doen is haar zo eigen niet, of de andere Oosterlingen, zo wel de Maroniten en Kophten, als andere Christenen, hebben mede deze gewoontens aangenomen; en gaan, op zekere dagen, meenigte van Vrouwen, by troepen, na buiten, by This page contains a full-page

illustration, likely an engraving or etching, depicting a pastoral or biblical scene. The composition is framed on the right and top by the dense, textured foliage of a large tree. In the lower left foreground, several figures draped in long, flowing robes are seated on the ground, appearing to rest or converse. Behind them, on a slightly elevated terrace or bank, additional robed figures are visible. The image is rendered in a soft, monochromatic style with significant fading. To the right of the illustration page, the fore-edge of the book block is visible, revealing the thickness of the volume and the aged, darkened edges of the accumulated pages. There is no legible text, caption, or title printed on the page.
Header: R E I Z E N. 253

by de Graven haarer Vrienden, om dezelve te beweenen, of vinden malkanderen aldaar; maakende by dezelve een uitteekende rouwe.

Terwyl ik tot *Rama* was, zag ik een meenigte van deze Rouwklaagende Vrouwen³⁴⁴ na buiten gaan, die ik volgde, en, wanneer ik gezien had, waar zy haar zelve by en op de Graven neder plaatften, en zaaten te weenen, begaf ik my op een hoogte, om dezelve af te tekenen, gelyk dezelve alhier op N°. 112. vertoond werden. Eerft zaaten zy alle aan de Graven en schreiden; aldus een half uur gezeten hebbende, stonden 'er eenige op, en sloegen, gelyk dezelve alhier verbeeld werden, een ronde kring, hand aan hand, malkanderen vast houdende, als of zy wilden een rondendans houden. Straks staaken uit dezelve twee Vrouwen uit, en begaaven zich in 't midden van de kring, maakende, met schreeuwen, en 't wringen, en klappen, en slaan van de handen, zodanig een misbaar, of ze zinneloos waaren, na 't welke zy alle wederom gingen zitten schreyen, tot dat ze allengskens, de eene voor, en de andere na, vertrokken, en weder na huis keerden, terwyl andere wederom aankwaamen. De kleederen, die ze aanhadden, in het heenen gaan, en in 't nederzitten, waaren van haare gemeine dracht, of wit, of van andere koleuren. Maar, wanneer zy opstonden, om den ronden kring met

[Illustration 113: An engraving of architectural ruins featuring large arches and stone walls, with two figures standing in the foreground.]

Page Ii 3 den Page 254 Header: CORNELIS de BRUYNS

den anderen te slaan, zettenden zy zwarte sluijers op, gelyk in de afbeelding dezelve, om nader te vertoonen, zwarter verbeeld zyn.

Terwyl ik my tot *Rama* ophield, ging ik zomtyds buyten wandelen, en alzo kwam ik ook tot *Lydda*, ter zyden af, drie mylen, van *Rama* gelegen. Hier van werd gemeld Actor. 9: 32. en schijnt aldaar al een bloejende gemeente der Christenen geweest te zyn, wanneer Petrus den lammen, en nu acht Jaaren bedlegerigen, *Æneas*,

aldaar boodschapte, dat Jezus Christus hem gezond maakte. En werd deze Stad, 1 Mac. 11: 34. gesteld, als eene van de drie Gerigten van Judeën. Maar, tegenwoordig is het maar een klein en slecht Dorpken; doch zeer vermakelyk, in 't geboomte, gelegen. 't Geen ik aldaar alleenig aanmerkens waardig gevonden heb, is het overblyfzel van de Kerk van St. Joris, 't welk zich byzonder fraay vertoond, gelyk het alhier, op No. 113. afgebeeld is. De Christenen hebben, onder de ruïnen, noch een klein plaatsje, of holletje, in 't welke zy haare devotie plegen, en in 't welke zy ingaan, door een reet der steenen, recht in de middelgrond van de half ronde koupel.

1. HOOFD- Header: R E I Z E N. Page 255

XLVII. HOOFDSTUK.

Optogt van Rama na Jeruzalem.

Terwyl ik te Rama na gelegenheid wachtte, om my na Jeruzalem te vervoegen (werwaarts ik drie Engelsche Koopluyden, van Smirna gekomen, in September zag trekken; doch die metter haast weder te rug keerden, also 'er de Pest noch te sterk heerschte) wierd my aangezegd, dat ik, als het my beliefte, kon optrekken, also het Klooster binnen weinige dagen stond geopend te worden.

Ik maakte my dan klaar, en vertrok des nagts, tusschen den 16den. en 17den. October, omtrent twee uren na middernagt, uit Rama, verzeld door twee Paters, en een Drogeman, van het Klooster.

't Is de gewoonte dus in de nagt op weg te staan, also men dan gelegenheid heeft, om by dag van Jeruzalem weder te keeren. Eerstelyk togen wy voor by het Dorp Cobeb³⁴⁵, 't geen wy ter linkerhand lieten, en ontmoeteden, een stukwegs verder, aan de rechter zyde, een ander Dorp, Bedisda³⁴⁶ geheeten, gelegen in een luftige Valley, daar men het oog wyd en zyd kan laten weyden. Omtrent een uur verder, komt men aan het Dorp van den Goeden Moordenaar, die met Christus wierd gekruyft; de Christenen, en Arabiers daar te Lande, noemen het Bon Ladron³⁴⁷. Vervolgens in de laagte komende, ziet men een vervallene Kerk, daar men goed water in heeft. In het begin van het gebergte ontmoet men weder een Dorp, Benop³⁴⁸ geheeten, en wat verder de St. Jeremia³⁴⁹, een kloek gevaarte, daar wy des morgens ten zes uren aankwaamen.

Voor dezen onthielden zig hier de Paters Franciskaners. Deze Kerk heeft wel eer drie Kapellen gehad, en is van buyten, zo wel als van binnen, noch in haar gantsche muurwerk, van zeer groote steenen gebouwd. Men ziet in dezelve zes Pilaaren, en op de muuren noch verscheide stukken van Schilder-werk, mitsgaders drie Altaaren. Onder deze is noch een andere Kerk, van gelyke gedaante als de bovenste.

Thans komt men aan het Dorp, Karitle-neb³⁵⁰, alwaar heel goed water is.

Drie uren van daar, op den top van een zeer hoogen Berg, ziet men een vervallen Kasteel, Soud³⁵¹ genaamd, volgens het zeggen van de lieden des Lands, zouden de Machabeen hier hebben gewoond.

Wat verder, op een hoogte, of Heuvel, ter rechter zyde, legd het Dorp Subie³⁵², aanmerkelyk wegens de meenigvuldigheid der wyngaarden.

Hier ontmoet men ook een vervallen gebouw, 't geen van eenige fraayheid schynd geweest te zyn; en, omtrent vyftig schreeden verder, een brug met vyf boogen: maar de Rivier is droog.

Hier heeft men gestadig kwaade wegen, zynde niet als Bergen, en Steenrotzen.

Vervolgens, na noch omtrent een uur gereeden te hebben, kwaamen wy in een vlakte, daar wy, aan een klaare Fonteyn, afsteegen, en den ontbyt hielden.

Hier zag ik, ter zyde, aan de rechterhand, op een Berg, Souba³⁵³, 't geen eerst een Klooster der Grieken is geweest; doch tegenwoordig door de Mooren bewoond word.

Weder te Paard gesteege, ontmoeteden wy, na weinig tyds, Samuel³⁵⁴, zynde een Kerk, op een hoogen Berg gebouwd. Men zegd dat hier eertyds de Stad van Samuel gestaan zoude hebben, en hy aldaar begraaven weezen. De Jooden gaan deze plaats
Header: 256 CORNELIS de BRUYN

plaats ook noch, uit Godvrugtigheid, bezoeken.

Kaloye. ³⁵⁵ Thans komt men aan Kaloye, mede op een Berg, digt aan den weg, gelegen.

Een weinig ter zyde, strekt zich de plaats, alwaar de lieden zeggen, dat David den Reus Goliath versloeg.

Komst te Jerusalem. ³⁵⁶ Aldus door het gebergte heen rydende, begon ik, met groote blydschap, Jerusalem in het oog te krygen, daar wy dicht by waaren, zodanig, dat wy in een kwartier uurs aan deffels muuren geraakten. d'Oorzaak, dat zich deze Stad niet eer vertoond, is, om dat het gezicht daarvan, door het gebergte, verhinderd word. 't Was nu omtrent den middag, en, zynde het de manier, dat de Pelgrims aan de Poort van Damascus afgehaald worden, mogende niemand eer in de Stad komen, vervoegde ik my derwaarts.

XLVIII. HOOFDSTUK.

Aanwyzing, en korte befchryving der Heilige plaatzen, in en omtrent de Stad Jerusalem gelegen.

Den Auteur word afgehaald, en in het Klooster gebracht. ³⁵⁷ Niet lang had ik hier, aan de Poort van Damascus, vertoefd, of ik wierd afgehaald, door een Drogueman van de Paters, verzeld door twee Turken, zynde bedienden, den eenen van den Kadi, en den ander van den Bassa, of Gouverneur van de Stad. Deeze twee Turken gaan met den Drogeman, om te zien of men ook eenig geweer, of yts anders, 't geen ongeoorlofd is, by zich heeft; voor welke moeite zy een vereering van denzelve genieten: doch, 't geen hy ten dien eynde uitschiet, word hem door de Pelgrims weder goed gedaan.

Thans bracht my de Drogueman alleen in het Klooster, alwaar ik, door den Pater Procurator, met zonderlinge beleefdheid, wierd ontfangen, en verwelkomd. De Padre Reverendissimo, of Overste, was nog te Bethlehem: daar hy zich, wegens de Pest, eenigen tyd had onthouden; ter welker oorzaak ik het Klooster ook noch gesloten vond; doch het stond in een dag á twee geopend te worden.

Men bracht my in een Kamer, vermits in het vertrek der Pelgrims nog eenige Paters aan de gemelde ziekte lagen.

Omtrent den avond wierd my de spijs in de Kamer voorgezet, en kwam den Pater Procurator zelve by my, verzoekende dat ik het zo voor lief wilde neemen, dewyl ik de gemeene maaltijd met de Paters niet kon bywoonen, ter oorzaak, dat'er nog geen byeenkomst wierd gehouden, en aldus eyndigde de eerste dag van myne komst tot Jerusalem.

Des anderen daags morgens, den negentienden October, vervoegde ik my boven op het Klooster, en tekende van daar het gezicht der Kerk van 't Heilige Graf, gelyk ze zich van buyten vertoond, en op N°. 114. gezien kan worden. Tekend een gezigt der Kerk van het Heilige Graf. ³⁵⁸

Deze Kerk heeft twee Koepels, waar van de eene plat, en boven open, is; doch echter, om geen volkomene opening te laten, geslooten met een yzer tralywerk, ruytswyze gevlochten, en aangewezen met de Letter A. Hier ontfangd de Kerk haar licht door, even als de Rotonde te Romen. Vlak onder deze opening staat het Graf van Christus.

De ronde Koepel, aangewezen met de Letter B. is die van het Koor: en kan men van buyten, tot boven op dezelve, komen, langs een soort van een wendeltrap, die daar om heen loopt.

De groote vierkante Toorn, getekend met de Letter C. behoord mede aan de Kerk, en is byzonder fraay. Header: R E I Z E N. Page 257

fraay, en groots gebouwd, ter hoogte van zeventig treeden, hebbende wyders drie ryen van vensters, yder venster verciert met vyf Kolommen.

In het verschiet, aan de flinker zyde, ziet men, op de Letter D, aangewezen den *Tempel van Salomon*, daar hier na van gesproken zal werden, gelyk mede van die der *Præsentatie*, of voorstelling, geteekend met de Letter E.

De spitze hoogen Toorn, ter rechter zyde, is la *Torre del Santoni*, of den *Toorn der Heiligen*, te weten van de Turken.

't Geen zich op de voorgrond verтоond, zyn de daken der Huyzen, daar men van boven het Klooster het gezicht op heeft.

³⁵⁹ Na den middag geschiedde de opening van 't Klooster, wanneer ik voor d'eerfte maal wierd uitgeleyd, verzeld door een *Pater*, en *Drogeman*, buyten welkers gelyde men nooit een voet wegs verzet, ten eynde alle ongemakken voor te komen: want, by aldien een vreemdeling eenig ongeval ontmoette, zouden 'er de Turken niet alleen hem, maar ook het Klooster, over aan spreken, derhalven draagen de *Paters* goede zorg, om de Pelgrims met alle voorzigtigheid te gelyden, op de plaatzen die men gewoon is te bezien.

³⁶⁰ Voor eerst dan, weinige schreeden voortgegaan hebbende, zag ik het *Huis van Zebedeus*, Vader van *Johannes*, en zyn Broeder, *Jacobus Minor*, welke gezegd worden in het zelve gebooren te zyn. Tegenwoordig staat 'er een Kerk, die de Grieken bezitten. Hier gaat men ter zyde vyftien trappen opwaarts, wanneer men in een Kapelle komt, die den Berg *Calvarie* gelyk is. Dit zegd men de plaats te wezen, daar *Maria* met den Euangelist *Johannes* was, toen de Jooden onzen Zaligmaker aan het Kruis hegden.

Aan de selve zyde, wederom afgaande, treed men door een kleyn Poortje, en wyders nogmaals eenige trappen opwaarts, daar de *Copten* twee Kerken hebben.

361 Niet verre van daar ziet men de ruinen van 't Huys van de Ridders van *Malta*, welke plaats gehouden werd voor een gedeelte van den Berg *Moria*, daar *Abraham* Offerande deed.

362 Hier by is een Kerkje, dat de Grieken toebehoord, en legd een ronde steen, daar gestadig vyf lampen by hangen te branden. Benevens dit Kerkje placht, zo zy zeggen, d'Olyfboom te staan, daar *Abraham* den Ram by vond, die hy inde plaats van zyn Zoon *Isaak* flagtede.

Thans komt men aan het Klooster der Abyffynen.

363 Hier omtrent hadden de Grieken, omtrent zes Jaaren geleden, onder d'aarde, een oude Kerk gevonden, ter diepte van zeven-en-twintig Trappen; tegenwoordig *Dell' Apostoli* geheeten, deze Kerk is acht-en-twintig schreeden lang, en twintig breed; en wil men wel zeggen, dat 'er onder de zelve nog eene andere zoude wezen; de Grieken hebben 'er verscheide Oudheden in gevonden.

364 Vervolgens gingen wy door de *Porta Ferrea*, of Yzere Poort, daar *Petrus*, door een Engel uit de gevangenis gelyd, door uitging, en kwam wyders aan 't Huys van den *Euangelist Marcus*, daar d'Apostelen in waaren, toen hun Medebroeder *Petrus* uit de gevangenis gelyd wierd; dit Huys stond voor dezen buyten de Stad, dog tegenwoordig is het 'er binnen, en werd de plaats nu beslagen met een Kerk, welke de Armeniers bezitten.

365 Van hier komt men aan het Huys van *St. Thomas*, daar men niet in mag treden, vermits het een *Mosquée* der Turken is;

366 en wyders, aan het *Huys der drie Marias*, 't geen tegenwoordig (of immers de plaats daar het zoude gestaan hebben, 't welk eens voor al gezegd zy) door de Turken werd bewoond.

367 Vervolgens komt men aan de Kerk van *St. Jacobus*, die d'Armeniers bezitten. Deze Kerk is heel fraay, met een braave Koepel, daar ze haar licht door ontvangd. Ter dezer plaatze zoude den Apostel *Jacobus* onthoofd zyn. Men ziet 'er ook het K k Graf
Header: 258 CORNELIS de BRUYNS

Graf van St. Macarius, Bisschop van Jerusalem: mitsgaders drie steenen, welker eerste die geene zoude wezen, daar Moses de Wet tafelen op brak; de tweede, die op den Berg Thabor lag, ter plaatze daar het licht van den Hemel Jesus omscheen; en de derde, die in de Jordaan plag te leggen, alwaar Johannes onzen Zaligmaker Doopte.

368 369 Als dan gaat men door de Poort van den Berg Zion, of de Poort Davids, daar men de Grondvesten ziet (gelyk de Paters my met groote verzeekerdheid wisten te zeggen) van het Huys, in welk Maria veertien Jaaren heeft gewoond, en gestorven is.

370 Hier staat de Kerk van de Berg Zion, en werd opgegeven voor de plaats, daar den Heiligen Geest op de Apostelen nederkwam, en Christus het laatste Avondmaal met dezelve hield, en hunne voeten waschte.

In deze zelve Kerk, tegenwoordig een Mosquée, toond men het Graf van den Koning en Propheet David (eenige willen van David, en Salomon) gelyk ook dat van St. Stephanus: deze werd ook voor de plaats gehouden, daar Thomas den Heyland niet wilde gelooven, en Mattheus, in de plaats van Judas, tot de twaalfde Apostel plaats wierd verheven.

Buyten deze Kerk staat een waterbak, alwaar d'Apostelen, zullende door de wereld gaan Prediken, het laatst met malkanderen spraken.

371 Niet verre van hier ontmoet men het Huys van Cajaphas, berucht wegens de verloochening, die Petrus aldaar, tot drie maalen, van den Zaligmaker deed. Men toond hier ook nog een stuk van een Pedestal, daar de Kolom op stond, op den welke den Haan tweemaal kraayde, ter gedachtenis van 't welke nog boven in de muur, in marmer, een Haan verbeeld staat. Hier meend men dat de keuken, of plaats zoude geweest zyn, daar Petrus zich by het vuur zat te warmen.

Ter zelve Stede, daar tegenwoordig de gemelde Kerk staat, zoude ook het Gevangen-huys zyn, daar Christus in was, toen Petrus hem verloochende.

Men wil mede dat hier de steen, of het dekzel, van des Heylands Graf zoude berusten.

Deze Kerk behoord den Armeniers toe.

372 Weinige treeden van daar is de plaats, daar de Apostelen Maria, de Moeder van Jesus, wilden begraven; Maria by welke gelegenheid een Joode, die hen niet voor by wilde laten gaan, de hand wierd afgesneden.

373 Door de genoemde Poort ter Stad ingaande, ontmoet men het Huys van Annas, alwaar den Olyf-boom werd vertoond, daar Christus aan gebonden was, toen Malchus hem den kinnebak-slag gaf.

Thans traden wy door de Porta Sterquilina, of de Mis-poort, waar door den Heyland, gevangen zynde, binnen Jerusalem wierd gebracht.

³⁷⁴ Buyten deze Poort ziet men de Grotte, of Spelonk, in de welke Petrus zyne zonde beweeende, strekkende zich in de Rots aan het gebergte, gelyk op No. 115. te zien is.

³⁷⁵ Vervolgens gingen wy weder ter zelve Poort in, en bezagen den Tempel der Praesentatie, of voorstelling, aldus genaamd, om dat de Heere Jesus aldaar wierd voorgesteld, en door Simeon in d'armen genomen, die met groote blydschap uit riep: *Nu laat gy Heer uwen dienst-knecht gaan in vrede, na uw woord; want myne oogen hebben uwe Zaligheid gezien, enz. Luc. 2: 29.*

Deze plaats is heel groot, men gaat'er met brandende Toortzen onder in, en ontmoet'er nog een zeer hooge, en zeer zwaare, Kolom, waar op men gelooft, dat wel eer het Altaar zoude hebben gestaan. Dit is het vreemdste, 't geen ik tot Jerusalem heb gezien, en zo men zich konde inbeelden, dat 'er nog yts van 't Oude overgebleven mocht zyn, zoude het dit moeten wezen: zo ouderwets, en miffelyk, verтоond zich deze Kolom, en de plaats daar ze staat, als zynde zeer Rots-agtig, en bezaayd met brokken van zwaare steenen, half Header: R E I Z E N. Page 259

half ingegeten, en uitgehold, door ouderdom.

Boven op dit gebouw hebben de Turken een Mosquée. Hier aan is de Tuyn, daar het Huys van Salomon eertyds stond, daar nog eenige ruinen, en peuynehoopen, van werden aangewezen. Benevens heen placht de Tempel van Salomon te staan. Wy gingen door de voornaamfte Poort, die, na men kan afmeeten, uit 't geen 'er van aangewezen word, hoewel 'er geen overblyfzels meer van te vinden zyn, heel lang moet geweest zyn. Zy voerde de naam van Porta Superba, of de Pragtige Poort. ³⁷⁶

Hier na bezichtigden wy het Hospitaal van St. Helena, 't geen nog geheel in wezen is, en nog, tot op den huydigen dag, voor een Gaft-huys van de behoeftige Turken diend. ³⁷⁷

Hier zag ik zeven groote Ketels, de rondte van welker kloekfte afmeetende, ik dezelve boven twee-en-twintig palmen wyd bevond, zynde beneden nog wyder, en de hoogte omtrent vier palmen: voor dezen zyn 'er acht geweest.

Wat verder komt men aan 't Gevangen-huys van den Apoftel Petrus, waar in nog een gat getoond word, daar het yzer, met welk hy aan den hals geflooten was, in de muur heeft gefteeken. 't Is een heel donkere plaats, daar men met licht, door een klein deurtje, al bukkende, inkruypt. Hier eyndigde onze bedevaart, en vervoegden wy ons weder na het Klooster. ³⁷⁸

Des anderen daags morgens maakten wy een aanvang met de Pyn-ftraat, anders de Pynlyke, of Kruys-weg, geheeten. Hier wierd my voor eerft getoond de plaats, daar Christus gegeeffeld is, wel eer een gedeelte van het Huys, of Paleys, van Pilatus, mitsgaders de Zaal, waar in hy veroordeeld wierd, tegenwoordig werd het door de Turken bewoond. Aan dit Paleys zyn de Trappen geweest, die men nu te Romen, aan de Kerk van S. Jan van Lateranen, ziet. 379

Nog zyn 'er groote ruinen van in wezen, en gantsch om laag toond men de plaats, daar den Zaligmaaker de doorne-kroon wierd op het Hoofd gezet. Tegenwoordig wordze voor een Paarde-ftal gebruykt.

Hier na bezagen wy het Paleys van Herodes, waar heenen Christus, na dat hy gegeeffeld was, wierd gezonden, en ondervraagd; doch, hebbende niet geantwoord, ftuurde men hem, uit spotterny, met een witte rok bekleed, en een riet-ftok in de hand, weder te rug na Pilatus, daar hem de Krygs-knegten in 't aangezicht spoogen, zeggende: Propheteert ons, wie het gedaan heeft. 380

Niet verre van daar ontmoet men de boog, waar op Pilatus den Heyland, hebbende geen schuld in hem gevonden, met zyn gefcheurde ligchaam, voor het volk ten toon ftelde, zeggende; Ecce homo, aanziet den mensch. Deze boog reykt van d'eene tot aan d'andere zyde der ftraat, en heeft twee venfters, welke hun uitzicht op de ftraat hebben, en waar onder gefchreven staat, ter gedachtenis van 't geen de verbitterde Jooden riepen: Tolle, Tolle, Crucifige eum; Neem weg, neem weg, Kruyft hem. 381

Hier by ontmoet men een Poortje, daar Maria haaren Zoon, met het Kruys beladen, zag. Wat verder, daar Christus onder 't Kruys nederviel; en het Simon van Cyrenen op de schouderen wierd gelegd; wyders de plaats, daar het Huys van den armen Lazarus; en weinig verder, daar het Paleys van den Ryken Man, stond. Thans het Huys van Veronica, in wiens doek, daar zy het zweet van Jesus mede afdroogde, de gedaante van den Zaligmaaker geprent bleef: en eyndelyk de Porta Judiciosa, of de Verwys Poort, die heden gesloten is, en voor dezen eene van des Stads Poorten was, en dezelve, waar door Jesus wierd uitgebracht na den Berg Calvarien, om gekruyft te worden. In het midden staat nog de Kolom, daar het vonnis op geplakt zoude zyn geweest. 382

Kk 2 Voor Page 260 Header: CORNELIS de BRUYNS

Voor by deze Poort gegaan zynde, ziet men de plaats, daar de drie Vrouwen weenden; wanneer Christus zeyde, *Weent niet over my, maar weent over uwe kinderen*. Hier eyndigd de Pynstraat, of Kruysweg die, van Pilatus huys, tot aan den Berg Calvarien gerekend, een lengte van omtrent duyzend schreeden beslaat.

Van hier ons dan aan de andere zyde van de Stad vervoegende, kwaamen wy aan het Huys van den Phariseus ³⁸³, daar Maria Magdalena de voeten van Christus, met haare traanen, waschte, en met haar hair afdroogde; en daar na, aan dat van St. Anna ³⁸⁴, Moeder van Maria, de geboorte plaats van die Gelukzalige Maagd. Tegenwoordig is de kamer, waar in zy gebooren zoude zyn, onder de aarde, en de Christenen hebben 'er een Kerk gebouwd, doch zy is, by verloop van tyd, in handen der Turken gevallen, dieze tot een Mosquée gebruiken.

Thans komt men aan de grondvesten van den Toorn Antonia ³⁸⁵, die wel eer met trappen gehecht geweest is aan de Zuider gallerie van den Tempel.

Wyders voort gaande, komt men aan de Poort van S. Steven ³⁸⁶, in de Schriftuur de Schaaps Poort geheeten, daar het bad, met de vyf zaalen, of voorhoven, was, by het welke Jesus den geen en genas, die acht-en-dertig Jaaren krank had geweest. Joannes 5:2. En hier mede wierd de tweede dag beslooten.

Den 21sten. 's morgens, traaden wy ten derden maale uit het Klooster ³⁸⁷, en recht toe ter Stad uit, daar wy, omtrent ter verte van honderd schreeden, onder aan den Berg Sion, de plaats zagen, alwaar Judas zynen Meester verried ³⁸⁸, voor de dertig zilverlingen, daar de begraaf-plaats voor de Vreemdelingen, den Acker des Bloeds geheeten, voor gekoft wierd: van de welke men zegd, dat de lighamen, die 'er begraven werden, binnen vier-en-twintig uren 't eene-maal verteerd zyn, zulks dat 'er maar het gebeent van overig blyft. Tegenwoordig worden 'er nu en dan wel misdadigers begraven. Deze plaats heeft geene Poorten, of Deuren, om in te komen, maar, boven op dezelve, teld men vyf gaten, waar door 'er de lighamen in gesmeeten werden.

Weinig verder komt men aan de Spelonk ³⁸⁹, in welke acht Apostelen zich onthielden, wanneer onzen Zaligmaaker gekruist wierd. Zy is heel groot, en geeft ingang door een Poort, tusschen de Rots. In het inkomen ontmoet men eenige steenen, op malkanderen gestapeld, Altaars wyze; de Geestelyken komen 'er ook by wylen de Mis doen. 't Afbeeldzel is te zien op N°. 116. Men vind in dezelve noch eenige stukken van schilderwerk, op de muuren.

Vervolgens gaat men na de Put van Nehemia ³⁹⁰, daar het Heilig vuur, op dat het niet verlooren mogt werden, ingebracht wierd; maar, na den tyd van acht-en-zeventig Jaaren, uit de Babylonische gevangenis wede te Jerusalem zynde gekomen, vond men dezelve Put vol drabbig water; met het welke, als men het hout op den Altaar nat maakte, ontstak zich het vuur daar in. 2 Mach.

1:22. Deze Put is omtrent vyftig vademmen diep, en uit de levende Rots gehouwen. Tegenwoordig kan men 'er het water niet in zien, en op de Pascha loopt het 'er echter over heen.

Thans komt men aan de plaats, daar de Propheet Esaias midden door wierd gezaagd; en vervolgens aan het Bad Siloam ³⁹¹, daar Christus den blinden heen zond, na dat hy zyne oogen met speekzel en aarde had bestreken, Johan. 9:6. 't Vertoond zich op N°. 117.

Van daar gingen wy na de Fonteyn van Maria ³⁹², uit dewelke zy, zo de Paters zeiden, komende van den Berg Sion, water haalde: zy heeft een fraayen afgang, met veel trappen, gelyk te zien is op N°. 118. Beneden gekomen, vind men een groote ingang. Dicht tegen over ziet men het Dorp Siloam, noch tamelyk met Huyzen bezet, en wel voorzien van Grotten, altemaal in de levende Rots uitgehauwen. Hier woonden de Bywyven van Salomon, en Header: R E I Z E N. 261

en zouden 'er ook, gelyk men by overlevering zegd, begraven zyn.

De Berg der Schande, of Argerinis, also genaamd, om dat 'er de gemelde Bywyven de Afgoden dienden, en 'er ook zelfs dien wyzen Koning toe bragten, word 'er mede noch aangewezen. Buyten dit Dorp werden de Jooden begraven. ³⁹³

Tegen over Jeruzalem, aan het Dal Jozafats, ziet men het graf van Zacharias, de Zoon van Barachias, van wien den Heere Christus spreekt Matth. 23: 35. Op dat op u kome alle het regtveerdige bloed, dat vergoten is op der aarde, van het bloed des regtveerdigen Abels af, tot op het bloed Zacharia, des Zoons Barachia, welken gy gedood hebt, tusschen den Tempel, ende den Altaar, gelyk ook mede, by Luc. 11: 51. Dit graf is geheel uit de levende Rots, in de zyde des Olijfbergs, gehouwen, en verdient een opmerkelyke bezichtiging. De weg, die zich om het zelve heen strekt, is van dezelve stoffe, en op gelyke wyze bearbeid. Vier kolommen, aan elke zyde van het graf, draagen op haare kapitteelen de bovenbalking, daar zich de spits, Pyramidischerwyze, boven vertoond. Aan de achter zyde is een venster, of gat, waar door men veele stukken en brokken van steenen in het zelve ziet leggen. 't Gantsche gevaarte, 't geen uit een eenigen steen is gehouwen, en ten deele, by verloop van tyd, met aarde bedekt geworden, gelyk men uit de afbeelding onder No. 119. genoegzaam kan bemerken, beslaat een redelyke ruime plaats, hebbende yder zyde de lengte van acht van myne schreeden, 't geene in 't geheel tachtig voeten, Rijnlandsche maat, uitmaakt. ³⁹⁴

Benevens dit graf, ter slinker zyde, en ruim veertig treeden van het zelve af, ziet men een Grotte, mede uit de Rots van den Olijfberg gehouwen, en aangewezen met de letter A. Zy heeft de

gedaante van een open portaal, met drie Kolommen voor aan; wyders de lengte van omtrent tien treeden, en de breedte de helft minder, en werd gehouden voor de plaats, waar in den Apostel Jacobus zich zoude hebben verschoolen, wanneer hy den Zaligmaker door de Jooden gevangen zag neemen; hy zoud 'er ook geweest zyn, toen hy gekruist wierd, en 'er den tyd van drie dagen, te weten, tot aan zyne verrijzenis, zyn gebleven. Ter gedachtenis van het welke, de Christenen naderhand een kapel boven deze Grotte, in de Rots uitgehouwen, hebben doen maaken.

395

De Letter B. vertoond de brug, die over de Beeke Kedron legd, alwaar de Paters zeggen, dat Christus onder het Kruis nederviel, en wyzen ter zelve plaatze noch de vorm van zynen eenen voet aan, in de steen ingedrukt. Doch, uit dezen alleen kan afgemeten werden, hoe deze Devotarissen haar zelve bedriegen, en anderen niet als beuzelingen vertellen. Want, doe Christus het kruys opgelegd wierd om te draagen, was hy niet langer in Gethsemane, aan den Olijfberg, van waar hy na Jeruzalem geleid werdende, om van 't Oosten in de Stad te komen, over de Beeke Kedron moest passeren; maar hy was in 't Rechthuis, en moest van daar, door de straten der Stad, na het Westen, daar Golgotha lag, zyn kruys torssen, en alzo is 'er geen de minste gedachte te maaken, dat onzen kruysdraagenden Heiland de Beeke Kedron, onderweg, kan ontmoet hebben.

Deze vermaarde Vliet, of Beek Kedron, ziet men tegenwoordig droog. Zy strekt langs het Dal van Jozafat, en heeft maar de wydte van omtrent drie schreeden, en geen ander water, dan 't geen, door de regen, van de nabuurige Bergen, komt afvlieten. Zy neemt haar begin een weinig beneden het Graf van Maria, loopt, omtrent driehonderd schreeden van Jeruzalem, na 't Oosten, tusschen den Olijfberg, en den Berg Moria, door, en stort haar water in de Roode Zee. In vorige tyden was den Oever bezet met veele boomen, daar men 'er tegenwoordig niet een meer van ziet.

Kk 3 Ia Header: 262 CORNELIS de BRUYN

Graf van Absalom. ³⁹⁶ In de seftig schreeden van het Graf van Zacharias, mede aan de Ooft-zyde van Jerusalem, ziet men het Graf van Absalom: de Ingezeten des Lands houden het daar voor, gelyk ook alle de geenen, die 'er van geschreven hebben; welke, om hun gevoelen staande te houden, zulks tragten te bewyzen uit 2 Sam. 18: 18. Daar gezegd word, Absalom had in zyn leven voor zich opgeregt een Pilaar, die in het Konings dal is, want hy zeyde, ik heb geen Zoon, om myns naams te doen gedenken. Ende hy had dien Pilaar genoemd na zyn naam, daar om word hy, tot op dezen dag, genoemd Absaloms hand. Wel is waar dat in het voorgaande vers staat, Ende zy namen Absalom, en wierpen hem in het Woud, in een groote kuyl, en fielden op hem eenen zeer grooten steenhoop &c. Maar daar blykt niet uit, dat zyn Lighaam juyst daar gebleven zoude zyn. 't Is gelooflyker, dat David, die

hem, uit overmaat van liefde, zo geweldig betreurde, het zelve van daar zal hebben doen voeren, en in zyn eygen Graf leggen, indien hier anders met deze Pilaar een Graf gemeend word; of liever, dat hy zelf een Graf voor hem heeft doen opregten. Doch, 't zy 'er mee, zo 't wil, dit is altyd zeeker, dat het den naam van Absaloms Graf voerd, en zo cierlyk en fraay gemaakt is, dat 'er in alle d'omleggende Oorden niets diergelyks is te vinden. Het beflaat mede een ruyme plaats, en in 't vierkant twee-en-tachtig Rynlandsche voeten: want ik bevond aan elke zyde twintig en een halve voet. Maar het is veel hooger als dat van Zacharias, doch niet geheel uit eene Steenrots gehouwen, zynde de bovenfte deelen van verscheyde stukken. Het Lighaam in zyn vierkant, met de lyft, is uit een eenig stuk, en het cierlyk bovenwerk, 't geen spits opwaarts gaat, daar by gerekend, zal het gantsche graf wel de hoogte van dertig Rynlandsche voeten bereyken. Twintig Kolommen, uit de eygenfte Rots gehouwen, vercierden het zelve. Men ziet 'er, door een gebrooken venfter, in een kamer, allerwegen met groote brokken van peynhoopen bezet. De voorste zyde van het graf, die zich na de weg strekt, vertoont een Berg van steenen, altemaal met de hand daar tegen geworpen, door de Arabiers, en Turken, die 'er dagelyks voor by komen. Want, verfoeyende de ongehoorzaamheid en wederspanningheid van dien Prins, omtrent zynen Vader, trachten zy op het graf te wreeken, 't geen zy op den persoon niet konnen doen. 't Gezicht hier af vertoont zich op N°. 120.

Graf van Jofaphat. ³⁹⁷ Hier achter, beneven het Graf van Absalom, onder de Letter C. ziet men het Graf van den Koning Jofaphat, mede in de Rots van den Olyf-berg gehouwen, doch het bovenfte gedeelte van de deur, of ingang, staat maar bloot voor het gezicht, zynde al het overige, by verloop van tyd, onder de aarde geraakt, en ook zelfs den ingang, voor zo ver men hem noch zien kan, meestendeel verstopt. De bovenbalking onder de Frontispice, bevond ik zeventig palmen in de lengte, maakende elf voeten en agt duym Rynlandsche maat, men wil dat de gemelde Koning in dit graf begraven zoude wezen, en tracht het te bewyzen uit 1 Reg. 22: 51. en 2 Chron. 21: 1. alwaar gezegd word, Ende Jofaphat ontfliep met zyne Vaderen, ende werd hy zyne Vaderen begraven, in de Stad zyns Vaders Davids, &c. Mogelyk spruyt dit gevoelen ook wel daar uit, dat Jofaphat het heeft doen bouwen, gelyk verscheyde andere werken in dit dal, die 'er zynen naam aan hebben doen geven. Andere beweren dat het het graf van den Koning Manaffe zoude zyn, om dat 'er 2 Reg. 21: 26. gezegd word, Ende men begroef hem in zyn graf, in den Hof van Uffa, &c. Die men meend hier ter plaatze te zyn geweest.

De brug die over de Beeke Kedron legd, daar ik hier voor van gesproken heb, word hier noch eens, met de Letter D, aangewezen.

In dit Dal ontmoet men ook het Kerk-hof der Jooden, en op het zelve ³⁹⁸ REIZEN. 263 zelve een menigte van steenen, tot | een onder aardfche Kerk, doch daar teeken dat ze daar begraven zyn. men tegenwoordig niets, als de voor- Voor deze vryheid word alle dagen gevel, van ziet. Zy is geflicht in een Sequin, wel te verftaan uit het den mond van het Dal, niet verre algemeen,gegeven,behalven 'tgeene van St. Stevens Poort. Om dezelve zy dan noch voor elke plaats moe- te bezichtigen, daald men voor eerst ten betalen. De reden, waar om zy langs zes trappen nedervaarts, wan- haar aan deze begraaf-plaats zo veel neer, over een voorhofbeen gegaan gelegen laten zyn, is, dat zy ge- zynde, men ontmoet ter regter hand looven dat het oordeel daar ter Stee- een toegemetzelde Poort, en, ter de gehouden zal worden, en der- zyde van dezelve, een trap van een- halven meenen zy, dat de geen en-vyftig fchoone en breede treden, die hier begraven leggen, te eerder ter halver hoogte van dewelke, men gedaan zullen hebben: dit Kerk-hof aan de regter hand aan een Kapel is aangewezen met de Letter D. komt, waar in de graven van Van hier kwamen wy aan de St. Joseph, den Man van Maria, en grondveffen van het Huys, alwaar St. Simeon zyn. Christus de acht Apoftelen liet, Wat laager, en by na beneden, Gethfe- wanneer hy na het Hofje Gethfemane ter flinker hand, is een plaats, daar mane, en ging, om te bidden, en vervolgens men geen reden van weet tegeven, Olyf- in het Hofje zelve (want men moet en waar van de vloer echter van hof. weten, dat het Hofje Gethfemane Mofaifcb werk is, 't geen zich noch tegenwoordig een en het zelve, met den Olyf-hof, is) ter plaatze daar den Zaligmaaker door de Jooden gevan- vry vers en nieuw vertoond, en der- gen wierd genomen, en verraden halven niet lang gemaakt fchynd te door Judas, die hem kufte. 't Was wezen. ook hier, daar Petrus aan Malchus Gantfcb beneden op de grond, en het Oor afhiew, 't geen hem door ter rechter hand van de trap, ziet men Jefus weder aangezet wierd. Men een Altaar der Armeniers, ter flin- teld 'er noch verfcheyde Olyf-boos- ker, een fchoone waterbak, en agter men, van byzondere dikte, waar dezelve een Altaar der Abyffynen, uit men oordeeld, dat ze ongemeen vervolgens treed men in de Kerk, oud moeten zeyn. en, wendende zich ter rechter zyde, Niet verre van daar, toonde men komt men by het graf van de Heilige my een grooten fteen, die gezegd Maagd, ftande niet wel in het mid- werd dezelve te zyn, daar de drie den, in een kleyne vierkante Kapel, Apoftelen (Petrus Jacobus en Jo- van omtrent vier treden lang, daar hannes) op lagen te flaapen, wan- men door twee kleyne deuren in- neer den Heiland tegen hen zeide, gaat. De plaats daar haar Lighaam kond gy niet een uur met my waaken? zoude gelegen hebben, is bedekt Thans komt men ter plaatze, daar met een graauwe marmerfteen die op Maria ftond, toen Stephanus geftee- verfcheyde plaatzen gebroken is, nigd wierd. En wyders, aan een leggende ter hoogte van omtrent drie Steen, waar op Maria, ten tyde dat voetén van de grond. De Latynfche zy ten Hemel voer, haaren gordel Paters zyn in het bezit van deze aan St. Thomas liet vallen. Kapel, en niemand, als zy,

vermag Noch ziet men in den zelven Hof- daar de Mis te doen. Doch agter deze de Grotte, of Spelonk, in dewelke Kapel is een andere, welke de Griek- Christus, bloed en water zwetende, fche geeftelykheyd toebehoord. tot zynen Almachtigen Vader uit- Ter rechter zyde van het Graf der riep, Vader, indien het mogelyk Heilige Maagd, heeft men een is, laat dezen drinkbeeker voorby- Turkife Mosquee, en ter flinker gaan &c. een Kapel der Jacobiten. In deze Grafvan Uit den Hof treedende, komt Kerk hangen een-en-twintig Lam- Maria. men aan het Grafvan Maria, zynde pen; want, dewyl ze geen ander licht ontfangd, als door de deur, en door een venfter, boven het Altaar van de 264 CORNÆLIUS de BRUYNS de Kapel der Grieken, is het'er vry duyfter. Uit deze Kerk weder boven zynde gekomen, gingen wy over de Beeke *Kedron*, en bezagen de plaats, daar *Stephanus* gesteenigd wierd. Hier wierd my een groote steen aange- wezen, daar men zegd dat zich een gedeelte van zyn Lighaam inge- drukt heeft, mitsgaders de Put, daar de Jooden hem inwierpen. De Afbeelding van alle deze Oudheden, werd den Lezer aange- wezen met N°. 121. in dewelke de gemelde graven, en andere Oudhe- den, by malkander zyn geteckend, om te beduyden, hoe zich dezelve, als men omtrent *Jerusalem* staat, aan het gezicht vertoonen. De Let- ter A. wyft aan het Graf van *Abfalom*. De B. de Grotte van den *Apoftel Jacobus*. De C. het Graf van *Zachâ- rias*. De D. het *Kerkhofder Jooden*, welke in de laagte van het Dal *Jo- faphats* is. De E. de Brugge over de *Beek Kedron*. De F. de plaats daar *Christus* onder het Kruis ne- derviel. Toen keerden wy weder na het Kloof ter, en namen het middag- Vierde maal. Na den middag voor de vier- uitgang uit het Kloof- ster. Spelonk eerst, de Spelonk, of Grotte, van van Jere- den Propheet *Jeremias*, daar men mias. noch zyne flaa- plaats in aanwyft. 't Is een zeer fraaye en heldere *Spe- lonk*, in de Rots gehouden, omtrent in het midden onderfchraagd door een Pilaar van de zelfe Rots, gelyk in de afbeelding op N°. 122. gezien kan werden. In deze zoude hy zyne Klaag-liederen gemaakt hebben. Als dan komt men aan de *Gevan- genis* van den gemelden *Propheet*, daar hy tot de keel toe in het water ftond. Hier loopt een Brug, met twee boogen, over heen, en ziet men noch eenig water in dezelve Put, als op N°. 123. werd aange- wezen. Omtrent een Italiaanfche myl buy- Begraaf- plaatzen der Ko- ningen van Jerufalem. men de vermaarde begrAAF plaatzen der Koningen van Jerufalem, waar aan komende, treed men voor eerst, door een boog, in de Rots ge- houwen, en komt aldus in een groote, en tamelyk hooge vierkante voorzaal, waar aan de Rots tot wanden verfprekt. Hier uit getree- den, ontmoet men, ter flinkerhand, een Galderye, ruftende op ver- fcheyde Kolommen, en hier en daar verciert met een foort van Lof-werk, in de Rots gehouden. Aan het eynde van de Galderye, wat neder- waarts gaande, is een kleyne ope- ning, daar men door moet krui- pen, om in een groot vierkant ver- trek te komen, 't geen ettel yke kleyne deuren heeft, welke ingang tot vyf a zes andere kamers geven, die yder veertig of vyftig treden in hun vierkant hebben, mitsgaders verfcheyde andere kleyder kam- mertjes om heen, van welke eenige ovens- wyze gemaakt zyn. In deze kamers wierden de Lyken geplaatft, op

verhevene banken, ter hoogte van twee of drie voeten, in de Rots
 gehouden, gelyk ook wel op de grond neder. Ik vond daar in vyfen
 dertig begraaf-plaatzen. In de andere heeft men'er mede eenige,
 en wer- den'er in 't geheel tot omtrent vyftig geteld. In eene dezer
 kamers, die deswegen boven allen uitmunt, zagen wy noch drie
 kift en, d'eene verbrooken, doch d'andere twee noch in hun
 geheel, en altemaal open, op de voornaamfte ftaan van vooren
 gehouden, twee rond en, als Cirkels, yder met verfcheyde linien
 benevens malkander en. Tuffchen dezelve vertoonen zich drie Lof-
 werken, als palm-vederen, en aan elke zyde een, makende aldus
 een getal van vyf. Het dekzel, 't geen daar voor op de grond legd,
 is mede met Lof-werk ver cierend, de verbrookene ftukken van de
 derde kift, leggen voor dezelve neer, en hebben ook wel eer met
 diergelyke cieren raden gepronkt. Ik teekende deze kift en, met
 grooten haaft, terwijl onze toortzen noch brandeden, en zyn
 dezelve hier aangewezen met N°. 124. Deze drie Graven meend
 men te zyn, die van de Koningen Ma- R E I Z E N. 265 124
 Manaffe, zynen Zoon Ammon, en Josua. Deze kamer is kleyn en
 laag van verdieping. 't Geen ik hier ook zeer aanmerckelyk vond,
 was de deur van den ingang, die geloofd werd uit dezelve Rots te
 zyn gear- beyd, zodanig als zy in haar herre hangd, te weeten,
 twee oogen aan de deur, en twee krammen aan de Rots, welke
 uitwaarts flaan, en daar de deur op draayd. Men moet zich
 verwonderen, als men bezeft, hoe dit gantsch gevaarte, onder de
 berg, uit de Rots is gehouden, zonder dat'er yts anders toe
 gebruykt is: en noodzaakelyk moet het altemaal by toortz-lightzyn
 gefchied, dewyl 'er geen de minfte opening is, om ander licht door
 te konnen ontfangen. Kan niet na laten hier, in het voor by
 gaan, by te voegen, dat, eenige dagen in het Kloof ter geweeft
 zyn- de, my des avonds wierd aangezeid, dat my des morgens de
 voeten zouden werden gewaffien, volgens het ge- woonlyk
 gebruik, 't geen, aan alle die tot Jerufalem komen, werd gedaan.
 Het gefchiedde mede aan drie Paters, die ook nieuwelings aldaar
 waren gekomen, deze Plegtigheid wierd toen- maals gedaan op
 de boven galdery, tegen over de Kerk deur, alwaar alle de
 Geeftelyke perfonen in het Kloof- ter tegenwoordig zyn : men
 werd'er gezet in een fraayen arm flool, waar voor een koelvat met
 warm water flaat, 't geen met roofebladeren, en andere bloemen
 en kruyden, be- ftrooyd legd, daar men den eenen L 1 voet Voet-
 waffing in het Kloof- ter, 266 CORNELIS de BRUYNs voet, die men
 expre te voorenz elfs gereynigd heeft, inzet. Dus waft u den Pater,
 op zyn eene knie leg- gende, dezelve: het gefchiedde my van den
 Pater Vikario, ter oorzaak dat als toen den Pater Guardiaan, of
 Reverendiffimo, zich tot Bethle- hem onthield. De waffing gedaan
 zynde, kuft hy die uw gewaffen heeft, den voet, en zo doen
 vervolgens alle de Geeftelyken van het Kloofier, na het welke men,
 tot teeken van dankbaarheid, den hand kuft, van die geene die uw
 den voet gewaffien heeft: dit gedaan zynde, gaat men alle met een

brandende waskaars in proceffie rondom de galdery van 'tKloofier, en zo vervolgens in de Kerk, daar de gewoonlykegebeden werden gedaan, waar mede deze Plegtigheid een eynde neemid.

1. HooFDs tUK. Toq na Bethanien, en Heilige plaatzen , tuffchen Jero- falem , en daar, mitsgaders omtrent Bethanien gelegen.

Na alle de gemelde Heilige plaat- N zen, in en omtrent Jerufalem, 'tIs een kleyne grotte, met een tafel, bezichtigd te hebben, begaven wy daar het lighaam van Lazarus op ons, den 22ften der gemelde Maand gelegd wierd, en, op welke tegen- October, s' morgens vroeg, na Betha- woordig, door alle de Priefters, die mien, en ontmoeteden voor eerft, niet zich te Jerufalem bevinden, zonder verre buyten de Stad, de plaats, daar onderscheid, de Mis gedaan word. Judas, na dat hy den Heere Chri- Het Dorp Bethanien doet zich van ftus had verraden, zich verhing; en buyten op, gelyk op N°. 125. werd vervolgens die, daar onze Zaligmaa- aangewezen, alwaar de ruïnen van ker den Vygeboom vervloekte. hetHuys van Lazarus, met de Letter Verders aan Bethanien naderende, A. zyn geteekend. Het beftaat in zien men het Huys van Simon den weinige Huyzen, niet veel beter als Melaatschen, daar Maria Magdalena Hutten. d'Arabiers, die hier woonen, de koftelyke zalve over de voeten van geneeren zich met den Landbouw. den Heyland uitffortte Marc. 14: 3. Men heeft 'er ook eenige Olyf-boo- Hier na komt men in Bethanien. men, die goede vrugten draagen. 't geene omtrent drie Italiaanfche Buyten Bethanien ziet men de mylen van Jerufalem werd gere- fondamenten, of grond-veften, van kend. En ziet daar voor eerft, op het Huys van Maria Magdalena, een kleynen Berg, of Heuvel, de ruïnen van het Huys van Martha, beyde ruïnen van het Huys, of Kasteel van Zufters van Lazarus, en daar dicht by Lazarus, en, beneden aan den de water-put, voet van den zelven Heuvel, zyn alwaar Martha tot den Zaligmaaker Graf, daar Christus hem vier dagen zeyde, Heere, indien gy hierwaart na dat hy den Geeft had gegeven, geweeft, myn broeder zoude niet uit opwekte, mitsgaders den fteen, zyn gestorven. Job. 11: 21. Ik dronk daar het mee toegeflooten wierd. een goede teug van het water derge- Men daald'cr in, langt twintig tree- melde Put, en vond het zeer goed. den, in de Rotsgehouden, dog very Hier by legd een grooten fteen, wat ongemakkelyk. Ten eynde van daar Jesus, komende van Jericho, op dezen komt men aan een trap, ging zitten ruften, en met Martha, van zes houte treden, en door der over het fterven van haar Broeder zelve midden in een kleyne Kapel, Lazarus, fprak. Voortgaande na waar uit men, wendende ter flin- den Olyf-berg, komt men aan het ker hand, in het Graf zelfve treed. Vlek Bethphage, alwaar Christus Bethphac- was, wanneer hy om d'Ezelinne s.: tuur- R E I Z E N. 267 ftuurde, met dewelke hy zyne in- trede, op Palm-zondag, in de Stad Jerufalem deed. Hier beginde den Olyf-berg , en ziet men de Doode Zee , berucht wegens het verzinken der bekende vier Ste- den. 't Gezicht van den gemelden Berg verftoond zich in de tekeninge No. 125. De Doode Zee is aange- wezen met B. en daar de Jordaen zich in

dezelve floort met C. Bek- kwaamlyk kan aan de flinker zyde, van waar ik het teekende, gezien worden, hoedanig hy, met een tak, of arm, daar in loopt. Vervolgens kwamen wy aan een Huys , dat tegenwoordig door de Turken word bewoond ; hier zou- den d'Apostelen in geweeft zyn , wanneer den Heere Chrifus ten Hemel voer , 't geen den Engeln kwam boodfchappen. Zeggende: ziet gy de Hemel-vaard Chrifus niet ? En , hoewel deze omftandigheden vry wat verfchillen , van 't verhaal van Lucas. Cap. 24. 50, 51. en in de Han- delingen der Apostelen 1 : 9, 10, 11. zouden deze Paters deze overleve- ring niet gaarne tegen gefproken heb- ben. Daar na komt men aan de plaats, daar men zeyd, dat de Zaligmaaker ten Hemel is opgevaaren ; zynde al- daar tegenwoordig een Mosqûee der Turken , die in het midden een kleyne Kapel heeft, en een vryen in- gang aan de Chriftenen toelaat. Thans wyft men een Kolom aan, ftaande in d'aarde, alwaar de plaats zoude wezen , daar den Engeln tot Maria kwam , en haar zeyde, dat zy binnen drie dagen zoude fterven. Hier by toond men de Spelonk van S. Pelagia , een vermaarde Hoer , die, berouw hebbende van haar on- tuchtig leven, in mans kleederen, om niet bekend te zyn, hier hare zonden kwam beweenen, en 'er ook geftorven is. Wyders toond men de plaats, daar Chrifus zyne Difcipelen het Vader ons leerde : gelyk ook, daar hy het oordeel Predikte, alwaar nog een ftuk van een Kolom ter gedag- tenis ftaat. Wat verder voort gaande , ont- moet men een groote Spelonk , met twalf boogen, door de Keyzerin Helena , ter gedagtenis van de twaalf Apostelen, geficht , ter inzicht, dat zy het Geloofs Formulier aldaar te zamen gefield zouden hebben. Vervolgens zagen wy de Spelonk der Propheeten, die de verwoefing der Pro- van Jerufalem voorzeyden. Zy is heel groot, en heel uit de levende Rots gehouwen. In den ingang, of het eerfte vertrek , ziet men boven een rond gat, daar het licht door fchynd ; en zynde wyders, met brandende toortzen, in het tweede, 't geen zeer groot is, getreedden, vind men 'er hunne Graffteden , welke vyftig in getal zyn, mitsgaders zes Kolommen, van zonderlinge dikte, mede uit de Rots gehouwen. Ik nam de maat van een derzelven, en bevond ze acht-en-tachtig Pal- men in den omvang. In het inko- men, ter flinkerhand, ontmoet men een heel groote doorgang, daar men bukkende moet ingaan. Hier vond ik vele andere vertrekken, doch die, door het infloorten van het bovengewelf , meerendeel verftopt zyn. Zo men voorgeeft , zouden de- zen zich ftrekken , tot aan de plaats, daar d'Apostelen het Credo, of Ge- loof, hebben gemaakt, die 'er egter een goed ftukweegs van daan legd. Deze Spelonk is zeer vreemd, en fraay om te zien : doch de begraaf- plaatzen zyn niet zo heerlyk, als die in de Spelonk der Koningen, vermits'er voor yder lighaam maar een plaats in de Rots is uitgehakt, ter grootte, daar bekwaamlyk een Lyk in kan leggen, en altemaal in de zijden van de Rots, twee of drie voet hoog van de grond, gelyk men in vele Oude Grotten van Italten vind. Thans kwamen wy op den Olyf- berg, ter plaatze daar Chrifus de Stad Jerufalem beweeende. Voor dezen heeft'er een Kerk der Chrifte- nen geftaan, doch tegenwoordig is ze in een

Turkfche Mosqûee veranderd. Van hier traaden wy, door de Poort van St. Steven, weder in de Stad, en vervoegden ons na het Klooster, daar wy op den middag aankwa- men. LI 2 L. HOOFD.

Plaats daar Chri- ftus ten Hemel is gevaaren. Spelonk van S. Pelagia. Spelonk der Apo- ftelen. Spelonk pheen. 268 CORNELIS de BRUYN S L. HOOFDSTUK. Togt na Bethlehem , en beschryving der Heilige plaatzen in en omtrent Bethlehem gelegen.

Togt na Bethle- hem. Salomons Vyver. Kloofier van Geor- giaanen. Kerk van het Heili- ge Kruys. Huys, en begraaf- plaats der Machabeën,

D es anderen daags, den 23ften der Maond October, s'mor- gens ten acht uren, trad ik weder uit het Klooster, verzeld door twee Paters, en den Drogeman, om my na Bethlehem te vervoege: wy naamen den weg door de Woe- ftyl, ten eynde gelegenheit te hebben, om alleste bezichten.

Niet verre van Jerufalem, komt men aan een Vyver, welke men zegd door den Koning David, of liever Salomon, gemaakt te zyn, die'er zich dikwils ging verluitigen. Zy heeft de lengte van honderd vyftig, en de breedte van zeltig fehreedden, doch is tegenwoordig droog. By deze Vyver is de plaats, daar Salo- mon tot Koning wierd gezalfd. Wat verder in de laagte, heeft men een Kloofier der Georgiaanen, van boven tot beneden, op de Griekfche wyze, befchilderd. By het hoog Altaar is een gat, met zil- ver beflagen, alwaar gefladig tien zilvere Lampen hangen te branden. Hier zeggen de Ingezetenen, dat de Cipres-boom heeft geflaan, ijaar het Kruys van Chriftus van gemaakt zoude zyn. Omtrent ter verte van een uur, buyten Jerufalem, vind men de Kerk van het Heilige Kruys, welke zeer fraay is, en by de Grieken be- zeten werd. Hier wyft men ook aan de plaats, daar het hout van des Zalgmaakers Kruys is afgehouden. Men ziet 'er noch in, een kleyn Kruysje, 't geen gezegd word van het zelve hout te wezen. Weinig van daar, op een zeer hoogen Berg, ontmoet men de Be- graafplaatsen der Machabeën, gelyk ook depuyn-hoopen van hun Huys. Van de begraaf-platzen ziet men noch zeven boogen, waar onder hunne lyken gelegen hebben. Hoe

Heerlyk en prachtig dezelve ge- weeft zyn, leeft men in het eerfte Boek der Machabeën Cap. 12. v. 25. daar gezegd word: Ende Simon eenige zendende, nam de beenderen van zynen Broeder Jonathan; ende zy begroeven hem te Modin, de Stad zyner Vaderen. Ende Simon bouwde over het Graaf Zyns Vaders, ende zyner Broederen, een gebouw, en trok het op met geflepene fleenen, van achteren, en van vooren, cier- lyk in het gezicht. Ende hy ftelde daar op zeven Pyramiden, de eene regt over d'anderen, voor zynen Vader, zyne Moeder, ende zyne vier Broeders, ende by dezelve maakte hy Instrumenten, rondom ftellende eenige groote Pilaaren, ende by maakte op de Pilaaren allerhande foorten van Wapenen, tot eenen eeuwigen naam, ende

by deze Wapens, Schepen in- gebouwen, om gezien te werden, van alle die by de Zeevaaren te Modin, het welke nog is tot op dezen dag, enz. Aldus kwamen wy in het Dorp van S. Jan. Ter plaatze, daar de- zen Heilig geboren is, ziet men een Spelonk, in de Rots uitgehou- wen, waar op men een Kerk ge- bouwd heeft, die den naam van S. Jan voord, en aan de Paters Franciskanen behoord. Dit Dorp word door d'Arabiers bewoond, en vertoond zich als N°. 126. uitwyft. 't Koepeltje, 't geen men in het zelve ziet, is van de gemelde Kerk; en de ruinen op den hoogen Berg, zyn die van de Graven der Macha- beën. Hier omtrent is dat gebergte van Judaea geheel fteenachtig, en moeyelyk te gebruyken.

Dorp van S. Jan.

Plaat daar Ma- ria Elifa- beth be- zocht.

Men

Onzen weg vervolgende, kwaa- men wy aan de plaats daar de Maagd Maria, haar Nicht Elizabeth ging bezoeken. REIZEN. 269 Men ziet 'er noch een groot over- blyfzel van een Gebouw , verbeeld op N°. 127. 't geen men meend van een Kerk te zyn , welke de Keyze- rin Helena aldaar , ter gedagtenis , had doen ftichten. Eenige honderd treeden neder- waarts gaande , ter rechter zyde , komt men aan een zeer fchoone Wa- ter-put , welkers water van de by- gelegene Bergen daar in komt loo- pen. Thans wend men zich na Modin, gelegen op een zeer hoogen Berg. 't Was wel eer een zeer vermaarde Vefting, of Stad der Machabeën , dog nu een flegt Dorp , gelyk tegen- woordig de plaatzen heeft zyn , daar in de Schriftuur gewag van gemaakt werd. 't Werd verbeeld op N°. 128.

Woe- flyn van Johannes den Doo- per.

Vervolgens komt men in de Woeflyn van Johannes den Dooper, en wyders aan de Spelonk, daar zy, hoewel buyten de Schrift, van ver- tellen, dat'er Elifabeth haaren Zoon inbracht, om hem voor de woede van Herodes te verbergen, en waar in hy veel Jaaren zoude geleefd hebben. Deze Spelonk, of Grotte, is in de levende Rots gehouden, aan het hangen van een berg, waar beneden zich een zeer fteenachtig dal ftrekt. Zy heeft twee gaten, als venfters, aan elke zyde, een on- der het onderfte boomtje , 't geen men uit de Rots gewaffchen ziet, gelyk d' Afbeelding op N°. 129. aan- wyft. Men ziet ook nog in dezelve een plaat, van gedaante als een bedftede, in de Rots uitgehouwen,

welke dien Heilig tot ruft-plaats zoude gediend hebben. Ter zyden van de Spelonk vloed een Fon- teyn, welkers water in een groote ronde bak, mede uit de Rots ge- houwen, en weinig boven de grond verheven, word ontfangen, van waar het dan weder door het ge- bergte nederwaarts loopt: boven de Spelonk ffan nog eenige overblyf- zelen van een groot gebouw, 't geen een Kloofier fchynd geweest te zyn. By de gemelde Fonteyn, welkers water

heel goed is, ielden wy het middagmaal, ter plaatze daar men de twee Paters verbeeld ziet. Hier na komt men aan de Vlake van Therbinte, alwaar David den Reus Goliath doodde, welke plaat men van verre maar aanfbouwd. 't Is L 1 3 Vlake van Therbinte, 270 CORNELIS de BRUYNS 't Is een wydluftige vlake, trekken- lyk geschreven staat Jesai. 37 : 38. de zich tusschen het gebergte. alwaer de Propheet zegd : Toen voer Niet verre van daar , beneden den Engell des Heeren uit , ende floeg in aan het gebergte van Judea, komt 't Leger van Assyrien , honderd-en- men aan de Fonteyn, by de welke vyf-en-tachtig duuyzend : ende toen Philippus den Kamerling van de zy zich des morgens vroeg opmaak- Koningin Candace doopte, aange- ten , ziet die alle waaren doode lig. wezen met N°. 130. 't Water, daar haamen. Zo vertrok Sanberib, de wy hertig van droncken , was heel Koning van Assyrien, ende toeghee- goed, en vlocid ter halver hoogte nen &c. van de midden-muur, uit een half Noch een weinig voortgetoogen Kompt re ovaal, als een nis, en loopt over zynde, kwamen wy te Bethlehem, een halve ronden steen, Fonteyns omtreent een uur voor Zonnen-onder- wyze, op de grond. De Fonteyn gang. Eerst vervoeigde ik my na de is van groote steenen gemaakt. Kerk, die aan S. Catharina ge- Achter dezelve staat nog een groote wyd, en in het bezit der Grieken, ruïne van een Kerk, welke door de is. Hier zag ik de gemelde vyftig Keyzerin Helena zoude zyn ge- Kolommen. Achttien trappen neder- sticht. Zy vertoond zich achter het waarts gaande, onder de Kerk, geboomite. Wanneer de Kinderen komt men in een Grotte, of Spelonk, Israëls gelegen waren in de Woe- waar in men u vertoond (doch ech- styn Paran, gelyk Numeror. 13. ter meer by verbeelding, dewyl de verhaald werd, wierd Mozes van Grieken, in een Kapel hier nevens, God bevolen, dat hy uit elke stam de rechste plaats bezitten) de ge- een Man zoude nemen, en de-boorte plaats van onzen Zaligmaa- zelve na 't beloofde Land zenden, ker, gelyk ook de plaats, daar om het zelve te verpieden, en te Maria het kindeken in de Kribbe zien hoedanig het zelve was. Van leyde, mitsgaders die, daar de drie welke een tros druiven, afgesneden Koningen het aanbaden. Men ziet zynde in het Dal Escol, die zy met 'er mede een steen, waar op Maria haar tweeën op een draag-stok droe- zoude gezeeten hebben, wanneer gen, tot Mozes in 't Leger te rug de drie Koningen den Jong-geboo- gebracht wierd. Welk Dal Escol, ren Jesu aanbaden. Deze Spelonk waar het recht te vinden waare, is geheel in de Rots uitgebouwen, mogelyk aan alle anderen zoude duif- en zo groot en hoog, dat men 'er ter zyn. Doch deze Paters weten bekwaamelyk kan gaan. Men ziet 'er niet alleen dit Dal aan te wyzen; mede een Altaar, daar men den naam maar ook, dicht by deze Fonteyn, van Joseph aan geeft, mitsgaders de de nette plaats, daar deze weergae- Graf-steede der Onnozelen, aldus loze druiftros afgesneden is. geheeten , om dat 'er verscheyde Vervolgens paffeerden wy de plaats, onnozele, of Jonge kinderen, met daar de vyftig Kolommen, welke hunne Moeders in deze Spelonk ver- tot Bethlehem in de Kerk staan, borgen, om hals gebracht, en be- uit het gebergte zyn gehouden, de graven zouden zyn. teeken en daar

af vertoonen zich nog in de Rots, daar ze met de hamer en Thans komt men aan een Dorp beytel, geheel van een stuk, uit zyn Beitiela geheeten , waar omtrent gearbeyd. men de Vlake van Sennacherib ziet ; Vlakke met dien naam genoemd, ter oor- van Sen- zaak dat het Leger van Sanherib, of nacherib. Sennachéríb, Koning van Assyrien, aldaar by nacht, door een Engell, gantsch en al wierd verflagen , ge- ten dienstte van het Klooster, het Pro- Lub met een brief van voorschryving aan hem had begunstigd , waar voor hy , even als de Pater Procurator, Paulus á Milonico , tot Jerusalem , grootte eerbedigheid betoonde , vermits den Heer eenige Jaaren te Rama, O.CI REIZEN. 271 Procuratorfchap had waargenomen. Ook waren'er eenige Paters , die ik in Egypten gekend , en met eenige beleeftheden verplicht had , waar voor zy my , gelyk ook te Jerufalem , de uiterfte dankbaarheid trachteden te betoonen : zelfs had ook de Padre Reverendissimo de beleeftheid , van my een verblyf , buyten alle kosten of vergelding, voor vyf a zes Maanden , in het Kloofier aan te bieden , door dien hy , al voor myne komft , had verftaan , dat ik my over al bezich hield met de voor- naamfte dingen af te teekenen , ge- lyk ik dan ook hier geen grooter dienft aan de Geeftelyken kon doen, als hen myne afteekeningen te too- nen. Om kort te gaan, men ver- hief my hier , als een Man , daar men alle eerbiedigheid voor betoonde, en wiens gelyk men zeide nooit in het Kloofier te zyn geweest. De Padre Reverendissimo , die my al zo zeer verhefte, als ymand zyner on- derhoorige Geeftelyken , was een heel eerlyk Heer , geboortig van Milanen, uit een voornaam gefflacht, en genaamd Petrus Marinus ; zyn deugtzaam en minnelyken om- gang, bracht hem in groot aanzien, zelfs ook onder de Mahometaanen. Hy toonde my drie kamertjes, wel- ke hy ten dienfte der Pelgrims deed bouwen , zeggende , dat het hem moeyde, dat wy hier in het Kloof- ter zo weynig plaats tot geryf had- den ,mitsgaders dat , alzo hy binnen korten tyd ftond te vertrekken , hy geerne eerft zyn aangevangen werk had willen voltooyen ; dat hy der- halven over vry wat onkoftien heen had gefapt &c : Inder daad zy zyn | alhier zeer groot, want de Turken laaten niet toe, dat men den eenen fteen op den anderen legd , of men diend ze wel tegen zilver op te we- gen , anderzins behoeft men niet te hoopen , dat men verlof tot het opbouwen of verhelpen, van eenig ding, zal verkrygen. Ook koft de vergunning , van zich te Jerufalem , en elders in het Heilig land , te mogen onthouden, aan de Paters een veel grooter fom- me, als de meeftemenfchen zouden kunnen gelooven : en het is zeeker, by aldien den Koning van Spanjen hen de middelen daar toe niet be- fchikte, dat zy hunne verblyf-plaats daar niet lang zouden kunnen be- houden. De gemelde Koning heeft, al voor eenige Jaaren , een Procu- rator van Jerufalem tot Constantino- polen gezonden , dien ik daar by mynen tyd noch gezien heb. Deze had orde, om, indien hy het zo- danig wift te befteeken, dat het Heilig graf in de handen der Latyn- fche Geeftelyken mogt komen te ge- raaken, drie honderd duyzend Ryks- daalders aan te bieden , en, zo hy kans zag , om zyn oogmerk daar mede te bereyken , noch op hon- derd duyzend niet te zien : doch men

heeft het niet kunnen verkry- gen, ter oorzaak dat de Grieken, welke onderzaten van den Grooten Heer zyn , door middel van een zekere fomme, die zy met de ui- terfte moeyte, aangezien hunne ar- moede, by een brachten , zo veel wiften uit te werken, dat zy 't den Latynen uit de neus geboord heb- ben, zulks dat 'er niemand vermag de Mis te doen, als zy alleen.

1. HOOFD.

1. CORNELIS de BRUYNS

1. HOOFDSTUK. Togt na de Gezegelde Spring-bron, en beschryving van eenige andere Heilige plaatzen, in en omtrent Bethlehem gelegen. Manier om zich de teekenen der Jerusalemissche reys op den arm te zetten &c. Den 24ften. der meergenoemde Kerk van St. Joris. Maand October, 's morgens omtrent zeven uren, trad ik, in ge- zelschap van twee Paters, en twee Drogemans, uit het Kloofier van Bethlehem, om de Fons Signatus, of, Gezegelde Spring-bron, te gaan bezichtigen. Na omtrent een uur rydens, kwamen wy aan de Kerk van St. Joris : hier zag ik twee yizere ketenen, daar men gezdg dat hy mede gebonden is geweeft, waar door zy, noch op den huidigen dag (volgens het gevoelen der In- gezetenen daar te Lande, zo wel de Turken en Arabiers, als de Chrifle- nen) zodanig een kragt hebben be- houden, dat de geen, die van hun verftand beroofd zyn, of eenigean- dere kwaalen hebben, en zich daar mede laten binden, weder te regt werden gebragt. Toen ik dezelve bezag, lag'er een Arabier aan de eene ketting, dien ik liet vragen, wat hem deerde ? Hy gaf tot antwoord, dat hy pyn in de lendenen had. Deze Kerk flaaft in een zeer fchoone vlakke, uitfteekend vruchtbaar in Koorn. Latende dezelve ter rechter hand, toogen wy een groot stuk weegs voort, en kwamen vervolgens aan Fons Si- de Fons Signatus, of de Gezegelde gnatus, of Spring-bron. Dicht by dezelve flaaft de Geze- geelde Spring- een Kasteel, over veele Jaaren, door de Turken, gebouwd, alwaar de Karavaanen, welke van Hebron komen, de Kaffares moeten betaa- len : de Pelgrims moeten'er ook yder een Maiden, of ftuyver, voor het bezichtigen van de Bron, geven. Ik liet'er my in neder-dalen, door een zeer nauw gat, daar een zwaar- lyvig Man nauwlyks door zoude kunnen geraaken. Op de grond ge- komen, bevind men zich in een Grotte , aan welkers rechter zyde zich drie groote gaten vertoonen, welke het water, 't geen, van het gebergte, door de Rotzen, komt heen zypelen, ontvangen. Van hier loopf het door de Grotte, in een Canaal, of goot, in de Rots uitge- houwen, om het in de water-bakken te leyden. Wy vonden 'er geen wa- ter, weshalven ik in het Canaal trad, daar ik al bukkende eenige fchree- den in voortging, zo hoog en wyd is het. Thans begaf ik my weder na bo- ven, en wederom uit de Put; ging na de water-bakken, welke eenige honderd treeden van daar, en drie in het getal, zyn, altemaai uit de levende Rots gehouden. Ik nam de moeyte van ze alle drie te meeten, en vond de eerfte,

die het water uit het gemelde Canaai ontfangd, hon- derd en
 zeventig fchreeden lang, maakende drie honderd en zeven- en-
 vyftig voeten, Rynlandsche maat; en acht-en-tnegentig
 fchreeden, of twee honderd en vyf voeten, breed. De hoogte
 kon ik niet meeten, ver- mits'er te veel water in was, en ik juyft
 geen koorde had mede genomen. Men gezdg dat ze de diepfte
 van de drie is. Deze by navol zynde, loopf het water, door een
 diergelyk Ca- naal, als daar ik hier vooren van ge- fprooken
 heb, in de tweede bak, die wat laager flaaft, als de eerfte, door
 dien de grond allengskens ne- derwaarts daald: de lengte van
 deze ftrekte zich tot honderd en tnegen- tig fchreeden, en de
 breedte tot honderd en vyftien ; de diepte be- vond ik zeftig
 fchreeden. Steyl af- gaande aan d'eene zyde, vind men eenige
 trappen, uit de Rots gehou- wen, om'er by neder te kunnen
 daalen : deze bak was zonder water, en REIZEN. 273 en heeft
 aan het eynde mede een Canaal, even als de voorige, waar
 door het water zich in de derde bak uittfort, die twee honderd
 acht-en- dertig fehreeden lang, en vier-en- tnegentig breed is ;
 maakende de 'lenigte twee honderd negen-en-tach- tig voeten,
 en de breedte derhalven honderd en zeven-en-tnegentig voe-
 ten, Rynlandifche maat. De diepte van deze bevond ik acht-en-
 veertig fehreeden, of honderd voeten, te weeten, tot aan het
 water, 't geen 'er omtrent vier voeten hoog in ftond. 't Gezicht
 van deze water- bakken verbeeld zich op N°. 131. zodanig als
 ik ze op een hoogen berg, daar benevens leggende, heb
 afgeteekend. 't Kafteel is hier aan- gewezen met de Letter A.
 de eerfte bak met B. de tweede met C. en de derde met D.
 Noch teekende ik een gezicht van een andere kant, gelyk zich
 de ber- gen, het geboomte, en een der gemelde bakken,
 aangewezen met de Letter E. van daar vertoonden, te zien op
 N°. 132. De derde, of laatfte bak, ftort haar water in een
 Canaal, of waterleyding, die met de grond gelyk is, en zich tot
 aan Jerufalem ftrekt ; dit werk geloofd men geficht te zyn
 door Salomo, en meenen eenige, dat hy in zyn Hoog-lied, Cap.
 4. v. 12. alwaar hy zeyd: Gy zyt een beflooten Hof, eene
 beflootene Welle, een verzegelde Fonteyn, daar op fpeeld.
 Doch ik zoude zeer bezwaarlyk tot dat ge- voelen kunnen
 overvallen, dewyl ik niet zie, dat het de alderminfte fehyn
 heeft. Thans ftegen wy weer te Paard, en reeden langs de
 waterleyding, die, gelyk gezegd is, zich na Jeru- Water-
 falemltrekt. Ik vond dezelfde Op leyding van de Ge- zegelde
 Spring- bron. Jalem ftrekt. Ik vond dezelfde op verfcheyde
 plaatzen gebrooken, 't geen door de Arabiers, die hier voor by
 trekken, gedaan word, om het geryf van het water te heb- ben;
 en ongetwyfeld zal dit de oor- zaak weezen, dat ze metter tyd
 ver- ftopt zal werden, door de afge- brookene fteenen, die zy'er
 flegts in laten vallen. Vervolgende aldus onzen weg, door het
 gebergte, kwamen wy, omtrent twee uren na de middag, komt
 te weder te Bethlehem, daar ik, tegen Bethlem hem. den
 avond, in de Kerk van St. Catharina, volgens hetgebruyk der
 Pelgrims, de gewoonlyke Pleg- tigheden bywoonde, waar na wy
 in proceffie, yder met een brandende waskaarsin de hand, ons

in de Kerk, in de gemelde Spelonk; vervoegden. Hier pleegden zy de eerfte Ceremonien aan het Altaar, 't geen aldaar, ter gedachtenis van des Zaligmaakers geboorte, is opgericht: vervolgens aan het Altaar van St. Joseph; wyders aan de Grafte der Onnozelen; thans aan het Graf van S. Eufebius, Abt van Bethlehem, en Discipel van Hieronymus; daar na aan het Graf van St. Paula en Euftochia, Moeder en Dochter, Romeynen van geboorte; toen aan het Graf van St. Hieronymus; en eyndelyk aan het Altaar, dat ter plaatsftaat, daar de gemelde Hieronymus den Bybel, uit het Hebreewftch, in het Latyn, overzette. Na dit alles verricht te hebben, krommen wy weder op na de Kerk, en vervoegden ons wyders na het Klooster. Desanderen daags, s' morgens ten zeven uren, trad ik, met het zelve geleyde, weder uit het Klooster, om eenige andere plaatzen, buyten Bethlehem, te gaan bezichtigen, en kwam voor eerft, na dat wy een goed eyndweegs afgeleyd hadden, aan de Spelonk, daar David een flip van Sauls mantel affneed, gelyk gefchrevenftaat 1 Sam. 24: 2. alwaar gezegd werd, Siet David is in de Wofsteyne van Engedi. Doe nam Saul drie duyzend uitgelezene mannen, uit gantsch Ifrael: ende hy toog heenen, om David ende zyne mannen te zoeken, boven op de Rotfteenen der fleenbokken. Ende hy kwam tot de Schaapskooyen, aan den weg, daar een Spelonk was: ende Saul ging daar in, om zyne voeten te dekken: David nu, en zyne mannen, zaten aan de zyde der Spelonk.) Toen zeyden de mannen Davids tot hem: ziet den dag, in welke de Heere tot u zegd, ziet ik M m Weder Bathlehem. Procelfie in de Kerk van St. Catharina &c. Spelonk van David en Saul, geve 274 CORNELIS de BRUYN'S geve uwen vyand in uwe hand, ende gy zuld hem doen, gelyk als het goed zal zyn in uwe oogen: ende David ftond op, en sneed ftillekens een flippe van Sauls mantel &c. Deze Spelonk is boven in een zeer hoog gebergte, redelyk groot, en by na als pik zo zwart. Ik nam'er een ftuk, ter gedachtenis, af met my, waar in veel vuurfteen zit. Van dezelve natuur zyn ook de meeften, welke men in dit gebergte vind. 't Gezicht daar van verтоond zich op N°. 133. 't geen ik met groote haaft afteekende, Vermits wy, onder aan het gebergte, eenige Arabiers ge waar wierden, die zich, met hunne tenten, aldaar hadden nedergeflagen. Dit deed ons derhalven, vreezende van dezelve gezien te worden, wel haaft weder opwaarts klimmen, daar wy onze Paarden hadden gelaaten. Op dit gebergte ziet men noch de grondveften van de vermaarde Stad Engedi, van welke in de Schrfuur meermaalen gewag gemaakt word, beftaande in eenige overblyfzelen van Peuyntioopen: zy werd verbeeld op N°. 134. alwaar men met eenen, in het verfthiet, tufchen de bergen door, de Doode Zee enigzins ziet. Peuyntioopen van de Stad Engedi. Berg der Franfchen. Van hier befloot ik my na den Berg der Franfchen te vervoegen, een groot ftuk weegs verder gelegen, en die weinig van de Pelgrims bezorgt word. Deze is de hoogfte die men hier omtrent heeft. Derwaarts rydende, zag ik eenige Peuyntioopen, op een bygelegen Berg, welke

gezegd worden te zyn van de Stad Thekoa, alwaar de Va- der van den Prophet Habakuk , mitsgaders de Prophet Amos , gebooren zyn. Wat den Berg der Franfchen belangd , zy loopt heel fteyl en fpits opwaarts , waar door men niet zonder groote moeyte na boven klafterd. Op den top vond ik eenige Peuyntioopen, van het Ka- fteel, of de vefting , waar in de Franfchen zich noch veertig Jaaren, na dat zy de Stad Jerufalem ver- looren hadden , tegens de Ongeloo- vigen , verdedigden. Zy zyn van zeer groote fteenen , en vertoonen zich , benevens eenige Spelonken, en holen , op N°. 135. Om laag, aan de zyder van den berg , ziet men noch hunne Vuver , met een Fon- teyn in het midden , doch daar te- genwoordig geen water in is. Thans keerden wy weder te rug , en omtrent Bethlehem gekomen zyn- de, bezagen wy de plaats , alwaar den Engel de geboorte van den Hey- land aan de Herders kwam verkoon- digen, Luc. 2: 8. Daar waren Her- ders in die zelfde Landftreek , haar houdende in het veld , en hielden de Nachtwake over haare kudde. Ende ziet, een Engel des Heeren ftond hy- haar , ende de Heerlykheid des Heeren omfcheenz e, ende zy vreefsden met grote vreeze. Ende den Engel zeyde tot haar, vreeft niet, want ziet ik verkondige u groote blydfchap , die alle den volke wezen zal. Nament- lyk dat u beden gebooren is de Zali- maker , welke is Christus de Heere, in de Stadt Davids &c. Men ziet hier tegenwoordig niets , als een meenigte van fteenen op malkande- ren, gelyk een muur, in welkers mid- den noch een ingang, ofkleyne gat is , waar door de Geeffelyken by wylen hunne gebeden doen , de plaats is een veld , daar veele Olyf-boomen ftaan , en vertoond zich op N°. 136. Plaats daar den Herders de geboorte van Chri- ftus wierd aangekon- digd. Dorp der Herders. Huys van Joseph. Benevens deze plaats der aankon- diging van des Zaligmakers geboor- te, legd een flegt Dorp, het Dorp der Herders genaamd. 't Word ook by na niet als van Herders bewoond, dewyl de Landftreek redelyk vrui- baar is. Men toond'er noch een water-bak, uit dewelke Maria , daar voor by gaande, aan de Boeren ver- zocht te mogen drinken, die daar op antwoordende, dat'er geen water in was, kwam het zelfe aanftonds, tot aan de mond, opryzen , en daal- de, na dat de Heilige Maagd haaren dorft had gelefdt , weder neder- waarts. Hier omtrent ziet men mede noch de Peuyntioopen, van het Huys daar Joseph zich in onthield , wanneer den Engel hem aankondigde , dat hy met het kindeken Jefus, en defiels Moeder, in Egypten zoude vlug- R E I Z E N. 275 vlugten, gelyck gefchrven staat by den Euangelist Matth. Cap. 2. ¶. 13. Ziet den Engel des Heeren verschynt Joseph in den Droom, zeggende, staat op, ende neem tot u dat kin- deken, ende zyne Moeder, ende vlied in Egypten, ende weest aldaar, tot dat ik het u zeggen zal. Want He- rodes zal het kindeken zoeken, om het zelve te dooden &c. Vervolgens traden wy in een Spelonk, dicht by Bethlehem gele- gen, waar in men, hoewel buyten de Schrift, zegd, dat de Heilige Maagd zich, met haaren Zoon Jesus, ver- borg, om de woede van Herodeste ontgaan,

terwyle Joseph bezich was, met spyze tot de reyze te bezorgen. Men verhaalde, by overlevering, en het werd by veele, voor een stand- vastige waarheid, geloofd, dat Maria, hier zynde, en bekommerd wegens het kindeken te voeden, de melk in zulk een overvloede uit haare borsten kwam vloeyen, dat'er eenige droppelen van op de grond vielen, waar door de steen, die'er wit af wierd, (gelyk ze ook noch een wit- achtige kleur heeft, doch zonder dat ik echter zoudeduruen verzeeken, of ze daar door veroorzaakt zy) de kragt zoude hebben behouden, dat ze de Vrouwen, welke hun zog verlooren hebben, het zelve doet wederkrygen, alleenlyk, met hen yts van dezen Steen, tot poeyer gemaakt, te doen innemen. Ten dien eynde, werd een menigte van fluxken te Jerufalem in het water gezuiverd, en'er het wapen van die Stad opgedrukt, om na Christen- ryk, en andere oorden, verzonden te werden. Want de Turken, en Arabiers, hebben'er ook het zelve gevoelen af. Te Venetien zynde, wierd'er my yts, door een Doctor, een myner Vrienden, afverzocht, om het zeekere Juffrouw in te geven, ik verzag hem van 't geen ik zelve uit de Spelonk had mede gebragt, doch het is my onbewuft, of het eenige werking heeft gedaan. Ander- zints, indien het goed word bevonden, heb ik het noch, tot dienft van die het var nooden hebben, en niet wankelbaar of twyffelachtig in Spelonk van Maria. het geloof zyn. Deze Grotte, of Spelont, is vry groot, rondachtig van gedaante, mede in de Rots uitgehouwen, en voorzien van een kleynen Altaar, daare Latynsche Geestelyke by wylen de Mis op komen doen. Uit deze Spelonk getreden zynde, kwamen wy, des namiddags ten twee uren, weder te Bethlehem, daar ik het School van Hieronymus ging bezigtigen. 't Is een groote plaats, met eenige Kolommen onder schraagd, in den omvang van het Klooster, en voorde Kerk. Gelyk ik niet verzuymen wilde deze plaats, zo berucht in de Schrif- tuur, op papier te brengen, begon ik dezelve, den 26ften. der meerge- melde Maand October, af te tekenen, hebbende my ten dien eyn- de aan een bekwarnen Oordgefteld. Den zelven dag bezichtigde ik ook nochmaals de geboorte-plaats van onzen Zaligmaker, en 's anderen- daags voltoyde ik myne afbeelding van Bethlehem. 't Is tegenwoordig een kleyn en flegd Dorp, aangewezen met de Letter L. waar in eenige on- nozele Huysjes staan, welke van Arabiers, Grieken, en weinige andere Christenen, bewoond worden. Eertyds was het een Stad van de Stamme Juda, doch die echter van geen groot belang geweest moet zyn, gelyk men kan zien Mich. 5: 1. alwaar de Man Gods, Propheterende van den Messias, zegd, Ende gy Bethlehem Ephrata, zyt gy kleyn, om te wezen onder de duyzenden van Juda? uit u zal my voortkomen, die een heerscher zal zyn in Israel: ende wiens uitgangen zyn van ouds, van de dagen der eeuwigheid. Ende by den Euangelist Johannes werd het flegts een vlek genoemd. En zegd de Schrift niet, dat de Christus komen zal uit den zaden Davids, ende van 't vlek Bethlehem, daar David was? Cap. 7. ¶. 42. 't Wierd Bethlehem van Juda geheeten, tot onderscheid van Bethlehem

in de Stamme Za- bulons, in Neder Galilea gelegen, gelyk men kan zien by Ruth. Cap.

1. ¶. 1. ende by den Euangelist Mm 2 Matth. School van Hieronymus. Bethle- hem afge- teekent. Tegen= woordige Staat. -1007 276 CORNELIS de BRUYN S Matth. Cap. 2. 6. Ende gy Bethlehem, gy Land Juda, en zyt geen-zints de minfte, onder de Vorsten Juda, want uit u zal de Leids-man voortkoomen, die myn volk Israel weyden zal. Welke woorden van grootheid, den Euangelist toe pafst op de geboorte van den Zaligmaker, en ten geen en anderen opzigte, gelyk uit het laatste gedeelte van het vaars genoegzaam afgemeten kan worden. De Christenen, dewelke alhier woonen, generen zich metendeel, met het maaken van Heilige Graffjes, kruyffes, paternosters, &c. welke zy aan de Pelgrims verkopen, gelyk ook de gantsche Kerk van het Heilige Graf, voor die wat dieper in de beurs willen taften, welke zy heel cierlyk, even gelyk ze in der daad is, weeten te verbeelden, daar de dagelykfsche ge-woonte niet weinig toe helpt. Eenige generen zig ook met de Landbouwy, dewyl de grond hier om heen ongemeen vruchtbaar is. Men heeft er ook veelye Olyf-boomen, en Wyn-gaarden, gelyk in de af beelding gezien kan werden. De berg, daar het op legd, is tamelyk hoog, en ftrekt zich in de lengte, van 't Oosten na 't Weften. De Latynfsche Geeftelyken hebben 'er een fchoon Kloof-fter, aangewezen met de Letter I. Om in het zelve te komen, treed men eerftelyk door een voorhof in een tweede, daar drie water bakken zyn. Benevens dezelve ftrekt zich een overwelfde plaats, onder- fchraagd door zes Kolommen Graftietfteen; hier zegd men dat St. Hieronymus de Heilige Schrift verklaarde, of vertaalde. En word dezelve derhalven het School van Hieronymus geheeten. Uit dit tweede voor-hof treed men, al bukkende, door een kleyne deur, in een derde, 't geen aan de Kerk tot een Portaal verftrekt. De gemelde deur, die zeer dik, en van achteren met een wak- kere boom bezorgd is, is eegentlyk het klinket, van een veel grooter, welke men, tegens de baldadigheid der Arabiers, heeft toegemetzeld, om hen te beletten te Paard in de Kerk te komen. Ter flinker hand van dit laaftte voorhof, ontmoet men een andere groote deur, welke ingang tot het Kloofter geeft, 't geen gemeenlyk door een getal van omtrent de twintig Geeftelyken bewoond word : deze deur is van binnen geheel met yzer beflagen, en met een fterke boom, en zware grendels, voorzien, om het geweld der Arabiers te konnen wederftaan. De Kerk, die de Grieken zederd eenigen tyd bezeten hebben, te weten, na dat zy'er den Latynen, door de gierigheid der Turken, en dien een brok toe te werpen, het bezit van ontweldigd hebben, is door de Keyzerin Helena gefigt, ruym en fraay, van buyten met lood bedekt, ontvangt haar licht door verfcheide grootte venfters, en worden weder-zyde onderfchraagd, door twee ryen zware marmere Kolommen, elf op een ry, boven dezelve is de muur, met een zeer fchoon mozaïfch-werk, befchilderd, zynde de grond t'eene-maal van goud, het koor is heel groot, en heeft

aan yder zyde een Kapel, in een der welken, te weten, die ter rechter hand, de fteen getoond word, daar onzen Heyland op befneeden zoude zyn; en in de andere zegd men de plaats te wizen, daar de drie Koningen aftee-gen, wanneer zy den Zaligmaaker kwamen aanbidden. Ter rechter zyde van het hoog Altaar, 't geen by na ten eynde van het koor ftaat, ontmoet men een trap, waar langs men opgaat in een Toorn, die wel eer tot een Klok-toorn aan de Kerk heeft gediend; doch tegenwoordig van de Grieken tot een woonplaats werd gebruykt. In dit koor teld men mede eenige Kolommen, van welker getal in 't geheel ik hier voor heb geiprooken. Benevens het gemelde hoog Al- taar, zo wel aan d'eene als aan de andere zyde, langs eenige trappen af gaande, komt men aan een fchoone koperen deur, en door dezelve, noch wat niederwaarts dalende, in een Kapel, of kleyn Kerkje, in het welk, omtrent midden onder het gemelde Altaar, men een marmer blad ziet leggen, zynde eegentlyk, zo men voor- Kloof- ter der Latyn- fche Gee- fteleken. Kerk der Grieken, R E I Z E N. 269

Rechte voorgeeft, de plaats daar onze Za- ligmaaker gebooren wierd, ter ge- dachtenis van het welke, zich op het gemelde blad, recht in het mid- den, een geftraalde zilvere kring vertoond, voerende in de ronde de volgende woorden, Hic, de Virgine Maria, Jesus Christus natus est, beteekende, Hier is Jesus Christus, uit de Maagd Maria, gebooren. Benevens dit blad, ziet men, in een marmerfleen van roodachtige koleur, de gedaante van een geknielt Vrouwen-beeld, 't geen een kleyn kind voor haar heeft leggen, men geeft het uit, voor een ver- beelding van de Heilige Maagd, en het kindeken Jesus. In deze Kapel hangen geftadig omtrent dertig Lampen te branden. In een andere Kapel, drie Trap- pen lager, ziet men de plaats, daar, zo gezegd werd, de kribbe geftaan heeft, in dewelke Jesus, terftond na zyn geboorte, gelegd wierd. En recht tegen over, een Altaar, ter plaatze daar de drie Koningen den Zaligmaaker aanbaden.

Manier om zich de teekenen der Jeru- falemifche reys op den arm te doen zetten.

Doch eer wy van Bethleem af- fcheyden, moet ik noch zeggen, hoe men zich hier de teekenen der Jerufalemifche Reis op den Arm laat zetten. Hier hebben zy verfcheyde vormen toe, waar van men de zo- danige verkiefet, als yders zinlykheid begeerd. 't Zyn gemeenlyk de Drogemans, die dit verrigten, en 'er de gemelde vormen uitdrukelyk toe houden. Gekoozen hebbende zo- danigen, als daar men behagen in heeft, word'er geftampte houtkool over de vorm geftroyd, en dezelve wyders tamelyk ftvyf op den Arm gedrukt, zulks dat de linien, daar zich de ftof der koolen ingezet heeft, klaar genoeg gezien konnen werden. Als dan omvat de geen, die het werk zal verrigten, u den

arm, met de flinker hand, en houd het vel heel fterk gefpannen, heb- bende ondertuffchen in de rechter twee aan malkanderen gewoelde Naalden, waar mede hy, langs de linien heen, prikt, zo gelyk en effen, als het doenlyk is, op dat zich de teekens te beter mogen vertoonen, zonder dat'er echter bloed uitkomt, even wel dringd het diep genoeg door. Doch ik geloof dat de fyn- heid der gatjes, die nauwelyks zicht- baar zyn, het bloedden belet. Ver- volgens word'er een zeekere foort van inft over de arm heen gevre- ven, die, binnen den tyd van vier- en-twintig uren, hoe lang men den arm, met doeken bewonden, laat ruften, zodanig indringd, dat de linien, daar men langs heen geprikt heeft, zich zwart, of liever blauw- achtig, vertoonen, en zo net, als of ze gefchilderd waren. En deze koleur behouden ze altijd even fchoon, zo lang als men leeft. Eenige ftellen dit geprik zo pynlyk, dat het gemeenlyk een koortsje veroorzaakt, voor my ik heb het'er niet af ge- voeld, en wat de pyn belangd, ik weet niet, of ik hardvochtiger ben, als andere menfchen, maar ze viel my zo onderdraagelyk niet, en ik geloof, na ik het wel gezien heb, (want ik heb'er nooit de proef afgenomen) dat het koppen vry pyn- lyker vald. Evenwel moet ik dit zeggen, dat het op andere plaatzen als den arm, en die wat tederder van gevoelen zyn, zo gemakkelyk niet toe gaat. Want toen ik my ook eenige teekens op de borft liet zetten, kon ik my heel wel van lachen ont- houden. Ik heb'er ook gezien, die, of uit Godvruchtigheid, of uit gril- lighet, de gantfche borft vol tee- kens lieten prenten; maar dan komt 'er op aan, en meeftentyd wil hier wel een koorts op volgen.

M m 3 LII. HOOFD. 278 CORNELIS de BRUYNS

1. HOOFDSTUK. Weder togt van Bethlehem na Jeruzalem, en beschryving der plaatzen, en zaaken, welke tusschen beyde gelegen zyn.

Weder togt na Jerufalem. Den 31sten. October, na dat ik alles, in en ontrent Bethlehem, tot myn genoegen, bezichtigd had, maakte ik my gereed, om weder na Jerufalem te keeren, en nam der- halven des avonds myn afscheidvan den Padre Reverendissimo, die my, met byzondere genegendheid, veel heil en zegen, in het geen ik ver- der mogd komen te ondernemen, toewenschte.

Den 1sten. November, 's morgens ontrent acht uren, traden wy uit het Klooster, en namen als doen den rechten weg na Jerufalem. Op welke men voor eerst, niet verre buyten Bethlehem, de Water- put van David ontmoet, die ook noch by de Ingezetenen den zelve naam houd. 't Is een groote Put, met drie gaten, of monden, staande eenige treden van den weg af. Zy word voor dezelve gehouden, daar David uit begerde te drinken. 't Geen hy echter, wanneer hy ver- ftond, dat het water met zodanig een gevaar gehaald was, niet en deed, gelyk geschreven staat 2 Sam. 23: 14. David was toen in een vestinge, ende de bezettinge der Philistyen was toen te Bethlehem. Ende David kreeg lust, en zeyde, wie zal my water te drinken geven uit Bethlehems Born-

put, die in de Poorte is. Toen braken die drie hel- den door het Leger der Philistyen, ende putteden water uit Bethlehems Born-put, die in de Poorte is, ende droegen het, en kwamen tot David, doch hy en wilde dat niet drinken, maar goot het uit voor den Heere, ende zeyde, het zy verre van my, ô Heere, dat ik dit zoude doen, zoude ik drin- ken het bloed der mannen, die heenen gegaan zyn, met perykel haars levens? ende hy en wilde het niet drinken. Dewyl nu in die plaatze de Born-put beschreoven werd, als geweest te zyn tot Bethlehem in de Poorte, zo blykt hier ook uit, dat Bethlehem, hoe gering het in de Schriftuur gesteld word, echter vry groote geweest moet zyn, als het tegenwoordig is. Vervolgens ontmoet men, aan de weg, een kwartier uurs van Bethle- hem, het Graf van Rachel, daar ge- wag van gemaakt word Genes. 35: 19. Alzostierf Rachel, ende zy wierd be- graven aan den wegna Ephrat, dat is, Bethlehem, ende Jacobrichte een gedenkteeken op, boven haar graf, dat is het gedenkteeken van Rachels graf, tot op dezen dag. Dit graf is gehouden in het gewelf der Rotze, en gedekt met een Koe- pel, die op vier vierkante Pilaren, of stukken muurs, rust, welke gezicht op het grafgenen, gelyk N°. 138. uit- wyft. Rondom het zelve strekt zich een vierkant muurtje, van ontrent drie voeten hoog, aan welkers in- gang men by drie kleyne trappen op- gaat. Ten Noorden van het gemelde gaf, ziet men een stuk Lands, 't geen by de Ingezetenen het Erweten of Ciceren-veld geheeten word, ter oor- zaake, dat 'er zeekere kleyne steen- tjes gevonden werden, die niet kwa- lyk na Erweten zwymen. 't Heeft de groote van ontrent twee morgen, en is geheel onvruchtaar. Hier van word ook een mirakel verhaald: namentlyk, dat Maria, van Bethle- hem na Jerufalem gaande, zeckeren Boer daar ter plaatze bezig zag, met yts te zaayen, die, van de Hei- lige Maagd gevraagd zynde, wat hy zaaide, haar ten antwoord toepafte, dat het steenen waren; maar, deze onbeleefdheid kwam hem duur te ftaan : want door Goddelyke toe- laating bracht het zaad, 't geen dat van Erweten was, niet anders voort, als Davids Water- put. Graf van Rachel. Erweten- veld. R E I Z E N. 279 als steenen, die de gedaante van Erweten hadden, en 't zederd dien tyd heeft het veld, zo zy zeggen, nooit vrugt gedragen. Toorn van den Patriarch Jacobs. Hier na komt men aan den Toorn van den Patriarch Jacob, den Man van de schoone Rachel. Deze zegd men, na dat hy uit Mesopotamien was gekomen, door hem gebouwd, en drie-en-twintig Jaaren bewoond te zyn, ten eynde het oog op zyn vee te hebben, 't geen daar omtrent ging weyden. Hier zoudre zyne Huys-vrouw Rachel gestorven we- zen. Deze staat op een verhevene plaats, tegen over het Erwetenveld, na de zyde van Bethlehem, daar hy weinig boven de duyzend schreeden van daan werd gerekend. Doch daar is tegenwoordig zo weinig van ove- rig, dat men maar even kan beken- nen, dat het een Toorn geweeft is, gelyk in de afbeelding op N°. 139. gezien kan werden. Omtrent dezen Toorn heeft men een menigte van zwaare steenen, en oude grond-vesten van gebouwen, welke de Lieden des lands zeggen d'overblytzelen te zyn, van de Oude Stad Rama, of Ramatha, van welke gesproken werd by den Propheet Jeremias Cap. 31: 15. Zo zegd de Heere,

daar is een stemme gehoord in Rama, eene klaege, een zeer bitter
 geweent, Rachel weendom haare kinderen, zy weygerd haar te
 laten troosten, over hare kinderen, om dat Ze niet zyn. Thans
 komt men ter halver-weeg, tuffchen Bethlehem en Jerufalem: hier
 hebben de Grieken een Klooster, gewyd aan den Propheet Elias,
 die men wil zeggen ter dezer plaatze gebooren te zyn, gelyk men
 'er mede noch een steen aanwyft, daar hy op plagt te ruften, en
 die ook nog de vorm van zyn Lighaam draagd. 't Is waar, men
 ziet'er de gedaante van een menschelyk lighaam ingedrukt, even
 als of het'er ingehouwen was, doch of het juyft die van des
 Propheeten lighaam is, kan ik niet verzeekeren. Anderen zeggen,
 dat hy zich hier onthouden, en dezee steen hem tot een Bed ver-
 strekt zoude hebben, toen hy voor Peuythoopen van Ramas
 Gebouerteplata van Elias. Hier uitwyft. de Koningin Jofabel
 moeft vlugten. Van hier heeft men een fchoon gezicht op
 Jerufalem, en Bethlehem. Niet verre van dit Klooster, zo gezegd
 werd, is de plaats, van waar de Propheet Habakuk, door den Huys
 van Habakuk, Engel, wierd opgenoomen, en na Babel gevoerd, om
 aan Daniel, in den kuyl der Leeuwen, fpyze te brengen. Welke
 geschiedenis zy haalen, uit het Apocryphe vierde Aanhangel van
 Daniel, 't welke gezet werd als het 14. Capittel, van vers 32. tot
 39. Hier staan nog twee groote brokken van muuren, onge-
 twyffeld overblytzen van een zwaar gebouw, waar in de
 Roomfchgezinden zeggen, dat zich de Propheet Habakuk toen
 ter tyd onthield, men ziet het afgebeeld op N°. 140. Vervolgens
 heeft men op den weg een Waterput, met eenige opening, of
 mond, alwaar de drie Wyzen uit het Ooften, van Jerufalem komen-
 de, in traaden, om wat te ruften, en ter welker plaatze hen de
 Star, die hen in 't Ooften was verfcheenen, en die zy onderwegen
 verlooren hadden, wederom verfcheen, en dezelve van hun,
 terwyl zy hier zaten te ruften, weder gevonden wierd. Noch
 omtrent drie Italiaanfche mylen van Jerufalem af zynde, komt men
 aan de plaats, daar wel eer de Terpentboom plagt te ftaan, die
 zich nederwaarts kromde, om aan de Heilige Maagd meerder
 fchaduwe te verfchaffen, wanneer Terpenacynboom van de
 Heilige Maagd zy, van Bethlehem na Jerufalem gaande, om haaren
 Zoon in den Tempel te brengen, daar onder zat te ruften. Een
 kwartier uurs verder ontmoet men het Huys van Simeon den
 Rechtvaardigen, die den Jonggebooren Heiland in de armen
 hebbende, uitriep, Nulaat gy, Heere, uwen dienstknecht gaan in
 vrede, na u woord, want myne oogen hebben uwe Zaligheid
 gezien &c. Het is noch voor een gedeelte in wezen, en vertoond
 zich als N°. 141. Waterput der drie Koningen. Huys van Simeon.
 280 CORNELIS de BRUYNS Dorp van den kwaaden Raad. Hier na
 komt men aan het Dorp van den kwaaden Raad, aldus ge-
 heeten, ter oorzaak, dat 'er Kajaphas, met zynen Raad, het
 oordeel over Chrifthus velde. Aan Jerufalem naderende, ziet men
 een Vyver, of Water-beek, welke gezegd word het Bad van Bad
 van Bathfeba. Bathfeba te zyn. 't Is by na van dezelve gedaante,
 als de Vyvers van Salomon, buyten Bethlehem, en voor het
 meefte gedeelte mede uit de Rots gehouden: ik vond de lengte
 honderd vier-en-vyftig fchreden, of drie honderd acht voeten

Rynlandsche maat , de breedte hon- derd twee-en-twintig fchreden , of twee honderd vier-en-veertig voeten , en de diepte , fteyl afgaande tot in het midden , (want daar is tegenwoordig geen water in) acht-en-tachtig fchreden ; het ftrekt zich aan den voet van den Berg Sion , op welke berg het Huys van David gelegen was , recht tegen over dit Bad, zulks dat hy haar van daar heel ge- maklyk kon befchouwen. Men toond noch een gedeelte van de Rots, daar dit gebouw van den ge- melden Koning aangehegt zoude zyn geweest , 't geen ik hier op N°. 142. verbeelde. Benevens het Bad van Bathfeba, Dal der heeft men het Dal der Reuzen , welke Dal der Reuzen. ten tyde van David zyn geweest. Vervolgens kwamen wy weder te Jerufalem, zynde het op den mid- dag, zulks dat wy vier uren met deze weg hadden toegebracht , en der- halven omtrent eens zo veel, als'er toe van nooden is , want Jerufalem en Bethlehem worden omtrent twee uren van malkander gerekend. . LIII. HOOFD. R E I Z E N. 281

1. HOOFDSTUK.

Den Autheur vervoegd zich op den Olyf-berg, om de Stad Feru- salem af te teekenen, uiterlyke gedaante van dezelve &c.

Den Au- theur ver- voegd zig op den Olyf-berg om de Stad Jerufalem af te tee- kenen. D es anderendaags, na myn we- derkomst, zynde Zondag, ruftede ik my wat uit, zonder ergens te gaan, maar den volgenden morgen vervoegde ik my na den Olyf- berg, om de Stad af te teekenen, doch niet ter plaatze daar Christus dezelve be- weende, ter oorzaak dat anderen, die'er voor myzyn geweest, haar altyd van die zylde verbeld hebben. Waarom ik my dan wat meer na het Zuyden van den Olyfberg begaf, om de Stad, zo veel mogelyk was, van het Zuyd-Oosten te fchetzen. Ik was verzeld door twee Paters, en den Drogeman, die geftadig de wagt omtrent my hielden, ten eyn- de van niemand in deze bezigheid gezien te worden: en op dat wy ons te beeter mogten voorzorgen, had- den wy een korf met fpys, en wyn, by ons ftaan, maakende den fchyn, zo haast wy ymand zagen naderen, 't geen al ettelykemaalen gebeurde, van 'er onze maalyd te houden. Zelfs was ik genoodzaakt het werk nu en dan't eenemaal te ftaaken, en het op een anderen dag te hervat- ten, ter oorzaak van het gevaar, 't geen 'er uit zoude hebben kon- nen ontftaan, gelyk ik, fpreekende ten dezen opzichte van de Turkfche plaatzen, elders gezegd heb. De Pater Reverendissimo had ook wel ernftig verzogt, dat ik de Stad niet zoude af te ekenen, voerende my te gemoet, dat 'er het Klooffer groot onheyl by zoude komen komen te lyden, indien de Turken het gewaar wierden; doch 't was te vergeefs, en niets ter wereld machtig, om my daar van af te raaden.'k Beloofde hem alleenlyk, dat ik zorg genoeg zoude draagen, om 'er niet op betrapt te worden, en, wat het overige belang- de, dat hy zich volkomentlyk op myne befcheydenheid konde verlaa- ten, dat ik wel wift waar ik was, en de Turken genoegzaam had lee- ren kennen &c. Den 6den dergemel- de Maand November, te weten, drie dagen na den aanvang, zag ik myne afteekening van

Jerufalem voltoyd. De Stad deed zich, hier van den Olyf-berg, zeer aangenaam op, al- zo het gezicht door geene andere voorwerpen verhinderd word, en met eenen opflag alle hare fraayig- heden ontdekt, doch boven alles munt uit de Mosquee, die zy den naam gegeven van den Tempel van Salomon, die zich zeer cierlyk ver- toond, zynde ten deeie opgehaald van gebakken verglaafde fteenen, die een heel fchoone glans van zich ge- ven, inzonderheid als'er de Zon opfchynd, wanneer het bovenfte gedeelte, beftaande uit groene en blauwe tichelen, zodanig flikkerd, dat'er het gezicht op fcheemerd. De Tempel is geheel met lood bedekt, gelyk ook de Koepel. Op de fpits ziet men een redelyke grote ver- gulde halve Maan. Rondom ftaan verfcheydegebouwen, met boogen, gelyk in de afbeelding gezien kan werden; als mede is de grote vlak- te, of het pleyn, op welkers mid- den de Tempel gebouwd is, zeer cierlyk met geboomte beplant. Wat belangd de plaatzen, welke, van daar ik de Stad teekende, kennelyk, binnen en omtrent Jerufalem, zyn te zien, ik heb ze met Cyfer geta- len aangeteekend, in de volgende ordre. N°. 1. Verbeeld het Dorp Siloë. 2. Het Dorp van den kwaaden Raad. 3. Het Huys, of den Toorn van Simeon. 4. De Kerk van den Heiligen Geeft, opden Berg Sion. N n 5. De Uitera daante van de Stad Jerufalem. 282 CORNELIS de BRUYN 8 5. De Poort van David. 16. St. Johannes in Monte, of, 6. De Kerk van St. Jacobus. de Kerk van St. Johannes op den 7. De Kerk van St. Johannes, Berg, tegenwoordig een Mosquéê doch tegenwoordig een Mosquéê der Turken. 8. Den Toorn van 't Kasteel. 9. De Kerk van St. Petrus. 10. De Kerk van het Heilige Graf. 11. Den Toorn van den Kady, waar by het Paleis van het Gereggt is. 12. De Kerk der Presentatie, of voorftelling. 13. Den Toorn des Santons van het Heilige Graf. 14. Den Tempel Salomons. 15. Den Toorn van Pilatus Paleis. 17. Den Toorn van het Huys van Simon den Phariseer. 18. Het Huys van St. Anna. 19. Den Toorn van de Piscina Probatica, of Schaapenvuyver. 20. De Porta aurea, of Goude Poort. 21. De Poort van St. Steven. 22. De Poort van Herodes. 23. De Kerk van St. Samuel. 24. De Poort van Damascus. 25. Den Olyf-berg. LIV. HOOFDSTUK. Beschryving van de Kerk des Heiligen Grafts, benvens andere byzonderebden, daar toe behoorende. Intrede des Au- theurs in de Kerk van het Heilige Graf. D en 8den. November wierd my aangezetgd, dat de Kerk van het Heilige Graf geopend zoude worden, weshalven ik my gereed maakte, om voor den avond daar in te gaan. 't Geschiedde omtrent vier uren, de Griekfche Pelgrims, welke zich toenmaals te Jerusalem bevonden, waaren 'er alreeds, met Vrouwen en kinderen, 't geen een groot gewoel makte, daar de oneerbiedige oeffe- ning van hunnen Gods-dienst niet weinig toe hielp. Des avonds geschiedde, nagewoonte, de Procesfie, welke ik mede by woonde, doch die ik niet zal beschryven, om dat ze reets uit andere Reis-beschryvin- gen genoegzaam bekend is. Alle de gemelde Grieken bleven des nachts in de Kerk, en rechten 'er zo veel buitenpoorigheden aan, dat het eer een Kermis-markt, als een plaats van Godvrugtigheid scheen te we- zen. Met het aanbrekken van den dag hield het geraas, door het ver- trek van deze woefte menschen, op, weshalven ik 'er alleen, als Pelgrim,

binnen bleef, en gelegenheid had, om alles nauwkeurig te bezichtigen, en afte teekenen. Ik maakte een aan- vang met de Kerk, verbeeld op N°. 144. 't Gebouw in 't algemeen is van de Gotsche order, doch de Capiteelen der Kolommen schynen van de Korinthifche te zyn, zonder evenwel hunne rechte proportie te hebben, gelyk men in de afteekening kan zien. De lengte der Kerk strekt zich uit tot honderd en tien schreeden, en de breedte tot vier-en- tachtig; elke schrede op twee Ryn- landsche voeten gerekend. Het mee- ste gedeelte, of ten minften de helft, hebben de Latynfche Paters in hun bezit, en goede gemakken, zo onder als boven. Beneden ter deur in getre- den zynde, komt men, langs eenige trappen opgegaan, in hunne Kerk, of Kapel, 't groot Altaar geheeten, alwaar wel eer den Hof van Joseph van Arimathea zoude geweest zyn. De Koepel der Kerk, te weten, buyten het Koor, werd ondersteund door twintig Kolommen, zes vier- kantige, van groote fteenen op mal- kander gehoopt, en veertien ronde, van marmer. Boven deze zyn 'er achtten, die om de Galderye heen gaan, tien vierkantige, en acht ronde, van marmer: die de dikte heb- REIZEN. 283 hebben van vyftien , en de hoogte van negentien palmen, op een Pede- ftal van omtrent zeven , van welke hoogte , volgens het oog , ook de Capiteelen zyn. In het midden der Kerk, en recht onder de Koepel (die boven open, doch echter met een yzer traliewerk ruyts-wyze be- legd is , waar door het licht komt nederdaalen , even als in de Rotonde te Rome) flaait het Tempeltje , daar het graf van Chriflus in is , wegens het welke wy hier na breeder zullen handelen. Aan de bovenfte Galde- ry, rondom in de venfters, hangen kleyne Lampjes , en ziet men al- daar, in eenige Niffen, noch deze en geene Beelden , van Mofaïfch werk, doch meeftendeel zodanig verbrooken , dat ze niet kenbaar zyn. Koor. Het Koor, alhier te zien op N°. 145. is in het bezit der Grie- ken , en omringd , behalven de muuren, met zeven ronde Kolom- men, en zeven-en-twintig , zo Groe- pen, als enkelde, daar de Kerk, om het Koor heen, op ruft. Wel te verftaan, elke Groepe voor een Ko- lom gerekend. Want een Groepe is een Kolom, beftaande uit veele of meerder Kolommen , die aan mal- kanderen vaft zyn, of liever eene Kolom, die van buyten verfcheide Kolommen vertoond , en wel, by wiffel beurten, vierkante en ronde. En is het aanmerkelyk, dat'er hier zo zwaare zyn, dat zommige van dezelve tien, en andere zeftien, zulke Kolommen, in zodanig een lighaam, vertoonen. 't Is byzon- der fraay, en heerlyk gebouwd, en ter weder zyden boven voorzien met verfcheydene vertrekken, yder op een byzondere wyze gemaakt, ge- lyk de afbeelding uitwyft. In deze vertrekken , welke, even als een Galdery, rondom het Koor heen loopem, telde ik zeven-en-twintig Kolommen, te weten, zo Groepen, als enkelde. De Koepel is lantaar- ens-wyze gemaakt, doch daar komt geen licht door: boven in het rond van dezelve teld men acht-en-veertig Kolommen. 't Gantsche gewelf is met Mofaïfch-werk befchilderd , doch meeftendeel verbrooken. Van 11 het zelfde werk ziet men ook eenige Engelen, blaazende op de Trompet; boven het Chriflus beeld, 't geen aan een groot Kruys, aan het hoog Altaar, flaait, maar ingelyks ten meeftendeel gefchonden , en ver- brooken. Voor het Altaar hangd

een zeer grootere Kroon, en rondom dezelve eenige glafe lampjes. Deze Kroon werd op en nederge- laten, door het mael van eenige touwen, welke, boven in de Koep- el, over zo veel katrollen loopem, en met de eynden, ter zyde van het Koor, aan de Galdery, vaft wer- den gemaakt. Twee andere koor- den, of touwen, ter wederzyden gefchoort, houden de Kroon in ba- lans. Vlak onder de Koepel, in de vloer, ziet men een rondon fleen leggen, met een kleyn gat'er in, welke plaats de Grieken, en alle de Oofterfche Chriftenen, het Middens- punt der Wereld gelooven te zyn. Ik vraagde den Griekfchen Priefter, hier over met hem fpreekende, waar hy meende een rond, zonder mid- den punt, te wezen, daar hy my niet, als met een grimlach, op antwoordde. Ter weder zyde van het Koor, ftrekken zich zeeke foort van houfte geftoelten, die men gemeenlyk met de naam van Papen-ftoelen be- noemd. Het is gelegen recht voor den in- gang van het Heilige Graf. Heeft drie deuren, een tegen over den ge- melden ingang, en een aan elke zy- de, omtrent het hoog Altaar, en de lengte van vyftig, en de breedte van zeventien fchreeden. De Grieken hebben hier verfchey- de Reliquien, en, onder dezelve, een ftuk van het Hoofd van Johan- nes den Dooper, 't geen zy in een zeer koftelyke beurs bewaaren. See- keren dag, dat ik met hen alleen was, haalden zy het'er uit, en ga- ven het my in handen, tot teeken van de grootfte eer die zy my kon- den betoonen. Tempel- Tegen over het Koor, gelijk ik tje, of Ka- gezegd heb, heeft men den ingang pel van van het Heilige Graf. Dit Tem- het Heilige Graf. peltje, of deze Kapel, zo men het beliefd te noemen, vertoond zich op Nn 2 N°. 146 284 CORNELIS de BRUYNS No. 146. zodanig als het eygentlyk in wezen is, tot de geheele en gebroo- kene fteenen toe. Ter weder zyden ziet men een marmere bank, en op yder der zel- ven een groote kandelaar, met een waskaars, en boven de deur een schilderytje , daar altyd een bran- dende zilvere Lamp voor hangd , welke den Armeniers toebehoord. Op deze banken zetten zich de Griekfche Geestelyken, als de Miffje in het Heilige Graf gedaan word. Het Tempeltje zelfe is insgelyks ge- heel van marmer, en heeft aan elke zyde drie Kolommen, en achter aan vier : Doch die men niet kan zien ; ter oorzaak dat ze in de Kapel der Koph- tifche Chriftenen beflooten fyn. De Latynfche en Griekfche Gee- ftelyken hebben groote moeyte ge- daan, om'er deze Kapel (als maar flegts van hout'er aangelapt zynde, en de plaats in het omgaan van de proceffie geweldig benauwende, weder af te krygen : doch tot noch toe niets, ten dien opzichte, konnen verwerven. De lengte van het Tempeltje ftrekt zich tot vyf- en-dertig , de breedte tot vier-en-twintig, en de hoogte tot twee- en-twintig palmen. Boven ftaat een Koepeltje met lood bedekt, rufrende op twaalf Kolommen, twee en twee by malkanderen, als te zien is op N°. 144. In het binnen treden vind men de vloer een weinig meer verheven, als die van de Kerk ,mitsgaders twee vertrekken, of Kapellen, waar af de geene , die de voorfte is , de Kapel des Engels werd geheten. Hier ziet men, midden in den grond, een vierkante Steen, alwaar men zegd dat den Engel heeft ge- zeten, wanneer de drie Marias het lighaam des Zaligmaakers aan het grafkwamen zoeken. In deze Kapel hangen vier-en-twintig

zilvere Lam- pen, door verfcheydene Natien al- daar vereerd. Te weten, vier van de Latynen , waar onder een byzonder groote, welke van de Maltheefers is. Vyftien van de Grieken. Vier van de Armeniers ; en een van de Kophtife Chriftenen. Van welke eenigen zich in de afbeelding ver- toonen. Ten eynde van de Voor- kapel, om zo te zeggen, komt men aan een kleyen Poortje, daar men met een gebukt lighaam moet doorgaan, om in de Kapel van het Heilige Graf te komen. Hier ontmoet men het zelfde, aan de rechter zyde, gelyk men in de afbeelding, door de kleyne Poort, den eenen hoek daar af ziet, ter plaatze daar het licht der Lampen, die daar boven han- gen te branden, op flaot. Ik heb dit zo uitdrukkelijk, dicht voor het Tempeltje ftaande, geteekend, om, tot in het tweede vertrek, tot op het Graf van den Zaligmaaker, te kon- nen zien. Ik teekende het, door de kleyne Poort getreden zynde, ook noch afzonderlyk, hebbende my vlak voor het zelfe nederge- plaatft, gelyk het te zien is op N°. 147. Deze Kapel is zo kleyn, dat'er nauwlyks vier perfooncn voor het Graf geknielt kunnen leg- gen. Het begrypt in de lengte ze- ven, en in de breedte drie voeten, op een hoogte van omtrent derde halve voet: en is bekleeid, met een wit marmer blad, 't geen de Griek- fche Priefters welke daar alleen de Mis mogen doen, tot een Altaar verftrekt. Deze voorzorg heeft men moeten gebruyken, om de Pelgrims te beletten daar ftkkken af te bree- ken, gelyk de waan van Godvrug- tigheid, of het Bygeloof, of de Nieuwgierigheid, zich hier dikwils aan vergrypt. Recht boven het Graf is een houte kaffe , die met twee deuren open ftaat, en van binnen, en op de deuren, befchilderd is. Ook ziet men'er ter zyden noch eenig ander fchilderwerk. Ter rechter hand van den ingang ftaat een Kolom, die boven afgebrooken is. De Kapel word verlicht door vier-en-veertig zilvere Lampen, groot en kleyn, door malkanderen, die'er nagt en dag hangen te branden, en het'er geweldig benauwd maken. Deze werden op en nedergehaald, om'er den Oly in te kunnen doen, door het middel van zeekere ringetjes, in REIZEN. 285 in het gewelf geleghen, daar de Lintjes, waar aan de Lampen zyn gebonden, doorloopen; werdende dezelve wyders aan de zyde der grot- ten vast gemaakt. Ik heb alle deze dingen met de uiterste nauwkeurigh- heid afgeteekend, om dat het, myns wetens, noch niemand voor my heeft gedaan. Van de gemelde Lampen, die'er door verfcheyde Nation zyn gezonden, behooren'er dertien aan de Latynen, een-en-twintig aan de Grieken, vier aan de Armeniers, en vier aan de Kophten. Die der Laty- nen zyn'er gefchonken, een door den Keyzer, een door den Koning van Vrankryk; een door den Koning van Spanjen; een door den Koning van Poolen; een door den Koning van Portugal; een door de Repu- blyq van Venetien; een door den Ceurvorft van Beyeren; een door de Ridders van Maltha &c. De rook der Lampen trekt uit door drie ga- ten, welke in het gewelf zyn. Want men heeft hier geen andere opening; dan deze gaten, en de deur, waar- om het'er ook zeer warm en be- nauwd is, en allerwegen zo zwart; door de rook, dat men 'er by na geen andere kleur kan bekennen. Tot dus verre van het Koor, en het Tempeltje, of de Kapel, van het Heilige Graf gefprooken heb- bende, zal ik voort treden tot de

andere Kapellen, en dezelve in die orde befchryven, als ik ze in het bywoonen van de Procesfie bezigtigd heb. Wy vingen aan in de Kerk, of Kapel der Latynen, 't Groot Altaar geheten, daar ik hier voor eenig gewag van gemaakt heb. En ons wierd yder een brandende waskaars in de hand gegeven. Deze Kapel (zeggen ze) is voor- maaals den Hof van Joseph van Ari- mathea geweeft ; alwaar Christus, N n 3 ter- 286 CORNELIS de BRUYNS Kapel der Verfchym- ping. terftond na zyne verryzenis, aan de Marias verfcheen, en word derhal- ven de Kapel der Verfchyming gehe- ten. Omtrent het Altaar ziet men een Nis in de muur, met een yzere tralie beflowten , daar een ftuk van een Kolom in werd bewaard , aan dewelke den Zaligmaaker , ten Huyze van Pilatus , eer hy door denzelven overgegeven wierd om gekruyft te worden , gegeefteld zou- de fyn. De nieuwsgierigheid dreef my aan, om de dikte van de Kolom te meten , daar ik gelegenheid toe bekwam , door het middel van een der Paters , die de beleefdheid had van'er my behulpzaam in te fyn. De gemelde Nis is redelyk diep, en derhalven ftaat de Kolom vry verre van de tralie af, ik nam dan een ftok, met een touw, en wierp het daar om heen, en vindinge de tra- lien zo wyd, dat ik'er myn arm, als niet van de dikfte zynde, even door kon wringen, ftreekik, (konkende nu pasjes de Kolom bereyken) de de ftrik toe, en bevond de dikte van dezelve drie en een halve voet, Rynländfche maat, en de hoogte omtrent een voet minder. Ik zocht te lieber deze nieuwsgierigheid te voldoen, om dat ik drie ftukken ge- zien heb, welke by de Roomfch- gezinden geloofd werden, van de gemelde Kolom te fyn, namentlyk het een te Romen, het ander te Con- ftantinopelen , in de Kerk van den Griekfchen Patriarch, gelyk ik daar ter plaatze gezegd heb; en het derde hier te Jerufalem. Om nu te zee- kerder te konnengaan, ontboud ik, wanneer ik, in myne te rug reis, weder tot Smyrna wasgekomen, de maat van dat van Conftantinopelen, welke my ook gezonden wierd; en willende vervolgens te Venetien, om die van het Roomfche ftuk, fchry- ven, bevond ik, dat de maat van het Conftantinopelfche verlooren had. Ik ftakte derhalven myn voor- nemen, 't geen niet ik had behooren te doen, gelyk het my ook naderhand menigmaal berouwd heeft, doch ik hoop, dat eenig ander Reyziger na my de nieuwsgierigheid zal heb- ben, van deze maaten met malkan- deren te vergelyken, en aldus uit te vorfchen, of de Geeffelyken hier in al ter goeder trouwe gaan. Uit deze Kapel traden wy in de Kerk, en wyders, gaandeter flinker- hand langs drie trappen af, in de Gevangenis, of Kerker van onzen Heiland, zynde voor dezen een Spelonk geweeft, doch tegenwor- dig een Kapel, die den Grieken toe- behoord. Hier zegd men, dat de Zaligmaaker gebracht wierd, ter- wyl men bezich was, met, op den Berg Calvarien, de plaats uit te gra- ven, daar het kruys in gezet zoude worden. Deze Kapel is heel kleyn en duyfter. Hier aan volgde de plaats, daar de Krygs-knecht, die Christus met zyn Lans in de zyde had gesteecken, zyn mifdryf ging beweenen, de Kapel van S. Longinus genaamd. Wyders die, daar ze over de klederen van den Heiland het lot wierpen, de Kapel van de deeling der Kleederen geheten. Vervolgens aan die, daar het kruys gevonden wierd. En al- &c. zo aan de Kapel van S.

Helena, alwaar men een venfter ziet, tegen over de Spelonk, in
 dewelke ge- melde Keyzerin gezeten zoude heb- ben, toen ze na
 des Zaligmaakers kruys liet zoeken. Thans komt men aan de
 andere zyde van de Kerk, aan een Altaar, ter gedagtenis van den
 goeden Moordenaar opregt, waar bene- vens men, in een Kapel,
 door een yzere tralie, de Kolom ziet, daar Christus opzat, wanneer
 hem de Doorne kroon wierd opgezet. Deze behoord den Abyffynen
 toe, en voerd den naam, van de Kapel der Beischming, ter oorzaak
 dat de Krygs-knegten, den Heiland ge- ftooten , en een Kroon van
 Door- nen op het hoofd gezet hebbende, fpotswyze tegen hem
 zeyden, Weeft gegroet Koning der Joden. Vervolgens gaat men, by
 achttien trappen, eenige der benedenfte van hout, en d'andere
 bovenfte in de Rots uitgehouwen, opwaarts, om te komen op den
 Berg Calvarien, in een zeer fchoone Kapel, daar twee of drie
 Altaaren ftaan, voor hegtting, Kapel van des Zali- makers
 gevange- nis. Kapel- len van S.Longi- nus, de deeling der kleder-
 ren, vin- ding van 't Kruys Altaar van den goeden Moorde- naar, en
 Kapel der Beftchim- ping. Kapel des Kruys- welker R E I Z E N.
 welker eerste men, in de grond, anderen ingang, als buyten de
 287 het gat ziet, daer het Kruys van Kerk. Christus ingestaan
 zoude hebben. Vervolgens weder nederwaarts Het heeft de diepte
 van twee pal- gaande, komt men aan de Kapel Kapel van men, in
 de Rots, en omtrent twee Adam, alzogenaad om dat Adam.
 duymen meer in de middellyn. Een van Adam aldaar gevonden
 zoude silvere plaat, rondom dewelke alle zyn, waer van daen zy
 willen, dat de deelen van de paffie, of het ly- ook de Berg
 Calvarien den naam den, verheven uitgewerkt zyn, over- van
 Golgotha, of Bekkeneel, voert. dekt den mond, en beneden is het
 Men ziet hier mede de scheur in de met lood bekleed, doch
 tusschen Rots, gelyk in de Kapel der Kruys- beyde heeft men
 plaats gelaaten, om hegtng: mitgaders een gat, waer de Rots zelve
 te kunnen zien. in het gezeyde Bekkeneelgevonden wierd. En
 eyndelyk ook noch drie Ter rechter zyde toond men ook Graf-
 steeden, van dewelke d'eene, ge- de' plaats, daer het kruys van
 den maakt van schoon Porphyresteen, van goeden Straat-
 schender heeft ge- de Grieken gezegd werd van den staan, en ter
 flinker dat van den Hoogen-priester Melchisedek te we- anderen
 Moordenaar. Boeven het ge- zen. De twee andere zyn van Go-
 melde gat van des Heylands kruys defroy de Bouillon, en zynen
 Broeder hangen altyd zeven Lampen te bran- Boudewyn,
 Koningen van Jerusale. den. Hier by legd een ronde steen, Op
 die van Boudewyn, de welke ter tot aanwijzing der plaats, daer
 Maria flinker hand van den ingang is, leeft zoude hebben gestaan,
 wanneer men dit Graaf-schrift, ter ereen van Christus op het
 Kruys wierd gena- dien Vroomen en Klockmoedigen geld. Men
 ziet'er ook noch vyf Koning, in 't Latyn. andere steenen, op welker
 midden- Rex Baldewinus, Judas alter Ma- fte zy zeggen, dat de
 Jooden den chabeus, Zaligmaaker de klederen uittrokken. Spes
 Patria, vigor Ecclesia, vir- Hier vertoond zich ook in de Rots, tus
 utriusque, de scheur, of klove, die, zo als Quem formidabant, cui
 dona tri- onzen Heiland den geeft gaf, in buta ferebant den Berg
 ontsfond. Deze Kapel Cedar & Eegiptus, Dan, ac hom- werd de

Kapel der Kruys-hegtng ge- micida Damascus, naamd, en begrypt achtften scheen- Prob dolor ! in modico clauditur den in de lengte, en zeefien in de hoc tumulo. breedte, hebbende in het midden een vierkante Pilaar, daer het ge- Doch ik heb verzuimd het zelve welf op rust. Anderen verdeelen affe te tekenen: maar, alzo het van ver- dezeelve in tweeën, en stellen deze scheydene aldus eenpaarig gegeven Pilaar tot de scheyding, noemende word, is'er niet aan te twyffelen of het eerste gedeelte, 't geen den het is na waarheid gesteld. Grieken toebehoorde, de Kapel der Op het Graaf van Godfrey, vind Kruys-opregting, en het ander, men het onderstaande op N°. 1. met 't welk in het bezit der Latynsche even zodanige letteren in het Mar- Geestelyken is, de Kapel der Kruys- mer gegraveerd, als dezelve alhier hegtng. De grond, gelyk ook de vertoond werden : welke van die Kapel, is zeer schoon, bestaande geene, die dezelve afgeschreven, uit het fraaiste Mozaïsch werk, 't geen in haare Reisebeschryving mede- men met oogen mag zien. gedeeld hebben, al dus gelezen Hier benevens ziet men, door zyn. Kapel van een tralieg, de Kapel, geficht ter ge- Magda- dagtenis, van dat zich hier ter plaatze Hic lenae en Magdelaena en Johanness onthiel- Johannes. den, wanneer Christus gekruifyt wierd : zy behoord den Latynen toe, en heeft tegenwoordig geen 288 CORNELIS de BRVYNS

- HIC IACET INCLITVS : DVX : CODE FRIDVS : DE BVLLON :
QVI TOTAM ISTAM TERRAM AQVI SLVIT CVLTVIX PLANO :
CVI ANICDA RECNET CVM XPO : AMEN —

SEP · M · INVMILO : PER : ISTO : REX : CMLAT' EST
BALDEVN? : REGM : DE : SANGVNE : NAT. QIEM : FLC :
EMVDO : SPRME : EDITIONS : VE : PADYS IACE : LOLA : POSSI,
DEAT : RECIONS —

Hic jacet inclytus Dux Godefridus de Buglion, qui totam istam Terram acquisivit Cultui Christiano, cujus anima regnet cum Christo! Amen. Deze graven zyn beyde van een en 't zelve maakzel, en staan yder op vier Pilaartjes: dat van Boudewyn heeft de lengte van elf palmen. Uit deze Kapel tredende, ziet men, tegen over de Kerkdeur, langs de muur van het Koor heen, drie Graf- fteeden, alle drie van een zeer schoone marmer, waar van d'eene my ge- zegd wierd te zyn van een Hertog van Florencen, de tweede van zyn Zoon, en de derde onbekend. Maar andere zeggen, dat dit de Graf-steeden zyn van de Huys- vrouwe, en Zoonen, van den Koning Boudewyn. Het Graf-schrift van een der zelve, zo als het tegenwoordig gevonden werd, heb ik op het zelfde Plaatje, met dat van Godefroy willen vertoonen, zo als ik het, om de oudheid der Gottifche letteren, en verkortingen, waardig geacht heb aldaar af te tekenen, en werd het aldaar gezien op N°. 2. en gelezen, na het oordeel der Reizi- gers, op de volgende wyze;

Septimus in tumulo puer isto Rex tumultatus Est Balderwinus,
Regum de San- guine natus, Quem tulit è mundo fors prima
conditionis, Et Paradisiace loca possideat re- gionis.

Hier na omtrent de Kerkdeur ko- mende, ontmoet men, tusschen de- zelve, en het Koor, een lange steen, waar op het Ligmaam van Christus, na dat het van het Kruys was afge- nomen, door Joseph van Arima- thea, Nicodemus, en eenige andere Jongeren, volgens de Joodfche wyze, zoude zyn gebalfemd, of gezalfd, waarom deze Steen ook Zalf-steen heeft Zalf-steen den naam van de Zalf-steen heeft gekregen. Hylegd omtrent een voet hoog Graf- fteeden langs het Koor. REIZEN. 289 hoog uit de vloer, is, om het over- gaan, met een yzere traliwerk om- ringd, en zedert het Jaar 1550. met een grauw marmer blad bekleed, op dat 'er de Pelgrims geen stukken meer van mogen breeken. Want de waan van Gods-vrucht doet hen van over al overblyfzelen, of Reli- quien, zoeken: ook van zulke stuk- ken, die nimmer in haare zelf eenige waarheid gehad hebben: onder wel- ke men deze met recht mag tellen; aangezien nergens geleezen werd, dat Joseph van Arimathea, het lig- haam van Chrifus gezalfd zoude hebben, en indien dat door deze gedaan ware, na alle waarfchyn- lykheid, de Vrouwen, op den derden dag, in den vroeegen mor- genftond, deze laatfte lykplicht aan den Gekruyften Heyland niet ge- zocht zouden hebben te volbrengen; nademaal uit geene oudheden blykt, dat men aan de lyken der verfor- venen deze plicht meer als eens deede. Gelyk dan den Zaligmaa- ker, uit een voorkennis, dat de- ze plicht aan hem, in zyne be- graavenis, niet zoude kunnen vol- bracht werden, Marc. 14: 8. Aan die Vrouwe, welke hem, in 't Huys van Simon den Melaatschen, tot Bethanien, zalfde, het getuigenis gaf, dat zy voorgekomen was om zy- n lichaam te zalfven ter begravenis: ofté, zo als de uitdrukkinge van Johannes Cap. 12. v. 7. zegd, dat die zalvinge, door die Vrouwe, voor hem bewaard was, tegen den dag zyn'er begravenis. Anderc Ween. Wat verder, ziet men, by detrap der Armeniers, een ronde ftéén, daar zy zeggen, dat de Maagen van den Zaligmaaker opftonden, wanneer zyn lichaam ten grave wierd ge- bragt. Kerk der Arme- niers. Langs de gemelde Trap opgaan- de, komt men aan de Verblyf-plaats, of Kerk, der Armeniers, en van daar aan het Heilig Graf, benevens het welke men, by eenige trappen, we- der opwaarts, na de Wooning der Grieken, geleyd word. Graven van Jofeph van Arit- mathea, en Nicodemus. Agter des Heilands Graf, gaat men twee Graf-fteden, in de Rots uitgehouden, bezichtigen, zynde d'eene van Joseph van Arimathea, en d'andere van Nicodemus. Vervolgens komt men voor de Kerk der Latynen, alwaar twee ftee- nen leggen, op welker eene de Heere Chrifus, en op d'andere Magdalena ftond, wanneer zy vraag- de, meenende tegen den Hovenier te fpreeken, of hy haaren Meeftcr niet had gezien, en Jefus zich aan haar bekend maakte. Hier mede eyndigden wy den om- vang van de Kerk. Men heeft noch Byzon- derheden noopende eenige zaaken. ecinge andere plaatzen, welke men, in het omgaan van de Proceffie, niet ziét, te weten, benevens het ver- trek, of de Woning der Latynen, ziét men een fchoone grote water- bak, door de

Keyzerin Helena, die hier zeer veele werken heeft doen ftichten, gebouwd. Zy is geheel uit de levende Rots gehouden, en ftrekt zich een groot eynd wegs on- der de Kerk heen. Benevens de gevangenif van Chriftus, ontmoet men ook een grote fteen, van dewelke de Grie- ken zeggen, dat Chriftus, gaande om gekruyft te werden, daar op nederviel, waar over de Putten zyner knie noch op den huydigen dag in dezelve gebleven zouden wezen. Inderdaad, men ziet 'er twee holli- geden, doch waar ze door veroor- zaakt zyn, is my onbekend. Ter zijden van het Koor ftaat een fteene Tafel, ruftende op vier Kolommen. De Grieken, wonder- lyk geneygd tot bygelovigheden, houden voorzeeker, dat, die tuffchen dezé Kolommen niet door kan gaan, niet in het Paradys zal komen. Den eerften dag dat ik my in de Kerk bevoond, zag ik een meenigte van Mannen en Vrouwen, met groote yver, het lichaam daar door heen wringen, tot zo verre, dat eenigen het zweet van benauwdheid uitbrak. Want de Kolommen ftaan zo dicht aan malkander, dat, die maar een weinigje meer als gemeene dikte heeft, zich 'er heel bezwaarlyk door kan arbeyden; waar uit men dan wel kan afmeetten, hoe bang het de zwan- gere Vrouwen moet vallen, die 'er evenwel, mogelyk om te gelyk hunne O o 290 CORNELIS DE BRUYN S hunne kinderen zalig te maken, met den dikken buyk, door willen. Swaarlyvige menschchen zyn derhal- ven te beklagen, of dit geloof moet niet verder gaan, als tot de proef, want ik zag'er eenigen, die'er zich gantsch niet mee bekommerden, on- getwyffeld, dewyl zy wel wistèn, dat ze onverrigter zaake weer te rugge zouden hebben moeten keeren : en ondertusschen kon ik niet befpeu- ren, dat d'anderen, die dunner waa- ren, zich veel bemoeidyn, met'er hen toe aan te maanen. Doch, zo'er elders buytenfpoorige, en onnozele Godvrugtigheid, gevonden werd, de Grieken muntèn 'er in uit. Even buyten de Kerk is een tame- lyk grote gemeene plaats afgezon- derd, daar verscheydene gemak- huysjes zyn ; maar als'er zich deze woeste menschen, met hunne Vrou- wen, en kinderen, bevinden, gelyk ik in den aanvang van dit Hoofd- stuk gezegd heb, konnen dezelve niet veel helpen, en ontmoet men des morgens meerder vuylighed, als men in dusdanig een plaats be- hoorde te zien. Verdee- ling der Kerk on- der de Geeftely- ken. In deze Kerk van het Heilige Graf, onthouden zich altyd negen Paters, van de Latynen, welker gestadige bezigheid is, God te bidden, en voor de Heilige plaatzen te zorgen. Zy zyn ook de voornaamften, en hebben'er het meeste bewind. Van de Grieken heeft men'er gemeenlyk zeven, van de Armenyers vyf, en van de Kophten een, buyten de- welken 'er niemand anders tegen- woordig verblyf heeft. Voor dezen onthielden zich hier ook de Abyffy- nen, en de Syryers. De Maroniten komen den dienst by de Latynen verrigten, welke, gelyk gezegd is, het grootste gedeelte van de Kerk in hebben. De Grieken bezitten het Koor, en het Heilige Graf. De Armenyers hebben voor in de Kerk een redelyke grote plaats, tot hun verblyf, maar d'andere Christenen, die zich daar in onthouden, yder maar een kleyne. De Kerk heeft maar eene deur, boven dewelke van buyten een fraay Bas-relief, in marmer gehouden, is. In deze deur heeft men een groot- gat

gemaakt, waar door de Paters, en Pelgrims, dagelyks hunne fpys, en andere noodwendigheden, uit het Klooster bekomen. De Turken zyn'er de bewaarders van, en is men 't elkens, wanneer dezelve geopend word, gehouden twee en een halve Leeuwen-daalder, voor d'intreede, te betalen ; maar, als men voor de eerfte maal de voeten'er inzet, moet yder Perfoon vyftien Leeuwen-daalders geven, te weten de Franken; want, wat de Christenen daar te lande belangd, die konnen, even als over al, met de helft bestaan, gelyk ook de Latynsche Paters. 'k Was'er drie dagen, en zo veel nagten, in, zonder daar uit te gaan, alzo ik geerne in eene reys alles wilde be- zichtigen, om niet geftradig nieuwe koften, voor de intreede, te moeten maken. Indien nu ymand wil weeten, hoe men zich gesteld bevind, als men de eerste maal voor des Heylands Graf nederknielt, ik zal hem zeg- gen, voor zo veel my belangd, dat ik nergenseenige ontroering heb gevoeld, als alleen aldaar. Doch ontfstelde zich een der Paters, mede een nieuweling in Jerusalem, die met my in de Kerk ging, vyv' wat meer ; want knielende neder voor het Heylige Graf, bertsede hy uit, in zulk een overvloed van traanen, en zuchten, dat hy in twee uren naauw- lyks tot badaaren was te brengen. Ik wil hier echter niet mede zeggen, dat het daarom zeeker zoude wezen, dat dit juiſt het regte Graf van on- zen Zalignmaker is ; maar, dewyl men zich niet kan beletten, met die indruk voor het zelve te verschynen, en dat men, by die gelegenheid, zich het lyden van den Zoon Gods, voor onze Zonden en Ongeregtig- heden, herinnerd, kan het niet an- ders wezen, of men moet ont-roe- ringen gevoelen, die tot in het bin- nenste van de ziel doordringen; en ik geloof (hoewel wy een tyd beleven, dat veele menschen glorie schynen te stellen, in heel weinig, of niets met al te gelooven, misschien om geen andere reden, als om zich van de Gefte- heid des gemoeds, wanneer men zich voor het Heilige Graf be- vind. R E I Z E N. 291 de gemeene gevoelens, die te flegt in hunne oogen zyn, af te zonde- ren, en een uysterlyke fchyn van wyfheid te vertoonen) dat de vol- flagenfte Atheift, zich, met alle zyne gewaande ftandvhaftigheid, niet zoude konnen beleften, dezelve ontroering, en bekleemdheid, tege- voelen. L V. HOOFDTUK. Befchryving van de Stad Jerufalem. Byzonderheden we- gens het Kloofier van den Heiligen Zalignmaker, en de Geefte- lyken die zich daar in onthouden. Knevelingen der Turken omtrent het zelve Kloofier. Koflen die tot de Heilig-Landsche reyze vereyft worden, Roofien, en houte Olyven, van Jericho. De Heilige plaatzen aldus door- wandeld hebbende, zal ik nu ook yts van de Stad Jerufalem gaan zeggen. Gelegen- heid van Jerufalem. Deze, de Hoofd-ftad van Judea, en wel eer zeer vermaard, is gelegen in een Bergachtige drooge plaats, welke niets voortbrengd, zynde het Aard- ryk, drie of vier mylen in 't rond, zeer onvrugtbaar. Men teld'er zes Poorten, namentlyk, de Poort van St. Steven, de Poort van Herodes, de Poort van Damafcus, de Poort van Hebron, de Poort Davids, en de Meft-poort, van welker yder ik hier yts in het byzonder zal mel- den. Poort van St. Steven. De Poort van St. Steven, in de Schriftuur de Vee-poort geheeten, ftaat aan de Ooft-zyde der Stad, en wierd by de Oude Chriftenen alzo genoemd, om dat S.

Stephanus, of Steven, dicht by deze Poort, buyten de Stad, gefteenigd wierd. Poort van Herodes. De Poort van Herodes, of S. Je-remias, of ook wel de Poort Efraims, ftrekt zich aan de Noord-zyde, en word alzo geheeten, of, om dat ze door Herodes geflicht is, gelyk eenige willen, of, dat ze na het Paleis van dien Vorft, 't geen daar dicht by ge-legen is, gebynaamd is. Het Dal Jofaphats cyndig aan dezelve. Poort van Damafcus. De Poort van Damafcus ftrekt zich mede aan de Noord-zyde, en voerd dien Naam, om dat men daar door na Damafcus gaat. Door deze Poort treeden de Pelgrims binnen Jerufalem, als zynde na de kant van Rama, en Joppe, ge-legen. De Poort van Hebron, of liever Poort van Joppe, of Bethlehem, is aan de Hebron, Weft-zyde der Stad, en alzo gehee-ten, om dat ze aan den weg na Joppe, en Bethlehem, gelegen is; aan deze Poort cyndigd het Dal Jofaphats. De Poort Davids, of, van den Berg Poort van Sion, ftrekt zich aan de Zuyd-zyde, David. en heeft haaren Naam, van den ge-melden Berg, ter oorzaak dat men door dezelve derwaarts gaat. De Meft-poort ftaat aan de Ooft- Meft- zyde, en word alzo genaamd, om poort. dat de Meft, drek, en vuilnis, door dezelve ter Stad uitgebracht word. Door deze wierd Christus, wanneer de Jooden hem gevangen hadden genomen, binnen Jerufalem ge-voerd. Zy word gezegd, de Oud- fte der Stad te wezen; die van David, en Herodes, volgen daar aan; d'anderen werden nieuwer geagt. Behalven deze zes Poorten, ziet men noch een zevende, de Porta Aurea, of, de Vergulde-poort, ge- Vergulde- heeten, mogelyk om dat ze met verpoort. gulde cieraadgen gepronkt, en der- halven boven d'andere uitgeblonken heeft, doch deze is 't zedert langen tyd toegemeterzeld, ter oorzaak van een zekere voorzegging, waar af de Turken d'uitwerking trachten te beletten, te weten, dat de Chriftenen Jerufalem door deze Poort zullen innemen. Noch verder gaat, ten dien opzigte, hunne bekommering. O 0 2 Want 292 CORNELIS de BRUYNS Want alle Vrydagen, op den mid- dag, werden alle d'andere Poorten gesloten, en niet weder geopend, voor dat het middag gebed ge-eyn- digd is, dewyl hen, door een ande- re Profetye, of voorzegging, ge- dreygd word, dat de Christenen hen, op een Vrydag, gedurende het middaggebed, zullen vermeeste- ren. Door deze Vergulde-poort kwam onzen Heyland, op de Ezelin, binnen Jerusalem gereden. Na de- zelve, als men de Stad van hier rond wil gaan, volgde die van St. Steven, en zo wyders alle d'andere. Wallen. De muuren van de Stad zyn rede- lyk fraay, en van gehouwen steenen gebouwd, hebbende, op eenige afstand, verscheydene vierkante Toorns, met schiet-gaten voorzien. Dit muur-werk heeft de hoogte van omtrent zes Vademen, en de dikte van ruym drie voeten. t Wierd om de Stad gemaakt in den Jaare 1559. door den Turkischen Keyzer Soliman. Eenige willen, dat het door zyn Vader Selim al was begonnen, na dat hy Jerusalem in den Jaare 1517. op d'Egyptische Sultans had ver- overd. De Berg Sion legd op een gelyke hoogte met de Stad, daar hy ten deele is ingetrokken, doch ten Noorden, al- waar hy wel de meefte hoogte heeft, strect hy 'er zich buyten. Waar over my verhaald wierd, dat de geen die de Wallen had doen optrekken, een Genuuefche Renegaad, of verloo- chenaar, zoude

geweest zyn, die'er toenmaals Baffa was: welke het werk voltoyd hebbende, en de Turken ziende, dat dit gedeelte van den Berg over de Stad commandeerde, kreegen zy argwaan, en geloofden, dat het met geen ander oogmerk gedaan was, dan om den Christenen te beter gelegenheid te geven, om de Stad t' eeniger tyd weder te ver- meefferen: ten welken inzichte zy hem het leven zouden hebben be- nomen, want het is gevaarlyk de minfte reden van achterdocht aan de Turken te geven. Grootte. Wat de grootte van de tegenwoor- dige Stad belangd, ik schat den om- vang op drie kwartier uurs, wel te verftaan, buyten de Wallen om te gaan. Zy is redelyk digt betimmerd, en tamelyk volkryk, doch het meefte gedeelte der Straaten eng en krom. d'Inwoonders beftaan uit Mahome- taanen, inboorlingen des Lands, en Joden. d'Eerfte maaken verre het grootfte getal, de Joden komen 'er zich dikwils metter woon ter neder zetten, inzonderheid wanneer ze tot hoogte Jaaren gekomen zyn, met het inzicht van 'er te fterven, en in, of aan het Dal Jofaphats, begraven te worden, ten eynde, in het algemeen oordeel, te fpoediger afgevaar- digd te werden: want, volgens het gevoelen der Ifraëlitén, ftaat het zelve hier ter plaatze te werden gehouden. Op mijn vertrek uit Jerusaleem, om- trent twee uren van daar, ont- moeteden 'er my ook noch eenigen, welke, met het zelve oogmerk, der- waarts gingen, onder deze bevon- den zich drie Vrouwen, van welke twee van heel hoogen ouderdom waren, die een uitfteekend verlan- gen fcheenen te hebben, om het le- ven te Jerusaleem af te leggen. Wat belangd den tegenwoordigen Tempel Salomons, of de Mofquee Salomons, die zy zo noemen, de Liedien hier te Lande zeggen, dat hy op de grond- veften van den ouden Tempel ge- ftigt, en van binnen, hoewel in een veel kleynder begrip, van de- zelve gedaante is, als d'eerfte is ge- weeft. Hy verftoond zich van buy- ten, gelyk ik hier voor gezegd, en, in myne afbeelding der Stad Jeru- salem, aangewezen heb. Na my onderrigt wierd, begrypt hy in den omvang omtrent honderd fchreeden. Men moet dit alles, op het zeggen der Ingezetenén, gelooven, want de Christenen vermogen 'er niet in, of omtrent, te komen, ja zelfs, geen voeten te zetten op het gantfche Pleyn, t geen 'er zich om heen ftrekt, en heel groot is, en die'er op betrapt wierd, zoude zeekerlyk Turks moeten worden, of zich laa- ten verbranden. De Joden hebben ten dezen opzichte ook geen meer- der vryheid. Op dat men derhalven, door on- kuede, of onvoorzichtigheid, niet in Tempel Salomon, *

REIZEN. 293 in diergelyk ongeluk mogt komen te vervallen, verftet men nooit voet buyten het Kloofier, zonder met een Pater, die gewoon is de Pelgrims om te leyden, verzeld te wezen: daar en boven heeft men ook altyd een Drogeman by zich, om aan- wyzing te doen, van de plaatzen, daar men de vryheid heeft van te mogen komen. Want, indien men zich te buyten ging, of ytwes om- trent de Turken kwam te misdoen, zouden ze het Kloofier, en niet de vreemdelingen, daar over aanfpree- ken, en de Paters zware geldfom- men asperfien, welke voorvallen de Pater Gardiaan, en de Pater Procurator, my zeyden, hen al ver- fcheyde maalen overgekomen te wezen.

Byzon- derheden wegens het Klooo- fier te Je- ru Salem , en de Gee- ffelyken die zich daar in onthou- den. 't Kloofier, daar deze Paters zich in onthouden, is gelegen, tuffchen de Poort van Bethlehem, en die van Damascus, in het Wefier, en hoog- fte, gedeelte der Stad, en voert den Naam, van dat van den Heiligen Zaligmaaker. Hun getal beftaat ge- meenlyk uit tuffchen de dertig en veertig Perfoonen, daar de Pater Gardiaan, of Reverendiffimo, het ge- bied over heeft: deze is gemeenlyk een Italiaan, of onderdaan des Ko- nings van Spanje, en in dezelve achting als een Biffchop, gelyk hy ook, wanneer hy den diendt, op Heilige dagen, doet, den Myter, en Biffchops ftaf, voert. Na hem volgd, als tweede Perfoon, de Pater Procu- rator, welke een gebbooren Spanjaard moet zyn. Die'er, geduerende myn verblyf, deze waardigheid bekleed- de, was geen Priefter, maar flechts een Frater, of Leeke- broeder, 't is zyn werk, correspondentie met alle Groote Perfonagien van Chriften- ryk te houden, en alle de brieven te fchryven, en te beantwoorden; hy heeft ook de handeling van het geld. De derde Perfoon is de Pater Vicaris, die een Franfchman moet wezen. d'Andere Geeffelyken zyn ten meerendeele Spanjaards en Ita- lianen. Men heeft 'er gemeenlyk ook eenige Franfchen, doch weynige Duytschers. Alle de Paters, die uit Chriften- ryk derwaarts werden gezonden, zyn gehouden, ter plaatze daar 't hen door den Gardiaan verordend word, zich neder te zetten, 't zy te Jeru- falem, of elders in het Heilig Land, en aldair drie Jaaren te verblyven, na welker verloop zy weder te rug mogen keeren, indien het den Reverendifimo egter beliefd: want, zo hy redenèn mogt hebben, om haar daar te willen houden, moeten zy, zonder tegenspreken, ge hoor- zaamen. Ondertuffchen hebben zy hier een fober leven, vermits ze den meefften tyd, ter oorzaak der menig- vuldige vaffendagen, geen vleefch vermogen te eten, en zeer weynig ververffling van vifch krygen, zyn- de Jaffa, of Zoppe, 't geen twaalf uren van Jerufalem gelegen is, de naafte Zee-plaats; en als'eral ytwes werd gebracht, is het, gelyk het fpreekwoord zeyd, voor Pater en Mater, en niet voor het geheele Convent. Derhalven verlengen de meeffte, om weder na hun Vader- landsche Kloofiers te mogen keeren, daar ze het vry beter hebben. Alle de Reyzigers, welke uit Europa komen. van wat Religie zy ook mogen wezen, nemen hun ver- blyf by deze Paters, egter is men'er niet toegehouden, gelyk eenige heb- ben gefchreven. Want men heeft onder het gebied van den Grooten Heer, zo wel als elders, de vry- heid, om te gaan Huys-veften daar men begeerd, en, indien men by de Grieken, ofte in een Burger- huys, zyn verblyf wilde nemen, niemand zoude het kunnen beletten. 't Ge- fchied derhalven maar uitgewoonte, dat de Franken by de Latynen gaan inkeeren, de Grieken by hunne Ge- loofs genooten, de Armeniers by de hunnen &c. Men zoude ook geen beter Huys-veftung kunnen verkie- zen, want het onthaal, 't geen deze Paters aan de Pelgrims doen, zon- der onderfcheid van Gods-dienft, is zodanig, dat men moet bekennen, aan hunne beleeftheid verplicht te wezen. Enige van hun hielden my gemeenlyk des avonds een uurtje of anderhalf gezelfchap, doch nooit, zonder my alvorens te hebben doen O o 3 vra- 294

CORNELIS de BRUYNS vragen, of ze my ook belet zouden aandoen. Want, wetende dat ik geftradig bezig was, mette teekenen en te fchryven, wilden ze my niet geerne flooren. Zy betoonden my ook des te meer genegenthcid, om dat ik alle de plaatzen zo nauwkeu- rig op 't papier bragt; ja wenfchten wel, dat ik 'er een geheel Jaar had gebleven. Verfcheydene reyzen wierd my gevraagd, wat ik begeer- de te eeten, en daarby gezegd, dat ik my na hen niet behoefde te re- guleren, brengende my fomtyds eyeren, en andere fpys, welke zy die dagen niet vermogten te nuttigen, en als ik hen van deze moeyte tragte- de t' ontflaan, met te zeggen, dat ik my gerne met hunne gewoonlyke portie wilde vernoe gen, en, daar- ter plaatze zynde, geenzints op de weluft der fpyz en dagt, wierd my ten antwoord gepaft, dat zy wel wiften, dat ik alles met fryer herte mocht eeten, dewyl de Kerk het my toeliet, en dat ze my derhalven tot die bezethcid van leven, daar de Regel van hunne ordre hen toe ver- bond, niet wilden noodzaaken &c. De Pater Gardiaan aanbod my ook, indien ik 'er genegenthcid toe had, een half Jaar, en langer, ver- blyf in het Klooster, buyten alle koften. Inderdaad, hy was een zeer Edelman dig Heer, gefprooten uit een der aanzienlykste geflagten van Milanen, en Pietro Marino ge- heeten. Zy voeren den tytcl van il Guardiano del Sacro Monte Sion, of Bewaarder van den Heiligen Berg Sion. 'k Heb elders gezegd, dat de Turken veel knevelingen omtrent dit Klooster ple gen. En zo haft doet 'er zich geen gelegenheid toe op, of zy weten 'er zich wonderfuk van te bedienen. Kort voor myne komst te Jerufalem, had zich, ten dien opzichte, yts vreemds, met den Capitano di Nave, of Admiraal van de Oorlog-fcheepen, der Republycq van Venetien, toegedragen. De Baffa verftaan hebbende, dat dezen Heer zich in het Klooster bevond, ftuurde ymand der zynen aan den Pater Gardiaan, en liet hem vraa- gen, of de Zee-voogd de Jordaam ook geliefde te gaan bezien? 't Ant- woord was, dat de tyd het niet toe- liet, alzo den Admiraal met zyne Schepen, welke op de Kuft lagen, terftond weder in Zee moeft fee- ken, dat men den Baffa derhalven voor zyne aanbieden bedankte &c. Weinige dagen daar na, ftuurde den Baffa weder aan het Klooster, en verzogt, dat men hem honderd Ryksdaalders beliefte te betaalen, voor de prefentatie die hy aan hem had gedaan, van hem met zyn volk na de Jordaam te doen geleycden; want dat het hem even veel was, of hy derwaarts was gegaan, of niet, dewyl 'er doch de bereydzelen al toe ware n gemaakt, en zyn lieden ge- reed geftaan hadden. Hier viel weinig tegen te zeggen, en men was genoodzaakt tachentig Ryks- daalders te tellen, om den Baffa, wiens beleefde aanbieden geen an- der oogmerk had gehad, te vree de te ftellen: den Admiraal betaalde egter deze fomme, om het Klooo- fter, 't geen 'er anders aan genoeten zoude hebben, daar af 't ont- laften. Tot on derriging der geenen, welke de reys na het Heilig Land willen ondernemen, zal ik hier by voegen, een aantekening, of Lyft, van de koften, welke de Pelgrims gehouden zyn te doen, van wat ftaat of gelegenheit zy ook mog en wezen; zynde, ten dezen opzigte, geene verandering, of onderscheid, zelfs niet tufchen Heer en Knegt; yder moet even veel betaalen, waar om men 'er niet te

onregt den naam van een hoofdgeld aan zoude mogen geven. Voor eerft dan tot Jaffa, de naafte Zee-plaats, of de Haven, van het Heilig Land, gekomen zyn- de moet men aan den Aga, of Gouverneur, een fomme van veertien Ryksdaalders uitfchieten, waar van de Drogemans van het Klooffer de helft trekken, en hier voor zyn zy gehouden u een Paard te befchikken, en tot aan Jerufalem te geleyden. En als men weder over Jaffa ver- trekt, moet men nochmaals veertien Ryks- Koeften die tot de Heil. Landfche reys ver- eylicht worden . Kneve- lingen der Turken omtrent het Klooffer R E I Z E N. 295 Ryksdaalers betalen. Te Jeru- sa- lem komende, betaald men voor het doorgaan van de Poort twee en een halve Ryksdaalder, en aan den Offi- cier een halve, aan den opperften Drogeman van het Kloofier twee en een halve, en aan den tweeden Drogeman een Ryksdaalder. Voor den eerften ingang in de Kerk van het Heilige Graf, geeft men vyfteen Ryksdaalers, en elke reys dat de deur naderhand geopend word twee en een halve Ryksdaalder, en om- trent een daalder aan een Turk, die digt by de Kerk woond, mitsgaders een kwart van een Ryksdaalder aan den Poortier. 't Bezichtigen van de Heilige plaatzen buyten Jerufalem, met het geen men aan den Droge- man diend te geven, komt omtrent op drie Ryksdaalers. Voor het bezien van het Graf van David, willen de Turken mede twee en een halve Ryksdaalder hebben. d'On- kosten die men gehouden is te doen, om na Bethlehem te gaan, zo voor de Paarden, als 't geene men aan de Drogemans moet geven, belooopen omtrent vier Ryksdaalers; doch, zo men eenige ongemeene Plaatzen wil gaan bezichtigen, komt het fry meer te koften, vermits daar geen geftelde prys toe is. Voor het tee- kenen op de armen hier ter plaatze, betaald men gemeenlyk, aan den geen die het doet, een goude Se- quin, bedragende twee en een halve Ryksdaalder: fommigegeven 'er wel twee, en meer, na dat ze zich meer of minder teekenen laten zetten: want daar ftaat geen prys toe. Als men zich op het Paafch- feeft te Jeru- sa- lem bevind, moet yder Pelgrim tien Ryksdaalers betalen, om na de Jorda- an te gaan, welke fomme door den Baf- fa werd getrokken, die daar voor een geleyde van zyn volk met u zend; en zo ymand buy- ten dien tyd derwaarts wil trekken, komt het omtrent honderd Ryks- daalers te belooopen, 't geen den Baf- fa voor zyn geleyde vorderd. Op het vertrek van Jerufalem, is men gehouden een vereering, tot dankbaarheid voor het goed onthaal, aan het Kloofier te geven, doch hier ftaat mede geen bepaalde prys toe, en yder geeft na zyn vermogen, of mildheid. De Hollandsche en Engelfche Koop-lieden geven ge- meenlyk yder vyftig Ryksdaalers; maar men vermag aan niemand van de Paters, 't zy aan de geen en die u allerwegen geleyden, of anderen, ytwes te geven, waar over my yts vreemds met een zeekeren Pater van Florence, een Man van zeer goede geboorte, dien ik in Egypten ge- kend had, gebeurde. Ik wasgene- gen vyftig kleyne Kruijsjes, met paarlemoer ingeleegd, daar ik zag dat hem het hart na jeukte, aan hem te fchenken, doch verftaande, dat zulks niet buyten kennis van den Pater Gardiaan mogt gefchieden, zeyd ik hem, dat ik'er den zelven over zoude aanfpreeken. Hy, we- tende hoe minnelyk ik door dien Edelmoedigen Heer bejegend wierd,

twyffelde niet, of myn verzoek zoude my toegeftaan werden: maar
 het ging heel anders, en de Gardiaan voerde my te gemoet, dat,
 indien zulks wierd toegelaaten, eenige der Paters die vryheid
 ligelyk zouden misbruycen, en de Pelgrims al te la- ftig vallen,
 welke mogelyk, uit be- leeftheid, meer zouden weg fchen- ken, als
 ze gerne kwyt wilden we- zen, dat men derhalven geen voet, tot
 een zo kwaaden misbruyc, moeft geven: dat de Jerufalemsche
 reys, buyten dat, genoeg kwam te koften; en, zo men noch ytwe
 overhielt, dat het beeter was, het zelve te be- fteeden tot het
 koopen van eenige rariteyten, en gedenkteeken, die men met
 zich, in zyn Vaderland, konde brengen; en eyndelyk, dat, indien hy
 my hier toe verlof ver- leende, ik hem mogelyk yts van meerder
 belang zoude vereeren. Ik moeft hem, met ernftige woorden, het
 tegendeel belooven, en hetvoor een grootc gunft opneemen, dat ik
 yts gerings van myn eygen goed mogt weg fchenken. Gelyk de
 Pelgrims zich gemeen- lyk te Jerufalem, van het een en het ander,
 't geen in hun Vader- land vreemd is, voorzien (fommige om aan
 hunne Lands-genooten de tee- 296 CORNELIS de BRUYN'S
 teekenên hunner Pelgrimagie te kon- nen toonen, anderen uit een
 ande- re foort van nieuwsgierigheid) koft ik verscheyde
 vreemdigheden, en onder die eenige Roozen van Jericho, Roozen
 van Jer- Rieho. van welk gewas ik hier voor eenige melding heb
 gedaan. Ik nam de mooyte, van twee der fraayften af té teeken, en
 gelyk ze zich op N°. 14.8. vertoonen. In een onno- zelder eeuw, en
 by onnozeler men- schen, gelyk ook noch wel, heeft men veel van
 deze Rooffen gebeu- zeld; te weten, dat ze op Kers- nagt, in het
 water gelegd, open zouden gaan, en anders nooit, ter gedagtenis
 van onzes Zaligmaakers geboorte; maar ik kan verzeekeren, dat
 'er allenagten en dagen bekwaam toe zyn, en dat ze altyd in het
 wa- ter open gaan, gelyk ze zich ook altyd, zo haaft als ze daar
 buyten komen, allengskens weder fluyten. Men befchikte my ook
 eenige Houde Olyuen van Jericho. De Olyven. Houde fchors van
 dezelve is groen, even als van een eetbaare Olyf; doch deze daar
 af gedaan zynde, bevind men de vrugt hout te wezen, in deleng- te
 ribachtig; en, openende dezelve, vertoond zich deze tweede, of
 houte, fchors ter dikte als die van een aman- del, met een pit daar
 in, van ge- daante als een pingel, of Piftasje. Noch tegenwoordig,
 als ik'er een open flaa, is deze pit week, en van binnen Caftangie
 bruyn; doch ik vind 'er tegenwoordig geen fmaak meer in, welke
 mogelyk door den tyd vergaan zal wezen; evenwel kan ik niet
 zeggen, of ze ooit fmaak gehad heeft, want ik hebze voor dezen
 nooit geopend; maar't zedert een tyd, bemerkende dat 'er yts in
 rammelde, beving my de luft om ze van binnen te bezichtigen. LVI.
 HOOFD: R E I Z E N. 297

1. HOOFDSTUK.

Getuygenis brieven, welke den Pelgrims mede gegeven worden. Wedertogt van Jerusalem na Rama. Cederen van Gaza. Vertrek van Rama, om Nazareth, en de Galileesche Zee, te gaan bezichten, en komt, door verandering van Wind, tot Tripolis. Beschrijving van de Stad, &c.

Getuyge- nis brie- ven, welke den Pel- grims me- de gege- ven wor- den. A ls ik nu weder van Jerusalem meende te vertrekken, wierd my een getuygenis brief, wegens dat ik de Heilige plaatzen had bezichtigd, (hoedanige brieven aan alle de Pel- grims, op hun vertrek, werden me- de gege ven) ter hand gesteld. Deze was geschreeven met een uitteekende nette hand, niettegenstaande dat de Pater, die hier toenmaals toe ge- bruykt wierd, by de tachtig Jaaren oud was. 't Zegel vertoond, in een ovaal (dat onder en boven eenig- zins fpits toeloopt, en om 't welke dit omschrift gevonden werd, SI- GILLUM * GUARDIANI * SA- CRI * * CONVENTUS * MON- TIS * SION * *) zo veel als ik kan oordeelen, beneden, de Voet was- fching van Chriftus, gedaan aan zyne twaalf Discipulen, en boven aan, wederom de twaalf Discipulen, geknielt leggende; en Chriftum, van haar opvaarende na den He- mel, en van achteren met een licht omfcheenen. De Ondertekening is gedaan door den Pater Gardiaan, Petrus Marinus, en laager, door den Frater Procurator Paulus à Mi- lonic. Ik naa myn affcheyd van alle de Geestelyken (niet zonder een inner- lyke beweging, dewyl ze my zo veele beleefdheden hadden getoond, dat ik ze niet kon erkennen) en vertrok den 16den November, 's mor- gens ten zeven uren, uit Jerusalem, na dat ik'er my dertig dagen had opgehouden. Wy namen den zel- ven weg, waar langs wy gekomen waaren, en hebbende Bon Ladron, of het Dorp van den goeden Moore- naar, bereykt, teekende ik het zelve, gelyk het zich op N°. 149. vertoond. 't Legd op het gebergte, en is een onnozel Dorp, 't geen door de Ara- biers werd bewoond. Men ziet'er noch een tamelyk groot vervallen gebouw. Omtrent de middag hiel- den wy de maaltyd tuffchen het ge- bergte, by een groote Fonteyn, en kwamen, met het vallen van den avond, weder te Rama. Weder- komt tot Rama. Hier wierden my twee Cederen van Gaza gebragt, byzonder vreemd van gewas, hebbende d'ee ne tien uitfpruytzelen, welke aan het eynde fpits toliepen. De vrugt zelve was van een ongemeene grootte, be- grypende de lengte, tot aan het uy- terfte der punt, ruym veertien, en zyn diameter vyf en drie kwart duy- men, te weten, daar 'er van twaalf in een Rynlandsche voet werden ge- reekend. De andere was weinig minder, haalende de lengte flv f der- tien, ende in zyn diameter zes en een kwart duymen. Deze vrugten hebben van binnen weinig fap, en konnen ge- geeten worden, gelyk zoete Limoen- nen; de gedaante vertoond zich op N°. 150. Cederen van Gaza. Myn verblyf te Rama was, tot aan den 8den January 1682. wanneer ik, verzeld door twee vrienden, welker een myn oude Reis- broeder, Rogier van Kleef, was, omtrent de middag, weder van daartoog, van meening Nazareth, en de Galilee- sche Zee, te gaan bezichtigen. Den Heer Henrico Lub, ten wiens huyze wy ons onthouden hadden, en aan

wiens ik, buyten dat, oneyndige verplichting heb, had de goedheid, van ons tot aan Jaffa te geleyden. Vertrek van Rama. Hier traden wy 't Scheep, in een Vaartuyg van het Land, 't geen ons tot S. Jan d'Akre zoude brengen, P p om 298 CORNELIS de BRUYNS om van daar wyders myn voorge- met aanbieding van zyn Huys en noomene reys te vervolgen. Tafel. Omtrent midder nacht geraakten In het bezichtigen van de Stad, wy onder zeyl, en, van des an- vond ik dezelve heel vermaakelyk, derendaags morgens af, in het ge- en aan de voet van een Berg gele- zicht van S. Jan de Akre hebbende gen. Rondom ziet men een menigte leggen dryven, wierden wy, tegens van hoven, beplant met Moerbezien- den avond, schielyk, met een harde boomen. Ook valt 'er veel zyde. Land-wind, van daar gezet, zulks Men heeft'er verfscheyde aangenaame dat 'er geen kans meer was, om gezichten, zo binnen als buyten daar ter plaatze aan Land te komen. de Stad, vermits'er veel water door In tegendeel dreef een voorwind, heen vloeyd, 't geen van het ge- waar af men raadzaam oordeelde bergte Libanon afkomt. Ik bragt'er zich te bedienen, ons zo fpoedig voort, dat men den folgenden mor- eenige van op 't papier, en bevin- gen, eer u uur of anderhalf voor de dende my aldus aan een Oort, daar middag, het Anker voor Tripolis liet my de Stad heel wel voor kwam, teekende ik dezelve, gelyk ze zich vallen. Op deze Kuft vaart men ge- hier nevens verbeeld op No. 152. meenlyk zo digt langs het Land 't Water, 't geen zich als een Rivier heen, dat men alle de plaatzen be- vertoond, is dat, 't welk van het ge- kwaamelyk kan onderkennen. Doch melde gebergte komt af daalen, en wy waren de voornaamste des nagts reeds door de Stad gepaffeerd is, gepaffeerd. Hier vonden wy, op de stroomende vervolgens, door het Ree, een Hollands, en een Eng- Land heen, tot in de Zee. 't Is op gelsch Schip, het eerste de Juffrouw verfscheyde plaatzen heel ondiep, Susanna geheeten, gevoerd door gelyk aangewezen werd, met de Capiteyn Daniel vander Merkt. twee Turken te Paard, gereed om De Marine, of Zeekant, vertoon- door het zelve, tot aan den ande- de hier zeer aangenaam, beftaan- ren Oever, te ryden: 't welk ge- de in eenige Huyzen. Langs heen meanlyk geschied, om weg uit te f trekken zich ook verfscheyde Wach- winnen. Het groot gebouw, in het toorns, met zwaare muuren opge- midden der Print verbeeld, verhaald, even als Kaftee len, en tame- toond het Kafteel, daar de Bafsa lyk van Kanon voorzien, waar door zyn Wooning in heeft. zy altijd in ftaat zyn, om den aan- De Stad in zich zelve, is van val der Chriftene Zee-rovers af te geen groot belang, egter zyn'er de keeren. 't Gezicht hier van ver- Huyzen van Maflive fteenen getoond zich op No. 151. bouwd, en veele redelyk groot, en Te Land getreden, ontmoeteden aanzienlyk. De voornaamfte kvar- wy, voor eerft, eenige Magazynen, tierien zyn wel bevolkt; maar eenige daar d'aankomende en afgaande goe- oorden onbebouwd, en woeft. De deren, in gelegd worden. Van hier Bafar, of Winkleftraat, is in tame- reden wy, door een vermaakelyke lyke goede order. De Franfche en vlakke, na Tripolis, omtrent een half Italiaanfche Natien, hebben hier uur van de Zee gelegen, en, zynde gemeenlyk hunnen Onder-Conful. vervolgens in de Stad

gekomen, ver- 't Meeftedeelte der Kooplieden be- voegden wy ons ten Huyze van den ftaat in Franfchen. Daar werd door Heer van Drieffche, Conful der de Arabiers veele affche gebracht, Hollandfche Natie, van wien wy dienftig tot het maaken van Zeep, zeer minnelyk wierden ontvangen, en Glafen. Komft te Tripolis. Befchry- ving van Tripolis. LVII. HOOFDSTUK REIZEN. 299 LVII. HOOFDSTUK. Tocht na het gebergte Libanon. Tocht na het gebergte Li- banon. Tocht na het gebergte Libanon, of Li- banus, gaan bezichtigen, hoewel het tegen aller gevoelen was, dat wy in dit fayfoen van het Jaar daar op zouden kunnen komen. Niet te min ik moeft'er de proef afneemen, en begaf my derhalven, den 12den. der genoemde Maand January, der- waarts op weg, verzeld door den eenen myner Reys-broeders, dien zyne nieuwsgierigheid daar mede toe aandreef. Wy waren met het begin van den dageraad te Paard ge- fteegen, en reeden voor eerst, door een groote ftrek vlak Land, heel fraay met Olyf- boomen beplant, welke men omtrent Tripolis in me- nigte heeft. In dit geboomte zag ik een oude ruïne van een Oly-molen, Kabo geheeten, die, niet tegen- ftaande dat ze zo geweldig vervallen is, daar egter tegenwoordig noch toe diend. Wel eer heeft hier een Dorp geweeft. Vervolgens paffeer- den wy het Dorp Riflin, en Kafare Kabel, een fraaye en groote Ruine, waar agter men het gebergte, met sneeuw bedekt, ziet leggen; 't ge- zigst daar van verftoond zich op No. 153. Thans komt men aan het Kloof- ter de Madonna, daar het gebergte aanvangd. Dit Kloofter is heel groot, en legd vermaakelyk tegen het zelve aan; boven op legd noch een an- der, Hanthoere, of ook wel het Kloof- ter van S. Joris, geheeten. Zy zyn beyde zeer oud. Aldus door een heel aangenaam en hoog gebergte heen rydende, kwamen wy aan een wa- ter, even als een Riviertje, alwaar men een byzonder fraaye Water-val heeft, welke, leggende tuffchen het geboomte, een dommelig geruis veroorzaakt. By deze Vliet, of Beek, traden wy af, en hielden den ont- byt; waar na weder te Paard zynde gefteegen; bereykten wy het Dorp Larel, daar het oude Kloofter Soufa is. Hier omtrent weid het oog ge- ftadig, over zeer fchoone en be- koorlyke gezichten, in 't gebergte, zo van Water-vallen, als anders. Vervolgens paffeerden wy de Grotte van S. Maria, en kwamen, kort na den middag, te Kanobin, of Stinoba, zo veel gezegd, als By- een komt der Geestelyken. 't Is een Kloofter heel vermaakelyk in het ge- bergte gelegen, en rondom met een menigte van geboomte bezet, waar agter men den Libanon, bedekt met zyn gewoonlyk sneeuw, in het ver- fchiet befchouwd, gelyk in de neven- ftaande af beelding, onder No. 154. verftoond werd. Men zegd dat het door den Keyzer Theodosius geficht zoude wezen. Hier onthoudt zich den Patriarch. Hy voerd den tytel van Patriarch van Antiochien, en het gebied door de gantfche Land- ftrek, en langs de geheele kufft, over al de Maronitiche Chriftenen. Die toen ter tyd deze waardigheid be- kleeedde, was een heel minnelyk en beleefd perfoon, Stephanus Petrus geheeten; hy fpreek de Italiaanfche taal heel wel, vermits hy veertien Jaaren te Romen had geftudieerd. Des morgens dan, heel vroeg, dewyl 'er, tot ons geluk, geen sneeuw was gevallen, ftieegen wy te Paard, en paffeerden

het Dorp Broufa, aldus genaamd, ter oor- zaak van de menigte der Amandel- boomen, beteekenende Broufa een Amandel: dit Dorp behoort onder den Patriarch. Vervolgens komt men aan het Dorp Hafielt, behoorende Larel, Kanobin, Broufa, Hafielt P p 2 300 CORNELIS de BRUYNS Ipfarey. Komft aan de Ceder-boomen. onder de Arabiers, en wyders aan Ipfarey, het laafte en naafte Dorp aan den Berg, of het gebergte, Li- banus. Van hier namen wy eenige lieden mede, die de wegen, overen door de fneeuw, bekend zyn, want zonder dusdanig een behulp, zoude men 'er niet te regt kunnen geraaken. Omtrent op anderhalf uur na aan de Ceder-boomen gekomen zynde, vonden wy alles met fneeuw bedekt, en ons derhalven genoodzaakt de Paarden aldaar te laten, en de voeten te werk te fteilen, tot dat wy, niet zonder groote moeite, eynde- lyk aan de Ceder-boomen kwamen. De fneeuw is hier des morgens, eer de Zon wat hoog begint te ry- zen, by na zo vaft als Ys, en maakt den weg derhalven zeer rouw en ongemaklyk. Wy gingen aan- ftons nederzitten, om het hert wat te fterken, doch de felle koude liet ons niet toe lang te ruften, en ver- gunde ons naauwlyks zo veel tyd, dat wy de maag het behoorlyk voed- zel konden geven, behalven dat wy ten anderen ook noch genoodzaakt waren met 'er haaft weder te rug te keeren, ten eynde voor de hitte der Zon de fneeuw weder gepafileerd te wezen, alzo men anderzins, wan- neer de fneeuw aan het fmelten ge- raakt, groote ongelukken te verwag- ten heeft, en het meermaalen ge- beurd is, dat het al te lang famme- len den nieuwsgierigen, met in die overvloedige fneeuw, die zich hier en daar tot zeer hooge Bergen ver- heft, weg te zinken, het leven gekoft heeft. Deze gevaaren voor oo- gen ziende, haafte ik my, zo veel als 't my mogelyk was, om 'er een afbeelding van op't Papier te bre- gen. Men ziet hier niets, zo verre als zich het gezicht kan uytftrekken, dan den Hemel, en de Sneeuw- bergen; zelfs zyn veele der Ceder- boomen by na met fneeuw bedekt, en, indien de wind het niet belette- de, zy zouden 'er altemaal onder begraven leggen. Ik plukte, op de fneeuw flaande, eenige Cederen, van de bovenfte toppen der Boo- men, gelyk ook eenige kleyne takjes, om 'er het los, of blad, van te be- waaren, doch het viel binnen korten tyd af, en verging t'eenemaal: de gedaanie is, als dat van de Ro- zemaryn. Hoewel deze Boomen ten meer- endeele onder de fneeuw bedekt ftaan, zyn ze echter altyd groen, de blaadjes aan de Takken ryzen opwaarts, en de vrucht hangd na beneden, regt ftrydende tegens maak- kander, zy fweemd heel wel na een Pyn- appel. De twee gezichten, die ik 'er af teekende, verbeeldden zich op N°. 155. en 156. Alle de dagen, of lichten, welke men op de Boo- men ziet, vertoonen de fneeuw, die op de Takken legt. 't Was my niet genoeg, de vrucht met my te neemen; maar ik hakte ook een Jonge Ceder-boom, waar van 'er zeer veele flaan, om ver, ten eynde het hout, ter gedachtenis, met my te voeren. Het zelve meend men tot het bouwen van den Tempel Salo- mons gebruikt te zyn, 1 Kon. 5. 6. 't Is een gemeene fpreekwyze, dat de Cederen van den Libanon ontel- baar zyn, dat is te zeggen, dat men ze nooit twee maalen, met een ge- lyke uitkomst van getal, kan tellen. 'k Heb dit ook zo aan myn zelve bevonden. Want, tellende

de voor- naamfte boomen, vond ik 'er eens vyf-en-dertig, en eens zes-en-dertig. Maar dit onderscheid kan aan geen andere reden toegeschreven worden, als aan de haast, waar mede ik de- zelfde telde, en ook, ten anderen, om dat ze vry wat verward by malkander flaan, waar door men zich heel licht kan vergiffen; anderzins is 'er geen meerder zwaarigheid, om het regte getal van deze, als van andere boomen, te weten. Ik had ook de nieuwsgierigheid, om de dikte van twee der zwaarste Ceder-boomen te meeten, en bevond die van den eer- sten zeven-en-vyftig, en den andere zeven-en-veertig palmen. Onder aan den eenen zag ik eenige fteenen op malkanderen leggen, welke aan de Geeftelyken, die 'er nu en dan komen, tot een Altaar ver- ftrekken, om 'er dienft op te doen. De takken dezer boomen fpreyden zich zo wyd uit, dat zich een groot getal R E I Z E N. 301 getal van menfchen, onder derzelver fchaduwe, zoude kunnen verfchuy- len. De Propheet Hofea maakt hier ook gewag van, wanneer hy zegd, Cap. 14. v. 6. Ik zal Ifraël zyn als de daws, hy zal bloeyen als de Leli, ende hy zal zyne Wortelen uitflaan als de Libanon, zynefcheuten zullen zig uitfpreyden, ende zyne Heerlyk- heid zal zyn als des Olyf-booms. Ende hy zal een Reuk hebben als de Libanon, zy zullen wederkee- ren, Zittende onder zyne Schadu- we, &c. Den Libanon aldus voor een goed gedeelte bezichtigd hebbende, had ik ook een byzondere begeerte, om op den Anti Libanus te gaan, een gebergte, of berg, agter denzelven gelegen, doch veel hooger, van waar men zegd, dat men een heel ver- maakelyk gezicht, na de kant van Damafcus, heeft: maar het kon niet gefchieden. Want, leggende deze Bergen op een afstand van eenige uren van malkander, zoude het te laat op den dag zyn geworden; 't was tuffchen tien en elf uren, eer wy de Ceder-boomen verlieten, en de Zon derhalven al wakter aan 't klimmen, weshalven onze Leyds- lieden my verfcheyde maalen ver- Gevaar trekken, en dat myne nieuwsgierig- heid, indien ik langer draalde, hen op de we- dertogt altemaal mogelyk duur genoeg zou- de komen te ftaan. Inderdaad, wy van den Libanon. vonden, op de wedertocht, de fneuw hier en daar zodanig ge- fmalten, dat'er al vry dikwils den een of den ander in zakte: ik zelve zonk'er, met myn eene Been, eens ter halver lyve toe in, 't welk ons zo- daanig een verbaaftheit aanjaagde, dat wy niet wiften, hoe wy ons gaauw genoeg van daar zouden maa- ken. Ondertuffchen, 't geen ons natuurlyk gewicht mede noch eenig- zins verzwaarde, en de gang belem- merde, was, dat yder zich had be- laaden, den een met een korf vol Cederën, den andere met een halve Ceder-boom, een derde met de pro- vifie &c. 't welk wy aldus verdeeld hadden, op dat niemand, door al te groote zwaarte, te diep in de fneuw zoude zinken. Een der geenen die ons geleyden, en, vol- gens de manier daar te lande, de beenen bloot, en de voeren maar gefchoeid had, zag'er heel deerlyk uit, want zynde, 'k weet niet door welk toeval, ongelukkiger als zyne makkers, waren hem de beenen, door het menigvuldig zakken in de fneuw, zo yffelyk gekorven, en gefchonden, dat men hem niet zon- der erbarming konde aanzien. Eyndelyk, na lang fukkelen, we- der ter plaatfe gekomen zynde, daar wy onze Paarden hadden gelaaten, fpoeiden wy ons, met

geen kleyne blydfechap, na het naaffe Dorp, daar wy het lyf, vry beter als boven op den Berg, verfsterkten. Hier na be- gaven wy ons weder op weg, en kwamen, des namiddags ten vier uuren, weder te Kanobin. Deze Plaats is uitfteekend vermaa- kelyk, en, hoewel ik 'er in de Win- tertyd geweeft ben, moet ik egter bekennen, noch nooit aangenaamer te hebben gezien. 'k Zou'er geer- ne, indien het my de tyd had toe- gelaaten, eenige maalen hebben verbleven, doch het kon, om meer als eene reden, niet wezen. Men ziet de Patryzen hier by na zo tam als de Hoenders; zy vliegen by wylen geen tien fchreeeden ver, of zetten zich weer neder, en toonen heel weinig befchroomdheid voor de menfchen. Maar, al was het maar hier- om alleen, zo zoude Kanobin bo- ven andere platten te agten wezen; want men heeft'er de fchoonfte en finaakelykfte wynen, die in al het overige van de wereld gevonden konnen werden. Zy zyn rood, en zeer aangenaam van koleur, en zo vet, als Oly, in het glas. De Pro- pheet Hofea maakt 'er ook een ge- lykeniffe af, daar hy zegd, Cap. 15. v. 8. Zy zullen wederkeeren, zit- tende onder zyne fchaduwe, zy zullen ten leven voortbrengen als koorn, ende bloeyen als de wynftok, Zyne ge- dachteniffe zal zyn, als de wyn van Libanon. Deze wynen worden allerverwegen heen gezonden, doch de Druyf, die dezelve voortbrengd, is'er fchaars. P p 3 d'An- 302 CORNÉLIS de BRUYNS d'Andere wynen vallen op verre na zo goed niet; maarzyn'er ook in veel grooter overvloed. Myn Heer den Patriarch, gelyk hy groota achtung voor ons toondete hebben, deed ons van den besten drinken; dien ik zo wonderfvol bevond, dat ik niet weet, ooit zo aangenaame drank geproeft te hebben. Werwaarts men hier het gezicht wend, ont- moet men een grooten meenigte van water, 't geen heel vreemd, en hoog, van het gebergte niederwaarts, komt ftorten. In het Hoog-lied van den wyzan Koning Salomon, word ook eenige melding gedaan, van de wa- teren, welke van den Libanon ko- (a) Cap. 4. vers 15. men vloeyen (a) O Fonteyn der ho- uit Libanon vloeyen! Sommige hou- den dit geweeft, voor het Vaderland van Noach, gelyk den Patriarch ook, in zyn kouten met ons, te kennen gaf, van dit gevoelen te wezen, en tot beweering der zaak, bragt hy te berde, dat'er twee ber- gen omtrent den Antilibanus zyn, welke, noch op den huydigen dag, den een Kain, en den ander Abel, genoemd worden. Ter zelper plaatze legd ook een Stad, met een zeer vermaakelyk Lak, of Meir, welke Stad de Ingezetenen hier om heen gelooven, door Kain geficht te zyn, en dat ze de eerfte der wereld zoude zyn geweest, en nader- hand, by verloop van tyd, den naam van Heliopolis, of Zonne Stad; gekre- gen zoude hebben. Vyf uuren van Kanobin legd ook een Dorp, 't geen door Christenen bewoond werd, en noch tegen- woordig den naam van Eden voerd. Het ftrekt zich, tuffchen het gebergte, in een Vlake, en heeft in het midden een Berg, daar wel eer een Kaftel op geftaan heeft, 't geen men zegd, zich veertig dagen tegens den Turkschen Keyzer verdedigd te hebben, mitsgaders een water, of Beek, die'er door heen loopt. Omtrent dit Kloofter Kanobin, in het gebergte, onthield zich een Kluienaar, een Frans-man van ge- boorte. Deze kwam ettelyke maa- len, terwyl ik my te Tripolis ophield, Den derden dag, na onze komft in het Kloofier, namen wy

afscheid van den Patriarch, en bedankten hem, met een kleyn
 gefchenk, we- gens zyne beleefdheid, en goed ont- haal; drinkende
 wyders noch eens van den gemelden Wyn, om de dampen van het
 vochtig weer, ver- mits het t'eenemaal veranderd was, te beter te
 kunnen wederftaan. Wy vertrokken des morgens, omtrent negen
 uren, met een digte ftos- regen, die ons tot aan Tripolis ver-
 zelde, alwaar wy met den avond aankwamen. Alvoorens dit
 Hoofdt-luk te fluy- ten, heeft het my goed gedacht, een eygentyke
 en evengroote af- beelding van de Cederen, of vrug- ten der
 Ceder-boomen, te geven. Ten dien eynde dan heb ik'er uit-
 drukkelyk een open-gefne- den, en bevond de reuk van binnen even
 eens als Terpenty, daar kwam ook noch enig sap uit, niet
 tegenftaan- de dat ik ze nu zo lang heb bewaard. Zede ten Huyze
 daar ik gehuis-veft was, ten eeten. De Koop-lieden verzorg- den
 hem t'elkens, van't geen hy noodig mogt hebben. Onder an- deren
 verzorgt hy op een tyd een vuur-roer, om zich tegens de Wol- ven,
 en andere fchadelryke gedier- tens, die'er zeer veele zyn, te ver-
 dedigen; 't wierd hem ook gege- ven: hy onthield zich in een Grot
 van het Gebergte, en was een heel beleefd en minnelyk Man, van
 goe- de geboorte, en omtrent vyftig Jaa- ren oud. Sedert dat hy
 hier in deze eenzaamheid had gewoon, was hy verfcheyde reyzen
 weder in zyn Vaderland geweest, doch telkens wedergekeerd,
 brengende altyd eenige gaaven en gefchenken mede, welke hy
 aan den Patriarch vereer- de, die hem ook van alles verzorg- de, 't
 geen hy begeerde. Eer hy zich tot dit leven begaf, was hy een
 Geeftelyke onder de Latynen; doch oordeelende, dat hunne regels
 niet ftreng genoeg waaren, om de Zalig- heid te bewerken, had hy
 zich in dit gebergte opgeflooten, daar hy een zeer boetavig, en
 voorbeel- delyck leven voerde. Wegens komt te Tripolis. Afbeeld-
 ding der Gederen. Verhaal wegens een Klui- fenaar. REIZEN. 303
 Deze vochtigheid, welke den Ter-|korlen, daar de huysjes mede
 gevuld pentyn, niet alleen in de reuk,|zyn, de gedaante dezer
 vrucht, ge- maar ook in de aanklevendheid,|heel, en open
 gesneden, vertoond gelyk is, fpruyt uit de langwerpige|zich op N°. 157.
 LVIII. HOOFDSTUK. Steenen, daar zich de gedaantens van
 Visfchen in vertoonen. Verongelukking van eenige Schepen, in de
 Haven van S. Jan de Akre. Byzonderheden wegens de Stad
 Tripolis. Vreemde levenswys van een Turkschen Heilig, &c.
 Steenen,| daar zich de gedaa- tens van Visfchen in vertoo- nen. H
 Hier voor, aan het eynde van het ander Hoofd-ftuk, wegens de
 Cederen gefprooken hebbende, zal ik, in den aanvang van dit,
 fpreeken van zekere Steenen, in dewelke zich de gedaantens van
 ver- fcheyde foorten van Visfchen ver- toonen, zo natuurlyk, dat
 men ze niet zonder verwondering kan aan- zien. Deze Steenen
 werden, eenige uren buyten Tripolis, boven op een Gebergte,
 gevonden, doch ver- toonen, geheel zynde, van buyten niets, maar
 als men ze tegens de grond, ofergens op, fmyt, fplyten zy van
 malkander, by na gelyk de Leyen, of Schalien, en aldus ge-
 fpleeten zynde, ziet men de ge- daante van de Visfch, gemeenlyk
 op een der beyde ftukken, of, om beter te zeggen, de graat. Om
 ook van deze Steenen met my te voeren, ftuurde ik uitdrukkelyk
 ymand, met een Ezel, na het Gebergte, die'er my een goede

partye afbragt, waar onder ik'er een vond, welke, by geluk, zoodanig is gefpleeten, dat zich aan elke zyde van den Steen de helft van de Visfchgraat vertoond; ook flyuten de ftukken zo net op malkander, als of de Steen in zyn geheel was gebleven; en van alle de geen, die ik gezien heb, kon'er niet een by halen. 'k Heb deze ftukken, benevens malkanderen leg- gende, geteekend, om te beter aan te wyzen, hoedanig men de Visfch aan yder zyde ten halven ziet, dat is te zeggen, dat yder ftuk de helft van de Visfch vertoond, gelyk aangewezen word op N°. 158. 'k Moet'er dit byvoegen, dat de Steen eygentlyk twee duym langer is, als hy zich in de Prent vertoond. Gelyk dit Hoofd-ftuk niet als van afzonderlyke zaken zal handelen, moet'er ook het volgende plaats hebben. Den 22ften der meerge- noemde Maand January, kreeg men hier tydting, dat'er twee Franfche Koop-vaarders, door onftuymig- weer, in de haven van S. Jan de Akre, verongelukkig waaren, bene- vens noch twee Turkfche Saiken, een foort van vaartuygen, daar men zich in de Levant zeer veel van be- diend. 's Anderen daags kwamen'er in de twintig Matroozen, van de genoemde Scheepen, welke verhaal- den, dat het eene by nacht geftrand was, en twee Man van het zelve, te weten, den Schryver, en de Boots-man, gefneuveld, mitsgaders, dat ze beyde vol gelaaden waaren, en op hun vertrek laagen. Den zel- ven dag wierp hier ook een Saike het Anker, komende Mafteloos van S. Jan de Akre, daar ze het ongeluk van Schip-breuk evenwel noch was ontworfeld. Ik vond het te Tripolis zo wel, dat ik'er het winter fayzoen voor- by liet gaan, met het voornemen, van my vervolgens weder na S. Jan de Akre, daar ik, gelyk hier voor gezegd is, door de harde wind, niet aan Land had konnen geraaken, te Byzon- der2 rugtebegeven, ten cynde Nazareth, heden we- gens de Stad Tri- polis. en de Galilefche Zee, te gaan be- zichtigen. Middelerwyl nam ik de gelegenheid van de Stad, en om- leggende oorden, op. Zy Verongel- lucking van eenige Schepen, in de Ha- ven van S. Jan de Akre. Byzonder- heden we- gens de Stad Tri- polis. 304

CORNELIS de BRUYNS Zy is een der voornaamste Zee- plaatzen van Syrien, en zo handel- ryk, dat'er de Koop-manschappen van alle gewesten, zo te water, als te Land, heen werden gezonden, gelyk ook van daar weder na an- de re Oorden. Daar werden veele zyde stoffen gemaakt, als Kamelotten, Tryp en, Tapyten, &c. De Lands- douwe hier omheen geeft uitstee- k end goeden Oly, 'en fchoone Wynen. Omtrent een uur van het Land, regt voor de Stad, leggen twee kleyne Eylanden, op welker eene zich een meenigte van Duyven op houd, het ander kried van Ko- nynen, die'er door zeeker Hol- landfch Koop-man, eenige Jaaren geleden, gezet zynde, zich tot een ongelooffelyk getal hebben vermeer- nigvuldigd. Op beyde deze Eylan- den neemt men by wylen het ver- maak, van te gaan fchieten. Doch daar zich de Duyven onthouden, is het geweldig klipachtig, en derhal- ven niet wel te beklimmen. Tuffchen deze Eylanden, en de Stad, blyven de Schepen leggen, vermits ze door de droogte niet aan Land konnen komen. Even buyten de Stad, aan het water, of de vliet, die van het Gebergte Libanon nederdaald, welke haaren loop, gelyk een Rivier, door de Stad heeft, teekende ik een fraay gezicht,

ftrekkende zich tegens de de Brug, waar over men in de Stad gaat, gelyk op N°. 159. gezien kan worden. Weinig verder van de Stad, aan- het zelve water, heeft men een fraay Turks Klooster, beplant met Orangie- en Citroen-boomen, waar in zich eenige Turkfche Geeftelyken, Derviches geheeten, onthouden. Het legd byzonder aangenaam, te- gen het gebergte, in't verfchiet ver- toond zich de Berg Libanon, en het gantsche voorwerp zich op N°. 160. Omtrent een half uur buyten de Stad, legd de Brug van Godefroy de Bonillon, aldus geheeten, om dat ze door dien Dapper en Godvrugtigen Held is geficht. Deze Brug, die van Steen is, heeft drie boogen, door welker eene de gemelde vliet heen ftroomd. Boven over dezelve heeft men de waterleyding, door dewelke het water, 't geen voort- komt uit een Bron, neemende ha- ren oorfprong twee uren van hier, aan den voet van een berg, na de Stad werd gevoerd, en wel in zo- danigen overvloed, dat de meefte ftraaten, ja zelfs veele Huyzen, met Fonteynen zyn voorzien. Weinig verder heeft men noch een dergelyke Brug, welke door de boogen der eerfte gezien werd, met het Snewuw gebergte van den Libanon in't ver- fchiet. 't Is een heel vermaakelyk gezicht, en verbeeld zich N°. 161. Het gezelschap't geen'er met my was, en die, behalven den Conful (vertoond in 't Turks klee) alle te- genwoordig in Nederland zyn, is'er by vertoond, zoodanig als ze daar zaten, terwijl ik de afteekening op het Papier bragt. Te Tripolis zynde, wierd my een vreemde zaak verhaald, welke ik den Leezer ook moet mede deelen. Omtrent een Jaar voor myne komft, was hier een zeckere Turk geftor- lig, Vreemde lebenswys van een Turk- fchen Heij ven, die zich een weynig buyten de Stad onthield, na de Zeekant, aan de Rivier, of Vliet, welke van het Gebergte Libanon komt afvloyen. Een Sophia van enkele planken, op de wyze als een vierkante Tafel, verftrekte hem tote een Wooning, en op deze had hy zeventien Jaar ge- zeten, zonder ooit'er van te komen. Hy wierd by hen voor een Grooten Heilig gehouden, en de fpyfs hem dagelyks van alle kanten toegebragt. Gelukkig, dien hy de genade deed, van de zyne te nuttigen. Doch, niet tegenftaande alle deze Heilig- heid, had hy by wylen de grillen, van 't geen hem niet aanftond in de Rivier te fmyten. 't Aanmerkelykfte was, dat hy nooit een eenig woord fprak; de vuylighed, welke de natuur hem noodzaakte te loozen, leyde hy nevens zich neder, en de Turken, anderzins zo vies van diergelyke dingen, achteden zich ge- eerd, door dezelve te mogen weg neemen. Zo veel vermag een ydelc waan van Godvrugtigheid, by deze ver- REIZEN. 305 Verkeerd-geloovigen, dog het waare den ; die zich, met een gemaakte te wenschen, dat' er ook onder de Ichyn van Heiligheid, laaten mis- Christenen niet wierden gevon-leyden. 161 Qp LIX. HOOFD; 306 CORNELIS de BRUYN S LIX. HOOFDSTUK. Vertrek van Tripolis. Kaifa. Berg Karmel. Steene- vrugten. Komst te S. Jan d'Akre, en tegenwoordige staat van deze Stad, &c. Vertrek van Tri- polis. Kaifa. N a dat ik omtrent drie Maan- den myn verblyf te Tripolis had gehouden, om de Winter tyd te laten voor by gaan, trad ik den 9den. April 't Scheep, op een Hollandfche Koopvaarder, De Goede Fortuyn Elizabeth geheeten, ge- fchikt na S. Jan d'Akre, ten

eyn- de my na Nazareth, en de Gali- leesche Zee, te begeven, vervolgens weder na Tripolis te keeren, en van daar, over Land, na Aleppo tetrek- ken, maar alzo ons de wind tegen was, waeren wy genoodzaakt tot den elfden te blyven leggen. Thans wierd het Anker gelicht, doch kort daar na, vermits het dood-ftil was, weder in de grond gefmeeten. Om- trent den avond raakten wy een goed ftuk wegs, met de Landwind, in Zee. Den 12den. vorderden wy weinig, gelyk ook den 13den. heb- bende zeer ontfuymig weer, en een fchrikkelyke holle Zee. Den 14den. kreegen wy de Caap Bianco dicht ne- vens ons: des nachts flaaken wy we- der Zeewaarts in, vermits wy tot Akre niet wilden inloopen. Den 15den. na de middag lieten wy het Anker vallen, onder Kaifa, dewyl de Schipper, ter oorzaak van de harde wind, uit vrees van de kwaade Haven, het niet binnen Akre dorft zetten. Deze plaats, wel eer een vermaar- Stad, en die verfcheyde maalen van naam veranderd is, legd onder aan, en ten Noorden, van den Berg Kar- mel, aan den Oever van de Zee, omtrent drie uren van Akre, en is tegenwoordig van weinig belang, gelyk men op N°. 162. kan zien. De Arabiers, en de Turken, noe- menze Kafas. Wy konden dezen dag, door de holle Zee, met de Sloep niet aan Land komen, 't geen my geweldig moeyde, alzo ik zeer begeerig was om den gemelden Berg te bezichtigen. Op denzelven, aan het eynde van de Zee, legd het zo berugte Kloofster, waar in zich de Paters Berg Karmeliten onthouden. Hier toond men een Grotte, of Spelonk, in de Rotsgehouden, welke den Propheet Elifeus tot Woonplaats gediend zoude hebben. Een ftuk wegs van daar ziet men een Fonteyn, die de gemelde Propheet uit de Aarde deed ontspringen, en een weinig hooger noch een andere: beyde ge- venze goed water. Dicht daar by heeft men de Peuyntboopen des Klo- sters van S. Broeardus, die door S. Albregt, Patriarch van Ierufalem, gezonden wierd, om de Kluyze- naars, welke zonder regel, of Broe- derschap, leefden, binnen zeekere bepaaldheid te brengen. Men toond hier ook noch een Grotte van den Propheet Elias, en een andere van den Propheet Elifaeus. Wat laager, na de voet van den Berg, is een Grotte, waar in men zegd, dat den Propheet Elias het volk onderwezen heeft, deze is mede uit de Rots gehouden, en heel fraay. Hier hebben de Turken een kleyne Mosquee. Op dezen Berg vind men de Steene Meloenen, en andere Steene- vrugten, van welker eerfte my ver- fcheydene uitfteekend fraaye ter hand wierden gefield, gelyk ook eenige Steene Olyven. De gedaan- te dezer Meloenen vertoond zich op N°. 163. zo als ze geheel, en opengeflagen, zyn; waarom ik 'er twee heb verbeeld. Steene- vrugten. Men ziet 'er ook noch by, een foort van een Steene Oefter, of Capo- tonde, gelyk ze by de Italiaanen ge- noemd worden. Hy is inzyn geheel, gelyk mede de twee Steene Olyven, die 'er by zyn. Men zegd dat 'er ook geheele Druyve-troffen van Steen, van dezelve gedaan te, als men ze aan R E I Z E N. 307 aan de Wyngaarden ziet groeyen, gevonden werden, doch ik heb ze niet konnen bekomen, hoewel ik een der Paters zonderling te vriend had, die er my geerne mede gediend zoude hebben, indien ze maar te vinden waaren geweest. Deze Steene Meloenen hebben van buyten de- zelve gedaante, als de Natuurlyke, eenige

rond , andere langwerpig, gelyk ook dezelve grootte, en de schors omtrent dezelve dikte. Ge- brooken zynde, vertoonen zich de holligheden , even als die van de waare vrucht, ook hebben ze eenige reuk, die niet onaangenaam is. Komft te S. Jan de Akre, en tegen- woordige ftaat van deze Stad. Den 16den. der genoemde Maand April, toogen de Schipper en ik, met de Boot, na S. Jan de Akre, daar ik my eenige dagen ophield, en tydting kreeg, dar'er geene Pel- grims derwaarts zouden komen, ver- mits de Paters te Nazareth eenig verfchil met de Turken hadden. Ik bragt dan ondertuffchen eenige fraaye gezichtien op 't Papier, waar van deze verwoefte plaats een mee- nigte kan uitleveruen, inzonderheid overblyfzelen van gebouwen, onder dewelke niet het minfte is, 't geen men ten Weften, aan de Zeekant, ziet. Het vertoond zich heel grootz, en heeft, geloof ik, wel eer tot een Tempel gediend. De Bouw-kunde is'er, volgens de Gotfche order, in waar genomen, gelyk op N°. 164. werd aangewezen. In 't verfchiet vertoond zich de Berg Karmel, en het Dorp Kaifa, beneden aan het eynde van denzelven Berg, aan de Zee, mitsgaders het Klooffter der Karmeliten, boven op den uiter- ften top. Omtrent in het midden der Peuy- hoopen van deze Stad, teekende ik noch een gezicht van een gebouw, beftaande voor aan in eenige boo- gen, met vierkante pilaaren, waar over men, langs ettelijke trappen, na een foort van een Hof, of Paleis, gaat, flaande noch vierkant in wezen. Het fchynd van jonger tyd gemaakt te wezen, als het onderfte werk, 't geene van byzondere groote fteenen opgehaald is, waar van'er zeer veelc op de grond ge- ftort leggen, en vertoond zich op N°. 165. 105 Qq 2 Men 308 CORNELIS de BRUYNS Men ziet hier in 't verfchiet het Gebergte, 't geen zich na de Kar- mel strekt. Kortom, al wat 'er fraa ys in Akre te zien is , bestaat in de Peuykhoopen van het Oude Ptolomaïs, want aldus wierd deze Stad wel eer genoemd, na de naam van denEgyptifchen Koning Ptolomeüs, toen ze met regt voor een der aanzienlykste Steden van het Oosten kon gaan. De Zee heeft 'er een groot gedeelte af weg gefpoeld, gelyk men genoegzaam kan af meeten, uit de Ruinen, en Peuykhoopen, welke hier en 'daar het hoofd boven het water uitftecken, en zelfs ook in de Haven; deze loopt halvemaans wyze, en strekt zich, als met een bocht, tot aan den uitersten hoek van den Berg Karmel. Een kleyen getal van Huyzen, flegt genoeg, maakt wyders de tegenwoordige Stad uit. De Franken, welke meeft in Franfchen beftaan, woonen in een Chan, zynde een rond gebouw, met twee verdiepingen, verdeeld in verfcheyde vertrekken, waar af de onderfte dienen tot Pak-huyzen, om de goederen in te bergen, en de bovenfte tot Woonplaatzen. Hier hield ik mede myn verblyf, zynde gerecomman- deerd aan een Koopman van het Land, van wie ik zeer beleefd wierd onthaald. Terwyl ik my hier ophield, was ons Schip daar mede op de Reede gekomen, om eenige Katoen-baalen, die het 'er te laaden had, in te nemen, en zo weder te vertrekken, gelyk het ook op den 21ften der Maand, des nachts, onder Zeyl ging, zonder eens in de Haven te zyn geweest. De reeden was, om dat dezelve zeer gevaarlyk voor de Scheepen is, inzonderheid by Winter tyd, vermits, door de kwaade grond, ter oorzaak van de Peuy- hoopen, die 'er in

meenigte zyn, de touwen aan stukken ryten, daar het behoud der zelve in beftaat. Ik vond 'er ook nog een gedeelte van een der Scheepen, voor etteleyke dagen, als hier voor gemeld, alhier verongelukkig, boven het water leggen : maar van het ander wierd geen flikk vernomen. LX. HOOFD R E I Z E N. 309 LX. HOOFDSTUK. Tocht, van S. Jan d'Akre, na Nazareth. En beschryving van 't geen daaar te zien is. Kerk van Maria der Vreeze. Fonteyn van Maria, enz. D en 22ften. der meergemelde Maand April, na dat ik my nu zes a zeven dagen i' Akre had opgehouden , zeyde ik tegens den Pater President, dat ik, om verscheyde redenen, niet langer konde wachten , met na Nazareth op te trekken, en derhalven des anderen daags morgens derwaarts meende te gaan :waar op my wierd geantwoord, dat ik doen kon 't geen my belieffde. Ik beprak dan den Drogeman, en deed twee Paarden ten dien eynde gereed maaken; voorziende my wyders, van 't geen ik oordeelde noodig te zullen hebben. Wy vertrokken des morgens om- trent negen uren , en namen den weg, voor een gedeelte, langs de Zee, en vervolgens door een Veld, van den gewoonlyken weg af, alzo den Drogeman aldaar een ander Paard te haalen had; weshalven ik het beschryven tot aan de wedertogt uitstelde. Ten vier uren na den mid- dag bevonden wy ons tot Nazareth, alwaar ik my aanftonds na het Klooster vervooegde. Hier verftond ik, dat het verschil, tusschen de Geestelyken, en de Turken, bygelegd was. Dien avond bezag ik, in Proceflie, de Spelonk, alwaar (zo my gezegd wierd) de boodschap, wegens de mensch- wording van den Zaligmaaker, aan de Maagd Maria, gedaan wierd. Den 24ften. ging ik op den Berg Seyn, die beneden Nazareth legd, en byzonder hoog is, ter welker oorzaak men van den zelve zeer fraaye gezichten heeft, en het oog laat weiden over Akre, en den Berg Karmel, en aan d'ander zyde, over Damascus, Arabia Deserta, of het Woest Arabien , Judea, Samaria, en den Berg Thabor. Ter zyde van Nazareth, strekt zich een fchoone en groote Vakte, Efdrelon geheeten. Van hier teekende ik Nazareth af, 't welk tegenwoordig maar een on- nozel Vlek is, beftaande in eenige flechte Boeren-huyzen, gelyk op N°. 166. kan werden gezien. Wel eer is Nazareth een Stad genoemd geworden, immers, by d'Euangeliffen, als Luc. 1: 26. Ende in de zesde Maand wierd den Engel Gabriel van God gezonden, na een Stad in Galilea, genaamd Nazareth. En Math. 2: 23. Ende daargekoomen zynde, nam hy zyne Woonplaat in de Stad, genaamd Nazareth, op dat vervuld zoude worden, 't geen door de Propheeten gezegd is, dat hy Nazarene zal geheeten worden. 't Is gelegen in het Erfdeel Naph tali, en meenen eenige, dat het daaar voor een der vafte Steden aangeteekend ftaat. Volgens oude getuygeniffen, was het een vruchtbare luftige oord, die, door zyne getemperde lucht, een meenigte van vrugten, kruyden, en bloemen, voortbracht, doch tegenwoordig is 'er niets te vinden. Het legd als op een Heuvel, en is ten meerendeele met hooge Bergen beflooten, waar door men weinig uizicht heeft. Ik heb hier voor gezegd, dat zich de Vakte Efdrelon aan deftelfs zyde ftrekt. Doch men moet niet verftaan, dat deze Vakte gantsch tegen Nazareth aanftoot, want daaar leggen eenige Bergen, hoewel niet zeer hoog, tuffchen

beyden. De inwoonders beftaan uit Arabiers, en Turken, mitsgaders eenige weinige Grieken, en Maroniten. Men toond hier noch de plaats, Huysen Winkel daar Joeph gewoond zoude hebben, van Jo- ui- Q q 3 seph. 310 CORNELIS de BRUYNS uitgehouwen, en in de Printverbeelding is aangewezen, met de letter A. Gelyk ook daar de Synagoge der Jooden zoude zyn geweest, geteekend met B. Het Klooster, angevezen met de letter C. is een tamelyk goede Woonplaats voor de Gefeelycken, welke hier gemeenlyk, ten getale van omtrent twintig perfoonen, zyn. Spelonk daar de Boodschap aan Maria wierd gedaan. Ik teekende ook de Spelonk, alwaar de Boodschap, door den Engel, aan de Heilige Maagd wierd gedaan, zynde in den omvang van het Klooster beflooten. Men ziet hier twee Kolommen, van Graauachtige steen, welke omtrent de hoogte van vier Vademen hebben, en'er door de Keyzerin Helena gefeldt zyn. Van dezen word de eene gezegd te ftaan, op de zelfe plaats, daar Maria zich bevond, toen de Boodschap aan haar gedaan wierd. En d'andere, ter plaatze daar den Engel ftond. De Turken hebben van de eerfte, onder aan, wel twee voet hoog afgebrooken, zulks dat ze met het Capiteel aan het gewelf hangd. De Spelonk zelfe is ten meerendeele met cieraad van houtwerk bekleed, en verdoond zich zo- daanig, als hier op N°. 167. te zien is. Zy beflaait in de lengte omtrent vyftien voeten, en in de breedte zes, doch is aan het eene eynderuym drie voeten breeder, als aan het ander; de hoogte bereykt omtrent negen voeten. Ter zyde, in een kleyne Kapel, ziet men drie Altaaren. Spelonk van de Steilte. Ik bezichtigde ook de Spelonk, die de naam van Precipice, of Steilte, voert, ter oorzaak dat den Berg, daar ze in is, een vervaarlyke hoogte fteylte heeft. Hy legd ten Zuyden, een groot half uur van Nazareth, en word gezegd de plaats te wezen, van waar de Jooden den Zaligmaaker wilden afwerpen, volgens het getuygenis van den Evangelift Lucas Cap. 4. § 29. daar hy zegd, Ende opftaande wierpen zy hem uit, buyten de Stad, ende leyden hem op den top des Bergs, op dewelke hare Stad gebouwd was, om hem van de fteylte af te werpen, maar hy, door het midd en van haar doorgegaan zynde, ging weg: De Rooms-gezinden zeggen, dat hy uit haare oogen verdween, en zich in de gemelde Spelonk verborg. De weg, tuffchen Nazareth en dezen Berg, kan te Paard niet gebruykt worden, door de meenigte van groote Steenen, en Rotzen, die'er leggen. Ik bevond de laagte van deze Spelonk acht-en-veertig schreed en, de breedte vyf-en-twintig, en de hoogte na proportie. Tegen over dezelve heeft men een grote Put, uit de levende Rots gehouwen, doch daar tegenwoordig geen water in werd vernoomen : maar voor dezen gafze zulken overvloed, dat het water tot aan Nazareth vliette, en het Klooster zich als toen daar van bediende. Dit gezicht verтоond zich op N°. 168. zynde de Spelonk aangewezen met de letter A. en de Put met B. Van den gemelden Berg, ziet men Vlake over de gantsche Vlake Esdrelon, Vlake? Esdrelon? welke zes uren lang, en vier breed, werd gerekend. Aan geene zyde des zelve leggen Naim en Endor. 't Eerfte is een Stad, en de plaats, daar onzen Heyland de Zoon der Weduwe van den dood en opwekte. Luc. 7: 11. gelegen

tegen het Ge- bergte Hermon, daar de Koning- lyke Propheet David, in zyne Pfal- men, gewag van maakt. Het Dorp Endor legd wat meer aan de flinker zyde van de Vlake, tegen het zelfe gebegte, en is de plaats daar Jaël, de Huys-vrouw van Heber, den nagel door het Hoofd van Sifera floeg, Judic. 4: 21. en Pfalm. 83: 10. Dit gezicht ver- beeld zich op N°. 169. zynde Naim aan gewezen met de letter C. de Berg Hemon met D. en het Dorp Endor met E. Men toond hier ook dezelve plaats daar de Jooden, gelyk gezegd is, den Zaligmaaker van boven neder wil- den fmyten, 't geen een vervaarlyke hooghe fteylte is. Hier ziet men de Vlake Esdrelon aangewezen, op N°. 170. met de letter G. Op de voor- grond legd een groote fteen, daar eenigen van fchryven, dat hy zelve, zo REIZEN. 311 zo als Christus vertrokken was, zich aldaar geplaatft zoude hebben. En hier ter plaatze zoude het zyn, dat zy den Heere van boven neder meinden te doen florten: zynde waarlyk, wanneer men van daar na het Dal, en eenige minder Bergen, die noch tuffchen het Dal, en dezen Berg, in leggen, nederwaarts ziet, een verwaarlyke fleilte; doch die hier niet heeft kunnen aangewezen werden, om dat op de ftand-platze, daar ik my bevond, dezelve zich aan 't oog niet opdeed. In 't verschiet vertoond zich, in 't gebergte, de Stad Naim, en ter plaatze daar de letter H. ftaat, is de Beek Kifon, doch die men van daar nauwlyks in de Vlake kan onderscheiden. Van de zelve werd gewag gemaakt Jud. 4: 7. Ik zal aan de Beeke Kifon tot uttrekkenden Sifera, Jabins Krygs-overfte , met zyne wagens , ende zyne meenigte, ende ik zal hem in wwe handgeven.

In het wederkeeren van Nazareth , na Akre , ontmoet men de Kerk van Maria der Vreeze , also geheeten ter oorzaak dat de Heilige Moedermaagd aldaar , vol van vrees , den Heyland volgde, wanneer de Jooden hem voort fleepten , om hem van den top des Bergs af te ftooten. Terge- dagtenis van het welk deze Kerk is gestigt , zyndewel eer de Kerk van een groot VrouwenKlooster geweest, daar tegenwoordig niet als de Peun- hoopen van overig zyn. Mentoond hier mede een Steen, waar op Maria den Heyland, beyde geknield, zoude omhelfd hebben , na welken tyd de vormen hunner kniën daar tot nog toe ingeleven zouden zyn. Andere zeggen , dat de Heilige Maagd , in het volgen van den Zaligmaker, kwam te flruykelen, en dat ze aldus de gedaante haarer kniën in de Steen zoude hebben gezet. Inder daad, men ziet 'er eenige holligheeden: maar ik zoude niet durven verzekeren, dat s' er op zulken wys zyn ingekoomen, als 'er van verhaald word.

Vervolgens komt men aan de Fonteyn van Maria, welke heel goed water geeft, het zelve komt uit een kleyn Onder-aards Kerkje, 't geen de Grieken in bezit hebben, en zeer oud geacht werd. Dicht aan Nazareth ziet men een groote Spelonk, waar uit de steenen gehaald zyn, welke ten tyde der Keyzerin Helena, tot den opbouw van het eerfte Klooster al voor de Paters gediend hebben.

Kerk van Maria der Vreeze Fonteyn van Maria.

1. HOOFD. 312 CORNELIS de BRUYNS
2. HOOFDSTUK. Tocht, van S. Jan d'Akre, na de Galileesche Zee. Graff van den Propheet Jonas. Tegenwoordige flaalt van Cana in Galilea. Flakte der Koorn-airren. Berg der Zeligheid. Beschryving van de Gali- leesche Zee, en de Stad Tiberias. Plaats daar Joseph verkofft wierd. Beschryving van den Berg Thabor. Tocht na de Gali- leesche Zee. Rena. Graf van den Propheet Jo- nas. Cana in Galilea. Na dat ik aldus weder tot Akre was gekomen, maakte ik my aanftonds gereed, om 's anderen daags 's morgens na de Galileesche Zee te trekken, ten welken eynde ik nog een Arabier, tot myn geley- de, ging befpreeken, Wy vertrok- ken, omtrent twee uren voor het aanbreeken van den dag, verzelt door een Pater, dien dezelve nieuws- gierigheid derwaarts voerde, en paffeerden voor eerst het Dorp Rena. Wat verder vertoonde men my, in een Rots, eenige voet-tekenen van den Propheet Jonas. Hier na ziet men, ter flinker zyde, het Dorp Misdeflb, alwaar een Spelonk is, in de welke, volgens het zeggen van de Liedes des Lands, de Propheet Jonas begraven legd. Boven op deze Spelonk hebben de Turken een Mosquee gebouwd, ten opzichte dat het de Ruft-plaats van een Propheet is, voor welke alle zy een zonderlinge eerbiedig- heid hebben; ja, die voor deze plaats, gaat zo verre, dat zy geen Chriften toelaaten daar omtrent te komen: om welke reden ik my ook derwaarts niet vervoegde. Vervolgens komt men in de ver- maakelyke Flakte van Galilea, en aan deffelfs eynde te Cana. Hier ziet men, in de laagte, de Fonteyn, welkers water Chriflus, op de Bruyloft, in wyn veranderde. Wat hooger op den Berg, flaet een Kerk, ter zel- ver plaats, daar men meend de Bruyloft gehouden te fyn. Zy diend tegenwoordig tot Stalling voor de Beefien, en vertoond zich van buy- ten, als een flegt vervallen gebouw, waar aan men nog twee grote Poor- ten, en een kleyne, ziet; hebben- de wyders, ter rechter zyde, aan de halve hoogte, nog een gebouw, op de manier als een Vleugel, daar ook twee Poortien aan zyn, gelyk op N°. 170. verbeeld flaet. Van bin- nen vertoond zich noch een ry van vyf Kolommen, in het midden twee aan malkanderen, draagende het ge- welf. Ter rechter zyde flaet een fluk van een veel dikker Kolom, ter welker plaats ongetwyfeld de muur verbrooken zal zyn geweest, en de- zelve aldaar gefeld, om ze te on- derfchraagen; aan de andere zyde ziet men ook twee Poortien, en aan d'eene een Kolom. Deze Kerk heeft de langte van zeven- en-dertig fchreeden, de breed- te van veertien, en een laage ver- dieping. 't Afbeeldzel vertoond zig op N° 171. De plaats zelve, te weeten Cana, behalven dat'er nog veele flechte Huyzen flaan, is geheel vervallen, en word bewoond van een zeer boos- aardig volk, die Arabiers zyn. Weshalven ik, uit vrees van gezien te worden, haftig van het Paard trad, de Kerk bezigtigde, en aftee- kende, zonder dat het ymand ge- waar wierd. Men ziet hier rondom nog een meenigte van groote Steen- flukken, van Kolommen, en oude Ruinen, welke

genoegzaam te ken- nen geeven, dat deze plaats veel grooter geweest moest fyn, als zete- genwoordig is. Zy legd op een Berg, en is aan alle kanten met hooge Bergen omvangen, welke zich geheel woest opdoen. 't Eenig- fte dat zy vermaakelyk heeft, is de gemelde Flakte, welke, ten haaren opzigte, ten Noorden gelegen is. Hier R E I Z E N. 313 Hier ter Stede genas Christus den Zoon van den Koninglyken Hove- ling, die te Capernaüm dood krank lag, Iob. 4: 50. 't Is ook de ge- boorte plaats van Nathanaël, Iob. 21: 2. mitsgaders van den Apostel Simon, die daarom de Cananiter ge- noemd word, Mat. 10: 4. Cana verlaaten hebbende, en een teug uit de Fonteyn, of Bron, welkers water Christus in wyn ver- anderde, gedaan zynde, kwamen wy in de Vlake der Koorn-airen, daar wy langen tyd door reeden. Zy werd aldus geheeten, ter ge- dachtenis, dat de Discipelen alhier op den Sabbath de Koorn-airen aten, waar over de Pharizeen tegen den Heyland zeyden, Ziet, uwe Discipelen doen, dat niet geoorlofd is te doen op den Sabbath, Mat. 12: 2. daar Christus op antwoordde: Hebt gy niet geleesen, wat David gedaan heeft, toen hem hongerde, en haar die met hem waaren? hoe dat hy gegaan is in't Huys Gods, en de Toonbrooden gegeten heeft? enz: Mat. 12: 3. en Marc. 2: 36. Men ziet hier nog een Boom, Tere- binto de gli Apostoli, of de Tarpentyn boom der Apostelen, geheeten, daar men geloofd die eygentlyke plaats, van 't geen zo even gezegd is, te wezen. By dezen gingen wy neder- zitten, om het hert wat te sterken, zynde nu alreede wat vermoeyd. Deze Vlake is omtrent twee uu- ren lang, en tamelyk breed. Men ziet 'er een Dorp Poveretti, of Arm- dorp, geheeten, en, tegen het zelve over, een ander, Libie genaamd. Een weinig verder voort gereeden, en op een Berg gekomen zynde, zaagen wy de Galileesche Zee, en Bethulien, in de belegering van wel- ke Stad Judith Holofernes het Hoofd afhieuw, Judith 13: 9. Vervolgens komt men in de Vlak- te Neftalin, in welkers middenden Berg der Zaligheid gelegen is, al- dus genaamd, om dat Christus hier, door gelykeniffen, over het Koning- ryk der Hemelen, en de Zaligheid, predikte Mat. 5. Van dezen Berg heeft men een zeer aangenaam ge- zich, over de Galileesche Zee, waar achter zich de Bergen van het Woest Arabiën vertoonen, aan wel- ker flinker zyde de Jordaan in de gemelde Zee loopt. 'k Heb dit af- gebeeld onder N°. 172. De plaats die zich hier, tegens den middensten Berg, doet zien, werd Houwart genaamd, en de voorgrond, geheel in de Schaduwe, is de Berg der Zaligheid. Omtrent een half uur eerder komt men ter plaatze, daar onzen Zali- maaker, met vyf Brooden en twee Vifchen, vyf duizend menfchen spyfde, Mat. 14: 19. En van daar aan het Dorp Maven, leggende beyde op het gebergte, aan welkers voet de Stad Tiberias gelegen is, aan een zeer vermaakelyken Oord, op den Oever van de Galileesche Zee. Maven Galileesche Zee. Wy lieten de Stad aan de flinker hand, en gingen eerst twee baden bezien, welke, omtrent een Ita- liaanfche myl van de Stad, aan de gemelde Zee gelegen zyn, en uit de natuur het water geven. Alwaar, ter zelve tyd, eenige

Arabifche Vrouwen bezig waaren met zich te reyningen. Van hier reeden wy langs de Peunhoopen van het oude Tiberias, 't geen een groote Stad moet geweest zyn, alzö men, nog meer als een uur in de lengte, de Grond-veften en overblyfzelen daar van vind. Wat de tegenwoordige Stad belangd, zy is heel kleyn, en heeft weinige Wooningen, die 'er gantsch armelyk uit zien, mitsgaders twee Poorten, doch waar van d'een maar gebruykt word, en d'ander geflooten blyft. Men ziet 'er nog verfcheyde overblyfzelen van Oudheden, onder dewelken het voornaamfte is, de Kerk van S. Pieter, die nog in haar geheel flaat; zy is kleyn van begrip, hebbende maar in de lengte een-en-twintig voeten, Rynlandsche maat, en in de breedte omtrent negen voeten. Men wil, dat deze Kerk geflicht zy door de Keyzerin Helena, ter plaatze daar onzen Zaligmaaker tegen Petrus zeyde, Tu es Petrus, & fuper banc Petram Edificabo Eccleiam meam. R r Aan Cy zyt Petrus, en op deze Petra zal ik myne Kerk bouwen. Vlake der Koornairen. Poveretti en Libic. Berg der Zaligheid. 314 CORNELIS de BRUYNSS Aan een andere kant ftaat nog een Ruine van een groot gebouw, 't geen mogelyk een Kasteel geweest zal zyn. De muuren, daar de tegenwoordige Stad, zynde maar een kleyn gedeelte van de Oude, mede omvangen is, wil men wel zeggen, dat'er door een Joodsche Weduw om gemaakt zouden zyn, binnen welke zy begeerde, dat de Jooden zich zouden onthouden, die'er eertyds in groote meenigte zyn geweest: doch, voor omtrent dertig Jaaren, heeft de kneveling, en dwingelandy, der Turken hen van daar doen vertrekken; zulks dat 'er tegenwoordig niet een meer te vinden is. Tuffchen deze muuren, en de Zee kant, ftaan veelc Dadel-boomen. Van hier heeft men een zeer vermaakelyk gezicht, over de Galileefche Zee, aan welkers zyde zich het Steenachtig Arabiën vertoond, en kennelyk de plaats, daar de Jordaan in de genoemde Zee vloed. Ik tekende deze Stad, van boven een hoogen Berg, zynde dezelve, waar over wy, herwaarts komende, waaren getoogen. De Kerk van S. Pieter werd hier aangewezen met de Letter A; de Galileefche Zee, ter plaatze daar de Jordaan zich in dezelve flort, met B; 't Gebergte van het Steenachtig Arabiën, met C. en de Prent zelve geteeckend met N°. 173. Ter flinker zyde van 't geen hier met de Letter B. is aangewezen, zegd men nog einige Peuynhopen van de Stad Capernaïm te vinden te zyn, daar Mattheus het Tolhuys verliet, om den Zaligmaaker te volgen. Dat ze daar omtrent gelegen moet hebben, getuygen genoegzaam alle de Evangeliften; en zyn ook hunne dreygementen, ten haaren opzigt, niet te vergeefs geweest: Gy Capernaïm, die tot den Hemel toe zyt verhoogd, gy zult tot de Helle toeneder gefort worden, enz Mat. 11: 23. Want zy is zodanig verwoeft, dat men nu naauwlyks weet, waar zy geftaan heeft. Ik'tekende ook nog, zittende aan de Zeekant, ter plaatze daar het groot gebouw in de Stad verbeeld is, twee verfcheyde gezichtten, onder N°. 174. en 175. in het eerfte ver-toond zich het gebouw, aan de rechter zyde, en in het andere een ftuk van het zelve, aan de

flinker zyde. Wat de Galileefche Zee belanged, daar men ook nog de namen, van de Zee Tiberias, en het Meir Gene- zareth, aan heeft gegeven, haar water is zoet, heel goed om te drin- ken, en uitfteeckend Vis-ryk. Voor dezen plachten zich hier veele Chri- ftene Vijfchers t'onthouden, die'er zich tamelyk konden geneeren, maar de dwingelandy, en gierighede, der Turken, heeft hen, even als de Joo- den, genoodzaakt zich elders te vertrekken. 'k Heb derhalven niet anders van deze groote Vifch-ryk- heid kunnen genieten, dan alleen het gezicht: want verwaarts men het oog, aan den Oever, wend, ziet men ze in menigte zwemmen. Hier uit, te weten, dat'er zich geene Vifchers onthouden, ontftaat ook nog een tweede ongemak, nament- lyk, dat men zich niet aan den an- deren Oever kan laten overzetten, 't geen lichtelyk zoude kunnen ge- fchieden: daar men nu in tegendeel een grooten omweg te Land moet neemen, en niet zonder het uiterfte gevaar, ter oorzaak van de Arabi- fche Roovers. Het was aan deze Zee, dat de Zalgmaaker Petrus en Andreas, welke Vifchers waren, gebood hem te volgen, om hen Vijfchers der menfchen te maken Mat. 4. §. 19. Gelyk ook de gebroeders Jacobus en Johannes, de Zoonen van Ze- bedeus, welke, met hunne Vaders, bezig waren om de netten te ver- maaken §. 21. Hier wandelde ook de Heere Christus op het water, wanneer Petrus verzocht tot hem te koomen, en, vreezende te verzin- ken, uitriep Heere behoew my, Mat. 14: 30. Wy hielden te Tiberias onze maal- tyd, met het geen waar mede wy ons voorzien hadden, in de fchaduw van een vervallen gebouw, en onze nacht-ruft niet veel beeter, als in de Galilee. fche Zee. R E I Z E N. 315 in de opene lucht , hebbende maar een verdeckeltje van stroo, 't welk den Gouverneur der Stad by dag tot een Sophia vertrekke, boven ons; 't geen uitdrukkeljck geschiedde, om het Ongedierte in de Huyzen niet onderworpen te wezen , doch wy vonden'er ons evenwel genoeg van geplaagd. De morgenftond wierd dan met verlangen te gemoet gezien, en, met het opgaan van de Zon, de Stad Tiberias verlaaten. Wy toogen weder door hetDorp Maon, en de Vlake Neftalin; al- waar men een water ziet vlieten, die Fjume di Donne, of de Juffers- rivier, heeten word: om welke oorzaak is my onbekend. Vervol- gens ziet men twee Dorpen leggen, het laaste op een Berg, genaamt Sabbato. Sabbato. 't Zelve voor by gereden Eynet- Eynet-tesjaar, of Plaats der koop- tesjaar, lieden. Hier fcheid de Karavaane, welk van Constantinopolen komt, van malkander, nemende de geen die na Jerufalem trekken, een anderen weg, als die na Kairo gaan, gelyk ook die na Damafcus willen. Omtrent het gemelde Dorp legd eene Kasteel, Finesiar genaamd, al- waar yder Pelgrim een Ryksdaal- der van Tol moet betalen; hier af komt de helft aan den Turkifchen Bevelhebber, en d'andere helft aan de Arabiers. Om den eerfte te vol- doen, moeft ik van het Paard fty- gen, ten cynde in zyne tent, welke hy daar ter plaatze had opgeflea- gen, Kaffé met hem te drinken. Ik vond hem heel beleefd, en ver- piligkende, ook wierd hy van al de wereld gepreezen. Alhier zegd men, dat Joseph, door zyne

Broeders, aan de IJmaë- liten, welke met hunne Koopman- fchappen van Gilead kwamen, en naEgypten aftoogen, verkocht wierd; Gen. 37: 25. De Kuyl, die in de Woeflyn was, daar zy hem in- wierpen, gelyk in de voorige ver- zen gezegd werd, is nog, een groot fluk wegs van daar, te zien; maar vermits de Arabiers het hier om heen zo onveylig maaken, darf ik my niet derwaarts begeeven, alzo ze ge- heel van den weg afgelegene is. Deze Kuyl, of Put, werd nog heden- daags by d'Arabiers Sima Pifesf geheeten. Vervolgens komt men in de Valey Ifralon, daar men over de Beek Sihon trekt, en wyders aan den Berg Thabor, omtrent twaalf Italiaansche Berg Tha- mylen van de Galileefche Zee gele- bor, gen. Deze Berg is byzonder hoog, en ryft heel fteil opwaarts, op de wyze van een Suiker-brood. Ik te- kende dezelve, een fluk wegs van daar, in het Veld, gelyk hy zich in de Prent, van alle d'andere Berg- gen afgezonderd, op N°. 176. ver- toond. Vermits men'er te Paard niet wel kan opkoomen, lieten wy dezelve beneden aan den Berg, en teegen aan 't klauteren; daar wy omtrent een half uur mede bezich waaren geweest, wanneer wy'er ons boven op bevonden, niet weinig ver- moeid, door dien ongemaklyken opgang. Wy rufleden ons daar wat uit, en vervoegden ons wyders na een kleyne Grotte, in het opperfte van den Berg, maakende een gedeelte van een vervallen gebouw, van zeer grote fteenen opgehaald, daar men nog verfcheydene boogen van ziet. Aan het eynde van deze Grotte heeft men een flapel van fteenen gemaakt, welke den Geeftelyken, die daar komen, tot een Altaar ver- ftrekt. De Pater, dien ik by my had, deed'er mede de Mis, terwyl ik, voor de Poort, de tekening daar van op 't Papier bracht, te zien op N°. 177. Hier houd men de plaats te zyn, daar Chriflus van gedaante veran- derde, en Mozes, en Elias, met hem fpraken, en Petrus drie Taber- nakelen wilde oprechten, Mat. 17.

1. 1. Den Apoftel Petrus noemd dezen Berg, den Heiligen Berg, 2 Petri 1: 18. Ik vond alhier nog veele overbylzelen van oude ge- bouwen, waar van de fteenen, welke byzonder zwaar, en groot, zyn, hier altermaal, met ongemeenen ar- beyd, opgevoerd moeten wezen: want de Berg is, uit zich zelve, gantsch niet Rots, oft fteenagtig, in R r 2 te- 316 CORNELIS de BRU YNS tegendeel, is hy over al, van boo- ven tot beneden, ja zelfs op den kruyn, met geboomte, en Kreupel- bosch, bezet. Ik teekende, terwijl ik my hier bevond, een gezicht, waar in men verfcheyde van de ge- melde Ruïnen ziet, al te maal van zeer zwaare steen gemaakt; 't ver- beeld zich op N°. 178. en wyft aan, dat de Berg boven niet vlak, maar geheel Heuvel- en Bos-achtig, is. De Vlake vertoond zich in dezelve Print, beneden aan de rechter zyde, benevens eenige der omleggende Bergen in 't verschiet. Rondom heen verlustigd zich het oog, met zeer fraaye gezichten, van het voor- naamste gedeelte des Heiligen Lands. Men vind hier nog een heel fchoone Water- put, by dewelke wy wat gingen zitten eeten, en zeer fris en

lekker water dronken. 's Namiddags ten drie ureen daalden wy weer niederwaarts; doch aan een heel andere zyde, van den Berg, als waar langs wy waeren opgekoomen. Beneden aan den voet heeft men het Dorp Deborahgenaamd, en by d'Arabiers Tour. Dit werd drie Italiaansche mylen van den top des Bergsgerekend, men toond hier een Spelonk, waar in d'andere Apofteen gebleeven zouden zyn, wanneer Christus met zich nam Petrus, en Jacobus, en Johannes zyn Broeder, en hen op een hoogen Berg alleen bracht Mat. 17. 1. Niet verre van daar ontmoet men ook nog een oude Ruïne van een Kerk, welke men zegt, door de Keyzerin Helena gesticht te zyn. Deze was het laaste, 't geen wy gingen bezichtigen; waar na weder om te Paart zynde geftegen, reeden wy door een Dorp in het gebergte, Eymaeym geheeten: kwamen vervolgens in de Valey Wadisjem; en, des avonds ten zes ureen, weder te Nazareth, 't geen acht Italiaansche mylen van den Berg Thabor werd gerekend. Deborah

1. HOOFD. R E I Z E N. 317

2. HOOFDS TUK. Vertrek van Nazareth. Sefora. Valey Zabulon, en gebergte van Damascus. Bedenie. Tieri. Vlake van S. Jan d'Akre. Kosteu, die men gehouden is te doen, tot de tocht na Nazareth, en de Galileesche Zee. Den 28sten April, 's morgens ten in het Veld, onder een Boom, hiel zeven uren, na dat ik den den wy ons middagmal: vervolg- Pater Priefident had bedankt, wegens den wyders onzen weg, en kwamen, zyn beleefd onthaal, begaf ik my 's middags ten drie uren, weder tot weder op weg na Akre, en kwam Akre, alwaar ik verftond, dat'er voor eerft aan het Dorp Sefora, of Weder- Saffauri, leggende op een Berg. kommenf tot 't Is voor dezen een fchoone Stad Akre. geweeft, gelyk men genoegzaam kan afmeetien, uit de Grond-veften der zware vervallene gebouwen, en der verbrokene Kolommen, en Pilaaren, waar van echter nog eenige in hun geheel ftaan, gelyk mede nog een boog, welke gezegd word, van de Kerk van S. Joachim te zyn. Eenige houden deze plaats voor d'oude Stad Saffet. Sefera. Valey Sabulon. Bedenie. Tieri. Vlake van Akre. Van hier heeft men een zeer fraay gezicht, over de Valey Sabulon, en het Gebergte Damascus, met fneeuw bedekt. Tot de Valey komende, welke omtrent zeffien Italiaanfche mylen lang, en twee breed, is, paffeeerd men het Dorp Bedenie, gelegen op een Berg, en, tegen over 't zelve, het Dorp Fornendo. Hier heeft men een Fonteyn, die den naam van de Valey voerd, en zes Italiaanfche mylen van Nazareth gerekend word. Vervolgens voort rydende, door een heel aangenaam en vermaakelyk Gebergte, komt men aan het Dorp Tieri, alwaar de Vlake van Akre aanvangd. Dit Dorp werd vyf Italiaanfche mylen van de gemelde Fonteyn gerekend, en geeft een fchoon gezicht over de voornoemde Vlake, de Zee, en den Berg Karmel. Hier Men befpreekt, alleen zynde, gelyk ik'er

ben geweest, twee Paar- den, een voor u, en het ander voor den Drogeman, die u na Nazareth, en de Galileesche Zee, geleyd, en van daar weder tot Akre brengd, 't welk in alles omtrent veertien Ryksdaalders komt te bedraagen. Doeh men moet hier niet onder ree- kenen, 't geen men tot Nazareth, tot erkentenis, aan het Kloofier geeft; daar is ook geen pryf toegeeeft, en yder geeft zo veel, als zyn gelegent- heid, of mildheid, toelaat. Voor my, ik moet bekennen, dat ik'er wel gehandelt ben; en niemand, geloof ik, heeft reeden, om'er zich over te beklagen. De Geeftelyken zyn'er beleefd, en minnelyk, en 't onthaal, 't geen de Pelgrims ge- daan word, verdiend wel dat men de noodzaakelykheden van het Kloofier te hulp kome. R r 3 LXIII. HOOFD- 318 CORNELIS de BRUYNS

3. HOOFDSTUK.

Vertrek van Akre. Ongemaklyke ontmoeting van den Auteur, met den Aga van Tyrus. Putten van Salomon. Tegenwoordige staat van de Steden Tyrus en Sidon. Wederkomst tot Tripolis &c.

Vertrek van Akre. Hebbende verding gemaakt, met Straks waaren zy gereed, om zyn den Schipper van het vaartuyg, 't geen na Tripolis meende te bevel in 't werk te stellen, en, wil- gaan (gelyk in het ander Hoofd- lende my by de armen grypen, zeyd stuk gezegd is) op voorwaarde, ik hen, dat ze die moeyte niet behoe- dat hy my te Tyrus, en Sidon, te- den te neemen, en dat ik vrywillig genwoordig Saïde, daar hy moest zouden gaan, ter plaatse daar den wezen, te Land zoude zetten, en Aga my begeerde te hebben; doch, eenige uren wagten, vervoeigde ik dat hy verzeekerd mogt zyn, dat ik, door den Consul te Saïde, aan den my, met het vallen van den avond, Baffa kennis zoude doen geven, aan boort. Wy staaken omtrent onder het onglyk, 't geen my alhier middernacht, met de Landwind, wierd aangedaan: want deze plaats behoord onder het gebied des Baffas van Saïde. En, om den Aga nog Cabo meerder bekommerd te maken, en Bianco. te ligter van hem ontlagen te wor- Tyrus. Den Sour, of Tyrus, alwaar wy ten An- den, trachtete ik hem wys te maa- ker bleven. Ik heb hier voor, spree- ken, dat ik een Koopman tot Tri- kende van de Plaats, gezegd, dat polis was, en 'er ettelijke Jaaren had men daar een foort van geweld, gewoond, en dat ik derhalven wel omtrent de Reizigers, oeffend, met wist, hoe het zich hier, omtrent de tol alle regt en reden, afte perflen; en, toedroeg: maar ik kon, met alle deze uitvluchten, zoo veel niet te weeg brengen, dat men my, zonder bynde nu, door de Kooplieden van deze Kuyst, onderrecht, dat men'er betaaling, wilde laten gaan; in te- niet schuldig is yts te betalen, en ik gendeel, wierd ik in het Kaftel ge- my vrylyk aan Land mogt bege- bragt, en in een vuyl flinkend gat ven, liet ik het 'er op afloopen, gezet, vol van ongedierte. Hier vond ik ook noch een ouden Griek- stappende aanfonds uit de Bark. Ik vonschen Priester, die'er om dezelfde vonden den Aga, die'er het bevel had, reden was in gebracht. Ondertusschen met eenige van zyn Volk, aan de Zee- kwam de Schipper van de Bark my kant zitten,

van wien ik straks wierd verscheide maalen, van buyten, in de Kasaare, of Tol, te betalen. Waar op ik hem het Italiaansch, toeroepen, dat ik doch maar zoude betalen, en dat de Con- te gemoet voerde, dat de Franken sul de Consul te Saïde de uitgeschootene penningen my wel weder ter hand aldaar geen Tol schuldig waaren, met byvoeging, dat ik'er meer- zouden doen stellen, klagende, dat hy zonde niet dorst vertrekken, daar ook nu niet van meining was, een by aldien ik een Expressen, gelyk enkele penning te geeven. Den Aga, die aldus niet wilde laten afmeende te doen, na Saïde afvaar- zetten, gebodd hier op aan zyne digde, den Aga hem zoude doen ophouden, en my onderwy! niet Fanitzers, dat ze my in het Ka- als Brood en Water, tot myn onfteel gevangen zouden brengen. der- REIZEN. 319 derhoud, laten toekomen. Deze gedagten deden my eyndelyk, na twee a drie uren gezeten te heb- ben, het beflyut neemen, van de geeyfchte fomme te betaalen. Waar op dan weder voor den Aga gebragt zynde, zeyd ik hem, dat, als hy doch onredelyk wilde wezen, hy my wel alles kon afnemen, wat ik had. Doch, hy antwoordde heel net, en zachtzinnig, dat hy niet cenen ftuyver meer begeerde, als hem rechtveerdig toekwam. Ik fchoot dan de beurs, en telde hem omtrent vier Ryksdaalders, zynde het geen zy voor yder Perfoon van Tol begeeren. 't Speet my te meer, dewyl men het niet fchuldig is, en dat my ook de Koopliden van de Kuft uitdrukkelyk verzorgt hadden, dat ik niet zoude betaalen: want als de Turken eens ytwees hebben beginnen in te voeren, is'er zeer bezwaarlyk kans, om het'er ooit weder af te krygen, en ik vrees dat de Franken, al volgden ze ook myn voorbeeld, en lieten zich gevangen zetten, deze Tol wel altyd zullen moeten betaalen. De reden, dat ik hier aan Land ging, was, om de Putten van Sa- Purten lomon te bezien, ten welken eynde van Salo- ik, na dat ik myn gefchil met den Aga ge-effend had, een Janitzer mgn. van hem mede nam, benevens twee Grieken, uit onze Bark, en, hebbende ons van Paarden voorzien, reeden wy omtrent twee uren Land- waart in, wanneer wy aan de gemelde Putten kwamen; welke ik zo fraay bevond, dat ze my alle myne geleden ongeneugten deden vergeeten. Men geeftze de naam van drie Putten, en inderdaad daar zyn'er ook drie; maar de eene verdiend maar gerec- kend te worden, uit dewelke het water gefiadig boven over heen komt loopen. Men zegd, dat men nooit grond in deze Put gevonden heeft, hoewel men 'er verfcheyde reyzen, door het middel van touwen, met gewicht, de proef af heeft genomen: maar ik oordeel, dat beneden, door de fterke ftrom, de grond niet geraakt kan worden. 't Gevoelen is, dat het water uit een onderaardsche Rivier voortkomt, welke men meend, dat haar oorfpronk uit het Gebergte Libanon heeft, en dat de Koning Salomon, door zyne groote Wysheid, kennis van die Rivier hebbende, deze Put derhalven daar ter plaatze deedt maaken. Wat'er van zy is my onbekend, maar ik moet bekennen, nooit eenige fraayer, noch vreemder gezien te- hebben. Het water loopt 'er in overvloed boven uit, en ftort zich in een Ca- naal, ter zyde van de Put, waar uit het vervolgens over de Velden vloeyd, tot aan de Zee, daar het zich in ontlaft. Men heeft 'er ook een

waterleyding aan gemaakt, door dewelke het water, in een vierkan- tig gebouw, niet verre van daar ge- legen, loopt. Hier zyn eenige Koorn-molens, die het Koorn van de gebuerige Bergen, en Dorpen, maalen. Onder uit het gemelde gebouw ftort het water, 't geen door deze Koorn-molens werd opgehaald, in groote menigte, door eenige ga- ten, uit, en vloeyd vervolgens, even als wegens het water van Put gezegd is, mede in de Zee. Dicht by het zelfde ftaat een zweare Boom, die een aangename fchaduwe verleend. In het afteeken van deze Put, had ik de grootte van den mond by- zonder gemeeten, doch ben ze, ik weet niet door wat ongeluk, of ver- zuym, kwyt geraakt, dan heb na- derhand van anderen verftaan, dat ze zeftien voeten in den middellyn heeft. Zy vertoond zich achtkan- tig, en is opgehaald met breede fteenen, daar ook de oppervlakte van den mond rondom mede be- legd is, 't gezicht der zelve, met het gebouw daar benevens, vertoond zich op N°. 179. Aan de regter zyde der afteeke- ning, ziet men duydelyk de Paffa- gie, waar door het water, uit de Put, na de Velden loopt. 't Is byzonder goed om te drinken, weshalven de Ingezetenen der omliggende Dor- pen het gefiadig, met aarde kruy- ken, komen haalen, gelyk zulks ook noch, terwijl wy 'er waaren, van een 320 CORNELIS de BRU YNS een nabygelegen Dorp gedaan wierd. Op dat die van Tyrus zich ook ook van dit water zoude konnen bedienen, lieten zy een waterley- ding maaken, van de Put af, tot aan de Stad, van welcke men nog over al, langs den weg, de ftuk- ken en brokken ziet, even zo- danig verwoeft, als ik hier voor de Stad heb afgebeeld. Deze water- leyding is tamelyk hoog geweeft, en ftrekt zich over groote boogen heen, gelyk de overblyfzelen nog uitwyzen. 't Geen in het Hoog-lied Cap. 4: § 15. gezegd word, (O Fonteyn der Hoven, Put der levende wateren, die uit Libanon vloe yen !) meenen eenige, dat van deze Put verftaan moet werden, doch ik laat deze ftofje over aan de God-geleerden. Wat de twee andere Putten aan gaat, die zyn van weinig belang, en ver- dienen nauwlyks dat men 'er van fpreekt. Tegen- woordige ftaat van de Stad Tyrus. Na dat wy nu weder, langs den zelve weg, te Tyrus waaren ge- komen, ging ik de overblyfzelen van die vermaarde Stad bezichtigen. Ik vond'er een menigte van Ruinen. Verscheydene geheele Kolommen, en ontallyke die verbrooken lagen : onder anderen een, die by een kleyn Huysje, of Kapelletje, van de Grieken ftaat, tegen dewelcke ik zag, dat alle onze Schi plieden zich den rug fhuerden; waar van dere- den gevraagd hebbende, kreeg ik ten antwoord, dat deze Kolom de kragt had, van alle Pyn in de len- denen, ende daar omtrent gelegene deelen, te doen verdwynen. Maar, het voornaamfte, 't geen ik onder deze Peuyenhoopen ont- moeted, was het overblyfzel van een Tempel, die aan d'eene zyde noch by na in zyn geheel ftaat, met een gantfch gaave trap daar aan, waar langs ik tot boven toe opklop. Voor dit gebouw legd, vlak op de grond, weder een Kolom, beftaan- de in drie Kolommen aan malkan- der. Zy is van een ongemeene grootte, en zo vreemd van maakzel, dat ik nooit diergelyk gezien heb. Dit gebouw vertoond zig op N°. 180. gelyk ook de gemelde Kolom, daar men echter het derde deel, als leggen- de onder de twee anderen, niet van kan zien. Twee

Figuur-tjes, in de Prent-verbeelding aangewezen, be- flaan een goed ftuk van de twee bo- venfte deelen der Kolom. Wyders beftaat deze plaats tegen- woordig uit twaalf of veertien zeer flegte Huyzen, welke door de Tur- ken, en Arabiers, werden bewoond. Chriftenen zyn 'er niet. Zy was eertyds de voornaamfte Stad van Phoenicien, heel volkryk, magtig, en berugt, wegens haare Zee- vaart, en Koop- handel, waar door zy ongemeene rykdommen had ver- kreegen , gelyk in de H. Schryftuur daar van menigmaal gewag gemaakt werd. Men gelooft dat ze door de Sidoniers geficht is, 't geen ook de Propheet Efaias , wegens haar ver- derf fpreekende , te kennen geeft, wanneer hy zegd, Cap. 23: 12. Gy zult niet meer vrolyk kuppelen, o gy verdruckte Maagd! gy Dogter, Sidons &c. Ten tyde van den Koning Salo- mon haalden die van Tyrus de Ce- derboomen , tot den opbouw van het Huys des Heeren, van het Ge- bergte Libanon , gelyk hy aan Hi- ram , den Koning van Tyrus, ver- zocht, zyne Knechten te gebieden, dat ze hem Cederen van den Liba- non zouden houwen, 1 Con. 5: 6. Zoo gebied nu , dat men my Cederen uyt Libanon bouwfe, en myne Kne- ten zullen met uwe Knechten zyn, en den loon uwer Knechten zal ik u geven , na al dat gy zeggen zult, want gy weet , dat onder ons nie- mand is, die weet Hout te bouwten, gelyk de Sidoniers. Ook dienden de Tyriers den gemelden Koning, op de Schepen, welke hy te Ezion-Ge- ber deed maaken, om Goud van Ophir te haalen, 1 Kon. 9: 26. De Koning Salomon maakte ook Schepen te Ezion-Geber, dat by Eloth is, aan den Oever der Schelf- Zee, in het Land van Edom: En Hiram zond met die Schepen zyne Knechten, Schip- lieden , kenners van de Zee, met de Knechten van Salomo: En zy kwa- men R E I Z E N. 32t men tot Ophir, ende baalden van daar des Gouds vier honderden twintig talenten; en bragten het tot den Koning Salomo. Wydluftig fpreekt ook de Propheet Ezechiel, in het 27fte. Capittel, van de magt der Tyriers, hunne bekwaamheden tot verfcheyde dingen, en van de gee- nen die handel met hen dreeven. 't Schynd uit de woorden van den Propheet Esaias, Cap. 23: 2. dat de Stad Tyrus wel eer van het vaste Land afgelegen is geweest, alzo hy de Tyriers daar ter plaatze Inwoon- ders des Eylands noemd. Zwygdgy Inwoonders des Eylands, gy, die de Kooplieden van Sidon, over Zee vaa- rende, vervulden, En 6. Vaart over na Tharzis, buyldgy Inwoonders des Eylands &c. d'Ondergang van deze Stad, wel eer zo magtig, dat'er de gemelde Propheet over uit roept Cap. 23: 8. Wie heeft dit beraadflagd over Tyrus die kroonende Stad, welkers Koop- lieden Vorften zyn, welkers Hande- laars de Heerlykften in den Lande zyn &c. werd op verfcheyde plaat- zen in de Prophetien voorezegd, als Esai. 23: 7. Is dit ww vrolyk happe- lende Stad, welkers oudheid wel van oude dagen af is, maar haare eygene voeten zullen ze verre weg draagen, om in vreemdelingschap te verkeerren. En Ezech. 26: 17. Zy zullen een klaaglied over u opheffen, en tot u zeggen, hoe zyt gy uit de Zeen ver- gaan, gy wel bewoonde, gy beroem- de Stad, die sterk geweest is ter Zee, zy en haare Inwoonders, die haar lieder schrik gaven aan alle die in haar woonden. Nu zullen de Eylan- den sidderen, ten dage wws vals: ja de Eylanden die in de Zee zyn,

zullen beroerd worden, van wegen wven uitgang. Want also zegd de Heere Heere. Als ik u zal stellen tot een verwoefte Stad, gelyk de Steeden die niet bewoond worden, als ik eenen afgrond over u zal doen opkomen, en de groote wateren u zullen over- dekken, dan zal ik u doen nederdaalen, mit de geenen die in den Kuyl neder- daalen, tot het oude volk, en zal u doen nederleggen in de onderfte plaat- zen der aarde, in de Woefte plaatzen, die van ouds geweest zyn, met de geenen die in den Kuyl nederdaalen, op dat gy niet bewoond wordet, en ik zal den cieraad herftellen, in den Lande der levendigen, maar u zal ik tot eenen grooten schrik ftellen, en gy zult'er niet meer zyn, als gy gezogt word, zo zult gy niet meer gevonden worden, in eeuwigheid, Jfpreekt de Heere Heere en eyndelyk ook Zachar. 9: 2. Tyrus timmerd vastigheid, en vergaderd zilver, gelyk als zand, en goud, ge- lyk als flyk op de ftraaten; maar ziet, de Heere zal ze verderven, en haare magt, die ze op de Zee heeft, ftaan, dat ze zal zyn, als de geene die met den vuure verbrand is, &c. Inder- gemenen, zyn ook niet te ver- geefs geweest: want ze legd tegen- woordig zo verwoeft, dat ze zich in geen erger ftaat kan vertoonen. 't Was hier ter plaatze, daar den Apoftel Paulus zeven dagen ver- bleef, en van de Difcipelen geraaden wieder niet na Jerufalem op te trek- ken. Volgens het getuigenis der Evangeliften, Marc. 3: 8. en Luc. 6: 17. volgde uit deze Land-ftrreek ook een groote Schaare den Heyland na, wanneer hy het Evangelium predikte. Gelyk dan aldair eene Griekfche Vrouwe, benevens een koftelyke lof haares geloofs, de ge- nezing van haare bezetene Dogter van den Zaligmaaker weg droeg, Matt. 15: 21. - 28. vergeleken met Marc. 7: 24. - 29.

Omtrent den avond begaf ik my weder 't Scheep, en wy vertrokken omtrent middernacht. Ondertuf- tchen liet het zich aanzien, als of de Schipper Sidon, tegenwoordig onder den naam van Saide bekend, voor by wilde loopen: weshalven ik hem te gemoet voorde, indien hy my daar niet te Land zettede, dat ik de fchaade te Sour, of Tyrus, geleden, op hem zoude verhalen, alzo ik 'er myn beklag aan den Bafa over meende te doen. De Schipper, ziende dat het my ernft was, be- loofde dat hy zich aan zyn woord zoude houden, en kwamen wy ook, Aankomft te Sidon, of Saide. 's morgens den 30fien. April, omtrent S f acht 322 CORNELIS de BRUYNs acht uren , op de Ree van de ge- melde Stad, welke , zo als het An- ker in de grond was geworpen , ik aanftonds afteekende, gelyk ze zich hier nevens op N°. 181. vertoond. Zo haafft als ik aan Land was ge- treden, vervoegde ik my in het Pleyne, daar den Heer Consul, nevens alle de Franfche Kooplieden, zyne Woo- ning heeft; doch ik bevond, dat zy zich altermaal boven in hunne ver- trekken opgeflooten hielden, ter oorzaak dat'er de Peft heerfchte, ik fprak derhalven van beneden, te- gen eenige der Kooplieden, en deed door dezelve aan den Heer Consul bekend maaken, 't geen my te Tyrus wedervaaaren was, waarop aanftonds den Opper Drogemam (want myn Heer den Consul bekleedde ook hier het zelve Ampt, ten opzich der Hol- landsche Natie) na den Bafia wierd gezonden, doch hy kwam onverrigger zaake weder te rug, hebbende den Bafia niet te fpreeken kunnen ko- men, en, dewyl ik my weder't Scheep moeft begeven, om de reis

voort te zetten, liet my den Heer Consul aan- zeggen, dat ik verzeekerd konde zyn, dat hy de zaak ter herten zoude nemen, en 'er alles in doen , 't geen in zyn vermogen waar. Ik antwoordde, by aldien het niet gfschiedde, dat'er dan niemand zoude kunnen paffieren, zonder te betaalen. Tegen- woordige flaat van Sidon. Wat de tegenwoordige Stad be- langd, zy legd vermaakelyk , aan den Oever van de Zee, en is een der fraayfte plaatzen van deze Kuft. Men heeft 'er zeer vele Tuynen, en Orangie-boomen, en wyft daar buyten een graf, 't welk gezegd word, dat van Sabulon, een der twaalf Patriarchen, te zyn. Zy is tamelyk wel bevolkt, heeft omtrent een half uur in den omvang, en ftrekt, ten Weften, aan de Middel- landsche Zee, aan welke kant zy met een kleyn Kafteel gefterkt is. Verscheydene Oude Mosqueën , waar af eenige ongetwyfeld Kerken der Christenen geweeft zullen zyn, helpen haar ook eeniger maaten ver- cieren. De Bafar, of Winkelpaats, is tamelyk wel geregeld, en pronkt met veelderhande foorten van Koop- manschappen. Men heeft 'er ook verscheyde Chans, of Woonplaats- zen voor de Kooplieden, waarvan de voornaamfte is, die, daar de Franfchen Consul, met de Koop- lieden van die Natie, hun verblyf in hebben. 't Is een gebouw, van Maffive fteenen opgehaald, en ver- deeld in twee verdiepingen, die- nende de onderfte tot Pak-huyzen voor de goederen, en de bovenfte, beftaande in een Galderye, onder- fteund door ettelyke boogen, tot Woonplaatzen. Deze Stad is, in voorige tyden, een der voornaamfte Steeden van deze Landftreek geweeft, en be- kend voor magtig, en groot, waar- om ze ook in de H. Schriftuur Groot Sidon werd geheeten, Jos. II: 8. 's Namiddags, omtrent tweec uren, verlieten wy de Stad Sidon, of Saide, met een groote ftilte, die ons den gantschen dag, en ook den vol- gende nacht, weinig deed vorderen, dryvende het Schip fleegs voort. 's Morgens, den 1ften Mey, von- den wy ons te Bayrout, waar om- trent het Gebergte van Kafirewan legd, daar een Maronitifch Prins het gebied voerd. 't Gezicht van het zelve vertoond zich op N°. 182. 'tPlaatsje, 't geen hier in de Print- verbeelding onder aan den Oever van de Zee legd, word Tubeletto geheeten. Niet verre van Bayrout heeft men een Dorp, Gie genaamd, alwaar men zegd, dat Jonas door den Wal- vifch wierd uitgefpoogen. Hier kre- gen wy de Wind zo gunftig , dat wy in korten tyd Efbeyt voor by liepen, en omtrent den middag Weder: Patrone, komende wyders ten vier komt te uurën weder tot Tripolis. LXIV. HOOFD- R E I Z E N . 323 LXIV. HOOFDSTUK. Vertrek van Tripolis na Aleppo. Verscheydene byzon- derheden, nopende eenige onderweg leggende plaatzen. Droevig ge- val van een Oude Vrouw. Komft tot Aleppo, &c.

Ter Stad ingetreedden zynde, ver- vervoegde ik my aanftonds ten Huyze van de Heer George Klokkenaar, Hollandfch Koopman, aldaar woonachtig, van wien ik met zonderlinge beleefdheid wierd ont- fangen, en die ook zelfs eenige moeylykheid toonde, wegens dat ik zo fchielyk weder ftond te ver- trekken: maar, gelyk ik geerne myne reys na Aleppo wilde voort- zetten, vernam ik aanftonds na ge- legentheid, om my derwaarts te ver- voegen, en had het geluk, van een Vituryn, of Weg-wyzer, aan te treffen.

Vertrek van Tripolis, Wy vertrokken dan met ons beyden, den 4den. Mey, in gedachte van de Karavane te zullen ontmoeten, of in te wagten, en toogen voor by verfcheyde Fonteynen, en eenige Plaatsjes, aan het Gebergte gelegen, tot dat ons de duifterheid noodzaakte te ruften, en in te keeren by eenige Arabiers, welke, in het Vlakke veld, onder een Tent, gelegerd, aldaar hun vee hoeden. Des anderen daags morgens weder voort getoogen zynde, kwamen wy, omtrent den middag, aan een plaats, niet ver van de Zee gelegen, daar ik verfcheyde oude Ruinen vond. Hier hielden wy voor dezen dag halte, vermits wy de Karavane van Tripolis wilden inwagten. Doch, komende dezelfde niet te voorfchyn, floegen wy, met het doorbreken van den dageraad, weder op weg, en kwamen, kort na de middag, te Tortofa, een heel oude vervallene Stad, digt aan de Zee gelegen, en voorzien met een fchoon Kasteel. Hier liet ik de Paarden aan de Poort blyven, en ging met haast de Ruinen bezichtigen, vermits wy dien dag noch wat verte ryden hadden. 't Voornaamfte, 't geen ik'er ontmoetede, was een oude vervallene Kerk, van byzonder groote Steenen gebouwd, en met een goed getal van Kolommen voorzien; welke, in twee ryen verdeeld, het gewelf, 't geen zeer hoog van verdieping is, ondersteunen. 't Is een uitemend fchoon ftuk werks geweeft, en noch ten meerendeele in zyn geheel, geveende opgang na boven, langs twee gaave trapen, en aldaar een fchoon gezicht over het vlakke Land heen. Thans weder langs de Zeekant voorttrekkende, ontmoeteden wy een Kasteel, 't geen zichin de Zee ftrekt, en wel eer aan de Stad behoord heeft. Omtrent vyfuuren toogen wy weder Landwaart in, en namen ons verblyf in het Veld, by een Fonteyn, die zeer fchoon en helder water heeft. Den 7den. met het doorbreken van den dag, toogen wy weder voort, en kwamen voor eerft aan Kaffaar Bajas, beftaande in eenige Huyzen, waar nevens een aangename zoete Beek heen ftroomd; vervolgens aan Jebelin, en hielden des nagts onze rustplaats, onder den blooten Hemel, in het Veld. Den 8den. toogen wy door het Dorp Baloye, en verkoozen, kort na den middag, ons verblyf onder een Boom, aan den weg, by een klaar ftroomend water, daar ik een fraay gezicht teekende; aan een Brug, waar langs men over deze Beek gaat, gelyk te zien is op N°. 183. Alhier verwachteden wy de Karavane, vermits wy ons niet verder alleen dorften begeeven; dewyl het Gebergte alhier aanvang neemt, in het welke het meeffe gevaar, van de Arabifche Roovers, te verwachten is. Des Sf2 324 CORNELIS de BRUINS Bedana. Iffer-Sjoor. Orontes. Droevig geval van een Oude Vrouwy, dan 183 Des anderen daags, met den dageraad, kwam'er een Karavane voor by trekken, waar mede wy voorttoogen, en, paffeerende het Dorp Bedana, vernachteden wy weder in het Veld. Den 10den's morgens, kwamen wy in het Gebergte, en, omtrent den middag, aan Iffer-Sjoor, of de Fonteyn Sjoor, 't geen een heel fraay Dorp is, verciert met een zeer fchoone nieuw gemakke Han; voor by de deze plaats loopt de vermaarde Rivier Orontes, daar men, langs een lange Brug, op welkers midden twee Huysjes, aan malkanderen gehecht, staan, over paffeed. Deze Brug heeft negen boogen, daar het water door heen stroomd. Ik teekende'er twee verscheydene gezichten af, verbeeldende by het

eerfte, het gemelde Dorp, gelyk op N°. 184. gezien kan worden, en het ander', als men de Rivier, en de langte der Brug, met de boogen, ziet, aangewezen met N°. 185. Omtrent drie uren vertrokken wy weder van daar, ziende dat de Karavane zich 'er ook toe gereed begon te maaken. Doch, zynde omtrent een uur voor uit gereeden, vernamen wy dezelve niet. Wy toogen echter voort, in de gedagt-en, dat zy mogelyk een anderen weg genomen mogt hebben. Ondertuffchen kreegen wy een an-dere Karavane, die voor ons trok, in 't oog, daar wy wel haaft by maakten te wezen. Kort daar na zagen wy onze eerste Karavane mede aan komen, onder dewelke zich drie gemeene Vrouws-perfoo-nen bevonden, en eene van dezelve zeer hoog van Jaaren, deze zag ik verscheyde reyzen van den Muyl, daar zy opzat afvallen, waar door R E I Z E N. 325 dan de twee andere Vrouwen ge- noodzaakt wierden, haar in een houte draagzetel, die aan de zyde van een Paard hing, te leggen; doch deze zorg wierd wat te laat genomen; want de laatfte val had haar zo hard getroffen, dat zy haar het leven deed verliezen. Onder- tuffchen vait voortrydende, kwamen wy omtrent een Fonteyn, alwaar, hoewel het nog kort na de middag was, men de verblyf-plaats be- raamde. Na een wyl kwamen ook de ge- melde twee Vrouwen, die wat achter gebleven waren, en zeyden, dat de Oudevrouw, van de laatfte val, was dood gebleeven, waar over zy zich zeer miftrooftig aanftelden, roepende niet anders, gelyk het ook waarfchynlyk was, als dat de geen, die het opzicht over haar had gehad, haar niet behoorlyk had waar- genomen, en dat men hem derhal- ven haar dood te laft moeft leggen, dat ze ten Jongften dage wraak over hem zoude roepen &c. Doch het wierd, om zekere redenen, ver- zuft, en aanfonds geraadpleegd, om de doode ter aarde te helpen, waar toe eenige onder hen orde kreegen, om een kuyl, op een by- gelegenen Berg, te graaven, terwyl ondertuffchen het lyk in een linnen laaken wierd gewonden, en'er eenige Ceremonien over gepleegd, also het een Chriften Vrouw van het Land was. De Kuyl gereed zynde, voerde men het Lyk na boven, leyde het'er in, vulde het Graf weder toe, en plaatfte een groote steen'er boven op, tot teeken dat daar ymand be- graven lag. Ik had den nieuwsgierig- heid, van deze uitvaart mede by te wonen, hoewel'er heel weinig aan te zien was, want men dompelde het Lichaam maar, zonder eenige pleg- tigheden, 't'er onder. 't Is bedroefd te zien, hoe ongemaklyk het in deze Landen, voor Vrouwen-perfoonen, te reyzen is; inzonderheid voor de zulk e, die weinig by te zetten heb- ben. Des morgens toogen wy weder voort, en kwamen, omtrent den middag, aan een Dorp, daar de Woonplaat van myn Viturnyn, of Weg-wyzer, was, hier hielden wy ons met ons beyden op, tot by den avond, wanneer wy weder op weg floegen, en aan het Dorp Kiftin ge- raakten, 't geen twaalf uren van de Rivier Orontes gelegen is. Hier by had de Karavane, die ondertuffchen voor uit was getoogen, zich neder geflagen, en voegden wy ons weder by dezelve. Den 12den. der gemelde Maand ver- volgden wy onzen weg, en kwamen, omtrent elf uren, aan een fchoone Fonteyn, ftande nevens een groot gebouw, daar wy ons metter haalt een weinig ververfchten, en aan- ftonds, om geen tyd te

verzuymen, weer te Paard ftieegen, also men hier omtrent Aleppo komende, het meeft gevaar van de Arabifche Roo- vers te verwachten heeft. Hier na paffeerden wy noch eenige Plaatsjes, en bereykten, omtrent vier uren na den middag, de Stad Aleppo, zyn- Komft tot de den achtfdn dag van myn ver- Aleppo. trek uit Tripolis. Sf3 LXV. HOOFD- 326 CORNELIS de BRUYNS LXV. HOOFDSTUK. Beschryving van de Stad Aleppo. Vermaakelyke Jacht omtrent dezelve, en vreemdheden, ten dien opzicht, in des Autheurs tegenwoordigheid voorgevallen. Engelsche Jacht, en verkiezing van een Jacht-meester onder die Natie, &c. Zo haaft als ik de voeten bin- nen Aleppo had gezet, ver- voegde ik my ten Huyze van d'Heer Koenraad Kalkberner, en Johan van Bobbert, waar aan ik gerekomman- deerdj was, door des Heeren Kalk- berners Broeder, die zyn Huys van negotie tot Livorne heeft. Ik be- vond dat den voornoemden Heer na Holland was vertrokken, doch wierd des niet tegenstaande van zynen Compagnon, den Heer van Bobbert, zeer minnelyk ontfangen, met aan- bieding van zyn Huys, en Tafel, voor zo lang als het my beliefdje, weshalven ik voornam, my'er een wyl tyds op te houden, en het ver- maak te genieten, 't geen deze Stad, en d'omleggende oorden, kunnen geeven. Rondom heen heeft men verschey- de Vlekken, en Dorpen. Aan de zyde daar men van Tri- polis herwaarts komt, ontmoet men veele fraaye Tuynen, en Luft-hoven, doch aan de andere kant, verтоond zy zich op verre na zo aangenaam niet. Ik plaatfte my op een Berg, aan de gemelde vermaakelyke zyde, om het fraayste gezicht van de Stad op het Papier te brengen. By welke afbeelding zich ook een gedeelte van een Karavane verтоond, zo als- ze gewoon zyn, met Kemelen, en Paarden, hier te Lande te reyzen. Wat de Stad belangd, zy is gele- Weshalven ik voornam, my 'er een wyl tyds op te houden, en het ver- maak te genieten, 't geen deze Stad, en d'omleggende oorden, kunnen geeven. Wat de Stad belangd, zy is gele- Gen aan de Vliet Singa, of Kowaik, (omtrent twintig uren van den Eufrates) voor een gedeelte in de vlakke, en ten deele op drie heuve- len, welker hoogste omtrent de mid- denfte plaats van de Stad beslaft, en het Kasteel, 't geen den Bassa tot Woonsteede verftrekt, boven op zyn kruyn draagd. Deze Heuvel, of Berg, is rond van gedaante, en van groote fteenen te zamen ge- voegd, verbeeldende zich als een Rots; wyders omringd met een Graft, welke meeften tyd droog, en zonder water, werd gezien. De Stad is omvangen met een goe- de en tamelyk hooge Muur, op zekere afstand met vierkante Toorns gefterkt, doch op verscheyde plaat- zen verbrooken. Zy heeft tien Poorten, is by na rond van gedaante, en beslaft in den omkring een plaats van omtrent drie kwartier uurs. De Tuynen en Luft- hoven, welke hier voor de Voor-ftad gezien wor- den, zyn in 't algemeen met een muurtje afgeflooten, en eenige noch, van binnen, op gelyke manier van malkander afgeicheyden. Voor de- zelve in de Vlakke, ziet men dage- lyks de Turken, en Arabiers, zich te Paard met Lanffen oefnen, gelyk daar van in de afftekening een fchets gegeven werd. Eengroot getal van Mosqueën (van welke eenige wel eer Kerken der Christenen zyn geweeft) meeften- deel met hunne fpitze Toorns, op de Turkfche

wyze, voorzien, zetten de Stad een merkelyk cie- raad by. Men teld'er een menigte van wy- ken, welke alle avonden met Poorten, die met Yzer beflagen zyn, werden afgeflooten, op dezelve wyze als ik elders, van Kairo fpree- kende, heb gezegd. De Huyzen zyn'er van Massive fteenen gebouwd, en altemaal boven plat, die aldus van zeekeere cement, en kleyne fteentjes, geheel vlak, werden beflagen, 't welk een harde grond Beschry- ving van de Stad Aleppo. R E I Z E N. 327 grond maakt. Rondom deze Plattén werd een muurtje opgehaald, van omtrent drie voet hoog, waar aan gemeenlyk een opening werd ge- laaten, daar men bukkende door kan gaan, en door dit middel komt men malkander, boven over de Huyzen, bezoeken. Zy dienen ook aan al de Wereld tot flaap-plaatzen, om de naare warmte, die'er in de Wooningen heerfcht, 't ontvlieden, en mag men zich hier, zonder eenige bekommering, nederleggen, ver- mits'er de Nacht-lugt, meeft over al zo gevaarlyk, geen de minfte on- gezondheid veroorzaakt. Ten dien eynde hebben 'er de Europifche Koop-lieden gemeenlyk flegte lede- kantjes geplaatft ; maar de Inboor- lingen leggen het bedleger flegts op de grond neder, en, als het komt te regenen, vertrekt yder na beneden inzyn Huys. Deze Stad pronkt ook met ver- fcheyde fchoone Chans, waar in de Buyten-landsche handelaars braave Wooningen, en Pak-huyzen, heb- ben, om hunne Koopmanschappen te bergen, zynde de midden plaats doorgaans met een fchoone Fon- teyn voorzien. Zy werden alle avon- den, even als de Wyken, afge- flooten. Voeg by dit alles nog veele treffe- lyke Bafars, of Winkel-ftraaten, welke, voor de hitte der Zon, bo- ven overdekt, en gefladig vol men- fchen zyn. Wat de Straaten belangd, die zyn doorgaans met groote fteenen ge- playeyd, en hebben ten meerendeele aan weder zyden een kleynen op- gang, van omtrent twee voet hoog, voor de voetgangers. Wyders is deze Stad heel neering- en handelryk, wordende zo wel de waaren uit het Ooften, als uit het Chriftenryk, te water, en te Land, derwaarts gevoerd, en weder van daar, na andere gewesten, ver- zonden. Eertyds plagten alle de goederen uit Perfien, en Ooft-Indien, langs dezen weg te moeten pafieren, maar 't zedert dat de Ooft-Indifche vaart ontdekt is, heeft Aleppo, ge- lyk ook alle d'andere Koop-fteden, en Zee-plaatzen, onder het gebied van den Grooten Heer gelegen, merkelyk verlies, omtrent de Koop- handel, geleden. De voornaamfte waren, welke van hier werden verzonden, beftaan in Perziaanfche zyde, goede foor- ten van Galnooten, Piftasjes, Droo- gen &c. 't Grootfte getal der Franken, welke zich in deze Stad onthou- den, maaken de Franfchen uit; daar aan volgen de Engelfchen, die hier grooten handel dryven, en wel de voornaamfte van alle de Europeërs zyn. Zy hebben'er ook hunnen Conful, gelyk mede de Venetaanen. Van de Hollandfche Natie zyn'er tegenwoordig twee Huyzen van ne- gotie, waar van het geen, daar ik my gelogeerd bevond, een der voor- naamfte Negocie Huyzen van geheel Aleppo was. Onze Natie had zich toenmaals beigeven onder de be- fcherming van den Franfchen Con- ful, Laurens d'Arvieux geheeten, een Heer van zonderlinge beleefd- heid, van wien ik overvloedige vriendschap heb ontvangen. Hy fprak en fchreef acht verfcheyde ta- len, als

Franfch, Latyn, Italiaanfch, Spaanfch, Turks, Arabifch, en Griekfch. Was een Man van ver- maakelyken omgang, en vrolyk van humeur, daar en boven Schilder, en Muzikant, fpeelende op by na aller- hande foorten van Inftrumenten, behalven meer andere bekwaamhe- den, daar hy in uitmuntede: dragen- de wyders, volgens de manier des Lands, een langnen baart, en zynde zo zeer bemind onder de Turken, en Arabiers, als onder de Chriften- nen. Eyndelyk, het gebied werd al- hier gevoerd by een Baffa: en de Moufti, zo veel als een Aarts-bif- fchap, heeft het gezag over de Ker- kelyke zaaken. Omtrent de Stad Aleppo heeft men veel wild, waar door de Franken gelegenheid hebben, om'er groot vermaak met de Jacht te neemen, zo met het Roer op Haazen, Franko- linen, Patryzen, &c. (daar ik alhier Lof van den Fran- fchen Con- ful. Vermo- kelyke Jacht om = trent Alep- po. mede 328 CORNELIS de BRUYNS mede myn deel af heb gehad) als met de Valk, waar toe de Turken zeer genegen zyn. Op zeekeren tyd met eenige derzelven, gelyk ook met ettelyke Engelsche Heeren, op deze Jacht zynde, een groot ftuk wegs van de Stad af, omtrent de gemelde Rivier, die by dezelve heen loopt, liet een der Turken zyn Valk los, op een End-vogel. Het End den Valk vernemende, begaf zich aanftonds onder het water, meenende zynen vyand aldus t' ontkomen, maar de Valk wapperde met de vleugels dicht over het water heen, ter plaatze daar hy den Vogel had verlooren, welke, niet langer kon- nende onder blyven, zich tot zeven of acht reyzen boven het water ver- toonde, doch telkens zo fchielyk weder neer plofte, dat 'er de Valk geen vat aan kon krygen. Niet te min verloor hy geen geduld, en bleef'er al geftradig boven heen zwerven. Een ander der Turken, zierende dat hy 'er alleen niet wel meefter af kon werden, liet'er ook zyn Valk oplos, meenende, dat ze het werk gezamender hand beter zouden klaaren, maar de eerfte denkende, dat den ander hem zyn proy wilde betwiften, liet het End vaaren, en viel hem met zulk een geweld op 't lyf, dat hy zich niet wift te bergen, en zyn Meeftter moeyte genoeg had, om hem onbe- befchadigd weder te krygen; doch nu was het ook noch niet gedaan, en het gevecht gevaarlyker als voor heen, want zierende de vergramde Valk, dat de Turk zyn Vogel, daar hy van nieuws verfchejde aanvallen op deed, trachtete te befchermen, viel hy ook op hem aan, en, indien'er zyn Meeftter hem niet had afgehaald, hy zoude hem gewiffelyk niet on- verzeerd hebben laten gaan, zo yver- en wraakzuchtig toonde hy zich, om dat den ander hem de glorie zyner vangft zocht te ont- rukken. Kort na dat dit was voorgevallen, en terwyl wy 'er noch, met grote verwondering, af ftonden te fpree- ken, kwam'er een fchool van Vogels, gelyk Ganzen, byzonder hoog bo- ven ons heen vliegen. Straks wierd 'er een Valk op los gelaaten, die, in een oogenblik, met een uit den hoop, van boven neer kwam tuy- melen, tot onder op de grond, daar ze lang met malkanderen la- gen te worftelen, maar vermits wy, ftande op een fteylen Berg, niet fpoedig genoeg met onze Paarden na beneden konden rennen, om hem den Vogel af te neemen, had- den wy de ongeneuchte, van te zien, dat hy, konnende hem, over- mits zyne kloekte, niet vermeeft- ren, noch ook zelfs langer houden, ten laaftfen hem los moeft laten. De

Vogel , nu van zynen vyand ontflagen, vloogeterftond weder na om hoog, en de Valk hem achter na, tot zo verre, dat ze beyde uit ons gezicht geraakten, en wy ge- noodzaakt waren een goed half uur te wachten, eer de Valk, die, mogelyk al te zeer vermoeyd, hem niet had kunnen krygen, weder te rug kwam. Onze gantsche tocht was dan te vergeefs, ten opzigt van de vangft; maar wat het vermaak belangd, 't zoude, voor een liefhebber van de Jacht, niet grooter kunnen geweeft zyn. De Engelschen hebben hier mede Engelsch een fraaye Jacht, met lange Hon- Jacht den. Deze gefchied gemeenlyk twee maal ter week; neemt aanvang een weinig buyten de Stad, en eyndigd omtrent een uur van daar, aan een zeekeren Berg, dienze den Groenen Berg heeten, waar op, na dat de Jacht gedaan is, zy het middagmaal met malkanderen houden, onder een groote Tent, ten dien eynde medegenomen. Yder Perfoon moet hier zyn eygen Eeten, en Wyn, mede brengen, 't geen altemaal by malkander werd gezet, om 'er zich, ten eynde van de Jacht, mede vro- lyk te maaken. Daar is 'er altyd een onder de Natie, die den naam van Capo voerd, als zynde hun Opperhoofd; deze heeft twee Adfiften- ten, en een Treforier, om de zaa- Verkie- meester, ming van een Jacht- die nevens hem, te helpen be- stieren. Alle Jaaren worden 'er nieuwe verkoozen, en gefchied deze verkie- zing by meerderheid van ftimmen. Die R E I Z E N.

329

Die de meefte ftemmen heeft, word aanftonds door drie a vier Perfoon- nen, van de anderen, opgeheeft, en op de fchouderen gedragen, en voor myn Heer den Conful gebracht, die deze Jacht gemeenelyk bywoond, alwaar dan een yder beloofd, hem dat Jaar voor hunnen Capo te zullen erkennen, voor welke eer hy, de naafte Jacht, den Heer Conful, en de Natie, benevens de liefhebbers, die'er van de andere Natien mogen bywezen, op den gemelden Groenen Berg, moet onthaalen: 't welk, op dat het te heerlyker moge gefchie- den, vervoegen zich eenige uitdrukkelyk, twee dagen te voeren, na een zekere plaats in het geberg- te, daar Jacht op wilde Zwynen is, ten cynde ook geen gebrek hier aan te hebben. Ik had hetgeluk, van, gedurende myn verblyf te Aleppo, in het gezelfchap van meer andere Hollanders, deze vermaaklyke pleg- tigheid by te wonen, en de gezond- heid van den nieuwen Capo, onder het vrolyk gefchreeuw van Hufay, op d'Engelfche wys, te drin- ken.

1. HOOFDSTUK.

Vertrek van een Karavane na Mecha. Nederftorting van een Huys t' Aleppo, met Sneuwe ling van eenige Armeniers. Subtyl- heid der lucht, en Zeer van Aleppo. Kinder-ryke Food, enz.

Vertrek van een Karavane na Mecha.

Eenige afgezonderde dingen, welke, elk op zich zelve, geen Hoofd-ftuk kunnen uitmaaken, zullen het onderwerp van het tegenwoordige wezen, waar in, gelyk ik geen order kan houden, zal de Lezer dezelve believen te neemen, zo als ze hem voorkoomen.

Den 4den. October vertrok van hier een Karavane na Mecha, welke op- togt byzonder fraay, en vermaakelyk is om te zien, ter oorzaak van de toevloeying der Ingezetenen. Want niemand, om zo te fpreken, blyft alfdan in Huys; en, zo wel de Vrouwen, als de Mannen, begeven zich ter Stad uit. 't Vertrek van deze Karavane na de gemelde plaats, gefchied maar eenmaal in 't Jaar, by welke gelegenheid de Kemelen, en Muylen, zeer geeftig werden opgetooyd, zo met pluymagien op het Hoofd, als andere cie- raeden: want de meeften onderneemen deze reys alleenlyk, of om vermaak, of uit Godvruchtigheid, om het Graff van hunnen Prophet Mahomet te gaan bezichtigen. Zo vrolyk als het bovenftaande, zo befchreyelyk was het volgende geval. Den 26ften. February van het volgende Jaar 1683. kwam, by ongeluk, een zeeker Huys neder te ftorten, waar onder zes Armeniers doodbleven, en een gekwetft wierd, zynde aldaar gekomen, om met malkander luftig te weezen.

Men heeft te Aleppo een uitftekende fubtile lucht, waar door de meefte vreemdelingen hier een zeer kere rudigheid krygen, il mal d'A- leppo, cf het Zeer van Aleppo geheeten. Het neemt zyn begin, met een kleyn Puystje, even als of het vuurigheid was, en blyfd aldus eenige weeken; waar na het dagelyks aangroeyd, tot dat het een half lid van een vinger groot is geworden, vertoonende zich als een fchurfde Puyft, en in deze gedaante blyfd het een geheel Jaar lang, met een geftadige zypeling van materie. Maar dit ongemak is met een voort van geluk vermengd: want die dit zeer komt te krygen, heeft geen nood van ziek te worden, ontlaftende zich, na het fchynd, de vuyle en fchadelyke humeuren, door de gemelde uitvloeijing der materie. Het zet zich op alle partyen des ligmaams, doch meeften tyd op T. t. eene

Subtyleid der lucht, en zeer van Aleppo. 330 CORNELIS de BRUYNS eene der handen. 'k Heb gezien, dat het ymand op de neus had, en een ander op de lip, zulks dat men'er by wylen hinder door lyd, en wel voornamentlyk, als het zich op zulke plaatzen zet. Ik had al verfcheydene Maanden 't Aleppo geweest, eer het gemelde zeer zich aan my openbaarde, maar, gelyk ik 'er mede myn deel af moeft hebben, kreeg ik het eyndelyk aan de kin, en, hoewel ik voor den tyd van daar vertrok, bleef het my echter by, tot dat het Jaar volkomen verfstreken was. Men moet derhalven oordeelen, als het zich eens gezet heeft; dat'er het gift, te diep ingevreeten, door geen andere lucht kan uitgehaald worden. Aan dezelve fubtleid moet ook toegeschreven worden, dat ymand, die een voort van een teering, of eenige andere diergelyke ziekte heeft, dezelve, alhier komende, gemeenlyk

binnen korten tyd, daar aan komt te fterven. Terwyl ik my tot Aleppo ont- hield, ging ik, in gezelfchap van eenige Kooplieden, een Jood be- groeten, de voornaamfte van die natie aldaar; deze woonde, met zyn gantsche geflacht, in een groot aanzienlyk Huys, by malkander, voorzien, in het inkomen, met twee Fonteynen, en verdeeld in verscheyde vertrekken, by na op de wys van een Kloofier. Hy was een Perfoon van omtrent tachtig Jaaren, genaamd Jacob Syton, en had Kin- deren en Kinds-kinderen, tot in het vierde lid; beftaande het getal van deze zyne familie, in 't geheel, uit in de zeventig zielen, waar van zyn Jongfte een Jaar oud was, 't geen hy zelve my in handen gaf. Hy onthaalde ons heel beleefd, en liet een deftig Collation op Tafel zetten. Kinder- ryke Jood. LXVII. HOOFD- R E I Z E N. 331

1. HOOFDSTUK. Historie van den Arabifchen Prins Milbeym.
Dewyl ik my zo lang tot Aleppo ophield, had ik gaarne de Stad Tadmor, vyf a zes dagreyzen van daar gelegen, gaan bezichtigen, ter oorzaak dat 'er als nog veele treffelyke Ruinen, en overblyzelen, van te zien zyn: doch, vermits het 'er al te gevaarlyk is, wegens de Ara- biers, dorft ik deze tocht niet on- derneemen, te meer, alzo my be- richt wierd, dat ruym een Jaar voor myne komt hier ter Stede, eenige Engelfche Kooplieden, gedreeven door dezelve nieuwsgierigheid, een zeer ongelukkige ontmoeting, met den Prins, of Opperhoofd van die Roovers, hadden. 't Geval droeg zich toe, als ik hier gaa ver- haalen. Ongeluk- De Engelfche Heeren, om te be- kig weder- ter van alle overlaft bevryd te wezen, vaaren van maakten met malkanderen een ge- eene selfchap van twaalf Perfoonen, en Engelfche brachten te zaamen vier-en-twintig Heeren, Dienaars, altemaal heel wel van met den Schiet- geveer voorzien; zulks dat Arabi- zy oordeelden in staat wezen, van fchen niemand te behoeven te vreezen, en Prins magts genoeg te hebben, om een Milbeyrn. bende Arabiers te kunnen weder- ftaan. Van Aleppo dan vertrokken, en niet verre van Tadmor gekomen zynde, vernamenze, dat den Ara- bisfchen Prins Milbeym, het Opper- hoofd van alle de Arabiers, en on- der de Franken heel wel bekend, met eenige van zyn Volk daar om- trent lag; weshalven zy beflooten niet verder te trekken, en te blyven daar ze waaren, om te zien wat hier van worden wilde. Prins Milbeym betrachkende, dat hy met geweld niet veel tegens hen zouwde kunnen uit- rechten, oordeelde met liftigheid meer te zullen kunnen uitvoeren, en vaardigde derhalven aan d'Engel- fche Heeren vier Gezanten af, om- ftuwd met verfcheydene Dienaars, welke eenige gefchenken mede voer- den, benevens laft, om de ge- melde Heeren, uit naam van hun Opperhoofd, te verwellekoo- men, en hen zynen dient aan te bieden, met byvoeging, dat zy vryelyk, en zonder eenige bekom- mering, alles tot hun genoegen kon- den gaan bezichtigen. 't Gezant- fchap wierd beleefdelyk ontfangen, en met alle dankbaarheid weder te rug gezonden. Zelfs beflooten d'Engelfchen, om den Arabifchen Prins niet fchuldig te blyven, twee der voornaamfte van hun gezelfchap aan hem af te

veerdigen. Deze waaren de Heeren Timothys la Noy, en George Metkelf, welke laatfte naderhand tot Conful van de Engelfche Natie' Aleppo aangefteld, en aldaar ook, in die bediening, geftorven is. Verzeld met eenige Die- naars, begaven zy zich dan na de Tent, daar zich Milbeym in onthield, die hen, met een geveinfd gelaat, verwellekomde, en heel vriendelyk onthaalde: maar, de medegenomene gefchenken overgeleverd, en nog een wyl tyds met onderlinge rede- nen doorgebracht zynde, voorde hy hen, met een ftuurs wezen, te gemoet, hoe zy zich de ftoutheid dorften aanmatigen, te komen ter plaatze daar hy zich onthield? Waar op geantwoord wierd, dat zy, als Vrienden van den Grooten Heer, de vryheid hadden, van te gaan, en te komen, werwaarts het hen ge- liefde. Indien, berftede de Prins daar op uit, den Grooten Heer zelf hier kwam, ik zoude hem even eens handelen, als u lieden; zeggende wyders, gy zyt Verfpieders, en met geen ander oogmerk hier gekomen, dan om alles af te zien, en aan den Baffa van Aleppo bekend te maken, hoe gy het hier gevonden hebt, om, waar 't mogelyk, ons door uwe verraderyen te doen verftrikken, en gevangen neemen. Gy zyt Tt 2 ook 332 CORNELIS de BRUYNs ook d'oorzaak, vervolgde hy, dat ik van de Turken niets kan bekomen, vermits gy, te gelyk met het uwe, ook het hunne bevryd, door de Karavanen geftadig, met zulken fterken manschap , te doen uitleyden, en op hunne aankomft weder te gemoet te trekken: wes- halven ik u zo aanftonds altemaal zal doen ophangen: waar op den Beul hebbende doen roepen, kwam deze ftraks met touw, en zeep, om de ftroppen te fmeereren, te voorfchyn. De Gezanten, ziende dezelktoeftel, dreigden hem, by aldien dit tegens hen wierd in 't werk gefteld, dat hunne vrienden'er zodaanigen wraak over zouden neemen, dat'er de Ara- biers in eeuwigheid het geheugen af zouden hebben. 't Antwoord was, dat hy zich met die wraak gantfch niet bekreunde: dat hy , met alzyn volk, tegens hen zoude optrekken, en dat zy mede niet minder als de ftrop te verwachten hadden. Onder- tuffchen zochten eenige mindereAra- bifche Prinffen, daar tegenwoordig, de zaak te middelen, dat het('t geen eygentlyk het oogmerk was) met een fomme gelds afgemaakt mocht worden; en wierd aldus (na dat Prins Milbeym zich egter vry lang ge- weldig taay had gehouden, dringen- de heel hard op het hangen) een eyfch gedaan , te weeten , dat de Heeren Gezanten twintig duyzend Ryksdaalders aan den Prins zou- den betalen:maar het vergelyk wierd eyndelyk getroffen , op omtrent drie duyzend, met beding, dat de betaaling zoude gefchieden in geld, en 't geen zy anders van waardy hadden , doch dat zy hun geweer zouden behouden , behalven twee paar Piftoolen, voor den Prins Mil- heym. Om deze fom nu uit te ma- ken, moefften alle de Englifche Heeren zich ontblooten van hun geld, 't koftelykfte tuyg van hunne Paarden , en 't geen zy wyders van waardy by zich vonden , zo van kleederen , horologien , zilvere drinkfchaalen, enz. onder dewelke ook eenige koper-vergulde voor zilver doorgingen : waar boven zy ook noch d'ongeneugte

hadden, van te moeten vertrekken , zonder de overblyfzelen van Tadmor te mo- gen bezichtigen. Doch het duurde niet lang, of de Engelfche Natie zag zich, wegens deze trouwloos- heid, gewrooken. Omtrent een Jaar, na dat dit Rampza- voorgevallen was, ftuurde Kara Ma- ling eynd bometh , Baffa van Aleppo, tot van den verschefeydene maalen, Afgevaardig- Prins Mil- den aan den Prins Milbeym , met aan- heym. maaning, dat hy zich onder de be- fcherming, en vriendschap, van den Grooten Heer foude begeeven. 't Verdrag wierd eyndelyk gefloo- ten, en de zaak zo verre gebracht, dat Milbeym zich in Perfoon tot Aleppo zoude vervoegen, om zyn onderwerping aan den Baffa, als verbeeldende den Grooten Heer, te doen: de beftemde dag verschefee- nen zynde, ftuurde Kara Maho- meth zes van zyne Paarden, met eenige van zyn Volk, om den Ara- bifchen Prins, uit zyne Leger-plaats, vier uren van Aleppo, af te haalen; terwyl hy hem zelfs gereedmaakte, om hem buyten de Poort van de Stad t' ontfangen. Tegen den mid- dag dan kwam Milbeym, gezeten op een Paart van den Baffa , met zyn Volk aanryden, en was nu al- reeds ter halver weg gekomen, wan- neer een zyner Dienaars, een Moor van geboorte , en die hertelyk van hem bemind wierd, rydende kort achter den Prins, verschefeydmaalen zeer zwaar verzuchte , en , ge- vraagd wat'er d'oorzaak af was, hem, met een bedrukt gelaat , te gemoet voerde, dat zyn hert hem niets goeds van deze tocht voor- fpelde. Milbeym, te licht van ge- loof (dewyl het zeeker is, dat den Baffa niets kwaads met hem in den zin had) eyfte aanftonds zyn eygen Paard, 't geen, in het uiterlykaan- zien, heel mager was (gelyk de Arabifche Paarden gemeenlyk zyn, doch zo goed van deugd , dat ze doorgaans, ftuk voor ftuk, vyf honderd Ryksdaalders , ja zelfs zommigen tot duyzend toe, komen te koften) en zeyde tegen de afge- vaardigde van den Baffa , zittende nu op een beeft, daar hy zyn leven op R E I Z E N . 333 op mocht betrouwen , zêg tegen uwen Heer en Meester, dat iktegen- woordig op mijn Troon ben gese- ten , en hem op een andermaal wel zal komen zien. Hier op begeefd hy zich, met zyn Volk, zonder meer woorden te maaken , weder te rug na zyne Leger-plaats. De Bafsa, dit bericht ontfangen hebbende, was'er zeer geweldig over't onvree- de, en keerde , met een verbitterd gemoed , weder binnen de Stad, doch met het voorneemen, van den Prins wel haaft op het lyf te wezen, ren welken eynde hy order gaf, dat zich vyf honderd man, al te maal uitgelezen Volk, gercecd had te houden. De volgende nacht nu was ge- weldig duyster , en daar viel een zwaare regen; 't geen den Bafsa tot zyn voordeel nemende, floeg hy, met de gemelde manfchap , te Paard, begaf zich in ftelte na de Leger- plaats van Milheym, en vond het daar alles in ruft. Straks vielen de Turken op de flapende Arabiers aan, hiewen'er ettelke neder , en kre- gen den Prins Milheym zelf gevan- gen , benevens vyf andere mindere Prinffen, en zeften van zyne voor- naamfte perfooncn. Echter waare het te bedenken ge- weeft, of zy hem wel levendig ge- kreegen zouden hebben (want hy was reeds op de been) indien hy maar

zyn Paard had konnen beko- men, 't geen door geen ander ach-
 terhaald konde worden: maar zyn Dienaar , de Moor, meer
 bezorgd voor zyn eygen leven, als voor dat van zynen Heer,
 was'er mee voort getogen. De Bafsa keerde dan zegepraalen-
 de in de Stad, daar hy met onge- meene vreugde, onder het
 lofsen van 't Kanon, wicrd ontfangen. De voornaamste Arabiers
 wierden, op Paarden gebonden, achter hem na gevoerd:
 omtrent veertig gemeene Ruyters, met touwen om het lyf, als
 honden, voortgefleept, en twee- en-twintig Hoofden, welke in
 de overrompeling waeren gefncuveld, op lanffen, ten toon
 gedraagen. Niet zo haaft was Kara Mahomet in zyn Paleys
 neder gezeten, of hy deed water brengen, om zyn han- den en
 baard te waffchen, zeggende, Hemdulla, zo veel als, Gedankt
 zy God. Straks hier na liet hy eenige lakenze rokken, of veften,
 gelyk men ze gemeenlyk noemd, mits- gaders drie beurzen,
 yder op vyf- honderd Rysdaalders gerekend, her voor brengen,
 om ze onder zyne Officiers uit te deelen , tot vergelding, van
 dat zy zich zo wel hadden ge- kwcten, gevende dubbele portie
 aan den geenen, die d'eerfte de handen aan Milheym had
 gefflagen: doch deze, ziende dat hem niet meer toegeleyd
 wierd, wierp zich op de knieen, kufte de veft van den Bafsa, en
 zeyde, dat hy hem dankbaar bleef voor de gift, en zich te
 vreedcn hield, met gedaan te hebben, 't geen hem behaaglyk
 was. De Bafsa be- merkte terftond, waar hy heen wilde, en
 verdubbelde de portie nochmaals. Thans gebod hy alle de
 naamen der gevangencn op te fchryven, gelyk ook mede der
 geenen, daar zy de hoofden van hadden mede gevoerd, welke
 gewaffchen, en van het bloed en ftok gereynigd zynde, ftuk
 voor ftuk, voor Milheym wierden gebracht, om hem den naam
 af te vragen , die dan op het voorhoofd wierd gefield. Onder
 deze bevonden zich ook zommigen, daar de Prins heel veel van
 had gehouden, onder het noe- men van welker naamen hy jam-
 merlyk verzugtede, en de fchouders ophaalde. Hier na deed
 den Bafsa acht der gemelde gevangens het hoofd afilaan, en
 d'overigen, tot nader ordre, wegbringen; en wierd dit alles
 binnen den tyd van twee uren befchikt. Twee dagen daar na
 wierden drie anderen, met een on- gemeene dood, geftraft, te
 weeten, men boorde hen, aan yder zyde van den hals, op de
 fchouders, een gat, waar in ftokken, met bran- dende Toortzen,
 wierden gezet, welker vlammente druppelen, alzo zy tot den
 middel toe ont- kleed waeren, hen gefladig op het naakte
 lyf droopen. Aldus wierden- ze, op kemels, door de Stad omge-
 voerd, Tt3 334 CORNELIS de BRUYNs voerd, tot aan het
 Kaftel, en aldaar onthoofd. Yder dag daar aanvolgende,
 lieten'er twee of drie, op gelyke wyze, het leven.
 Ondertusschen kwam'er yts zeldzaams te gebeuren. Een van
 deze ter dood verwezenen, voor by een Aga van Mahometh,
 dien hy eens, in zekere gelegenheid van de dood had gered,
 heen gevoerwordende, riep hem toe: heugd u de dag niet, dat
 ik de geen ben geweest, die u het leven heb behouden?
 (beduydende hem wyders waar het geweest was)
 Tegenwoordig staat het in uwe handen, my het myne te

behouden. Den Aga, hem kennende geworden, verzogt zyn pardon van den Baffa, die, de zaak verftaan hebbende, hem het leven schonk, wordende aanftonds van zyne tormenten verloft. Wanneer ze nu altemaai, op deze wyze, ter dood waaren gebragt, wierd de Prins Milbeym, benevens de gemelde hoofden, waar van de voornaamste gebalfemd waaren, na Confiantinopolen geftuurd, doch, zynde voor de tent van den Grooten Heer gebragt, zeyde de Keyzer, dat hy niet waard was aan hemgezonden te worden, en gaf ordre, dat men hem het hoofdzoude afflaan, gelyk terftond gefchiedde. R E I Z E N. 335

2. HOOFDSTUK. Befchryving van de Stad Tadmor, of Palmira.

In het voorgaande Hoofd-ftuk eenige melding van de Stad Tadmor gedaan hebbende, zal ik hier een weinig moeten afwyken, om een befchryving van dezelve te geven; hoewel die de myne niet zalzyn; maar ontleend van een ander.

Na dat ik Aleppo had verlaaten, wierd tuffchen de Turken, en d'Ara- biers de vyandfchap, welke zedert langen tyd onder hen had geheerfcht, nedergelegd; waardoor dan de Fran- ken gelegenheid bekwaamen, om de Pragtige Ruinen, en overblyfzellen van de gemelde Stad te gaan be- zichtigen. Onder de geenzen, welke de nieuwsgierigheid derwaarts trok, was ook een Engelsch Heer William Halifax genaamd, die de moeyte nam, van een zeer naaukeurige be- fchryving der tegenwoordige ge- fchapentheid van die beruchte plaats op het Papier te brengen; welke my ter hand gekomen zynde, zo als die gevonden werd in de Philofophifche verhandelingen, die in Engeland, in de Maand October 1695. gedrukt zyn, oordeelde ik de Neder-landsche liefhebbers geen onaanfgename dienst te zullen doen, met dezelve, in een Neder-duitsch gewaard verkleed, in myne Reys-befchryving in te laffen: gelyk ik ze dan zodanig geef, als ze door den gemelden Heer in het licht is gebracht; behalven, dat den Ge- leerden uitgever, in een nader ver- handeling, door andere Reizigers voorzien van een naeuwkeurige af- tekening van de Peuinhoopen, die aldaar gezien werden, dezelve voor zyne Lands-genooten ten toon ge- fteld heeft; die ik hier dan ook by voeg onder N°. 187. doch zo, dat de zelve noch eenigzins door my ver- beterd is, door eenkleen byvoegzel, te weeten, van een ftuk van een ronde Porfyre Kolom, leggende op de grond, benevens de zes flaande

Kolommen, welke zich in het mid- den van de Prent, op de voorgrond vertoonen, aangewezen met de Let- ter G.'t Geen my hier voet toe heeft gegeven, is, dat ik het aldus ge- vonden heb in een Schildery, op de plaats zelve ontworpen, 't welk den Heer Henrico Lub, jongft van Aleppo tot Amfterdam gekomen, van daar heeft mede gebracht. Zie hier dan den Brief van den Heer Halifax, aan de Heer Edward Ber- nard, ons gevende de geheele be- fchryving van de Plaats, waar om- trent ik den Lezer moet waarfchou- wen, dat den Engelschen Heer Rei- ziger, uit de Engelsche vertaaling van den Bybel, Tadmor gefchreven heeft, uit

1 Reg. 9. 18. alwaar in de Nederduidsche overzetting Tamor gevonden werd: fpruitende dit ver- fchil uit een onderscheid van leezing, 't welk in den Hebreuwfchen Text gefchreven gevonden werd, en't geen op de kant aangemerkt ftaat van de leezing.

EERWAARDE HEER.

Hebbende u beloof een befchry- ving van myn Reyze na Tad- mor, kan ik my nu niet verontfchul- digen, zynde niet beter als myn woord. Hoewel ik wel mocht eene berifping verdiend hebben, van myn geld en tyd gefpild te hebben, in 't onderzoek van curieusheden, die zo weinig nut geeven, ofte, 't geen ik meerder vree, dat ik deze din- gen zo flecht opgedaan heb, daar een Man van meerder welfprekend- heid, en oordeel, een veel grooter onderrechting van zoude kunnen gegeven hebben.

Wy vertrokken van Aleppo, op Michiels dag 1691. en kwamen in zes gemaklyke dagreyzen, door een Header: 336 CORNELIS de BRUYNS

een Woefte Land-streek, tot Tadmor, reyzende geduuriglyk meest Zuidwaard, met een weinig verandering na het Oosten. Als wy de plaats inreeden, namen wy agt op een Kafteel, op de Print getekend A. omtrent een half uur van daar, en zodaanig geplaatst, dat het beyde de paffen door de Bergen, door dewelke wy in de Stad kwamen, kommandeerde, en te gelyk ook de Stad; maar wy konden gemaklyk befpeuren, dat het geen Oud gebouw was, vertoonende geen merktekenen van ongemeene timmeragien, of bouwkundige Oudheid. Na ondervraaging wierden wy onderricht, dat het was gebouwd by Man-Ogle Prince der Drucen, in de Regeering van Amurath de derde A°. 1585. Maar ik weet niet, waarom veel geloof aan deze Hiftorie te geven, want ik vinde niet dat nog Man-Ogle, nog eenig Druciaans Prince ooit zo magtig in deze gewesten is geweest: leggende haare fterktens aan den Berg Libanus, en langs de Kuft van Zidon, Berytus, &c.

Het is een gebouw van meer arbeid, als konft, en de eigentlyke gelegenheid alleen is genoeg, om het onwinbaar te maaken, leggende op de top van een zeer hoogen Berg, beflooten met een diepe graft, uit de Rots zelve gehouden, over dewelke was een eenige paffage, over een Valbrug, welke Brug nu ook is afgebroken, zo dat daar geen ingang meer overig is gebleeven: ten zy men luft heeft met moeite op de Rots te klimmen, 't welk maar op een eenige plaats doenlyk is, doch met zo veel moeyelykheid en gevaar, dat men door een kleyne glipping in lyfsgevaar is.

Daar is ook niets in te zien, waardig te vergelden de moeyte, die men heeft om daar by te komen. Het gebouw is verward, en de vertrekken zeer kwalyk geproportionneert. Op de top van den Berg is een welle van een vervaarlyke diepte, gelyk het zekerlyk een groote weg is, om van de top van zo een Rots tot het water te komen. De Graft die het omringd, heeft niet de minfte vertooning

van vogtigheid, 't welk een vervaarlyker gezicht maakte, als wy daar uit een wilden Beer zagen springen, tuffchen onze Paarden, wanneer wy daar op reeden, om naaukeuriger de plaats te bezien.

Dit Kasteel ftaat aan de Noord-zyde van de Stad, en van daar heeft men het befte gezicht van al het daar omtrent leggende Land; men ziet Tadmor onder zich, aan drie zyden beflooten met een lange reex van gebergte, 't welke allengskens hooger opgaande, zig Ooftwaarts ftrekt, omtrent een uur rydens, maar aan de Zuyd-zyde ftrekt zich een vlak pleyn tot buyten het bereik van het oog; in dit pleyn ziet men een breede Zout Valey, gevende daar van een groote meenigte, en leggende omtrent een uur van de Stad.

En dit is waarfchynlyk het Zout-Dal, gemeld 2 Sam. 8: 13. daar David van de Syriërs 18000. Man verfloeg, waar voor van een ander opgenomen is, een Dal, 't welk maar vier uren van Aleppo legd. De lucht is goed, maar de Aarde ongemeen dor, zynde daar in geen groente te zien, uitgenomen eenige weinige Palmboomen in de Tuynen, en hier en daar omtrent de Stad; en van deze boomen, na myn begryp, heeft ze (in 't Hebreeuws) de naam bekomen, van Tadmor, 't welk betekend een Palm-boom, en in 't Latyn Palmira, zynde de geheele Landftreek deswegens genaamd Syria Palmirena, en zomtyds Solitudines Palmirena: zo dat de Latynen de naam niet veranderen, maar alleen de Oude naam in haar Taal overbrengen, welke die derhalven als nog behoud in deze Oofterfche deelen, en de Nieuwere is geheel onbekend.

De Stad zelfs fchynd geweeft te zyn van een wyde uitftrekking, ten aanzien van de plaats, als nog door de uitgestrektheid der Peuyenhoopen af te meeten; maar daar zyn geen merktekenen van eenige Muuren overgebleven, nog mogelyk te oordeelen van d'Oude gedaante van de plaats. De tegenwoordige Inwoonders, gelyk dezelve zyn een arm, elendig, en morfig Volk, hebben zich opgeflooten, ten getale van omtrent dertig a veertig Huysgezinnen, in weinige Hutten, gemaakt van Leem, binnen de R E I Z E N. 337 de muuren van een ruim Hof, welk in zig befluyt een zeer treflyke Heyden- fche Tempel. Alhier traden wy ook binnen, als wanneer de geheele magt van dit Dorp (indien ik het alzo mag noemen) te zamen rottede aan de deur, alwaar zy zig hielden, miffchien om haar te verweeren, indien wy Vy- anden mogten zyn (want zommige van haar hadden hare roers in de handen) of wel mogelyk uit nieuwsgierig- heid om ons te zien, kond ik niet we- ten, doch door onze Gidze, (die een Arabier was, dewelke Abfine (*) haar tegenwoordige Koning gezonden had, om ons op de geheele Reyst te ge- leyden, synde een Mart onder haar bekend) wierden wy gemakelyk in- gelaaten, en onder een groote menigte van verwelkomingen in haare Tale, geleyd tot het Huys van den Sheck, by wien wy ons verblyf zouden ne- men. Om hier te melden wat de Plaats in 't eerfte gezicht vertoond, zekerlyk de geheele Wereld kan zodanige ver- menging, van overblyfzels van de grootfte ftaat en treflykheid, te gelyk met het aller uitterfte van affchuwe- lyke vuylichheid en armoede, niet uit- leveren, als hier

is. Het naaffe daar mede over een komende, dat ik uit- denken kan, is dat van den Tempel Baal, door Jehu vernield, en ver- keerd in een Drek-Huis 2 Kon. 10: 27. En zo ('t welk niet onwaarfchynlyk is) deze geheele plaats was een Tem- pel van Jupiter Belus, zo is de verge- lykinge wel getroffen. Hebbende aldus myn verblyf in de- ze plaats, zal ik beginnen, met een be- fchryving van dezelve, en voortgaan tot het geene ik van buyten aanmer- kelyk vond. De geheele ingefloten wydte, is een vierkant van 220 Yards, of van omtrent 660. voeten , yder zyde omringt met een hooge en flete- lyke Muur, gebouwd van groote vier- kante fteenen, en vergjert met Pilafters van binnen en van buiten, ten getale (zo na als wy konden uitrekenen, by 't geene van de Muur nog was ftaande, 't welk nog was het grootfte gedeelte) van 62. aan eene zyde, en indien de Barbaarsheid der Turken, vyanden van 't geene dat pragtig en deftig is, uit ydel by-geloof deze fchoone Cor- niffen, zo hier als in andere plaatzen, niet en hadden voordagtelyk neder- gefmeten, wy zouden gezien hebben de netfte fnydingen in Steen , daar mogelyk ooit de Wereld van zoude hebben kunnen roemen; als hier en daar een kleyn overblyfzel, 't welk haar woede is ontkomen, ten over- vloed openbaart. De Weft-zyde, al- waar het inkomen is, is meeft afge- broken, en na by het midden van het vierkant, een andere hooger Muur op- gehaald uit de Ruinen, welke fchynt geweest te hebben een Kafeel, fterk, maar rouw. De oude fteenen, en een menigte gebroken of gezaagde Pilaa- ren, waaren in 't werk te zamen ge- rold, en kwalyk gemetzelt. Van bin- nen waaren te zien de grond-veften blykelyk van een andere Muur, welke dit front mag beantwoorden, en dat de Mamuliken, welker handwerk het meeft fchynt geweest te zyn, het Ka- feel hier hebben gebouwd, tot zeker- heid van de plaats. Voor de geheele lengte van dit nieuwe front, uitgeno- men een nauwe doorgang, welke is gelaaten voor het inkomen, is een diepe graft uitgehouwen, waar van den opgang aan de binnen-zyde is opgemetzelt met fteenen, zelfs tot de voet van de Muur toe, waar door het zelve zeer kwaalyk kan beftormt of beprongen werden. De toegang, als ook de deur zelf, is heel naauw, en niet wyder, dan tot het doorgaan van een geladen Kameel, of dat twee voetgan- gers daar in, nevens malkanderen, mogen wandelen. En zo dra men is in de voorfte deur, maakt men een korte omdraying ter regter zyde, en gaat men , door een andere van gelyke wydte, welke leyd in het Hof; maar dit alles is nieuwe bouwinge, op de oude, en door deze buyten Muur, is de grootte ingang, welke behoort tot het eerfte werk, meeft bedekt, van welkers aanzienlykheid wy genoo- zaam konden oordelen, door de twee fteenen, welke de zyde van de groote Poort ondersteunden. Yder van de- welke 35. voeten lang is, en konftig gehouwen, met wynranken en troffen druyven, overtreffelyk, ftout en na 't leven ; zy ftaan beyde in haare plaatzen, en de afstand tuffchen de- v v selfe (a) Deze Abfine was in 't Jaar 1693. by de Turken afgezet, en eenen Dor- derd om zyn plaats te vullen, zo dat hy nu ge- dwongen is op den Rooit te leven , zynde ge- volgt by een confi- derabel

getal van manschap, welke haar niet tot werken , of onder eenige
ge- reguleert Gouver- nement willen flellen. Header: 338
CORNELIS de BRUYNS

zelve is van 15. voeten, 't welk ons de wytte van de Poort geeft.
Maar dit is nu alles bemuurt tot de voorgemelde naauwe deur.
Over de kleyne deur, is een *Grieksch* Opschrift, als ook een ander,
in een andere taal en Caracters, hoedanige ik nooit gezien hebbe,
als in *Tadmor*, nog ook niet konnen verftaan wat daar van te
maken zy. Van die in het *Grieks*, hoopen wy op eenige
onderregting, maar het zal klaar zyn, voor ymand die het leeft, dat
de fteen van een andere plaatze is gebragt geweeft, en by geval in
deze gezet. Dezelve is aldus:

TO MNHMEION TOY TAΦΘΝΟΣ ΕΚΤΙΣΕΝ ΕΞΙΔΙΩΝ ΣΕΠΤΙΜΙΟC
ΟΔΑΙΝΑΘΟC Ο ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟC CΥΝΚΛΗΤ (ΙΚΟC) ΑΙΡΑΝΟΥ
ΟΥΑΒΑΛΛΑΘΟΥ ΤΟΥ ΝΑCΩΘΟΥ ΑΥΤΩΤΕ ΚΑΙ ΥΙΟΙC ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ
ΤΙΘΝΟΙC ΕΙC ΤΟ ΠΑΝΤΕΛΕC ΑΙΘΝΙΟΝ ΤΕ.ΜΗΝ.

Onder dezelve waaren de onbekende Letters, waar af ik u hier een
voorbeeld zal geven, zynde zo goed als men die heeft konnen
nemen.

y y 3 y y 3 y 5 h y y x 3 5 8 . h y y & h 6 y 5 5 y & . & 1 y x 5
y & 2 y y & h y y y ' x 3 5 y & 2 y y 3 x 3 5

De Letters tusschen deze () merken uitgelaaten, waaren niet
leesbaar, dog ik hebbe het my ondernomen 't gebrek te vervullen,
zodanig gy zult zien in eenige andere volgende, ook en was de Ε
niet in MNHMEION op de Steen, maar was ongetwyffelt by
misgryping uitgelaaten, en het Opschrift is niet anders, als dat
van een Begraafplaats, in vergelyking van verscheide, die wy
zagen, gelyk ik gelegenheid zal hebben hier na van zommige te
melden. En aangaande de andere Caracters dezelve waaren
gevoegt onder meest alle de *Griexe* Opschriften, die wy zagen, en
zelden alleen. Ik ben bekwaam te gelooven, dat het is de Moeder-
tale, en Carafter van de plaats, en de zaak, die het inhoud, niet
anders, als 't geene wy in het *Grieks* hebben.

Zo haaft als men in het Hof treed, ziet men de Overblyfzels van
twee ryen van brave Marmere Pilaaren, 37. voet hoog, met haare
Capitelen, van het nette fynwerk, hoedanig ook moeten geweeft
hebben de Corniiffen tuffchen dezelve, eer dat ze door rouwe en
bygeloovige handen zyn afgebroken. Van deze zyn nu geen meer
overgebleven, als 38. geheel, dog daar moeten 'er een groote
meenigte geweeft hebben, want zy fchynen gantsch rond om het
geheele Hof geftaan te hebben, en eene zeer ruyme dubbelde
Piazza, of Klooster, onderfteund te hebben. De Gallerye van deze
Piazza aan de Weft-zyde (welk is tegen over het Front van de
Tempel) fchynt de andere te hebben overtroffen in schoonheid en
ruymte, en aan yder eynde van dezelve, zyn twee Nizzen, tot
Statuen in haar volle lengte, met haare Pedeftalen, Borders,
Steunders en Overhangzels, gefneden met de grootfte kunft en

curieusheid. De wydte in deze schoone influytinge, welk nu is gevuld met niet anders als vuyle Hutten van de Inwoonders, befpeurt men een open Hof geweeft te hebben, in 't midden van het welke ftaat een Tempel, (op de Print getekent B) omringt met een andere rye Pilaaren, van verfcheide ordres, en veel hooger als de vorige, zynde over de 50. voeten hoog. Van deze zyn niet meer over als 16. dog daar moeten wel geweeft hebben omtrent het dubbelt van dat getal. Met dewelke weder een Binnen-Hof was beflooten, of wel dat die hebben onderfteund het dak van een Klooster, maar zynde nu niets van een dak meer over, is 't zelve onzeker. Alleenlyk legd een groote Steen op de grond, dewelke fchynt geftrekt te hebben, van deze Pilaren, tot aan de Muuren van den Tempel. De geheele wydte tuffchen deze Pilaren, bevonden wy beftaan te hebben. Header: R E I Z E N. 339

hebben in 177. voeten lengte, en na by 84. voeten in de breedte. In het midden van welke ruymte staat den Tempel, welkers uitbreiding is in de lengte meer als 33. Yards, (dat is omtrent 92. voeten) en in de breedte 13. of 14. Yards, (dat is omtrent 40. voeten) staande ten Noorden en Zuyden, en hebbende een zeer heerlyke ingang aan de Weft-zyde, juist in 't midden van het gebouw, het welk, uit de kleyne overblyfzelen, die nog te zien zyn, fchynd geweeft te hebben een van de heerlykfte gebouwen in de Wereld.

Ik zag nooit in eenige plaatzen Wynranken, en Troffen Druyven, in Steen gesneden, zo groots, levendig en natuurlyk, en wy hadden ontwyffelyk, overvloedig veel aanmerkenswaardige dingen gezien, indien zy niet kwaad-aardiglyk waaren aan stukken gebrooken geweeft. Regt over de deur konden wy staat maaken, uit een gedeelte van de Vleugels, van een wyd uitgespreyde Arent, van de geheele uitspreyding van dezelve. Deszelfs wydte deed my in 't eerst gelooven, dat het mogt een Cherubyn geweeft zyn, om den ingang te overschaduwē; dog niets van het ligchaam overig zynde, had men niets ter leydning zyns oordeels; en eenige kleyne Engelen, of Cupidoos, vertoonen zich nog op de Hoeken van dezelve Steen. Maar ziende naderhand andere Arenden op Steenen, die nedergefallen waaren, konde ik besluyten, dat dit ook zodaanig een moest geweeft hebben, alleenlyk van meerder grootte.

Van deze Tempel is niets staande als de buyten-muuren, in dewelke opmerkelyk is, dat de Vensters niet wyd, en boven nauwer als beneden gemaakt zyn geweeft; dog alle gecierd met voortreffelyke graveeringen. Binnen de Muuren hebben de Turken, of eygentlyker de Mamalukken, een dak gebouwd, 't welk ondersteund is met kleine Pilaren en Boogen, maar vry laager, gelyk ook in alle andere deelen gedisproportionneerd, en minder als 't geene het Oude dak moet geweeft hebben. En hebben zy de plaats veranderd tot een Mosquee, hebbende aan de Zuyd-zyde

van dien nieuwe cieraaden, na haar manier, gevoegd, met Arabische opschriften en zinspreken uit de Alkoran, gewrogt en uitgewrogt met bloem-werk, niet zonder kunst.

Dog aan de Noord-zyde van 't gebouw, 't welk is afgescheiden van de Mosquee, zyn overblyfzels van veel grooter kunst en schoonheid, of die van den aart van verhemelzels, over eenige Altaaren aldaar geplaatst geweeft zyn, of tot wat ander gebruik die gediend hebben, ben ik niet bekwaam te gissen. Maar zy zyn vercierd met het curieufte houw- en snywerk, in 't midden van dewelke is een Dom of Koupel, van meer als zes voeten diameter, 't geen wy bevonden boven te weezen van een stuk, uitgehouden uit een Rots, of gemaakt van eenig kunstig cement, of t'zaamgestelde stoffe, metter tyd verhard in een steenachtige substantie, 't welk schynd twyffelachtig te weezen, dog ik zoude het laatste licht gelooven. Het is een fyn en zeer curieus werkstuk, aan 't welk wy meer tyd zouden besteed hebben, als ons gebeuren mogt om het te bezien, ons haastende tot andere gezichten.

Hebbende dit gezicht genomen van den Tempel, gingen wy buyten, alwaar onze oogen aanstonds vielen op een verschrikkelyk gezicht van een menigte van Marmere Pilaren, staande verspreyd op en neer, op een uitgestrektheid van by na een myl gronds, ginds en herwaards, dog zodaanig gesteld, dat geen oordeel van een vaste grond daar van konde werden gegeven; om te oordeelen wat soort van gebouwen dezelve voor dezen geweeft waaren.

Ik passeerde by de Ruinen van een Mosquee, dewelke, onzen weg Noordwaarts strekkende, zich het eerste aan ons gezicht op deed. Daar na kwamen wy uit in het Hof van de Tempel, 't welk, hoewel van kunstiger gebouw en 't zamen voeging, als menige die wy hadden gezien, dog niet waardig was ons daar door op te houden, in het bezien van dingen, beide van meerder oudheid,

V v 2 Header: 340 CORNELIS de BRUYNS

heid, en allenthalven edeler en waardiger onze aanmerking. Derhalven dit gepasseerd zynde, hadden wy het gezicht van zodaanige grootze Ruinen, dat, zo het geoorlofd is een denkbeeld te maaken van de eerste oorspronkelyke schoonheid van de plaats, uit het geene nu aldaar overig is, ik twyffel of wel eenige Stad in de Wereld yts konde hebben, 't welk de heerlykheid van deze konde betwisten. Maar het is onmogelyk, zo die nu staan, dezelve tot eenige Reguliere methode te brengen. Ik ware wel genooddrukt van dezelve een ruwe schets te geeven, zo als die in 't gezicht kwamen, maar zelfs die zal veel te kort komen by de grootsheid en aanzienlykheid, die dezelve aan het oog vertoonen.

Vorderende dan Noordwaards, hebde gy voor u een zeer lange, en aanzienlyke Obelisk, of Pilaar, bestaande in zeven breede Steenen, behalven zyn Capiteel en kroon-werk daar boven; het snywerk daar van, gelyk dat van alle andere plaatzen, zynde boven gemeen fyn of suyver. De hoogte daar van is boven de 50. voet, en ik gis

dat daar boven een beeltenis mag gestaan hebben, welke de Turken, yverige Vyanden van alle beeld-werk, hebben afgeworpen, en in stukken gebrooken. Dezelve is in de rondte regt boven het Pedestal 12 1/2. voeten. Aan de Oost- en West-zyde daar van, ziet gy twee ander dikke Pilaaren, yder 3/4. myls van 't, welke schynen d'een op d'ander te correspondeeren, en daar is een stuk van een andere, staande na by die aan de Oost-zyde, waar uit men mag oordeelen, dat daar van een doorgaande rye is geweest; de hoogte van die na 't Oosten nam ik met myn quadrant, en besloot die te zyn meer dan 42. voet hoog, en de omtrek na proportie; op het lighaam van dezelve is de volgende Inscriptie

H BOYAH KAI O AHMOC AAIAMENA ΠΑΝΟΥ ΜΟΚΙΜΟΥ
 ΤΟΥ ΑΙΠΑΝΟΥ ΤΟΤ ΜΑΘΘΑ ΚΑΙ ΑΙΠΑΝΗΝ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ
 ΑΥΤΟΥ ΕΤCεBeic ΚΑΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΑC Κ(ΑΙ) ΠΑΝΤΙ ΤΡΟΠΩ
 (ΕΤ)CεIMWC ΑΡΕCΑΝΤΑC ΤΗ ΠΑΤΡΙΔΙ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΟΙC
 ΘΕΟΙC ΤΕΙΜΗC ΧΑΡΙΝ ΕΤΟΥC ΝΥ Α ΜΗΝΟC ΞΑΝΔΙΚΟΤ.

In aanmerking over deze en de volgende Opschriften tyd te spillen, zoude verlooren arbeyd weezen. Zynde ter kennis van de Wereld voorgesteld. Uwe eygene gissingen zullende u gelukkiger daar in leyden, als yts dat ik bekwaam ben voor te brengen. 't Blykt egter klaar, datze een vry volk waaren, bestierd door een Senaat, en 't Volk, hoewel misschien onder de bescherming van grooter Ryken, waarschynelyk eerst der Parthen, en daar na der Romeynen, die over 't Opper-gezag aldaar in 't Oosten lang getwist hebben. Deze Regeering heeft geduurd, tot omtrent de tyd van Aurelianus, dewelke de plaats heeft afgebroken, en Zenobia, Vrouw van Odenatus na Romen gevangen geleyd: en hoewel zy Koningin genaamd werd, vind ik evenwel niet dat haar Man ooit den Tytel van Koning gevoerd heeft; maar was alleen een der voornaamste Inwoonders, en in den Raad van groot gezag, (gelyk waarschynelyk Alilamenes en Airanes voor zyn tyd geweest zyn) die, terwyl de Romeynen in Europa bezig waaren, hem zelve groot gemaakt, en door eigen magt de Parthen verdreeven heeft; dewelke alles 't geen de Romeynen hadden aan de andere zyde van den Euphrates overweldigd hebbende, een inval deden in Syrien, dog wierden door Odenatus over de Rivier te rug gedreeven. In deze Oorlog was Odenatus gesneuveld, maar zyn Wyf Zenobia, een Vrouw van Manlyke dapperheid, verdedigde haar Land, niet alleen tegens de Vyanden van buyten, maar ook haar gezag van binnen, behoudende de Regeering in haare handen. Daar na, begeerig om 't Roomsche jok af te schudden, lietze de gantsche bezetting, aldaar gelaaten door Aureliaan, wreedelyk ombrengen: Dog Aurelianus, Header: R E I Z
 E N. Page 341

lianas, hier met zyn Heirleger weder komende, heeft de Stad aanstonds ingenomen, en dezelve verwoest, de Inwoonders vernield door het zwaard, en *Zenobia* na Romen gevankelyk weggevoerd. Dit was het nood-lot en eynde van de heerlijkheid dezer plaats.

Deze gewoonte, van in hun geflagtrekeningen tot 't vierde en vyfde geflagt op te klimmen, geeft te kennen, dat ze eenige manieren, van de Jooden haare nabuuren, met dewelken zy mogelyk al van ouds groote Koop-handel dreeven, en van wien mifchien veele afkomstig waaren (men zeyde dat zelf *Zenobia* een *Joodin* geweeft is) ontleend hadden. Of anders moet het een gewoonte van al de Oosterfche volkeren geweeft zyn.

Hun *Æra*, of tydreekening, beginnenze van de dood van *Alexander de Groote*, gelyk de Syriers in 't gemeyn, en onder haar de Chriftenen, tot op dezen dag die zelfde gewoonte volgen. Dog, hoewel zy den datum van 't Jaar met Griekfche Letteren fchryven, zettende die het agterfte voor; leezen de van de regterhand na de flinker toe. Als NY betekend hier 450. de derde Letter A, neem ik te ftaan voor de dag van de Maand, namelyk de laafte van *Xandicus*, welke by ons is *April*. Deze, en andere naamen van Maanden, welke in andere Opfchriften gevonden werden, zyn afkomstig van de Macedoniers, met heel weinig verandering. Datze Afgodendienaars waaren, blykt uit hun Landgoden, hier en elders gemeld. Zo dat de onderhandeling met de Jooden, haar niet heeft gebragt tot kennis van den waaren God, anderszins moeftenze van den waaren God weder afgeweeken zyn, of zy moeften daar van anders verbafterd, en wederom vervallen zyn tot Afgodery. De andere Pilaar, in hoogte en dikte met deze overeen komftig, heeft op zyde de volgende Opschrift;

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΒΑΠΕΙΧΕΙΝ ΑΜΠΙΚΑΜCOT TOT
ΙΑΡΙΒΩΑΕΟΤC ΚΑΙ ΜΟΚΙΜΟΝ ΤΙΟΝ ΑΤΤΟΥ ΕΥCΕΒΕΙC ΚΑΙ
ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΔΑC ΤΕΙΜΗC ΧΑΡΙΝ.....

Den datum van dit Opschrift is niet leesbaar, ook weet men niet wat van 't geheel te oordeelen. Dat men zulk een Pilaar met naamen van zekere menfchen opregt, zonder te melden watze deden, om die eer te verdienen, fchynd vreemd. Ten zy men onderftelle, dat deze ydele poging, om hun faam te vereeuwigen, in die Oosterfche Landen algemeyn geweeft is. Een ftaaltje daar van ziet men in de Schrift in *Abfalom*, 1 *Sam.* 18: 18. mogelyk ook in *Saul* te voeren. 1 *Sam.* 15: 12. Of anders mag het wel geen onwaarfchynlyke gifling wezen, dat de Pilaar al lang te voeren by andere gelegenheid is opgeregt, en daar na tot dat eynde gebruykt: want ik houde het voor ontwyfelbaar, dat verfcheyde Opfchriften, dewelke wy zagen, veel nieuwer waaren, dan de Pilaaren, op welke zy gegraveerd zyn.

De *Piaffa*. Van de *Obelisk* omtrent 100. schreden voorttreedende, kwamen we in een Heerlyk portaal, wyd en verheven, en wegens de uitfte kendheid van 't werk-ftuk, niet minder waardig als eenig ftuk hier te vooren befchreeven. Ik wenfchte dat het het zelfde nood-lot van 't overige niet was onderworpen geweeft, dan zouden we een raar ftuk van de fchoonheid dezer plaats gezien hebben. Dit portaal brengt u in een aanzienlyke *Piaffa*, van meer dan een half uur, in de lengte 938. gaarden na onze rekening, en 40. voet in de breedte, beflooten met twee ryen marmeren Pilaaren, 26. voet hoog, en 8. of 9. in 't rond. Daar van zyn 'er nog geheel 129. dog daar konnnen 'er, als men maatig rekend, niet min dan 560. geweeft zyn. Van 't verwlfzel is niets overig, nog yts op de grond, dan 't geen onder de Peuyenhoopen begraven lag, maar op meeft al de Pilaaren vondenwe Opfchriften, in de Griekfche en onbekende Taalen.

V v 3 Van Header: 342 CORNELIS de BRUYNS

Van welke ons de tyd toeliet eenige te nemen, en die zelfs niet alteonderwyzend of klaar zyn. Maar ik geef u dezelve zo als ze waaren, zonder eenige andre Ordre waar te nemen, als die, in welke het geval ons die heeft laten voorkomen, om aftefchryven.

IOYAIION AYPHAIION ZEBEIDAN MOKIMOY TOY
 ZEBEIDAOY..... AΣΘΟΡΟΒΑΙΔΑΟΙ ΣΥΝ Α(Υ)ΤΩ
 ΚΑΤΕΛΘΟΝΤΕΣ ΕΙΣ ΟΛΟΓΕΣΙΑΔΑ ΕΝΠΟΡΙΑΝ ΕΣΤΗΣΑΝ
 ΑΡΕΣΑΝΤΑ ΑΥΤΟΙΣ ΤΕΙΜΗΣ ΧΑΡΙΝ ΞΑΝΔΙΚΩ ΤΟΥ Η Ν Φ
 ΕΤΟΥΣ....

Myn Heer, ik geef u deze Opschriften, even als de voorgaande, net zo als ik ze gevonden heb, zonder eenige verbeteringen, zelfs van eenige Letterfeilen; alleen daar een Letter, of een gedeelte van een woord, niet leesbaar was, wanneer ik flegts een waarfchynelyke gifling maaken konde, hoe het behoorde te zyn, heb ik my onderwonden dezelve daar by te voegen.

Het fchynd dat de laatfte daar opgerecht zyn ter gedagtenis van eene Ambaflade, bekleed by de Mannen daar in genaamd, ter vaft zetting van handel en Koopmanfchap, welke tot haar genoegen was voltrokken, maar met wie, des moet ik onkundig blyven, ter tyd dat ik zal kunnen uitvinden, wat plaats gemeend zy door ΟΛΟΓΕΣΙΑΔΑ. Ik wil in my niet voeden de gedagten van Gelia in Macedonia, of van Olgaffus, een plaats gemeld by Strabo, in Bythinia, dewelke een weinig nader komen aan de klank van de naam, zynde beyde daar verre van daan, en de Stad van Tadmor kwalyk geteld voor een plaats van neering, die verre van de Zee, en zonder voordeel van eenige Rivier, gelegen is; maar de heerlykheid van de plaats, doet blyken dat het daar aan rykdom niet heeft ontbroken, en haar zout is een gelegenheid, welke haar geduurig aanmerkelyke voordeelen toebrengd. De ordre van de talletters zult gy aanmerken dat wederom omgekeerd ftaat, maar

recht genomen, maakense uit het Jaar 558. en alzo het laaftte Jaar van de Regeering van Alexander Severus, 't welk is 't Jaar Onzes Heeren 234.

Het is niet onwaarfchynlyk dat ΟΛΟΓΕΣΙΑΣ mag hebben geweest de naam van een Perfoon, Vologefes is een bekende naam in de Historie, onder de Koningen der Parthen, aan dewelke de andere zeer na fchynd te komen.

Op een andere Pilaar, omtrent het midden van de Piaffa, was de volgende Infcriptie:

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΙΟΥΛΙΟΝ ΑΥΡΗΛΙΟΝ ΖΗΝΟΒΙΟΝ
ΤΟΝ ΚΑΙ ΖΑΒΑΙΛΑΝ ΔΙΣΜΑΧΟΥ ΤΟΥ ΝΑΣΣΟΤΜΟΥ
ΣΤΡΑΤΗΓΗΣΑΝΤΑ ΕΝ ΕΠΙΔΗΜΙΑ ΘΕΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ
ΤΙΜΗΘΗΣΑΝΤΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΔΙΗΝΕΚΕΙ ΡΟΤΤΙΛΛΙΟΥ
ΚΡΙΣΠΕΙΝΟΥ ΤΟΥ ΗΓΗΣΑΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΗΜΗΣΑΣΑΙΣ
ΟΥΘΕΙΛΑΑΤΙΟΣΙΝ ΑΓΟΡΑΝΟΜΗΣΑΝΤΑΣ ΚΑΙ
ΟΥΚΟΝΙΣΩΝΑ ΦΕΙΔΗΣΑΝΤΑ ΧΡΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΛΩΣ
ΠΟΛΕΙΤΕΥΣΑΜΕΝΟΝ ΩΣ ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ ΜΑΡΤΥΡΗΘΕΝΤΑ
ΥΠΟ ΘΕΟΥ ΙΑΡΙΒΩΛΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟ ΙΟΥΛΙΟΥ..... ΤΟΥ
ΕΞΟΧΩΤΑΤΟΥ ΕΠΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΠΡΑΙΤΩΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΝ ΤΕΙΜΗΣ ΧΑΡΙΝ ΕΤΟΥΣ ΑΝ
Φ.

Dit is een zo volkomene Infcriptie, als eenige die ik heb ontmoet, door behulp van dewelke wy mogen oordeelen van al de reft, ten minften dat zy gefeld zyn ter gedachtenis, van eenigen, die haar in de publyke bedieningen, die zy waarnamen, loffelyk gedraagen hebben, 't zy in haar eyge Republyq, of onder de Romeynen, zynde dit een publyque plaats, daar Header: R E I Z E N. 343

daar haare namen en waardige daden zyn gedagt, en overgebracht tot de Nakomelingschap. Dat ik verder byzonder hier in aanmerkte, was de uitlaating van de naam agter ΙΟΤΑΙΟΤ, en ik merkte mede een gelyke ledige plaats, in de andere Taale, onder dezelve, en in beyde plaatzen fchynd het niet door de tyd uitgeleeten te zyn, maar voor bedagtelyk uitgefchrabt, 't welke my bevestigt in de gedachte, dat zy beyde een zyn, en dat de onbekende was de gemeene, en het *Grieks* de geleerde Taale van de plaats. Op een andere Pilaar in dezelve wandeling was dit Opschrift.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΝ ΟΤΟΡΟΔΗΝ ΤΟΝ ΚΡΑΤΙΚΤΟΝ ΕΠΙΤΡΟΤΟΝ
ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΛΟΥΚΗΝΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΑΡΟΑΠΕΤΗΝ ΙΟΥΑΙΟC
ΑΥΡΗΑΙΟC ΕΛΑΜΗC ΚΑCΣΙΑΝΟΥ ΤΟΥ Μ(Ε)ΑΕΝΑΙΟΥ ΙΡΡΕΤC
ΡΩΜΑΙΝ ΤΟΝ ΦΙΑΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟCΤΑΤΗΝ ΕΤΟΥC Η Ο Φ.. ΜΗΝΕΙ
(Ε)ΑΝΑΙΚΩ.

Van een andere Pilaar in dezelve Piassa, was dit gebroken
Opschrift uitgefchreven, 't welke volgd, dat ik getragt hebbe op te
maaken, uit de vorige, geloovende dat in wezen in der daad het
zelve te zyn, met een kleyne verandering der namen.

ΣΕΠΤΙΜ(ΙΟΝ ΟΤΟΡΟΔΗΝ) ΤΟΝ ΚΡΑ(Τ)CΤΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟΝ
CΕΒΑC(ΤΟΥ ΔΟΥΚΗ)ΝΑΡΙΟΝ ΚΑ(Ι ΑΡΟΑΠΕ)ΤΗΝ ΙΟΥΑΙΟC
ΑΥ(ΡΗΑΙ)ΟC Ε(ΔΑΜΗC) ΠΤΙΑΕΟC Μ(ΕΑΕΝΑΙ)ΟC ΜΑΔωΧΑ
ΝΑCСOТMΟ(Y) Ο ΚΡΑΤΙCΤΟC ΤΟΝ (ΦΙΑΟΝ) ΚΑΙ ΠΡΟCΤΑΤΗΝ
ΤΕΙΜΗC ΕΝΕΚΕΝ ΕΤΟΥC.... (ΜΗΝΕΙ Ε)ΑΝΑΙΚΩ.

Deze is zo gelyk aan de vorige, dat ik dagte de vryheid te mogen
neemen, van deze tot een byvoegzel van de andere te maaken. En
wy mogen uit die beyde befluiten, als mede uit andere, van
gelyken inhoud, dat, als den Staat, de Senaat, en 't Volk, somtyds
deze eerbewyzen deden, aan die geene die by 't gemeen in
aanzien geweelt hadden, met Opschriften te maaken op deze
Pilaren; zo wanneer dit by haar niet was gedaan, dat als dan
private perfonen de vryheyd hadden, 't zelve te doen voor haare
Vrinden, en ik zal u zo aanftonds een voorbeeld geven, van een
Opschrift, gemaakt by een Man, ter gedachtenis van zyn Wyf. Op
verfcheyde van deze Pilaren zyn kleyne Pedeftalen, omtrent in 't
midden van dezelve uitgezet, somtyds alleenlyk een weinig, en
somtyds meer, welke schynen geweelt te hebben de Bafes, of
Standplaatzen, van de Beelden. Maar geen van dezen zyn overig
gebleeven, noch het kan ook niet te verwachten zyn, dat 'er
zouden kunnen overig zyn, in een plaats, welke zo lange in de
handen van de *Turken* geweelt is. Op deze Pedeftalen zagen wy
menigte Opschriften, somtyds wanneer 'er geene waaren op het
ligchaam van de Pilaar, en somtyds wanneer 'er aldaar waaren.
Als by voorbeeld, dit volgd op het Pedeftal, aldus.

ΣΕΠΤΙΜΙΟΝ ΑΙΡΑΝΗΝ ΟΔΑΙΝΟΘΟΥ ΤΟΝ ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ
CΥΝΚΑΗΤΙΚΟΝ.

En op het ligchaam van de Pilaar ftond dit onvolmaakte, 't welk ik
niet derve wagen te vervullen, maar zal het u geven zo als wy het
vonden.

ΕΞΑ.....ΝΤωΝ ΑΥΡΗΑΙ..... ΡΗΑΙΟΔωΡ..... CΤΡΑΤΙωΤΗC ΔΕ.....
ΚΗC ΤωΝ ΠΑΤΡωΝ ΤΕΙΜΗC ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙCΤΙΑC ΚΑΡΙΝ ΕΤΟΥC Γ
Ε Φ.

Wy Header: 344 CORNELIS de BRUYNS

Wy zien, dat het by haar zeer heerlyk geacht geweeft is, haare
gedagteniffen in deze maniere te bewaaren. Dog het is maar een
kleyinne kenniffe die wy van haar kunnen weg draagen, als alleen
nu en dan de tyd wanneer zy leefden. Gelyk als hier, 563. Jaaren
na de dood van Alexander, reykende tot het Jaar onzes Heeren
239. Een andere Inscriptie, of Opschrift, in dezelve Piaffa was
aldus.

Η ΒΟΥΛ(Η ΚΑΙ Ο ΔΗ)ΜΟΣ ΣΕΠΤΙΜΙΟΝ ΤΟΝ ΚΡΑΤΙΣ ΤΟΝ
Ε(ΠΙΤΡΟΠΟΝ Σ)ΕΒΑΚΤΟΤ ΔΟΥΚΗΝ(ΑΡΙΟΝ)... ΘΟΛΟ ΤΗΝ
ΤΗΣ ΜΗΤ(ΡΟΚΟΛΩ)ΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΜΙΣΤΑ(ΝΤΑ Τ)Α
ΚΥΝΟΔΙΑΣ ΕΞ ΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΗΘΕΝΤΑ ΥΠΟ ΤΩΝ
ΑΡΧΕΜΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΛΑΜΠΡΩΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗCΑΝΤΑ ΚΑΙ
ΑΓΟΡΑΝΟΜΗCΑΝΤΑ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΜΗΤΡΟΚΟΛΩΝΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΑΣΙCΤΑ ΟΙΚΟΘΕΝ ΑΝΑΛΩCΑΝΤΑ ΚΑΙ ΑΡΕCΑΝΤΑ ΤΗΣ
ΑΥΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΩ ΔΗΜΩ ΚΑΙ ΝΥΝΕΙ ΛΑΜΠΡΩC
ΣΥΜΠΟCΙΑΡΚΟΝ ΤΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΒΗΛΟΥ ΙΕ(Ρ)ΩΝ ΤΕΙΜΗC
ΕΝΕΚΕΝ Ετ..... ΞΑΝΔΙΚΩ.

Dit bevestigt genoegzaam 't geene ik te voren aangemerkt hebbe, dat dit waaren Opschriften, ter eeren en ter gedachtenis van de geene die zich, in openbare Ampten, wel gequeten hadden. Van dewelke wy hier verscheiden hebben gemeld, waar van sommige zeer wel bekend zyn, dog de andere in geen boeken te vinden zyn. Door het woord ΜΗΤΡΟΚΟΛΩΝΕΙΑΣ, mogen wy verzekert zyn, dat hoewel de Stad door de Romeynen de gedaante van een Colonie had gekregen, nochtans dezelve een byzonder kenteeken van eere daar op geteld hebben om te kennen te geven, dat zy was het Hoofd van der zelve Colonien in deze Oosterfche deelen. Dat het Gezag van haar Senaat en 't Volk ook op haar was verbleven. En daar benevens, dat daar was een Societeit van Mannen, ofte Curateurs (Bezorgers) van den Tempel van Jupiter Belus (aan wien de Tempel hier voor beschreven, mogelyk was toege-eygend) of opzieners van de Spelen, en Feestdagen, die t'zyner eere gevierd wierden, van welke Societeit, of gemeenschap, deze Septimius, wanneer dit Opschrift gemaakt is, een Sympofiarch was, miffchien haar Hoofd, en bevelhebber, of Gouverneur. Wy vinden insgelyks, dat zy niet wagteden, tot de dood der geene die zy aldus vereerden, maar dat veel eer zy zulks bezorgden ter behoudenis van haare gedachteniffen: en veele Roemruchtige Mannen zyn aldus aangetekend voor de Nakomelingen, terwyl zy nog in 't leven waaren. Op eene van de Pedestfalen hier voren beschreven, niet verre van de vorige, was het volgende Opschrift, welke ik te meer agte, om 't kleene overblyfzel dat het zelve van de naam van Palmyra heeft, by welke de plaats by de Romeynen bekend was.

... ΤΠΙΑΙΟΝ ΟΥΟΡΩΔΗΝ (ΚΥΝΚΑ)ΗΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΘΗΝ
ΠΑΛΜΥΡΗΝΩΝ ΒΗΛΑ ΚΑΒΟCΑΡCΑ ΤΟΝ ΦΙ(ΛΟΝ) ΤΕΙΜΗC
ΧΑΡΙΝ ΕΤΟΥC Ο Φ.

't Opper-end van deze Piaffa was door een rye Pilaren, wat digter dan die aan de zyden, afgefchooten; miffchien zal daar boven een flag van een Banquet-huys (daar men Feesten en Gaftmaalen hield) geweeft zyn, dog niets is daar van overig. Maar een weinig verder aan de flinkerzyde, lagen de Peuynhoopen van een zeer aanzienlyk gebouw, 't welk ik geloove dat van dat gebruik geweest is. 't Was van beter marmer, ook vermakelyker en konftiger werk, dan yts dat op deze Piaffa konde onderfcheiden werden. De Pilaren die het onderfchraagden, waren van een geheele Steen, en

een daar van nedergestort, zo vaft en fterk, datze ongefhonden was gebleven. Wy naamen de maat daar van, en Header: R E I Z E N. 345

en bevondenze 22. voeten lang, en in de rondte 8. voeten en 9. duimen. Onder deze Ruinen vonden wy deze eenige Opschrift in 't Latyn, en zo onvolkomen, dat het weinig verftaanbaar is.

... es Orbis & Propagatores Generis Humani D. D. N. N.
Diocletianus ... fimi Impp. Et Conftantius & Maximianus
Nobb. Cæf. Caftra feliciter condiderunt.

En op dezelfde Steen een weinig lager,

... ntes Offiano Hieroclete, V. P. Præf. Provincie D. N. M. O.
Eorum.

De naam van Maximianus Herculus, deelgenoot in 't Ryk met Diocletian, dewelke in 't opschrift zoude gevolgd hebben, is voorbedagtelyk uitgefchraapt en mismaakt: maar om wat reden, kan ik niet giffen. 't Overige is door 't breken van de Steen verlooren.

Aan de Weft-zyde van de groote Piaffa zyn verfcheyden openingen, leydende na 't Hof van 't Paleys, twee van welke men denken zoude, zo ze volkomen waaren, dat ze, wegens de fraayheid van 't werk, voornamentlyk deftige porphyre Pilaren, met welke zy vercierd waaren, 't aldertreffelykfte en heerlykfte ter Wereld geweest zyn. Elke Poort had 'er vier, niet ftaande in eene linie met de anderen van de Muur, maar by koppelen in 't voorfte der Poorte, ftrekkende na 't Paleys, twee aan de eene en twee aan de andere kant, van deze waarend 'er maar twee geheel, en een op zyn plaats ftaande overgebleven, zy zyn omtrent 30. voeten lang, en 9. in de rondte, zo uitermaten hard, dat het groote moeyten kofte, een weinig fchilvers daar af te breken, om dezelve na Huis te brengen, tot een ftaaltje van de Steen. De konft van die te maaken, meyn ik dat verlooren is.

Wy zagen verfcheyde andre gebroken ftukken van Porphyry, dog geen zo net, nog zo groot; 't noodlot van eenen moeft ik betreuren, als ik die zag misbruykt, tot onderfchraging van een kleyne Hut, nauwelyks bekwaam voor een Hond of Varkens Kot. Het Paleys zelve is zo volkomen verwoeft, dat men niet zien kan, hoedanig 't zelve in zyn luyfter geweest is, daar is hier en daar maar een gebroken ftuk van een Muur overgebleven, met geweld in ftukken geflagen, en door de tyd zo gefleeten, dat men, zonder behulp der overlevering, bezwaarlyk zoude verzekerd werden, dat aldaar een Koninglyk Paleys geweest is. Egter kan men bemerken, hoe heerlyk zich deze plaats van voren vertoonde, omringd zynde met ryen Pilaren van verfcheyde foorten, menige van welke nog waaren ftaande gebleeven, zommige glad, andere gewrogt en gegroeft, als die onmiddelyk den Tempel omringden. Ende op de kleyne Pedeftalen, in 't midden van zommige derzelve

uitfteekende, zag ik verfcheyde Opschriften, dog konde niet wel meer als een affchryven, welk te gelyk met de Pilaar, die het gedragen hadde, op de grond neder gevallen was.

ΜΑΡΘΙΝ ΛΑΞΑΝΔΡΟΤ ΤΟΤ ΚΑΠΙΔΗΤΟΥ ΟΤΑΒΑΛΛΑΘΟΤ
ΤΟΥ ΣΤΜΦΝΟΥ ΣΟΡΑΙΧΟC ΑΙΡΑΝΟΥ ΑΝΗΡ ΑΥΤΗC
ΜΝΗΜΗC ΕΝΕΚΕΝ ΜΗΝΕΙ ΔΥCΤΡΩ ΤΟΥ 5 Υ. ΕΤΟΥC.

Indien de overige van den zelven aard met deze waaren, zo hadden wy weinig verlooren, met dezelve niet af te fchryven, zynde deze alleen een gedenkteken, 't welk een goed Man heeft doen maaken, ter eeren van zyn Wyf. De Maand Dyftrus komt over een met onze Maart,

X x en Page 346 Header: CORNELIS de BRUYNS

en het Jaar 490. van de dood van Alexander de Groote, met het Jaar onzes Heeren 166.

Ik hebbe hier voor vergeeten te melden, dat onder de lange Gallerie een beke loopt, van heet Sulpher-achtig water, en dat aldaar een Bron of Put, ende andere openingen zyn, welke na dezelve vlieten. Maar, wat dezelve ook by ouds geweest zy, zy is nu zo bekwaam niet, als eene andere, omtrent een halve myl Westwaards daar van daan, alwaar een zeer goede afgang in het water is, ende het is een gedurig gebruik des Volks, daar in te baaden. Na by het welke, op het Pedeftal van een gebroken Kolom, (of mogelyk zoude het een Altaar kunnen geweest zyn) is dit Opschrift overgebleven.

ΔΙΙ ΤΥΙCΤΩ ΜΕΓΙCΤΩ ΚΑΙ ΕΠΗΚΟΩ ΒΩΛΑΝΟC ΖΗΝΟΒΙΟΤ
ΤΟΤ ΑΙΡΑΝΟΥ ΤΟΤ ΜΟΚΙΜΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΘΑ ΕΠΙ ΜΕΛΕΤΗ
CΟΗ ΑΙΡΕΘΕΙC ΕΦΚΑC ΠΗΓΗC ΥΠΟ ΙΑΡΙΒΩΛΟΥ ΘΕΟΥ
ΤΟΝ Βω (forsan ΒωΜΟΝ) ΕΞ ΙΔΙΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΕΤΟΥC Δ
Ο Υ ΜΗΝΟC ΥΠΕΡΒΕΡΕΤΑΙΟΥ Κ.

Ik ben welgeruft, dat het woord, dat ik met een lyn onder getekend heb, wel gevat is, en derhalven weet ik niet wat te giffen dat het zy, als alleen de eygene naam van de Fonteyne. 't Welk vaft ftellende, is het Opschrift licht te verftaan, toonende dat Bolanus, Zoon van Zenobius, gekooren Opziender van deze Fonteyn, onder Faribolus, dezen Altaar voor Jupiter bouwde, in het Jaar van Alexander 474. dat is, het Jaar onzes Heeren 150. en op den 20. October, indien de laafte Kappa een Cyffer-letter is, gelyk ik vaft ftelle dat ze moet zyn. Dog wie dezen Faribolus was, en aan wien zy, gelyk in 't gemeen aan de Roomfche Keizers, welkers naamen wy in de Opschriften vinden, de naam van ΘΕΟC geven, is zo licht niet te giffen. Zy waaren onder de Parthische, eer dat de Romeynen haar overvielen. Maar den datum toond dit te zyn na de tyd van Hadrianus, en alzo na haar komt. Waarlyk in een Opschrift te voren vermeld, van een datum by de 80. Jaaren laater dan dezen, hebben wy de naam van dezelfde Persoon.

Heete Sulpher-baaden zyn zeer gemeen in deze Landen, en daar van daan is het, dat het de naam gekreegen heeft van Syria Salutifera. Den aard van de waateren alhier, is meeft gelyk aan die van Bath in Engeland, maar niet zo fcherp, noch de fmaak zo tegenftaande. En in tegendeel als ze zo verre van de Bron afgeloopen zyn, dat ze koud geworden zyn, zyn ze zeer drinkbaar, en zyn de eenige waaters, die de Inwoonders gebruiken. Maar geduurende ons verblyf aldaar, zonden wy na een Fonteyn van zeer fchoon water, omtrent een uur afgelegen van de Stad.

Aan d'Ooft-zyde van de lange Piaffa staat mede, indien 't my geoorlofd is zo te fpreeken, een Bolfch van Marmere Pilaren, zommige volkomen, en andere beroofd van hare fchone Capitelen, doch zo verftroyd en zonder ordre, dat het niet mogelyk is, die te brengen in zodanigen fchikking, dat men giffen konde, waar toe dezelve van ouds gediend hebben, in eene plaats waaren 'er 11. gefield in een vierkant, op deze manier : : : gepaveyd op den bodem, met brede platte Steenen, dog zonder dak of bedekking. En een weinig van daar ftaan de Ruinen van een kleyne Tempel, in de Print getekent met D. welke uit de overblyfzels fchynd geweest te hebben, een zeer curieus ftuk werk. Maar het Dak is geheel vergaan, en de Muuren zeer ongedaan en gefleten, door de tyd. Voor den ingang welke ziet tegen 't Zuyden, is een plaats, onderfteund door zes Pilaren, twee aan d'eene zyde van de deur, en twee aan de andere zyde, en een aan yder eynde. De Pedeftalen van die in het front, zyn gevuld geweest met Op-Header: R E I Z E N. 347

Opfchriften, beyde in 't Grieks, en in de andere Taal; doch zy zyn nu zo uitgedaan en verfléten, dat ze niet leesbaar of verftaanbaar zyn. De befte was de volgende.

ΜΑΛΕΝΤΟΝ ΚΑΙ ΑΓΡΙΠΠΑΝ ΙΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ
ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΔΗΜΙ(Α) ΘΕΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ
ΑΛΙΜΜΑ ΠΑΡΑΣΧΟΤΑ ΞΕΝΟΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΤΑ(ΙC).....

En een weinig lager waaren deze verftrooyde Letters zienbaar:

ΕΝΗ.... Ν ΤΗΗΡΕΘΗCΑΝΤΑ ΤΗΤ... CΤΡΑΤΕΥΜΑ ΤΟΥ... ΥΠΟ...
ΗΚΑΙ.... ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΟΝ.... ΔΙΟC.... ΝΤΩΤ.....

Ik zoude gedacht hebbe dat KAI een koppel woord waare, en de tweede naam Agrippa, onderfcheiden van de vorige, maar de woorden volgende in 't eenvoudig getal, laaten zulken conftructie niet toe.

De Perfoon dan tot wiens gedagtenis dit Opfchrift gemaakt was, moft zyn genaamd geweest Malentus Caegrippa, die bekleedende 't Ampt van Schryver, of diergelyke, in de Veldtocht van Keyzer Adrianus, een Acte ingefteld hadde, van openbaare weldadigheid en edelmoedigheid, beyde aan Vreemdelingen en Burgers, te kennen gegeven met het woord ³⁹⁹ ΑΛΙΜΜΑ, of ἄλιμμα, 't welk

betekent Salving. Mogelyk deelde hy onder haar zoete Olye uit, om gebruikt te werden, in, of na hun badingen. Het is jammer dat het volgende zo onvolkomen is, en zonderling, dat wy den datum niet konden uitvinden. Want dat mogt ons de precyfe tyd, van de tochten van Hadrianus in deze Oofterfche gewelten hebben aangewezen, daar hy groote winfte maakte, en de paalen van het Roomfche Ryk zeer uitbreide.

Doch haare Graf-fteden (in de Print getekend E.) zyn zo fchoon of curieus, als yts kan wezen; zynde vierkante Toorens, vier of vyf verdiepingen hoog, en ftaande aan beyde zyden van een Holle weg; aan de Noord-zy van de Stad. Zy ftrekken zich in de langte, de fpacie van een Myl, en 't kan wel zyn, dat ze zich voor dezen een groot ftukweegs verder uitgetrekt hebben. Op ons eerfte gezicht van dezelve, als wy in de plaats traden, konden wy niet giffen wat die waaren. Zommige dagten, dat het waaren Toorens van geruineerde Kerken, en waaren in hoope, dat wy hier zouden hebben gevonden, eenige merktekenen van Chriftenheid, andere, dat het Baftions waaren geweest, en een gedeelte van de Oude fortificatie, dog daar is niet de minfte grondflag van een Muur te zien. Maar wanneer wy, een dag of twee daar na, met meer naauwkeurigheid dezelve kwamen te onderzoeken, vonden wy aanftonds haar gebruik; zy waaren alle van dezelve gedaante, maar van verfcheyde glans en groote, over een komende met de omftandigheid van haare ftichters. De eerfte die wy zagen was geheel van Marmer, doch is nugeheel vervallen, en niet meer als een hoop gebroken Steenen, onder dewelke wy vonden de ftukken van twee Beelden, d'een van een Man, en d'andre van een Vrouw, gehouwen in een zittende, of wel eer een leunende gedaante, zynde de hoofden, en een gedeelte van de armen, afgebroken, doch de lighamen nog moy geheel, zo dat wy 't voordeel hadden, van haare kleding te zien, welke zeer edel fcheen; maar meer

X x 2 na- Header: 348 CORNELIS de BRUYNS

naderde aan het Europifche fatzoen, als nu in 't Ooften gebruykelyk is, 't welk my dede gelooven, dat het wel Romeynen mogten geweest hebben. Op gebroken ftukken van Steenen, die hier en daar afgetuymeld waaren, vonden wy zommige gebroken Opfchriften, doch niet waardig af te fchryven, om dat ze geen volkomen zin gaaven.

Daar waaren menigte andere Grafsteden, alzo veel vergaan en geruineert als deze. Waarom wy die voor by gingen, om te gaan na twee, die meeft regt tegen den ander over ftonden, en volkomener fcheenen als eenige andere; doch niet zonder merktekenen van de Turkfche kwaadaardigheid. Het waaren twee vierkante Toorens, een dikker als gemeene Klok-toorns, en van vyfverdiepingen hoog; de buyten zyde zynde van gemeene Steenen, maar de Binnenmuuren, en vloeren, van goed Marmer, en ook verciert met zeer levendige fnyd-, en fchilderwerken, en Beelden, beyde van Mans en Vrouwen, tot de borft en fchouders, doch elendig ontftaan en

gebroken. Onder of bezyden deze Beelden waaren, in onbekende Characters, de namen, waarschyndelyk van de daar begraven Perfoonen, of by haar verbeeld, of anders eenige andere gedagtenis van dezelve. Wy gingen in een van dezelve, door een deur, aan de Zuyd-zyde van dewelke een gang liep, kruyfwys door 't geheele gebouw, regt in het midden. Maar de Vloer was opgebroken, en dat gaf ons een gezicht van een verwulft beneden, na dezelve maniere gedeeld. De ruimtens aan de beyde zyden waaren weder onder deeld door dikke Muuren in zes afdeelingen, yder ruim genoeg zynde, om het grootfte lighaam te ontfangen, en om dezelve d'een boven d'ander te zetten, gelyk dat haare wyze scheen geweest te hebben. Yder van deze ruimtens mogt ten minsten zes of zeven lighamen houden: wat de laagfte, tweede, en derde, verdiepinge aangaat, daar waaren deze afdeelingen van dezelve gedaante, en alle eveneens, behalven die van de tweede Vloer, welke tegen over den ingang was. Een afdeeling was bewaard tot een Trap-plaats. Hooger als deze, het gebouw zynde na boven aan den top eenigzins ingetrokken, konde geen plaats gegeven werden, om na die zelfde ordre de afdeelingen te schikken, waarom dan de twee opperste kamers zodanig niet verdeeld waaren, en mogelyk hadden nooit eenige lighamen daar in gelegen. Ten waare alleen dat van den stichter aldaar gelegen hadde, wiens beeltenis, op gevonden in een Begraaf of Doodkleed, en in een leggende gedaante, geplaatst is in een Nis, of eerder venster, in de gevel van 't gebouw, gelyk dat te zien is van binnen en van buyten. Na by deze beeltenis was het volgende Opschrift.

TO MNHMEION EKTICAN EAABHAEC MANNAIOC
 COXAGIC MAAXOC OYABAAAAGOT TOT MANNAIOT TOT
 EAABHAOT ATTΩ KAI TIOIC ETOTC A I T MHDOC
 EANAİKOT.

Het is wat twyffelachtig of voor AYTW niet eerder zoude geleezen moeten werden AYTOIC; of anders moft 'er een faut in het woord hebben geweest, en alle deze maar de naam van een Perfoon betekend hebben. Het ander gedenkteeken aan de andere zyde van de weg, is dit zeer gelyk, alleenlyk is den ingang na 't Noorden, 't is allenthalven nog zo zindelyk gemaakt, nog zo wel gefchildert. Dog het fnywerk is al zo goed, en het vertoond zich in alles al zo aanzienlyk en groots, als het vorige. Behalven dat het in Oudheid het ander wel een geheele Eeuw van 100. Jaaren overtrof, gelyk blykt by den datum van het volgende Opschrift, dat geplaatst is boven in een Nis, in de voorgevel, ge- Header: R E I Z
 E N. Page 349

gecierd met fraaye bloem- en kroonwerken, ongetwyffeld de plaats van eenige Beelden, en waarfchyndelyk dat van den Stichter.

MNHMEION AIΩNION TEPΑΣ ωΚΟΔΟΜΗCEN TIXOC MOKIMOY
TOY KAI AKIAACICOY TOY MA.....OY EICTE EAYTON KAI YIOYC
KAI EΓΓONOYC ETOIC ΔIT MHNCI ΞΑΝΔIKω.

Dit is het Oudfte Opfchrift dat ik in Tadmor ontmoet hebbe, het 314de. Jaar na de dood van Alexander de Groot, gaande omtrent 10. Jaaren voor de Geboorte onzes Zaligmaakers. Het andere is tuffchen de 20. en 30. Jaaren voor de Regeering van Hadrianus, en gevolglijk, eer de Romeynen hier voet kregen. En uit deze kostbaare gebouwen, en prachtige Mausolea, mogen wy met reden befluyten, dat het een Magtig en Ryk Volk geweef is, eer dat zy de Romeynen onderworpen wierden: en dat zy haar grootheid dezelve niet hebben behoeven dank te weten.

En nu geloof ik, dat ik u moede genoeg gemaakt hebbe, met u de Oude en vermaarde Stad Tadmor op en neder te leyden, en u zo fchraal een bericht van onze verrichtinge aldaar te geven. Na vier dagen keerden wy weder, niet langs de weg die wy gekomen waaren: maar voortgaande Ooftwaarts, tot aan de Rivier Euphrates. In onze weg derwaarts, paffeerden wy den derden dag door een Dorp, genaamd Teive, op een Steen, verkeerd om hoog gezet, in het midden van de Muur van de Mosquée, ontmoeteden wy het volgende Opfchrift.

ΔII ΜΕΓΙΣΤΩ ΚΕΡΑΤΝΙΩ ΥΠΕΡ ΩΤΗΡΙΑC ΤΡΑ: ΑΔΡΙΑΝΟΥ
CΕΒ... ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΓΑΘΑΝΓΕΛΟC ΑΒΙΑΗΝΟC ΤΗC
ΔΕΚΑΠΟΛΕΩC ΤΗΝ ΚΑΜΑΡΑΝ ωΚΟΔΟΜΗCEN ΚΑΙ ΤΗΝ
ΚΑΙΝΗ.... ΕΞ ΙΔΙΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΕΤΟΙC ΕΜΤ ΜΗΝΟC ΑωΟΥ.

En onder deze was een andere, in dezelve Tale en Letters, als wy in Tadmor gezien hadden. Ik was verbaafd in deze plaats zulken Opfchrift te vinden, nog kan ook eeniger wyze giffen, hoe het zelve daar gekomen is: en het melden van Decapolis, maakt my nog meer verbyftert. Indien ymand de frontieren van Decapolis mocht uitftrekken, als eenige zeggen dat ze gedaan hebben, tot Cælosyria, en onder deze naam wederom geheel Syria begrypen, Phenicia alleen uitgezonderd, zo en is het niet van elders gebragt, maar eerft in deze plaats opgerecht. Dog dit zal niet gewettigt werden, by die, die Decapolis alleen ftellen, geweef te zyn een gedeelte van Paleftyna. Den inhoud der zake die het begrypt, is alleen een bericht, van de Magnificentie of Grootshheid van dezen Agathangelus Abilenus,

zoo als hy eygentlyk geweef is; die dit voor de behoudenis van Keyzer Hadriaan, op zyn eygen koften, oprichtede, en toe-eygende aan Jupiter den Donderaar, een Koninklyk Banquet-huys (want zo meen ik 't woord ΚΑΜΑΡΑ) ⁴⁰⁰ en een Bed van Staat, agter ΚΑΙΝΗ is ongetwyffeld een Letter uitgelaaten, en dit zal geweef zyn ΚΑΙΝΗΝ. Den datum 445. komt over een met het Jaar onzes Heeren 123. welk was het 7de. van de Regeering van Hadriaan. En de Maand Αωοc is onze Auguftus.

De volgende dag paffeerden wy de Ruinen van een groot Klooster, 't welk ik giffe van de Maroniten geweeft te zyn, uit een Infcriptie, die wy ontmoeten op de Capitelen van verfcheide Pilaren, welke het midden van een fraaye Kerk onderfteunden, welke ten dezen eynde was.

† ΕΠΙ ΣΕΡΓΙΣ ΕΠΙΣΚΟ. ΤΩ ΑΤΝΤΕΝ ΜΑΡΩΝΙΣ ΤΩ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟ.

Xx 3 Van Header: 350 CORNELIS de BRUYNS

Van hier passeerden wy voort, en kwamen dezelve nagt aan de Euphrates: en hebbende twee dagen gereist, langs den Oever van die berugte Rivier, kwaamen wy by de Tenten van den Koning der Arabieren, die ons een Gidse of Wegwyzer hadde besteld, voor onze reyse. Wy bleven twee nagten by hem, en in nog twee dagen reyzens kwamen wy behouden te rug tot Aleppo, hebbende in 't geheel juyst 18. dagen uytgeweest.

Hier by voegd den Uitgever het volgende bericht.

De Eerwaardige en Geleerden Schryver van dit bericht, kan met geen regt berispt werden, by aldien eenige kleene particulariteiten, van de Historie van deze plaats, zyn geheugen mogten ontvlogen zyn, zynde genoodzaakt geweest te schrijven zonder behulp van Boeken, dienstig tot zyn oogmerk, welke in die gewesten niet te bekomen zyn. Wy hebben zedert een naauwkeurige afteekeninge van de edele Ruinen bezorgd, gemaakt op de plaats zelfs, welke, met eenige verdere aanmerkingen op dezelve, gemeen gemaakt zal werden in de naaste verhandeling.

De Reyzigers, welker verhaal in die volgende Verhandelinge gevonden werd, zeggen, dat, ter oorzake van zeker ongeneuglyk voorval, hun lust benomen wierd, om die Puinhoopen naauwkeuriger te bezigtigen, doch dat zy in 't voorby gaan het volgende Opschrift mede naamen.

ΣΕΠΤΙΜΙΩΝ ΟΤΟΡΟΔΗΝ ΤΟΝ ΚΡΑΤΙΚΤΟΝ ΕΠΙΤΡΟΠΟΝ
ΣΕΒΑΚΤΟΥ ΔΟΥΚΗΝΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΑΡ. ΑΠΗΘΗΝ ΙΟΤΑΙΟC
ΑΥΡΗΛΙΟC ΚΑΝΩΗC WACCΙΑΝΟΥ ΤΟΥ W. ΑΕΝΑΙΟΥ
ΙΠΠΕWC ΡΟΥWΑΩΝ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟCΤΑΘΗΝ ΕΤΟΥC
Η Ο Φ ΜΗΝΕΙ ΞΑΝΔΙΚΩ.

In 't welke de voornaamste zwarigheyd is, in 't Woord *ducanarius* 't welk in 't bericht, reeds in 't licht gegeven, gelezen is *ducenarius* 't schynt eenig byzonder Officier, onder de Syriers, te beteekenen, gelyk by de Latynen *Ducenarius*. Mogelyk zouden die gene, die in de Oosterfche Gewoontens en Taalen ervaren zyn, bekwaam wezen om dit uit te leggen.

Verder merken deze Reyzigers de plaatsing van *Tadmor* wat nader aan, als de eerste, zeggende: „ zo veel als wy uit onze Dag-registers, en de Weg-rekening, genomen met twee goede

Compaffen, konden besluyten, zo is de afgelegenheid van *Tadmor* van *Aleppo*, omtrent 150. Engelsche mylen, en de cours Zuid-Ooft, of liever een weinig meer Zuidelyk, aangemerkt de afwykinge van 't Compas, 't welk in deze Landstreek ruim een halve streek Westwaarts is.

Doch, alzo deze en dezès gelyken dingen veel aangenamer zyn, wanneer tot dezelve, door verklaaring, eenig licht toe gebragt werd, zo laat ons ook dat geene 't welk den Uitgever, in de Verhandeling van de Maanden November en December 1685. tot ophelderinge in dezen medegedeeld heeft, beschouwen. De Stad *Tadmor*, welker Ruinen deszelfs eenmaal bloeyenden toestand, met zo veel blyken, te kennen geeven; is waarschyndelyk dezelve, dewelke *Salomo*, den grooten Koning *Israels* bouwde, in de Woestyne 1 *Kon.* 9: 18. en 2 *Chr.* 8: 4. De gemeene Latynsche overzettinge, op de naam van *Hieronymus*, heeft, *Condidit Palmyram in Deserto*. En zegd *Josephus* in zyn 8. Boek der Joodsche oudheden, (in 't welk hy handelt van Salomon, en zyn daaden) *Hy, te weten, Salomo bouwde een Stad in de Wildernis, en noemdeze Thadamora*; en de *Syriers* noemenze by die naam tot op dezen dag: dog de naam in 't *Grieks* is *Palmyra*. 't Is derhalven een Grieksche naam, en heeft met 't Latyns 't woord *Palma* geen ge- Header: R E I Z E N. 351

gemeenschap, maar schynd eer afkomstig van *πάλμυς* of *πάλμυς* 't welk Hespelinis overzet *βασιλεύς παίης* of mogelyk van *πάλμυϊνης*, 't geen, volgens die zelfden Schryver, onder de Egyptenaren een Afgod was. Ook is 't woord geenzints *תמר* *Tadmor*, maar *תמר* *Tamar* of *Tomer*, 't welk in 't Hebreeuws een Palm-boom betekend.

Aangaande 't geen deze plaats is overgekomen, en andere omstandigheden, gedurende de groote beroertens, onder de verscheiden beheerschingen in 't Oosten, daar van spreken de geschied Boeken niet. Dog 't is wel te gissen, dat zo een aanzienlyke Stad, boven de drie honderd mylen van Jeruzalem af gelegen, in handen der Jooden, overmits zy, onmiddelyk na *Salomo*, in Borgerlyke twist vervielen, en hun magt verdeelden, niet lang gebleven zy. Zo dat 'er niet aan te twyffelen is, of deze Stad is onderworpen geworden aan de Babylonsche en Persische Monarchien, en, na die, aan de Macedoniers onder *Alexander*, en de *Seleuciders*. Maar doen de Romeynen in deze gewesten voet kregen, en de Parthen in 't Oosten haar in hun verder overwinninge schenen te stuyten, wierd deze Stad *Palmyra*, ter oorzaak van deszelfs gelegenheid, en een frontier plaats, in 't midden van een groote zandige Wildernisse, alwaar geen Heyr-legers, om 't met geweld te dwingen, wel konden bestaan, door de twistende Vorsten aangezigt, gevleyd, en toegelaaten een vrye staat te blyven, om tot een Magazyn van Koopmanschap, ten gerief van beyde de machten, te verstrekken: gelyk uit de woorden van *Appianus* en *Plinius* genoegzaam te besluyten is.

Appianus verteld ons, in 't vyfde Boek der Burgerlyke Oorlogen, dat M. Antonius zyn Ruytery zond, om de Stad Palmyra te plunderen, alleenig voorwendende dat ze niet genoeg in 't intrest der Romeynen waaren, οἱ Ῥωμαίων ἢ Παρθναίων ὄντες ἐφόρος ἐς ἐπαλείψας ἐπιθεῖναι εἶχον, en Kooplieden zynde, de Indiaansche en Arabische Koopwaren, door Persien, in 't Rooms gebied voerden, hoewel de regte oorzaak hun schatten waaren, om zyne Ruiters te verrykken.

Dog die van Palmyra, van den toeleg verwittigt, droegen zorge, om haar voor te komen; en de plundering te ontgaan. Deze onderneming van Antonius veroorzaakte een vreemde breuk tusschen detwee Ryken.

De woorden van Plin. (lib 5. Nat. Hist.) omtrent honderd Jaaren daar na, getuygen dat deze Stad, doemaals nog 't genot van haare vryheden hadde: zy komen uittermaten wel ter sneede, daarom hebbe ik het de pynewaardig geacht dezelve uit te schryven.

Palmyra Urbs nobilis situ, divitiis soli atque aquis amoenis, vasto undique ambitu arenis includit agros, ac velut terris exempta à rerum Naturæ, privata sorte inter duo imperia summa Romanorum Parthorumque, & prima in discordiâ semper utrinque cura.

Hier uit blykt niet alleen, dat ze ten tyde van Vespasianus een Republyk, of vrye staat, waaren; maar ook is deszelfs gelegenheid waarlyk beschreven, zodanig als of het was een Eyland, van zeer vrugtbaar Land, met een Zee van Dor-zand omringd.

Zulke stukken Lands, zegd Strabo, dat in Libien zeer veele waaren; en by de Egyptenaaren Abases genoemd wierden; en van 't welk mogelyk de naam van 't Volk der Abassynen zyn oorsprong heeft.

Door zulke voordeelen van vryheyd, neutraliteit, en Koophandel, by natwee eeuwen lang genooten, is 't niet vreemd, dat ze tot zulk een staat en rykdom, over een komstig met zodanige prachtige gebouwen, gekomen zyn. Dog wanneer de Romeynen, onder Trajanus, blyken gaven, dat het de magt van de Parthen, tegens die van haar geenzins konde ophalen, (Trajanus Babylon, en Ctesiphon, doemaals de stoelen van 't Ryk der Parthen hebbende ingenomen) Page 352 Header: CORNELIS de BRUYNS

nomen) was Palmyra eyndelyk genoodzaakt zich voor de Romeynen te verklaaren; gelyk ze deden, zich Keyzer Adrianus, ontrent 't Jaar Christi 130. wanneer den zelve door Syrien in Egypten trok, onderwerpende. En dezen grooten Vorst, met de natuurlyke sterkte en standplaats dezer Stad zeer ingenomen, heeft ze believen te herbouwen en te verciereren. Waarschynlyk doen hy dezelve 't voorregt van een Colonia Juris Italici (na 't zeggen van Ulpian) geschonken heeft, en de Inwoonders ten bewys van dankbaarheid gewillig waaren hun zelven

Hadrianapoliten te noemen. Παλμύρης & πόλεως ὑπὸ & αὐτοκράτορ, zegt Stephanus. Ook is niet onwaarschynelyk, dat veele van deze marmere Pilaren, bezonder van de lange Gallery, een gift van dien Keyzer waaren. Om dat geen van de Opfchriften van ouder Datum zyn. Ook was 't een gewoonte der Keyzeren, de Steden dewelke hun verplicht hadden, met marmere Pilaren, om hun publike gebouwen te vercierren, te begiftigen. Deze waaren alhier niet verre te zoeken, 't naaft gelegen Gebergte een overvloed van Marmere-steen verffchaffende: dog de groote der Porphyrt-eene Kolommen, is inderdaad merkwaardig, overwegende, hoe ver zulke zwaare Steenen, over Land, tot deze plaats hebben moeten gevoerd werden. Want 't is niet bekend, datze ergens voortgebragt zyn, dan in Egypten, tuffchen Kairo en Siena, tuffchen de Nyl en Roode-zee. Deze Steenen zyn zeer waardig, om haar Couleur en Hartheid, en dat die gegroeid zyn tot blokken, tot allerhande begeerde grootte. Plinius zegd in zyn 36. Boek, *quantislibet molibus cadendis sufficiunt Lapidicina*. En 't is een zeer groote misvatting, van die geene die meinen, dat dit een gemaakten Steen was.

Van de tyd van Adrianus, tot die van Aurelianus, omtrent honderd en veertig Jaaren, zag men de Stad bloeyen, en in Rykdom en vermogen zodanig toenemen, dat doen de Keyzer Valerianus, door Sapoires, Koning der Perfen, gevangen was genomen, Odenatus, een van de Heeren dier plaats, (welkers naam wy in verscheide van deze Opfchriften vinden) magtig was, (nademaal Gallienus zyn plicht beyde aan zyn Vader en Land verfuynde) een magtig Heyrleger in 't Veld te brengen, en Mefopotamien van de Perfen te herwinnen, en zo ver als tot derzelver Hoofd-ftad Ctesiphon door te booren. Doende daar mede aan de Romeynen zo grooten dienst, dat Gallienus zich verplicht hield, hem een deel in 't Keyzer-ryk te geven: van welke daad, Trebellius Pollio, in 't leven van Gallienus, deze woorden gebruikt.

Laudatur ejus (Gallieni) optimum factum, qui, Odenatum participato Imperio Augustum vocavit; ejusque monetam, qua Perfas captos traheret, cudi jussit: quod & Senatus & Urbs & omnis atas gratanter accepit.

Dezelve fpreekt insgelyks in veele plaatzen van dezelve Odenatus, met groote agtinge; en zyn dood meldende, zegd hy,

Iratum fui Deum Reip. credo, qui interfecto Valeriano noluit Odenatum reservare.

Doch door een vreemde omkering van 't geluk, heeft die eer en agting voor Odenatus, de fchielyke ruïne en ondergang van de Stad veroorzaakt. Want hy, en zyn Zoon Herodes, door Meonius, hun Bloedverwand, vermoord, en met den eertytel van Augustus gestorven, heeft deffelfs Wyf Zenobia, als geregtigt door haar Zoon Waballatus, doen minder jaarig, gepretendeert 't opper gezag van 't Ooften op zich te nemen, en 't zelve gevoerd tot

verwondering: en als Gallienus kort daar aan door zyn Soldaten was vermoord, heeft ze insgelyks 't oppergezag over Egypten aangevaart, en gevoerd, en dit duurende gehouden, tot de korte Reegering van Keyzer Claudius Gothicus toe.

Maar Aurelianus tot de Keyzerlyke weeddigheid verheven, wilde de eertytel van Augustus in deze familie Header: R E I Z E N. 353

familie niet dulden, schoon hy te vrede was, datze onder hem die van Vice Cæsariiss zoude behouden, als klaarlyk blykt uit de Latynsche munt van Aurelianus aan de eene, en Waballathus (welke naam in de Opschriften dikmaals voorkomt) aan de ander zyde, met deze Letteren V. C. R. IM. OR. 't welk P. Harduin zeer vernuftig heeft uitgelegd Vice Cæsariiss Rector Imperii Orientis, dog zonder tytel van Cæsar, of van Augustus, en met een Lauwrier in plaats van een Diadema: maar op de Grieksche munt, waarschyndlyk geslagen binnen hun eygen regtsgebied, vind men Waballathus en Zenobia, beyde met den tytel CEBACTOI. Ik heb 'er twee van de Latynsche gezien, en zy waaren als reeds beschreeven is, uitgenomen de punten.

Dog Zenobia met minder dan een deel in 't Keyzerryk zich niet vergenoegende, en Aurelianus volhardende in het zelve onverdeeld te willen hebben, is tegen haar opgetrokken, en haare Krygsmagten in twee Veldslagen gebroken hebbende, heeft haar in Palmyra belegerd en opgesloten. De Belegerden, bevindende dat de groote wederstand dieze booden niet vermogt tegens den gerezolveerden Keyzer, gaven de Stad over; en Zenobia, met haar Zoon vluchtende, wierd agtervolgd en gevangen: waar mede Aurelianus vergenoegd, verschoonde de Stad, en, latende daar een kleyn Krygsbezetting, is met deze gevangen Vrouw na Romen getoogen. De Inwoonders ondertusschen, geloovende dat hy nooit zoude wederkeeren, maakten noch een opstand voor haar zelve (gelyk Vopiscus verhaald) en hebben de bezetting, die hy daar gelaaten had, omgebragt. 't Welk Aurelianus verstaande, niet tegenstaande hy by deze tyd reeds in Europa, met zyn gewoone fierheid, gevallen was, trok schielyk te rug, en onderweg een genoegzaame Krygsmagt by een verzameld hebbende, nam de Stad nogmaals in, zonder groote tegenstand, en verdelgde ze door het zwaard, met een ongewoone wreedheid, (gelyk hy zelfs betuygd in een Brief, die gevonden werd by Vopiscus) en gaf dezelve zyn Soldaten ten buyt over. En 't is aanmerkenswaardig, dat geen der Grieksche Opschriften van laater date zyn, als deze verwoesting der Stad, dewelke over dezelve gekomen is omtrent 't Jaar van Christus 272. voor zo veel als men kan besluyten, na dat dezelve negen of tien Jaaren, niet zonder Glory, de Stoel des Ryks in 't Oosten geweest is.

Hier uit blykt ook de groote nuttigheid van de munt, of Oude penningen, om de geschiedenissen op te helderen; want daar door alleen is uitgevonden, dat 'er zodanig een Vorst, als Waballathus, (Vopiscus noemd hem enkel Ballatus) geweest is; en uit dezelve

munt is 't insgelyks openbaar, dat Odenatus de eertytel van Augustus vier Jaar, en Waballathus ten minfte zes Jaar gedraagen heeft; en dat het eerste Jaar van Aurelianus, 't vierde van Waballathus geweest is. En na 't getuygenis van Pollio was Odenatus voor Keyzer van 't Oosten in 't Jaar Christi 263. uitgeroepen, Gallienus en Saturninus Burgermeesters zynde; en gestorven voor Gallienus, dog in 't zelfde Jaar, te weten 267. 't welk, volgens de Penningen, 't eerste van Waballathus was. Derhalven is hy Odenatus onmiddelyk gevolgd, zynde ongetwyfeld de Oudste Zoon by Zenobia, en niet haar Kindskind, de Zoon van Herodes, gelyk sommige Geleerden meynden: want, indien Zenobia niet dulden woude dat Herodes, Zoon van Odenatus, by een voorige Vrouw, zyn Vader in 't bewind volgde, tot nadeel van haare Kinderen, en om die reden zyn Moord toestemde (gelyk Pollio van Herodes en Meonius tekenen geeft) veel min zoude zy den tytel van Augustus geleden hebben, in de Zoon van Herodes; voornamentlyk daar haar eygen Zoon waarschyndlyk ouder was dan deze Zoons Zoon, zo dat het zeer waarschyndlyk is, dat Herennianus en Timolaus, dewelke Pollio onder de XXX. Tyrannen opteld, Jonger

Y y Zoonen Header: 356 CORNELIS de BRUYNS

Zoonen van Zenobia geweest zyn, aan welke zy, uit een moederlyke zugt, dezelve eertytelen zal vergund hebben.

Maar men moet aanmerken, dat de naam van deze Vorst op de Griekse munt gewoonlijk geschreven staat ATT. EPMIAΣ OYABAΛΛAΘOΣ AΘHNOY (gelyk Tristan zegd die op verscheide Medalien gevonden te hebben) doch Patin heeft 't laatste woord enkel AΘH. Ik zou zommige van die curieuze Penningen zeer gaarne zien, inzonderheid, zo ze binnen, of na by Palmyra gevonden waaren. Want ik ben genegen te gelooven, dat zyn regte naam was Aranes Waballathus, (gelyk een zyn'er voorzaaten geweest is in 't Opschrift p. 338.) niet tegenstaande dat de afgelegene 'er Steden van Asien en Ionia, door misvatting, mogelyk Hermias geschreven hebben; en 't is waarschyndlyk dat AΘHN de eerste Letteren mogen zyn van de naam OAHNAΘOC, 't welk in Syrisch met een Aleph begint; en de Δ wierd by dat Volk gebruykt in plaats van Θ, gelyk we de Maand Xanthicus geschreven zien Ξανθικός in veele dezer Opschriften, 't geen twyfelbaar uitgesproken wierd, gelyk D Blefum, of de Saxische D.

Hoewel nu die Stad op deze tyd door Aurelianus zo onbarmhertig gehandeld wierd, is 't nogtans zeker dat hy dezelve niet verbrand, noch deszelfs gebouwen verbroken heeft: en hoewel Zosimus by deze gelegenheid gebruykt de woorden *την πολιν κατεσκαψας* schynd dat nogtans alleen zyn opzicht te hebben op de Wallen; en 't geen tot verweering diende, dewelke hy gelegd heeft; en den eigen Brief des Keyzers, by Vopiscus, toond genoegzaam dat hy de Stad zelve heeft verschoond, en zorg gedraagen, dat den schoonen Tempel van de Zon, door de Soldaten geplunderd,

herfteld zoude werden. Evenwel zyn de Inwoonders de geleden schade nooit te boven gekomen. En ik vind niet dat deze Stad naderhand in de Geschiedboeken eenige aanmerkelyke rolle vertoond heeft. Nochtans schynd

het Latyns Opschrift p. 345. te kennen te geven, dat Diocletianus hunne Wallen binnen dertig Jaaren herbouwd had. Omtrent het Jaar Christi 400. was ze 't hoofdkwartier van de Legio Prima Illyricorum, en hoewel Stephanus het geen beter tytel, als Φρέγιον, toevoegd, blykt het nogtans de Stoel van den Aartsbisschop, onder de Metropolis van Damascus, geweest te zyn. Om te zeggen in hoedanigen Eeuw, of door wiens hand, het eyndelyk gantsch omgekeerd, en in de elendige staat, in welke het nu voorkomt, gebracht is, vinden we geen licht in eenige geschiedenis; doch het is waarschyntlyk, dat het lang daar na eerst vernield is, in de duistere eeuwe der Wereld, geduurende de Oorlogen der Saracenen: en dat het, verbrand en verwoest zynde, nimmermeer herbouwd is, 't welk de oorzaak is, dat de Ruinen zo volkomen leggen, en zo als zy gelaaten zyn; nocte gebruikt tot eenige andere gebouwen, noch waardig na eenige andere plaats vervoerd te werden, om de groote afgelegenheid van eenige andere Stad daar omtrent.

Nopende de Geografische gelegenheid van Palmyra, Ptolomæus plaatst het in de breedte van Tripoly op de Kust van Syrien, en vier graden meer Oost-waarts, te weten, Παλμύρα. αλ. ζ'. λδ. en noemd het een Hoofd-Stad van zestien Steden in Syria Palmyrena, van welke Alalis, Danaba en Euaria, namaals Bissdommen waaren. Plinius plaatst het CCIII. mylen van de naaste Kust van Syrien, en CCCXXXVII. van Seleucien aan den Tigris, na by Bagdat (welke getalen 252. en 337. verkeerd gedrukt zyn in de meeste Boeken, en strydig met 't gezag der MSS.) Josephus stelt het eene dagreizens van den Euphraat, en zes dagen van Babel, dog dit moet genomen werden voor reizen te Paard, doende omtrent zestig mylen daags, want 't is verder van den Euphraat. Ptolomæus ge- R E I Z E N . 355 gewaagd ook van een Rivier omtrent Palmyra , dewelke onze Reyzigers niet vernamen, t' en waare de Goot, of Kanaal, in welke zy door regen- water overftroomd wierden, daar van het bedde geweeft zy : 't welk miffchien in de Winter, of als't veel regend, met een geduurige ftroom vloeyd, maar, gelyk de Rivieren van Aleppo en Damafcus, ten dezen dage geen uitloop heeft; maar ver- minderd door opgaande dampen, en werd door de dorflijke aarde dezer Woefdynen ingezogen. De Era, of Tydrekening der der Jaar- getyden by de Palmyrenen, in deze Opfchriften, is klaarlyk die van Seleucus, by de Arabiers, na die tyd Dhilcarnain, of Bicornis ge- noemd, en by hun tot boven de 900. Jaar na Chriflus in gebruyk geweeft (gelyk blykt uit de aantekeningen van Albatani, in deze verhande- lingen op number 204. gemeen ge- maakt) en niet die van de dood van Alexander : dit kan uit 't Op- fchrift p. 342 getoond werden, in 't welk Alexander Severus genaamd werd ΘΕΩ ; dat is na de dood en Vergoding van dien Keyzer, of na 't

Jaar des Heeren 234. En uit de naam van Julius, die, als dit Opfchrift daar geteld wierd, Prefectus Pratorium was, (en niemand anders kan geweest zyn, dan Julius Philippus Arabs, die de Palmyrenen voor hun Landsman konnen hebben aangezien) volgde, dat het in 't laatfte Jaar van Gordiaan, anno Chrifci 242. of 243. geweest is : en dat de Keyzer door verraad van dezen Philippus, die hem in 't Ryk volgde, kort daar na vermoord is : en dit verraad naderhand ontdekt zynde, is't niet vreemd, dat zyn naam in deze Opfchriften voorbedachtelyk is uitgefchraapt. De datum daar van, 554. wyft aan 't begin van deferekening, 311. of 312. Jaaren voor Chriflus, dewelke overeen komt met de Era van Seleucus, welke op gelyke wyze mede by andere Steden in 't Oosten wierd waargenomen. Ik zal my niet inlaaten, om over deze Opfchriften mijn oordeel te geven, maar dit aan anderen, die in dat ftuk van Geleerdheid meer ervarenheid hebben, overgeeven: alleenlyk zal ik eenige weynige aanmerkingen maaken, zoodanig als my te binnen kwamen, ter wylze door mijn handen gingen. I. Dat de oudfte dezer Opfchriften, voor 't Jaar 500. gedateerd, nergens Romeynfche Voornaamen gebruyken, 't geen nogtans in de volgende zeer gemeen is, byzonder Julius, Aurelius, en Septimius, by dit Volk uitgekipt, uit agting voor de Keyzers, die deze Naamen voerden : en gevolgelyk dat Septimius Odanatus (t Opfchrift van wiens Graf wy hebben p. 338.) waarschynlyk is dezelfde, die namaals Augustus genaamd wierd. Die naam onder de Regeering van Septimius Severus, onder wien, of zyn Zoon Caracalla, deze Odanatus zekerlyk is gebooren, in gebruik komende. En dat dit gedenkteken by hem opgerecht is, toen hy nog een gemeen Man was; maar daar na tot Keyzerlyke waardigheid geftegen, was't noodzakelyk dat 't Opfchrift op deze Graf ftede, 't geen miffchien 't eenigfte gantsch van marmer was, veranderd wierde: by welke gelegentheid deze fteen in de Stad ter rug mag gevoerd zyn, en, na de verwoefing daar van, by geval opgerecht, over de kleyne weg, waarze nu gevonden werd. II. Pag. 342. KATEAΘONTEΣ EΙΣ ΟΔΙΕΚΙΑΔΔΑ ΕΝΝΟΟΟΙΑΝ ΕΩΗΟΑΝ : Defcendes Vologefiada commercium ftabiliverunt Anno 558. five Anno Chrifi 247. Waar uit blykt, dat dit Volk in hun Koophandel, door de Oorlogen tuiffchen de Romeynen en Perfen, onder Gordiaan, geftoord, nu een Gezantschap afvaardigden na 't Hof van Sapoors Koning der Perfen, om dezelve wederom te herftellen ; 't welk ook na hun begeerte gelukte. Vologefias was een Stad, gebouwd door Vologefes Koning der Partben, in de tyd van Nero; aan den Euphrat, beneden Babylon : Ptolomeus noemde ze οωολυγεσίᾱς ; Stephanus ΒΟΙΟγέσίᾱς ; Ammianus ; Vologefia ; en Plinius lib. 6. Vologefirra. Y y 2 III. Pag. Header: 356 CORNELIS de BRUYNS

III.

Pag. 342. ΚΑΙ ΟΥΚ ΟΝΙΚΩΝΑ ΦΘΙΑΗCΑΝΤΑ ΧΡΗΜΑΤΩΝ: ik laat de Geleerden oordeelen, of men deze plaats niet zoude verbeteren, met dezelve daar te lezen ΟΥΚ ΑΦΘΙΑΗCΑΝΤΑ

&c. mitsgaders of insgelyks in 't zelfde Opschrift ΔICMAAXOY niet is in plaats van MAAXOY TOY MAAXOY, 't geen de schrandere gissing is van den taalkundigen Mr. *William Baxter*.

IV.

Pag. 343. *Septimium Vorodem Procuratorem Ducenarium Augusti* &c. ΑΡΟΛΗΘΗΝ dit woord, indien 't Grieksch is, is kwalyk geschreven, en ik heb in een Kopy gezien, dat de O zeer kleyn was, gelyk ik geloof dat het ook op de Steen is, 't welk mogelyk de oorzaak is, dat ze in 't uitschryven, in de voorige reys, is uitgelaaten. Van welke een klein uittrekzel gevonden werd p. 350. Zo dat waarschyntlyk deze 't overblyfzel is van een andere letter, die by na uitgefleten is. Ik gisse dat het ΑΡΤΑΓΕΘΗΝ geweest, Π voor Γ genomen, en dat deze *Septimius Præfectus Annonæ* geweest is, wiens Ampt was zorg te draagen, dat de Stad van brood genoegzaam voorzien wierd; een bediening ten hoogfte noodzaakelyk in een plaats, dewelke 't Koorn van buyten krygen moest. Deze zelve *Septimius*, in 't Opschrift p. 344. word C. . ΘΟ. ΛΟΤΗΝ ΤΗC ΜΗΤΡΟΠΟΛΩΝΘΙΑC, lees ΚΡΤΟΔΟΤΗΝ, geheeten, 't welk schijnt te betekenen, dat hy wegens des Keyzers weldadigheid aan 't Volk vlees uitdeelde. Deze Opschriften zyn gedateerd in *April* in het Jaar des Heeren 267. niet lang voor de dood van *Odenatus*, hier CΕΒΑCΤΟC genoemd; en 't is niet onwaarschyntlyk, dat hy die gewoonte heeft ingevoerd, van, op kosten van 't gemeen, 't Volk op zekere dagen rykelyk Vlees uit te deelen, om haar de overheersching van haar medeburger gemakkeliker te doen verdraagen. 't Is zeker dat *Aurelianus* die gewoonte, van vleesch te geven, te *Romen* aldereerst heeft ingevoerd: de woorden van *Vopiscus* zyn, *Idem Aurelianus & Porcinam Carnem Populo Romano distribuit, quæ hodieque dividitur*; welke gewoonte duurde tot op de tyd van *Constantyn*, toen (volgens *Zosimus*) eenen *Luciaan*, in die bediening van Zwyns vleesch te *Romen* uit te deelen, by 't Volk gezag genoeg kreeg, om *Maxentius* tot Keyzer op te werpen; en *Salmasius* verzekerd ons, dat het tot de tyden van *Heraclius* geduurd heeft: 't moet derhalven niet vreemd schynen, indien ik onderstel dat *Aurelianus* deze gewoonte te *Palmyra* gevonden, en wederkeerende ook tot *Romen* ingevoerd heeft.

Ik ben genegen te gelooven, dat niet alleen deze twee Opschriften p. 343. en de eerste p. 344. maar ook het laatste p. 344. ter eer van dezelve *Septimius Vorodes* waaren, die een groot gunsteling van *Odenatus* schijnt geweest te zyn, en ongetwyffeld onder de *Romeynen* daarom in hoogachting, welke ik meyn, dat al de gedenktekens van *Zenobia* en *Waballathus* zal hebben uitgeschrapt, in diervoegen, dat niet een is te lezen, onder die alle die geduurende hun zes-jaarige regeering waaren opgericht. De naam *Vorodes* schijnt met *Orodes* dezelve te zyn, hoedanig ook geweest is een Koning der *Parthen*, die *Crassus* verloeg: en de *Persen* hebbende, omtrent veertig Jaaren te vooren, de Stam der

Arsacides verdelgd, is 't niet onwaarschynlyk, dat de overige van dat Koninglyk geslacht om bystand na *Palmyra* gevlucht zyn, en dezen *Vorodes* daar van een geweest mag zyn.

V.

In twee andere *Kopyen* van deze Opschriften, de eerste van p. 343. Σεπτίμιον Αιγερῶ Οδωναθς, en niet Οδωαθς, gelyk in de eerste *Kopy*, en mogelyk moet het veel eer wezen Οδωναθς, zynde 't Opschrift onder een Beeld van dezelve *Odenatus*, die hier zo wel, als op zyn Graf-stede, *Illustrissimus Patricius* genaamd werd: doch zonder datum.

VI.

ΤΙΙΟ ΙΑΙΒΩΛΑΟΥ ΘΘΟΥ pag. 342. en 346. 't is zonder twyffel dat deze *Deus Jaribolus* dezelve is, van welke *Gruter* (pag. 86.) en *Spon*, in de eerste zyner Opschriften, leeft ΑΓΑΙΒΩΛΩ. Uit de afbeelding van dezen Afgod, by *Spon*, blykt, dat dezen God afgebeeld Header: R E I Z E N. 357

beeld was met de Maan op zyn schouder, en by gevolg *Deus Lunus* was, aangebeden by de Syriers: wiens naam in de Taal van dat Land niet beter kan werden uitgedrukt, dan door Jareh-בול, ירה בול Dominus Lunus. 't Geen my aanleyding geeft te denken, dat *Gruter*, by misvatting dat ΑΓΑΙΒΩΛΩ, voor ΑΓΑΙΒΩΛΩ genomen heeft, de I in, 't begin, en 't laatste deel van de ronde trek van de P uitgefleeten zynde, zo dat het na r zweemde. Ik heb zorg gedragen dat de Steen met voordacht bezichtigd is, om de nette gedaante der Syrische, of Palmyreensche, Karakters daar op, te verkrygen (in welke tusschen *Spon* en *Gruter* een verschil is, dat niet te zamen te brengen is) Door behulp van deze, vergeleken met twee andere te *Palmyra* opgenomen, die ik by my heb, zynde by na meest van dezelve dagtekening, hoope ik dat wy de eene tyd of d'andere 't Palmyreensche Alphabet zullen uitvinden. Doch 't waar te wenschen geweest, dat onze Reyzigers die met meerder naauwkeurigheid hadden uitgeschreeven, en 'er meer hadden mede genomen.

't Is in 't voor by gaan aanmerkelyk, dat de Persoon, aan wien dit gedenkteken is opgedraagen, by *Gruter* en *Spon*, de naam draagt A. AYP. ΗΑΙΟΔΩΡΟC, en dat men dezelve naam vind in een verminkt Opschrift, 't geen Mr. Halifax, in deszelfs Brief aan Dr. Bernard, als al te onvolkomen, overflaat. 't Stond aan de rechterhand van den ingang des kleyne Tempels, beschreeven p. 346 en 347. en was dus ΑΟΤΚΙΟΤ ΑΤΡΗ (ΔΙ) ΟΤ - - - ΗΑΙΟΔΩΡΟΥ ΤΟΤ en na 't open van drie regels, in welke alles was

uitgefleeten, behalven eene eenige O, volgde (ΤΕΙ) ΜΗC XΑΡΙΝ - -
- ΜΗΝΘC (ΑΠ) ΕΛΛΑΙ (ΟΤ) en dat onvolkomene p. 99. schynt
opzicht te hebben op dezelfde naam.

1. Pag. 347. ΜΑΛΕΝΤΟΝ ΚΑΙ ΑΓΡΙΠΠΙΑΝ, lees ΜΑΛΗΝΤΟΝ ΚΑΙ
ΑΓΡΙΠΠΙΑΝ, zynde geschreven ΜΑΛΗΝ-ΤΟΝ met een H, die ik
in de twee andere affchriften gezien heb, waar door de zin is
opgehelderd.
2. Pag. 349. ΑΓΑΘΑΝΓΕΛΟC ΑΒΙΛΗΝΟC ΔΕΚΑΠΟΛΕΩC.
Agathangelus Abilenus Decapolitanus, Patronymice. Daar
waaren in dat gewest twee Steden bekend by de naam van
Abila; om welke te onderscheyden de eene genoemd wierd
Abila Lysanie, na den naam van den Viervorst, zie Luc. 3: 1. en
is by Ptolomeus (in deszelfs Coelosyria) geplaatst omtrent half
wegen tusschen Damascus, en Heliopolis: 't ander in Judea,
geheeten Abila ad Jordanem, door Josephus in veele plaatsen
beschreven, als tegen over Jericho, na de Doode Zee gelegen.
Decapolis was zo genaamd wegens tien Steden, opgeteld by
Plinius (lib. 5: 17.) en met die reekend hy onder anderen, de
Tetrarchie van Abila, in dezelve Decapolis: 't geen toond dat
Abila Decapolis, en Abila Lysanie dezelfde plaats is. En schoon
men niet ontkennen kan, dat eenige van de tien Steden by
Plinius, van dat, 't geen by de Jordaan was, niet ver afgelegen
waaren, zo blykt nogtans nergens, dat dit ander den tytel van
een Tetrarchie gevoerd heeft. Hier moet men agt geven, dat 't
geene Plinius noemd Decapolis, by Ptolomeus Coelosyria
genoemd word, en dat Coelosyria by Plinius is dat gedeelte van
Syrien omtrent Aleppo, voormaals Chalcidene, Cyrrhistice
&c. geheeten.

Hoe deze Stad van Teibe van ouds genaamd is, kan men zo licht
niet gissen: doch indien men zich op de getalen van Ptolomæus
mag verlaaten, is het na by een plaats gelegen, die hy Oriza
noemd; en mogelyk mag Adada ons Soukney wezen, en zyn
Rhasapha, 't geen nu de naam heeft van Arsoffa.

Men moet vast stellen, dat 't oude Aleppo, van ouds de Stad van
Berrhœa geweest is: daar ontbreken geen getuygenissen der
oudheid om dat te bewyzen. Dit vast gesteld zynde, meyn ik
zonder bekommring te mogen besluyten, dat Andrene (in de
Philosophische verhandelingen van de Maanden November en
December 1695. gemeld pag. 131. en 139.) de Peuyenhoopen zyn
van de Stad Androna: en Esfrea, (aldaar gemeld

Y y 3 pag. Header: 358 CORNELIS de BRUYN

pag. 141.) die van Seriane, beyde vermeld in de Reys beschryving
van Antonius, in de reize na Dolica Seriane. Maar dit gantsche
Landfchap werd by Ptolomæus een halve graad meer Zuyd-waards
geplaatst, dan 't behoord, die Berrhœa, in de breedte fteld op 36.
graaden. Want de middaghoogte van de Tropicale Zon tot Aleppo,
is daar maar gevonden op 77. graden, van waar de breedte is 36.

graden 30. minuten. Gelyk het in 't Jaar 1680. door drie verfcheyde kwadranten, in tegenwoordigheid van een zeer naauwkeurig Edelman, aan wien ik voor de bekendmaaking verplicht ben, wierd opgemerkt.

Door die zelfde aanmerking van de breedte van Aleppo, is een veel grooter misflag verbeterd in de Rudolfynfe Tafelen van Kepler, die meynd dat Aleppo het oude Antiochia ad Taurum geweest is, en plaatst het by gevolg op 37. graden 20. minuten. In 't welk hy door Bullialdus, en anderen, gevolgd werd, en verfcheyde Kaarten hebben ook deze fout nagevolgd. Doch een veel grooter nut ryft hier uit, dat wy daar by verzekerd werden dat de Stad van Aracta, alwaar Albatani de aanmerkingen gemaakt heeft, die wy in No. 204. gemeen gemaakt hebben, zonder twyfel dezelve is, die nu Racca genoemd werd, en aan den Euphraat gelegen is (van welke Stad een bericht te zien is, in de Reyze van Rauwolf) het welk niet veel mylen beneden de plaats was, daar onze Reyzigers eerft op de Rivier aankwamen: en zo Aracca, in de Taal van dat Land (gelyk gezegd is in die zelfde verhandeling pag. 148.) op overwinning ziet, was dit van ouds ongetwyffeld de Stad Nicophorion, gebouwd door Alexander de Groot; met dewelke de gelegenheid net over een komt. De breedte daar van was by gemelde Albatani met groote omzichtigheid genomen, omtrent acht honderd Jaar geleden; derhalven raade ik allen, die in zulke zaaken naauwkeurig zyn, hunne pogingen aan te wenden, om eenige goede obfervatien, op de plaats genomen, te bekomen, om de hoogte van de Pole aldaar te bepaalen, en daar door te befliffen 't verfchil, of, na de onderftelling van eenige hedendaagsche Geleerden, na zulken langen verloop van tyd, in de As van de aardkloot, eenige verandering is gekomen. En, indien een naauwkeurig Reyziger of Koopman, aldaar woonende, de goedheid had, om de Phafes, of de Eclipfen in de Maan te Bagdat, Aleppo, en Alexandrien, met behoorlyke opmerking waar te nemen, om daar door hun lengtens te bepaalen, zy zouden de Sterre-kunde geen grooter dienft kunnen doen: want in en omtrent deze plaatzen konden gemaakt werden de obfervatien, door welke de bewegingen van de Zon en Maan bepaald werden, en dan kond ik zeggen, in hoedanige proportie de beweging der Maan verhaaft, want dat die verhaaft meyn ik te kunnen bewyzen, en zal (zo God wil) dat de een of de ander tyd aan 't gemeen doen blyken.

Daar is niet te twyffelen, of de Heer E. Halley zal met dit geleerd bericht van de oude toeftand der Stad Palmyra, mitsgaders eenige korte aanmerkingen over de Opfchriften, aldaar gevonden, de geletterde weereld zeer veel vermaak gegeven hebben, en ik geloof dat onder dezelve die geene, die 't Engelsch niet verftaan, 't my geen ondank zullen weten, dat ik my noch de koften, noch de moeyte heb onttrokken, van 't hier in te voegen. Hoopende, dat die geene die 't Engelsch kundig zyn, het niet kwalyk zullen duyden, indien hier of daar in de Overzetting yts mocht gewenscht werden anders gefeld te zyn, alzo meer moeyte genomen is, om het wel te maaken, als men gelooven zoude; zynde het tot zo een

Overzetting niet genoeg, dat ymand enkelyk het Engelsch verftaa, maar daar toe mede eenige oeffening in de Oudheden vereyft werdende, welke wetenfchappen wy beyde te gelyk alhier niet wel hebben kunnen aantreffen, en ons daarom beholpen, zo als wy konden.

1. HOOFD- CORYLAE De CORALVAE. pianse genonen , e bekozen , en de hoogte van de Veld-aldaar bepaalen , en dan door de botting t' verschil , of , de onderfellin- gen eenige heedsagtelijke van eene lange reep van in de vsan de smidde , zoo ennewreede heuvel van eenen Hoe 2. deel denen. de Hoe 3. deel denen. Header: R E I Z E N. 359

LXIX. HOOFDSTUK.

Beschryving van eenige Medalien en Steenen, tot Aleppo bekomen. Dracht der Vrouwen enz.

⁴⁰¹ Vermits ik my hier tot Aleppo vry wat lang ophield, had ik gelegenheid, om eenige Medalien te bekomen, die daar dikwils, door d'Arabiers en Turken, werden geveild, welke dezelve, omtrent de vervallene plaatzen, en onder de Peuynehoopen, en Ruinen, gaan opzoeken, om ze aan de Franken te verkoopen. Ik bekwam 'er een goed getal, maar heb 'er, te Venetien zynde, weder veele van verhandeld, waar onder ook eenige der voornaamfte waaren. Niet te min heb ik 'er my zodaanig niet van ontbloot, of ik zou 'er noch al ettelyke van te berde kunnen brengen, onder dewelke ik weerdig oordeel eenige melding te doen van de navolgende, verbeeld op N°. 188. zynde deze van de Geleerden des waardiger geoordeeld, om dat ze zeer raar zyn: hoewel eenige zo raar niet zyn, of daar werden 'er elders noch van gevonden, en de Beschryvers van oude munten vertoonen 'er deze of geene van. 't Welk voor zo verre in dezen geen ongeluk is, om dat, gelyk het zelden gebeurd, of yts van de Letters, of van de Beeltenissen der Penningen, is, of afgesleten, of door ouderdom verteerd, en deze juist niet alle haar volkomen Muntbeelden, en Letters, vertoonen, daar door 't gebrek der zelve heeft kunnen vervuld en hersteld werden.

Doch, alzo het minder genoegen geeft, dezelve zo maar enkelyk afgeschetst te zien, indien men onkundig is, wat dezelve hebben willen beduiden, met de Reverzen, en der zelve zinnebeelden, zal ik 't oordeel der Geleerden, en kundige in die zaaken, hier by voegen. Zy meinen dan, dat aldaar op de Eerfte Penning, die van Zilver, en by na zo groot is, als dezelve alhier vertoond werd, is ter eerster zyde verbeeld, het hoofd van de Godin Diana, met een

boog op haar schouder. Aan de achter zyde staat Apollo, rustende tegens yts, dat van onderen na een driestak gelykt, en in zyne hand een Dadel-tak vast houdende, welkers Boom aan deze verzierde Godheid gezegd wierd eygen te zyn. Met deze legende ΜΑΓΝΗΤΩΝ ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ, 't welk te kennen geeft, dat die van Magnesia, toen Pausanias, de Zoon van Pausanias, haar opperfte Gebieder was, dit stuk hebben doen slaan. Men vind in de Oude Historien, dat in deze Land-streek Diana byzonder is gevierd geworden, en niemand is onbekend, dat Apollo, voor haar Broeder gehouden is, dien de Magnesiers hier dan, met zyne Sufter, hebben willen eeren, op een en dezelve Penning.

De Tweede Zilveren Penning, een weinig kleinder als de eerste, heeft aan de eerste zyde een Vrouwenhoofd, en op de andere zyde vertoont zich een Paard, en tusschen desselfs voeten een kruik, met het Opschrift KYMAION, en onder het Paard ΣΕΥΘΗΣ, te kennen gevende, dat de Inwoonders van Cyme, in Æolien, dezen Penning hebben doen slaan, wanneer eenen Seuthes haar Stadsvoogd was.

Op de eerste zyde van de Derde Penning, die van Koper is, en noch wat kleinder, vertoont zich de Ægis, of het Kopere Borstbeeld van Minerva, met het Hoofd van Gorgo in 't midden, zynde van buyten met slangen omhangen. Op de andere zyde gaat de Victorie, of Overwinning, met een Palm-tak, met het bygevoegde woord AMIZOY, waar uit blykt, dat dien Penning, door die van Amisus, een zeer vermaarde Stad in Pontus, is gemunt.

De Header: 360 CORNELIS de BRUYNS

De *Vierde* kleynder Zilveren Penning vertoont aan d'eerste zyde, zonder eenig omschrift, de Beeltenis van een Koning der Parthers, genaamd *Arsaces*, als op het reverste leezen is. Men ziet hem alhier met een langen baard, volgens de wyze van dat Land in die tyden, op zyn Hoofd hebbende een Koninglyke Muts, met veele paarlen, en schitterende vlammen, verciert. Op de andere zyde van deze Penning zit een Beeldeken, op een stoel, yts in de hand houdende, in maniere als een boog die afgeschooten is, met dit opschrift

ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΜΕΓΑΛΟΥ. ΑΡΣΑΚΟΥ. ΘΕΟΠΑΤΟΡΟΣ. ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ.

Arsaces voerd alhier de roemruchtige tytel's van een groot Koning, en, die een God tot Vader gehad heeft, en een verwinnaar was. Men geloofd, dat deze *Arsaces*, (welke naam meest alle de Parthische Koningen, by haare eygene, naderhand gevoegd hebben) geweest is de Zoon van *Arsaces* de eerste, stichter van dit magtig Ryk, en die de naam van Koning der Koningen op zyne munten draagd, te meer, dewyl deze, die alhier vertoond werd, op zynen Penning aan zyn Vader een Godlyke eertytel geeft, met zich Zoon van een God te noemen, 't welk op geen andere *Arsaces*

beter kan toegepast werden, als op de eerste, zo men zyne daaden, en de Superstitie, en vleierij, der Oostersche Volkeren in acht neemt.

De *Vyfde* Penning is van Koper, en van de gemeenste grootte, en draagd op de eerste zyde 't Hoofd van den Keyzer *Titus*, met dit omschrift, ΚΑΙΣΑΡ. ΣΕΒΑΣΤΟΣ. ΑΥΤΟ... en op de andere zyde een Laurier-krans, met de Letters ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑΡΕ... ΑΙ. waar mede die van *Neapolis*, in *Samaria*, eertyds met de naamen van *Sichen*, en *Mamortha*, bekend, die dezen Penning hebben doen slaan, de Familie van Vespasianus hebben willen vleien, over haare overwinningen in Judæa. Gelyk dan deze Stad zich ook, ter zelve opzichte, de eernaam van *Flavia* geeft. De Letter, die voor de laatste ΑΙ niet wel kan gelezen werden, zoude men kunnen denken, dat de form van een Latynsche L gehad kan hebben, welke de Grieken gewoon waren voor haar Jaar getyden te stellen, zulks dat, door deze laatste Letteren, zoude te verstaan gegeven werden, het elfde Jaar na de verwoesting van Jeruzalem, 't welk met het laatste van het leven en de Regeering van *Titus* over een komt.

De *Zesde*, een Kopere penning, mede van de gemeene grootte, draagd op de eene zyde het Hoofd van *Trajanus*, die hier, onder zyne eertytels, die van Overwinnaar der Duytschers, en Daciers, draagd, in deze woorden ΑΥΤΟΚΡ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟC ΑΠΙΣΤ. ΚΑΙC. CΕΒ. ΓΕΡ. ΔΑΚ. Het achterstuk verbeeld een getoond Vrouwenhoofd, met deze Letteren onder de kin τΟΤ. welke laatste niet wel zyn uit te leggen. In 't omschrift leeft men ΙΟΥΛΙΕΩΝ. ΤΩΝ. ΚΑΙ. ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. ΒΣΡ. Deze Penning is geslagen, door de Stad *Laodicea*, in Syria, gelegen aan de Zee, tot onderscheid van een andere Stad, aldus bygenaamd, in dezelfde Provintie, gelegen aan den Berg Libanus, die dezelfde naam voerde. De Grieksche Letters ΒΣΡ. geven te kennen, dat deze Penning geslagen is, door die van *Laodicea*, in het 162. Jaar van haare byzondere tyd-rekening, die zyn begin genomen had in het 706. Jaar, na de bouwing van Romen, en 48. Jaar voor de geboorte Christi; komende het voorschreven Jaar van de Laodicenfers net over een met het zeventiende van de Regeering van den Keyzer *Trajanus*, gelyk zulks de Penning-kundige, die in de Tydrekening niet onervaren zyn, genoeg bekend is.

Het *Zevende*, zeer kleine, Zilveren Penningsken vertoont het Hoofd van *Marcus Aurelius*, met dit Opschrift ΑΥΤ. Κ. Μ. ΑΥΡΗΛΙΟC. ΑΝΤΩΝΙΝΟC. CΕ het rug-stuk verbeeld de Keyzerin *Faustina* de Jonge, onder de gedaante van de Godin *Venus*, houdende in de eene hand een Spies, en in de andere, of een Ap-Header: R E I Z E N. 361

Appel, of een Offer-napje. Het is geflagen, door d'eene of d'andre onbekende Griekfche Stad, ter gedachtenis van een Overwinning, bevochten door den Keyzer M. Aurelius, als blykt uit het omfchrift ΠΙΕΡ. ΝΙΚΗC. ΠΑΜΕΩΝ.

De Achtste (van gemeene grootte) Kopere Penning vertoond, op de eene zyde, het Hoofd van den Keyzer Caracalla, met het omfchrift ΑΤΤ.Κ.Μ.Α. ΑΝΤΟΝΙΝΟC, en aan de andere zyde, vind men de Opfchrift ΓΑΒΑΛΕΩΝ. Deze Penning is door de Inwoonders van Gabala, een Stad in Syrien, niet verre van Laodicea, aan de Zee gelegen, geflagen, ter gedachtenis van d'eene of d'andere Overwinning, die Caracalla op zyne Vyanden bevochten had, gelyk zulks, uit het afgedrukt van 't revers, klaarlyk genoeg is af te neemen.

De Negende, mede van gemeene grootte, verbeeld, op Koper, 't Hoofd van Gordianus de derde, en heeft het omfchrift ΑΤΤΟΚ.Μ. ΑΝΤ. ΓΟΡΔΙΑΝΟC; op de andere zyde ftaat ΜΗΤΡΟΠ. ΚΟΛ. ΚΑΡΡΗΝΩΝ. Onder de Steden, die de Perfiaanfche Koning, het Roomfche Ryk, in Mefopotamien, hadde afgenomen, was ook Carrha, eertyds befaamd door de nederlaag van Craffus. Dezelve, door Keyzer Gordianus herwonnen zynde, hebben de bewoonders, t' zyner eere, en tot erkentenis haarer verlofing, dezen Penning doen flaan; welkers achterftuk een betoorned Vrouwen-hoofd verbeeld, met een Pilaartje, waar op des voornoemden Keyzers Beeltenis ftaat, met Schild en Spies gewapend.

Eyndelyk vertoond de Thiende, mede op gemeene grootte, in Koper, nochmaals het Hoofd van Gordianus de III. met de woorden ΑΤΤΟΚ.Μ.ΑΝΤ. ΓΟΡΔΙΑΝΟC. CΕΒ. en op de andere zyde ΛΟ. ΝΕCΙΒΙ. De Stad Nefibis, die dezen Penning, ter eeren van den Keyzer Gordianus, heeft doen munten, en alhier, door een Vrouwen-hoofd, met toorns vercierd, en met den Ram daar boven, hebbende voor zich een Sterre, met acht ftraalen uitfchitterende, verbeeld werd; is gelegen geweelt in Mefopotamien. Hier omtrent heeft de Roomfche Keyzer Gordianus, tegen de Perfiaanen, onder der zelve Koning Sapor, den Oorlog gevoerd, en dezelve t' eenemaal verflaagen. Op de revers werden de Letters ΛΟ ΝΕCΙΒΙ klaar gezien; maar de Geleerden merken aan, dat 'er van achter het getoorned Vrouwen-hoofd eenige andere Letters hebben moeten opgaan, en wel vooral, dat de ΛΟ. moeten genomen werden, voor de tweede Lettergreep, van een woord ΚΟΛΟΝΙΑ, en zy herftellen dit omfchrift, uit dezelfde woordbuiging, die wegens 't herwinnen van Nefibis, op andere Penningen gevonden werd, en lezen CΕΠ. ΚΟΛΟ. ΝΕCΙΒΙ. Σεπτuίας Κολωνίας Νέσιβι. De Sterre, welke zich alhier laat zien, werd zeer veel gevonden, op de Penningen der Steden van Syrien, als dichtft gelegen na de opgaande Zon, 't welk heeft door deze form van een Sterre aldaar betekend wierd. De Ram, die alhier, boven 't Hoofd van 't getoorned Vrouwen-beeld, gezien werd, werd meermaalen op de Penningen van Nefibis gevonden, als

mede dikwils op die van Antiochien: en verbeeldde, zo men oordeeld, dat die Steden haar Jaargetyde begonnen hebben, wanneer de Zon in den Ram was.

Behalven de gemelde Medalien, bekwam ik 'er noch verfcheydene Steentjes, zeer fraay gefneden, en onder dezelve twee, die ik waardig geoordeeld heb alhier, onder N°. 11. en 12. te laten affchetzen. Zy zyn noch kleender, als de alderkleenfte tekening alhier aanwyft, welke ik hier nevens in 't groot heb willen vertoonen, om dezelve klaarder voor des Leezers oog te brengen. Wat de betekenis van dezelve aangaat, daar over heb ik, om dat ze my niet klaar was, 't gevoelen der Geleerden willen inneemen; en zie hier, wat een van de voornaamfte der zelve daar van geoordeeld heeft. Hy zegd dan, *De Letters welke op dit Steentjen ('t welk met N°. 11. geteekend is) ftaan, komen;*

Z z iii 362 CORNELIS de BRUYNS

in haar begin, wat over een, met het woord CABE, 't welk gevonden werd op eenige Penningen van Æmilius Lepidus III. Vir, in het Latyn genomen, en waar door by eenigen verftaan werd een Stad in Africa; daar nogtans ook een Stad van die zelve naam genoeg getoond werd, geweest te zyn in Hispania Bætica. Maar, overmits de laaftte volkomen Grieks is, zo fchynd ook het voorgaande te moeten voor Grieks aangezien werden CABIAN. Welke Letters dan, een onbekend woord uitmaakende, omcingelen aan de eene zyde twee Cupidoos, hebbende haare Hoofden fterk tegens elkander aangezet, en als dringende om de plaats, gelyk in zekere worftelingen plag te gefchieden. Men vind ook een Steentje, waar op ftaan twee leerlingen in het worftelen, de handen voor uit werpende, den Meester daar byftaande, op de zelve plaats, daar hier een Beeldje ftaat, en als lettende op haar gebeerden. Dit doen zy voor een Pedestaal, waar op is een gehelmd Hoofdje, als van Mars, niet anders, als of zy ter eere van dat Beeldje vogten, gelyk aldus de Jonge lieden van Lacedemon deden, voor 't Autaar van Diana Orthia. Maar nogtans de handen omlaag houdende, fchynen zy veel eer niets ftrydigs te denken, maar, wel accordeerende, yts te draagen, en te brengen tot Offerhande, en vereering, aan 't gezeyde Beeldje, zonder dat men geheel kan bezeffen, waar dit zal moeten heen gebragt werden: hebbende Abr. Gorleus ook zulk een Steentje gehad, waar in een gevoegt van twee Cupidoos fchynd vertoond te werden, in zyn tweede deel Num. 42.

Wat nu het Steentje, met N°. 12. getekend, aangaat, Dit Steentje heeft een inval van d'een of andere konftenaar, om diergelyken Cupido te zetten op een groot Dier ('t zy dat het is een Leeuw, of een Tyger, even al zo zyn hals omkeerende, als by Gorleus in 't tweede deel Num. 211.) tot betuiging van deszelfs kragt, waar mede hy zo grouwelyke Dieren dwingen en temmen kan, gelyk by denzelven Gorleus, in 't zelve ftuk Num. 586. insgelyks te zien is een Cupido, zittende op een Zee-gedrogt, en by andere meer

diergelyke gevonden werden, die alle willen zeggen, dat de liefde alles dwingd, en niets zo fterk is, dat niet voor deszelfs kragten, als de begeerte gaande geworden is, moet zwichten.

Tot zo verre dan van eenige der Medailles, en Steenkens, die my der Vrouwen van Aleppo verſchaft heeft, doch eer ik van deze plaats ſcheide, moet ik, hoewel de zaaken niet veel overeenkomst met malkander hebben, nog yts wegens de dracht, of kleding, der Vrouwen tot Aleppo zeggen: dezelve vertoond zich op N°. 189. 't Geen men hier op het Hoofd ziet, op de wys als een hooge bol van een hoed, is van Koper, waar aan een wit linnen kleed vaſt is, 't welk los afhangd, het bovenſte gewaad werd van allerhande ſoorten van gekleurde zyde gemaakt, na yders zynlykheid: 't geen ze met de eene hand oplicht, is het hemd, waar onder zich d'onderbroek vertoond, die mede van linnen is; hoewel zy ze ook van andere ſtoffe draagen, na dat de tyd des Jaars het vereyſcht. Daar de voeten op ſtaan, is van hout.

1. HOOFD- Header: R E I Z E N. 363

LXX. HOOFDSTUK.

Vertrek van Aleppo. Komſt tot Alexandrette, of Scanderone. Ongezonde lucht aldaar. Inſcheeping van de Auteur, en aankomſt aan het Eyland Cyprus, enz.

Na dat ik my omtrent elf Maanden tot *Aleppo* had opgehouden, nam ik het befluyt, van na *Cyprus* te vertrekken; en verftaan hebbende, dat een Franch Schip van *Alexandrette* derwaards flond te gaan, meende ik my van deze gelegenheid te bedienen, en maakte derhalven bereydfchap, om den 6den. April 1683. op weg te flaan: maar hoorende, dat 'er een *Karavane*, den volgenden dag, dezelve reys flond te ondernemen, ftelde ik myn vertrek zo lang uit, vermits het de Arabiſche Roovers hier om heen geweldig onveylig maakten. 'k Zoude anders in gezelfchap van een Armeniſch Koopman, met een geleyde van drie Arabiers, vertrokken zyn.

Na dat ik dan aan den Heer van *Bobbert*, die my dus lang in zyn Huys, met alle beleefdheid, had onthaald, myne dankbaarheid, en te gelyk d'onmacht, om hem na behooren, wegens zo veel eer, en vrindſchap, vergelding te doen, had betuygd, nam ik affcheyd van den zelve, een goed ftuk weegs buyten *Aleppo*, tot hoe verre het zyne beleefdheid geliefd had my te geleyden.

't Was omtrent zes uren na de middag, als wy uit de gemelde Stad vertrokken; en wy kwamen met den avond in *Anjaar* ⁴⁰², alwaar wy vernachtenden. Des morgens met het doorbreeken van den dag, zynde den 8den. April, floegen wy weder op weg, met regen, gelyk wy ook uit *Aleppo* waaren gereeden, pafferende eenige verwoefte Dorpen, en een Oud vervallen gebouw, daar ons

de regen verliet. Na den middag kwamen wy aan het Dorp *Siagmant* ⁴⁰³, waar omtrent men nog eenige oude Ruinen ontmoet: hier ververften wy ons, hebbende tot dus verre den kwaaden en fteenachtigen weg van *Aleppo* gehouden. Vervolgens kwamen wy aan een groote water plas, waar benevens zich een *Aga*, met zyn tenten, had nedergeflaagen, hebbende omtrent vier honderd Perfoonen by hem.

Met Zonnen ondergang geraakten wy aan het Dorp *Maruane* ⁴⁰⁴, beftaande in eenige licht opgeflagene Huyzen van ried, heel armelyk; en vermits ons, op d'aankomft aldaar, een zwaaren regen overviel, trachtede een yder, dewyl wy van geen tenten voorzien waaren, zich onder dak te begeeven. By deze gelegendheid dan kroop ik mede, om zo te fpreeken, in een dezer Huyzen, daar ik een vuur in het midden vond leggen, 't geen zodanig een rook veroorzaakte, vermits 'er niet de minfte uittocht was, dan door het gat waar door men inkwam, dat ik by na het gezicht meende te verliezen. Ettelyke maalen week ik 'er uit, om den rook t'ontgaan, doch telkens wierd ik 'er door den regen weder binnen gedreeven. Boven het gemelde vuur hing een groote ketel met fpys te kooken, en onder het zelve lag het Brood in d'afch te bakken. Niet tegenftaande dit ongemak, vond ik my genoodzaakt den nacht aldaar over te brengen.

Des morgens, met den dageraad, ftegen wy weder te Paard, en reeden, ter oorzaak van den regen, die 'er gevallen was, geftradig door plaffen, de eene grooter, en d'andere kleynder, vermits men hier, tuffchen het gebergte, veel vlak Land heeft.

Men ontmoet 'er verscheidene Dorpen, als mede een groote Brug, daar men overtrekt, en waar onder een waater loopt, gelyk nog een tweede

Z z 2 tweede Page 364 Header: CORNELIS de BRUYNS

tweede Brug, by dewelke ik, met den Moor, dien ik van *Aleppo* had mede genoomen, bleef ruften, en het hert wat fterkte, latende de *Karavaane* voor uittrekken.

Omtrent vier uren kwamen wy aan een Dorp, daar ze de Paarden ververshten; toogen vervolgens over een hoog gebergte, en bevonden ons, met het vallen van den avond, te *Beylan* ⁴⁰⁵, een Dorp tufichen een zeer hoog gebergte gelegen, aan een heel vermaakelyken Oord. Ter weder zyde van het gebergte, heeft men de Huyzen, en een fraay gezicht over de Zee. 't Water van de bygelegene Bergen loopt benevens het Dorp heen, en ftort zich vervolgens tot beneden, daar het wegvloeyd. 't Gezicht van deze plaats, die drie uren van *Alexandrette* werd gerekend, verbeeld zich op N°. 190. 't voornaamfte echter van allen is de gezonde lucht, die men hier heeft.

Den 10den. met den dag, vervolgden wy onzen weg, en kwamen omtrent negen uren te *Alexandrette*⁴⁰⁶, of *Scandrone*, alwaar ik my desnachts, ter oorzaak der ongezonde lucht, aan Boord van 't gemelde Fransche Schip begaf, 't geen na *Cyprus* ftond te gaan, genaamd *Le Pont D'or*, of de goude Brug.

Wat deze plaats aangaat, zy is de haven van *Aleppo*, doch anders van heel weinig belang, beftaande flegts in een ry Huyzen, aan den Oever van de Zee, onder aan 't gebergte, gelyk in de Printverbeelding gezien werd op N°. 191. De lucht⁴⁰⁷, niet ver van daar zo goed, als ik even gezegd heb, is hier zo ongezond, dat niet alleen de vreemdelingen, maar zelfs de lieden van 't Land, by wylen altemaal, door een zekere Land-ziekte, komen te fterven. Deze kwaal word *Safran Bassia* geheeten, en is een soort van geele zucht. Men vind 'er onder de Faftoors der Europeers, die zodanig gefield zyn, als of ze een Lamheid door de leden hadden, zynde wyders geel en lelyk van koleur, en den meefien tyd gekweld met de koorts. De fterfte heerscht 'er zomtyds zo fterk, dat 'er naauwelyks arbeyders op de Schepen te krygen zyn, en van het Zee-volk, 't geen 'er met dezelve aankomt, fneuelen 'er, by dusdanige gelegentheden, ook niet weinige, ja het gebeurd wel, om nu niet te fpreeken van de geenen die 'er het leven by infchieten, dat 'er zo veele in de kooy raaken, dat ze op hun vertrek genoeg te doen hebben, om hunne Schepen te beftieren; dit is d'oorzaak dat die geenen, die hier aankomen, nooit aan Land zullen flapen, begevende zich altyd 's avonds weder aan Boord; waar omtrent, indien ze nalaatig bleeven, zouden ze te meer gevaar loopen, van door de gemelde ziekte aangetaft te worden: weshalven ook de Kooplieden, van *Aleppo* hier komende, nooit verfuymen, zich des avonds aan Boord van het een of andere Schip te begeeven. De reden van deze ongezondheid der lucht werd geoordeeld daar van daan te komen, dat 'er de grond rondom heen geheel moeraffig is, waar af de dampen, door de Zon opgetrokken, zulken kwaadaardigen gefieldheid aan de omzwevende Wolken mede deelen.

De goederen, welke hier geloft, en ingefcheept worden, moeten meerendeelen van de Matroozen, uit de Boot en Chaloup, door het water aan Land werden gebragt; 't geen buyten twyffel, voor zo veel het Zee-volk aangaat, mede niet veel gezondheid zal veroorzaaken.

Onder de Schepen, die 'er op myne komft lagen, vond ik ook een Hollandfch, weinige daagen te vooren aldaar aangekomen, genaamd de *Goude Monnik*.

Den 15den⁴⁰⁸. der gemelde Maand, met het opkomen van den dag, begaven wy ons onder Zeyl, met groote ftilte, doch kreegen tegen den avond een weinig koelte, en pafleerden *Pajas*⁴⁰⁹, een plaats aan de Zee gelegen. Den 16den. bevonden wy ons benevens *Caap Cansa*⁴¹⁰, laveerende met weinig wind. Den 16den.

pafleerden we de *Golf van Antiochien*, en kreegen des avonds het gebergte van *Carmina* in 't gezicht. Den Header: R E I Z E N. Page 365

Den 18den. zynde Paas-dag, bevonden wy weinig gevoorderd te hebben, ter oorzaak van de geftadige ftilte. Dezen morgen kregen wy het Eyland Cyprus in 't gezicht. Na den middag wakkerde de wind, zulks dat wy op den avond de Caap S. Andries benevens ons hadden. ⁴¹¹ Den 19den. zagen wy Famagufta, pafferende, met een braave wind, de Caap Della Græca, of S. Nappa, en kwamen, omtrent drie uren na den middag voor de Salines ten Anker, daar ik, aan 't Land getreden zynde, my begaf na Larnica, 't geen ongeveer een Italiaanfche myl Landwaard in gelegen is, alwaar ik my aanftonds vervoegde ten Huyze van Balthafar Sovan, Conful van de Franfche Natie, en tegelyk ook van de Engelfche, en Hollandfche, aan wien ik byzonderlyk was gecommandeerd: hy had dezelve beleefdheid, welke ik elders by Heeren van Karakter had ontmoet, en aanbod my alle hulp, omtrent myne nieuwsgierigheid. ⁴¹²

LXXI. HOOFDSTUK.

Bezichtiging van het Eyland Cyprus, en korte beschryving van eenige Plaatzen en Gebouwen, op het zelve gelegen. Gelyk ook zommige Vreemdigbeden, aldaar te vinden.

Straks na myne komst alhier maakte ik bereydfchap om het Eyland te gaan bezichtigen, ⁴¹³ befprekende ten dien eynde twee Muylen, mitsgaders een Perfoon, dien de Landftreek bekend was, met wien ik, den 22ften. der gemelde Maand April, des morgens met den dageraad, uit Larnica toog, komende, na twee uren rydens, aan het Dorp Pila. ⁴¹⁴ Hier vond ik nog een overblyfzel van een groot Gebouw, gelyk ook vier Antykfche Kerkjes, en een loopend water, 't geen van het bygelegene Gebergte komt vlieten, en 'er het Dorp geftadig in overvloed van voorziet. Thans pafferden wy noch verfcheydene Dorpjes, en eenige kleyne Kerkjes, doch van weinig belang, en kwamen omtrent den middag by Famagufta, aan een Dorp, Spiliotiffa ⁴¹⁵ geheeten, daar ik Huysvesting ging neemen. Na den middag vervoegde ik my, met twee Grieken verzeld, na de Stad, om dezelve van buyten te bezichtigen: maar wat te dicht daar onder komende, wierd my, door de Turken, van de Muuren toegeroepen, dat ik my van daar zoude maaken. 'k Was dan genoodzaakt af te wyken, en wende my na de Zeekant, alwaar ik op een kleynen Heuvel ging nederzitten, om de Stad metter haaft af te teekenen. Doch het werk was naauwelyks aangevangen, wanneer ik, fchynende de Zon geweldig heet, gelyk ook wel licht, door dien ik geftadig heel fterk had aangereden, door een fchielyke flaauwte, van my zelve viel, blyvende wel een kwartier-uurs, zonder eenige kennis, of

beweging, leggen. Doch, allengskens weder wat bekomende, volbracht ik d' Afbeelding, maar niet zonder groote moeyte, en keerde vervolgens, met myne twee by hebbende Grieken, na het gemelde Dorp, leggende my aanftonds te ruft. Des anderen daags morgens, alzo ik de Stad niet aan de Landzyde, daags te vooren, had konnen bezichtigen, begaf ik my derwaards. Zy legd omtrent met een darde deel aan de Zee, en heeft in 't geheel een goed half uur in den omvang, met twee Poorten, d'eene aan de Landzyde, en d'andere aan de Zeekant. De Vesting-werken, welke nog in zyn geheel, en omringd zyn met een tamelyk diepe Graft, uit de levende Rots gehouwen, en altyd droog, zegd men gemaakt te wezen na die ⁴¹⁶

Page Z z 3 van Header: 366 CORNELIS de BRUYNS

van Rhodus, maar daar is groot onderscheid tusschen de deftigheid, en de fraayheid, zynde die van de laatst genoemde Stad veel aanzienlyker.

De Kerk *S. Sophia* genaamd, in het midden der Printverbeelding op No. 192. te zien, vertoond zich byzonder fraay, en moet, voor zo veel men uiterlyk kan afmeetten, een prachtig gebouw wezen, gelyk 'er ook van werd getuygd. 't Bovenwerk, waar uit men een spitze Toorn ziet ryzen, is heel cierlyk.

De andere Kerk staat daar benevens, aan de flinker zyde, en pronkt op het midden met een Koepel, die boven rond is. Hier ziet men noch verscheide gaaten van de Kogels, die 'er in geschooten zyn, en de Kerk wel ten halven overhoop hebben gesmeeten.

De Haven, welkers ingang langs het Kasteel, en de Muuren der Stad, heen loopt, is zo naauw, dat men 'er de Scheepen, met Werp-ankers, moet binnen korten, en de Galeyen hunne riemen moeten inhaalen, om 'er binnen te komen. De Turken zyn zo vol argwaan omtrent deze Stad, datze aan geen en vreemdeling toelaaten de voeten 'er in te zetten, ten zy by gelegenheid, dat den Consul den Baffa, die 'er by wylen met de Galeyen komt, gaat begroeten. Zelfs vermogen de Grieken, die daar ingezetenen zyn, niet omtrent de Wallen te komen; en indien zy 'er gevonden wierden, zoudenze gevaar loopen, van tot het Turksche geloof gedwongen te worden.

Om de Stad heen strekken zich vyf Dorpen, waar van eenigen heel vermaakelyk in het Geboomte leggen.

Hier vald veel zyde. 't Geboomte bestaat ook meestendeel uit witte Moer-bezien, met welkers bladeren de Zywormen gespyft worden, alle Jaaren worden 'er gemeenlyk achthonderd Okken gewonnen, welke omtrent twee-duyzend Hollandfche ponden maaken.

Van *Famagusta* weder te rug gekeerd zynde, na het Dorp *Spiliotiffa*, daar ik myn verblyf had genomen, bracht men my, onder d'Aarde, in een Antyks Kerkje ⁴¹⁷, 't geen den naam van het Dorp voerd; men daald, om by het zelve te komen, af, langs vier-en-twintig trappen, altemaal uit de levende Rots gehouwen, gelyk ook het geheele Kerkje, 't geen verzeld is met een Waterput, en een kamer, daar beneven. Ik zag 'er ook noch verscheide oude Schilderyen, doch meestendeel vergaan.

Kort na den middag begaven wy ons weer op weg, passeerden na weinig tyds, een Dorpje, en kwamen vervolgens aan een Brug, met elf boogen, *Jestiere de Trapefe* genaamd; waar na noch verscheide Dorpen voor by gereden hebbende, geraakten wy, met den avond, in het Dorp *Cytheria* ⁴¹⁸, mogelyk na de naam van de Min-godin aldus genoemd: men ziet 'er ook de *Fonteyn van Venus*.

Des morgens, zynde de derde dag, vertrokken wy weder van daar, nemende nog eenige Persoonen uit het Dorp mede, die daar om heen bekend waaren, uitdrukkelyk, om een zekere plaats, in het Gebergte, te bezichtigen; alwaar de Beenderen van Menschen en Beesten ⁴¹⁹, in de Rots gezien werden, aan malkander gegroeyd, en in Steen veranderd.

Deze Plaats was my, door den Heer *Consul* te *Larnica*, gerekommandeerd te bezichtigen, en, hebbende een groot gevoelen, van daar ytwes te zullen vinden, deed ik hamers en beytels mede nemen. Ik bereykte ook myn oogmerk, en liet eenige Beenderen uit de Rots houwen. 't Voornaamfte was een been, hebbende de gelykheid van een pyp van een Menschen-arm. Dit was zo vast in de Rots gegroeyd, dat wy wel twee uren werk hadden, om het 'er, met voorzichtigheid, uit te krygen, doch niet zodaanig, of het brak in tweeën: want de Rots scheurde op zulk een wys, dat het ook moest breeken. Maar, 't geen ik in 't eerst als een ongeluk nam, viel tot myn voordeel uit; vermits men nu Header: R E I Z E N. 367

nu de gedaante van het merg, heel naauwkeurig, tusschen de pypen, zag leggen. Ik wond het voorzichtig in kattoen, om het met my te voeren, gelyk ik het ook nog ongeschonden in myn bewaaring heb, en het hier op No. 193. zodaanig vertoon als het wezentlyk is, bezet met vele stukken van kleyne steentjes, en van onder met verscheidene brokken van andere beenen, daar men mede het merg van ziet, in de Rots met malkander vereenigd. Ik vond ter zelve plaatze ook een meenigte van andere stukken, die een weinig onder d'aarde verborgen laagen, zynde eenige der zelve Menschen-, en andere Beestenbeenderen, van allerhande soorten, zelfs ook vele tanden van uitnemende grootte.

Op de Rotzen hier om heen, zag ik allerwegen, eyndtjes van Waskaarsjes geplakt, waar uit ik aanstonds oordeelde, dat deze plaats in eerbiedigheid word gehouden, gelyk my ook gezegd

wierd, dat 'er de Grieken by wylen hunne gebeden gaan doen, geloovende mogelijk, eenige Lighaamen hunner Heiligen aldaar begraven te zyn. Ik voerde alles met my: doch 't geen onder d'aarde had gelegen, was zo hard niet versteend, als het Been, 't welk in de Print vertoond werd. 't Was al laat in den avond, eer wy hier van daan reeden; weshalven wy in een na by gelegen Dorp gingen vernagten.

Deze in Steen veranderde beenderen gaan met noch een ander wonderwerk verzeld. Eenige Italiaansche mylen van *Nicofia* heeft men een Bergje, bestaande geheel uit versteende Oesters, van dewelken ik 'er, uit curieusheid, ook eenigen heb mede gebracht. Deze Oesters zyn vol zand, in dezelve gedaante, als een Oester met zyn water is, zynde de schelpen vast aan malkanderen gesloten; welke, wanneer men ze opend, ziet men de Oester, in beyde de schelpen, zodaanig ingegeten, als of ze daar in gegraveerd was. Deze Schelpen zyn mede gepetrificeerd, of in Steen veranderd. 'k Heb 'er onlangs, terwyl ik met deze myne Reysbeschryving bezig ben geweest, een van geopend, om te verbeelden, zo zaanig als ze met het zand in de eene schelp vol legd, in welkers midden zich den Oester geheel vertoond; gelyk mede, hoe hy in d'andere schelp als gegraveerd schynd. Wanneer men nu het zand ook uit d'eerste schelp neemt, ziet men den Oester op dezelve wyze, door den tyd ingegeten, waar uit men moet oordeelen, dat deze Oesters daar ter plaatze levendig zyn geweest, en dat, het water hen ontloopen zynde, het zand allengskens de plaats heeft ingenomen, en de stervende Oester zyne gedaante in de schelpen gedrukt, gelyk op No. 194. kan worden gezien, zynde de schelp ter rechter zyde de geene, waar in den Oester als gegraveerd schynd; en die ter linker de geene, welke vol zand is, en waar in den Oester mede duydelyk gezien werd. 't Is derhalven omtrent op dezelve wys hier mede gelegen, als met de steenen, daar men de Vis in ziet, waar van hier voor, in de beschryving van *Tripolis*, is gesproken.

Den vierden dag, kort na dat wy het Dorp *Cytheria* hadden verlaaten, kwamen wy aan een Fonteyn, *Cifalofrifo* genaamd, 't geen bete kend het *hoofd van het water*, waar omtrent byzonder aanmerkelyk is, waar het zelve, als zynde onder het gebergte, van daan komt. Dit water vliet van hier, door vele Oorden van het Eyland, het vertoond zich boven, daar het by een vergaderd, ovaals wyze, en maakt, door zyn sterke loop, vele draayingen, gelyk op No. 195. verbeeld word: in de schaduwe ziet men de plaats, daar het water onder de Rots van daan komt vloeyen. ⁴²⁰

Van hier weder voortgereeden, kwamen wy, op den middag, aan S. Chrysostomo, waar omtrent men, op een hoogen Berg, d'overblyfzelen van een zeer zwaar gebouw beoogd, werwaarts ik my na den middag meende te vervoegen, gelyk ook geschiedde, ver- ⁴²¹ Header: 368 CORNELIS de BRUYNS

verzeld door drie Personen; maar wy waaren noch op verre na niet ten halven gevorderd, wanneer de Griek, die ik van *Larnica* had mede genomen, op den weg bleef leggen, ter oorzaak dat dezelve zo geweldig steil opwaarts gaat. ⁴²² De twee anderen, zynde den eenen uit het laatste Dorp, daar ik vernagt had, en den ander uit het Klooster, om my den weg te wyzen, bleeven by my, tot boven toe: doch wy moesten onderwegen wel tien of twaalf maal rusten, om wat adem te scheppen, geschiedende dit opklimmen met zulk een moeyte, en gevaar, dat ik kan zeggen, het nooit op zo een gevaarlyke manier te hebben gedaan. Wy waaren, ter oorzaak der hooge steyltens, den meesten tyd genoodzaakt, met handen en voeten op te klauteren, en nergens kon zich het oog wenden, of het gevaar deed de hairen te berge ryzen. Toen wy boven waaren gekomen, bevond ik, dat wy 'er ander half uur mede bezich waaren geweest. Hier vertoond zich altemaal levende Rots, en ziet men 'er een menigte van vervallen kamers, en water-bakken, uit welke overblyfzelen wel afgemeten kan werden, dat het een uitstekend groot gebouw geweest moet zyn. Het bestaat in verscheidene gedeeltens, doch niet altemaal op een gelyke grond gesticht; maar het een hooger, en het ander leeger. Van den top van dit gebergte, uitgezonderd aan d'eene zyde, ziet men allerwegen over de Zee, en het geheele Eyland, en op het zelve eenige plaatzen heel kennelyk, als *Nicofia*, mitsgaders een menigte van Dorpen, leggende in de Vlakte, 't geen, by malkander gevoegd, een zeer aangenaam voorwerp aan het oog beschikt. Na een kort verblyf, daalden wy weder beneden-waards, na het Klooster, 't geen ik my aanstonds stelde om af te teekenen, als ook met eenen het gemelde gebergte, op welkers top zich de overblyfzelen van dat groots gebouw vertoonen, gelyk op N°. 196. werd aangewezen, leggende het Klooster van *S. Chrysostomus* in het midden.

't Zelve is tamelyk groot, en met een brave muur omvangen, eenige vertrekken zyn modern, of volgens de hedendaagsche wyze gebouwd, vermits een ongelukige brand het eens voor het meeste gedeelte heeft vernield. Het Kerkje, bestaande in twee afdeelingen, bevond ik achten-veertig Rynlandsche voeten lang, en acht-en-twintig breed. Boven d'eene dezer afdeelingen, of vertrekken, ziet men een Koepeltje, en in het zelve een groot Christus beeld, met het halve lyf geschilderd, gelyk mede rondom heen verscheidene Figuren; doch altemaal by na vergaan. Acht Kolommen, in de muur gehegt, ondersteunen het zelve, 't Altaar pronkt met fraaye vergulde Lof-werken, en cieraden, zedert maar omtrent vyf Jaaren gemaakt. In dit Kerkje legd begraven een Princes, welke het gebouw, boven op den top van den gemelden Berg, zoude hebben doen stichten, gelyk mede twee van haare Slavinnen, d'eene ter rechter, en d'ander ter slinker zyde. By veertien trappen opwaarts gaat men boven op dit Kerkje, daar men een Grotte ontmoet, in dewelke gezegd word, dat voor dezen een zeer groote kift met goud, door de Turken, gevonden is. Men ziet in dit Klooster ook noch een kleyn Kapel, doch by na geheel verwoest. De plaats daar de keuken gehouden werd, is zes-en-

dertig voeten lang, en achttien breed. 't Opperste gezag word 'er gevoerd, door een *Pater Gardiaan*, die drie Priesters, en elf Broeders, onder hem heeft, behalven de Vrouwen. Deze geestelyken hebben, binnen den omvang van het Muur-werk, een kleynen Tuyn, daar eenige Oranje-boomen in staan.

Ik moet niet vergeeten hier ook te zeggen, by welke gelegenheid dit Klooster gesticht zoude zyn. De gemelde Princes, die hier begraven legd, hield haare Wooning in het gebouw, 't geen op den Berg staat, ten eynde des te beter bevryd te zyn, voor de moedwil der Tempeliers, welke toenmaals zich over al meester zochten te maaken. By Header: R E I Z E N. Page 369

By deze bekommering had zy ook noch het ongeluk, van gekweld te zyn met een foort van zeer, by na als schurft. Een hondje, hertelyk van haar geliefd, en 't geen nooit van haar week, erfde deze kwaal over; maar zo haast voelde het zich niet befmet, of het liep dagelyks van het gebergte, bleef een uur of twee weg, eer het weder kwam, en begon hand over hand te geneezen.

't Wierd derhalven nagefpeurd, en bevonden dat het zich ging baaden, in een na by gelegene Fonteyn. De Princes, ziende wat werking dit water aan haar beetsje had gedaan, befloot'er mede de proef af te neemen, die zo wel gelukte, datze zich binnen weinige dagen van haare kwaal verloft, en in den ftaat van haare voorige gezondheid bevond; weshalven zy, tot bewys van dankbaarheid, dit Klooster voor de Griekfche Geestelyken deed ftichten, en'er de naam van S. Johannes Chryfoftomus aangaf, onder wiens befcherming zy het zelve ftelde. 't Heeft ook, tot op den Huydigen dag, dezen naam behouden, en werd het water der gemelde Fonteyn als noch dezelve kragt toegeschreeven, gelyk 'er dan ook noch dagelyks veele lieden zich in komen baaden, en'er, zo men voorgeeft, van hunne kwaalen geneezen werden. Een ander gezicht van het Klooster, geteekend op een hoogen Berg, kan gezien werden op N°. 197.

Omtrent twee uren voor den avond, begaven wy ons weder op weg, en reeden voor by den Berg, daar ik de verfteende gebeentens had gevonden, komende wyders, met den donker, aan het Dorp Voenos, of S. Romano, aldus geheeten na het Kerkje, 't geen 'er ftaat. ⁴²³

Hier vervoegde ik my ten Huyze van een Griekfche Priester, daar ik my vry wat fobertjes dien nacht moeft behelpen, want de Griekfche Geestelyken zyn gemeenlyk heel arm, en hebben naauwlyks zo veel daar ze afleeven konnen.

Des morgens, den vyfden dag, namen wy den weg na het Klooster, De la Paays genaamd ('t geen ⁴²⁴ werd gezegd gesticht te zyn door de Tempeliers) die ten meerendeele zich byzonder moeyelyk, door het gebergte ftrekt, in het afkomen van het welke, omtrent het gemelde Klooster zynde, men het zelve byzonder fraay in het

geboomte ziet leggen, omringd met Oranje-, Olyf-, Dadel-, en andere fchoone Vruchtboomen, waar onder een zeer hooge Cypres het Hoofd boven allen uitftak. Dit vermaakelyk voorwerp deed my neder gaan zitten, om'er een afbeeldzel van op 't Papier te brengen, 't geen men kan zien op N°. 198. Hier vertoond zich het Klooster zodaanig, dat men zich duydelijk genoeg kan verbeelden, dat het een fchoon gebouw moet zyn. In 't verschiet ziet men het Dorp Stiernia, en benevens het zelve een fraay Antyks Kasteel, aan de Oever van de Zee, en daar achter eenige Bergen. Vervolgens begaf ik my na het Klooster, en kwam 'er omtrent den middag aan.

De Poort, die ingang tot het zelve geeft, is geweldig hoog, bereykende wel acht Manslengte, en wel negen palmen dik, Kasteels wyze gemaakt, en voor het meefte gedeelte noch in zyn geheel. Deze Poort gepaffeerd zynde, flaat men ter flinker hand om, omtrent twintig fchreeden ver, alwaar men door een andere Poort gaat, afgebeeld op N°. 199. Boven dezelve zyn, op de Cornifche, in marmer gehouden, drie verfcheydene Waapens, gelyk dezelve alhier verbeeld zyn.

Aan de regter zyde van deze Poort klimd men, langs negen-en-twintig trappen, na boven, doch hier vind men het meeft verwoeft. Thans weder beneden gekomen zynde, vervoegd men zich aan de flinkerzyde, daar wel eer eenige vertrekken zyn geweeft. Vervolgens gaat men over een opene plaats, bezet met eenige boomen, en vier-en-twintig fchreeden verder ontmoet men een gebouw, beftaande in vier groote boogen, aan welkers flinkerzyde een fraay vierkant vertrek is, doch tegenwoordig boven open. Als dan paffeerd men noch een vertrek,

A a a door Header: 370 CORNELIS de BRUYNS

Illustration Description: The page features a large plate divided into sections. * **Top Left (labeled 200):** An architectural drawing showing a cloister entrance with columns, an archway, and three coats of arms above the lintel. * **Top Right (labeled 201):** A detailed drawing of a frieze or cornice featuring lion heads and hanging garlands. * **Bottom (labeled 202):** A large block of stylized inscription text.

Inscription Text: > V DOVOA 3112 Q 2 SPASSAI > F I X X I X I O
R S S D I > D H G I I A P D M C I Q I > X V I I I D I Q I S I G I S

Body Text: door het welke men in het Klooster treed, 't geen zich vierkant vertoond: wyders byzonder groots en schoon in 't gezicht, vermits het zo fraay in zyn geheel staat, als of het eerst gebouwd was. Tusschen de twee eerste Kolommen, welke aan den Tuyn staan, ziet men een zeer schoone marmeren Water-bak, van gedaante als een Tombe, of Grafsteede, waar rondom een Feston geflingerd is, welke aan weder-zyden, door een Kindje, met beyde de handen, werd vast gehouden, 't een wat geschonden, en 't ander het Hoofd af, behalven dat ook noch de overige deelen een

weinig beschadigd zyn. In het rond ziet men zes Leeuws-koppen, twee op elke zyde van de lengte des Steens, en een op elke smalste zyde; en op yder hoek, zynde vier in 't getal, een Kalfs-kop, altemaal Basreliëven, en tamelyk wel gemaakt. Deze Steen is verbeeld op N°. 200, en de plaats daar dezelve staat is honderd en twaalf voet lang, en achtenveertig breed. Het gewelfzel, na de zyde van den Tuyn, werd ondersteund door achttien Kolommen, in het midden op ryen geplaatst, hebbende yder de dikte van twee-en-dertig palmen, en het Capiteel van de Corinthische order: deze Kolommen zyn van een goede hoogte, en maaken schoone open boogen, te weten, van d'eene Kolom tot d'andere, door dewelke men in den Tuyn gaat. 't Cieraad, 't geen om de boogen is geweest, is altemaal verbrooken, doch de wyze van het zelve noch duydelijk te bekennen.

De Header: R E I Z E N. 371

De binnen-zyde is een vlakke muur: de doorgang, tusschen de muur, en de Kolommen, heeft de breedte van ruym zestien voeten, van hier gaat men, aan de slinker zyde, door een Poort, in een schoon vertrek, 't geen noch nieuwlings schijnt gemaakt te wezen, en in de muur zes groote Vensters heeft, waar door men een heel aangenaam gezicht over de Zee heeft. Deze plaats heeft de lengte van negentig, en de breedte van twee-en-dertig voeten. 't Gewelf is heel fraay, boogs wyze, en werd ondersteund door veertien Kolommen, aan elke zyde der lengte zeven; de zyden der breedte worden beslagen door de vlakke muur. Men ziet hier ook noch een Predikstoel. Behalven dit vertrek zyn 'er noch twee andere, doch t' eenemaal vervallen, van waar men na boven gaat, langs zes-en-dertig trappen, wanneer men komt aan een ruyme passagie, geheel met gras en onkruid begroeid: van hier stijgt men vervolgens opwaarts, langs zeventien trappen, om op het plat van de gemelde lange Zaal te komen, van waar noch by twintig trappen opklimmende, bevind men zich boven op de muur van het Klooster. Hier heeft men noch verscheidene vertrekken, doch meestendeel vervallen, mitsgaders een zeer aangenaam gezicht, over het Land, en de Zee.

Thans weder nederwaarts gedaald zynde, begaf ik my na de Voorpoort van het Klooster, alwaar ter slinker hand by een-en-twintig trappen zynde afgegaan, komt men in een vertrek, daar men een fraay gewelf boven ziet, heel geestig gebouwd, 't geen in het midden door twee Pilaaren werd ondersteund, hebbende de hoogte van omtrent drie Mans lengte; dit vertrek is breed twee-en-dertig, en lang zes-en-zeftig voeten, en zo wel bewaard, of het eerst zederd een Jaar of zes gebouwd was.

Van hier door een Poort gaande, komt men in een ander, van dezelve gedaante. Buyten deze Poort van het Klooster is noch een andere Poort, waar door men, over een kleyne plaats, in de Kerk komt, daar een fraay Portaal voor is, welkers muuren allerwegen met Mosaiïsch Schilder-werk verciërd zyn, doch t' eenemaal

vergaan, zulks dat men 'er niets duydelijk af kan bekennen. Ik vond 'er mede in de muur een groote Steen, behouwen met zodaanige Letteren, als op N°. 201. konnen gezien werden, zynde zo verscheelende van gedaante, dat 'er geen eygenschap van woorden of zin in te vinden is. De lengte dezer Kerk, behalven het Koor, beslaat omtrent zestig voeten, en de breedte zes-en-veertig. In het midden teld men vier Pilaaren, van gemeene Steen gemaakt, en tamelyk hoog. De wanden zyn vercierd met zes of zeven oude Schilderyen. Benevens het Koor heeft men noch een ander vertrek. Kort om, 't is te beklaagen, dat dit Klooster niet bewoond word, als zynde genoegzaam van alle gemaklykheden voorzien, en gelegen aan den vermaakelyksten Oord, die men elders zoude konnen verkiezen. 't Dorpje, 't geen 'er by gelegen is, bestaat in weinige Huyzen, en is genaamd Kasafani. Het Dorp Stiernia, met het Kasteel, voor heen gemeld, is omtrent drie Italiaansche mylen van dit Klooster af gelegen.

Omtrent drie uren na den middag, steegen wy weder op onze Muilen, neemende ten deelen den zelven weg, noch over het gebergte, en vervolgens door de Vlake, na Nicosia⁴²⁵: alwaar wy, na eenige Dorpen gepasseerd te hebben, met den avond aankwamen.

Des morgens, zynde den zesden dag, ging ik deze Stad bezichtigen, en vond in dezelve veele schoone gebouwen, Paleys-wyze gemaakt, doch schaars bewoond, en noch slegter onderhouden. Vier Antyksche Kerken, tegenwoordig door de Turken tot Mosqueën gebruykt, ziet men noch in goede order. De voornaamfte is de S. Sophia, zynde van een tamelyk beslag, en een byzonder fraaye bouwkunst, en grooter als die van den zelven naam te Famagusta.

A a a 2 De Header: 372 CORNELIS de BRUYNS

De Kerk heeft drie deuren, en voor de voornaamste der zelven een schoon Portaal. Zestien Pilaaren; daar de boogen op rusten, onderschraagen het gewelf: boven op ziet men noch een gedeelte van een ouden Toorn, mitsgaders een van de hedendaagsche tyd, of een Moderne (gelyk men het noemd) die noch in zyn geheel staat. 't Werd aan geen Christen toegelaaten in dezelve te komen, maar men heeft de vryheid, van 'er dicht om heen te mogen gaan, en alles van buyten te bezichtigen. Niet verre van deze Kerk ontmoet men een zeer fraay Antykisch gebouw, ten meerendeels noch in zyn geheel, 't geen ik oordeel in vorige tyden mede een Kerk te zullen zyn geweest. 't Gewelf word ondersteund door twee Pilaaren, en diend het zelve tegenwoordig voor een Basar, of Winkel-plaats, daar de Turken hunne goederen verkoopen. Behalven deze, ziet men noch vele fraaye overblyfzelen der Oudheid. De Stad is gemeen, en doorgaans met slegte Huyzen bezet. De muur om dezelve is laag, en voor het grootste gedeelte noch in wezen: rondom heen ziet men een menigte van Metale stukken Kanon, doch meerendeels onbruikbaar, leggende in de

grond. De Vesting-werken zyn van weinig belang, en geeven ingang door drie Poorten. De Grieken bewoonen voor een goed gedeelte d'eene zyde van de Stad, altemaal by malkander. Buyten dezelve heeft men een groot getal Dadel-boomen. Hier worden vele Zyde stoffen gemaakt, en onder die zeer curieuse Dimitten.

Weinig na den middag verlieten wy de Stad Nicosia. Niet verre van dezelve, doch een goed eynde van den gewoonelyken weg, is het Bergje, daar de versteende Oesters, hier voor gemeld, van daan worden gehaald. Wy ontmoeteden hier verscheide Dorpen, als mede een groote vierkante Ruine, daar men noch den omvang der muuren van ziet. Deze weg strekt zich ten meerendeels door kleyn gebergte. Vervolgens zag ik noch een kleyn Antykisch Kerkje, en kwam met Zonnen ondergang weder te Larnica.⁴²⁶

1. HOOFD- Header: REIZEN. 373

LXXII. HOOFDSTUK.

Tocht na Chiti. Mosquée met het Graf van Mahomets Moeder. Byzonderheden van Larnica. Steden van het Eyland Cyprus. Manier van de Laudanum te vergaderen. Byzonderheden van een Grieksch Klooster, daar een stuk houts van des Zaligmaakers Kruys in bewaard werd. Vreemde geschiedenis van Sprinkhaanen. Verblyfplaats der Oyevaars. Steen, daar Lywaaden Papier afgemaakt wierd. Vruchten, en andere gemakken van het Eyland Cyprus, enz.

Enige dagen uitgerust hebbende reeden wy na Chiti ⁴²⁷. Deze Plaats, wel eer zo berucht, bestaat tegenwoordig in eenige slegte Huyzen. Zommige willen, dat ze de eerste Verblyf-plaats van de Godinne Venus geweest zoude zyn (hoewel andere dat aan Baffa, 't welk eertyds Paphos genoemd wierd, toeschryven) wanneerze, volgens het schryven der Poëten, uit de Zee, haare geboorte plaats, aan Land was gekomen; wordende Cyprus eenpaariglyk gehouden, voor het Eyland daar ze aanlandde, en werd zy, na den naam van het zelve, Cypria geheeten.

Chiti is langen tyd voor een Baronnie bekend geweest. Men ziet 'er noch een gedeelte van een groot Antyksch gebouw, en benevens het zelve een oude diepe Put, waar in ik noch eenig water zag; deze Put is zo fraay en groot, dat men daar uit wel kan afmeetten, dat het nevenstaande gebouw heel deftig geweest moet hebben. 't Is hierom heen zeer luftig, als zynde over al beplant met een menigte van Oranje- en Citroen-boomen: doch het jammerlykst is, dat het 'er zo geweldig verwilderd, vermits het 'er niet onderhouden werd, waardoor verscheydene boomen komen uit te gaan. Indien 'er andere Inwoonders waaren, die 'er wat meerder zorg voor droegen, men zoude 'er een Paradyf af kunnen

maaken. De lieffelyke lommer, en aangenaame reuk der gemelde boomen, deed ons hier het middagmaal bereyden, waar na wy weder opsteegen, ten eynde na Larnica te keeren, van waar deze plaats omtrent anderhalf uur gelegen is, strekkende zich de weg door vlak en vermaakelyk Land.

In deze wedertogt passeerden wy de Salines, of Zout-pannen ⁴²⁸. Hier zagen wy eenig water, en verscheydene Zout-bergjes, alzo ze toenmaals bezich waaren met het Zout te verzamelen, en het water zich noch dagelyks tot Zout zettde.

Benevens deze Zout-plaats is een Turksche Mosquée ⁴²⁹, en in dezelve, na het zeggen der Turken, het Graf van Mina, de Moeder van hunnen Prophet Mahomet. Dit Graf is omvangen met drie groote Steenen, twee recht over eynd staande, en een daar boven over heen gelegd. De twee zyn dertien Palmen breed, en ruym eens zo hoog, doch tegenwoordig met kalk bestreken, zo dat men de Steen zelfs niet kan zien. Anders vald hier onderwegen niets te bezichtigen, weshalven nu ook wel yts van Larnica gezegd diend te wezen.

Het is een gemeen Dorp ⁴³⁰, waar in noch een oud Kerkje, met een Toorn, gezien word, gelyk ook verscheydene overblyfzelen van de oude Stad. Hier wonen alle de Europische Kooplieden, zynde Franschen, hoewel 'er by wylen mede deze en geene van andere Natien hunne Verblyf-plaats hebben; gelyk 'er zich een Engelsch Koopman kwam nederzetten, terwyl ik 'er my onthield. Zy hebben hunne Pakhuysen by de Salines, of Zout-pannen, zynde den Oever, daar de Schepen Ankeren. Ter zelve plaats

Page Aaa 3 Header: 374 CORNELIS de BRUYNS

plaats heeft men een oud Kerkje, aan S. Lazarus gewyd, waar in men, onder de aarde, de Begraafplaats van dien Heilig aanwyft, doch het Graf zelve werd 'er niet meer gevonden, vermits het allenxkens, met stukken en brokken, door de vreemdelingen is weg gevoerd. De Geestelyken verhaalen, dat, na dat Lazarus zich uit de handen der Jooden had gered, hy zich na Cyprus begaf, alwaar hy naderhand, door de daar komende Apostelen, tot Bisschop wierd aangesteld, en aldaar, na dat hy dezelve waardigheid dertig Jaaren, met grooten yver, had bekleed, kwam te sterven, en wierd 'er begraven, doch naderhand zoude zyn Lighaam na Constantinopolen, en van daar na Marfeille, gevoerd wezen, ter welker plaatze men wil dat het tegenwoordig noch is.

Hoewel ik 'r geheele Eyland Cyprus niet heb kunnen door en om reizen, moet ik alhier melden, 't geen de Cypriotten, en Inwoonders, die aldaar lange vertoefd hadden, my van 't zelve verhaald hebben: en het aan de kenners der Oudheden laten te onderzoeken, hoe verre zy in dezen van de kennis der Oude Landbeschryving afdwaalen, of hoe na zy daar mede over een komen. Immers, indien men de Oude Steden van dit Eyland, uit

Scylax, Strabo, en Ptolomæus, zoude optellen, vond men, en 't getal, en de naamen, zeer verschillig van deze, welke nu van des zelfs Inwoonders opgegeven werden. Maar, 't is niet zelden geschied, dat, de Taalen der Volkeren veranderd zynde, de naamen der Steden en Plaatzen, of verwiffeld zyn, of een andere buyging gekreegen hebben; gelyk dan in de klank van Sarignia, Baffa, Lapida, Citium, &c. de benaamingen van 't Oude Ceraunia of Cerunia, Paphos, Lapathus, en Chiti, noch bespeurd werden.

't Eyland Cyprus dan, zo zy zeyden, placht, in voorige tyden, met dertien bemuurde Steeden te pronken, als Nicosia, Famagusta, Agianappa, Larnica, Chiti, Lemisco, Bisschopia, Abdimna, Coughia, Baffa, Lescara, Lapida, en Sarignia. Van alle deze zyn 'er noch maar twee in wezen, te weten Nicosia, en Famagusta, van welks gelegenheid hier vooren is gesproken. ⁴³¹

Agianappa, zo veel gezegd als S. Nappa, legd by Cabo de la Greca, daar niets is te zien, alseen Kerk, in een Hol gemaakt, welke aan de Maagd Maria is gewyd. Omtrent deze plaats worden Jaarlyks de kleyne Vogeltjes, Beccafisse geheeten, waar af hier vooren eenige melding is gedaan, gevangen, welke, in den Azyn gelegd, na verscheidene gewesten werden verzonden. Men vangtze met Lymstokken, even als men omtrent diergelyke Vogeltjes by ons in gebruik heeft. ⁴³²

Larnica is tegenwoordig een Dorp, gelyk gezegd is. ⁴³³

Chiti is mede een vervallen Dorp. ⁴³⁴

Bisschopia is een schoon en vlak Land, vol oude Ruïnen, besproeid van een fraaye Rivier; men zegd, dat 'er in voorige tyden veel Suyker-ried gewaaffen heeft, tegenwoordig werd het met Kattoen beplant. Dezen Oord heeft een groote Visschery, en legd omtrent duyzend schreeden van de Caap la gata Abdima, en ongeveer twee honderd meer van de Zee, hebbende wyders in 't rond veel Boffchagie, beftaande in Olyfboomen. ⁴³⁵

Coughia is maar weinig van de Zee gelegen, en tegenwoordig niets aldaar te zien, daar vald veel Zyde en Kattoen. ⁴³⁶

Baffa is mede een vervallen Dorp, leggende aan de Zee. ⁴³⁷

Lescara legd aan de voet van den Berg Olympus, dicht aan de Zee, welken Berg, van deze plaats af, langzaam ryft, tot dat dezelve, verre Landwaards in, eyndelyk zynen top zeer hoog verheft. By dit Lescara is mede niets te zien, als dat 'er een schoone Rivier, van den gemelden Berg, komt nederstorten, en 'er zich verscheidene vermaakelyke Dorpen om heen strekken. Te dezer plaats vald de vermaarde Laudanum, die zyn oorsprong uit den Dauw heeft, vallende ⁴³⁸

439 vallende dezelve op de bladeren van een kleyne Plant, omtrent een halve voet hoog, de smallbladige Saly niet ongelijk. Om deze Laudanum te vergaderen, jaagen de Boeren, des morgens voor Zonnen opgang, hunne Geiten door dit Kruyd te weiden, en, zynde de Laudanum zacht en kleefachtig, blyft dit in derzelver baarden hangen, welke eenmaal s' Jaars werden afgesneden, en als dan boven het vuur gefuyverd. Deze is de befte, en die men de Maagde Laudanum noemd; de tweede foort veranderd zich in het Bosje hair, 't geen achter boven de klauwen zit, en mede afgesneden word; de derde werd vergaderd met een dikke Koe-haire koord, welke, door twee Perfoonen, over het gemelde Kruyd word getrokken. Ook gebruiken zommige Land-luyden noch een andere manier, te weeten, zy koppelen eenige koorden te faamen, aan een korte ftek, en ftryken daar mede, des morgens, zo lang als zich de Dauw vertoond, over het gezeyde Kruyd heen: doch deze twee laatfte manieren van verzamelen, geeven de flegtste en zwaarste Laudanum, vermits ze, door behulp van zand, van de koord werd afgetrokken, 't geen zo net niet kan geschieden, of het zand komt 'er zich mede te vermengen. De Laudanum is zwart, van een fterke reuk, en gezond om in Peft-tyden te gebruiken, ook werd ze in de Medicynen gebruikt.

440 Te Lapida is mede niets te zien, als een Klooster der Grieken, op den Oever van de Zee, en een oude Kerk, welke gezegd werd dat de Apoftelen zouden hebben doen ftichten. Aan eenige overgeblevene brokken der gebouwen, ziet men, dat veele Wooningen Vyvers hebben gehad, welke hun water met dat van de Zee konden verwisselen.

441 Van Sarignia, of Cerines, eertyds Ceraunia genoemd, is niets overig, dan een Haven voor de Galeyen, en een fterk Kaffeel. Van daar is de overvaart na Carmanien, en Natolien.

Een uur van hier ftaat het heerlyk gebouw de la Paays, of der Tempeliers.

442 Omtrent vyf Italiaansche mylen van Larnica, op een hoogen Berg, de kenbaarste voor de Zee-lieden, om de Baay van Salines aan te doen; heeft men een Klooster, genaamd S. Croce, of het Kruys-klooster, waar in zich gemeenlyk twintig Caloyers, zynde een foort van Griekfche Geeftelyken, gelyk elders meer gezegd is, onthouden. De Grieken geeven voor, hier een ftuk houts, van des Zaligmaakers Kruys, te hebben, ruym een Ducaton dik, en anderhalf vierendeel lang, aldaar gebragt door S. Helena. Volgens hun zeggen hangd het zelve tuffchen Hemel en Aarde, zonder ergens aan vaft te zyn, en zoude, tot een mirakel, aldaar dus geplaatft wezen. Een yder voegd zich Jaarlyks, op den veertienden September, uit Godvruchtigheid derwaarts (als wordende onder de Grieken de dag van S. Croce, of het Heilig Kruys, voor een grooten Heiligen dag gehouden) ten eynde dit wonderbaarlyk ftuk houts te kuflen, 't geen van al de Wereld, groot of kleyne van

Perfoon, met het zelve gemak gedaan word, zonder dat men egter kan bemerken, dat het nederdaald, of opwaarts ryft. Maar ik heb my van anderen, die het gezien hebben (want ik heb 'er zelve geen gelegenheid toe gehad) laten zeggen, dat het gemelde ftuk houts beflooten is in een zilver verguld Kasje, waar door men het ten allen tyde kan bezichtigen, doch dat 'er op Kruys-dag een fchuuf van een rond gat, van grootte omtrent als een Ducaton, werd afgetrokken, daar dit hout tegen aan zit, 't geen als dan van een ygelyk word gekuft.

Onder dit Klooster heeft men een Grotte, waar in men een rosachtig water vind, in het welk zich de geenen gaan waffchen, die met eenige ziekten of kwaalen befmet zyn, gelyk zy 'er ook ten zelve eynde afdrinken, en, zo men de Grieken mag gelooven, worden zy, zonder eenige andere middelen te gebruiken, geneezen. Page 376 Header: CORNELIS de BRUYN

⁴⁴³ Ik heb in het 40ste. Hoofdstuk van Sprinkhaanen gesproken, daar ik dit volgende verhaal, van de Inwoonders van Cyprus, moet byvoegen. 't Gebeurde op dit Eyland, in het Jaar 1668. dat 'er, doch meest omtrent de Stad Famagusta, zulk een menigte van Sprinkhaanen wierd vernomen, dat ze zich, wanneer ze aan 't vliegen waaren, als een duystere Wolk vertoonden, en naauwlyks opening voor de stralen van de Zon verleenden. Dit duurde omtrent een Maand, als wanneer den Baffa ordonneerde, dat alle de Land-lieden, yder voor zyn hoofd, een zeekere maat vol Sprinkhaanen, aan het Hof te Nicosia moeft brengen, waar toe buyten de Stad gaten wierden gegraaven, daar men ze in fmeet, en met aarde toedekte, ten eynde, door de ftank, geen befmetting te veroorzaaken. Ondertuffchen wierden tien achter een volgende dagen, door de Grieken geftadig Proceffien, en gebeden, gedaan, om van deze Land verder-vende plaag verloft te mogen worden, ten welken eynde zy ook een zeeker Maria Beeld, met het Kindeken Jefus op den arm, 't geen zy zeggen door S. Lucas gefchilderd te zyn, omdroegen. Deze Schilderye word bewaard in een Klooster, genaamd Chico, tot het welk omtrent vier honderd Caloyers behooren; waar van 'er veele, zo na Muskovien, als elders, gezonden werden, om dienft te doen.

Dit Klooster is gefticht op den Berg Olympus, zynde de hoogfte van het gantfche Eyland. Wanneer men op het zelve, by mangel van regen, gebrek van water heeft, word de gemelde Schilderye, met groote plechtigheid, uit het Klooster gehaald, en daar benevens, op een Toneel, van omtrent twintig fporten hoog, geplaatft, met het gezicht na de zyde, daar zy den regen van daan verwachten. 't Gebeurde nu (want men had het ook, by deze gelegenheid van de Sprinkhaanen, ter gemelde plaatze gefteld) dat 'er heel fchielyk een zeekere foort van Vogels, met zwarte pooten, den Pluwieren niet ongelyk, kwam overvliegen welke een groot gedeelte van dit fchadelyk ongedierte, al vliegende, midden door beeten. Hier by ontftond 'er des morgens, wanneer de Sprinkhaanen zich, door de hitte der Zon, van de grond hadden

opgeheven, en aan 't vliegen begeeven, een fterke Land-wind, welke hen, gelyk ze zich altyd met de wind laten voortdryven, zo ver heen voerde, dat ze des avonds, als ze de kragt van de Zon kwyt waaren, altemaal in de Zee vielen, en verdronken; 't geen bleek, wanneer ze, met de Zee-wind, met groote hoopen, weder aan ftrand kwamen dryven, en aldus wierd het Eyland van die fchroomelyke plaag verloft. Men verhaald 'er ook by, dat de Vogels, die de Sprinkhaanen midden door hadden gebeeten, nooit voor of na meer zyn gezien, zulks dat een gebod van den Baffa uitging, van 'er, op Lyfstraf, geen van te dooden.

'k Heb zelve, omtrent Nicosia, een groote menigte van dit ongedierte gezien, en de plaatzen daar ze nederwielen zo kaal afgegeten, als of het 'er af gebrand was, ja onder yder voet, 't geen het Beest, daar ik op zat, nederzette, bleeven 'er tien of twaalf dood. Ik heb, op 't 248ste. Blad noch een tamelyk breed gewag van de Sprinkhaanen gemaakt, gelyk zo even is gezegd, weshalven ik 'er hier noch maar dit zal byvoegen, 't geen my van verscheidene Persoonen verzeekerd is, te weeten, dat 'er zeekere Vogels, in 't Arabisch Gor genaamd, en zich meest in Egypten onthoudende, komen overvliegen, niet kwaalyk zwemende na de Endvogels, behalven dat ze spits van bek zyn, deze byten de Sprinkhaanen midden door, en beletten hen alzo meerder verwoeftingen aan te rechten: d'Oyevaars doen het zelfde.

444 Doch ten propoofte van deze Vogels. Men heeft tot noch toe nooit, met eenige zekerheid, kunnen zeggen, waar ze vervaaren, wanneer ze van ons van daan vertrekken. 'k Wil dit ook voor geen onfeilbaare waarheid verkoopen; maar ik REIZEN. 377 ik heb my laten onderrechten, dat en meer Jaaren oud was, en vol- ze zich een groot fluk wegs aan- komen aangenaam van smaak, vet geene zyde van de Jordaan ont- als Oly, en schoon van kleur; ja houden, aan een Oord, by de men vind'er, die over de honderd Grieken Erimo, zo veel als Een- Jaaren is. Want als de Ouders een zaame-plaats, geheeten, alwaar Kind uithuwlyken, word'er een vat niemand ooit komt, zynde een van de beste Wyn aan geschonken, Bosachtige Land-streek, daargroote en dit, 't elkens als'er wat afgetapt, warmte is. Zy vertrekken derwaarts of uit genomen word, aanfonds in de Maand October, en komen met dezelve voort weder opgevuld, weder van daar in de Maand Maart. waar door de Wyn in zyn wezen Men wil dat ze zich ook in Egypten blyft, en, hoe ouder hoe beter onthouden. werd. Daar is witte en roode, beyde Op dit Eyland werd gevonden de goed; doch zo sterk, dat ze ge- Steen Amejantbus, daarmen in voo- meenlyk gedronken werd, met wel rige tyden Gaarn af heeft weeten te eens zo veel water vermengd. Ik spinnen, en Lywaad te weeven, weet niet dat ik ooit zo zwaare, of waar af men zeygd dat fakken wier- sterke, heb geproeft. Ook heeft den gemaakt, in dewelke men de men'er deugdzaame Muskaat-Wyn, Lighaamen stak, die verbrand moegelyk mede schoon Koorn, en, wat ften worden, om de Assche te be- het Wild belangd, 't is'er zo over- waaren; want, konnende het vuur vloedig, dat Cyprus, ten dezen op- dit Lywaad niet verteeren,

maar het zichte, meets alle andere Landen zelve alleenlyk rey en wit maken- overtreft. de, wierd d'assche in haar geheel By dit alles geniet men'er de vry- behouden, en in Steene kruyken, heid, van, zonder eenige schroom, Urne geheeten, gedaan. Men heeft het gantsche Eyland te kunnen om- 'er ook Papier af gemaakt, 't geen reizen, zo zeker en veylig, als die eygenenschap had, dat, als men of men in zyn eygen Huys was. De het gefchrevene wilde uitdoen, men Grieken zyn'er vriendelyk en be- het flegts in 't vuur wierp, daar het leefd, en genereer zich meeft met wit en fuyver weder uitkwam; de Land-bouw. Hunne Tuynen maar, de konft, om zo het Lywaad, bestaan in Moerbezien-boomen, als het Papier, dusdanig te berey- welker bladeren den Zywurmen tot den, is verlooren De Kolor van voedzel strekken, die'er in zulken deze Steen is duyfter groen, wat menigte zyn, dat men geen Woo- blinkende. Als men hem uitpluyft, ning zonder dezelve vind. Buyten gelykt dit pluyffel na Kattoen, en, de Zyde vald'er ook veel Kattoen, houdende 't zelve in de Vlam, komt 't geen vier, vyf, en ook wel zes het'er ongeschonchen weder uit, en voeten hoog waft, in doppen als blyft in zyn eygen wezen, zonder de Nooten, dicht by malkander, eenige de minfte vermindering te of als de Kaftanjes, zynde mede lyden. so dun van baft. Mitsgaders veel Onder andere dingen, leverd het Tarpentyn, en Coloquint. Eyland Cyprus, ook byzonder goede De dracht der Vrouwen verbeeld Wynen, en de geen en die hier ge- zich, als deze teekening aanwyft: dronken worden, verfcheelen heel 't Hoofd cieraad is niet anders, als een veel van die, welke men in omgebundene bruine, of graauwe andere geweften aantreft, hoewel neusdoek, met zwarte en goude of ze van hier derwaarts werden ge- zilverde streepen, gelyk ze daar ftuurd, en dat ze het overvoeren mede doorgaans ook wel cierlyk ge- heel wel konnen verdraagen; maar borduurd zyn. Tot de kleding ge- ze krygen in 't vervoeren een zekere bruiken ze allerhande foorten van pikachtige smaak, die hen voor een Zyde flotten. Het hembd is om gedeelte goed moet houden. Ik den hals verzierd, als met een franje, heb ze alhier gedronken, die dertig zynde van het linnen deffelfs dus- B b b daanig 378 CORNELIS de BRUYNS daanig uit gearbeid, en een gedeelte van 't zelve op zo een wyze tot kant genaaid, gelyk in de Print, voor op de borft, tot boven aan de flinker fchouder, kan geziën werden. Ge- meenlyk doen ze dat ook aan de mouwen. 't Overige der kleding is op de wyze de Turkinnen. 't Geen ik voor vreemd, en niet min aardig, vond, was, dat de Boeren gemeenlyk weinig hair op 't Hoofd, en groote baarden heb- ben; en zich in 't Veld bedienen van even zodanige groote hoge Hoe- den, met breede randen, als by ons, over omtrent veertig Jaaren, plachten gedraagen te werden, die nochtans aldaar niet gemaakt wer- den, zulks men schier zoude den- ken, of die van hier, of elders, daar wel na toe gebracht mochten zyn. Den omtrek van het Eyland word gerekend op zes honderd Italiaan- fche mylen. De ongezone lucht, in de drie of vier heetfte Maanden des Jaars, vald den vreemdelingen geweldig laftig, en fryd gantsch en al tegen derzelver gefteeldheid, zulks datze daar door gemeenlyk een vaftche kolor krygen, en voor hun leeven lang behouden, zo hen

maar niets argers wedervwaard. Want, eenigen komen 'er af te fterven, anderen ftaan zwaare ziekstens uit &cc. En by aldien my deze gevaren geen omzichtige gedachten hadden doen neemen, ik zoud' er my zekerlyk eenige Maan- den hebben opgehouden, om het vermaak van de Jacht te genieten; maar, vermits het my door een yder wierd ontraaden, befloot ik de reys voort te zetten.

LXXIII. HOOFD- 202 R E I Z E N. 379 LXXIII. HOOFDSTUK.

Vertrek van het Eyland Cyprus. Ydele vrees wegens een Grieksch Vaartuyg. Komst te Sattalia enz. Vertrek van het Eyland Cyprus. Met dit befluyt, den Heer Consul, wegens zyne vriend- schap, en menigvuldige beleefd- heden, bedankt hebbende, trad ik, den 15. Mey, met het vallen van den avond, t' Scheep op een kleyn Vaartuyg, 't geen met Zout gelaaden, en na Sattalia ver- ordend was, verwachtende, door tegen wind, des nachts de Land- wind af, die wy, twee uren voor den dageraad, kreegen, en waar mede wy dicht langs het Land heen zeyl- den, tot des anderen daags middags ten twee uren, wanneer wy vlak in de wind kreegen, en derhalven ge- noodzaakt waeren ten Anker te gaan leggen, zynde toenmaals twintig Ita- liaanschc mylen gevorderd. Omtrent middernacht staaiken wy, met de Landwind, weder onder Zeyl, doch dezelve veranderde heel schielyk, en nam zulck een verkeerde streek, met een brauwe flooker, dat wy het Anker weder lieten vallen. Hier begaf ik my aan Land, om eenig Wild te schieten, also ik een goede Jacht-hond met my voerde, die my van den Heer Consul Sovan ver- eerd was. Ik hield het middagmaal in het Veld, in de schaduwe van 't geboomte, en begaf my des avonds weder 't Scheep. Den 18den. hadden wy noch al dezelve wind. Den 19den. een weynig voor den dag, vertrokken wy, en kwamen, om- trent tien uren, aan het Dorp Lemisco, 't geen een kleyn Kasteel heeft. Men ziet er noch de vervallen Muuren van de oude Stad. Hier om heen zyn verscheiden Mynyen, voor- namentlyk van Koper, daar in voorige tyden veele Scheepen mede gelaaden wierden, weshalven Cyprus ook toenmaals den naam van het Kopere Eyland voerde. De Turken willen aan niemand vergunnen, daar in te arbeyden. Omtrent deze Oord vald de beste Wyn van geheel Cyprus, gelyk ook een menigte van Kappers. Deze Plaats legd zeer aangenaam in het geboomte, en belend aan een fraaye vlakte. De meening was, onzen weg te vervorderen, zonder hier ten Anker te gaan leggen, en maar al- leen met het Bootje eenig goed te loffen; doch verstaande, dat er te Baffa zeven Rooverslagen, wierd het in de grond gefmeeten, met het oogmerk, van des nachts te ver- trekken; maar de wind verhief zich zoodanig, dat ons Bootje niet weder van Land konde komen, voor des morgens, wanneer de wind ons te- gen liep, en zoodanig bleef, tot den 23ften. der Maand. Ondertusschen ging ik myn vermaak met de Jacht neemen, en sleet alds den tyd, die my anders verdrietig genoeg zoude gevallen hebben. Dien dag konden wy de Kaap niet te boven komen, en wierpen derhalven dicht daar aan het Anker. Den 24ften. met den morgenstond, vertrokken wy, met stilte, en passeer- den de Kaap Bianco, doch meesten- deel door behulp van de riemen, met het Barkje voor ons, krygende wyders Baffa in 't gezicht. Des avonds begon de wind te wakkeren, doch,

door de onkunde der Grieken, konden wy de Haven niet bereiken, en smeenen het derhalven, twaalf Italiaansche mylen van de gemelde Plaats, ten Anker. Den 25sten. weynig voor den morgenstond, geraekten wy weder onder Zeyl, doch by Baffa komende, wierd het dood stil, weshalven het Barkje ons voor de Boeg moeft roeyen, om binnen de Haven te geraaken. Tegen over dezelve leggen twee kleyne klippen. Na den middag begaf ik my hier te Land, en Lemisco. Baffa. Bbb 2 ging 380 CORNELIS de BRUYNS

ging de plaats bezichtigen, die dicht aan de Zee gelegen is, in het geboomte, vermits 'er de meeste Huyzen met Tuynen voorzien zyn, bestaande, gelyk hier voor gezegd is, in Moerbezien-boomen.

Ik vond hier noch eenige oude Overblyfzelen, van verscheidene Kerkjes, en onder anderen een, 't geen noch in zyn geheel staat, S. *George* geheeten, waar in de Grieken hunnen dienst verrigten; zynde daar noch eenig Schilderwerk in te zien.

Niet ver van het zelve ontmoet men drie groote Kolommen, staande overeind, doch ik kon niet vernemen, waar ze toe gediend hadden, of tot een gewyd, of ongewyd gebouw.

Aan de Zee-kant legd een Kasteel, waar onder zich alle de Vaartuygen vervoegen, ten eynde, door deselfs Kanon, beveiligd te mogen werden. 't Oude Kasteel legd op een Berg daar benevens, doch is geweldig vervallen.

Hier omtrent zegd men, dat de gevangenis van den Apostel *Paulus* zoude zyn geweest.

In het Gebergte hier omheen, werden veele Diamanten gevonden, die derhalven den Naam van *Diamanten van Baffa* voeren, waar onder eenige heel fraay zyn.

Den 25sten. met het doorbreken van den dag, vertrokken wy, met een goede wind, hoewel stil, en passeerden des nachts de Kaap van het Eyland. Den 27sten. in den morgenstond, kreegen wy het vaste Land van *Sattalia* in 't gezicht, 't geen een vermaakelyk voorwerp maakt, vertoonende zich dit aan d'eene, en het Eyland *Cyprus* aan d'andere zyde, op een afstand van omtrent vyftig Italiaansche mylen, te reekenen, als men omtrent ter halver weg is. Want de *Golf van Sattalia* word op honderd Italiaansche mylen van het Eyland *Cyprus* geschat.

Twee uren na den middag, geraakten wy in de gemelde Golf, wanneer onze Zeelieden een Vaartuys gewaar wierden, 't geen ze voor een Schip, en te gelyk voor een Roover, aanzagen, weshalven men aanstonds weder te rug keerde. Middelerwyl riep een der Matroozen, boven in de Mast geklommen, dat het Vaartuys een teeken deed, met het zeyl op en neder te laten, als willende daar mede te verstaan geeven, dat wy niet bekommerd behoeften te wezen; hy zeyde ook noch, dat hy duydelyk konde onderkennen,

dat het geen Schip, maar slechts een gemeen Vaartuys, was, waar op wy dan beslooten de Golf weder in te loopen. Doch naauwlyks was dit geschied, of het kwam recht op ons afzetten. Dit veroorzaakte een nieuwe vrees, en zodaanig een verbaasdheid, onder al het Boots-volk, dat ze malkander met bedroefde oogen begonden aan te zien, en de Schipper zelve het hart niet had om weder te vluchten, zeggende, wy konden het doch aan geene kant ontloopen. Ik sprak hen dan moed in 't lyf, en bracht het zo verre, datze nochmaals aan 't vluchten teegen, met byzetting van alles wat maar eenige baat kon doen, maar binnen een uur tyds was ons het Vaartuys, zynde vry wat beter bezeyld, zo na by gekomen, dat de Matroozen, met de traanen op de wangen, begonden te raadpleegen, om de zeylen te stryken, en het te gemoet te keeren, vreezende, dat, indien zy zich tot het uiterste lieten vervolgen, daar ze doch geen uitkomst te gemoet zagen, zy altemaal deerlyk mishandeld zouden werden. Middelerwyl ziende, zo wel als d'andere, dat wy 't niet konden ontkomen, had ik alles, 't geen aan my behoorde, onder het verdek laten zetten, op dat het, door de Matroozen van den Roover, niet aan getast zoude worden; want al wat het onder verdek is, behoord den Capiteyn toe, en niemand heeft het hart, van 'er de hand aan te slaan. Om my ook by denzelfen wel voor te doen, en te beproeven, of ik aldus het ongeluk van my zoude kunnen afweeren, had ik myn beste plunje aangedaan, en hield een goed gelaat; maar ik voelde Header: R E I Z E N. 381

voelde my van binnen wel anders gesteld. Want deze Roovers, zynde mede Grieken, doch uitschot van Volk, en niet te goed, gelyk men zegd, om hunne eygene Ouders te verkoopen, verschoonen dikwils niemand, en derhalven had ik'er ook, zo ik ongelukkig genoeg was, om 'er een van het gemeene soort aan te treffen, niet veel beter handeling af te verwagten.

Ondertusschen hadden eenige der Grieken my hunne geldbeursjes al overgegeeven, beeldende zich in, dat ik niet geplonderd zoude werden, gelyk zy my, met verscheide voorbeelden, trachtenden te bevestigen. Maar de dingen vallen niet altyd even gemakklyk uit. Ook toonde ik my altyd even moedig, en zocht hen ten minften eenige troost by te zetten.

Wy hadden een Turk in ons Vaartuig, die, vreezende in slaverny te vallen, het meest van allen bekommerd was, en ons bad, dat wy hem doch behulpig wilden wezen, om hem voor dit ongeluk te behoeden, weshalven men hem, op de Grieksche wyze, als een Matroos, toetakelde. Aldus dan, meer na hem toekomende, als afwykende, wendde hy't ter zyde van ons, voor de wind, 't geen wy meenden met voordacht te geschieden, als vermoedende, dat wy een andere *Cours* wilden neemen; maar wy bevonden, met groote verwondering, dat hy't liet afloopen. Wy kreegen dan een gantsch ander gevoelen van hem, en geloofden, dat hy geen Roover was, houdende het derhalven draagende, wanneer wy bemerkten, dat hy, hoe langer hoe meer, voor de wind afliep, en de

Cours na *Jaffa* zettende, waar uit men wel kon bezetten, dat hy alleenlyk op ons afgekomen was, om de wind te krygen. Thans deden wy groote moeyte, om weder in de Golf van *Sattalia* te geraaken, 't geen, door tegenwind, niet konnende geschieden, overviel ons de nacht, by welke gelegenheid de Grieken by na niet weeten, waar ze heen zeylen. Hier by kwam het ongeluk, dat de wind hand over hand wakkerde, en den gantschen nacht geweldig bulderde, 't geen een groote verbaasdheid veroorzaakte, zynde deze Golf voor zeer kwaadaardig berucht, want de stroom van dezelve, en die van de Venetiaansche, en andere Plaatzen, van 't Westen, malkander hier ontmoetende, doen de baaren geweldig hol schieten.

Voor dezen placht het hier zeer gevaarlyk te wezen, en kwamen'er veel Scheepen te verongelukken: maar, zederd dat'er, volgens het zeggen der Zeelieden van d'omleggende Oorden, *S. Helena*, van *Jerusalem* komende, een Nagel van des Zaligmaakers Kruys in heeft geworpen, is het gevaar vry wat geminderd.

Den 28sten met den dag, bevonden wy ons een groot eynd wegs vervallen, hebbende een harde tegen wind, die ons zo sterk afdreef, dat wy het Land van *Sattalia*, noch van *Cyprus*, niet meer konden bekennen, waarom wy het zo dicht na't vaste Land hielden, als 't mogelyk was.

Ondertusschen begon de Zee hoe langer hoe holder te schieten, en de wind te wakkeren, zulks dat ons groot zeyl, te meer vermits het oud, en vry wat gelapt, was (gelyk ook het Vaartuug zelve) verscheide maalen in stukken scheurde, 't geen ons telkens noch meerder doende afdryven, vreesden wy op de Kust van *Barbaryen* te geraaken. Wy behielpen ons dan, zo veel als doenlyk was, met kleyn zeyl, ten eynde omtrent de Kust van *Sattalia* te blyven.

Na den middag stilte de wind heel en al, waar door wy dreeven, verhelpende ondertusschen ons zeyl; kort daarna kreegen wy weder goede wind, en des nachts stilte.

Den 29sten bevonden wy ons voor de Kaap van de Golf, en zetteden 't weder op de Golf aan, daar wy, twee uren na Zonnen opgang, met stilte, by geraakten, en genoeg te doen hadden, om het'er tot by den middag draagende te houden; wanneer wy drie kleyne Eylanden, leggende voor de Kaap, en ook de Kaap zelve, met een redelyke wind, passeerden. Voor de Golf komende, dreeven

Bbb 3 wy Header: 382 CORNELIS de BRUYNS

wy weder door stilte. Hier zagen wy nochmaals een zeyl, 't geen wy oordeelden een Londer te weezcn. Deze, zo als hy in de Golf geraakte, nam terstond een andere *Cours*. Aan wederzyde van dezelve ziet men het vafte Land, 't geen omtrent zeftig Italiaansche mylen van malkander werd gerekend. Het Gebergte is byzonder hoog. Een weinig van den mond af zagen wy een

plaats, ter regter hand van ons leggen. Dezen dag begon ons het water te ontbreeken, gelukkig dat wy het zo ver gebragt hadden. Met den avond kreegen wy weder een stilte, die den gantschen nacht duurde, zo dat wy ons des morgens op dezelve plaats bevonden. Den 30sten. met Zonnen opgang, hoorde men verscheidene schoten omtrent Sattalia doen, die men oordeelde uit de gemelde Londer voort te komen, welke des nachts, met behulp van riemen, op de reede geraakt zoude wezen. Dezen morgen hadden wy noch al stilte, doch vorderden echter zo veel, dat wy, omtrent tien uren, Sattalia in 't gezicht kreegen, hebbende toen geen water meer, als een weinig, 't geen voor my bewaard was: na den middag begon de wind te wakkeren, waar door wy, omtrent ten drie uren, in de Haven geraakten, tot myne byzondere vreugde, die nu dacht het vafte Land wel haast onder de voeten te zullen hebben, om my na Smirna te begeeven, en, ten anderen, dat het de laatste tocht was, die ik met de Grieken te doen had. ⁴⁴⁵

[Illustration: A decorative woodcut of a vase filled with flowers and leaves]

LXXIV. HOOFD:

Header: R E I Z E N. 383

LXXIV. HOOFDSTUK.

Beschryving van de Stad Sattalia.

Zo haast als wy binnen de Haven waaren gelooopen, zag ik daar de gemelde *Londer* leggen, zynde van *Damiaten* gekomen, gelyk ook noch verscheide *Saiken*, en kleinder Vaartuygen. Ik bevond dit gezicht, in het inkomen, byzonder fraay, te meer, dewyl zich de *Mousselim*, of Prefident, ter regter hand, op de hoogte aan de Zee, met eenige tenten had nedergeflagen, om de frifche Zee-winden te genieten. Hy blyft daar gemeenlyk zo lang, als de warmte duurd, die elders vry wat ongemaklyker te verdraagen vald.

Te Land zynde getreeden, begaf ik my aanftonds, ten Huyze van den Consul der Fransche Natie, die zynen *Janitser* alreeds aan de Haven had gezonden, om my derwaarts te gelyden, vermits hy uit zyne Woonig, welke heel vermaakelyk, op de hoogte, ter flinker zyde van de Stad, aan de Haven, gelegen is, gezien had, dat 'er een *Frank* in de Bark was. Deze beleefdheid zyn zy gewoon, aan de vreemdelingen te betoonen, alzo zich niemand anders van d'Europeers aldaar onthoud. Doch buyten dat, had ik Brieven van adres aan denzelven Heer, van zo goede hand, dat ze my van een beleefd onthaal verzeekerden. Straks op myn komst verftond ik,

dat 'er binnen tien dagen een *Karavane* na *Smirna* ftond te vertrekken, waar op ik befloot te wagten, hebbende ondertuflchen gelegenheid, om de Stad, en d'omleggende Oorden, te gaan bezichtigen, van dewelke ik hier een korte Beschryving zal ter neder ftellen, voor zo veel de tyd, en eenige andere omftandigheden, my toe gelaaten hebben, daar af aan te merken.

De Stad *Sattalia*, een der sterksten onder het gebied van den Grooten Heer, is van een Oude bouwing, 't geen de muuren genoegzaam uit wyzen, en voorzien met twee Poorten, d'eene aan de Land-zyde, en d'andere aan de Zee-kant. De Stad zelve is niet groot, doch de buyten plaatzen beflaan een vry grooter ruymte, en leggen altemaal vermaakelyk, in het geboomte, beftaande meeftendeel in Tuynen, die niet onplaizierig zouden wezen, in dien ze wat beter onderhouden wierden.

Het aankomen, of de Haven, legd een ftuks weegs buyten den omvang van de Wallen, alwaar eenige Huyzen ftaan, gelyk ook de Wooning van den Heer *Consul*.

Van daar zich na de Stad vervoegende, komt men voor eerft aan een opgaande Straat, en ten eynde van dezelve aan de Poort, op dewelke noch het Wapen van *Jerufalem* te zien is. Binnen gekomen, ontmoet men verscheide Oude gebouwen, mitsgaders eenige Kerken, door de Turken tegenwoordig tot *Mosqueën* gebruykt, van welker eene ik de Voor-poort uitnemend fraay vond, zynde geheel en al uit Marmer gearbeyd, met kleyne Pilaaren ter weder zyden, en met Lof-werk vercierd.

Aan de flinker zyde der Stad ziet men een byzonder groot vervallen gebouw, 't geen voor dezen een *Serrail* geweeft zal zyn, voor zo veel men kan oordeelen, uit de menigte vertrekken, en een lange gang, die tegenwoordig onder de Aarde is, en wel eer gediend heeft, om daar door van het eene vertrek na het ander te kunnen gaan; zynde, te weeten de gang, nog meeftendeel in wezen. Hier benevens ziet men voor een plaats, Koepels wyze, mede het grootfte gedeelte noch in haar geheel, Header: 384
CORNELIS de BRUYNS

geheel, welke tot de Bagno, of het Bad, van dit Paleis, gediend heeft, gelijk men kan afmeeten uit de gaten, daar het water door ontvangen wierd. Benevens deze Bagno is noch een groote hooge muur, met verscheidene Nissen, gediend hebbende, om Beelden in te plaatzen. In eene derzelve staat ook noch een Beeld, zonder Hoofd en Beenen, 't Lighaam op zyn Romeynsch gekleed, veel grooter als 't leven, en redelyk wel gemaakt. Ter zyde van het zelve, ziet men noch een diergelyke, doch vry meer verbrooken, zulks dat men 'er heel weinig af kan bekennen, zynde daar van maar een stuk overig. 't Heeft gediend tot gezelschap van het ander, alzo het daar nevens staat. Ongetwyfeld zouden hier schoone Beelden onder de Aarde te vinden zyn, maar men durft niet denken om het te onderzoeken, uit vrees der Inwoonders, die

byzonder wantrouwig zyn, en dat 'er verscheide ongemakken aan de vreemdelingen over zyn wedervaaren, welke deze nieuwsgierigheid duur genoeg betaald hebben; weshalven den Heer Consul wel ernstig op my verzogt had, geen Pen zelfs in de hand te neemen, om yts uit te schryven, van 't geen ik in de Stad mogt komen te ontmoeten. 't Viel my geweldig hard, dewyl ik 'er verscheide fraayigheden vond, inzonderheid een schoone Waterbak, welke buyten twyfel een Grafsteen zal geweest zyn; tegenwoordig diend ze voor een Fonteyn. Men ziet op dezelve nog eenige overblyfzelen van Figuren, op zyn Romeynsch gekleed, waar onder eenige te Paard zittende, heel wel gemaakt. Aan verscheide Oorden ontmoette ik ook groote steenen, daar ik wel Letteren op gehouwen zag, maar ik dorftze niet uitschryven. Zommige dezer opschriften waaren in Grieksche, andere in Latynsche Characters.

Doch niet tegenstaande het gemelde verzoek van den Heer Consul, kon ik my zo zeer niet bedwingen, of ik teekende, boven van zyn Huys, zo bedekt als 't my mogelyk was, een gedeelte van de Stad, met de Haven, die zich daar voor vertoond, mitsgaders de gantsche Golf, zo als het gezicht zich van daar over dezelve heen strekt. De Bergen, welke zich aan de rechter zyde, in de Printverbeelding, gemerkt met No. 203. vertoonen, zyn het vaste Land van Sattalia. Aan het inkomen van de Haven ziet men een vervallen Toorn, die rondom in 't water staat.

1. HOOFD- Header: REIZEN. 385

LXXV. HOOFDSTUK.

Vertrek van Sattalia. En wederkomst tot Smirna.

⁴⁴⁶ Den 10den. Juny nam ik affcheid van den Heer Consul, om my met een Karavaane, die zich ondertuffchen gereed gemaakt had, na Smirna te vervoegen: wy toogen voor eerst, door een vlakte, van omtrent twee uren lang, beftaande meeftendeel in kleyn Bofch; hier na over een Berg, en kwamen vervolgens weder in een vlakte, even als de vorige, daar wy een vermaakelyk Lak, of water, vonden, benevens het welke wy ons nederfloegen, aan een Fonteyn, die uit de grond, door het zand, komt opwellen. Weinig voor den avond voegde het meefte gedeelte der Karavaane, 't geen noch achter gebleven was, zich hier by ons. Een uur na middernacht trokken wy weder voort, en vonden ons, na omtrent een uur gereeden te hebben, in het gebergte, alwaar men een byzondere groote Ruine ontmoet, benevens verfcheyde andere, gelyk ook eenige Grafsteen: doch ik kon de Letteren, die daar in gehouwen waaren, alhoewel de Maan klaar fcheen, niet leezen, hebbende de tyd dezelveen zoodaanig uitgeeten, dat ze niet

leesbaar zyn. Hier omtrent trekt men voor een gedeelte, langs een kwaaden weg, vindende, aan weder zyde in het Gebergte, veele overblyfzels, en brokken van zwaare Gebouwen.

Met den dag kwamen wy in een schoone en wydluftige Valey, rondom in het Gebergte gelegen, daar wy over al zeer veel Vee ontmoeteden. Ik zag 'er ook een Dorpje, voorzien met een kleyne getoornde Kerk, of Mosquee. Hier paffeerd men meeftendeel door aangenaam Boffchagie, hebbende het gebergte rondom. Omtrent negen uren kwamen wy aan een Fonteyn, alwaar men halte hield, tot des namiddags ten vier uren, wanneer wy weder voort toogen, voor by twee Dorpen, by malkander, aan het gebergte, gelegen, nemende ons verblyf in het Veld, benevens een Dorp, daar ik een Oud gebouw vond. Doch ik konde het zelve, vermits het laat in den avond was, niet wel bezien. Het wierd voor een Mosquee gebruykt.

Den 12den. floegen wy, twee uren voor Zonnen opgang, weder op weg, en ontmoeteden, aan het eynd van de gemelde Vlake, een Fonteyn, van groote fteenen gemaakt, welke het water ontfangd, 't geen van 't gebergte komt nederdaalen. By deze Fonteyn ziet men een Oud gebouw, 't geen voor dezen een Kerk, of Klooster, fchynd geweeft te zyn. Thans toogen wy over het gebergte, en kwamen vervolgens weder in een Valey. Hier omtrent zag ik verfcheyde overblyfzelen, waar van eenige by na onder d'aarde bedolven leggen. Omtrent negen uren naamen wy ons verblyf, by een Fonteyn: deze vlake was op veele plaatzen met water overloopen, daar wy ettelyke maalen door moeften ryden. 's Namiddags ten vier uren, toogen wy weder voort, en kwamen, binnen weinig tyds, in het gebergte, alwaar wy voor den avond onze rustplaats namen, by een Fonteyn.

Den 13den. een uur voor dageraad, braken wy weder op, paffeerende een tamelyk groote plaats, met verfcheyde Toorens, en kwamen vervolgens in een Vlake, daar men een groot water ziet, en wyders aan een Dorp, alwaar wy verbleeven, hebbende myn Vituyn hier zyne Woonplaats, daar wy de Karavaane, die wy achtergelaaten hadden, moeften inwachten, vermits het verder op zeer onveilig is. Hier om heen ftrekken zich verfcheydene andere Dorpen.

C c c Og* Header: 386 CORNELIS de BRUYNS

Ondertusschen viel my de tydgeweldig verdrietig, ter oorzaak dat ik niet uit dorst gaan, vreezende dat my den Aga eenig geld mocht afdwingen, daar myn Vituyn my voor waarschouwde, gelyk my diergelyk op deze reys al was ontmoet, en het dikwils geschied, dat zy den Vreemdelingen, die daar komen te passeeren, voor het minst eenig geschenk afvorderen, 't geen gemeenlyk bestaat in ettelyke ponden Tabak, Kaffé, of ytwes van die natuur.

Aan dezen Oord heeft men allerhande soorten van vruchten, als Amandelen, Nooten, Appelen, Peeren, Druyven, Kerffen, enz.

Den 15den kwam de Karavaane, daar wy ons by voegden, en, ten drie uren na den middag, mee vertrokken, slaande ons, voor Zonnen ondergang, weder neder in het Veld, by een klaar loopend water.

Den 16den, twee uren voor den dag, vertrokken wy weder van daar, passeerende eenige Dorpen, en rustten ten acht uren, in het Veld, onder de schaduwe van het geboomte, benevens een zacht vlietend water, tot des namiddags ten twee uren, wanneer wy weder op gingen zitten, doch wy waaren nog niet verre gevorderd, of daar schoot schielyk een Slang voor ons op: ik trok terstond een Pistool, gaf vuur, en had het geluk van hem zo wel te treffen, dat hy dood neder bleef leggen. De Turken waaren'er geweldig over verwonderd, en de Slang meetende, vondenze hem ruym anderhalf el lang. Vervolgens ontmoeteden wy, in een Valey, verscheide Dorpen, en naamen onze rust-plaats, met Zonnen ondergang, by een loopend water.

Den 17den, twee uren voor den dageraad, sloegen wy weder op weg, en passeerden, in een fraaye Valey, rondom met gebergte bezet, tien of twaalf Dorpen, waar omtrent wy veel Koorn zagen staan. Hier wat gerust hebbende, toogen wy, 's namiddags ten twee uren, weder voort, en kwamen, een uur voor den avond, in het gebergte, daar men verscheide Dorpen ziet. Wy waaren genoodzaakt over het zelve heen te trekken, om goede Weyden voor de Beesten te hebben. Met het vallen van de duysternis, namen wy ons verblyf aan een fraaye Fonteyn, aldaar uitdrukkelijk, tot dienst der Reyzigers, van groote steen, opgericht.

Den 18den, weinig voor den dag, zaten wy weder op, reeden meestendeel door een redelyk vruchtbaar gebergte, daar verscheidene Dorpen in leggen; en rusteden, van tien-, tot des namiddags ten twee uren, wanneer wy, na een weinig voorttrekkens, het gebergte van Smirna begonden te zien; vermits het zich, door de byzondere hoogte, van zeer verre op deed: met den avond sloegen wy ons neder, in een aangename Valey, die vol Koorn stond.

Den 19den, twee uren voor den dag, toogen wy weder voort, en passeerden een heel steilen Berg, die men genoodzaakt is te voet af te gaan, wanneer men aan een houte Brug komt, daar een sterk loopend water, 't geen van het Gebergte komt vallen, doorstroomd. Omtrent twaalf uren namen wy ons verblyf in de laagte van 't gebergte, aan een loopend water, tot des namiddags ten drie uren. Men past hier altyd, zo veel als 't mogelyk is, op, om goede rust-plaatzen voor de Beesten te verkiezen, alzo men ze

maar in de Weyde laat loopen, zonder andere zorg voor hun onderhoud te draagen, moetende de plaats, daar men gelegerd is, hen de kost beschikken.

In dit Gebergte, 't welk t' eenemaal Bosch is, ontmoeteden wy een Karavaane, van in de dertig Persoonen sterk, altemaal met schietgeweer voorzien. Straks maakten die geene, die onder ons van de zelve Wapenen voorzien waaren, zich gereed tot tegenweer, also wy hen voor Roovers aanzagen. De Turken, welke een ongemeen vertrouwen op de Franken hebben, kennende dezelve voor lieden van moed, Header: R E I Z E N. 387

moed, en beleyd, die, als zynde doorgaans met schietgeweer voorzien, en het zelve beeter wetende te handelen, als zy lieden, de bekwaamheid hebben, om, met weinig volks, een gantsche Karavaane te verdedigen, stelden my tot hoofd van hunne bende aan. Maar, wanneer wy nu het naast aan 't gevaar meenden te wezen, bevonden wy onze vrees ydel; zynde de geenen, welke wy voor Roovers hadden aangezien, niet anders als Koop-lieden, die, op dat ze te veyliger mochten reyzen, zich zo wel van geweer verzorgd hadden. En dit was het geen ons had bedroogen, want men is niet gewoon de Koop-lieden op die manier te zien reyzen. Met den Avond naamen wy onze verblyf-plaats aan een loopend water.

Den 20sten. een weinig voor den dageraad, braken wy weder op, ontmoetende dien morgen nogmaals een groote Karavaane, en geraakten, omtrent elf uren, in het Gebergte, in een Vlake, bestaande, voor een groot gedeelte, uit bebouwde Landeryen. Hier naamen wy ons verblyf, in de schaduw van 't gebergte, by een loopend water, tot des namiddags ten drie uren, wanneer wy vervolgens verscheydene Dorpen passeerden, en met het vallen van den avond ons nederfloegen.

Den 21sten. drie uren voor Zonnen opgang, toogen wy weder op weg, en, voor het opkomen van den dag, voor by een Fonteyn, en een daar benevens leggende groote Stad, op welkers muuren by honderden Oyevaars zaten. Met het doorbreken van den dageraad, zag ik, dat de Stad zich, voor een gedeelte, op het gebergte strekte, en vermaakelyk in het geboomte lag, gelyk wy ook veele Dorpen in het zelve gebergte zagen leggen. Omtrent tien uren rusteden wy, hebbende daags te vooren, en dien morgen, ongelooflyk veel Sprinkhaanen voor by getoogen, welke ons, gelyk de Muggen, in 't gezicht kwamen vliegen: tegenwoordig zaten ze altemaal op de grond neder, zo dicht als zaad, op dezelve wyze, als ik op 't Eyland Cyprus, omtrent Nicosia, heb aangeteekend. Ten twee uren na den middag, zaten wy weder op, en kreegen onderweeg noch acht Turken by ons, altemaal met roers gewapend, die mede na Smyrna toogen. Een uur na Zonnen ondergang, floegen wy ons neder, in het Veld, op een plaats daar geen water te bekomen was.

Den 22sten. met het begin van den dageraad, kwam de Karavaane, die wat achter gebleven was, daar wy weer mede vertrokken. Dezen morgen toogen wy voor by een plaats, alwaar men veele Ruïnen, van Oude Heerlyke gebouwen, ziet, zynde eenige van heel groote Marmersteen. Deze overblyfsels strekken zich een groot stuk wegs heen, tot aan het Gebergte, daar een Dorpje gelegen is, waar in nog een Antyke Toorn, met een vervallen gebouw, gezien werd; vervolgens ziet men nog verscheydene Dorpen, en ontmoet, aan den weg, een fraaye Water-put, Prieels wyze bedekt voor de Zon, om het water, voor de Reyzigers, fris en koel te houden. Benevens de Put heeft men een steene bak, vol water, en daar by een kannetje, om uit te drinken, ik bediende my van de gelegenheid, en deed een goede teug, vermits het heet weer was. Vervolgens ontmoeteden wy noch een Fonteyn, en rusteden, van omtrent den middag, tot vier uren, wanneer wy weder voorttrokken, passeerende verscheydene Dorpen, aan weder zyde in de Vlake, in een tamelyk Vruchtbare Landsdouwe, latende wyders nog een Fonteyn aan de weg leggen; met den avond naamen wy onze rust-plaats aan een loopend water.

Den 23sten. een uur voor den dag, zaten wy weder op, en toogen over een Brug, met negen boogen, daar eenig water onder door loopt, 't geen hier omtrent zeer overvloedig is, zulks dat wy'er, tot drie a vier reizen, redelyk diep door moesten ryden. Dezen Oord, vermengd met

C c c 2 Page 388 Header: CORNELIS de BRUYNS

met meenigvuldig geboomte, leverde zeer fraaye gezichten uit, strekkende zich in een aangename Vlake. Ten elf uren steegen wy af, en, hebbende tot des namiddags ten een uren gerust, kwamen wy, binnen korten tyd, in het Gebergte, en vervolgens aan een Fonteyn, waar omtrent zich de Zee, Smirna, en het Kasteel, byzonder aangenaam vertoonen. Van daar in de Vlake komende, die meestendeel in Bosch bestaat, passeerd men eenige Dorpen, tot op vier goede uren van Smirna. Hier verliet ik de Karavaane, also my dezelve, zynde zo dicht by de gewenste Haven, nu te langzaam voort toog; reed alleen voor uit; en kwam, omtrent vyf uren, binnen Smirna. Daar ik my aanstonds weder ten Huyze van den Heer Consul, Jacob van Dam, vervoegde. ⁴⁴⁷

LXXVI. HOOFDSTUK.

Vreemd geval omtrent de Persoon van den Auteur, die, ter oorzaak der gelykheid van naam, aangezien word voor een der Aanranders van den Raad-Pensionaris Johan de Wit.

Na dat ik eenige weeken tot Smirna was geweest, vernam ik een zaak, die my zo onverwacht, als onaangenaam, voorkwam, welke ik het van myn plicht oordeel hier in te lassen, zo, om my van een

vuyle Blaame te zuuyeren, als, om te toonen, hoe vreemde gevallen een Reyziger konnen overkomen. De toeleg op den Raad-Pensionaris Johan de Wit, die den 21sten. Juny 1672. zo als hy, omtrent elf uren des avonds, uit de Vergader-plaats der Heeren Staaten van Holland kwam, door vier Persoonen, uit dollen en onbezonnen yver, met opzet om hem om hals te brengen, wierd aangetast, is aan al de Wereld bekend, en de Geschied-boeken melden daar overvloedig van. En 't blykt uit het Vonnis over eenen der handdadigen, dat, het lot geworpen zynde, wie de eerste aanval op den zelven doen zoude, 't zelve, tot tweemaal toe, gevallen is op eenen Cornelis de Bruin. Voor dezen wierd ik, uit volkomene gelykheid van voor- en toenaam, gelyk my een zeeker Vriend op een nacht openbaarde, aangezien, en was dit gevoelen zo vast in de gemoederen geprent, dat 'er niemand aan twyfelde. Ik stond verzet, en tegelyk verwonderd, dat, daar ik, geduurende een verblyf van by na zeven Jaaren in Turkeyn, by zo veele Aanzienelyke Heeren gehuysvest was geweeft, die my alle teekenen van gunst en vriendschap hadden bewezen, zonder eenige gehoudenheid aan my te hebben, niemand van hen my ooit ytwes het minste daar van had laten blyken. Ik verstond ook, dat ik, zelfs voor myn vertrek na Turkeyn, wanneer ik my te Livorno ophield, daar voor al te Boek had gestaan. 't Geen my het best in deze gelegenheid dacht, was, my des anderen daags morgens, by alle de geen, waar aan ik oordeelde verplicht te zyn, te gaan zuuyeren, en voor eerst by den Heer Giacomo de Bucquoy, by wien ik gehuysvest was, gevende zo veel bewysredenen van het tegendeel, (onder anderen ook, met aanwyzing van het merkelyk onderscheid van ouderdom, zynde ik toenmaals maar een Jongman van omtrent 20. Jaaren, en den Aanvaller van den Heer de Wit ongelyk Ouder) als ik immers te berde konde brengen. Hy antwoordde my rondborstig, dat hy my altyd voor die Persoon had gehouden, doch dat hy zich verheugde, dat hy in die meining bedroogen was geweeft. Ik klaagde dan, dat, daar wy, 't zederd langen tyd, zulke goede

Header: R E I Z E N. 389

goede Vrienden waaren, hy my daar nooit yts af te kennen had gegeven, dat het niet behoorlyk gehandeld was, dewyl hy wist, dat'er myn achting en goede naam zo zeer door gekrenkt wierd &c. Doch hy wist hier eenige schynbaare redenen tegen in te brengen, waar mede ik genoeg moest neemen. Van hier vervoegde ik my by den Heer Consul van Dam, met wien omtrent dezelve redenen gevoerd hebbende, zeyde my ook deze, dat hy my altyd voor dien Man had gehouden, en dat'er niemand, in geheel Smirna en Constantinoplen, aantwyfelde, vragende met eenen, wat redenen ik konde geven, van niet te wezen de geen, daar ik voor wierd aangezien? Ik zeyde hem, een pas, van den Agent zyner Keyzerlyke Majesteit, by my te hebben, geteekend op den dag van myn vertrek uit den Haag, en daar en boven, dat'er verscheidene Persoonen, in de gemelde plaats gebooren, en die my van jongs op gekend hadden, terwyl ik my daar onthield, met de Convoyen te Smirna waaren geweest, van dewelke men niet zoude konnen zeggen, zulks gehoord te hebben; maar dat ik

geloofde, dat de eerste grond, tot dit gerucht, te Livorno was gelegd, daar ik veele reden voeringen, omtrent die zaaken, had bygewoond, by welke gelegenheid ik altyd de zyde des Prinsen van Orange had voorgestaan, en mogelyk wat te sterk, na de zin van eenige, aan die lyn getrokken: waar uit dan, met behulp der gelykheid van naam, of door onkunde, of door kwaadaardigheid, ongetwyfeld dit gevoelen gesprooten zoude wezen, &c. 'k Had heel veel vermogen by den gemelden Heer, en hoewel hy my zeyde, dat hy geloof aan myne woorden gaf, en dat hy my derhalven voortaan met andere oogen zoude aanzien, kond ik bemerken dat'er noch een twyfeling in hem overbleef, want hy verzocht my heel ernstelyk, dat ik hem doch niet wilde misleyden, zeggende wyders, dat ik groote redenen aan een yder had gegeven, om het zelve gevoelen van my te hebben, zo ter oorzaak van myne driftigheid, ten opzichte van het Huys van Orange, als, om dat ik alle onderneeming zo licht stelde, reyzende in myne eenigheid luchthertig, zonder eenige zwaarigheid te maaken, waar uit men dan befloot, dat ik, noch jonger van Jaaren, en derhalven onbedachter, zynde, lichtelyk zulk een aanslag ter hand zoude hebben derven neemen; met byvoeging eyndelyk, dat den Heer Ambassadeur, Justinus Coljers, zelve daar over aan hem had geschreven, en dat hy Heer Consul, als een Minister van den Hollandschen Staat, verscheide omzichtige gedachten, ten dien opzichte, had gehad.

Zie daar hoe het zich met deze twee Heeren toedroeg. Wat myne andere goede Vrienden belangd, de meeste bleeven halstarrig, en lieten zich met geene redenen ontwringen, 't geen zy eenmaal zo verkeerdelyk hadden opgevat, gelyk doch gemeenlyk d'averegtsche gevoelens niet lichtelyk zyn uit te roeyen. Ondertusschen was ik het onderwerp van de dagelyksche redenvoeringen geworden: dan wierd'er mede geschertst, te weten, van my, en de geenen, die myne zyde hielden, dan het tegendeel met allen yver beweerd. Kort om, het liep zo hoog, dat ik opentlyk zeyde, dat al wie staande dorft houden, dat ik die Cornelis de Bruin was, die den Raad-Pensionaris de Wit had aangerand, ik denzelven voor geen eerlyk Man hield, en dat ik my ook gevoelig zoude toonen, omtrent den geen, die my daar verder mede zocht te bekladden, zonder ymand te ontzien; hy mogt dan wezen wie hy wilde. En in der daad, indien het my meerder was voorgekomen, daar waar een kwaad eynde van te verwachten geweest.

Doch het bleef niet, by 't geen my hier over te Smirna was wedervaaren; want, weinig weeken na myn komst te Venetien (werwaarts ik my van Smirna vervoegde, gelyk zo aanstonds gezegd zal worden) en wanneer ik'er niet meer aan gedacht, gebeurde het, dat ik, met

zeekeren Heer, mynen Vaderlander, en goeden Vriend, in redenen geraakende, en onder anderen gesproken werdende, van dat men zomtyds aangezien word, voor den geenen die men niet is, het gemelde geval aan denzelven, als yts zeldzaams verhaalde, voerde hy my aanstonds te gemoet, dat hier ook die praat van my ging, dat hy zelve my altyd daar voor had aangezien, alzo men het hem, terstond op myne komst, als een vaste waarheid, had ingeprent, en dat ik wel verzekerd mogt wezen, dat alle de geenen die my kenden, het zelve gevoelen van my hadden. Ik stond verbaast, en begon omzichtige gedagten te krygen; want, hebbende zo veel tyds in Italien verleeten, en derhalven weetende, dat ik daar, by zekere voorvallen, meerder gevaar te verwachten had, als onder het gebied van den Grooten Heer, nam ik het besluit, van een Attestatie, uit myne geboorte plaats, te doen overkomen, ten eynde het tegendeel te kunnen bewyzen, welke, na weinig weeken, ontfangen, en aan alle myne Vrienden te Venetien vertoond hebbende, verdween dit verkeerd gevoelen; en, trachtende my ook elders daar van te zuiveren, stuurde ik een affchrift daar af na Smirna, aan de Heeren, den Consul van Dam, en Giacomo de Bucquoy, welke my, na verloop van eenige Maanden, overschreeven, dat men, na myn vertrek aldaar, nog in dezelve gedagten was geweest, niet tegenstaande 't geen ik, tot bewering myner onnozelheid, te berde had gebragt, doch dat het vertoonen van het getuigschrift, 't geen, door den laatst genoemden Heer, in een vol gezelschap was geschied (daar men by geval over die zaak redeneerde) die averechtse waan uit de gemoederen had verbannen. Aldus had ik, omtrent de negen Jaaren, gegaan voor een Persoon, met wien ik alleen gemeenschap van naam, doch, God zy gedankt! nooit van daad gehad heb. Zynde dat gevoelen ook zelfs overgebleeven, in verscheidene van myne Lands-genooten, die, voor de tyd van 't ontdekken van dit gerucht, tot Smirna my gekend hadden, en aldaar van die gedagten waaren in genomen geweest, van welke ik noch onlangs tot Amsterdam eenige heb moeten disabuseeren, die my rond uit verklaarden, dat zy my voor dien Man hielden.

[Illustration of a vase filled with flowers and leaves]

1. HOOFD- Header: R E I Z E N. 391

LXXVII. HOOFDSTUK.

Vertrek van Smirna na Venetien. Gebruik van de Quarantaine te houden, omtrent de geenen die uit de Levant komen. Gelegenheid van het Lazaretto, enz.

Niet tegenstaande de vermaakelijkheden, welke ik, zo met de Jacht, als anders, nu weder te Smirna genoot, hebbende eenige Koop-lieden van onze Natie, om daar van bekwaamer het vermaakte te neemen, ten dien eynde een expres gebouw, of Huys, getimmerd tot Hafelaar, alhier op N°. 204. afgeschetst, in 't

welke dezelve verscheide schoone gemakken, en kamers, hebben, en een Stal wel van 30. Paarden, en rondom beslooten met een muur, door welkers opening het Huys, als verbeeld is, zich zeer cierlyk vertoond; besloot ik echter wederom na Italien te keeren, na dat een geruimen tyd gehuys-vest geweest was by den Heer Giacomo de Bucquoy, die de Tafel hield met de Heeren Benedicto Gluk, en Guilelmo Slaars, altemaal Koop-lieden van de Hollandische Natie, alwaar de Thesaurier Giacomo vander Merkt mede woonachtig was. Middelerwyl altyd vrye toegang my gegeven zynde, aan de Tafel van den Heer Consul van Dam, en ten allen tyde, als 't my beliefte, ook by de gemelde Heeren, uitteekende liefhebbers van de Jacht, en Visschery. Het besluit dan tot myn vertrek genomen zynde, oordeelde ik best te zyn, my te bedienen van het aldaar leggende Convoy, van het welke een Schip na Venetien was verordend, genaamt de Juffrou Anna, en gecommandeerd door den Capiteyn Jan de Vogel. Ik nam dan, na een verblyf van omtrent zestien Maanden, afscheid van den Heer Consul van Dam, de gemelde Heeren, en verdere goede Vrienden, en kwam, een weinig na middernacht, aan boord, ter oorzaak, dat ik heel laat met de Chaloeop van Smirna was vertrokken.

's Morgens den 25sten. October⁴⁴⁸, van het Jaar 1684. lichtte het Oorlog-schip *Elfwood*, daar Commandeur op was den Heer Gerrit vander Dussen, zyn Anker, die wy aanstonds volgden. Omtrent twee uren na den middag, kreegen wy stilte, en tegen-wind, weshalven wy, tot des avondstoc, moesten laveeren, wanneer den Commandeur een schoot deed, en vuur opstak, tot teeken, dat men, gezamentlyk met hem, het Anker zoude laten vallen, gelyk geschiedde. Den 26sten. 's morgens met den dageraad, wierd het weder gelicht, en vertrokken ook de andere vyf Schepen van het Kasteel, welke omtrent acht uren by ons kwamen, laveerende wy wyders gezamenderhand, met de Noorde wind, tot des middernachts, passeerende ondertusschen Carabornoe⁴⁴⁹, en het Eyland Scio. Den 27sten. met den morgenstond, waaren al drie van de Schepen uit ons gezicht gezeild. Omtrent drie uren passeerden wy het Eyland Ipsera⁴⁵⁰. Voor den avond wachtenden ons den Commandeur, met de vyf andere Schepen, in, zynde het toenmaals zeer leelyk weer, vermengd met Regen, Donder, en Bliksem. Dezen nacht lieten wy het meest dryven, vermits wy het gat, tusschen Negroponto⁴⁵¹, en Andréa, niet dorsten door zeylen. Den 28sten. 's morgens hadden wy het zelve weer, en was het zo donker, dat wy geen Land konden bekennen. Omtrent den middag kwamen wy tusschen Negroponto, en Andréa, daar wy, met een brave Ooste wind, door zeylden. 't Gezicht hier van verbeeld zich op N°. 205. 't Gebergte van Negroponto is aangewezen met de Letter A. Des avonds passeerden wy tusschen Sea⁴⁵², en Isola Page 392 Header: CORNELIS de BRUYNS

*Isola Longa*⁴⁵³, hebbende wyders den 29sten. met den dag, *Bella Pola*⁴⁵⁴ agter, en *Caravi*⁴⁵⁵ benevens ons. Op den middag passeerden wy, met een braave voor de wind, tusschen *Capo Angelo*⁴⁵⁶, en *Cerigo*⁴⁵⁷ door, welke plaatzen ik mede, in het door zeylen, afteekende, gelykze zich vertoonen op N°. 206. zynde *Capo Angelo* aangewezen met de Letter C. en *Cerigo* met D. Aldus kwamen wy in de *Adriatische Zee*, hebbende met den avond *Capo Matapan*⁴⁵⁸ benevens ons, wanneer, na weinig tyds, alle de Schepen, door een vervaarlyke Storm, die ons hier ter plaatze overviel, van malkander, en uit ons gezicht, geraakten. Den 30sten. 's morgens, zagen wy'er ook geene meer, 't welk een ongemeene vrees veroorzaakte. Ik wenschte my toen wel op het Oorlog-schip; maar, vermits'er tot *Smirna* gezegd was, dat wy, tot aan de *Golf van Venetien*, verzeld zouden werden, had ik my op het Koopvaardy-schip begeben. Vroeg in den morgen stond zagen wy een zeyl achter ons, zonder echter te kunnen bekennen, of het Vriend of Vyand was. Wy hielden onze Cours na *Zanten*, waayende de wind heel sterk uit den Ooft-Zuyd-Ooften, verzeld met Regen, zwaaren Donder, en Bliksem. Omtrent tien uren kwam het gemelde Schip, 't geen wy inwachtenden, meenende dat het de Commandeur was, by ons, en bevonden wy het een van onze Koopvaardy-schepen, de *Geertruyd* genaamd, te zyn. Wy riepen den Capiteyn toe, dat de Commandeur geordonneerd had, ingeval ymand, door Storm, of anderzints, mogt komen af te dwaalen, dat hy te *Zanten* zoude inloopen, en tweemaal vier-en-twintig uren aldaar blyven leggen, dat hy hem zoude komen afhaalen. De gemelde Capiteyn had zich geerne, met zyn Chaloup, aan ons Schip laten zetten, maar het konde, door de harde wind, en holle Zee, niet geschieden, weshalven hy na *Zanten* zeylde. Wy, ondertusschen, beslooten het, met de gewenschte wind, die wy kort daar na kreegen, voort te zetten, en ons met den Convoyer niet meer te bemoeijen: staken dan de vlag op, en gaven een schoot, tot affcheid; waar mede hy ons van gelyken bedankte. Kort na den middag, zynde nu de Cours regt op de *Golf* aangesteld, passeerden wy *Stravali*⁴⁵⁹, een lang stuk Lands, 't geen voor het Gebergte van *Morea* legd, en zich vertoond op N°. 207. Hier is een Klooster, daar geschut op legd. Met den avond passeerden wy *Zanten*. Dezen nacht hadden wy zwaaren Regen, en stilte de wind, die wat Westelyker liep. Den 31sten. met den dag, hadden wy *Cefalonia*⁴⁶⁰ nevens ons, kreegen weder een braave koelte, uit den Zuyden, en passeerden met den avond *Pachsu*⁴⁶¹. Den eersten November, na den middag, kreegen wy *Corfou*⁴⁶² ter zyde van ons, en kwamen, omtrent den avond, nevens het Eyland *Fanu*⁴⁶³, leggende voor de *Golf van Venetien*. Hier zagen wy het Land van *Corfou* verre van ons, vertoonende zich als verscheide Eylanden, hoewelze alte-maal aan malkanderen vast zyn. Omtrent middernacht zagen wy een zeyl, dicht nevens ons, 't geen een vuur op had, wy lieten derhalven aanstonds mede een vuur opzetten, en, denkende dat het eenige Vyand mogt zyn, bereydden

ons met alle spoed tot tegenweer. Aldus dreeven wy, in groote stilte, dicht by malkander, omtrent een uur tyds, wanneer het Schip van ons afweek, en de Cours uit de Golf zetteede. Ondertusschen kreegen wy weder onze voorige wind, die ons, den tweeden der genoemde Maand November, met den morgen stond, aan de *Golf* bracht, alwaar een Eylandje legd, *Savaceno*⁴⁶⁴ geheeten. Hier zagen wy weder een zeyl, stellende de Cours mede uit de *Golf*. Wy hadden hier de vaste Kuft in ons gezicht, en meest Regen, die, in den laaten avond, met harden wind zodaanig toenam, dat wy tot middernacht, in een zwaaren Storm voortzeylden, wanneer wy byftaaken, uit vrees van de Klippen, die hier met menigte in de *Golf* leggen.

Na Header: R E I Z E N. Page 393

Na weinig tyds, terwyl wy het aldus, in de duyfternis, lieten dryven, ftilde de wind, en kreegen wy een weinig licht van de Maan. Den 3den. 's morgens, begon het weer op te helderen, doch wy hadden meest in de wind, en paffeerden Capo Monte S. Angelo⁴⁶⁵, latende het, na middernacht, meest dryven, ten eynde niet omtrent de Eylanden te geraaken, waar van wy 'er een in 't gezicht kreegen, Caetfia⁴⁶⁶ geheeten. Den 4den. met den morgenftond, bevonden wy ons omtrent een menigte van Eylanden, welke wy altemaal ter regter hand lieten leggen, terwyl, met een gewenschte wind, onze Cours vervolgden. Middelerwyl kreegen wy twee zeylen in 't oog, die wy voor Vaartuygen van het Land aanzagen, gelyk wy ook bevonden, dat ze waaren. Met den avond paffeerden wy de Klip Pomo⁴⁶⁷, die de laafte van alle de Eylanden is, en verfcheydene Eylandjes omtrent zich heeft, gelyk 'er by de Klip, in de Printverbeelding, op N°. 208. werd aangewezen. Als men dezelve eerft in 't gezicht krygt, vertoond ze zich in de gedaante van een Schip, daar ze, door onkundigen, lichtelyk voor aangezien zoude kunnen werden. Dezen nagt hadden wy in de wind. Den 5den. met den morgenftond, kreegen wy ftel weder, en zagen het Land van Verona, aan de flinker zyde, benevens ons, 't geen zich geheel hoog, en vol Sneeuw, op deed. Des nagts hadden wy het zelve weer. 's Morgens den 6den. was de wind Zuyd-Ooft, en zagen wy de Slavonische Kuft zich nevens ons heen ftrekken, welke met veele Eylanden verzeld is. Aan d'andere zyde waaren wy op de ftreek van de Stad Ravenna, waar omtrent zich een rond Bergje vertoond, in de gedaante van een Klip, hoewel het aan het vafte Land gehegt is. Thans bevonden wy, ongeveer vier-en-dertig Italiaanfche mylen van Venetien te zyn. 's Nagts hadden wy meest in de wind, en ftel weer. Den 7den. weinig voor den dag, kreegen wy weder de Zuyd-Oofte wind, die, met den morgen ftond, zodaanig wakkerde, dat wy genoodzaakt waaren, de meeste zeylen in te neemen. Want het woey een volkomen Storm, die tot by den middag aan hield, wanneer de wind wat begon te minderen: doch in 't kort kreegen wy nogmaals het zelve weer, en omtrent den avond weder verandering, hebbende dezen dag meest by

gefteecken, ten eynde niet in het naauw aan het Land te vervallen. Des nagts hadden wy goed weer. Den 8ften. met het kriecken van den dag, bevonden wy ons omtrent de plaats, die wy des avonds hadden verlaaten. Op den middag hadden wy Citta Nova, of de Nieuwe Stad, ten Noord-Ooften, en omtrent den avond weder onftuymig weer, zulks dat wy genoodzaakt waaren by te leggen. 's Nagts ten drie uren, vervolgden wy weder onze Cours. Den 9den. was het heel ftil, en bevonden wy ons, met Zonnen opgang, ter plaatze daar wy 's avonds te vooren begonnen by te fteecken, dryvende dezen dag in ftilte. 's Avonds kwam 'er een koeltje, 't geen ons zodaanig deed vorderen, dat wy des nagts weder moeften byfteecken; tot ten drie uren. Den 10den. met den dageraad, hadden wy een gewenschte wind, die ons, omtrent drie uren voor den middag, in het gezicht van Venetien bragt, tot voor het naauw, of het gat, daar wy een kleyn Engelsch Scheepje zagen in zeylen. Lang hielden wy 't hier voor, op hoop, van met de Barken, of Lootzen, af gehaald te worden, doch vermits het niet gefchiedde, waaren wy genoodzaakt, het Anker in de grond te werpen, leggende op negen Vademen waters. Omtrent drie uren na den middag, deden wy een fchoot, en lieten een fjouw waayen, om af gehaald te werden, doch vernamen niemand. Ondertuffchen begon de wind geweldig op te fteecken ⁴⁶⁸, en het water, door de ondiepte, zo hol te fchieten, dat wy, op een fchrikkelijke wyze, voor ons Anker lagen te ryen, zulks dat ons Galjoen meeftentyd de neus onderhaalde:

D d d hier Page 394 Header: CORNELIS de BRUYNS

hier by overviel ons ook de nagt, die, door het onftuymig weer, heel donker was. Dus fcheen het alleenlyk te hangen, aan het houden van de Anker-touwen, welke wy, door het kraaken van het Schip, veroorzaakt door het afgryzelyk op en nederschokken, al ettelyke maalen meenden gebrooken te zyn. In deze algemeene benaauwdheid, en terwyl wy geen andere ftaat maakten, als dat'er, van negentig Zielen, die'er in het Schip waaren, geen een af zoude komen, gelyk ook zeekerlyk gebeurd zoude hebben, indien de touwen ons hadden begeeven (daar wy, zittende met ons vieren in de Kajuit malkanderen heel deerlyk aan te zien, zonder het hoofd'er buyten te durven fteeken, t' elkens om lieten verneemen) beliefde het God, dat de wind, omtrent twee uren na middernagt, begon af te neemen, tot zo verre, dat wy des morgens den 11den. goed weder hadden. Thans deden wy verfcheydene fchooten met fcherp, ten eynde men ons mogt komen af haalen. Omtrent negen uren kwam 'er een Bark aan zetten, met berigt, dat ze ons onmogelyk konden binnen lootsen, dewyl'er maar vyftien voeten water in het gat was, en ons Schip achttien voeten diep ging. Wy verzeylden dan, tot voor het gat van Malomocco, daar wy, op tien Vademen waters, ten Anker gingen leggen, wel haaft verzeld, door twee Engelsche Schepen, die zich nevens ons plaatften. Den 12den. lieten wy weder een sjouw waayen, en deden eenige fchooten, doch, vermits de wind nochmaals te fterk was, kwamen de Lootzen niet, voor des anderen daags. Wy

zeylden dan na het gat, 't geen wy een-en-twintig voeten diep bevonden, en, hebbende zich zeven Barken, yder met tien Man voorzien, aan ons vaft gehegt, wierden wy binnen de Haven geroeyd, verheugd, dat ik my, na zo veel omzwervens, eyndelyk weder in het gebied der Christenen bevond.

Zo haaft als het Anker gevallen was, lieten wy ons aanftonds, met de Chaloepe, na de Stad roeyen, in het bywezen van een Alfante, of Deurwaarder, die, met zyne gondel, geftadig omtrent ons bleef. Na een uur roeyens, aan de Stad gekomen, trad de Capiteyn alleen te Land, en in het Huys van de gezondheid, daar hy zyne Brieven over gaf, terwyl wy aan de waterkant ftonden te wachten, afgezonderd van de Ingezetenen, die rondom ons ftonden, uit vrees van de Peft-ziekte. 't Is een gebruyk, omtrent alle de geen en die uit de Levant komen, dat ze, altoorens voet in de Stad te mogen zetten, veertig dagen in het Lazareth moeten blyven, 't geen men noemd, de Quarantaine houden. De Brieven overgeleverd zynde, wierden wy weder op dezelve wyze, met den Alfante, na het Schip gebragt, daar ik geerne de Prattica in gehouden zoude hebben, doch het mogt niet gefchieden: echter kreegen wy noch, door een voorfpraak, de gunft, dat de dagen, die wy in het Schip hadden gelegen, mede voor leg-dagen wierden gerekend, zulks dat wy ons maar heel weinig tyds in het Lazareth onthielden, dewyl het gantfche getal toenmaals op een-en-twintig dagen was gefteld, waar van wy'er zeftien in het Schip lagen; want eer nam onze Quarantaine geen aanvang: maar, zo men geen gezondheids Brieven, uit de Levant mede brengt, en dat de Peft is, ter plaatze daar men van daan komt, moet men'er veertig dagen verblyven, gelyk ook alle de goederen, die men oordeeld, dat eenige befmetting zouden konnen over zetten. En by aldien het komt te gebeuren, dat 'er middelerwyl eenige ziekte ontftaat, onder de geen en die deze Quarantaine houden, worden de gemelde veertig dagen verdubbeld, en tot een getal van tagtig gebragt. Kort om, 't is een zeer ongemaklyk ding, en 't verdrietigfte, dat ymand, na d'ongemakken van de Zee te hebben moeten uitftaan, zoude konnen overkomen.

Wat Header: R E I Z E N. 395

469 Wat het Lazareth belangd, 't is een gebouw, rondom in 't water gelegen, omvangen met een muur, en met vele gemeene vertrekken voorzien, gelyk ook met eenige andere, die byzonderlyk afgesloten worden; want die, by voorbeeld, hunne Quarantaine op een dag vier a vyf volbracht hebben, mogen geen gemeenschap houden, met de geene, die daar nog langer moeten verblyven, of zy zouden zich tot het zelve verblyf verbinden. By aldien ook ymand hier, door een vriend, bezocht word, vermag dezelve niet by hem te naderen; maar is gehouden, eenige schreeden van hem af te blyven; ten welken eynde de altyd een wachter by de hand is, die 'er naauwe achting op geeft: want zo hy hem kwam aan te raaken, zoude hy dezelve Quarantaine moeten uithouden, die, na de gelegentheid van zaaken, zo lang, of

zo kort, is, als het den Heeren van de gezondheid beliefd. Men doet zich hier de spys, en 't geen men vorder, tot onderhoud des levens, van nooden heeft, uit de Stad brengen, 't geen men in de gemelde vertrekken bereyd, zo als 't een yder wel gevald, en, na dat de Quarantaine volbracht is, werd men, met Gondels, of andere kleyne Vaartuygen, afgehaald.

LXXVIII. HOOFDSTUK.

Komst binnen Venetien. Vermaakelyke vaart na Padua. Schoone stukken van den Schilder Bassan te Bassano. Zwaare Hagelsteen en te Venetien gevallen. Vreemde gedaante van het Beesje Gerbo, enz.

⁴⁷⁰ Den 19den. December, wanneer onze Quarantaine geeyndigd was, wierd ik, benevens een vriend, die mede van Smirna was gekomen, door een Deurwaarder, gelyk hier voor gezegd is, uit het Lazareth afgehaald, en, met een Gondel, te Venetien gebracht, alwaar ik my een tyd lang meende te onthouden, met het oogmerk, van 'er verder in de Schilderkonst te oeffenen. Ik had het geluk, van een der voornaamfte Meesters dezer eeuw t'ontmoeten, geboortig van Munchen, in Duytsland, en Carlo Loth geheeten, een Man, hoewel in de zelftig Jaaren oud, die nog in de volle fleur van zyne konft was, fris en fterk van Lighaam, en van een zeer vermaakelyke omgang. Hy had zich van der Jeugd af in Italien, doch meest te Venetien, opgehouden, daar hy in een zonderlinge achting was; deze deelde my, uit een loutere genegenheid, mede, alles 't geen ik hem verzocht, en gaf my zo veel opening in de Schilder-kunft, dat ik gaarne wil bekennen, een eeuwige verplichting aan hem te hebben. Deze oeffening hield my echter zodaanig niet bezig, of ik nam myne uitspanningen, en bezichtigde het voornaamfte, in en omtrent Venetien. Van het eerste, als te wel bekend zynde, zal ik niet spreken, en alleenlyk yts van het ander aanroeren.

⁴⁷¹ Onder het vermaakelykste, waar mede zich een Vreemdeling kan verluftigen, moet men de Stad Padua gaan bezichtigen, welke nog achttien Italiaansche mylen van Venetien word gerekend. Men vaart daar heen van Foreno, een uur roeyens van de laatst genoemde Stad, aan het vafte Land gelegen, langs de Rivier de Brente, welke zich byzonder luftig op doet, ter oorzaak van de Dorpen, die op deszelfs Oevers leggen, doch voornamentlyk wegens de meenigvuldige Paleyzen, en Hof-fteeden, die zich ter weder zyde vertoonen. Men heeft hier, ten opzicht van deze vaart, D d d 2 een Header: 396 CORNELIS de BRUYN

een kleyne verbeeldinge van Holland: want men kan'er zo wel, met de lyn, langs opgetrokken werden, als men aldaar met de Trek- of Jaagschuyten doet, ook bevaart men ze doorgaans met de

Gondel; en werden beyde deze manieren dagelyks gebruykt; behalven dat de ryweg daar beneven met dezelve aangenaamheden verzeld is.

Ik onthield my ook eenige Maanden te Bassano, een gemeene dagreys van Venetien gelegen, alleenlyk om myne luft te voldoen, in het bezichtigen der werken, van dien Wyd-beroemden Schilder Bassan: want, om zyne geboorte Plaats te vereeren, heeft hy'er stukken gemaakt, daar geen ander van zyn maakzel, hoe hoog ook elders in waarde gehouden, by mogen haalen. Van deze zyn'er twee, in twee byzondere Kapellen, dienende tot Altaars-stukken, welke in zodaanig een achting werden gehouden, dat ze met Deuren van yzere Tralien, daar men ze door beziet, beslooten zyn: 't voornaamste is de verbeelding van des Zalgmaakers geboorte. Maar het fraayfte, 't geen men oordeeld van hem te vinden te zyn, en men, onbeslooten, in een andere Kerk kan bezichtigen, is een stuk, verbeeldende de Hemel-vaart Christi, daar de Apostelen hem, met verwondering, en verbaastheid, naoogen. Wat de Stad Bassano belangd, zy legd zeer vermaakelyk, strekkende zich langs de Rivier de Brente, 't welk my gelegenheid gaf, om'er verscheidene aangenaame gezichten op 't Papier te brengen. ⁴⁷²

't Geen ik hier gaa verhaalen, zal eenige, die wat wonderlyk Philosophereen, buyten twyffel ongelooflyk voorkomen: ondertusschen kan ik verzeekeren, dat het waarachtig is, en dat ik het met eygen oogen heb gezien. Den 4den July 1686. 's namiddags ten drie uren, ontstond te Venetien, heel schielyk, een groot onweer, vermengd met zwaare Regen, en gestadige Donder, en zulke vervaarlyke Hagel-steenen, dat ze, aan de zyde daar de wind van daan kwam, meest alle de glazen der Huyzen infloegen: onder anderen, waaren'er twee gevallen, op de voorplaats van het Huys, daar ik my in onthield, welke ik, tot gedachtenis, afteekende, zynde derzelver gedaante en grootte, als ze zich op No. 209. vertoonen, 't gewigt van yder, bevond ik by de vier ongen. Ondertusschen waaren ze nog al vry wat versmolten, want ik dorft'er niet omtrent komen, voor dat het onweer over was, men verhaalde my ook, dat'er een, dicht by onze Wooning, was gevallen, die de grootte had van een gemeen menschen Hoofd, en, na giffing, omtrent de vier pond moest weegen; doch deze heb ik niet gezien, en kan'er derhalven, met geen zeekerheid, van spreken. ⁴⁷³

Terwyl ik my alhier te Venetien onthield, wierd my een zeker Beesje vereerd, Gerbo genaamd, en tot een Prefent, of geschenk, uit Barbarien gebracht. Ik vond het byzonder vreemd van gedaante, zynde het lighaam, en de kleur, op de wyze als een Haas, gelyk ook het hoofd, en de ooren: de twee achterste pooten, daar het alleen op ging, waaren ongemeen lang, en de twee voorste in tegendeel byzonder kort, hebbende voor aan yts als een handje, daar het de spys mede nam, op de manier als d'Eekhoorns, of d'Aapen. De staart was heel lang, en aan het eynde wit, en zwart gevlaakt. 't Afbeeldzel vertoond zich op

No. 210. Na eenigen tyd kwam het te sterven. Weshalven ik het opzette, om het aldus te kunnen bewaaren: doch ik bevond na een wyl, dat het door de Myt was vergaan', zulks dat ik niets, als het gebeente, heb overgehouden.

Page LXXIX. HOOFD- Header: R E I Z E N. 397

LXXIX. HOOFDSTUK.

Vertrek van Venetien, en wederkomst in 's Gravenhage.

Na een verblyf, van weinig minder als acht Jaaren, te Venetien⁴⁷⁴ gehouden te hebben, besloot ik, vermoeid van zo veel omzwervens, en vertrok derhalven den 7den. October van het Jaar 1692. op Susina, een Vlek aan het vaste Land, en omtrent een uur van Venetien gelegen, van waar ik na Padua⁴⁷⁵ reed, daar ik des nagts verbleef. Den 8sten. kwam ik te Vincenza⁴⁷⁶, alwaar my, terwyl ik 't aanmerklykfte van de Stad ging bezichtigen, veele fraaiigheden van de Schilder-konst voor kwamen. Hier door loopt een braave Rivier heen. Vervolgens toog ik op Verona⁴⁷⁷, daar mede veele Konst-ftukken gezien werden. Door deze Stad stroomd ook een fraaye Rivier, welke veele aangename gezichten aan het oog beschikt. Van hier paffeerd men de Rivier Ladice, en vervolgens Tioefa⁴⁷⁸, een Fortres der Venetiaanen, van waar men zich na de Stad Rodrego⁴⁷⁹ vervoegd. Den 15den. kwam ik tot Trente⁴⁸⁰, 't geen zich heel aangenaam op doet, ter oorzaak dat de Stad aan d'eene zyde Bergachtig opwaarts gaat. Aan de andere zyde loopt de Rivier. Hier ziet men in de Velt veele Harten loopen. Vervolgens komt men aan de Stad Bolsan, waar omtrent zich verfcheydene Kafteelen, langs de wegen, op de fpitzen der Bergen, vertoonden. Van daar vervoegde ik my na Hens-broek⁴⁸¹, alwaar ik, in de Kerk der Franciscanen, de twintig Keyzers, en acht Keyzerinnen, die zeer wel gemaakt zyn, en veel meer als van levens grootte, ging bezichtigen. Men ziet 'er mede het goude Dak, 't geen wel niet groot; maar van Massief goud, is, en van zeer groote en hooge waarde gehouden word. Deze Stad is uitstekend sterk, zynde tufichen heel hoog Gebergte gelegen, 't geen haar als tot een muur verftrekt, en onwinbaar geacht doet zyn, weshalven zy voor de befte Plaats werd gehouden, die de Keyzer in zyn gebied heeft. Vervolgens trekt men voor by de Fortres Sjermitz⁴⁸², een uitstekend sterke Vefting, en heel hoog, boven op het gebergte, gelegen, daar men onderaardfche hoolen in gegraven heeft, om uitvallen te kunnen doen. Den 20sten. kwam ik te Munchen⁴⁸³, de Hoofd-Stad van het Hertogdom Beyeren, daar ik eenige dagen verbleef, en 'er ondertufichen het

voornaamfte ging bezichtigen, onder anderen ook het Paleys van den Keur-vorft, 't geen van een treffelyke bouw-kunde, en uitstekend groot, is.

Thans begaf ik my na Augsburg⁴⁸⁴, welke Stad heel aangenaam, in een Vlake, gelegen is, hier heeft men een beroemd Raad-huys, en een heel geestig gemaakte inlaating aan de Poort, beftaande in verfcheydene Bruggen, en Deuren, welke, als 'er ymand doorgaat, zich, op een ongemeene manier, van zelfs weder toefluyten.

Vervolgens paffeerde ik Donawert, Wytffenburg⁴⁸⁵, en Swalbag, en kwam, den eerften November, te Neurenburg, alwaar ik, om eenig goed van Venetien af te wachten, genoodzaakt was, my dertig dagen op te houden. Deze Plaats is van een tamelyke grootte, en heeft veele wel gebouwde Huyzen, rondom heen een redelyk hooge Wal, voorzien met veele braave Toorns, en een diepe Graft. Het Kasteel legd op een hoogte, of Berg, beftaande meeftendeel uit levende Rots.

Den eerften December vertrok ik weder van daar, en nam myn weg, over Nyftad, Kitzingen, en Wirtzburg, waar benevens de Rivier de Main

Ddd 3 Header: CORNELIS de BRUYNS Page 398

Main heen loopt, daar wy des morgens overtoogen, komende wyders den 6den. tot Frankfort.⁴⁸⁶ Thans kreegen wy groote koude, en het begon zodanig te vriezen, dat wy den Ryn niet konden paffeeren, weshalven wy, alzo ik nu twee Heeren by my had gekreegen, tot Ments⁴⁸⁷ een Koets namen, en den 8ften. omtrent den middag vertrokken, paffeerende Hooghem, en Caffel,⁴⁸⁸ waar omtrent men over de Rivier word gezet, hier namen wy een kleyne Bark, om na Keulen te gaan.

Den Ryn afkomende, zagen wy verfcheydene Plaatzen, die door den Oorlog t' eenemaal verwoeft laagen, als Bacherach,⁴⁸⁹ 't welk van geen menfch bewoond wierd, en eenige andere. Te S. Goar,⁴⁹⁰ of S. Gewer, gekomen, zagen wy aldaar een fchoone Fortres. Vervolgens geraakten wy aan de Stad Coblents,⁴⁹¹ welke, aan de andere zyde van den Ryn, een uitfteekend fterk Kasteel heeft.

Dezen dag, den 11den. der Maand, konden wy, door den grooten overvloed van het Ys, 't geen den Ryn afdreef, niet doorkomen; maar nog erger was het, dat de Schipper, en zyne Knegts, de felle koude niet langer konden uitftaan, weshalven wy genoodzaakt waaren, de Bark te verlaten, en ons, dewyl wy geen Paarden konden bekomen, te voet na Bon⁴⁹² te begeven, daar wy maar vyf uren van daan waaren. Hier zag ik dat men weder eenige Huyzen begon op te bouwen.

Den 13den. kwamen wy te Keulen,⁴⁹³ alwaar ik genoodzaakt was omtrent drie Maanden te verblyven.

Den 8ften. Maart 1693. vertrok ik weder van daar, den Ryn, af na Amfteldam. Te Duffeldorp⁴⁹⁴ gekomen, bezag ik aldaar een fraay Paleys, van den Vorft van Nienburg. Vervolgens paffeerden wy Keyzerswaard, Wefel, Rees, Emmerik, en Schenkenschans,⁴⁹⁵ komende wyders den 12den. tot Aarnhem. Den 13den. toogen wy door Uytregt, en kwamen den 14den. tot Amfteldam,⁴⁹⁶ alwaar my, tot den 18den. opgehouden hebbende, vervoegde ik my na 's Gravenbage, myne Geboorteplaats. Daar ik den 19den. der genoemde Maand Maart, 's morgens ten zeven uren, aankwam, na een Reys van omtrent Negentien Jaaren, met zodaanig een geluk, volbracht te hebben, dat ik reeden had, om God met de uiterfte dankbaarheid, daar voor te looven.⁴⁹⁷

[Illustration: A decorative woodcut of a vase filled with flowers and leaves.]

REGI- # REGISTER Der voornaamste Zaaken, in deze Reys-
beschrijving verhandeld.

A

- Apen in menigte te Kairo. 218
- Aardwormen. 164
- Aarts Bisschoppen der Grieken. 102
- Acciron een Vlek daar Constantinus de Groot is gestorven. 63
- Aleppo beschreeven. 326
- Alexandriens tegenwoordigen staat. 239
- Alexandrette, of Scandrona. 304
- Altaar van den Goeden Moordenaar. 286
- Amejanthus, een Steen daar Lywaad en Papier van gemaakt werd, &c. op 't Eyland Cyprus gevonden. 377
- Amphitheater by Pozzuoli. 12
 - omtrent Mola. 14
 - tot Delos. 19
 - te Ephefen. 31
 - tot Kilicia. 61
 - te Heraclea. 67
- Apollo's Beeld tot Delos. 19
- Arabiers haar Diefagtigheyd. 212
 - zijn groote Dieven. 235
- Arabische Manier van Danffen. 234
 - Speeltuyg. 240
- Arapes. 149
- Argentiera een Eyland. 18
- Articulen van de Mahometaanen. 80, 81
- Askitis, seker soort van Monnikken onder de Grieken. 103

- Atmeidan tot Constantinopolen. 50
- Avezia beschreeven. 70
- Avondmaal der Grieken. 110
 - werd ook aan de Kinderen uytgedeeld. 111
- Auteur is ten onrecht, om de gelykheyd van Naam, aangezien voor Cornelis de Bruyn; die Ao. 1672. den Hr. Raadpensionaris de Wit, onder anderen aanviel om hem te dooden, waar van hy sig verdedigd. 388, 389 en 390

B

- Ababarnoe. 159
- Bad van Diana. 25
 - Siloam. 260
 - van Bathseba. 280
- Baden by Pozzuoli. 12
- Baffa, of Paphos 379. Diamanten aldaar. 380
- Baja. 12
- Bairam of Paaschen der Turken. 118
- Balon, seker spel tot Livorno, en wat het is. 15
- Baloye. 223
- Barbonnen een seker soort van Vis, en hoe die klaargemaakt word. 160
- Barna Bachi. 36
- Bedestonden der Turcken. 42, 87
- Bedriegelijckheyd der Grieken. 153
- Beeld gevonden te Delos. 20
- Beelden omtrent 't oude Smyrna gevonden. 25
- Begraaf-plaatsen der koningen van Jeruzalem. 287
- Begraving der Turcken. 129
- Beke Kedron. 261
- Bend der Nederlandse Konstenaers tot Rome, en op wat wijze de aanneming daar in geschied. 5
 - afgebeeld. 6
- Benedetto Odeschalchi verkooren tot Paus. 10
- Bergen in 't eyland Rhodus in 24. uren opgeworpen. 173
- Berg der Argernis. 260
 - der Franschen. 274
 - Karmel. 306
 - der Zaligheyd, daar Christus gepredikt heeft. 313
 - Thabor. 315
- Beschrijving van Smyrna. 23
 - van de grootste Pyramide. 191 van de tweede. 195
 - van de Onderaardsche Graf-kelders omtrent Sacara. 200
- Bessitan tot Constantinopolen, en haar grootte. 46
- Besnijdenis der Turcken. 82
- Bethanien. 266
- Bethlehem afgeteekend en deszelfs tegenwoordigen staat beschreven. 275
- Bethphage. 266

- Biegt der Grieken. 111
- Blinden, haar menigte tot Kairo. 217
- Bon Ladron, of Dorp van den Goeden Moordenaar. 255
- Boom die sig voor de Saligmaker en zijn Moeder soude geopend hebben. 186
- Bosch omtrent Damiaten. 180
- Brand meenigvuldig tot Constantinopolen. 144
- Breviarium van de Grieken. 103
- Brug van Caligula, waar van nog Overblijfsels zijn. 13
- Brug Gevegt tot Pisa en hoe het toegaat. 15
- Buffels Kaaien tot Averza gemaakt. 11
- Bijldraagers tot Constantinopolen, om de Brand te steuyten. 144

C

- Caloyers 71
 - of Grieksche Monnicken. 102
 - eten geen Visch in de Vasten. 103
- Cana in Galilea. 312
- Capua beschreeven. 11
- Cederen van Gaza. 297
- Ceder Boomen op den Libanon. 300 Cederen afgebeeld. 302
- Centum Cellæ, of Honderd-kamers. 12
- Cerigo een Eyland in de Archipel eertijds Cythera. 17
- Cha Abbas Antwoord aan een Turksche Ambassadeur nopende het Groen. 96
- Chalcedonia. 54
- Chalcedonische Zee. 64
- Chalcedonien beschreeven. 65
- Charybdis. 17
- Chiti. 373
- Circus Agonalis tot Ephefen. 31
- Clement de X. Paus van Romen sterft. 8
- Coloquiti. 167
- Conclave, en deszelfs byzonderheden. 9
- Constantinopolen. 39
- Coutalli. 70
- Cyprus beschreeven. 365

D

- Dal der Reusen. 280
- Damiaten. 181
- Danffers by de Turken. 137
- Dardanellen d'oude. 157.
 - hoe nog genaamd. ibid.
 - Nieuwe. ibid.
- Davids Water-Put. 278

- Debora de Tour een Dorp aan den Berg Thabor. 316
- Delos. 19
- Derwichis Turksche Geestelyken. 124
- Diamanten van Baffa. 380
- Diana's Beeld tot Delos. 19
- Diefagtigheyd van de Arabiers. 212
- Dienst # R E G I S T E R.

Dienst van de Grieksche Kerk. 106 Doopvat van S. Jan. 32 Dorp van den Goeden Moordenaar. 252 — van S. Jan, daar by gebooren zoude zijn. 265 — der Herders. 274 — van kwaaden Raad. 280 Dranken der Turken. 135 Droevig geval van een Oude Vrouw. 324 Duyvenhuyfen in menigte aan den Nijl. 184

E

Eed der Cardinaalen in het Conclave. 9 Eedzweeren der Turken. 114 Eerbiedigheyd der Turken voor 't Papier. 93 — voor den Naam Gods. 114 — voor hun Kerkelijke Persoonen. 122 — voor Jezus Christus. 124 — voor het Ottomannische Huys. 140 Eeten, op wat wijfe het by de Arabische Boerengebruikelyk is. 183 Echtscheiding by de Turken aan de kant der Vrouwen. 127 Egyptische Heyligen. 217 — Beeldtekens. 232 Elias geboorteplaats. 279 Emaoun zie Imam. Engedi en deszelfs Puynhoopen. 274 Engelsche Mevrouw, haar togt naa 't Heylige-Land. 249 Ephefen en deszelfs deerlijken ftaat. 29 Erweten Veld. 278 Efpahis. 149 Euluk Agafi Hoofd van de Efpahis. 149 Eylanden van de Propontis. 69

F

Famagufta. 365 Feesten der Grieken. 108 Fenynige Grotte, of Grotte Del Cani. 11 Fico d'Adamo. 180 Fiume de Donne, of Juffer Rivier. 315 Fons Signatus, of Gezegelde Spring-bron 272 Fonteynen by Nicomedien. 63 — der Heyling te Conftantinopolen 77 — van Maria 260 — by de welke Philippus den Kamerling van Candace doopte. 270 — van Maria 311 — welkers Water het Schurft zoude genezen, tot Cyprus 369 Fotia Vechia 161 — Nova, befchreeven 166

G

Gadaro 70 Gaëta, of Gajeta van wien genaamd, en hoe gelegen 14 Galata befchreeven 53 Gallipoli 156 Galileefche Zee 314 Gasthuys van S. Helena tot Jeruzalem 259 Gebeden der Turken 98 Gebeentens in Steen veranderd 366 Gebegis 149 Geboden der Turkfe Wet 114 Gebreeken der Turkinnen 141 — der Griekinnen 153 Geestelijcke Orders der Turken 124 Gekhuys, het eenigfte

van Turkyen, te Manaffia 36 Gelegentheyd van Conftantinopolen 73 — deszelfs verfcheyde benaamingen ibid. Gerbo, een vreemd Beesjen uyt Barbaryen 396 Gethlemane 263 Getuygenis-brieven aan de Pelgrims van Jeruzalem mede gegeven 297 Gevangen huysen geopend by de verkiezing van Innocentius de XI. 10 Gevangenhuis van S. Paulus 33 — van Petrus 259 Gevaar der Franken in 't verkeerren met de Griekinnen 154 Gevect tot Romen tuffchen twee Proceffien 6, 7 Gevoelen, en plegtigheden der Grieken omtrent den Doop 111 — der Turken wegens het laaftte Oordeel, en Opftanding 130 Gewoonte omtrent de Pelgrims, die na Jeruzalem optrekken 246 Gezegelde Spring-bron 272 Gierigheyd van een Turk te Kairo 220 Godsdienft der Turken 80 Godvrugtigheyd der Turken 42 Goude Dak tot Hensbroek 397 Graf van Bacchus tot Romen 5 — van Rafael 6 — van Agrippina 12 — van den Vifir Mahomet Kiuperli Baffa 50 — van een Engels Edelman, tot Perinthus 68 — van Macarius 258 — van Zacharias 261 — van Abfalom 262 — van Jofaphat ibid. — van Maria 263 — van Rachel 278 — van Melchizedek 287 — van Godefroy van Bouillon ibid. — van fijn broeder Boudewijn ibid. — van Jofeph van Arimathea, en Nicodemus 289 — van Jonas 312 — van Mina, de Moeder van Mahometh, op 't Eyland Cyprus 373 Graffchrift van een Reyfiger, die fig dood dronk aan Wijn, tot Montefiafcone 7 — van Charles Bourbon, tot Gaëta 14 — van Boudewijn, Koning van Jeruzalem 287 — van Godefroy, Koning van Jeruzalem 288 Graffteden der Turken 129 en 288 Grafsteen van M. Fabius 25, 26, 27 — tot Ephefus 34 Groeten, by de Turken gebruykelyk 132 Grieken, erkennen den Paus niet voor 't hoofd der Kerk 100 — hoe die tot de Godsdienft geroepen worden 105 — haar bedriegelykheyd 153 — Hoofdgeld 153 — haar eerftgeboorene Zoonen behoeven geen Janitzaren te worden, gelijk fommige meenen 153 — haar vreemde Liefde-tekenen 154 — hun Trouwen 154 Griekinnen hun gebreken 153 — die fig in dievery verlopen, hoe die geftraft worden 154 Grieks Breviarium 102 Griekfe Reguliere Priefter, mogen niet trouwen 102 — Wereldlyke Priefter, mogen maar eens trouwen 102 — Hoe die werden aangenomen 105 — Priefter vrouwen, wat hoedanigheden in haar vereyft worden 106 — Vaften 103 — Vaften tyden 110 — Kerk dienften 106 — Feesten 108 — Avondmaal 111 — Biegt en Abfolutie 111 — Infcriptien tot Tadmor 338, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350. Grotte van Virgilius 12 — der Sybillen 12 — der Seven Slaapers 32 — te Ephefen 32 — omtrent de Pyramiden 197 — en Hoolen buyten Alexandrien 241 # R E G I S T E R

- van S: Maria 299
- van Elias, en van Elizeus, op den berg Carmel 360 Grooten Heer zijn jaarlykze Jagt 145
- zijn Tafel-dienst ibid.
- zijn gehoor-geving, aen de Gesanten 146
- en zijn Soonen, en haar gestalte ibid.
- hoe hy gehuldigd word. ibid.
- zijn Krygs-magt 148

- inkomst uyt Egypten 223 Grooten Vizir zijn Zegenpraalende intrede 250

H

Haaven van Constantinopolen 50 Haavens van Alexandrien 240 Hellespont, deszelfs byzonderheden, en hedendaagse benaaming 158 Hensbroek 397 Heyligen in Egypten 217 Historische Kolom 47 Historie van den Arabischen Prins Milheym 331 - van Tadmor 350-358 Hodgias, wat lieden die by de Turken syn 123 Hoenders van Damiaten 180 Homerus soude gebooren syn by de Rivier Meles 25 Honden in Turkyen onreyn - 117 Honderd Kamers 12 Hoofd-geld van de Grieken, en Jooden 153 Hoog-tyden der Turken 118, 119 Houde Olyven 296 Houde Slooten en Sleutels tot Kairo 208 Huldiging van den Grooten Heer 146 Huwelyken, en verscheyden soorten van dien, by de Turken gebruykelyk 126 Huys van Philippus, Koning van Macedonien 19 - van Jozeph en Maria 186 - van den Grooten Heer te Kairo 187 - van Sultan Gori ibid. - van Zebedeus 257 - van de Ridders van Maltha, tot Jeruzalem ibid. - van S. Marcus 257 - van de drie Marias ibid. - van Cajaphas 258 - van Annas 258 - van Salomon 259 - van Lazarus ibid. - van den Pharizeus 260 - van S. Anna ibid. - van Simon den Melaatschen 266 - van Maria Magdalena ibid. - waer in de Apostelen geweest zyn soudent, wanneer de Heere Christus ten Hemel voer 267 - en Begraaf-plaats der Machabeen 268 - van Jozeph 274 - van Habakuk 279 - van Simon den Regtvaardigen ibid Huysen tot Kairo 209

I

Jaffa, of Joppe 245 Jagt, algemeene, jaarlyks van den Grooten Heer gehouden, en hoe die geschied 145 - op de Chakallen 249 - omtrent Aleppo 327 Jagt-meester verkiezing, tot Aleppo 328 Jakatfwie 36 St. Jan de Akre 307 Janitzaren 148 - werden niet gestraft, als door den Janitzar Aga 139 Jeruzalem beschreeven 292 Ikuit, het oude Nicea 61 Imams der Turken, wat haar bediening is, en hoe verkooren 123 - staan niet onder de Mufti ibid. Indiaansche kleederen tot Florence 3 Jooden, Turken wordende, behoeven niet eerst Christene te zyn 85 - Hoofd-geld 153 - jong Huwelyk 155 Jozeph's Zaal 213 - Gevangenis ibid. - Put 214 Iscodar 54 Ismit, het oude Nicomedia 63 Isola Longa, of Stanchio 171 - eertijds Cos genaamd, en het Vaderland van Hippocrates, en Apelles ibid. Jubileum, wat het zy 8

K

Kabinet seer kostelyk, tot Florence 2 Kadilesquers der Turken, en wat haare bediening is 123 Kady, en sijn bediening ibid. Kasare Kahel, een oude Ruïne 299 Kaifa of Kasas 306 Kairo, mag wel te Paard bereden worden 190 - omstandig beschreeven 207 - deszelfs grootte ibid. - gelegenheyd deszelfs 208 - een verzamelplaats der Caravanen, die na Mecca gaan 219 Kameleons, en byzonderheden wegens de selve 162 Kanobin, of Stinoba, woonplaats van den Patriarch van Antiochien 299 Kanon van uitneemende grootte, tot Smyrna 21 - tot beveiliging van het Serrail 78 Kapelle tot Florence, seer pragtig 3 Kapel des Engels by het H. Graf 284 - - den grooten Altaar, eertijds het Hof van Jozeph van Arimathëa 285 - der Verschijning 286 - van des Zaligmakers gevangenis ibid. - S. Longinus &c. ibid. - der Beschimping ibid. - der Kruyshechting ibid. - van Magdalena en Johannes 287 - van Adam ibid. Kapidgis 148 Karavanen, haar vertrek na Mecha 329 Kasteel van Baja, door wien gestigt 12 - tot Smyrna 20 - by wat gelegenheyd gebouwd 21 - tot Ephesus 30 - tot beveiliging van de Swarte Zee 55 - van de Seven Toorns 78 - van Kairo 213 - daar de Machabeen gewoond soudén hebben 255 - van Lazarus 266 Katten voor Reyne Dieren gehouden 117 Kelder, de Kerk genaamd 204 Kerk van S. Jan, tot Ephesus 29 - van S. Euphemia, tot Chalcedonien 66 - van S. Marcus, tot Alexandrien 239 - van S. Catarine, ibid. ibid. - van 't Heylige Graf 256-282 - der Apostelen, tot Jeruzalem 257 - van S. Jacobus, tot Jeruzalem 257 - van den Berg Zion 258 - van S. Ioris 272 - der Grieken, tot Bethlehem 276 - der Armeniers omtrent het H. Graf 289 - van Maria der vreeze 311 - van S. Pieter, tot Tiberias 313 Kerken der Kophten te Kairo 211 Kerkhof der Jooden, tot Jeruzalem 262 Khalife, of waterleyding tot Kairo 209

E e e Kin- Header: R E G I S T E R.

- Kinderrijke Jood, tot Aleppo 330
- Kiosk, of Speelhuis van den Grooten Heer. 41
 - van den Grooten Heer, in de Chalcedonische Zee 64
 - van den Boflange Bacht 77
 - van Sultan Soliman 78
- Kifca beschreven 60
- Kleeding van de Griekinnen, van d'Eylanden in de Archipel 34
 - van de Vrouwen tot Smyrna 35
 - der Hollanders tot Smyrna ibid.
 - der Engelschen ibid.
 - der Franschen 36
 - der Vrouwen tot Constantinopolen 58
 - der Turken 59 en 131
 - van de Jooden in Turkeyen 132
 - van de Vrouwen te Scio 169
 - van de Mannen 172
 - van de Arabiers te Kairo 218

- van de Jooden te Kairo *ibid.*
- der Vrouwen tot Aleppo 362
- van de Vrouwen van 't Eyland Cyprus 377
- Klooster der Georgianen, daar den Cypres gestaan zoude hebben, waar van het Kruys Christi gemaakt zoude zijn 268
 - der Latijnsche Geestelijkheid tot Bethlehem 276
 - te Jeruzalem 293
 - de Madona 299
 - van S. Joris *ibid.*
 - van S. Chrysostomo, op 't Eyland Cyprus 367
 - bij wat gelegenheid het zelve gesticht is 368
 - de La Pais, op 't Eyland Cyprus 369
 - van S. Croce, of 't Heylige Kruys, op 't Eyland Cyprus, en deszelfs bijzonderheden 375
- Kluizenaar omtrent het Klooster Hawobin 302
- Kosten die den Grooten Heer gebruikt op de Jacht, beschreven 145
- Kleuren die de Christenen onder de Turken mogen dragen 141
- Kolom, waar aan Christus zoude gegeeseld zijn 43
 - van Marcianus 49
 - van de drie Slangen *ibid.*
 - de verbrande 50
 - van Pompejus 55
 - van Pompejus tot Alexandrien 237
 - daar het vonnis van den Heiland aangeplakt is geweest 259
 - staande daar den Engel aan Maria haar dood voorzeide 267
 - daar Christus het Vader Ons leerde *ibid.*
 - waar aan de Zaligmaker gegeeseld is, een stuk daar van in de Kapel der verschijning 286
- Koophandel tot Smyrna 28
- Koornschuren van Jozeph 189
- Kosten nodig tot de Reis van 't Heilige Land 294
 - die men doen moet op de tocht na Nazareth, en de Galileesche Zee 317
- Kraamstoel met Juweelen bezet, tot Florence 3
- Krijgsmacht van den Grooten Heer 148
- Kuikens uit te broeden, door middel van Ovens 221

L

- Lagrima di Napoli. 11
- Lamlaco. 157
- Larcl, een Dorp 299
- Larnica, een Dorp op 't Eyland Cyprus. 373
- Latijnsche Inschriften, tot Tadmor 345
- Laudanum, hoe die te vergaderen 375
- Lazareth tot Venetien, en deszelfs gelegenheid 395
- Leeuwin, schrikkelijk voorval van dezelve, met haar spijsbezorgers, tot Wenen 2
- Liefdadigheid der Turken 116

- Londer, een zeker soort van Turkse Schepen 165
- Lustige aankomst tot Constantinopolen. 72
- Lydda. 254
- Lykstaatie van d'afgestorven Paus. 8

M

- Maagden Kasteel. 72
- Maanden van de Turken. 119
- Magneet-steen van een voet, tot Florence. 2
- Magnesia beschreven. 36
- Mahomet, wie hij geweest is. 81
- Manassia, eertijds Magnesia. 36
- Manier om zich de tekenen der Jeruzalemsche Kruis, op den arm te doen zetten. 277
- Mare Morto. 180
- Marmora beschreven. 70
- Mastik Boomen op het Eyland Scio, en hoe de Mastik gemaakt werd. 169
- Matarea. 186
- Mavremole, een Klooster der Grieken. 57
- Meander. 33
- Medailje van Smyrna. 23
- Medalien. 359-362
- Meer, dat de dieren in de Grotte Del Cani vergiftigd, geneest. 12
- Meles, een Rivier daar Homerus bij zoude geboren zijn 25
- Memphis. 206
- Miconia, een Eyland, de geboorteplaats van Helena, 19
- Middelpunt des Werelds, naa 't zeggen van de Oostersche Christenen. 283
- Migalis. 38
- Mildheid van een Turks Koopman omtrent den Armen, tot Kairo. 220
- Milo, een Eyland. 18
- Mislag der Reizigers, omtrent de Kleuren, die de Christenen onder de Turken mogen dragen. 142
 - der Reizigers, omtrent de gestudeerde Turken. 143
- Mitilene. 160
- Modin. 269
- Mola. 14
- Montagnia, eertijds Apamefa. 62
- Monte-Grego. 16
- Monte-Relle. 12
- Moskee, of Kerk van S. Sophia beschreven. 40
 - van Sultan Soliman, en Achmet. 42
- Mufti van de Turken, en wat zijn bediening is. 122
 - werd van den grooten Heer verkozen. *ibid.*
 - moet eerst een Kadilesquer geweest hebben. 123
 - heeft geen gebied over de Imams. *ibid.*

- Mollah bij de Turken, en wat zijn bediening is. *ibid.*
- Muezims, en haar bediening. *ibid.*
- Muscadel Wijn zeer uitnemende, tot Montefiascone. 7
- Muren en Torens van Alexandrien. 258
- Muizen-eter. 165

N

- Naald met Hieroglyphische figuren. 248
- Namas, of gebed der Turken. 80
- Nazareth. 309
- Nederstorting van een Huis, tot Aleppo. 329
- Nicea beschreven. 61
- Nicomedien beschreven 62
- Nicosia. 371
- Nijl, en deszelfs oorsprong 224, &c.

O

- Offers in steen veranderd. 367
 - Oever daar Mozes uit het water zoude getrokken zijn. 190
- Okmeidan. 53
- Olijfberg. 267
- Omar Bassa ongemeen sterk en Wreed. 248
- Onder aardse Graf-kelders omtrent Sacara. 200
- Ongezonde Lucht tot Alexandrette. 364
- Onge... # R E G I S T E R
- Ongeluk van een jonge Griek. 89
- Onreyne Spyzen by de Turken. 121
- Ontmoeting van den Auteur tot Tyrus met den Aga. 318
- Oorsprong van de Fabel van Charon. 190
 - van de naam van Kairo. 207
- Ordre omtrent de Eet-waaren onder de Turken. 138
- Orontes de Rivier. 324

- Overblyfzelen van eenige Kerken. 12
 - der Oudheden tot Delos. 19
 - van Memphis. 206
 - van 't Paleys van Pharaao. 213
- Overeenkomst van het Land van Egypten omtrent Damiaten. 379
- Oudheden van Pozzuoli. 12
 - tot Delos. 19
 - tot Ephesus. 29 &c.
 - van Troyen. 159
- Oud Kairo. 188
- Oud Kasteel tot Smyrna 23
- Onde Steenen in't Kasteel van Ephesus. 30
- Oude Steen in 't kasteel der feven Toorns. 76
- Oude Steenkens. 361 en 362

P

- Paardetuyg feer kostelyk tot Florencen. 2
- Paalfcheeft der Turken. 118
- Paleys van Nero en Julius Cæsar by Pozzuoli. 12
 - van Cleopatra. 238
 - van Herodes. 259
 - van den Rykenman. 259
- Patriarchale Kerk der Grieken tot Constantinopolen. 43
- Patriarchen der Grieken. 100
 - van wien tot die waardigheyt verheven, en door wat middelen. *ibid.*
- Patryzen tamme, op het Eyland Scio. 168
- Paus, hoe die gedragen word om de Heylige Poort te openen. 4
- Pera beschreeven. 53
- Perinthus eertyds Heraclea. 67
- Peft tot Smyrna. 22
- Peuynhooopen van Rama. 279
- Pharaos fteenhoop. 205
- Pharo van Meffina. 16
- Pilaar van Pompejus. 85
- Pilaaren uit Noachs Ark. 188
 - ■ van uitnemende dikte tot Ephesus. 31
- Pilau, dagelykfe Spys der Turken, en wat die is. 133
- Pifcine Mirabili. 12
- Plaats van Abrahams offerhande. 257
 - ■ daar de Apostelen Maria wilden begraven. 258

- ■ daar Judas fyn Meefter verried. 260
- ■ daar Stephanus gefteenigd wierd. 264
- ■ daar Judas fig verhing. 266
- ■ daar Chriftus ten hemel gevaaren is. 267
- ■ daar Chriftus het Vader Ons leerde. ibid
- ■ daar Maria Elifabeth ging befloeken. 268
- ■ van de Geboorte Chrifti. 270 en 277
- ■ daar den Herders de Geboorte Chrifti wierd verkondigd. 274
- ■ van Elias Geboorte. 279
- ■ daar Jofeph verkocht wierd. 315
- Plegtigheden in het openen van de Heylige Poort en Jubel-jaar tot Romen. 4
- Plegtigheyd in het aanneemen van een afvallige, tot het Turkfe geloof. 166
- Poort, feer Pragtig tot Nicea. 62
 - ■ van S. Steven te Jerufalem. 260
- Porta Judiciofa van Jerufalem. 259
- Porto Palermo. 167
- Predikfter tot Rome. 10
- Priefters der Grieken, de Regulieren mogen niet trouwen. 102
- Priefters der Grieken, de Wereldfe mogen maar eene Vrouw trouwen. 102
- Prinffen Eylanden. 70
- Proceffie feer koftelyk, uit de kerk van Minerva na die van S. Pieter tot Romen. 6
 - ■ in de kerk van S. Cathari tot Bethlehem. 273
- Propheten, welke, by de Turken in eere gehouden. 125
- Propontis befchreeven. 60
- Put der geballiemde Vogels. 203
 - ■ van Nehemia. 260
- Putten van Salomon. 319
- Pyramide op den Atmeydaan tot Conftantinopolen. 49
- Pyramyden befchreeven. 191
 - ■ der Mummien. 205
 - ■ van Rhodope. 205

Q

- Quarantaine tot Venetien, en het gebruik daar van omtrent alle de Schepen die uit de Levant koomen. 394

R

- Rafaëls Graf. 6
- Rama. 247
- Ramadan of Turkfche Vaffen. 114
- Renegaden, drierhande foort. 84
- Rhodus befchreeven. 171 en volg.

- Riffin een Dorp. 299
- Rodoffo, of Rudifto. 67
- Roofen van Jericho. 296
- Rofette, eertyds Canopus, befchreeven. 235
- Rofe van Paarden tot Florencen. 2
- Rots, gekloofd ten tyde dat de Zaligmaaker den Geeft gaf. 14
- Rouw klagende Vrouwen te Rama 253

S

- Saide, of Sidon. 322
- Salomons Vyver. 268
 - Putten. 309
- Samuel, of Stad daar Samuel gewoond heeft. 255
- Sattalia befchreeven. 385
- Scala Nova. 34
- Scandrona, of Alexandrette. 364
- Scepter van Agaat Orientaal. 3
- Schaakfpel onder de Turken in fwang gaande. 136
- Schildery door S. Lucas gefchilderd. 239
- Scio befchreeven. 168
- School van Homerus. 169
 - van Hieronymus 275
- Scutari. 54
- Scylla en Charybdis. 17
- Sedequi, een dorp omtrent Smyrna. 29
- Serrail tot Conftantinopolen. 45
 - ■ van Byfondere Heeren. 46
- Siakallen. 57
- Sidon, of Saide, en deszelfs tegenwoordigen ftaat. 322
- Simandrion, of houte plank, om de Griekfche Chriftenen tot de Godsdienft te roepen. 105
- Slaaf, die fyn Moeders Taal vergeeten had. 164
- Smyrna, hoe van de Turken genaamd. 23
 - van wien het haar naam heeft. *ibid.*
 - waar 't Oude geftaan heeft. 25
 - feer volkryk. 27
 - feer vrugtbaar. *ibid.*
 - heeft een grooten Koophandel. 28
- Sodomie gemeen onder de Turken. 141
- Solaques 148
- Soud, een Oud Kasteel daar de Machabeen gewond hebben. 255
- Sour, of Tyrus. 177
- Spelonk der Apoftelen. 260
 - van Jacobus. 261
 - van Jeremia. 264
 - van S. Pelagia. 267

E c c 2 der # R E G I S T E R.

- der Apostelen, daar het Geloofs Formulier zoude te zamen gesteld zijn. *ibid.*
- der Propheeten. *ibid.*
- van de Geboorte plaats Christi. 270
- van David en Saul. 273
- van Maria. 275
- daar de boodschap, van de Menschwording Christi is geschied. 309, 310
- van Precipice, of steylte. 310
- Speelhuys van den Grooten Heer, tot Constantinopolen. 45
- Sphynx omtrent de grootste Pyramide. 197
- Spreukje wegens een Turkse Monnik. 64
- Sprinkhaanen, menigte daar van, komende overwaayen, over de Jordaen, tot Rama. 248
- Sprinkhaanen, Vreemde geschiedenis. 376
 - in meenigte. 387
- Spijs der Turken. 133
- Staf van den Grooten Heer. 45
- Stambol, anders Constantinopolen. 74
- Stanchio, zie Isola Longa. 171
- Steden door Xerxes aan Themistocles gegeven. 37
 - rondom de Propontis. 60
 - tusschen Damiaten, en Kairo 184
 - van 't Eyland Cyprus. 374
- Steen, in de Spelonk van Maria, van een wonderlijke kragt. 275
 - op welke de Zaligmaaker beneeden soude zyn. 276
 - op welke Christus geknielt soude hebben, en waar van de overblyfsels daar nog gevonden werden. 289
 - daar sig de gedaantens van visschen in vertoonen. 303
 - Vruchten. 306
- St. Stephano. 156
- Straf der Bakkers, welkers Brood te ligt is, onder de Turken. 138
- Straffen onder de Turken. 139
 - der Ianitzaren. *ibid.*
 - der Griekinnen, die sig in hoerery verloop. 154
- Stromboli, een brandende Berg. 16
- Struysvogels, meenigte daar van in Egypten. 223
- Strydigheyd tusschen onze Zeeden, en die der Turken. 235
- Subtylheyd der Lugt tot Aleppo. 329
- Succesfie in het Turkse Ryk. 45
- Sulpher-Berg omtrent Pozzuoli. 12
- Sultan, gaat doorgaans te raade met den Moufti. 122
- Swaare Hagelfteenen te Venetien gevallen. 396
- Swarte Zee, waar van zy haar Naam heeft. 57

T

- Tadmor, of Tamor, of Palmyra beschreeven. 335-358
- Talismans, of Danifmend der Turken, en hun bediening. 123
- Tempel van Apollo. 12
 - van Diana, by Pozzuoli. *ibid.*
 - waar in Nero syn Moeder heeft op gesneeden. *ibid.*
 - van Janus, te Smyrna 25
 - van Diana, te Ephefen. 31
 - van Æsculapius. 171
 - der Presentatie, of voorstelling. 258
 - van Salomon. 259
- Terpentyn Boom van de H. Maagd. 279
- Terracina. 14
- Thekoa, het vaderland van Habakuk, en Amos, en deszelfs Puynhoopen. 274
- Thieno, een Eyland. 19
- Thuyn van den Grooten Heer. 64
- Tiberias. 313
- Timar-Spahis. 149
- Toorn tot Pisa, aanmerkelyk om syn Scheefheyd. 55
 - van Leander. 54
 - van Leander. 72
 - van Belizarius. 76
 - Antonia. 260
 - van den Patriarch Jacob. 279
- Topdgis. 149
- Tophana. 54
- Tortofa. 223
- Tripolis. 298
- Trouwen der Grieken. 303
- Troyen, en deszelfs Oudheeden. 158
- Turken tusschen Smyrna en Constantinopolen. 36
 - haar Godvrugtigheyd. 42
 - haar Goddienst. 80
 - haar Beluydenis. 82
 - haar Naamgeving. 85
 - haar Straf voor die Vegten. 86
 - haar Waffingen. 89
 - haar Gebeden. 98
 - haar Eed. 114
 - haar Vasten. 114
 - haar Liefdadigheyd. 116
 - Paasch-Feest. 118
 - haare andere Hoogtyden. 119
 - haar Tyd-rekening. *ibid.*
 - haar gevoelen omtrent de Beelden. 120
 - haar Woeker-handeling. 121
 - eerbiedigheyd voor haare Kerkelyke Persoonen. 122
 - haar Geestelyke Orders. 124
 - haar Gevoelen van Jefus Christus. 124

- van het laatste Oordeel. *ibid.*
- van het Paradijs, en de Hel. 125
- syn geen aanbidders der Heyligen. 125
- hun Huwelyk. 126
- hun Egtfcheyding. *ibid.*
- Wafchen hunne Dooden. 128
- haar misbaar over de Dooden. *ibid.*
- haar Begraving. 129
- haar gevoelen wegens het laatste Oordeel, en Opftanding. 130
- haar Kleeding. 131
- haar scheering van Hair, en Baard. 132
- haar manier van Groeten. 132
- van Eeten. 133
- haar zyde van Eer. 132
- hun Spijs, en manier van Eeten. 133
- haar Drank. 135
- haar Tydverdryf. 136
- haar manier van Danffen, onder de Vrouwen. 137
- Speeltuugen. *ibid.*
- haar ordre omtrent de Eetwaaren. 138
- haar Voorforg, om Vegteryen, en Doodflagen te beletten. *ibid.*
- moeten by nacht met een Lantaarn gaan. 139
- haar inborst. 140
- haar Jaloufy omtrent de Vrouwen. 142
- hun manier van Viffchen. 143
- hun Eerbiedigheyd voor het Ottomannifche Huys. 146
- hun getrouwigheyd aan haar Godtdienst. 147
- haar Krygs-magt. 148
- Turkinnen haar gebreeken. 141
- Tydrekening der Turken. 119
- Tydverdryf der Turken. 156
 - der Krygslieden onder haar. *ibid.*
- Tyrus en tegenwoordigen ftaat daar van. 320

V

- Vaart, die feer vermakelyk is tusschen Padua en Venetien. 395
- Valey Sabulon. 317
- Valken feer stout te Damiaten. 182
- Vasten der Oosterfche Christenen. 71
 - der Grieken. 103
- Vasten tyden der Grieken. 210
- Veld der Mummien. 77

- Venster der Geworgden. 72
- Vergift, in de Grotte Del Cani, niet hooger als een voet boven de Aarde. 9
- Verkiezing van een Paus, hoe die geschied.
- Visch # R E G I S T E R.
- Visch, waar van de Botarga gemaakt werd. 256
- Visschen, hoe het geschied onder de Turken. 143
- Vlake daar Alexander en Darius met malkander geslagen hebben. 36
 - van Therbiunte, daar David Goliath versloeg. 269
 - van Sennacharib. 270
 - van Eldirelon. 310
 - der Koorn-aires. 313
 - van Akre. 317
- Voet-walling in 't Klooster te Jerusalem. 265
- Vreemde ontmoeting van een Turkse Slaaf, die zijn Moeders Taal had vergeeten. 164
 - des Auteurs, met eenige Arabiers 178
- Vreemde Geboorte van een Turk te Damiaten, genaamd de Doode Soon. 181
- Vreemd geval, tusschen een Aap, en een Valk, te Kairo 218
- Vreemde geschiedenis, van een Christen Vrouw, die buyten haar weeten met een Turk getrouwd was. 250
- Vreemde wijs van leven, van een Turkse Heylig, omtrent Tripolis. 304
- Vrouwen met Ringen door de Neus. 217
 - van de Grieksche Priesters, wathoedanigheden die moeten hebben. 106
- Vrugten, en Gemakken van 't Eyland Cyprus. 377
- Vuurbaak op een Toorn tot Fanari. 57
- Vuurwerk tot Romen, door den Spaanschen Ambassadeur vertoond. 7
 - Jaarlijks tot Romen, op 't Kasteel S. Angelo aangestookken. 8
 - voor den Grooten Heer ontstookken. 151

- Vyver van Salomon. 268

W

- Wagten tot Romen, als de Stoel open is. 9
- Waffching der dooden by de Turken. 128
- Waterbak te Rama. 247
 - omtrent het H. Graf, door Helena gemaakt. 289
- Waterbakken tot Alexandrien. 240
- Waterleyding tot Constantinopolen. 55
 - by Foria Nova. 166
 - tot Oud Kairo. 189
 - tot Kairo. 209
 - van de gezegelde Spring-bron. 275
- Water-Put Davids. 278
 - der drie Coningen. 279
- Witte Zee. 60
- Woeker-handeling der Turken. 122
- Woestyne van Johannes den Dooper. 269
- Wonderdoende Ketting van S. Joris. 188 en 272
- Worstelen der Turken tot Rhodus. 174
- Wijn, den Turken verboden, en reeden daar van. 122

Y

- Yzere kisten met Geraamtens. 43

Z

- Zaal van een Concilie tot Constantinopolen. 51
- Zalf-steen. 288
- Zark, ongemeen groot, tot Delos. 19
- Zeer van Aleppo. 329
- Zeegenpraalende intrede, van den Grooten Visir, in Constantinopolen. 150
- Zout-Pannen te Cyprus 373
- Zyde van Eer by de Turken. 342

Druk-Feilen te verbeeteren.

Letter A. beteekend de eerste Colom, Letter B. de tweede Colom.

- Fol. 2. B. reg. 26. Bolonge, lees Bologne.
- Fol. 5. B. reg. 44. S. Agnele, lees S. Agnefe.
- Fol. 25. B. reg. 1. Guillezage, lees Guillerages.
- Fol. 31. A. reg. 35. Broftratus, lees Eroftratus.

- Fol. 106. B. reg. 15. Skenophilakes, lees Skenophylakes.
- Fol. 109. B. reg. 25. van den Voorlooper des Doopers, lees van den Voorlooper, ofte des Doopers.
- Fol. 110. B. reg. 12. gescheideniffen, lees geschiedeniffen.
 - reg. 36. gefelt, lees getelt.
- Fol. 112. A. reg. 32. Vaden, lees Vader.
- Fol. 113. A. reg. 6. en 9. Iehoglans, lees Ichoglans.
 - reg. 13. 't zy te, water, lees 't zy te water,
- Fol. 130. B. reg. 9. hangende, tongen, lees hangende tongen.
- Fol. 162. staat XXXII. Hoofdstuk, lees XXXI. Hoofdstuk.
- Fol. 165. staat XXXIII. Hoofdstuk, lees XXXII. Hoofdstuk.
- Fol. 209. A. reg. 1. Kinarets, lees Minarets.
- Fol. 269. B. reg. 32. onderdragelyk, lees onverdragelyk.
- Fol. 275. A. reg. 56. wankelkaar, lees wankelbaar.
- Fol. 278. B. reg. 21. genen, lees geven. reg. 28. gaf, lees graf.
- Fol. 286. reg. A. 51. 't geen niet ik had, lees 't geen ik niet had.
- Fol. 310. B. reg. 10. laagte, lees lengte.
- Fol. 312. Tocht, van S. Jan d'Akre, lees Tocht van Nazareth.
- Fol. 312. A. reg. 1. Akre, lees Nazareth.
- Fol. 239. A. reg. 23. 101, lees 200.

E Y N D E.

Den Boek-binder zal believen de Prentverbeeldingen in te voegen ter plaatse alhier aangewezen, en daar eenige op een half Blad gedrukt zyn, dezelve te laten komen, tegen over de aangewezene Blad zyde.

Item	Folio	Item	Folio
Het Conterfeitsel des Autheurs voor de Opdragt.		Nom. 97.	Fol. 238
Letter A.	Fol. 5	Nom. 98.	Fol. 238
Nom. 1. en 2.	Fol. 17	Nom. 99. 100. 101. en 102.	Fol. 238. en 239
Nom. 3.	Fol. 21	Nom. 103. en 104.	Fol. 239
Nom. 4.	Fol. 24	Nom. 107.	Fol. 245
Nom. 6.	Fol. 27	Nom. 109.	Fol. 247
Nom. 7. en 8.	Fol. 29	Nom. 110. en 111.	Fol. 247
Nom. 9.	Fol. 31	Nom. 112.	Fol. 253
Nom. 10. 11. 12. en 13.	Fol. 33	Nom. 114.	Fol. 256

Item	Folio	Item	Folio
Nom. 14. en 15.	Fol. 34	Nom. 115. 116. 117. en 118.	Fol. 258
Nom. 16.	Fol. 34	Nom. 119. 120. 121. 122. en 123.	Fol. 262
Nom. 17. 18. 19. en 20.	Fol. 35	Nom. 125. A. en 125. B.	Fol. 266
Nom. 21.	Fol. 36	Nom. 126. en 127.	Fol. 268
Nom. 22. A.	Fol. 39	Nom. 129. en 130.	Fol. 270
Nom. 22. B.	Fol. 40	Nom. 131. 132. 133. en 134.	Fol. 273
Nom. 22. C.	Fol. 40	Nom. 135. en 136.	Fol. 274
Nom. 23.	Fol. 54	Nom. 137.	Fol. 276
Nom. 24.	Fol. 54	Nom. 138. 139. 140. 141. en 142.	Fol. 278
Nom. 25. en 26.	Fol. 54	Nom. 143.	Fol. 281
Nom. 27. 28. en 29.	Fol. 55	Nom. 144.	Fol. 282
Nom. 30. 31. en 32.	Fol. 55	Nom. 145.	Fol. 283
Nom. 34. en 35.	Fol. 58	Nom. 146.	Fol. 284
Nom. 37.	Fol. 58	Nom. 148. 149. en 150.	Fol. 296
Nom. 38. en 39.	Fol. 59	Nom. 151. en 152.	Fol. 298
Letters A. en B. op een Blad.	Fol. 136	Nom. 153. en 154.	Fol. 299
Nom. 40. en 41.	Fol. 156	Nom. 155. en 156.	Fol. 300
Nom. 42. 43. 44. en 45.	Fol. 157	Nom. 157. en 158.	Fol. 303
Nom. 46. en 47.	Fol. 158	Nom. 159. en 160.	Fol. 304
Nom. 50. 51. en 52.	Fol. 160	Nom. 162. en 163.	Fol. 306

Item	Folio	Item	Folio
Nom. 54. 55. en 56.	Fol. 163	Nom. 164.	Fol. 307
Nom. 57. en 58.	Fol. 166	Nom. 166. en 167.	Fol. 309
Nom. 59. en 60.	Fol. 166	Nom. 168. 169. en 170.	Fol. 310
Nom. 61.	Fol. 168	Nom. 170. 171. en 172.	Fol. 312
Nom. 63. en 64.	Fol. 171	Nom. 173.	Fol. 314
Nom. 65.	Fol. 174	Nom. 174. en 175.	Fol. 314
Nom. 66.	Fol. 174	Nom. 176. 177. en 178.	Fol. 316
Nom. 67.	Fol. 177	Nom. 179. en 180.	Fol. 319
Nom. 68. en 69.	Fol. 178	Nom. 181. en 182.	Fol. 322
Nom. 70.	Fol. 181	Nom. 184. en 185.	Fol. 324
Nom. 71. en 72.	Fol. 182	Nom. 186.	Fol. 326
Nom. 73. 74. en 75.	Fol. 183	Nom. 187.	Fol. 335
Nom. 76. en 77.	Fol. 186	Nom. 188.	Fol. 359
Nom. 78. en 79.	Fol. 188	Nom. 189. en 190.	Fol. 362
Nom. 80. 81. 82. en 83.	Fol. 190	Nom. 191. en 192.	Fol. 364
Nom. 84.	Fol. 193	Nom. 193. en 194.	Fol. 367
Nom. 85.	Fol. 198	Nom. 195. en 196.	Fol. 368
Nom. 86. en 87.	Fol. 212	Nom. 197. en 198.	Fol. 369
Nom. 88. en 89.	Fol. 214	Nom. 203.	Fol. 384
Nom. 90. 91. 92. en 93.	Fol. 218	Nom. 204.	Fol. 391
Nom. 94. en 95.	Fol. 232	Nom. 205. en 206.	Fol. 392
Nom. 96.	Fol. 237		Fol. 393

Item	Folio	Item	Folio
		Nom. 207. en 208.	
		Nom. 209. en 210.	Fol. 396

B

Footnotes

1. Neiging des Auteurs tot het bezichtigen van vreemde Gewesten en Landen.↵
2. Vertrek uit 's Graavenhaage.↵
3. Komst tot Weenen.↵
4. Schrikkelijk geval van een Leeuwin met haaren Spysbezorger.↵
5. Vertrek van Weenen.↵
6. Komst te Florence.↵
7. Koftelykheden in des Groot-Hertogs Schatkamer.↵
8. Prachtige Kapelle.↵
9. Uitfteekende Muskadelwyn te Monte-Fiascone, en Graftchrift van een Reiziger, die zig daar aan dood dronk.↵
10. Aankomst te Romen.↵
11. Bloedig gevecht tusschen twee Processien.↵
12. Vuurwerk door den Spaanschen Ambassadeur vertoond.↵
13. Jaarlyks Vuurwerk van 't Kasteel S. Angelo.↵
14. Byzonderheden wegens het Jubeljaar.↵
15. Dood van den Paus Clemens den X.↵
16. 1. Tegenwoordige toestand van het Pauselyk Hof, enz.
↵
17. Verkiezing van Innocentius den XI den.↵
18. Vreemde Predikster.↵
19. Gebruikelyke oorden van Romen,↵

20. Vertrek van Romen.↵
21. Capua.↵
22. Averfa.↵
23. Komft te Napels.↵
24. Tocht van Napels na Pozzuolo;↵
25. Grotte van Virgilius.↵
26. Fenynige Grotte.↵
27. Sulfer Berg.↵
28. Oudheden omtrent Pozzuolo.↵
29. Wedertocht van Napels.↵
30. Mola.↵
31. Terracina.↵
32. Weder-komt te Romen.↵
33. Vertrek van Romen.↵
34. Aftura.↵
35. Monte-Fiascone.↵
36. Siëna.↵
37. Florence.↵
38. Pisa.↵
39. Komst te Livorno.↵
40. Spel van de Balon.↵
41. Brug-gevecht tot Pisa.↵
42. Komst van de Hollantsche Smirnasche Vloot te Livorno, daar
den Auteur zich op inscheept.↵
43. Vertrek van Livorno.↵
44. Elba, Capri, Planofa, Monte-Christo.↵
45. Monte-Grego.↵
46. Stromboli.↵
47. Panafi↵

48. Milazzo.␣
49. Pharo van Messina.␣
50. Scylla en Charybdis.␣
51. Siciliën.␣
52. Cabo Dell' Armi, Cabo di Spartivento, Montgibello.␣
53. Zante. Cabo di Matapan. Cerigo. Cerigotto. Milo, Antimilo, Anania, Cabo d'Angelo, Cerigo.␣
54. Falconera, Carovi, Bellepola, Io, S. Giorgio d'Albore, Sermina, Zea, Serfori, Sifanto, Argentiera.␣
55. Gelegenheid van Argentiera en Milo.␣
56. Sifanto, Paris, Antiparis.␣
57. Delos.␣
58. Zira.␣
59. Tino.␣
60. Delos, en overblyfselen van Oudheden aldaar.␣
61. Thiendo.␣
62. Vermeestering van een Fransche Polaker.␣
63. Geschil van den Commandeur Minne met een Schipper wegens een zeker Beeld.␣
64. Pest te Smirna.␣
65. Voorzorg der Franken jegens de zelve.␣
66. Beschryving van Smirna.␣
67. Volk-rykheid.␣
68. Vrucht-baarheid, enz.␣
69. Koop-handel.␣
70. Den Auteur kryge gelegenheid om na Ephezen te gaan.␣
71. Vertrek van Smirna.␣
72. Sedequi.␣
73. Komst te Ephezen.␣

74. Deerlyke staat van die Stad.↵
75. Kerk van St. Jan.↵
76. Kafteel.↵
77. Water-leidingen.↵
78. Stryd-perk, en Amphitheater.↵
79. Overblyfzels des Tempels van Diana.↵
80. Andere Overblyfzelen.↵
81. Grotte der zeven Slaapers.↵
82. Doopvat van S. Jan buiten Ephezen.↵
83. Gevangenhuis van Paulus.↵
84. Meander.↵
85. Andere Antiquiteiten binnen Ephefen.↵
86. Scala Nova.↵
87. Weder, komst tot Smirna.↵
88. Vertrek van Smirna.↵
89. Barnabachi.↵
90. Jakatfwie.↵
91. Pale-mout.↵
92. Coran-te Arbory.↵
93. Sigerloek.↵
94. Migalis,↵
95. Komst tot Const. polen,↵
96. Grootte.↵
97. S. Sophia.↵
98. Mosqueën van de Sultans, Solyman en Achmet; enz.↵
99. Bedestonden der Turken↵
100. Godvrugtigheid der Turken↵
101. Patriarchale Kerk der Grieken,↵

102. Serrail;☞
103. Speel-huis van den Grooten Heer, tegen over Galata.☞
104. Byzonderheden wegens d' opvolging in het Ryk enz.☞
105. Byzondere Serrails, of Paleizen.☞
106. Groote Beziftan.☞
107. Historische Kolom,☞
108. Kolom van den Keizer Marcianus.☞
109. Pronknaald op den Atmeidan.☞
110. Kolom van de drie Slangen.☞
111. Atmeidan.☞
112. Verbrande Kolom.☞
113. Graf van den Vizir Mahomet Kiuperli Bassa.☞
114. Haven.☞
115. Straaten en Huizen,☞
116. Zaal daar een Concilie in gehouden is.☞
117. Weg van Conftantinopolen, na Galata.☞
118. Okmei-dan.☞
119. Kaffum-pacha.☞
120. Galata.☞
121. Tophana.☞
122. Chalcedonia.☞
123. Toorn van Leander.☞
124. Vermaakelykheid van het Canaal der Swarte Zee.☞
125. Kasteelen tot beveiliging van dezelve.☞
126. Waterleidingen buiten Constantinopolen.☞
127. Pompejus Pilaar☞
128. Vlekken en Dorpen aan de zyde van Europa.☞
129. Vlekken en Dorpen aan de zyde van Asia.☞

- 130. Vuurbaak op een Toorn.↵
- 131. Siakallen; of wilde Honden omtrent het Canaal van de Swarte Zee.↵
- 132. Verscheide benaamingen van de Propontis.↵
- 133. Gelegentheid van de zelve.↵
- 134. Menigte van Steden rondom heen.↵
- 135. Kilica.↵
- 136. Nicéa.↵
- 137. Montagnia.↵
- 138. Nicomèdien,↵
- 139. Spreukje wegens een Turkschen Monnik.↵
- 140. Chalcedonische Zee.↵
- 141. Schoone Tuin van den Grooten Heer.↵
- 142. Chalcedonien.↵
- 143. Perinthus of Heraclea.↵
- 144. Marmora.↵
- 145. Avezia.↵
- 146. Coutalli.↵
- 147. Gadaro.↵
- 148. Princen-Eilanden.↵
- 149. Lustige aankomst aan Constantinopolen de zyde der Witte Zee.↵
- 150. Toorn van Leander.↵
- 151. Schoone gelegenheid van Constantinopolen.↵
- 152. Verscheidene benamingen enz.↵
- 153. Toorn van Belizarius↵
- 154. Kanon tot beveiliging van het Serrail en de Haven.↵
- 155. Tuin-poort van het Serrail.↵
- 156. Kiosken van Sultan Soliman.↵

- 157. Artyculen van het Mahometaansche Geloof.⌞
- 158. Besnydenis der Turken.⌞
- 159. Vergeving der Vyanden.⌞
- 160. Bedestonden, enz.⌞
- 161. Wassing der Turken,⌞
- 162. Amam I.⌞
- 163. Goullier III.⌞
- 164. Abdeft. IV.⌞
- 165. Geestig antwoord van Cha-Abbas aan een Turksche
Ambassadeur nopende het groen.⌞
- 166. Byzonderheden noopende de Caloyers.⌞
- 167. Diensten der Grieksche Kerk⌞
- 168. Geboden der Turksche Wet.⌞
- 169. Eerbiedigheid voor God, en zynen Naam. 1.⌞
- 170. Ramadan of Turksche Vasten, II.⌞
- 171. Reis na Mecha, V.⌞
- 172. Bairam, of Mahometaansche Paasch-feest.⌞
- 173. Dwaas gevoelen der Turken ten opzichte der Beelden.⌞
- 174. Onreine Spyzen.⌞
- 175. Reden van het Verbod des Wyns.⌞
- 176. Woekerachtige handelingen.⌞
- 177. Moufti.⌞
- 178. Marginalia: Kadilesquers, Moullas, en Kadys.⌞
- 179. Marginalia: Kerke-lyke bedienden.⌞
- 180. Marginalia: Imams.⌞
- 181. Marginalia: Muëzins.⌞
- 182. Marginalia: Hodgias.⌞
- 183. Geeftelyke Orders⌞

184. Eerbiedigheid der Turken voor Jezus Christus, en de Maagd Maria, enz.↵
185. Propheeten, of Wetgevers, door God in de Wereld gezonden.↵
186. Paradys en Hel.↵
187. Mislagen der Reizigers wegens d'aanbidding der Heiligen.↵
188. Driederley flag van Vrouwen by de Turken.↵
189. Echtscheidingen.↵
190. Huwelyk op Kebia.↵
191. Huwelyk of boelagen met Slavinnen.↵
192. Verbooden graad in het Huwelyk.↵
193. Huwelyk van Gelubden.↵
194. Echtscheiding van de kant der Vrouwen.↵
195. Waffching der zelve, enz.↵
196. Begraafenis 3.↵
197. Grafsteeden der aanzienlyke Turken.↵
198. Ondervraaging der overleedenen na de begraafenis, enz.↵
199. Gevoelen wegens het laatste Oordeel en d'Opstanding.↵
200. Kleeding der Turksche Mannen en Vrouwen.↵
201. Kleeding der Jooden.↵
202. Scheering van Hair en Baard.↵
203. Manier van Groeten.↵
204. Zyden van eer.↵
205. Dagelyk-sche Spys. Pilau.↵
206. Brood.↵
207. Schone Uyen.↵
208. Oly.↵
209. Kracht der gewoonte omtrent de Spyzen.↵
210. Artifokken,↵
211. Dranken.↵

- 212. Vruchten van der Turken Soberheid.↵
- 213. Manier van een beter Avondmaal als Middagmaal te houden.↵
- 214. Strydigheid tusschen eenige der Turksche en onze zeden.↵
- 215. Dansfters.↵
- 216. Speeltuigen.↵
- 217. Schoone order omtrent de Eetwaaren.↵
- 218. Voorzorg om Vechteryn en Doodslagen te beletten.↵
- 219. Gemeene Manier van Straffen.↵
- 220. Hals straffen.↵
- 221. Straffen der Janitzers.↵
- 222. Inborst der Turken.↵
- 223. Misflag omtrent de kleuren, die de Christenen niet mogen draagen.↵
- 224. Sodomie zeer gemeen onder de Turken.↵
- 225. Gebreken der Turkinnen.↵
- 226. Misflag der Reizigers, omtrent de gestudeerde Turken en Turksche Doctoren.↵
- 227. Astrologisten en Poëten.↵
- 228. Vreemde manieren van Visschen.↵
- 229. Jaarlyksche algemeene Jagt van den Grooten Heer.↵
- 230. Gewoonlyke Jagt.↵
- 231. Koetzen op de reis gebruikelyk.↵
- 232. Vermomming van den Grooten Heer, om goede order te doen onderhouden.↵
- 233. Dienst ter Tafel.↵
- 234. Gehoor van Gezanten.↵
- 235. Persoon, en Zoonen van den Grooten Heer.↵
- 236. Huldiging.↵
- 237. Eerbiedigheid en getrouwigheid der Turken, omtrent de Ottomanifche Stam.↵

- 238. Krygsmacht van den Grooten Heer.↵
- 239. Kapidgis.↵
- 240. Solaques.↵
- 241. Janitzers.↵
- 242. Arapes.↵
- 243. Gebegis, Topdgis, enz.↵
- 244. Espahis.↵
- 245. Mutefe rakas.↵
- 246. Gevaar van den Resident Coljers, en zyn gevolg, door
d'onvoorzigtigheid van eenige zyner Dienaars.↵
- 247. Vuurwerk voor den Grooten Heer ontsteken.↵
- 248. Bedrieglykheid der Grieken.↵
- 249. Gebreken der Griekinnen.↵
- 250. Gevaar der Franken, om met dezelve te verkeeren.↵
- 251. Vreemde liefde-teekenen der Grieksche Jongelingen.↵
- 252. Het Trouwen der Grieken.↵
- 253. Jong Joodisch Huwelyk.↵
- 254. Vertrek van Constantinopolen.↵
- 255. St. Stephano.↵
- 256. Panejo.↵
- 257. Selivrea.↵
- 258. Rodosto, Marmora, Gano, Gora, Heraclea, Verfniga, Verita.↵
- 259. Oude Dardanellen.↵
- 260. Nieuwe Dardanellen.↵
- 261. Byzonderheden wegens den Hellefpont.↵
- 262. Lempos.↵
- 263. Troye.↵
- 264. Mitilene.↵
- 265. Bericht wegens Tripolinfche Roovers.↵

- 266. Fotia Vecchia.↵
- 267. Wederkomst te Smirna.↵
- 268. d'Auteur neemt zyn verblyf ten huize van den Hollandschen Consul.↵
- 269. Byzonderheden wegens de Kameleons.↵
- 270. Muifen-eeter.↵
- 271. Aardwormen.↵
- 272. Vreemde ontmoeting van een Turkschen slaaf, die zyn Moedertaal vergeten had.↵
- 273. Besluit van na Jerusalem te reizen.↵
- 274. Vertrek van Smirna.↵
- 275. Porto Palermo.↵
- 276. Ongelukkige val van den Capitein Michaëli.↵
- 277. Coloquitti.↵
- 278. School van Homerus.↵
- 279. Schoonheid des Vrouwen van SCIO.↵
- 280. Stanchio of Isola Longa.↵
- 281. Aankomste aan Rhodus, en beschryving van deze Stad, en het Eilandt.↵
- 282. Han. West.↵
- 283. Vertrek van Rhodus.↵
- 284. Wederkomst aldaar.↵
- 285. Tweede Vertrek van Rhodus.↵
- 286. Sour, of Tyrus.↵
- 287. Komst te Damiaten.↵
- 288. Vreemde ontmoeting met eenige Arabiers.↵
- 289. Springen van een Schip in den Nyl.↵
- 290. Mare Morto, of de Doode Zee.↵
- 291. Uitstekend Bosch.↵

- 292. Damiaten.↵
- 293. Vreemde geboorte van een Turk, de Doode Zoon geheeten.↵
- 294. Schildpad gedood.↵
- 295. Stoute Valken.↵
- 296. Vertrek van Damiaten.↵
- 297. Menigte van Dorpen langs d'Oever van den Nyl.↵
- 298. Wys van eeten van eenige Arabische Boeren.↵
- 299. Boulak.↵
- 300. Steden tusschen Damiaten en Kairo.↵
- 301. Menigte van Duivenhuizen langs de Nyl.↵
- 302. Kairo.↵
- 303. Verschil tuschen de Heer Thevenot, en de Heer Melton,
nopen de het uitbroeyen van de Eyerens.↵
- 304. Uitbroezen van Eyeren, door het middel van Ovens, over al
voor mogelijk gehouden.↵
- 305. Meenigte van Struys Vogels in Egypten.↵
- 306. Inkomst van den Grooten Heer uit Egypten.↵
- 307. Vertrek van Kairo, om een tocht na Alexandrien te doen.↵
- 308. Arabische manier van Danssen.↵
- 309. Komst te Rozette.↵
- 310. Byzonderheden van die Stad.↵
- 311. Gevaar wegens d'Arabische Roovers.↵
- 312. Vertreks van Rozette.↵
- 313. Ontmoeting met eenige Arabiers.↵
- 314. Kolom van Pompejus.↵
- 315. Onnofelheid van eenige Arabiers ; ziende den Auteur met
Teekenen bezig,↵
- 316. Gezicht van het inkomen van Alexandrien afgebeeld.↵
- 317. Paleys van Cleopatra,↵

- 318. Naald met Hieroglyphische figuren.↵
- 319. Andere zodanige Naald.↵
- 320. Paleys van Cleopatra afgebeeld.↵
- 321. Muuren en Toorens.↵
- 322. Menigte van fraaye Ruinen.↵
- 323. Tegenwoordige staat van Alexandrien.↵
- 324. Kerk van S. Marcus.↵
- 325. Kerk van St. Catharina.↵
- 326. Tol-huys.↵
- 327. Groote Koopvaart.↵
- 328. Grotten en Holen buyten de Stad.↵
- 329. Sober geryf in een Herberg.↵
- 330. Quinte Ging: met eenige Arabiers↵
- 331. Wederkomst te Rozette, van waar den Auteur na Damiaten
meende te gaan.↵
- 332. Wederkomst te Kairo.↵
- 333. Tweede vertrek van Kairo.↵
- 334. Komst te Damiaten, en vertrek van daar na Jaffa.↵
- 335. Onkunde van het Egyptische Zee-volk.↵
- 336. Gewoonte omtrent de Pelgrims, die te Jaffa komen, om na
Jeruzalem op te trekken.↵
- 337. Andere byzonderheden van Jaffa.↵
- 338. Vertrek van Jaffa na Rama.↵
- 339. Tegenwoordige staat van Rama.↵
- 340. Menigte van Springhaanen, die uit de Woestyn, over de
Jordaan, komen overwaayen &c.↵
- 341. Ongemeene sterkte en wreedheyd van Omar Baffa.↵
- 342. Tocht van een Engelsche Mevrouw na het Heilige Land.↵
- 343. Vreemde geschiedenis van een Christene Vrouw, die, buyten
haar weten, met een Turk getrouwd was.↵

- 344. Rouw-klagende Vrouwen tot Rama.↵
- 345. Cobeb↵
- 346. Bedisda↵
- 347. Bon Ladron↵
- 348. Benop↵
- 349. S. Jeremia↵
- 350. Karitle-neb↵
- 351. Soud↵
- 352. Subie↵
- 353. Souba↵
- 354. Samuel↵
- 355. Kaloye.↵
- 356. Komst te Jerusalem.↵
- 357. Den Auteur word afgehaald, en in het Klooster gebracht.↵
- 358. Tekend een gezigt der Kerk van het Heilige Graf.↵
- 359. Eerfte uitgang uit het Klooster, om de Heilige plaatzen te bezigtigen.↵
- 360. Huys van Zebedeus.↵
- 361. Huys van de Ridders van Malta↵
- 362. Plaats van Abrahams Offerande.↵
- 363. Kerk der acht-Apostelen.↵
- 364. Yzere Poort.↵
- 365. Huys van St. Thomas.↵
- 366. Huys der drie Marias.↵
- 367. St. Jacobus Kerk.↵
- 368. Poort Davids.↵
- 369. Huys daar Maria gestorven is.↵
- 370. Kerk van den Berg Zion.↵
- 371. Huys van Cajaphas.↵

- 372. Plaats daar d'Apostelen Maria wilden begraven.↵
- 373. Huys van den Hoogen-priester Annas.↵
- 374. Spelonk van Petrus.↵
- 375. Tempel der voorstelling.↵
- 376. Plaats van het Huys en Tempel van Salomon.↵
- 377. Gaft-huys van St. Helena.↵
- 378. Gevangen-huys van den Apoftel Petrus.↵
- 379. Tweede uitgang uit het Klooster.↵
- 380. Paleys van Herodes.↵
- 381. Boog van Ecce homo.↵
- 382. Andere plaatzen.↵
- 383. Huys van den Phariseus.↵
- 384. Van St. Anna.↵
- 385. Toorn Antonia.↵
- 386. Poort van St. Steven.↵
- 387. Derde uitgang uit het Klooster.↵
- 388. Plaats daar Judas zynen Meester verried.↵
- 389. Spelonk der Apostelen.↵
- 390. Put van Nehemia.↵
- 391. Bad Siloam.↵
- 392. Fonteyn van Maria.↵
- 393. Berg der Argerinis.↵
- 394. Graf van Zacharias.↵
- 395. Spelonk van Jacobus.↵
- 396. Graf van Absalom.↵
- 397. Graf van Jofaphat.↵
- 398. Kerk-hof der Jooden.↵
- 399. 1. Plin. See. Ep. l. 2. zegd ons van een, die aangeklaagd of
befchuldigd was, van onwettige Exactionen van geld van de

Provincie, Titulo Unguentarii, wat nu in die zaak onregtvaardig was, of geperft, mag in dezen een vrywillige gift aan het Volk geweest zyn, niet van de Provincie aan den Gouverneur, maar van een groot Man aan het Volk. Of anders Unguentarium mag voor ondergefteld werden, te zyn een gift, gelyk Clavarium of Culinarium, zomtyds by de Romeynen gebruikt.

↵

400. Dit woord vinde ik, beyde in Tacitus en Strabo, gebruykt voor een foort van Schepen of Boten, lang, naauw, en licht, en bekwaam om 20. of ten meefen 30. Man te voeren, dog wat men met Boten zal doen, in een Inlandfche Stad, zonder der Rivier of Meir omtrent dezelve, kan ik my daarom niet verbeelden, voege my daarom eerder by de andere berekening.↵

401. Bekoming van eenige Medalien en Steenen.↵

402. Anjaar.↵

403. Siagmant.↵

404. Maruane.↵

405. Beylan.↵

406. Komst tot Alexandrette.↵

407. Ongezonde Lucht.↵

408. Vertrek van Alexandrette.↵

409. Pajas:↵

410. Caap Cansa.↵

411. Caap S. Andries.↵

412. Aankomst aan het Eyland Cyprus.↵

413. Bezichtiging van het Eyland Cyprus.↵

414. Pila.↵

415. Spiliotiffa.↵

416. Famagusta van den Auteur afgeteekend, en flaauwte hem by die gelegenheid overgekomen.↵

417. Onder-aards Kerkje.↵

418. Cytheria,↵

419. Gebeentens in Steen veranderd.↵

- 420. Cifalofrifo.⌞
- 421. Klooster van S. Chrysostomo.⌞
- 422. Moeyelyk gebergte.⌞
- 423. Voenos of S. Romano.⌞
- 424. Klooster de la Paays.⌞
- 425. Nicosia.⌞
- 426. Wederkomst te Larnica.⌞
- 427. Tocht na Chiti.⌞
- 428. Zout-pannen.⌞
- 429. Mosquée met het Graf van Mahomets Moeder.⌞
- 430. Byzonderheden van Larnica, of 'Arnacho.⌞
- 431. Steeden van Cyprus.⌞
- 432. Agianappa.⌞
- 433. Larnica.⌞
- 434. Chiti.⌞
- 435. Bisschopia.⌞
- 436. Coughia.⌞
- 437. Baffa.⌞
- 438. Lescara.⌞
- 439. Manier van de Laudanum te vergaderen.⌞
- 440. Lapida.⌞
- 441. Sarignia.⌞
- 442. Byzonderheden van des Grieksch Klooster, daar een ftuk houts
van des Zaligmaakers Kruys in bewaard word.⌞
- 443. Vreemde geschiedenis van Sprinkhaanen.⌞
- 444. Verblykplaats der Oyevaars.⌞
- 445. Komt te Sattalia.⌞
- 446. Vertrek van Sattalia.⌞
- 447. Wederkomst te Smirna.⌞

- 448. Vertrek van Smirna.⌞
- 449. Carabornoe. Scio.⌞
- 450. Ipsera.⌞
- 451. Negroponto. Andréa.⌞
- 452. Sea; Isola⌞
- 453. Ifola Longa.⌞
- 454. Bella Pola.⌞
- 455. Caravi.⌞
- 456. Capo Angelo.⌞
- 457. Cerigo.⌞
- 458. Capo Matapan.⌞
- 459. Stravali.⌞
- 460. Cefalonia.⌞
- 461. Pachsu.⌞
- 462. Corfou.⌞
- 463. Fanu.⌞
- 464. Savaceno.⌞
- 465. Capo Monte S. Angelo.⌞
- 466. Caetfia.⌞
- 467. Pomo.⌞
- 468. Gevaar van Schipbreuk.⌞
- 469. Gelegenheid van het Lazareth.⌞
- 470. Komst binnen Venetien.⌞
- 471. Vermaakelyke vaart na Padua.⌞
- 472. Schoone stukken van den Schilder Bassan, te Bassano.⌞
- 473. Zwaare Hagel-steenen te Venetien gevallen.⌞
- 474. Vertrek van Venetien.⌞
- 475. Padua.⌞

- 476. Vincenza.↵
- 477. Verona.↵
- 478. Tioefa.↵
- 479. Rodrego.↵
- 480. Trente.↵
- 481. Hensbroek.↵
- 482. Sjermitz.↵
- 483. Munchen.↵
- 484. Augsburg.↵
- 485. Donawert, Wytffenburg.↵
- 486. Frankfort.↵
- 487. Ments.↵
- 488. Hooghgem. Caffel.↵
- 489. Bacherach. S. Goar.↵
- 490. Bacherach. S. Goar.↵
- 491. Coblens.↵
- 492. Bon.↵
- 493. Keulen.↵
- 494. Duffeldorp.↵
- 495. Keyzerswaart, Wefel, Rees, Emmerik, Schenkenschans.↵
- 496. Aarnhem, Uytregt, Amfteldam.↵
- 497. Wederkomft in 's Gravenhage.↵